

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἔστι

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 353 - 354

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1981

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
1954—56
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956 73
ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΑΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ
(ετήσια)

Έσθετεριοῦ	Δοχ.	700
Νομ. Προσώπων & Ὁργανι- σμῶν, Τραπεζῶν	»	1000
Κοινοτήτων & Σχολείων	»	800
Έσθετεριοῦ	Δολλ.	30
Τιμή τεύχους	Δοχ.	200

Εμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Διονύση Μιτάκη	: Νικόλας Ζέρβας (ἱστορ. μονογραφία)	Σελ. 769
Στεφ. Μπέττη	: Ἐκθεση συνοπτικὴ τῶν «έντελῶν πονημάτων» τοῦ Ἀ- ραβαντινοῦ κατὰ τὸ 1861 (ἱστορ. μελέτη)	» 779
Ναπολ. Στ. Δοκανάρη	: Ὁ Ἑπειρωτὴς στρατηγὸς Κων. Βλαχόπουλος στὴν ἐκστρατεία τοῦ Τζῳρτς (ἱστορ. μελέτη)	» 786
Πάνου Δημ. Τζιόβα	: Ἑπειρωτικὰ σύμμεικτα (ἱστορ. στοιχεῖα)	» 798
Δημοσθ. Γραμματοπούλου	: Περί τῶν μεταβυζαντινῶν ἐλληνιστικῶν πριγκηπατῶν τῆς Μολδοβλαχίας (ἱστορ. πραγματεία)	» 807
Μαρίας Δέδε	: Δύο παραλλαγές τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ σὲ ἀλβανικὲς διαλέξεις (λαογρ. μελέτη)	» 811
Ἄλξ. Λαζάνη	: Λαογραφικὰ Κατσανοχωριῶν Ἑπείρου (λαογραφικὴ πραγματεία)	» 819
Χρήστου Σκανδάλη	: Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλίου σπιτιοῦ (λαογραφικὴ πραγματεία)	» 827
Σπύρου Μαρκοπούλου	: Λαογραφικὰ Λάκκας Σουλίου (λαογρ. συλλογὴ)	» 835
Γιάργου Πατσούρου	: Ἡ ἐλληνοτουρκικὴ διένεξη ἀπὸ δημογραφικὴ ἀποψη (μελέτη)	» 844
Μέλη Βουδούρη	: Βιβλιογραφικὴ τεκμηρίωσις (ἐπιλογὴ) - Τυπογραφι- καὶ ἐκδόσεις - Βιβλιοσυλλογὴ	» 851
Uba'do Bardī (εἰσαγωγὴ - μετά- φραση: Ν. Μπλέτα - Δούκαρη):	Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα (μελέτη)	» 855
Κάστα Δ. Κόκκινου	: Καγκεμούσα (ποίημα)	» 866
Ὁρχάν Βελή (μετάφρ. Κ. Τσι- λιμαντοῦ)	: (Δεκαοκτῶ ποιήματα)	» 867
Βίβυ Ζαγκαβιέρου	: Δὲν σὲ ἀκολουθῶ (ποίημα)	» 871
Αρσένη Γεροντικοῦ	: Ἐξερμολόγησι (δοκίμιο)	» 872
Γιάννη Κατσιγάρη	: Προσδοκίες (ποίημα)	» 876
Χάνς - Οὐλριχ Τράιχελ (εἰσαγω- γὴ - μετάφραση: Ν. Μπλέ- τα - Δούκαρη)	: (Ἑντεκα ποιήματα)	» 877
Ἄννας Μπουρατζή - Θωδῆ	: Ἰθάκη - Θὰ ξαναγυρίσεις; (ποίηματα)	» 882
Γιάργου Μ. Οἰκονόμου	: Ἀγγίζοντας ἀκατοίκητα πουλιὰ (διήγημα)	» 883
Τάσου Κανάση	: Ἐγκάθειρτος - Πορτραῖτο (ποίηματα)	» 885
Σαράντου Παυλέα	: Τὸ κακὸ καὶ τὸ ἄλλο δωμάτιο (ποίηση)	» 886
Γιάργου Ν. Κάρτερ	: Παραφράζοντας - Τὸ λάλον αἷμα (ποίηματα)	» 889
Θανάση Παπαθανασόπουλου	: Ἡ ταξιδιωτικὴ πεζογραφία τοῦ Π. Χάρη (μελέτη)	» 890
Γρηγόρη Μαρτίνου	: Αὐτονόμησις (ποίημα)	» 899
Ντουμίτρον Ρ. Ποπέσκου (με- τάφρ. Α. Ζιώγα)	: Ὁ ἄγνωστος στρατιώτης (διήγημα)	» 900
Teodor Bals (μετάφρ. Δ. Ράδου):	: Τέσσερα ποιήματα)	» 906
Παν. Δ. Τζιόβα	: Εἰκόνα (ποίημα)	» 910
Yu - Wol Chong - Nyon (μετάφρ. Ν. Λώλη)	: Οἱ φιλήσυχοι πολῖτες (διήγημα)	» 911
Ἄλκη Μυρσίνη - Μάνθου	: Στὴν ἀγαπημένη πόλιν - Στὴν Παμβώτιδα (ποίηματα)	» 915

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Φιλοσοφία καὶ ἀφορμές τοῦ φιλοσοφεῖν (Γ. Γεωργιά-
κης) — Διεθνὴς συνάντησις νέων ποιητῶν στὴ Μπλοχόβια (Ν. Μπλέτα - Δούκαρη) — Δύο ἐλ-
ληνικὰ θέματα στὸ Συνέδριον Σλαβολόγων τοῦ Βελιγραδίου (Γ. Σακελλίωνα) — Ἡ βιβλιοθή-
κη τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας (Φλορίν Μαρινέσκου). — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου.
— Τεχνολογικὰ. — Διὰ φροῦα. —

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξας: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 53 - Ἰωάννινα

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1981

ΤΕΥΧΟΣ 353-354

ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΙΤΑΚΗ

ΝΙΚΟΛΑΣ ΖΕΡΒΑΣ

‘Ο πιό τρανός—ἀξιολογικά—πολέμαρχος Σουλιώτης τοῦ 1821

α'. Εἰσαγωγικά

Γόνος ἐλκεκτός τῆς ἐνδοξῆς Σουλιώτικης φάρας τῶν Ζερβαίων, παράταιρης τῶν Μπουσραίων καὶ Τζαβελαίων, καὶ γιὸς τοῦ περίφημου Τζήμα Ζέρβα, π' ἀθανάτισε κυριότερα τὸνομά του μὲ τὴν ὑπέροχην ἀπόκρισιν πῶδωσε στὸ δελρὸ Ἀληπασά:

«Σ' εὐχαριστῶ, Βεζύρη μου, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεις εἰς ἐμένα, ἀλλὰ τὰ ὀκτακόσια πουργία, παρακαλῶ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, ἐπειδὴ δὲν ἤξεύρω νὰ τὰ μετρήσω, καὶ ἂν ἤξευρα, πάλιν δὲν ἤμιον εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δώσω οὔτε μίαν πέτραν τῆς πατρίδος μου δι' ἀντιπληρωμὴν, καὶ ὅχι πατρίδα, ὡς φαντάζεσαι. Τὴν τιμὴν ὅπου μ' ὑπόσχεσαι μ' εἶναι ἄχρηστος, πλούτος καὶ τιμὴ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἄρματαί μου, μὲ τὰ ὅποια φυλάττω καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου, ἀθανατίζω καὶ τ' ὄνομά μου.

Σούλι 4 Μαΐου 1801.

Τζήμας Ζέρβας¹.

Χρονιάρικο θρέφει τότε τὸ στερνοπούλι τοῦ Τζήμα Νικόλας, γεννημένος ἤτοι τὸ 1800 στὸ κακοτράχαλο Σούλι, ἀκούγε τ' ἀσίγηστα καλὴήματα τῶν πουλιῶν ἀνάκατα μὲ τραγουδιάρικα καρσιφίλια στὸν στὸν ἀναρχόχαλο τοῦ πολέμου. «Οὗτος ἦν ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τῶν τοῦ Ζέρβα υἱῶν ἀπὸ τὸ Σούλιον, ἀλλ' ὁ ἀνδρειότερος, ὁ τολμηρότερος, φιλοδοξότερος καὶ μεταδοτικώτερος· διὸ καὶ ἔγινεν εἰς ἓκ τῶν περιφημῶν τοῦ Σουλίου ὀπλαρχηγῶν, διαπρέφας ὡς ἀρειμάνιος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως»². Σὰν τὸν ὀμηρικὸ Τυδέα, ὑπῆρξε μικρὸς στὸ δέμας, μὰ μεγάλου ψυχὸς μαχητής³, ἢ «βραχύσωμος, πλὴν εἶχε ρώμην ἡράκλειον»⁴ καὶ ἀναδείχτηκε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σπουδαίους πολέμαρχους τοῦ Μεγάλου Ἀγώνα.

β'. Ἡ γοργὴ ἀνοδὸς του

Ἀπὸ τῆ νεαρῇ ἡλικίᾳ του ἔδειξε πῶς ἦταν πλασιμένος γιὰ καπετάνιος. Παρα-

1. Χ ρ. Π ε ρ ρ α ι β ο ὺ, "Απαντα, Ἀθ. 1956, σ. 140.

2. ΓΑΚ, Γεν. Φρ. Φ. 45, ὀνομαστικὸς καταλόγος ἀνδρῶν τῆς Πεντηκοσιαρχίας τοῦ Ν. Ζέρβα, Παλιοπούλια 30.4.1829.

3. Γ. Γ α ζ ῆ, Λεξικὸν τῆς Ἐπαναστάσεως, Ἰωάννινα 1971, σ. 101.

4. Ὁ μ η ρ ο υ, Ε 801: «μικρὸς μὲν ἦεν δέμας, ἀλλὰ μαχητής».

5. ΜΕΕ, ΙΒ' 17.

δειγματικά την 8 Ὀκτώβρη 1824 τὰ τρία μεγαλύτερα ἀδέρφια του, Διαμάντης, Ἀνάστης ἢ Νάστας καὶ Χρήστος, προδιβάστηκαν ἀντίστοιχα ὁ πρῶτος σὲ στρατηγὸς, ὁ δεῦτερος σ' ἀντιστράτηγο καὶ ὁ τρίτος σὲ χιλιάρχου, ἐνῶ ὁ μικρότερος ἀπόλους Νικόλας ἔγινε κιάλας πρὶν ἀπόνα μὴνα χιλιάρχος:

«Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Βουλευτικὸν Σῶμα

Ὁ Νικόλαος Ζέρβας διὰ τὰς ὑπὲρ πατρίδος πιστὰς ἐκδουλεύσεις του καὶ διὰ τὸν διακαῆ ζῆλον του ἐγκρίνει τὸ Ἐκτελεστικὸν νὰ προδιβασθῇ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς χιλιαρχίας καὶ διὰ τὸν καθυποβάλλει καὶ εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Σεβαστοῦ τούτου σώματος,

Τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1824, Ναύπλιον.

Ὁ Πρόεδρος

Γ. Κουντουριώτης, Ἰωάννης Κωλέττης, Πανούτσος Νονταράς⁷.

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ ἐπόμενου ἔτους 1825 μ' αἴτησιν τοῦ ἀδερφοῦ του Διαμάντη βαθμιολογήθηκε ἀντιστράτηγος καὶ τὸν Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους μὲ πρότασιν τῆς Ἐπιτροπῆς Μεσολογγίου ἔγινε στρατηγός, δηλ. ξεπέρασε τὰ δυὸ μεσιανὰ ἀδέρφια του Νάστας καὶ Χρήστο βαθμιολογικὰ καὶ ἔφτασε τὸν μεγαλύτερο Διαμάντη, ἐνῶ ἀξιολογικὰ ξεπερνάει καὶ αὐτὸν καὶ ἀμιλλᾶται πετυχημένα τὸν Κίτσο Τζαδέλλα, τὸν κορυφαῖο δηλ. Σουλιώτη σ' ἀξία ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μάρκου.

Τὸ ἄστρο του σὰν σημαντικὸ ὅπλαρχηγὸ τοῦ Εἰκοσιένα ἀστράφτει στὴ Β' πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου κρατᾷ γερὰ τὸν προμαχώνα τῆς Πόρτας ἀπὸ τοῦ «ἔδλαπτε τὸν ἐχθρὸν μὲ τὸ πῦρ τοῦ σώματός» του⁸. Μὲ τοὺς Βέικο, Μακρή, Ραζηκότσικα, Σούκα καὶ Σπυρομίλιο ἐγῆκε καὶ ὁ Ζέρβας ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν τὴν 20 Ἰούνη 1825 τὸ βράδι καὶ ρίχτηκαν στὰ τουρκικὰ χαρακώματα καὶ ἔτρεψαν τοὺς ἐχθροὺς σὲ φυγῇ¹⁰.

Ὡστόσο τὸν ἐπόμενο μῆνα ὁ Ἀρτέμιος Μίχος τοῦ ἐπισήμανε δυὸ του κηλίδας:

1) Ἄφησε ὑπαινιγμὸ ὅτι οἱ Βέικοι - Ζέρβας χρηματίστηκαν ἀπὸ τοὺς Μεσολογγίτες γιὰ νὰ ἐπιτελέσουν αὐτονόητο χρέος τους, δηλ. πληρώθηκαν γιὰ νὰ ἐμποδίσουν δολασμενούς ὅπλαρχηγούς μ' ἐπικεφαλῇ τὸ Νότι καὶ συνθηκολογήσουν μὲ τὸν ἐχθρὸ καὶ 2) ὅτι ὁ Ζέρβας «ἀπὸ φιλοτιμίαν ἢ μᾶλλον ἀπὸ ζηλοτυπία» ἀπέειλε καὶ λίγο ἔλειψε νὰ κακοποιήσει τὸν ἐκδότῃ τῆς ἐφ. «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ», ἐπειδὴ δημοσίευσε ἐπιστολὴ τοῦ Βέικου στὸν Ταχὴρ Ἀμπάζη¹¹. Σχετικὰ μὲ τὸ πρῶτο του σφάλμα, ὀφείλομε νὰ ἐξηγήσουμε ὅτι οἱ Σουλιώτες γενικὰ κατέχονταν ἀπὸ ἀνίσθημα ὑπεροχῆς καὶ εἶχαν γι' αὐτὸ μιά τάσιν νὰ πληρώνονται ἰδιαίτερα σὰν πολεμιστές, ἀφοῦ, ὅχι μόνον ὁ φιλοχρήματος Νότης, μὰ καὶ ὁ Βέικος καὶ ἄλλοι Σουλιώτες χρηματίστηκαν ἀποδειγμένα τότε, ὅπως μαρτυρεῖ ἀπαρερμηνεύετα ὁ Γιώργης Κίτσος, ποὺ ὅμως δὲν ὀνομάζει μ' αὐτοὺς τὸ Ζέρβα¹², οὔτε καὶ ὁ Σπυρομίλιος, ποὺ κατηγορεῖ δικαιολογημένα τοὺς Βέικο - Σούκα, πλὴν καὶ ἄδικα τὸν Γ. Κίτσο, ἴσα ἴσα τὸν φέρνει ἀμέτοχο στὸ

6. ΑΕΠ, 10. 512.

7. ΑΕΠ, 7, 205 καὶ 302.

8. ΑΕΠ, 7, 205 καὶ 302.

9. Κ α σ ο μ ο ῦ λ η, Ἐνθ. Β' 98—99. Ποβλ. καὶ Σ π υ ρ ο μ ῖ λ ι ο ν, Ἀπομνημονεύματα, ἐπιμ. Πρωτοψ. σειρὰ Τσουκαλά, 19, 130 καὶ 134, ποὺ τὴν Πόρτα λέγει Μεγάλη θύρα. Προέξεται δηλ. γιὰ τὴν Πύλη τῆς πόλης, ποὺ ὅμως τότε ἦταν χτισμένη.

10. Σ π υ ρ ο μ ῖ λ ι ο ν, ὁπλ. σ. 131—132.

11. Ἀ ρ τ. Μ ῖ χ ο ν, Ἀπομνημονεύματα, ἐπιμ. Πρωτοψ. σειρὰ Τσουκαλά 2, 27—28, ὅπου α καὶ β. Βλ. καὶ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» 29-7-1825.

12. Δ. Μ ι τ ᾱ κ η, Γεώργιος Κίτσος, Ἡπειρωτικὴ Ἔστις (1980) σ. 989, καὶ ἀνάτ. σ. 15.

κόλπο του χρηματισμού και στο σχέδιο συνθηκολόγησης: «Συναγροικήθημεν και μετά του κ. 'Αθ. Ραζηκότσικα... και τοῦτος μετά του κ. Νικολάου Ζέρβα, ὅστις ἦτον εἰς τὴν Μεγάλῃν ὕδραν, ὅτι ἂν ἐδoléπομεν ὅτι ἐπιμένουσιν εἰς τὸν σκοπὸν τοὺς, τὸ πρῶτ' ἂν τοὺς φονεύσωμεν»¹³, δηλ. νὰ φονεύσουν ὄλους κινουνταν κρυφὰ γιὰ συνθηκολόγηση μὲ τὸν ἐχθρό. «'Αλλωστε, κι ὅταν μπήκε κατόπιν ὁ Τζαβελάς στο Μεσολόγγι ἀξίωσε ξέχωρη μεταχείριση κι ἐπαίρνε ὑπερδωρίσεις μερίδες ἀπόσες τοῦ ἀναλογούσαν, ἐνῶ «ὅτε ὁ Ζέρβας εἶχεν τόσην κατάχρησιν, οὔτε τὰ σώματα τῶν Γεωργάκη Κίτζου, Βάγια καὶ λοιπῶν»¹⁴. Δηλαδή, στὰ τόσα ἄτακτα τῶν ἄλλων Πρωτοσουλωτῶν, μία κάποια ἀταξία τοῦ Νικόλα, ἀνίσως ἔγινε, φαίνεται ὁλότελα ἀνεπαίσθητη. "Ὅσο γιὰ τὴν ἀπειλή του νὰ χτυπήσει τὸν ἐκδότη τῶν «Χρονικῶν» Μάγιερ, εἶναι ἀσφαλῶς ἀξιόμεικτη σὰν πρόθεση, μὰ ἀφοῦ γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο δὲν τὴν πραγματοποιήσε, θὰ τοῦ τὴν καταλόγιζε κανεὶς σὰν μιὰ στιγμιαία ἄτυχη νεανικὴ παραφορά, ἔστω κι' ἀπὸ ζήλεια γιὰ τὸ Βέικο, ὑπαρχηγὸ ἢ πρωτοπαλλήκαρο τῶν Τζαβελαίων, ἀφοῦ καὶ τοῦτος ἀπὸ τώρα καὶ ἔπειτα προβάλλει σὰν πρωτοπαλλήκαρο τῶν Μποτσαραίων.

Ἀντίθετα, βέβαιον εἶναι ὅτι τὸν ἴδιο ἀκριβῶς μῆνα ἐπιτέλεσε θαυμάσια τὴν ἀποστολὴ του στὴ νυχτομαχία τῆς 25—26 Ἰούλη, ὅταν ἀνάλαβε τὸ κέντρο τῆς ἐπιχείρησης μὲ 500 ἄντρες καὶ θγαίνοντας ἀπὸ τὰ τεῖχη ὄρμησε «εἰς τὰ χαρὰκώματα τοῦ κέντρου καὶ ἐπολέμει τοὺς εἰς αὐτὰ Τούρκους»¹⁵. Παρατηρητέον ὅτι τοῦ ἥρωα, ποὺ στὴν ἀρχὴ εἶχε στὸ φρούριον 130 ἄντρες καὶ στερνὰ 356¹⁶, τώρα τοῦ ἐμπιστεύτηκαν τὴν ἡγεσίαν καὶ ἀντῶν ἀπ' ἄλλα σώματα. "Ὡς σημειωθεῖ ἀκόμα, ὅτι ἀποδείχνεται ἐξαιρετικὰ ἀξίος σωματάρχης ὁ εἰκοσιπεντάχρονος Νικόλας, πρὶν ἀκόμα πάρει στὰ χέρια του τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας. Καὶ ἔς τονιστεῖ ὅτι ὁ Σηληιάδης τὸν ἀποκαθιστὰ πανηγυρικὰ ἱστορικά, ἢ τὸν καθιστὰ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὑποψία: «Μετά τὴν γενομένην νυχτομαχίαν τὸ Μεσολόγγι ἐκινδύνευσε, καὶ διότι τινὲς τῶν ὀπλαρχηγῶν ἤθελον νὰ τὸ παραδώσωσιν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὁ δὲ ἀντιστράτηγος Ν. Ζέρβας μὲ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας του ἀντετάχθησαν καὶ ἀνέτρεψαν τὰ σχέδιά των»¹⁷.

Ἐχαίρε τόσης ἐκτίμησης ὁ νεαρὸς Σουλιώτης στρατηγός, ὥστε, ὅταν ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἱερῆς πόλης ἀμνηχανούσε γιὰ τὰ πρακτέα καὶ οἱ ὀπλαρχεγοὶ ἐξέλεξαν ἑφταμελὴ Στρατιωτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ ἐκλεγμένους ἦταν καὶ ὁ Ζέρβας δίπλα δηλ. στοὺς Νότη, Στουρνάρη, Ἴσκο, Μ. Κοντογιάννη, Γ. Βαλτινὸ καὶ Δ. Μακρῇ¹⁸. Ἐπίσης ἐκλέχτηκε καὶ αὐτὸς τὸ Γενάρη τοῦ 1826 μὲ τοὺς Ἴσκο, Κουσουρή, Βέικο, Σπυρομίλιο καὶ Χρ. Κουτσονίκα στὴν ἐξαμελὴ Ἐπιτροπὴ, ποὺ πῆγε στο Ναύπλιο γιὰ νὰ προτείνει στὴν κεντρικὴ Διοίκηση μέτρα ἀποτελεσματικὰ γιὰ νὰ λυθεῖ ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου¹⁹.

Γιὰ λόγους γνωστούς, ἡ ἐξαμελὴς Ἐπιτροπὴ δὲν τελεσφόρησε στο Ναύπλιο καὶ οἱ πληρεξούσιοι δὲ γύρισαν στὴν πόλη, καὶ ἐπομένως δὲν πῆραν μέρος στὴν ἔξοδο. "Ὅμως καὶ ἡ οἰκογένεια Ζέρβα πλήρως ἀνάλογο τίμημα ὅπως θγαίνει ἀπὸ

13. Σ π υ ρ ο μ ῖ λ ι ο υ, ὅπ.π. σ. 143.

14. Κ α σ ο μ ο ὐ λ η, 'Ενθ. Β' 135.

15. Σ π υ ρ ο μ ῖ λ ι ο υ, ὅπ.π. σ. 153—5. Γιὰ τὴ νυχτομαχία βλ. Δ. Μιτάκη, Τὰ ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, ΕΕΣΜ (1973) σ. 189—196.

16. Ἀλληλογραφία Φρουρᾶς Μεσολογγίου, ἐπιμ. Ἐμμ. Πρωτοφάλη, διβλ. ΓΑΚ, 'ΑΘ. 163, σ. 324 καὶ 519.

17. Σ π η λ ι ᾶ δ η, Ἀπομνημονεύματα, 'ΑΘ. 1857 καὶ 1975, Β' 446.

18. Κ α σ ο μ ο ὐ λ η, 'Ενθ. Β' 133.

19. ΛΕΠ, 7, 502, Κ α σ ο μ ο ὐ λ η, 'Εθν. Β' 184 καὶ Σ π υ ρ ο μ ῖ λ ι ο υ, ὅπ.π. σ. 202—3: «οἱ μὲν Τζαβελάτες ἔκλεξαν τὸν στρατηγὸν Λάμπρο-Βέικον, οἱ δὲ Μποτσαράτες τὸν στρατηγὸν Νικολὸ-Ζέρβα».

γραφή της 26-4-1826 του Νικόλα στον Κουντουριώτη: «ἐκείνοι ὅπου ἐχάθησαν εἶναι ὁ μπάρμπας μου ὁ Στουρνάρης καὶ ὁ Σαδῆμας, οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχηγοὶ ὅλοι ἐγλύτωσαν. Ἀπὸ τὴν οἰκογένειά μου ἔχασα πολλοὺς, ἕναν ἀδελφὸν καὶ διαφόρους ἐξαδέλφους, οἵτινες ἐφονεύθησαν. Μ' ὅλον τοῦτο, πρέπει νὰ κάμωμεν ὑπομονὴν καὶ ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος νὰ σώσῃ τὴν Πατρίδα, κατὰ τὴν κοινὴν ἐπιθυμίαν»²⁰. Μὲ τὰ λίγα στοιχεῖα πῶς με δυσκολευόμαστε νὰ ὀνομάσουμε τοὺς συγγενεῖς του. Ἀ.χ. ὁ Μίχος φέρνει φονεμένο τὸ στρατηγὸ Τούσα Ζέρβα, πιθανῶς τὸ θεῖο του, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξοδὸ. Στὶς ἐγκυκλοπαιδεῖες μίας φέρεται νὰ ἔπese στὴν ἐξοδὸ ὁ ἀντιστράτηγος Ἄθ. Α. Ζέρβας, πού πρέπει νὰ ἦταν ἑξάδερφός του καὶ πάντως ὑπηρετοῦσε στὸ σῶμα του καὶ τὴν 9 Σεπτέμβριον 1825 τραυματίστηκε μ' ἄλλους²¹. Ἀλλά, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Ἐθ. Βιβλιοθήκης, ὁ φονεμένος στὴν ἐξοδὸ Ἄθαν. Ζέρβας ἦταν ἄλλος Σουλιώτης, χιλιάρχος, πού ἂν ἦταν τοῦ Νικόλα ἀδερφός θὰ γραφόταν. Ἀλλά καὶ στὴν Πεντακοσιταρχία τοῦ 1829 τοῦ Ζέρβα ὁ Ἄθ. Α. Ζέρβας φέρεται ὡς πρῶτος ἀξιωματικὸς του. Μὰ καὶ ὁ Νάστας ἐπέζησε τῆς ἐξόδου. Καὶ ὁ Χρήστος ἐπίσης, πού φέρεται νὰ φονεύθηκε τὸ 1836: «κατὰ τὸ 1836 γενομένης ἐπαναστάσεως ἐν Ἀγρινίῳ τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίας ἐφονεύθη παρὰ τὴν βασιλικὴν στρατευμάτων εἰς Βάλτον εἰς θέσιν Ἀγίαν Παρασκευήν»²². Συνεπῶς ἢ θάχε καὶ τέταρτο ἀδερφὸ ἢ κάποια ἀπὸ τίς γραπτές πηγές πού γνωρίζομε, δὲν εἶναι σωστὴ καὶ ἔτσι τὸ θέμα αὐτὸ μένει ἐρευνητέ.

Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι στὸ ἐξῆς λογίζεται αὐτοδίκαια ὡς ὁ πρῶτος τῶν Ζερβαίων καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀδιαμφισβήτητα κορυφαίους Σουλιώτες τοῦ Εἰκοσιένα. Ἀ.χ. ὁ Γ. Σταῦρος ἔγραφε τὴν 6 Μάρτην 1827 στὸν Γ. Κουντουριώτη: «Ἀπέβαλον τῆς πληρεξουσιότητος τὸν Κώστα Μπότσαρη καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκλεξαν τὸν Νότην Μπότσαρη ἢ τὸν Νικόλαον Ζέρβαν»²³.

γ'. Ὁ ἀξιότερος στρατιωτικὸς ἡγέτης

Ἄλλ' ἢ ἀσύγκριτη παλληκαριά του καὶ ἡ σπάνια ἡγετικὴ ἀξιοσύνη τοῦ Νικόλα Ζέρβα φάνηκε θαυμαστὴ τὴν 24 Ἀπρίλι 1827 στὴ μεγάλη καταστροφὴ καὶ φουρτοῦνα τοῦ Φάληρου, π' ἀναδείχθηκε ἐκπληκτικὸς καπετάνιος, γιατί ἔσωσε ἀπὸ βέθαιο θάνατο καὶ αἰχμαλωσίᾳ ἀνυπολόγιστο ἀριθμὸ ἀγωνιστῶν, πού κατακόβονταν κυνηγημένοι ἀπὸ τὸ ἀκράτητο τουρκικὸ ἱππικὸ, ἐνῶ ὁ ἀκαταλόγιστος Κόχραν, πού καυχιόταν ὅτι θὰ γευιμάτιζε στὴν Ἀκρόπολη, ἐπιδιόδατο πανικὸβλήτος σὲ πλοῖο γιὰ νὰ σωθεῖ — τὸ ἴδιο καὶ ὁ Τσώρτς — καὶ αὐτὲς οἱ θάρκες εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ στεριά στὰ βαθιά νερά γιὰ νὰ μὴ τὴ φθάνουν τὰ ἐχθρικά πυρά.

Σὲ κεῖνο τὸ φρικιαστικὸ χαλασμὸ δυὸ Σουλιῶτες πολέμαρχοι ἀντιπάλεψαν μ' ἀφάνταστη παρατολμία καὶ αὐταπάρνηση, ὁ Τούσιας Μπότσαρης καὶ ἀποτελεσματικότερα ὁ Νικόλας Ζέρβας: «Ἐν τῇ ἐπικινδύνῳ δ' ἐκείνῃ ὥρᾳ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ντούσας καὶ Ζέρβας ἐλαμπρύνθησαν δι' ἀξίων ἱστορικῆς μνήμης ἀνδραγαθημάτων. Ὁ Ντούσας φθάσας εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ μαθὼν τὴν καταστροφὴν τῶν γενναίων συμπατριωτῶν του, «δὲν θέλω», εἶπεν, «οὐδ' ἐγὼ νὰ ζῶ», καὶ ἀναβάς τὸν ἵππον ἐνὸς δελτῇ, ὃν πιστολίσας ἔρριψε καταγῆς, ἔτρεξεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐγένεν ἄφαντος θύων καὶ ἀπολύων»²⁴. «Ὁ ἀρεῖστον Ἄθανάσιος Τούσια Μπότσαρης ἀναβάς τὸν ἵππον

20. Ἀρχεῖα Κουντουριώτη, ἐπ. Κ. Διαμάντη, βιλ. ΓΑΚ, τόμ. 5 (Ζ) σ. 98.

21. Ἐλληνικὰ Χρονικά, 12.9.1825, ἀρ. 73. Τότε εἶχαν τραυματιστεῖ ἄλλοι τέσσερες ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ν. Ζέρβα (βλ. καὶ 3.10.1825, ἀρ. 79), ἐνῶ ἕνα μῆνα μετὰ φονεύθηκε καὶ ὁ χιλιάρχος Κίτσος Τσίκαρης (10.10.1825, ἀρ. 81).

22. ΑΕΒ, ἔγγ. 28497, Γιά τὸν χιλ. Ἀθανάσιος βλ. ἔγγ. 28471 καὶ 28472.

23. Ἀρχεῖα Κουντουριώτη, 6 (Η') 154.

Τούρκου ἱππέως ἀπ' αὐτὸν φονευθέντος καὶ πανταχοῦ στρέφων τὰ δῆμια νὰ ἴδῃ τοὺς Σουλῳάτας καὶ οὐδαμοῦ βλέπων αὐτούς, δὲν θέλει νὰ ἐπιζήσῃ καὶ πίπτων κατὰ τῶν δημίων του, θύει καὶ ἀπολύει τοὺς ἐντυγχάνοντας εἰς τὸν δρόμον του καὶ πίπτει καὶ αὐτός»²⁵. «Ἕλληνες καὶ Τούρκοι ἔτρεχον εἰς τὸν αἰγιαλὸν, οἱ μὲν διώκοντες, οἱ δὲ διωκόμενοι, οἱ πεζοὶ ἔπιπτον ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν ἱππέων καὶ ἡ πεδιάς ἐστρώθη πτωμάτων. Στρατηγὸς ἢ στρατιώτης δὲν ἐφρόντιζε πλέον πῶς ν' ἀντισταθῇ, ἀλλὰ πῶς νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς καὶ ὁ μὲ τὸν στρατὸν ἀποβάς Τζώρτζ, καὶ ὁ βραδύτερον ἀποβάς Κόχραν διεσώθησαν ἐπὶ τῶν λέμβων εἰς τὴν θάλασσαν πεσόντες. Αἱ λέμβοι ἐκ τοῦ φόβου τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς ἐστέκοντο μακρὰν καὶ εἰς μάρτην οἱ φεύγοντες ἐζήτουν χεῖρα βοηθείας καὶ ἴσως ἐχάνοντο ὅλοι ἐπισωρευθέντες εἰς τὸν αἰγιαλὸν, ἐὰν δὲν τοὺς ἐπροστάτευον οἱ κανονοβολισμοὶ τῶν πλοίων, κρατοῦντες μακρὰν τοὺς ἀνηλεεῖς ντελῆδες» ἐν τῇ ἐπικινδύνῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ οἱ ὅπλαρχηγοὶ Ἀθανάσιος Τούσας Μπότζαρης καὶ Νικόλαος Ζέρβας ἐλαμπρύνθησαν δι' ἀξίων ἱστορικῆς μνήμης ἀνδραγαθημάτων. Ὁ Τούσας φθάσας εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ μαθὼν τὴν καταστροφὴν τῶν γενναίων συμπατριωτῶν του, «δὲν θέλω, εἶπεν, οὔτε ἐγὼ νὰ ζῶ» καὶ ἀναβάς τὸν ἵππον ὃν ἔλαβε πιστολίσας ἐχθρὸν τὸν ἔρριψε κάτω, ἔτρεξεν ἐν τῇ μέσῳ ἐχθρῶν»²⁶. «συμπλακείς μὲ πολυαρίθμους πεζοὺς τε καὶ ἱππεῖς, πίπτει ὁ ἥρωας»²⁷. «Μὴ ὑποφέρων τὴν αἰσχύνῃν τῆς φυγῆς, ὀπισθοδρόμησεν καὶ ἐφονεύθη ἐν τῇ μέσῳ τῆς πεδιάδος, ἐνῷ ἡδύνατο νὰ σωθῇ»²⁸.

Ἄλλ' ἂν ὁ Τούσας ἄφησε μνήμῃ ἐξαιρετικὰ φιλότιμου καὶ ἀτρόμητου παλληκαριοῦ καὶ ὅπλαρχηγοῦ, ὁ Νικόλαος εἶχε ἐξίσου καὶ αὐτὰ τὰ προσόντα καὶ πρόσθετα, πῆρε θέση σπάνιου στρατιωτικοῦ ἡγέτη, γιατί, σὰν ἔρριξε ἐπίσης Τούρκο ντελῆ, τοῦ πῆρε τῆλογο καὶ καθαλικεύοντάς το ἔτρεχε καθάλαρξῃ μὲ γυνὴν σπαθὶ βαρύνοντας ἐχθροὺς καὶ συνάμα συγκρατώντας κυνηγημένους Ἕλληνας ὀπλοφόρους τοὺς ἐμφύχωνε μὲ ὑψωμένη φωνή καὶ τοὺς συγκέντρωνε σὲ τρεῖς πύργους ν' ἀμύνονται: «Ὁ δὲ Ζέρβας, ρίψας καὶ αὐτὸς καταγῆς ἄλλον δελῆν, ἀνέβη τὸν ἵππον του καὶ περιέτρεχε μόνος ἐμποδίζων τὰς φονικὰς προσόδους πολλῶν ἐχθρῶν. Ὑπὸ τοιαύτην ἀγωνίαν ἔμειναν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς τρεῖς πύργους ἕως οὗ ἐνῴκτωσε, καθ' ἣν ὥραν πλησιάσασαι αἱ λέμβοι τοὺς παρέλαβαν καὶ τοὺς ἔφεραν εἰς τὰ πλοῖα»²⁹. «ἐσκόπευον (οἱ Τούρκοι) νὰ θυσιάσωσιν ὅλους διὰ τοῦ ξίφους· μὴ δυνηθέντες ἀποφάσισαν νὰ τοὺς πνίξωσιν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπὶ τῆς δεινῆς ταύτης περιστάσεως, μεγάλη χάρις καὶ ἔπαινος χρεωστεῖται πρὸς τὸν ὅπλαρχηγὸν Νικόλαον Ζέρβαν, ὅστις ἀπὸ τὰ αἰσθήματα φιλοτιμίας κεντούμενος προσεκάλει ἐξ ὀνόματος διαφόρους ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας γνωστοὺς διὰ τὰ πολεμικά των προτερήματα, τοὺς ὠνείδισεν εἰς τρόπον, ὥστε ἐνωθέντες μετ' αὐτοῦ ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀνακαλέσωσι τὴν φυσικὴν των ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν πρὸς καιρὸν ἀφήρησαν τὰ προλεχθέντα αἷτια. Οὕτω, ἑκατὸν σχεδὸν καὶ πεντήκοντα ὄντες, ἀμπωσαν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ ὀπίσω, ἔσωσαν πολλοὺς ὁμογενεῖς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο ἀκόμη καθ' ὁδὸν ἀμυνόμενοι, ἄλλοι πληγωμένοι καὶ ἔτεροι πιασμένοι... Ὁ Ζέρβας διώξας, ὡς ἄνωθεν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰ ὀπίσω, ἐφύλαττεν ἕως τῆς ἐνδεκάτης ὥρας τῆς ἡμέρας ἀβλαβεῖς τοὺς διασωθέντας, καθ' ἣν ὥραν ἄρχισαν τὰ πλοιάρια νὰ τοὺς μετακομίζωσιν εἰς τὸν

24. Τρικούπη, Ἱστορία Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Λονδ. 1862, 4, 153.

25. Σπηλιὰδης, ὁ.π. Γ' 295.

26. Λ. Κουτσονίκα, Γενικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, σειρὰ Τσουκαλά, 6, 279.

27. Περαϊβόυ, ὁ.π. σ. 260 καὶ σειρὰ Τσουκαλά, 3, 233.

28. Κασομούλης, Ἐνθ. Β' 521. Βλ. καὶ Βλαχογιάννη, Ἀπαντα, 1, 191.

Πειραιᾶ»³⁰. «Ὁ Κόχραν καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος (Τσώρτς), οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐξέλθει εἰς τὴν ξηράν, ἔπесον εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ προλάβωσι νὰ φύγωσιν. Ὁ ὀλεθρὸς ἤθελε γένει γενικὸς καὶ ὑποκάτω ἀκόμῃ εἰς τὰ κανόνια τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, ἐὰν ὁ Νικόλαος Ζέρβας δὲν ἐμπόδιζε μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὰς χεῖρας τοὺς φεύγοντας καὶ δὲν τοὺς ἐμψύχωνε μὲ τὸ παραδειγματὸν του διὰ νὰ συσσωματωθῶσι καὶ ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς προσβολὰς. Οἱ Τοῦρκοι πλησιάσαντες εἰς τὸ παραθαλάσσιον καὶ ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας συσσωματωμένους καὶ ἐτοίμους δι' ἀντίκρουσιν, προστατευομένους μάλιστα καὶ ἀπὸ τῶν πλοίων τὰ κανόνια, δὲν ἐπεχείρησαν προσβολήν»³¹. «Οἱ φεύγοντες πρὸς τὴν παραλίαν ἵνα σωθῶσι, καταδιωκόμενοι παρὰ τῶν δελήδων, ἐδεκακτίζοντο σφαζόμενοι ἀνηλεῶς παρ' αὐτῶν, ἤθελον δὲ πνιγῇ ἢ καταστραφῇ ἅπαντες, ἐὰν ὁ ἐν κινδύνῳ ἀτρόμητος ἥρως τοῦ Σουλίου Νικόλαος Ζέρβας, ὅστις ἐσώθη φονεύσας ἱππέα δελήν καὶ λαθὼν τὸν ἵππον αὐτοῦ, δὲν προκατελάμβανε τὸν ἐκεῖ ναὸν καὶ ἱστάμενος ξιφῆρης δὲν συνήθροίζε παρ' αὐτῇ πολλοὺς φυγάδας μὲν ἀλλὰ φιλοτίμους στρατιώτας Ἕλληνας καὶ δὲν ἀνεχαίτιζε τὴν ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν διὰ συνεχοῦς πυρὸς κατ' αὐτῶν. Καὶ ὅμως οἱ πλείστοι οὐδ' ἐνταῦθα ἐνεκαρτέρησαν, ἀλλ' ἔτρεχον ὡς ἀγέλη ζώων εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα σωθῶσιν· οἱ δὲ ναῦται δὲν ἐτόλμων νὰ προσπετάσῃσι τὰς λέμβους αὐτῶν ἵνα παραλάβωσιν αὐτοὺς. Δύο ὅμως πολεμικαὶ κανονιοφόροι προσορμίσασαι εἰς τὴν παραλίαν διὰ τῶν σφαιρῶν τῶν πυροβόλων αὐτῶν ἀπεμάχρυναν τοὺς καταδιώκοντας αὐτοὺς. Αὐτὸς δὲ ὁ μεγαλαυχίας καὶ ἀσύνητος Κόχραν, ὅστις γένετο παραίτιος τῆς μεγαλυτέρας φθορᾶς, ἦν ὑπέσθη ποτὲ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὡς καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλλάδος Τζώρτς, ἐξεληθόντες τῶν πλοίων τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἱστάμενοι εἰς τὴν παραλίαν, οὐχὶ ἵνα ἰθύνωσιν ἐκεῖθεν τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, ὡς ὀφείλον ἀμφότεροι, ἀλλ' ἵνα προγευματίσωσιν, ὡς ἔλεγον, ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα, ἅμα ἰδόντες τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐπιβάντες εἰς λέμβον ἐπεβιδάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔβλεπον τὰ γινόμενα μακρόθεν· μόνον δέ, ὡς εἴρηται, ὁ Νικόλαος Ζέρβας ἠγωνίσθη καὶ πολλάκις διεκινδύνευσεν πρὸς σωτηρίαν τῶν φευγόντων μέχρι τῆς ἐπιελθούσης νυκτός»³². «Ὁ μόνος, ὅστις ἐδόσταξεν καὶ ἐγκαρδίωσε καὶ τοὺς λοιποὺς εἰς τὴν ἀχρογιαλίαν, ἦτο ὁ Νικόλαος Ζέρβας»³³.

Παρατηρήσαμε στὰ παραπάνω πῶς δύο παράγοντες πρόλαβαν τὴν ὁλοκληρωτικὴν καταστροφὴν στὴν φαληρικὴ παραλία: ἡ θαυμαστὰ ἐπιδέξια καὶ τρομερὰ ἐπι-

29. Τρικούπη, ὅπ.π. 4, 153. Παρόμοια τὰ γράφει καὶ ὁ Κουτσονίκας, ὅπ.π. σ. 279: «ὁ Ζέρβας ρίψας καὶ αὐτὸς ἄλλον ντελὴν ἀνέβη τὸν ἵππον του καὶ περιέτρεχε μόνος τὸν ἐμποδίζων τὰς φονικὰς πράξεις πολλῶν καὶ παραινῶν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἀντίστασιν...».

30. Περγαίβου, ὅπ.π. σ. 260 καὶ 233 ἀτίστοιχα. Ἡ «ἐνδέκατη ὥρα τῆς ἡμέρας» ἀντιστοιχεῖ κοντὰ στὸ λιοβασίλειμα. Βλ. Α. Μιτάκη, Πότε ἔγινε ἡ Ἑξοδος τοῦ Μεσολογγίου, Πάτρα 1976, σ. 11—12 καὶ Διορθώματα στὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑγείσεως, 1977, σ. 13.

31. Λιβιάνου, Ἀπομνημονεύματα, Ἐπιμ. Ἐμμ. Πρωτοφάλη, σειρά Τσουκαλά, 8, 139—140.

32. Χρ. Βυζάντιο, Ἱστορία τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, Ἐπιμ. Ἐμμ. Πρωτ. σειρά Τσουκαλά, 9, 203.

33. Κασομούλη, Ἐνθ. Β' 522. Σημειωτέον ὅτι ὁ Βλαχογιάννης, Ἀπαντα, 1, 191 μνημονεύει διπλά στὸ Ζέρβα καὶ τὸ Σωτήρη Στράτο: «Στοὺς τορεῖς Πύργους, ὅπου φτάσαντες ξεψυχισμένοι ὅσοι γλιτώσαν, ἐκεῖ ὁ Σωτήρης Στράτος καὶ ὁ Νικόλαος Ζέρβας δειξάντες ξεχωριστὴ παλληγκαριὰ μαζέψανε φειγαλάδες, τοὺς κάνανε καρδιά καὶ ἀντισταθήκανε στοὺς φοβεροὺς ντελῆδες, ποὺ καὶ στὴ θάλασσα προχωροῦσαν μετὰ ἄλογα καὶ σφάζανε».

κίνδυνη υπεράνθρωπη προσπάθεια του Νικόλα Ζέρβα να στήσει ξιμψυχο αμυντικό τεῖχος, καθώς και ἡ συνεπικουρία τῶν τηλεθόλων τῶν πλοίων. "Οποῖος ἱστορικὸς παραλείπει τὸν ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς συντελεστές, κάνει ἀδικαιολόγητο ἱστορικὸ σφάλμα. Ἀ.χ. ὁ Φίνλεχ γράφει «τὰ πυρὰ τῶν πλοίων ἀναχαιτίσανε τὴν καταδίωξή τους»³⁴ δὴτὼς κἀν γ' ἀναφέρει τὸν Ζέρβα, ἐνῶ δικαιοῦχρτα ἔπρεπε πρῶτα νὰ μνημονεύσει αὐτὸν ποὺ ἔδωκε τὴν ἀμνηχανία ἀπὸ τὸ οἰκτρὰ κυνηγημένον «ἐκστατικὸν καὶ τρέμον»³⁵ στρατόπεδο κι ἔκαμε τρόπο μέσα στὸ ἀφάνταστο ἀνακάτωμα, ποὺ θὰ κατευθύνονταν ἀποτελεσματικὰ οἱ μπάλες τῶν κανονιῶν. Τὴν ἱστορικὴ τάξη σ' αὐτὸ τήρησε πρωτότερα ἄλλος ξένος ἱστορικὸς, ὁ Πουκεβίλ: «Παρὰ τὴν παραλίαν δὲ οἱ ὑπὸ τῶν δελήδων διωκόμενοι φυγάδες εἰς μάτην ἐξέτεινον τὰς χεῖράς των πρὸς τὰ πλοῖα. Περισσότεροι τῶν 100 ἐπήδησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγηκαν, ἐνῶ οἱ λοιποὶ ἐκυλίοντο ὠρούμενοι καὶ θρηγνούντες εἰς τὸ ἔδαφος. Μετὰ κόπου δὲ ὁ Σουλιώτης Ν. Ζέρβας, ὁ μόνος ἀνὴρ, ὅστις ἔδειξε παρουσίαν πνεύματος καὶ θέλησιν, ἐπανήγαγεν αὐτοὺς εἰς εἰδός τι πειθαρχίας καὶ τάξεως»³⁶. Ἀκόλουθα ἀναφέρθηκε καὶ στὰ πλοῖα, ὅπως καὶ ὁ Τρικούπης καὶ λακωνικὰ ὁ Σπηλιόδης: «Ὁ Νικόλαος Ζέρβας καὶ τὰ πυροβόλα ἐκ τῶν πλοίων συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὸ νὰ τραπῶσιν οἱ Τούρκοι εἰς τὰ ὀπίσω»³⁷.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς πρωταρχικοὺς Κόχραν καὶ Τσώρτς πῆμειναν ἀπλοὶ θεατὲς στὴς προσπάθειες τοῦ Ζέρβα, ὁ Κασομούλης ρίχνει κατηγορία καὶ στὸν τρίτο κατὰ σειρά ἀρχηγό, τὸν Τζαβέλα³⁸, τὸν ἑκτακτο δηλ. ἀντικαταστάτη τοῦ ἀναντικατάστατου Καραϊσκάκη. Ἀναμφισβήτητα ὁ Τζαβέλας δὲν εἶχε ἱκανότητες γενικοῦ ἀρχηγοῦ γιὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Μὰ καὶ ποῖος ἄλλος τίς εἶχε κείνη τὴν ὥρα; Κανεὶς ἀπόλυτως, ἀφότου «ἡ μόνη ἱκανὴ χεὶρ νὰ τοὺς κινήσῃ ἀκίνητος ἔκειτο ἐν τῇ κατὰ τὴν Σαλαμίνα ναῷ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου»³⁹. Πλὴν ὁ Τζαβέλας δὲν ἔμεινε σὰν τοὺς δύο προῖσταμένους τοῦ ἀδρανῆς, φέρνεται νὰ εἶχε συμβάλει ἰδιαίτερα καὶ σὲ κάποια περιστολὴ τῆς γενικῆς καταστροφῆς: «ἐὰν δὲν ἤθελον σταθῇ ὁ Κίτζος Τζαβέλας καὶ ὁ Κώστας Βλαχόπουλος, ἤθελον ἴσως κυριεύσει οἱ ἐχθροὶ καὶ τὰ κανόνια»⁴⁰.

Ὁ ἐνδιαφερόμενος μελετητὴς ἐπισημαίνει καὶ ἄλλους στρατιωτικοὺς νὰ συντελοῦν στὴν περιστολὴ τῆς συμφορᾶς ἐκείνης, μὰ μοναδικὰ τοῦτος, καθώς θὰ δοῦμε καὶ σ' ἐνδιαφέρουσα ἐπιστολὴ του στὸν Ὁθωνα, ποὺ μᾶς γνωρίζει μ' ἄλλα ὅτι κυρίεφε καὶ 47 τουρκικὰ ἄλογα, μοναδικὰ ὁ Νικόλαος Ζέρβας ἀναδείχτηκε μέσα ἀπὸ τὸν τρομερὸ ἐκεῖνο ὕλεθρο ὁ ἄριστος στρατιωτικὸς ἡγέτης, ὁ ἐξαιρετα ἀπόλους τοὺς ἄλλους ἀξιότερος σ' αὐτὴ τὴν οἰκτρὴ φάση τοῦ Μεγάλου Ἀγώνα.

34. Φί ν λ ε η, 'Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μτφρ. Ἀθ. 1954, Β' 147. Θὰ νόμιζε κανεὶς πὼς ὁ Ἀγγλὸς ἱστορικὸς ἐπὶτηδες ἀπόφυγε νὰ μνημονεύσει τὸ Ζέρβα, γιὰ νὰ μὴ συγκριθεῖ μὲ τοὺς φοβισμένους κι ἀδρανεῖς πρωταρχικοὺς καὶ πρωταίτιους τῆς καταστροφῆς συμπατριῶτες τοῦ Κόχραν καὶ Τσώρτς, μὰ ἡ ἀπίστευτη αὐτὴ παράλειψη παρατηρεῖται παραδόξως καὶ στοὺς Νεοέλληνες ἱστορικοὺς καὶ μάλιστα στὸν ἐκτεταμένο Κό κ κ ι ν ο, 'Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις' Ἀθ. 1959, τόμ. 11, σ. 43—47.

35. Π. Π ο ὄ λ ο υ, 'Ημερολόγια πολιορκίας Ἀθηνῶν, σειρ. Τσονκαλά, 13, 62.

36. Π ο υ κ ε β ί λ, 'Ιστορία Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, μτφρ. Ξ. Ζυγούρη, Ἀθ. 1891, Δ' 460.

37. Σ π η λ ι ᾶ δ η, ὅπ.π. Γ' 295.

38. Κ α σ ο μ ο ὄ λ η, 'Ενθ. Β' 519, ὑποσ. 3: «βαρὶά εἶναι ἡ κατηγορία ποὺ λέφτει στὸν Κίτσο Τζαβέλα».

39. Τ' ρ ι κ ο ὄ π η, ὅπ.π. 46 154.

40. Ἀ ἱ ν ι ᾶ ν α, ὅπ.π. σ. 142.

δ'. Ἐπὶ Καποδίστρια

Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1827 φέρνεται στὸ Διακοφτὸ μὲ τὸ Γιώργη Κίτσο νᾶχουν 400 ἄντρες. Εἶναι ἐποχὴ πού θὰ μετᾶσχει στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ἀρχιστρατήγου Τσώρτς στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Τσώρτς ξεχώριζε τὸ Σουλιώτῃ ὀπλαρχηγὸ ἀφότου μπρὸς στὰ μάτια του στὸ Φάληρο τὸν εἶδε τόσο ν' ἀνδραγαθεῖ. Αὐτὸ ὅμως γιὰ τοὺς ἀδερφοὺς Καποδίστρια ἦταν ἐπιλήψιμο, γιὰτ' ἔβαζαν σὲ δυσμένεια ὅποιον ἰδιαίτερα ἐκτιμοῦσε ὁ Τσώρτς, ὅπως π.χ. συνέβη μὲ τὸ Δημοτσέλιο καὶ τὸ Γιώργη Κίτσο⁴². Καὶ τὸ ὅτι ὁ Νικόλας τὸ 1823 ἔγινε μόνον πεντακοσίάρχος καὶ ὄχι χιλιάρχος, ὅπως ἀξιοκρατικὰ ἔπρεπε, ὀφείλεται μᾶλλον σὲ καποδιστριακὴ ἀντίδραση, χωρὶς ν' ἀποκλείεται νὰ ὑποχώρησε γιὰ νὰ γίνεи χιλιάρχος ὁ ἀδερφός του Διαμάντης, στοῦ ὁποῦ τῇ χιλιαρχίᾳ φέρνεται ἀρχικὰ κι ὁ Νικόλας⁴³. Λέμε ἀρχικὰ ἢ τυπικὰ, ἐπειδὴ στὴν πραγματικότητά ὑπαγόταν ἀπευθείας στὸν Τσώρτς ἢ πεντακοσαρχία του σὺν ξέχωρο τιμητικὸ σῶμα ἐκλεχτῶν (λογάδων) ἀντρῶν καὶ ὁ ἴδιος μολοντί πεντακοσίάρχος, ὑπόγραψε: «Ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀρχιστρατήγου Νικόλαος Ζέρβας»⁴⁴.

Ὅταν τὴν 14-12-1828 ἀπελευθερώθηκε ἡ Βόνιτσα, ὁ ἥρωας διακρίθηκε καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος τὸν ἐπαινεῖ: «Εἶναι ἀξιεπαινος ἡ διαγωγὴ τοῦ Καπ. Ν. Ζέρβα καὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ σώματος τῶν λογάδων τῶν παρ' ἐμοὶ εὐρισκομένων»⁴⁵. Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Τσώρτς στὴν ἐκστρατεία του στὴ Δυτικὴ Στερεὰ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του Κ. Μπότσαρη, Βαρνακιώτῃ, Τσόγκα, Ράγκο, Μακρή, Γαρδικιώτῃ Γρίβα καὶ λοιποὺς, δύο κυρίως ξεχώρισε καὶ τοὺς ἐμπιστευόταν σὺν ἀσύγκριτα ἀξίους στρατιωτικούς καὶ ἀξιόπιστους ἀνθρώπους: Τὸ Δημοτσέλιο καὶ τὸ Νικόλα Ζέρβα. Αὐτοὺς ἐμπιστεύθηκε καὶ σὺν προπομποὺς καὶ σὺν κύριους συντελεστὲς γιὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μακρυνόρους κατὰ τὰ μέσα Μάρτη τοῦ 1829⁴⁶.

Ὅταν ἀργότερα σχηματίστηκαν τὰ τάγματα, ὁ Ν. Ζέρβας ἔγινε ταγματάρχης⁴⁷.

ε'. Πρόνοια

Βρισκόμαστε τώρα στὴ μετακαποδιστριακὴ ἐποχὴ καὶ ἀναρχία, καὶ συγκεκριμένα στὴν ἀνοιξὴ τοῦ τρομεροῦ ἔτους 1832, ὁπότε οἱ Συναγματοῖς μὲ πρωτοπαλλή-

41. ΑΕΒ, Φ. Ζέρβα, ἀρ. ἐγγ. 28417.

42. Δ. Μιτάκη, Γεώργιος Κίτσος, «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» (1981) σ. 212 καὶ ἀνάτ. σ. 33.

43. Κασομούλη, Ἐνθ. Γ' 61, ὑποσ. 4 καὶ Στ. Παπαδόπουλον, Ἡ ὁργάνωση τοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ἐπὶ Καποδίστρια, ἀνάτ. ἀπὸ τὰ «Ἑλληνικά», Θεσ. 1964, σ. 148.

44. ΓΑΚ, Γεν. Φρ. Φ. 45, 30.4.1829.

45. Γενικὴ Ἐφημερίς, 19-1-1829. Κατὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βόνιτσας, πὺλ λαθεμένα τὴν χρονολογοῦν τὴν 15-12-1828, ἀνδραγάθησε ξέχωρα καὶ ὁ πεντακοσίάρχος τοῦ Τσέλιου Βαλιανάκης κ.ἄ.

46. Στ. Παπαδόπουλον, Ἡ Ἐπανάσταση στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, Θεσσ. 1962, σ. 125. Βλ. καὶ Εὐδ. Κουμουτσόπουλον, Ὁ στρατηγὸς Δῆμος Τσέλιος, Ἀθ. 1930, σ. 143—144.

47. Κασομούλη, Ἐνθ. Γ' 305, Ἀπ. Βακαλόπουλον, Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα τοῦ 1821, Θεσσ. 1970, σ. 263 καὶ Στ. Παπαδόπουλον, Ἡ ὁργάνωση τοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ἐπὶ Καποδίστρια, σ. 148.

καρὰ τοὺς Γρίβαν καὶ Ζέρβαν⁴⁸ πέρασαν ἀπὸ Περαιχώρα καὶ Μέγαρον τὸν Ἰσθμὸ καὶ ρεβόλησαν στὴν Ἀργοναυπλία θριαμβικά. Ἀπὸ τοὺς δυὸ πρωτοκαπετάνιους πρατιμύθηκε γιὰ πολιτάρχης Ναυπλίας ὁ δεύτερος σὺν ἐξίσου τουλάχιστο ἱκανός, ἀλλὰ συνάμα σὺν ἀσύγκριτα σωφρονέστερος: «Διὰ τὴν ἀποφύγουν τὸν θρασὺν καὶ ὀχληρὸν Γρίβαν ἀπὸ πλησίον των, καὶ ὅστις ἦτον ὀλωσδιόλου προσηλωμένος εἰς τὸν Κωλέτην, καὶ τὴν ἔχουν πλησίον των ὡς πολιτάρχην Ναυπλίας ἕνα ὀπλαρχηγὸν μετριώτερον μὲν ἐκείνου κατὰ τὸ χαρακτήρα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὑπόληψιν προθύμου εἰς τὸ καθήκον τοῦ ἀνδρός, διώρισαν τὸν Νικ. Ζέρβαν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, τὸν δὲ Θ. Γρίβαν ἀρχηγὸν των εἰς Ἀργος»⁴⁹.

Αὐτὴ τοῦ ἡ ἀποστολῆς ἀπόβαινε τρομερὰ δύσκολη, ἀφοῦ ὅλα εἶχαν ἀνακατωθεῖ, ἢ αὐθαιρέσια εἶχε κορυφωθεῖ καὶ φθείρει τὰ πάντα, τόσο πού μιὰ μέρα τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἔπιασαν τὸ Ζέρβα σ' ὥρα πού ἐκτελοῦσε τὸ καθήκον του, καὶ πρὶν ἀκόμα μάθουν οἱ Γάλλοι ποιοὺς ἦταν, τὸν κακόμεταχειρίστηκαν καὶ σκόπευαν νὰ τὸν φυλακίσουν. Τότε ὁ Ζέρβας ζήτησε νὰ τοῦ πληρώσουν τοὺς μισθοὺς καὶ νὰ παραιτηθεῖ, λέγοντας: «νὰ κουρεύονται καὶ ἐκεῖνοι (Γάλλοι) καὶ ἐκεῖνοι πού τοὺς ἤφεραν νὰ τοὺς βοηθήσουν»⁵⁰.

Πλὴν λογαριάζοντάς τον σὺν πῶς ἐνδεδειγμένον, ὅχι μόνον δὲν τὸν ἀντικατάστησαν, μὰ καὶ τοῦ ἀνάθεσαν τὴ φρουραρχία τῆς Ἐθνοσυνέλευσης τῆς Πρόνοιας:

«Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 13 Ἰουλίου 1832.

Ἐν τῇ σημερινῇ Συνεδριάσει, προεδρεύοντος τοῦ γεροντότερου κυρίου Πανούτσου Νοταρᾶ, ἐπροβλήθη περὶ τοῦ διορισμοῦ τῆς φρουρᾶς τῆς Συνελεύσεως καὶ ἀπεφασίσθη ὁ στρατηγὸς Νικόλαος Ζέρβας φρουραρχος. Ἡ δύναμις τῆς φρουρᾶς θέλει σύγκειται ἀπὸ τετρακοσίους στρατιώτας, ἐξ ὧν οἱ ἑκατὸν θέλει εἶναι ἐκ των πολιτῶν τῆς Ναυπλίας, τοὺς ὁποίους ὁ φρουραρχος θέλει παραδεχθῇ μὲ τὸν ἀξιωματικόν των, ὅντινα ἐκλέξωσιν οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ναυπλίας, σύμφωνα μὲ τὴν κοινὴν εὐχαρίστησιν.

Ὁ Πρόεδρος

Πανούτσος Νοταρᾶς⁵¹.

Δυστυχῶς ἐκείνη ἡ πῶς ἐθνόπρεπη Ἐθνοσυνέλευση διαλύθηκε βίαια τὴν 10) 22 Αὐγούστου 1832 ἀπὸ ἐνοπλοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτες τοῦ Κριεζώτη, πού συνέλαβαν μ' ἄλλους εὐποροὺς πληρεξούσιους καὶ τὸν Πρόεδρο γερο - Νοταρᾶ. Οἱ θυμηματογράφοι μέμφονται ἰδιαίτερα τὸν ὑπεύθυνον γιὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευση Ζέρβα, μέχρι πού νὰ τὸν χαρακτηρίζουν πληρωμένο, προδότη, ἐθνοκατάρατο.

Βέβαια συνευθύνονται ἀμύπολλοι γιὰ τὴ διάλυση τῆς Ἐθνοσυνέλευσης τῆς Πρόνοιας, ἢ μᾶλλον γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἐκείνη συμφορὰ, ἀφοῦ ἐνταφιάστηκαν οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοὶ καὶ ἡ ἀληθινὴ ἀναγέννηση τῆς Νέας Ἑλλάδας: «Μόλις ἡ συνέλευσις αὕτη συγκροτεῖται, μόλις τὸ ἔθνος διὰ των νομίμων πληρεξουσίων αὐτοῦ συνέρχεται, καὶ ὁ κακὸς νεοελθὼν τῆς Ἑλλάδος θαίμων βλέπων, ὅτι τὸ ἔθνος συνερχόμενον θέλει προετοιμάσει τὸν ὁδηγὸν τῆς Κυβερνήσεως τοῦ μετ' ὀλίγον ἀφιχθήσομένου Ἀ' βασιλέως του, προσλαβὼν συμπράκτοράς του καὶ τὴν δυσμενοῦσαν πολιτικὴν τῆς ὁμοθρήσκου μας, ὅπως φέρη ματαίωσιν τοῖς λαοσωτηρίαις μέτροις τοῦ τυποπαθοῦς Ἑλλήνος ἐκ τῆς διαλύσεως τῆς Ἐθνικῆς του Συνελεύσεως καὶ προπαρα-

48. Ἀρχεῖα Κουντουριώτη, 8 (Γ') σ. 506. Οἱ Δ. Κριεζῆς, Γκίνας, Δοκὸς καὶ Ι. Ζάκκας ἔγραψαν τὴν 10-3-1832: «Πιστεύομεν θετικῶς ὅτι τὸ ἐρχόμενον Σάββατον ἢ Κυριακὴν θὰ εἰσβάλῃ ὁ Νικόλαος Ζέρβας καὶ Θεόδωρος Γρίβας».

49. Κ. α. σ. ο. μ. ο. ὑ. λ. η. Ἐνθ. Γ' 548.

50. Κ. α. σ. ο. μ. ο. ὑ. λ. η. Ἐνθ. Γ' 567—8.

51. ΑΕΠ, 5, 349.

σκευάση οὕτω πως ἀπροφύλακτον δίοδον εἰς τὴν ἀλέτειραν πολιτικὴν του, προτίθε-
μένην νὰ καταρτίσῃ τὴν Ἑλλάδα Ἀφρικανικὴν ἀποικίαν της, κινεῖ πάντα λίθον πρὸς
τοὺς ἀνιέρους σκοποὺς καὶ τὰ ἀλέθρια τῆς πολιτικῆς του διὰ τε τὸ Ἔθνος τὸ αἰμό-
φυρτον καὶ τὸν ἀνήλικον ἡγεμόνα του σχέδια, ὅπερ καὶ μετὰ πλείστης ἐπιτυχίας ἐν
μικρῇ διαστήματι ἡμερῶν κατώρθωσε — Κατηραμένους δὲ καὶ τρεῖς κατηραμένους
ἔσεσθαι τοὺς συνεργήσαντας πρὸς τὸ κατασταφῆναι τὴν ἐξασφαλίζουσαν τὴν Ἑλλη-
νικὴν μεγαλειότητα, καὶ τοὺς θαυμασιούς τῶν πολεμισθάντων ἀγῶνας, Συνέλευσιν».
Αὐτὰ γράφει μ' ἄλλα ὁ Ἀριστείδης Χρυσοθέργης καὶ ὑποσημειώνει (χωρὶς νὰ ὀνομά-
ζει τὸ Ζέρβα) μερικοὺς ὑπεύθυνους: «Πόσον ἡδίκησαν ἑαυτοὺς κατ' ἐκείνην τὴν
περίστασιν οἱ Μαυροκορδάται, οἱ Κωλέτται, οἱ Ζαΐμει, οἱ Μεταξάδες, οἱ Ζωγράφου,
οἱ Τρικοῦπαι, οἱ Λόντοι καὶ τόσοι ἄλλοι πολιτικοὶ τῆς Πατρίδος ἄνδρες, καὶ προῖδόν-
τες τὴν λαίλαπα, ἥτις ἤρχετο νὰ τοὺς καταποντίσῃ καὶ μετ' αὐτῶν τὴν Πατρίδα!!»⁵².

Παραθέσαμε ἀπλῶς ἐνδεικτικὰ τὴν ἀξιοπρόσεκτη αὐτὴ περικοπή, πὺ δὲν τὴν
περιλάβαμε στὴν εἰδικὴ μελέτη μας ὅπου ὁ ἀναγνώστης θὰ δεῖ ἀναρίθμητους ὑπεύ-
θυνους γιὰ τὴν ἐθνικὴν συμφορὰ. τὴ διάλυση δηλ. τῆς Ἐθνοσυνέλευσης τῆς Πρόνοιας.
Ὡστόσο, ἕνας ἀτυχῶς ἀπὸ τοὺς πρώτους ὑπεύθυνους ὑπῆρξε καὶ ὁ Ζέρβας καὶ αὐτό
του τὸ σφάλμα θὰ τὸν ἀκολουθεῖ καὶ στὸν ὑπόλοιπο βίον του σὰν βαρὴ μωρφή. Δὲ μπο-
ροῦμε νὰ προσδιορίσουμε τὴν ἔκτασιν τῆς εὐθύνης του, γι' αὐτὸ θὰ ἐπαναλάβοιμε ἀπλῶς
ὅσα σχετικὰ ἄλλου εἴπου:

«Γιὰ τὰ ὡς πρὸς τοὺς Νεοέλληνας θλιθερὰ καὶ ἀπρονόητα ἔκτροπα, πὺ συντέ-
λεσαν στῆς Συνέλευσης τὴ συντέλεια, ἀναμφίβολα μὲ τοὺς πρώτους εὐθύνονται οἱ Ν.
Κριεζώτης καὶ Ν. Ζέρβας, ὁ πρῶτος περισσότερο σὰν ἐκτελεστής καὶ ὁ δεῦτερος σὰν
σιωπηρὸς συνεργὸς ἢ ἀνεκτὴς τῶν ἐκτρόπων, ἐνῶ ἦσαν ταγμένοι σὰν φυλακτῆς τῆς
Συνέλευσης. Ἄν λέγαμε πῶς ὁ ἕνας ὑπῆρξε πῶς πολὺ φυσικὸς καὶ ὁ ἄλλος ἠθικὸς
αὐτουργός, δὲ θὰ λέγαμε κάτι μὲ ἰδιαίτερη σημασία, ἀφοῦ καὶ ὁ Ζέρβας δὲν ἐμπό-
δισε τὴν ἐκτροπὴ καὶ ὁ Κριεζώτης εὐθυνόταν γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἐθνοσυνέλευσης,
ἀφοῦ μόλις ἕνα μῆνα πρὶν (9/21 Ἰούλι) ἀπόκρουσε τὸν Καποδιστριακὸν Καλλέργη
στοὺς Μύλους. Γενικὰ ἡ εὐθύνη θαρραίνει καὶ τοὺς δύο τοὺς ἰσάμοιρα, ἀν μάλιστα
συνέβη νὰ χρηματιστοῦν ἀπὸ ξένους, καθὼς φημιλογεῖται καὶ φαίνεται πιθανότερο.
Ὅφειλομε ὥστόσο νὰ θυμηθοῦμε βεῖ οἱ δύο αὐτοὶ ὅπλαρχηγοὶ ἦσαν ἀπὸ τοὺς πῶς
τιμημένους τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνα καὶ ὅτι στὸν παρασυρισμὸν τοὺς θρίσκοιμε καὶ κάποια
μικροελαφρυντικά. Οἱ στρατιῶτες τοὺς ἦσαν ξυπόλητοι, γυμνοὶ καὶ νηστικοὶ καὶ δια-
μαρτύρονταν γιὰ τοὺς καθυστερημένους μισθοὺς τοὺς. Ἀκόμα καὶ ὁ χρηματισμὸς δὲ
λογιόταν τότε τόσο ἐθνοκατάρματος ὅσο στὰ ἀπὸ τότε καὶ δῶθε χρόνια, ἰδιαίτερα γιὰ
τοὺς Σουλιώτες, πὺ ἀγωνίζονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη σκλαβωμένην τοὺς πα-
τρίδα, ποῦχαν ἔτσι καὶ κάποια νοστροπία μισοφύρων πολεμιστῶν. Δὲ σηματοῦμε
ὅτι οἱ Νότης, Βέικος κ.ἄ. ἀξίωσαν ἰδιαίτερες μυστικὰς πληρωμὰς γιὰ νὰ καθίσουν νὰ
ὑπερασπίσουν τὸ Μεσολόγγι. Αὐτὰ βέβαια δὲν ἀπαλλάσσουν τοὺς Ζέρβα - Κριεζώτη
ἀπὸ τὸ βαρὺ τοὺς ὀλίθημα, ὅπως ἄλλωστε δὲ θὰ δικαιώσουν ποτὲ τὰ γεγονότα τοῦ
Πόρου τὸν τόσο ἐνδοξο κατὰ τὰλλα Ναύαρχο Μιαούλη»⁵³.

Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι

52. Ἄ ρ. Χ ρ υ σ ο θ έ ρ γ η, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανόστασις, Ἐφομοῦπολις Σύρον, 1853,
σ. 37—39. Περισσότερα βλ. Δ. Μ ι τ ά κ η, Τὰ στήν Πρόνοια ἀπρονόητα, «Στε-
ρεὰ Ἑλλάς» (1981) σ. 43—46, 79—83 καὶ 109—114.

53. Δ. Μ ι τ ά κ η, ὅπ.π. σ. 83.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΕΚΘΕΣΗ

συνοπτική τῶν «έντελῶν πονημάτων» τοῦ Ἀραβαντινοῦ κατὰ τό 1861

(Γράμμα τοῦ συγγραφέα στὸν Ἀσώπιο)

Ἀναδιφώντας τὸ πλούσιο ἀποκείμενο στὸ Τμήμα Χειρογράφων καὶ Ὁμοιοτύπων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀρχεῖο τοῦ κλεινοῦ Λιδασκάλου τοῦ Γένους Κ. Ἀσωπίου¹, χωριανοῦ μου, εἶδα καὶ τὸ ἀκόλουθο, ποῦ παρουσιάζω, πρὸς αὐτὸν ἀπὸ Γιάννινα γράμμα τοῦ Ἀραβαντινοῦ² ἀναφερόμενο στὰ τελειωμένα καὶ πρὸς ἔκδοση ἔτοιμα ἔργα του κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1961.

Ἀναλυτικότερα, ἔχοντας ὁ ἱστορικός τῆς Ἠπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρι-

1. «Οὗτος ὁ γεγραμὸς καὶ κορυφαῖος τῶν ἡμετέρων φιλολόγων (τελευταῖος δὲ τῆς γενιᾶς τῶν μεγάλων Λιδασκάλων τοῦ Γένους) ἐγεννήθη εἰς Γραμμένον κώμην τῶν Ἰωαννίνων» περὶ τὸ 1788. Μαθητὴς τοῦ Ψαλῖδα στὴν Καπλάνειο καὶ ὑποδάσκαλος κατόπι στὴ Σχολὴ (1806—1812) διήθνη ἐπὶ τριετία μετέπειτα τὸ Ἑλληνομονασεῖο τῆς Τρογέστης (1815—8), ἀπ' ὅπου, ὑπότροφος τοῦ Γκίλφορντ καὶ τῆς Ἰόνιας Πολιτείας, ἐσπούδασε (1818—1823) φιλολογία κλασσικὴ στὴ Γερμανία καὶ Γαλλία γιὰ νὰ διδάξει σὲ συνέχεια ἐπὶ 18 χρόνια τὸ μάθημά του στὴν Ἀκαδημία τῆς Κέρκυρας. Τὸ 1842 κατέβηκε προσκαλεσμένος τῆς Ἑλλ. Κυβέρνησης στὴν Ἀθήνα, στὸ Πανεπιστήμιο τῆς ὁποίας καὶ δίδαξε ὥς τὸ θάνατό του (1872). Γιὰ τὸ μεγάλο Λάσκαλο «οὐκ ἔχομεν (μαζὶ μὲ τὸν Ἀραβαντινὸ) προσθῆναι ἄλλο τι παρὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῷ ἐξόχῳ ἀνδρὶ κορυφαίαν καὶ δικαίαν ἐγκαύχισιν παντὸς εὐαισθήτου Ἡερώτου». (Ἐκτενέστατη γι' αὐτὸν μελέτη μὲ βάση τὸ Ἀρχεῖο του ἐτοιμάζομε ἤδη).
2. Ὁ Παναγ. Ἀραβαντινός, ἀπὸ τοὺς ἀξιολογώτερον καὶ πρὸ πολὺγραφους Ἠπειρώτες λογίους τοῦ περασμένου αἰῶνα γεννήθηκε στὴν Πάργα τὸ 1809 καὶ ἐκεῖ δίδασκε τὰ πρῶτα γράμματα, βελτίωσε δὲ τὴ μόρφωσή του ἀργότερα στὴν Κέρκυρα καὶ τοὺς Παξούς, ὅπου ἔναν καιρὸ καὶ δασκάλεψε. Τὸ 1829 διδασκόμενος τὴν Ἀλληλοδιδασκτικὴν στὴν Κέρκυρα παρακολούθησε «ἀδελφεῖπτος» καὶ ἐπὶ ἑξάμηνο «τὰ φιλολογικὰ τοῦ Ἀσωπίου μαθήματα τὰ τε φιλοσοφικὰ τοῦ Ν. Βάμβα». Κατὰ δὲ τὸ 1832 προσκλήθηκε στὰ Γιάννινα διδάσκαλος τῆς νέας μεθόδου, ὅπου καὶ δίδαξε ὥς τὸ 1838 χρόνον ποὺ γύρισε στὸν τόπο του. Τὸ 1840 ξανάρθε πάλι ἐδῶ δάσκαλος στὸ ἴδιο Σχολεῖο... «εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν κατὰστημα τοῦ Καπλάνη, γράφουν σὲ σύγκαιρον (9.8.1840) γράμμα τους στὸ Ν. Ζωσιμᾶ οἱ ἐδῶ ἐπίτροποι του, ἔφεραν τὸν Ἀραβαντινόν, τὸν ὁποῖον εἶχαν διώξει προϋτέρα, διδάσκαλον πολλὰ ἐπιτήδειον καὶ προκομμένον καὶ τὸν ἐσυμφώνησαν νὰ πληρώνεται χρονικὸς μισθὸς του γρ. 4250 ἀπὸ τοῦ Καπλάνη τὸ λᾶσσον...». Στὸ Σχολεῖο Καπλάνη, τὸ Ἀλληλοδιδασκτικόν, ὑπερέβηκε ὁ Ἀρ. ὥς τὸ 1846 «ὅτε παρητήθη, - καθὼς γράφει ὁ ἴδιος -. Καὶ διέτρεξα ἔκτοτε τακτικῶς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον θεραπεύων καὶ τὸν λόγιον Ἑορμὴν κατὰ τὰς ἑρας τῶν σχολῶν μου». Πέθανε τὸ 1870 (πρὸβλ. Π. Ἀραβαντ.: Βιογρ. Συλλογὴ ἔκδ. Ε.Η.Μ. 1960 εἰς. σελ. 18' -1στ' Ἠπ. Χρ 1931 σελ 240).

Ομό μελετών του ἡπειρωτικῶν ἔτοιμο καὶ μὴ δυνάμενος νὰ τὶς ἐκδώσει στὸ νεοσύστατο ἔδω τότε ἀπὸ τὸ Γυμνασιάρχῃ Σακελλάριο Τυπογραφεῖο «ἡ Λωδώνη», γιὰ λόγους ποὺ στὸ πρὸς Ἀσώπιο γράμμα του ἀναφέρει, ἀποφασισμένος δὲ νὰ πάει στὴν Ἀθήνα ὁ ἴδιος καὶ προβεῖ στὸ μὲ δική του δαπάνη τύπωμά τους, ἀπευθύνεται στὸν παλιὸ στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία Δάσκαλό του, τὸν Ἀσώπιο, ἄγοντα ἤδη τὴν τρίτη στὸ Ὁθωνικὸ Πανεπιστήμιο Πρυτανική του θτεία, γιὰ νὰ ζητήσει ἀπ' αὐτὸν τὴ γνώμη του καὶ συμπαρατάσασή του ἐκθέτοντας μαζί συνοπτικά καὶ τὸ «ποιὸν καὶ ποσὸν» αὐτῶν τῶν πονημάτων του. Τὸ γράμμα, ταξινομημένο στὸ ὑπ' ἀριθμ. II κυτίον τοῦ Ἀρχείου μὲ αὔξοντα ἀριθμὸν ἐγγραφῆς 35, εἶναι ἰδιόχειρο τοῦ Ἀραβαντινοῦ, γραμμμένο σὲ κόλλα λεπτοῦ πράσινου χαρτιοῦ ἀορίστῳ, μεγάλη (διαστ. $0,25 \times 0,20$ μ.), μὲ μελάνη μαύρη καὶ περιθώριο μόνον ἀπὸ τ' ἀριστερά. καλύπτει δὲ τὶς α', β καὶ γ' συνέχεια σελίδες τῆς. Κατὰ τὴ μεταγραφή του διατήρησα ἀπαράλλαχτη τὴ στίξη καὶ κατὰ τὸ δυνατό τὴν ὀρθογραφία του, ἐπειδὴ ἡ ἐγνωσμένη κακογραφία τοῦ Ἀραβαντινοῦ καθιστᾷ τὸν ἐντελὴ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἔλεγχου ἀνέφικτο, ἐπρόσθεσα δὲ λίγες παρατηρήσεις μου καὶ σημειώσεις ἐπεξηγηματικὲς ἀπαραιτήτες στὴν καλύτερη προσπέλασή του.

«Ἐν Ἰωαννίνοις τὴν 13 Δεκεμβρίου 1861

Πολυσέβαστε Κύριε Κωνσταντῖνε Ἀσώπιε

Ἀξιοθεῖς ἀπολαῦσαι τῆς Ὑμετέρας φιλοφρονήσεως ἐγκανχῶμαι πληροφοροῦμενος διὰ τοῦ φιλάτου υἱοῦ μου³ ὅτι ἀκολουθήτε ἀγαθὰ καὶ φίλα περὶ ἐμοῦ φρονούντες, καὶ μεμνημένου μου⁴, ἐφ' ᾧ καὶ βαθιτάτην τρέφω τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοιοῦτο ἀρίτιμον πρόσωπον.

Διὰ τοῦ υἱοῦ μου μοὶ διεβιβάσθη καὶ ἡ πατριωτικὴ ἔφεσις ὑμῶν περὶ ταχυτέρας ἐκδόσεως τοῦ βιογραφικοῦ πονήματός μου. περὶ οὗ εἰς τὴν σοφὴν διατριβὴν ὑμῶν ἐν τῷ Εὐαγγελικῷ Κήρυκι Ἀθηνῶν (:) ἐκδιδομένην⁵ ἐποιήσατε λόγον, διὰ τῆς ταπεινῆς μου δὲ ταύτης προάγομαι, ἵνα ἐξηγήσω τῆς ἀναβολῆς τὸ αἷτιον. Τὸ τυπογραφεῖο «ἡ Λωδώνη» πρὸ ὀλίγου ἤρξατο ἐνεργοῦν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ πρῶτον ἐκ τῶν πιεστηρίων του ἐκτυπώθησεται ὅσον οἶπω ἡ γραμματικὴ τοῦ ἡμετέρου ἀξιοτίμου Γυμνασιάρχου Κυρίου Ἀναστ. Σακελλαρίου⁶, ἐκτενεστέρα τῆς μέχρι τοῦ

3. Πρόκειται γιὰ τὸ Σπύρο Ἀραβαντινὸ φοιτητὴ τῆς Νομικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τότε, Ἀρεοπαγίτη καὶ ὑπονογὸ Δικαιοσύνης μετέπειτα, ἐκδότῃ δὲ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀλῆ - πασᾶ τοῦ πατρὸς του (1895).
4. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ δηλ., ποὺ ἀκροοῦνταν τὰ φιλογολικά του μαθήματα στὴν Ἰόνια Ἀκαδημία (1829).
5. Δὲν μπόρεσα νὰ ἰδῶ μέχρι στιγμῆς τὴ «σοφὴ» στὸν Εὐαγγελικὸ Κήρυκα διατριβὴ τοῦ Ἀσώπιου καὶ τί ἀκριβῶς περὶ τῆς Συλλογῆς τοῦ Ἀραβ. σ' αὐτὴ γράφει.
6. Γιὰ τὸν Γυμνασιάρχῃ Σακελλάριο καὶ τὸ τυπογραφεῖο του, τὴ «Λωδώνη», πρβλ. τὴ σχετικὴ βιογραφία εἰς Παν. Ἀραβαντ. ὅ.π. σελ. 177—191. — «Πρὸ ὀλίγου ἤρξατο ἐνεργοῦν» (τὸ τυπογραφεῖο) γράφει ἔδω, λίγο δηλ. πρὸ τῆς ἡμερομηνίας γραφῆς τοῦ γράμματός (13 Δεκέμβριον 1861), ἐνῶ στὴ βιογραφία τοῦ Σακελλαρίου (σελ. 187) μᾶς εἶπε: «ἤρξατο κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1861 ὑπὸ αἰσιωτάτους οἰωνοὺς ἡ ἐργασία τῶν πιεστηρίων τῆς ἐκδόσεως τυπογραφίας ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡ Λωδώνη...». Τὰ τῆς περιοδείας του στὴν Εὐρώπῃ καὶ τῆς ἀγορᾶς τοῦ τυπογραφείου κλ. ἐκθέτει ὁ ἴδιος ὁ Σακελλάριος σὲ μαζρὸ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν πρὸς τὸν Ἀσώπιο γράμμα του (26.11.1856) τὸ ὁποῖο ξεχωριστὰ παρουσίασα (Ἀρχ. Ἀσ. Κντ. IVο ἀρ. ἐγγρ. 909) πρβλ. Ἡλ. Ἡμερολόγιο 1981 σελ. 345 κ.κ.

δε ἐν χρήσει οὔσης πολλαχοῦ τῆς μὴ Ἑλευθέρας Ἑλλάδος⁷. Ἐπετράπη λοιπὸν ἡ σύστασις τοῦ τοιοῦτου κοινωφελοῦς ἔργου, ἀλλ' ἐν ὁροις περιοριστικωτάτοις, διότι οὐδὲν δύναται τυπῶσαι πόνημα οἰονδήποτε πρὶν ἢ ἀποστείλῃ ὑπὸ δυσχερεῖς διατυπώσεις τὸ χειρόγραφόν του εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει λογοκρισίαν, ἐκ τούτου δὲ μόνον ἐξάγεται, ὅτι, ὑπὸ τοιαύτας διατυπώσεις, ἐκτὸς διδακτικῶν βιβλίων ἄλλον τι ἀδύνατον ἐκδοθήσεται ἐνταῦθα.

Ἐγὼ συνέλαβον ἤδη τὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν, ἵνα τὸν ἐπόμενον φθινόπωρον⁸ μεταβάς σὺν Θεῷ αὐτόσε, φέρον καὶ τὰ χειρόγραφα τῶν πονημάτων μου, καὶ διαπραγματευθῶ ἀφιλοκερδῶς μετὰ τινα τῶν αὐτόσε ἐργολάβων καὶ τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν, ὅπως ἀπαλλαγῶ τῆς δυσχερέστου ἐνασχολήσεως, πρὸς εὔρεσιν συνδρομητῶν δυσεπιτενύκτων, καὶ τῆς χρηματικῆς καταβολῆς τῆς μόλις καὶ μόνης δι' ἰδρώτων καὶ ἀγώνων εἰσπραττομένης, διότι παρ' ἡμῖν τῆς πτωχοῦς καὶ ὀλίγοις Ἑλλήσιν οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ὑλικὴν ἀμειβὴν καὶ λαμβάνουν οἱ κοπιῶντες καὶ ἐργαζόμενοι εἰς τὰ τοιαῦτα. Αὐτὸ σε δὲ Θεοῦ εὐδοκοῦντος μεταβάς ζητήσω καὶ τὴν ὑμετέραν ἀρωγὴν καὶ⁹ ὁδηγίαν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, πρὸς δὲ περιέργειαν ὑμῶν τοῦ τοσοῦτον Ἑπειροφίλου καὶ φιλοπάτριδος γέροντος ἐκτίθηναι τὸ ποσὸν καὶ ποιὸν τῶν ἐν τελῶν μου πονημάτων, ἅτινα διὰ ζήλου θερμοῦ, διὰ μόχθου ἱκανοῦ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκιακῶν μου ἐνασχολήσεων ἡδυνήθην πραγματευθῆναι.

Εἰσὶ δὲ τὰ ἐπόμενα.

Αὐτὸν Ἐπιμορφογραφία τῆς Ἑπίρου εἰς δύο βιβλία ἢ τμήματα, δι' ἧς περιγράφονται τὰ ἔθνη, ἥθη, προλήψεις καὶ τὰ τοιαῦτα εἰς κεφάλαια χωριστά, ἀντιπαράθεμένων καὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, δι' ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν τωρινῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν ἔθιμων τῆς Ἑπίρου διετηρήσεν ἡ Ἑπειρωτικὴ φυλὴ ὡς ζωρὰ δείγματα τῆς ἐλληνικῆς μεταγωγῆς καὶ γνησιότητός της.

Βον Συλλογὴ ἑθνικῶν παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν ἐν τῇ Ἑπίρῳ, τὸ ποσὸν αὐτῶν ὑπερβαίνει τὰς 1800, καὶ ἐκάστης γίνονται σύντομος ἀνάλησις καὶ ἐφαρμογὴ εἰς τὴν κοινωνικὴν περίστασιν πρὸς ἣν ἐπλάσθη καὶ ἀνάγεται, εἰς δὲ τὰς πλείστας αὐτῶν ἀντιπαρατίθεται ἐκ τῶν διασωθεῖσων ἀρχαίων παροιμιῶν ἢ γενέτειρα, σχετικὴ ἢ ἀνάλογος. Ἐκ τοῦ συνόλου δὲ τῆς συλλογῆς μου ταύτης ἀντλοῦνται λαμπρὰ δείγματα καὶ τεκμήρια τῆς εὐαισθησίας καὶ νοερᾶς καλλιουργίας τοῦ Ἑπειρωτικοῦ λαοῦ⁹.

Γον Γλωσσάριον τῆς Ἑπίρου περιέχον ὑπὲρ τὰς δισχιλίας

7. Ὁ τίτλος της: «Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ Τμῆμα πρῶτον πρὸς χρῆσιν τῶν Σχολείων ὑπὸ Ἀναστασίου Σακελλαρίου. Τυπογραφεῖον Λωδῶνης ἐν Ἰωαννίνοις τὸ παρὰ τῶν ἀδελφῶν Α. καὶ Π. Ἀναστασίου 1862». Πρβλ. Γζίνη — Μῆξα: Ἑλλήν. Βιβλιογρ. ἀρ. 9071. «Ἐκτυπώθησεται ἡ γραμματικὴ ὅσον οὔτω» γράφει, δηλ. ὡς τὰ μέσα Δεκεμβρίου 1861 ἡ ἐκτύπωση τοῦ ἔργου, πρῶτον τυπώματος τοῦ τυπογραφείου, δὲν εἶχε ἀκόμη τελειώσει.

8. Δηλ. τοῦ 1862.

9. Πρόκειται γὰρ τὸ περιλάλητο «Παροιμιαστήριον ἢ Συλλογὴ Παροιμιῶν ἐν χρήσει οὐσῶν παρὰ τοῖς Ἑπειρώταις μετ' ἀναπτύξεως τῆς ἐννοίας αὐτῶν καὶ παραλληλισμοῦ πρὸς τὰς ἀρχαίας ὑπὸ Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Τύποις Λωδῶνης ἐν Ἰωαννίνοις 1863», ὅπως εἶναι ὁ πλήρης τίτλος του, μαζὰ ἐπίκριση κατὰ τοῦ ὁποίου δημοσίεψε στὴν ἐφημ. Ἀθηνᾶ, τῆς Ἀθήνας τὸν ἐπόμενο χρόνον (φύλ. τῆς 17.1, 21.1, 1.2 καὶ 19.3.1864) ὁ καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Στέφανος Ράδος. Σ' αὐτὸν ἀπάντησε ὁ Ἀραβαντινὸς μὲ ἐιδικὸ φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις καταγέλαστος ἐπικριτὴς τοῦ Παροιμιαστήριου, Ἀθῆναι 1864».

λέξεις αθησαυρίστους μέχρι τουδε^{9α}. Συννοδεύεται δὲ ἐκάστη διὰ συντόμου ἐξηγήσεως τῆς σημασίας της, καὶ τῶν ἐκ πρώτης ὄψεως φαινομένων ἀήθων ἢ βαρβαρογενῶν, ἐτυμολογικῶς ἀνευρίσκεται ἡ ἑλληνικὴ ρίζα καὶ καταγωγή.

Δον Βιογραφικὴ ἔκθεσις 180 λογίων ἀνδρῶν ζησάντων καὶ χρηματισάντων κατὰ τὴν Ἑπειρον, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἑλλάνησον καὶ Αἰτωλοακαρνανίαν ἀπὸ τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς τρεχούσης. Τούτων οἱ ἑβδομήκοντα ὀκτώ, παρ' οὐδενὸς τῶν ἡμετέρων βιογράφων ἐμνημονεύθησαν, ὡς λανθάνοντες, καὶ τεσσαράκοντα ἑτέρων ἐγνωσμένων τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ, ἀναπληροῦται κατὰ τι ἡ βιογραφία ἢ διορθοῦται ἐν μέρει ὅτι ἐσφαλμένον, τῶν δὲ ἑτέρων τῶν συμπληρούντων τὸ ἀνωτέρω ποσὸν κατεχωρίσθη περιληπτικῶς τὸ ὀνοματολογικόν, πρὸς ὑπόδειξιν, ὅτι ἡ Ἑπειρος ἀνέδειξε τὰ τρία πέμπτα τοῦ συνόλου τῶν ἐν τῇ ἐκθέσει μου ἐνδιαλαμβανομένων λογίων^{6 3 10}.

Εὐν Πραγματεία περὶ Δωδώνης, δι' ἧς γνωματεύω καὶ ὑποδεικνύω, ὅτι τὸ περιβόητον ἐκείνο μαντεῖον ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ «Μολακάσιον», κατὰ τὸ τμήμα «Κατσανχώρια» καὶ περὶ τὸ χωρίον «Πάτερον», ὅπου τὸ μοναστήριον ἢ Ἀγία Παρασκευὴ τέσσαρας περίπου ὥρας πρὸς ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων¹¹.

Στον Συλλογὴ ἐθνικῶν ἀσμάτων, ἐγνωσμένων καὶ ἀδομένων πολλαχοῦ τῆς Ἑπείρου, περιέχουσα περὶ τὰ 500 παντὸς εἵδους^{11α}, καὶ μέτρον ποικίλου τῶν ἀσμάτων αὐτῶν τὰ 3)5 (:) εἰσὶν ἐκ τῶν ἀγνώστων εἰς ἄλλας ἑλληνικάς

- 9α Στὸ προοίμιο τοῦ Ἑπειρ. Γλωσσαρίου του γραμμένο «ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1861» ἀναφέρει: κατήρησα τὸ παρὸν Γλωσσάριον περιέχον τὰς τρισχιλίας λέξεις ἐν οἷς καὶ τρεῖς περίπου ἑκατοντάδες ἐκ τῶν ἤδη περιληφθεισῶν εἰς τὰς μνησθείσας δύο συλλογὰς (τοῦ Γ. Κρομμύδα καὶ Γ. Κονεμένου) καὶ εἰς τὰ Ἄπαντα τοῦ ἀεμνήστου Κοραῖ. Περιέλαβον δὲ ἐπίσης καὶ τινὰς λέξεις ἀποθησαυρισθείσας μὲν καὶ εἰς τὸ λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλ. διαλέκτου τοῦ κ. Στ. Βυζαντίου φερομένης ὅμως ἐν Ἑπείρῳ εἰς σημασίαν διάφορον». (Πρβλ. Π. Ἀραβαντινοῦ: Ἑπειρ. Γλωσσάριον Ἀθ. 1909 σελ. θ').
10. Συμπεραίνουμε ὕστερα ἀπ' αὐτό, πὼς τὸ 1861 καὶ περὶ τὸ τέλος του, ὁ Ἀραβ. εἶχε ἔτοιμες μόνο 180 βιογραφίαις μέχρι δὲ τὸ 1866, χρόνον τελευταίας γραφῆς τοῦ ἔργου, εἶχε προσέσει σ' αὐτὰς ὑπερδιπλάσιες, τίς ἔφτασε δηλ. στὶς 400 περίπου, καθὼς ὁ ἴδιος στὸν τίτλο του τὸ λέει. Φαίνεται ἐν τούτοις, πὼς καὶ στὰ μετέπειτα ὀλίγα χρόνια, ὡς τὸ 1870 δηλ. χρόνον τοῦ θανάτου του, ἐξακολούθησε νὰ σχεδιάζει νέες, ἴσως τίς εὐρεθείδες στὰ χειρόγραφα του σειρὰς μὲ τίτλο «Ἐπίμετρον Βιογραφιῶν ἢ Παράρτημα» καὶ «Πρόσθετοι λόγοι», γιὰ νὰ φτάσουν τελικὰ στὶς 463, ὅσες περιλαμβάνει ἡ ἀπὸ τὴν Ε.Η.Μ. ἔκδοσις (1960) τοῦ ἔργου. (Πρβλ. τὴν εἰσαγ. στὴν ἐκδ. σελ. κδ κ.ἐ. ὅπου καὶ οἱ διαδοχικοὶ τίτλοι τῆς Συλλογῆς).
11. Ἐκδόθηκε τὸν ἀμέσως ἐπόμενο χρόνον στὰ Γιάννινα μὲ τίτλο: Πραγματεία περὶ Δωδώνης. Ἐπὶ Π. Ἀραβαντινοῦ. Ἐν Ἰωαννίνοις τέτοις Δωδώνης 1862» Πρβλ. Γάλην - Μῆξας ὁ.π. ἀρ. 9323. Ἄς σημειωθεῖ πὼς κριτικὴ ἀξιόλογη στὴ διατριβὴ αὐτῇ τοῦ Ἀραβαντινοῦ δημοσίευσεν στὸ περιοδ. «Χρυσάλλις» τῆς Ἀθήνας (τ. Γ' 1865 σελ. 5—12 καὶ 41—46) ὁ τότε φιλοτῆτης τῆς φιλολογίας καὶ διαπρεπὴς κατόπιν λόγιος Γεώργ. Χασιώτης (Ζαγορίσιος ἀπὸ τῆ Βίτσα), στὸν ὁποῖο ἀπάντησε μὲ τραχὺ δημοσίευσμά του στὴν ἐφ. «Ἐθνοφύλαξ» (φύλ. 27.3.1865) ὁ Ἀραβαντινός.
- 11α Προσοιμιάζοντας ὁ ἴδιος «Ἐν Ἰωαννίνοις μηνὶ Ἰανουαρίου τοῦ 1861» αὐτὴ τὴ Συλλογὴ του, ποὺ ἔκδοσαν τὸ 1880 στὴν Ἀθήνα οἱ γιοὶ του, γράφει: «Ὅττω λοιπὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν παρ' ἐμοῦ ἀποθησαυρισθέντων ἀσμάτων ἀνέρχεται εἰς 600 περίπου εἰς τὰ ὁποῖα προσέθεκα καὶ περὶ τὰ 1000 δίστιχα». Ἐνα σχεδὸν χρόνον μετέπειτα γράφοντας στὸν Ἀσώπιον, κατέβαλε τὸν ἀριθμὸ τῶν τραγουδιῶν του στὰ «500 παντὸς εἶδους». (Πρβλ. Π. Ἀραβαντινοῦ: Συλλογὴ Δημοτ. Ἑπείρ. Ἀσμάτων Ἀθ. 1880 σελ. κγ').

χώρας, καὶ ἀνεκδότων μέχρι τοῦδε, τὰ δὲ λοιπὰ εἰσὶν ἐκ τῶν ἐκδεδομένων μὲν ἀλλὰ χολῶν καὶ ἀτελῶν ἐκδοθέντων. Ἐν πολλοῖς δὲ τῶν ἀσμάτων μου βιογραφεῖται τὸ ἀδόμητον πρόσωπον, ὀρίζεται ἡ θετικὴ ἐποχή, καὶ εἰς τινὰ τῶν ποικίλων ἀναπτύσσεται ἡ ἀναγωγὴ καὶ σκοπιμότης. Προστίθενται δὲ καὶ ὑπὲρ τὰ 100 ζεύγη τῶν καλουμένων Στιχοπλάκια, δίστιχα δηλονότι ἐπιγραμματίδια, πλήρη ποιητικῆς χάριτος καὶ ἐννοίας ἀνέκδοτα τὰ πλείστα καὶ (μιά λ. δυσαναγν.) ὥς ἀποκυήματα Ἑπειρωτικῆς διανοίας καὶ ἐμπνεύσεως.

Σεβαστέ μοι Διδάσκαλε! Ἐκ τῆς περιληπτικῆς ταύτης ἐκθέσεως τῶν πονημάτων μου, ἦν θαρρούντως ὑποβάλλω ὑμῖν, πληροφορεῖσθε ὅτι ὥς Ἑπειρώτης ἐξετέλεσα ἱερὸν τι καθήκον, προσενεγκὼν τῷ φιλολογικῷ Ταμείῳ τῆς φιλότατης πατρίδος ὅτι ἐκ τῆς ταπεινῆς μου θέσεως ἠδυνάμην προσενεγκεῖν. Ἄλλοι πολλοὶ ἰκανότεροί μου ἠδύναντο προσενεγκεῖν πλείονα ἐὰν μὴ ὀλιγώρουν τὴν εἰς τὰ τοιαῦτα ἐνασχόλησίν των. Τὸ τοιοῦτον δὲ καθήκον ἐκτελέσας, καὶ ἐκτελέσω Θεοῦ διδόντος καὶ τοῦ λοιποῦ πρὸς ὅτι ἀφορᾷ τὴν ὑπόληψιν τῆς ἡμετέρας Ἑπείρου κατὰ φιλολογικὴν ἔποψιν, κολακεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι οἱ κόποι μου οὐ φανήσονται καθ' ὁλοκληρίαν φροῦδοι παρὰ τοῖς εὐ φρονοῦσι καὶ ἐπιεικῶς κρίνουσι τὰ τοιαύτης φύσεως ἔργα, Δηλίου κολυμβητοῦ δεόμενα, διότι ὁ εἶχον τοῦτο καὶ δέδωκα.

Ἐὰν ἐκλαβόντες εὐκαιρίας ἀγαθινθῇτε. ἵνα μὲ ἀξιώσετε ἀπαντήσεως, περὶ τούτου λογισθήσομαι εὐτυχής. καὶ αἰτῶν συγγνώμην διὰ τὸ θάρρος μου ὑποδιατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Τῆς ἡμετέρας σοφολογιότητος
Λοῦλος ἐκκρεμῆς καὶ λάτρες
Παναγιώτης Ἀραβαντινός

(Πάνω στὸν ταχ. φάκ.)

«Τῷ ἀξιοσεβάστῳ Κυρίῳ Κυρίῳ
Κ. Ἀσωπίῳ

Πρυτάνει τοῦ Ὁθωνικοῦ Πανεπιστημίου
κλ. κλ. κλ.

Εἰς Ἀθήνας»

Θὰ πρέπει νὰ προσθέσω ἀμέσως, πὺς στὸ πρῶτόν μου γράμμα τοῦ Ἀραβαντινοῦ συνάπτεται καὶ κόλλα παρόμοια δευτέρῃ, ὅπου στὴν α' σελίδα τῆς καταγράφει ὁ ἴδιος κατὰ σειρά καὶ σὲ δύο στίλους κάθετες τὰ περιεχόμενα «ἐν τῇ Ἑθιμογραφίᾳ τῆς Ἑπείρου», ἔτσι:

Βιβλίον ἢ Τμήμα Λον
Περὶ Μνηστειᾶς
Περὶ προσορτίων τῶν γάμων
Περὶ γάμου
κλ.

Τμήμα Βον
Περὶ ἐξορκισμοῦ
Περὶ προλήψεων
Περὶ δεισιδαιμονιῶν
κλ.

Στὴ β' σελίδα ἀναγράφει «τὰ ἐν τῇ περὶ Λοδώνης πραγματεία ἐν κεφαλαίοις». Κατὰ τὸ μέσο τῆς σελίδας αὐτῆς: «Πίναξ τῶν ἐν τῇ βιογραφικῇ ἐκθέσει ἐνδιαλαμβανομένων λογίων» μέχρι σχεδὸν τὸ τέλος τῆς κόλλας (σελ. δ'), ἐν ὧν ὀνόματα 180 μπροστὰ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ ὁποῖα σημειώνεται ἕνας, δύο ἢ καὶ κανένas σταυρός. Στὸ κάτω - κάτω τῆς σελ. σημειώνει: «Τὰ ὀνόματα τὰ ἔχοντα + εἶναι ἐκ τῶν ἀνεκδότων τὰ διὰ τῶν ++ ἐκ τῶν ἐκδεδομένων ἀλλὰ καὶ διορθωμένων τὰ ἄνευ σημείου ἐκ τῶν τὸ πρῶτον...] ἐνδιαλαμβανομένων». Παράδειγμα:

+ Ἀδάμ Τσατέκος Μετζοβίτης Ἑπειρος

+ Ἀγάπιος Ρήγας Πάργιος Ἑπειρος

κλ.

++ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος Ἰωάνν. Ἦπειρος

++ Βησσαρίων Μακρῆς Ἰωάνν. Ἦπειρος

κ.λ.

Ἀνθιμος Γαζῆς Μηλιαῖ Θεσσαλία

Ἀναστάσιος Γόρδιος — Ἀκαρνανία

κ.λ.

Ὁ πίνακας εἶναι συνταγμένος κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰ τοῦ βαφτιστικοῦ ὀνόματος τοῦ βιογραφούμενου λογίου, ὅπως διατηρήθηκε καὶ κατὰ τὴ δεύτερην γραφὴν τοῦ ἔργου (1866), ἀθροίζει δὲ κατὰ διαστήματα τὰ χωρὶς αὐτῶν. ἀριθμοὶ ὀνόματα καὶ τὰ βγάζει 180.

Τέλος στὸ κάτω δεξιὰ τῆς ἰδίας σελ. μέρος, χωρισμένο μὲ γραμμές, «Τὰ ἐν τῷ Ἀσματολογίῳ καταχωρημένα», ὅπου ἀναγράφει τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν περιεχομένων σ' αὐτὸ ἀσμάτων, ἔτσι:

«Ἡρωϊκὰ Ἀσματα	132
Θρησκευτικαὶ ᾠδαὶ	10
Θρησκευτικὰ ἄσματα	12
.....	
Ταχταριστικά	21
	499»

Θὰ παρατηρήσω γενικώτερα. πὼς ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀσώπιου στὸ γράμμα τοῦ Ἀραβαντινοῦ — δὲν τὴν ξέρουμε βέβαια, γιὰ τὴν ἀπάντησιν δὲν κρατοῦσε ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν του ἀλλὰ τὴν μαντεύουμε — γιὰ τὴν μετάβασιν του δηλ. καὶ ἐκδοσὴν στὴν Ἀθήναν τῶν ἐργασιῶν του, δὲν ἦταν ἐνθαρρυντικὴ, μᾶλλον δὲ τὸν συμβούλευε νὰ προσπαθῇ νὰ τὰ τυπώσῃ στὰ Γιάννινα καὶ ἀπὸ τῆς «Δωδώνης». Γιὰ τὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια (1862 καὶ 1863) δυὸ ἀπὸ τὰ μνημονευόμενα στὸ γράμμα ἔργα τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ἡ περὶ Δωδώνης πραγματεία καὶ τὸ Παροιμιαστήριόν του, εἶδαν τὸ φῶς ἐδῶ καὶ «τύποις» τῆς Δωδώνης, τρίτο δὲ ἡ Ἐθιμογραφία τῆς Ἠπείρου εὐρίσκονταν στὰ πιεστήρια, ὅταν μὲ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Σακελλάριου ἀπὸ τὰ Γιάννινα (θέρους τοῦ 1863) τὸ Τυπογραφεῖο ἐκλείσῃ γιὰ νὰ μείνῃ τὸ ἔργο ἀνέκδοτο ἀπὸ τότε.

Ἄλλωστε καὶ στὸ τέλος τοῦ Παροιμιαστηρίου (1863) καὶ μετὰ τὸν κατάλογο τῶν συνδρομητῶν καταχωρεῖται «Εἰδήσεις» στὴν ὁποία, ἀφοῦ ἀναγράφονται οἱ ὡς τότε ἐκδόσεις τοῦ τυπογραφείου: «εἰς χρῆσιν μὲν τῶν Σχολείων (1—6 βιβλία), εἰς ἄλλην χρῆσιν: Ἀλγεβρα Σ. Μανάρη, Περὶ Δωδώνης Π. Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ Παροιμιῶν Π. Ἀραβαντινοῦ (σύνολ. ἐκδ. ἐννέα), ὑπὸ τὰ πιεστήρια: Ἐθιμογραφίης τῆς Ἠπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ. Ἀναγγέλλομεν, συνεχίζει, ὅτι τοῦ αὐτοῦ φιλοπόνου συγγραφέως προσεχῶς, θεοῦ διδόντος, ἐκδοθήσονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ τυπογραφείου καὶ ἕτερα πονήματα 1) Βιογραφίαι 36 σοφῶν καὶ λογίων Ἠπειρωτῶν, Θεσσαλῶν, Μακεδόνων μέχρι τοῦδε ἀμνημονεύτων καὶ ἀγνώστων τῶν πλείστων 2) Συλλογὴ 600 περίπου ποιικίλων δημοδῶν ἀσμάτων καὶ δισχιλίων στίχων ἀνεκδότων ὄντων κλπ. 3) Γλωσσάριον τῆς Ἠπείρου περιέχον τρισχιλίους περίπου λέξεις ἀθησαυρίστους 4) Πραγματεία περὶ τῆς καθ' Ἑλλήνας ναυτικῆς κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν καὶ τὰς ἀκολούθους ἐποχὰς».

Ἄλλὰ τὰ «ἕτερα πονήματα» τοῦ αὐτοῦ φιλοπόνου συγγραφέως «ἐκ τοῦ αὐτοῦ τυπογραφείου» γιὰ τὸν λόγο ποὺ ἀναφέραμε δὲν «ἐξεδόθησαν»¹².

12. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν σημειῶνουν πὼς ἀπὸ τὰ γνωστά ἔργα τοῦ Ἀραβ. ἐκδόθησαν αὐτοτελῆ ἀπὸ τὸν ἴδιο: Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθ. 1856 δίτομη, Πραγματεία περὶ Δωδῶ-

Ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν περιλαμβανόμενων στὴν «Εἰδήσι» ἔργων τοῦ Ἀραβαντινοῦ πρὸς τὰ στὴν ἐπιστολὴ του ἀναφερόμενα διαφαίνεται ἡ συνεχὴς προσπάθεια τοῦ συγγραφέα γιὰ συμπλήρωση καὶ βελτίωσή τους καὶ ἀκόμα ὅτι μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ἐγράφηκαν μεταγενέστερα, μετὰ δηλ. τὸ 1861.

Τέλος, πὼς τὸ ὑπ' ὄψιν γράμμα τοῦ Ἀραβαντινοῦ στὸν Ἀσώπιο διαποτίζεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βαθὺ σεβασμὸ τοῦ συντάκτη πρὸς τὸ Δάσκαλό του καὶ τὴ θερμότητι πρὸς τὴν Ἡπειρο ἀγάπῃ του, ἀπὸ ἓναν ἔντονο ἐθνικισμό, γνώρισμα κοινὸ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς του, ποὺ μάχονταν χωρὶς τὸν ἀπαιτούμενο, καθὼς ὁ ἴδιος, ἐπιστημονικὸ ὄπλισμό, νὰ ἀποδείξουν σαθερὲς καὶ χωρὶς βάση τίς πρόσφατες τότε ἀνθελληνικὲς θεωρίες τοῦ Γερμανοῦ Φαλμεράϊερ¹³.

νης Ἰωάν. 1862 καὶ τὸ Παροικιαστῆριον Ἰωάν. 1863. Εἶδαν ἐπίσης τὸ φῶς ἀπὸ τίς στήλες τοῦ περ. «Πανδώρα» τῆς Ἀθῆνας οἱ μελέτες του: Περὶ τῆς ἀρχαίας Χωρογραφίας τῆς Ἡπείρου τόμ. Θ' (1858) σελ. 529 κ.κ., Ἡπειρωτικὰ ἦτοι περὶ Κορυτσᾶς τ. Ι' (1859) σελ. 518—20, Τρεῖς Βιογραφίαι (Ἐπιφ. Ἠγουμένου, Π. Κατσοῦλη καὶ Σπ. Τριανταφύλλου τόμ. ΙΓ' (1863) σελ. 184—6, Περὶ τοῦ Χρονικοῦ τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Π. Θεσπρωτός τ. ΣΤ' (1865) σελ. 89—92 καὶ ἡ Περὶ τοῦ δόσιου Νείλου τοῦ Ἑοικιώτου τόμ. ΙΣΤ' (1865) σελ. 469—474. Ἐκδόθησαν μετὰ τὸ θάνατό του τὰ: Συλλογὴ Δημοτικῶν ἀσμάτων Ἀθ. 1880, Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Ἀθ. 1895, Μονογραφία περὶ Κουτσοβλάχων Ἀθ. 1905, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον Ἀθ. 1909 καὶ Βιογρ. Συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας Ἰωάν. 1960. Παράμειναν δὲ ἀνέκδοτα τὰ: Ἐθιμογραφία τῆς Ἡπείρου, Περιγραφή τῆς Ἡπείρου τρίτομος συγγραφεῖσα κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Ζωγραφείου διαγωνισμοῦ καὶ ἐπαινεθεῖσα (μέρος τῆς ἀποτελοῦν τὰ ἐκδοθέντα μετὰ τῶν ἐτῶν 1880—1909 ἀπὸ τοὺς γιουὺς του), Πραγματεία περὶ τῆς καθ' Ἑλληνας Ναυτικῆς, Μονογραφία περὶ Ἀλβανῶν καὶ τοῦ ἰδίου Πραγματεία περὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμμάτων κατὰ τὸν Μεσαίωνα (πρὸβλ. εἰσαγωγὴς τῶν ἐκδομένων ἔργων τοῦ Ἀραβαντινοῦ καὶ σχετ. περὶ τοῦ ἰδίου ἀρθρ. τῆς Μ.Ε.Ε. ποὺ ὑπογράφει ὁ Χρ. Σούλης).

13. Φαίνεται ἐν τούτοις, πὼς ὁ Ἀραβ. δὲν πραγματοποιήσῃ τὴν πρόθεσίν του νὰ κατεβεῖ «τὸ ἐπόμενον Φθινόπωρον» στὴν Ἀθήνα γιὰ ἔκδοσιν τῶν ἔργων του, γιατί σὲ σύντομο τῆς ἐποχῆς αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀσ. (12.9.1862) γράμμα του, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ σύstavε «εἰς τὴν ἀγαθὴν ὑμῶν μέριμναν» τὸ δεύτερο γινὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ἔγραφε: «Ὁ υἱός μου Σπυρίδων, ἐπεφορτίσθη, ἵνα ζητήσῃ καὶ λάβῃ τὴν γνώμην καὶ ὁδηγίαν ὑμῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ μου, ἵνα παραχωρήσω εἰς τινὰ τῶν αὐτόσε τυπογράφων τὴν ἔκδοσιν τῶν γνωστῶν ὑμῖν πονημάτων μου, ἐπὶ μικρᾷ τινὶ (μὰ λ. δ.) ἐκ τῶν καμάτων μου καὶ εὐαρεστηθῆτε, ἵνα τῷ χορηγήσετε τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῶν γνώμην καὶ ὁδηγίαν. Παρακαλῶ ὅπως δεχθῆτε φιλοφρόνως καὶ δύο τετρία (οὐρδαῖς) ἐκ τῶν τῆς καλυτέρας ποιότητος. Τὴν περὶ Δωδώνης πραγματείαν μου ἔδωσα τῷ ἐνταῦθα διευθυντῇ τοῦ Τυπογραφείου ἢ Δωδώνῃ πρὸς ἐκτύπωσιν». (Πρ. Ἀρχ. Ἀσ. Κρτ. IV6 ἀρ. 1256).

ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ

Φιλολόγου

Ταγ)ρχου χωροφυλακής

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΩΝ)ΝΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΤΖΩΡΤΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝ)ΝΟΥ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀγώνα τῆς Ἀνεξαρτησίας Κων)νος Βλαχόπουλος γεννήθηκε τὸ ἔτος 1789 στὴ Νικόπολη¹ τῆς Πρέβεζας καὶ καταγόταν ἀπὸ τὴ γνωστὴ κλεφταρματολικὴ οἰκογένεια τῶν Συκάδων ποὺ ἀργότερα μετονομάστηκαν σὲ Βλαχοπουλαίους λόγω τῆς βλάχικης καταγωγῆς τους².

Ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος σπούδασε³ στὰ Γιάννινα στὰ τότε ἀκμάζοντα σχολεῖα τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας προσλήφθηκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὸν ἔφερε σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν αἰμοσταγὴ τύραννο καὶ ἀκολουθώντας τὶς κληρονομικὲς καταβολὲς κατέφυγε στὰ βουνὰ καὶ ἔγινε κλέφτης.

Ἔπειτα ἀπὸ περιπετειώδη καταδίωξη στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ Ἀλῆ ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος κατέφυγε στὰ Ἀγγλοκρατούμενα Ἑπτάνησα⁴ καὶ κατατάχθηκε ἐθελοντὴς στὰ Ἑλληνικὰ Τάγματα τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ ἔτος 1810 ἔλαβε μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις ποὺ ἔγιναν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Λευκάδας ποὺ τότε τὴν κατεῖχαν οἱ Τούρκοι. Λίγο ἀργότερα μὲ τὸ βαθμὶο τοῦ Ἀξιωματικοῦ παίρνει μέρος

1. Ὁ τόπος γεννήσεως (Νικόπολη Ἠπείρου) τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν ἴδιο σὲ ιδιόχειρ. αἰτήσή του ποὺ βρίσκεται στὸ τμῆμα χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (βλ. Κυτίο 12).

2. Τὴ γενεαλογία τῶν Συκάδων ἢ Βλαχοπουλαίων δίδει ὁ Νικ. Κασομούλης σὲ ἀφήγηση τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βιογραφημένου, στρατηγοῦ Ἀλεξάκη Βλαχόπουλου, στὰ «ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΕΝΘΕΤΜΗΜΑΤΑ» του, τόμος Α', σελ. 12, 29—30 καὶ 103—133.

3. Πλήρη βιογραφικὰ στοιχεῖα τῆς προεπαναστατικῆς, ἐπαναστατικῆς καὶ μετεπαναστατικῆς δράσεως τοῦ στρατηγοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου, δίδει ὁ συγγραφέας τῆς ἐργασίας αὐτῆς στὴν ἀνέκδοτη καὶ ὑπὸ ἐκτύπωση μονογραφία του «Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΟΥΤ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΩΝ)ΝΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ» (ἐκδόση Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, σ. 200).

4. Γιὰ τὴν καταδίωξη τῶν Βλαχοπουλαίων ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, βλέπε: α) Χρ. Στασινόπουλου, «ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥΤ 1821» τόμος Α', σελ. 275—277 καὶ β) Νικ. Κασομούλη, ὁ.π., τόμος Α', σελ. 113.

στις επιχειρήσεις που ανέλαβαν οι Ἕλληνες ἑναντίον τῶν Γαλλικῶν κτήσεων τῆς Ἰταλίας καὶ πολεμαίει στὴ Σικελία καὶ στὴ Γένοβα ἑναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ Μ. Ναπολέοντα⁵. Τὸν Μάιο τοῦ 1821 μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλεξάκη Βλαχόπουλο καὶ ἄλλους Αἰτωλοακαρνανεὺς ὀπλαρχηγούς (Δημήτριο Μακρῇ, Θ. Γρίβα, Γ. Βαρνικιώτη, Τσόγκα καὶ Σιαδήμα) πολιορκοῦν καὶ ἀπελευθερώνουν τὸ Ἀγρίνιο συλλαμβάνοντας αἰχμαλώτους πολλοὺς Τούρκους ἐπισήμους⁶. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ 1821 ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Αἰτωλοακαρνανία εἶχε ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες ἐκτὸς ἀπὸ ὀρισμένα παράκτια φρούρια ποὺ τὰ κατεῖχαν ἀκόμα οἱ Τούρκοι.

Τὸ 1822 ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ἀναγνωρίζεται Ἀρχηγὸς τῶν Ἐπαρχιακῶν Ἀρμάτων Βλοχοῦ καὶ Ἀγρινίου, ὡς τοποτηρητῆς τοῦ ἀδελφοῦ του στρατηγοῦ Ἀλεξάκη Βλαχόπουλου ποὺ εἶχε ἀναλάβει ἀνώτερα κυβερνητικὰ ἀξιώματα⁷.

Ἀκολουθεῖ ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα καὶ ὁ Κων. Βλαχόπουλος μὲ τοὺς ἄνδρες του καὶ σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ἄλλους Αἰτωλοακαρνανεὺς ὀπλαρχηγούς ἀγωνίζεται νὰ ἐμποδίσει τοὺς Τούρκους Πασάδες Κιουτακῇ καὶ Ὁμὲρ Βρυώνη νὰ εἰσέλθουν στὴν Αἰτωλοακαρνανία. Διακρίθηκε ἰδιαίτερα στὶς παρενοχλητικὲς επιχειρήσεις προελάσεως τῶν Τούρκων Πασάδων καὶ ἀφοῦ ἔλαβε μέρος στὴν ἀτυχὴ μάχη τοῦ Κεφαλόβρυσου δὲν ἀρνήσασκε τοὺς ἄνδρες του κλείνοντάς του στὸ Μεσολόγγι ἀλλὰ ἄρχισε νὰ παρενοχλεῖ τοὺς Τούρκους ποὺ εἶχαν καταλάβει τὸ Ἀγρίνιο, μὲ ἀκριβολισμούς καὶ νυκτερινὰς ἐπελάσεις προξενώντας τους μεγάλη φθορά⁸. Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν Τούρκων Πασάδων νὰ ἐκπορθήσουν μὲ ἔφοδο τὸ Μεσολόγγι τῇ νύχτῃ τῆς 24)25 Δεκεμβρίου τοῦ 1822 καὶ τῇ λύσῃ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀποδεσμευθέντες στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ ἀρχίζει ἔντιμον ἀγῶνα ἑναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἀγρινίου. Οἱ τελευταῖοι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀτυχίαν τους στὸ Σαβόλακο ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τοῦ Καραϊσκάκη τρέπονται σὲ ἐπικίνδυνη φυγὴ καὶ καταφεύγουν στὰ φρούρια τῆς Ἠπείρου γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια⁹. Ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος, γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν ποὺ εἶχε προσφέρει στὸν Ἀγῶνα τὸ 1821 καὶ τὸ 1822, τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1822 προάγεται σὲ Ὑποχιλάρχο. Τὸ 1823 μὲ τοὺς Βλοχαῖτες του παίρνει μέρος στὶς επιχειρήσεις ποὺ εἶχεν ἀναλάβει ὁ Μάρκος Μπότσαρης στὴν περιοχὴ Καρπενησίου γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὸν αἰμοσταγῇ Μουσταῖ Πασᾶ τῆς Σκόδρας νὰ κατέλθῃ πρὸς τὸ Μεσολόγγι. Ἀκολουθεῖ ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος μὲ τοὺς ἄνδρες του κλείστηκε στὸ πολιορκούμενον Αἰτωλικὸ καὶ ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ τῆς ἄμυνας τῆς

5. Γιὰ τὴν συμμετοχὴ τῶν ἀδελφῶν Βλαχοπούλου (Ἀλεξάκη, Κώστα καὶ Δημήτρη) στοὺς Ναπολεοντείους πολέμους, βλέπε: Τ. Χ. Κανδηλώρου, ἄρθρο, στὴ ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, τόμος Β', σελ. 418, «Βλαχόπουλοι, οἰκογένεια ἀοματολῶν κλπ.».
6. Διονυσίου Κοκκίνου, «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ», τόμος Β', σελ. 313—318.
7. Διονυσίου Κοκκίνου, ὁ.π., τόμος Δ', σελ. 27—30.
8. Γιὰ τοὺς ὑποχωρητικούς ἐλιγμούς τῶν Ἑλληνικῶν Σωμάτων καὶ τὴν συμμετοχὴ τῶν Βλαχοπουλαίων στὴ μάχη τοῦ Κεφαλόβρυσου, βλέπε: α) Θεοδόρου Μέμου Πολίτη «ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821», Μεσολόγγιον 1974, σελ. 101. β) Σπυρ. Τριζούλη «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ», τόμος Β', σελ. 235—236, Ἀθῆναι 1882, καὶ γ) Κ.Α. Στασινοπούλου, «ΟΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΑΙ», σελ. 38.
9. Διονυσίου Κοκκίνου, ὁ.π., τόμος Ε', σελ. 263.

πόλεως. Τελικά οί πολιορκητές του Αιτωλικού Όμιερ Βρυώνης και Μουσταῆς Πασᾶς τῆς Σκόδρας ἀναγκάζονται νὰ λύσουν τὴν πολιορκία τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1823 νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Αἰτωλοακαρνανία καὶ ἄπρακτοι νὰ ἐπιστρέψουν στὰ πασαλίκια τους. Ἡ Κυβέρνηση μὲ πρόταση τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ Πολέμου τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1823 προήγαγε τὸν Κων)νο Βλαχόπουλο σὲ Χιλίαρχο¹⁰. Τὸ 1824 καὶ τὸ 1825 ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ἀγωνίζεται νὰ κρατήσει τοὺς Τούρκους μακρὰν τῆς Ἀκαρνανίας. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1825 ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος διατάσσεται καὶ μεταβαίνει στὴν Ἀμφιλοχία ὅπου σὲ συνεργασία μὲ τὸ στρατηγὸ Νότη Μπότσαρη καὶ τοὺς ἄλλους στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς περιοχῆς προσπαθοῦν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Κιουταχὶ πὺ μὲ τεράστιες δυνάμεις ἀπὸ 50.000 ἄνδρες προσπαθοῦσε νὰ εἰσέλθει στὴν Ἀκαρνανία ἀπὸ τρεῖς κατευθύνσεις¹¹. Ἐπειδὴ ἦταν ἀδύνατη ἡ ἀναχαίτηση τοῦ Κιουταχὶ ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος μὲ τὸν Νότη Μπότσαρη κλείνονται στὸ Αἰτωλικὸ καὶ ἐμποδίζουν τοὺς Τούρκους νὰ τὸ καταλάβουν. Στὰ μέσα ὅμως Ἰουνίου τοῦ 1825 ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος διατάσσεται νὰ μεταβεῖ στὸ Μεσολόγγι καὶ νὰ ἀντικαταστήσει τὸν ἀδελφὸ του Ἀλεξάκη Βλαχόπουλο πὺ εἶχε ἀναχωρήσει γιὰ τὸ Ναύπλιο. Στὸ Μεσολλόγι ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος μὲ τοὺς Βλοχαῖτες τοῦ ἱοποθετήθηκε στὸν πὺ ἐπικίνδυνον προμαχώνα τοῦ Φραγκλίνου πὺ εἶχε μετονομασθεῖ σὲ προμαχώνα τοῦ Τρόμου λόγω τῶν τρομερῶν συγκρούσεων πὺ ἐλάμβαναν χώρα γύρω ἀπὸ αὐτόν¹². Ἡ δράση τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου στὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι ὑπῆρξε ἐξαιρετικὴ καὶ ἡ Κυβέρνηση γιὰ νὰ τὸν ἀνταμείψει τὸν προήγαγε ἀπ' εὐθείας ἀπὸ Χιλίαρχο σὲ στρατηγὸ. Τελικὰ ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ἔλαβε μέρος στὴν ἔξοδο τῆς ἡρωϊκῆς Φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου καὶ κατόρθωσε νὰ διασωθεῖ καὶ νὰ διασώσει καὶ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἐπίλεκτους ἄνδρες τοῦ γιὰ νὰ συνεχίσει τοὺς ἀγῶνες τοῦ στὴν Πελοπόννησο κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ Θεόδωρου Κολοκοτρώνη¹³. Ἔλαβε μέρος στὴν Γ' Ἐθνικὴ συνέλευση τῆς Τροιζήνας ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐπαρχίας Βλοχοῦ καὶ Ἀγρινίου καὶ διορίστηκε στὴν ἐπιτροπὴ τῶν στρατιωτικῶν ὑποθέσεων¹⁴, ἀλλὰ τὸν Αἰρίλιο τοῦ 1827 ἄφησε τὴν συνέλευση καὶ ἔσπεσε στὴν Ἀττικὴ ὅπου τέθηκε κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τοῦ πολεμάρχου Καραϊσκάκη καὶ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀθήνας. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη τὸ Σῶμα τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου ἔμεινε στὶς θέσεις τοῦ καὶ ἐμπόδιζε τοὺς Τούρκους νὰ διαλύσουν τὸ Ἑλληνικὸ στρατόπεδο τοῦ Πειραιᾶ¹⁵. Καὶ ὅταν ἀργότερα ἀποφασίστηκε ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ Πειραιᾶ ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ἔμεινε τελευταῖος καὶ ἐπιτηροῦσε τὴν ὁμαλὴ ἐπιβίβαση τῶν ἀποχωρούντων Σωμάτων στὰ πλοῖα. Τὸ ἀποκορύφωμα ὅμως τῆς πολεμικῆς δράσεως τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου ὑπῆρξε ἡ συμμετοχὴ τοῦ στὴν ἐκστρατεία ἀπελευθερώσεως τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας πὺ εἶχεν ἀναλάβει ὁ Τῶρτε. Πράγματι ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος τὸ Νοέμβριο τοῦ 1827 ἀποβίβα-

10. ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΠΤΕΝΕΣΙΑΣ, τόμος Γ', σελ. 199, ἔγγραφο 185, «Πρότασις προαγωγῆς τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου εἰς Χιλίαρχον καὶ Δημητρίου Βλαχοπούλου εἰς Ὑποχιλίαρχον».

11. ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, Ἐκτελεστικόν, Φ. 61.

12. Νικολάου Κασομούη, ὁ.π., τόμος Β', σελ. 100, σημ. 3 «Ἐκεῖ (στὸν Προμαχῶνα τοῦ Φραγκλίνου) τοποθετημένος ἀπ' ἀρχῆς ἦταν ὁ Γρηγόρης Διακατάς μὲ τὸ σῶμα του, καὶ ἔπειτα (ἐτοποθετήθη) ὁ Κώστας Βλαχόπουλος».

13. ΓΕΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, ἀριθ. φύλ. 74 τῆς 14 Ἰουλίου 1826.

14. ΑΡΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΠΤΕΝΕΣΙΑΣ, τόμος Α' (σειρὰ 3η), σελ. 368.

15. Δ. Αἰνιάν, «ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΤΜΑΤΑ», σελ. 142.

ζεται με τούς άλλους πολεμικούς αρχηγούς του έκστρατευτικού σώματος Τσώρτς στο Δραγαμέστο (σημερινό Άστακό) της Ακαρνανίας και έπειτα από συμπλοκή έξεδίωξαν την τουρκική φρουρά και κατέλαβαν το Όχυρό του Προφήτη Ήλία¹⁶. Στη μάχη του Δραγαμέστου το Σώμα του Κων)νου Βλαχόπουλου διακρίθηκε και έχασε και τον Ύπαρχηγό του Γεώργιο Μπράσκα άνεμνιό του Κων)νου Βλαχόπουλου. Άλλα τις λεπτομέρειες της έθνικης προσφοράς του Κων)νου Βλαχόπουλου στην έκστρατεία απελευθερώσεως της Δυτικής Ελλάδας θα παρακολουθήσουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα άνωτέρω βιογραφικά στοιχεία άποτελούν σύνοψη από την άνέχδοτη και υπό έκτύπωση μονογραφία του συγγραφέα με τίτλο: «Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΚΩΝ)ΝΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΡΩΤΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ». Στο ένεργητικό του Κων)νου Βλαχόπουλου ως Άρχηγού Χωροφυλακής είναι και ή ίδρυση του Πρώτου Σχολείου Χωροφυλακής: «Η ΑΝΩΤΕΡΑ ΣΧΟΛΗ ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΩΝ». Στο σχολείο αυτό φοιτούσαν Ένωμοτάρχες Α΄ Κλάσεως ήτοι ήτοι ήτοι για το βαθμό του Έπομοιράρχου Β΄ κλάσεως (ή τάξεως).

Β΄ Ο ΚΩΝ)ΝΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΤΣΩΡΤΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το χαρμόσυνο άγγελμα της συντριβής του Τουρκοαιγυπτιακού στόλου στο Ναυαρίνο την 8η Όκτωβρίου 1827 από τούς συμμάχους ναυάρχους Άγγλον Κόδρινγκτον, Γάλλο Δεριγνύ και Ρώσο Χέϋδεν, χαιρετίστηκε με αισθήματα χαράς και άνακουφίσεως από όλόκληρο τόν Έλληνισμό¹. Η άπήχηση του γεγονότος αυτού είχε παγκόσμιες έπιπτώσεις και άλλαξε την πορδεία της Εύρωπαϊκής Ίστορίας.

Τά κανόνια τών νναρχών στο Ναυαρίνο, διαλάλησαν στα πέρατα του κόσμου το μήνυμα μιάς νέας έποχής. Το μήνυμα αυτό δέν είναι τίποτε άλλο παρά ή άόναγνώριση της ισχύος και της παντοδυναμίας της κοινής γνώμης² της Εύρώπης στη διαμόρφωση τών πολιτικών πραγμάτων και καταστάσεων τών λαών. Του λοιπού οί ήγεμόνες της Εύρώπης και τα Άνακτοβούλιά τους δέν θα μπορούν νά άγνοούν τις θελήσεις τών υπηκόων τους. Έτσι, το σαθρό οικόδομημα της «Ίερās Συμμαχίας», κατέρρευσε κάτω από το βάρος της πίεσεως της Εύρωπαϊκής «Κοινής Γνώμης» και ο έσωτερικές εξελίξεις στον Εύρωπαϊκό χώρο έπιταχύνονται, για νά λάβουν τη συγκεκριμένη δημοκρατική τους μορφή. έπειτα από μερικές δεκαετίες.

16. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου: «Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ», Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 79.

17. Ναπολέοντος Σταμ. Δοκανάρη: «ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗΣ», Περιοδικό «Επιθεώρηση Χωροφυλακής», άριθ. τεύχους 138 (Ίούνιος 1981), σελ. 428—432.

1. «ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ», Έκδοτική Άθηνών, τόμος ΙΒ, σελ. 468, «Ό αντίκτυπος» (Νικολάου Πετσάλη).

2. Το ότι οί τρεις ναύαρχοι ένήργησαν ως έντελοδόχοι της κοινής γνώμης της Εύρώπης και άποτόλμησαν τη διεξαγωγή της ναυμαχίας του Ναυαρίνου είναι άποψη κοινώς άποδεκτή. Βλέπε και ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ ΣΤΑΜ. ΔΟΚΑΝΑΡΗ, «Ίστορική άνασκόπηση τών γεγονότων και συμβάντων τά όποια ώδήγησαν εις την ναυμαχίαν του Ναυαρίνου», περιοδικό «Ήπειρωτική Έστία», έτος ΚΣΤ, τεύχος 307—308, σελ. 857—863.

Στην Ελλάδα όμως οί ἐπιπτώσεις ἦσαν ἄμεσες. Σὲ κάθε περιοχὴ ὅπου ἔφθανε ἡ εἶδηση τῆς καταστροφῆς τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου προκαλοῦσε φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἡ ἐπανάσταση ἀναζωπυρωνόταν. Ἀκόμα καὶ οἱ προσκυνημένοι ἀνένηψαν. Ἐνας πρωτοφανὴς πολεμικὸς ὄργανισμὸς παρατηρήθηκε σὲ ὅλη τὴ χώρα, πὺ θύμιζε τὶς παλιὰς καλὰς μέρες τῆς πρώτης ἐπαναστατικῆς περιόδου. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἀπελευθερώσουν ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες περιοριοχὲς καὶ ὁ καθένας τοὺς ἔτρεφε τὴν κρυφὴ ἐλπίδα ὅτι καὶ ἡ ἰδιαίτερη του πατρίδα θὰ περιλαμβανόταν στὸ ὑπὸ σύσταση Κράτος. Ἐτοὶ ἀποφασίστηκαν καὶ πραγματοποιήθηκαν ἐκστρατεῖες³ πρὸς τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ στὴν Κρήτη, τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Θεσσαλία, τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἡπειρο, πὺ ὅλες τοὺς, στὴν ἀρχὴ τουλάχιστον, εἶχαν θεαματικὰς ἐπιτυχίαις καὶ πὺ ἂν δὲν συναντοῦσαν τὴν ἀντίδραση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, πὺ ἤθελαν τὴν νέα Ἑλλάδα μικρὴ καὶ ἀδύναμη, γιὰ νὰ τὴν ἔχουν τοῦ χεριοῦ τοὺς, θὰ μπορούσαν νὰ πετύχαιναν ἀπόλυτα τοῦ σκοποῦ τοὺς.

Τὴν πρὸς Δυτικὴν Ἑλλάδα καὶ Ἡπειρο ἐκστρατεία εἶχε ἀναλάβει προσωπικῶς ὁ Ἀρχιστράτηγος Τῶρτς καὶ εἶχε πάρει μαζί του τοὺς ἐκλεκτότερους ὀπλαρχηγούς πὺ κατέγονταν ἀπὸ τὶς περιοχὰς αὐτὰς καὶ τὰν λαμπρὸ Πελοπόννησιο ἡγέτη καὶ μετέπειτα ἀξιοματικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Χωροφυλακῆς Νικόλα Πετμεζᾶ. Ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος καὶ ὁ Νικόλαος Πετμεζᾶς βρισκόντουσαν στὴν περιοχὴ Γαστούνης⁴ ὅπου μὲ ἐντολὴ τοῦ Κολοκοτρώνη ἀγωνίζονταν ἐναντίον τοῦ μιάσματος τοῦ Νενέκου καὶ εἶχαν κατορθώσει νὰ ἐπαναφέρουν τοὺς προσκυνημένους τῆς περιοχῆς αὐτῆς στὶς ἐπαναστατικὰς τάξεις. Ἐκεῖ, στὶς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1827, τοὺς ἦρθε μήνυμα ἀπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγὸ Τῶρτς νὰ σπεύσουν πρὸς τὸν Ἀραξὸ γιὰ νὰ συμμετάσχουν μαζί του στὴ σχεδιαζομένη ἐκστρατεία τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας.

Πράγματι οἱ δύο ἡγέτες μὲ τὰ σώματά τοὺς συμποσοῦμενα σὲ 600 ἄνδρες εὐρίσκονται ἔγκαιρα στὴν καθορισμένη ἀπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγὸ θέση καὶ ἐπιβιβάζονται ἀπὸ τὸ Καραβοστάσι τοῦ Ἀκρωτηρίου Πάπας τοῦ Ἀράξου στὴν «Καρτερία», μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἐπιλεγέντα σώματα, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιστράτηγος Τῶρτς καὶ στὶς 17 Νοεμβρίου ἀπεβιβάζονται στὸ Δραγαμέστο⁵ (σημερινὸ Ἀστακὸ) τῆς Ἀκαρνανίας. Στὶς ἀποβατικὰς ἐπιχειρήσεις Δραγαμέστου σκοτώθηκε ὁ Γεώργιος Μπράσκακας^{5α}, ἀνεψιὸς καὶ ὑπαρχηγὸς τοῦ Σώματος Κων)νου Βλαχόπουλου, γυιὸς τοῦ γνωστοῦ μας στρατηγοῦ Ἰωάννου Μπράσκα, πὺ πὺς εἶδαμε εἶχε σκοτωθεῖ στὸ πολιορκούμενο Μεσολόγγι τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1825.

Ἐπεὶ ἀπὸ οὐνιομη συμπλοκὴ ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν πόλη καὶ στὴ συνέχεια κατέλαβαν τὴ φύση ὀχυρὴ θέση τοῦ Προφήτη Ἡλίου πὺ

3. Γιὰ τὴν ἐπέκταση τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, πρὸς τὴ Δυτικὴν Ἑλλάδα, βλέπε καὶ Ὁδυσσεὺς Δημητράκοπουλον, «Τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον ὡς τὸ Δεκέμβριον (1827)», σελ. 469—473, IB τόμ. ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝ. ΕΘΝΟΥΣ, Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν.

4. Μιχαὴλ Οἰζονόμου, «Ἱστορικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας», Ἀθῆναι 1873, σελ. 794. Νικολάου Σπηλιάδου, «Ἀπομνημονεύματα», τόμος 3ος, σελ. 456—457. Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος, φύλλο 86 τῆς 21-12-1827.

5. Στεφάνου Ι. Παλαδοπούλου, «Ἡ Ἐπανάσταση στὴν Δυτικὴν Στερεὰ Ἑλλάδα», Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 89.

5α. ΓΑΚ — Ὁθωνικὸ Ἀρχεῖον Ἐπουργεῖον Στρατιωτικῶν — (ΜΑ) — Φ...

τὴν εἶχαν ὀχυρώσει οἱ Τούρκοι καὶ ἔτσι ἐδραίωσαν τὴ θέσιν τοὺς στὴν περιοχὴ τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀκαρνανίας. Μετὰ τὴν ἀφίξη τῶν Σουλιωτῶν τοῦ Κώστα Μπότσαρη καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων στὸ Δραγαμέστο, ὁ Τούρτος ἐσοχεδίαζε νὰ ἐπεκτείνει τὴ δράση του πρὸς τὸ Αἰτωλικὸ καὶ τὸ Μεσολόγγι. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ δυνάμεις ποὺ ἔχε στὴ διάθεσίν του δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἀναλάβει μεγάλης ἐκτάσεως ἐπιχειρήσεις, προτίμησε νὰ ἐδραίωσει τὴ θέσιν του στὴ νοτιοδυτικὴ περιοχὴ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.

Ἔτσι, στὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου 1827, παράλληλα μὲ τὶς ἐπιχειρήσεις τῶν σωμάτων τῆς ξηρᾶς, ἐνεργεῖ ἀποβατικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ καταλαμβάνει τὴ Σκάλα τοῦ Μύτικα καὶ στὴ συνέχεια τὴν Κανδήλα μὲ τὴ γύρω περιοχὴ τῆς⁶. Παράλληλα, τὰ συνεργαζόμενα μὲ τὸν Τσώρτις σώματα, ποὺ βρίσκονταν στὸ Λεοῖνι, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποβίβαση τοῦ τελευταίου στὸ Δραγαμέστο, ἐπεκτείνουν τὴ δράση τοὺς στὴν περιοχὴ τοῦ Κάτω Ξηρομέρου καὶ τὰ χωριὰ Κατοχή-Παλαιοκατούνα καὶ Νεοχώριο περιέρχονται στοὺς ἐπαναστάτες.

Τὸ σῶμα τοῦ Κων(νου) Βλαχόπουλου, ποὺ ἀρχικὰ ἔδρασε στὸ κυρίως Ξηρόμερο, εἶχε θεαματικὲς ἐπιτυχίες μαζὶ μὲ τὰ συνεργαζόμενα μὲ αὐτὸ σώματα (δηλ. τὰ σώματα τῶν Δήμου Τσέλιου, Δ. Εὐμορφόπουλου, Γ. Ράγκου, Θ. Μαγγίνα καὶ Κώστα Μπότσαρη ποὺ εἶχε τὴ γενικὴ ἐποπτεία) καὶ ἀφοῦ ἀπελευθέρωσαν τὰ χωριὰ τοῦ κεντρικοῦ Ξηρομέρου (Μαχαρά, Βλυζανά, Χρυσοβίτσα, Πρόδρομο, Ἀγράφελο, Σκουρτιοῦ, Μπαμπίνη καὶ Ἀετὸ) ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους μέχρι Λιγοβιτοίου καὶ Μαχαλᾶ⁷.

Στὶς 27 Ἰανουαρίου τοῦ 1828 ἓνα τμήμα ἀπὸ 1000 ἄνδρες, τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦσαν τὰ σώματα τῶν Κων(νου) Βλαχόπουλου⁸, Δήμου Τσέλιου, Δ. Εὐμορφόπουλου, Καλογήρου καὶ Κώστα Μπότσαρη, προχωρεῖ πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ Καρθασαρά καὶ καταλαμβάνει τὰ χωριὰ Μαχαλᾶ καὶ Παπαδάτου στὰ νότια τῆς λίμνης Ἀμβρακίας. Τὴν 1η Φεβρουαρίου ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Τούρκους, συγκρούονται μαζὶ τοὺς καὶ τοὺς ἀπωθοῦν πρὸς τὴν Ἀμφιλοχίαν (Καρθασαρά). Στὰ μέσα Φεβρουαρίου 1828 τὰ Ἑλληνικά σώματα, ἔχοντας ἐξασφαλίσει τὰ νῶτα τοὺς μὲ ἰσχυρὲς φρουρὲς στὶς ὀχυρὲς θέσεις Ἀετοῦ, Πόρτας καὶ στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, φθάνουν σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ χωριὸ Στάνου καὶ ἀπειλοῦν ἔμμεσα καὶ τοὺς Τούρκους τοῦ Καρθασαρά. Ἡ ὁδὸς Καρθασαρά-Ἀγρινίου, στὶς τοποθεσίες τῶν συνοικισμῶν Ριβίου καὶ Κουβαρά, ἐλέγχεται ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες μέχρι τοῦ χωρίου Σφήνα, ποὺ κατέχουν ἀκόμη οἱ Τούρκοι ὡς προφυλακὴ τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀγρινίου.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχὴ αὐτὴ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων γιὰ τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα, οἱ Τούρκοι ἀποσύρουν τὶς φρουρὲς τοὺς κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Μεσολογγίου-Αἰτωλικοῦ-Ἀγρινίου καὶ Καρθασαρά. Ἡ τελευταία ἐπιτυχία τῶν ἐπαναστατῶν εἶχε οὖν ἀποτέλεσμα νὰ διακοπεῖ ἡ διὰ ξηρᾶς ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους τῆς Πρέβεζας καὶ τοῦ Καρθασαρά μὲ τοὺς Τούρκους τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ Μεσολογγίου⁹. Ἔτσι οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς περιοχῆς ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον διαλύουν τὰ «καπάκια» ποὺ εἶχαν κάνει μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἡ ἐπανάσταση ἀποκτᾷ ζωτικότητα στὴ νευραλγικὴ αὐτὴ περιοχὴ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας. Ὁ Γιαννάκης Στάϊκος, προσκυνημένος μέχρι τότε, ἐπανέρχεται

6. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 84.

7. Γενικὴ Ἐφημερίς τῆς Ἑλλάδος, ἀριθ. φύλ. 11 τῆς 11 Φεβρουαρίου 1828.

8. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 88 καὶ DOMNA N. DONTAS, «THE LAST PHASE OF THE WAR OF INDEPENDENCE IN WESTERN GREECE», ἐκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 57.

9. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 88.

στις τάξεις τῶν ἐπαναστατῶν καὶ μεταφέρει τὴν ἐπαναστατικὴ φλόγα στὰ ὄρεινὰ χωριά τοῦ Βλοχοῦ καὶ τοῦ Θέρμου. Καὶ ὁ Τσόγκας ἐπανέρχεται στοὺς ἐπαναστάτες καὶ καταλαμβάνει τὴ Ζεβέρδα¹⁰ καὶ ἀποκόπτει τὴν ἐπικοινωνία τῶν Τούρκων τῆς Βόνιτσας μὲ τὸ ὑπόλοιπο Ξηρόμερο.

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1828, ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος¹¹ μὲ τὸ σῶμα του μετέχει στὶς ἐπιχειρήσεις ποὺ εἶχε ἀναλάβει ὁ Τῶρτς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Αἰτωλικοῦ (τότε Ἀνατολικοῦ) καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἄστιγξ ἀνακαταλαμβάνουν τὰ νηοῖδια Ντολμᾶ καὶ Πόρο, χωρὶς ὅμως νὰ μπορέσουν νὰ ἀπελευθερώσουν τὸ Αἰτωλικὸ καὶ στὴ συνέχεια τὸ Μεσολόγγι, γιὰ τὶς ὁποῖες πόλεις εἶχε κυθεῖ, στὴ διάρκεια τῆς μεγάλης τους πολιορκίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τόσο αἶμα ἑλληνικὸ

Τὸν ἐπόμενο μήνα (Μαῖο 1828), εὐρισκόμενος μὲ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς στὸ ἔναντι τοῦ Αἰτωλικοῦ στρατόπεδο, μὲ τὴ νέα σύνθεση τοῦ στρατοῦ σὲ χιλιαρχίες, ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ἀπὸ στρατηγὸς ποὺ ἦταν ὀνομάζεται χιλίαρχος καὶ ἀναλαμβάνει τὴ διοίκηση μιᾶς χιλιαρχίας¹² μὲ τὴν ὁποία, ὅπως θὰ δοῦμε, θὰ λάβει μέρος στὶς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Ἡ χιλιαρχία τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου ἀριθμοῦσε 360 ἄνδρες¹³ (346 μαχίμους καὶ 14 βοηθητικῶν ὑπηρεσιῶν) καὶ ἦταν ἡ δεύτερη σὲ δύναμη χιλιαρχία τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος Τῶρτς μετὰ ἀπὸ τὴ χιλιαρχία τοῦ Γαρδικιώτη Γρίβα ποὺ ὑπερέβαινε τοὺς 400 ἄνδρες.

Μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1828 οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν ἀπελευθερώσει ὁλόκληρο τὸ Ξηρόμερο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Βόνιτσας καὶ τοῦ Λουτρακίου στὸν Ἀμβρακικὸ, ποὺ τὰ κατεῖχαν οἱ Τούρκοι. Στὰ τέλη Ἰουνίου τοῦ 1828 ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας ἀποβιβάζεται στὸ Μύτικα Ξηρομέρου ποὺ τὸν εἶχαν ἀπελευθερώσει οἱ ἐπαναστάτες καὶ ἐπισκέπτεται τὸ στρατόπεδο τοῦ Τῶρτς ποὺ εἶχε μεταφερθεῖ στὴν Κανδήλα¹⁴ Ὁ Κυβερνήτης καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Τῶρτς συγκαλοῦν σύσκεψη τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ ἀποφασίζεται ἡ ἐπέκταση τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Βόνιτσας καὶ τοῦ Λουτρακίου μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν κυριαρχία ἐπὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τὴν ἐπέκταση τῆς ἐπανάστασεως πρὸς τὴν Ἠπειρο διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Πρέβεζας. Μὲ ὀρμητήριο τὴν Πρέβεζα θὰ ἦταν δυνατὸ ἡ ἐπανάσταση νὰ ἐπεκταθεῖ πρὸς τὴ Θεσπρωτία καὶ τὰ Γιάννινα, ἀφοῦ στὸ μεταξὺ ἡ Ἄρτα θὰ εἶχεν ἐλευθερωθεῖ διὰ τῆς παραβιάσεως τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους, μὲ συνδυασμένες ἐνέργειες ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Κομποτίου καὶ Πρέβεζας.

Τὸ μεγάλονοο αὐτὸ σχέδιο δὲν παρουσίαζε ἰδιαίτερες δυσχέρειες στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ του, ἂν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ὁ Κιουταχῆς¹⁵ ἦταν καθηλωμένος στὰ Γιάννινα καὶ δὲν μπορούσε νὰ ἀναλάβει ἐκστρατεία, καθὼς τὰ ἄλθαινα σώματα βρισκόταν σὲ συνεχεῖς ἐξεγέρσεις καὶ ἀποστασίες δυσαρεστη-

10. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 90.

11. Γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Κ. Βλαχόπουλου στὶς ἐπιχειρήσεις αὐτές, βλέπε: α) Διον. Εὐμοφοπούλου, «Ἀπομνημονεύματα», ἔκδ. Ε. Γ. Πρωτοψάλτη, σ. 21. β) DOMNA N. DON-TAS, ὁ.π., σελ. 75 καὶ γ) Πίνακα ἐκδουλεύσεων Ὑπομνησμογράφου Α. Πλέσου στὸ Παράρτημα α) α) 20

12. Γιὰ τὴ σύνθεση τῆς χιλιαρχίας Κ. Βλαχοπούλου, βλέπε Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (ΓΑΚ), «Γενικὸν Φροντιστήριον», Φ. 44.

13. Νικολάου Κασομούλη, ὁ.π., σελ. 61 (τόμος Γ') καὶ Διάταγμα 180)1828 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῶν χιλιαρχιῶν».

14. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», ὁ.π., τόμος ΙΒ', σελ. 503.

15. Διονυσίου Κοκκίνου, ὁ.π., τόμος 12ος, σελ. 56.

μένα από την απόφαση του Σουλτάνου να απομακρύνει από την "Ηπειρο τὸν ὀμόφυλό τους Ὁμέρ Βρυώνη καὶ χωρὶς τὴ θέλησή του νὰ τὸν μεταθέσει στὴ Θεσσαλονίκη. Δυστυχῶς ὅμως τὸ δεύτερο μέρος τοῦ σχεδίου, παρὰ τὶς εὐνοκὲς προοπτικὲς ποὺ διαγράφονταν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου, δὲν τέθηκε σὲ ἐφαρμογή, γιατί ἡ Ἀγγλία ἐγνώρισε στὸν Καποδίστρια ὅτι δὲν ἦταν διατεθειμένη νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἐπέκταση τῆς ἐπαναστάσεως στὴ γειτονική μὲ τὰ Ἐπὶάνησα Ἡπειρο. Ὁ Κυβερνήτης, γιὰ νὰ μὴ ἔρθει σὲ φανερὴ ἀντίθεση μὲ τοὺς Ἀγγλους ποὺ τὸν ἐχθρεύονταν, ἀναγκάστηκε νὰ ὑπαναχωρήσει καὶ δὲν ἔστειλε στὸν Ἀρχιστράτηγο καὶ στοὺς ὀπλαρχηγούς τὰ συμφωνηθέντα στὴ σύσκεψη τῆς Κανδήλας χρήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀνάληψη μεγάλης ἐκτάσεως ἐπιχειρήσεις.

Ἔτσι τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα ἦσαν ἀναγκασμένα νὰ περιορίσουν τὴ δράση τους στὸν Ἀκαρνανικὸ χῶρο καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Τσῶρτς ἔδωσε κατευθύνσεις γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Βόνιτσας, τοῦ Λαυτρακίου — ἐπινείου τῆς Κατουνάς στὸν Ἀμβρακικὸ — καὶ τοῦ Καρβασαρᾶ μὲ τὴν ἐνδοχώρα του. μὲ παράλληλη ἐπιδίωξη τὴν ἀνάληψη θαλασσίων ἐπιχειρήσεων γιὰ τὴν ἐκδίωξη τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, σὲ τρόπο ποὺ ὀλόκληρὸν ἡ Ἀκαρνανία νὰ περιέλθει στοὺς Ἕλληνες.

Στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου 1828, ὁ Τσῶρτς ἐπικεφαλῆς διαφόρων σωμάτων προωθείται πρὸς τὴ Βόνιτσα καὶ καταλαμβάνει τὴν Πλαγιά¹⁶ ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Λευκάδα ποὺ δεσπάζει τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Ἀκτιο καὶ τὴ Βόνιτσα.

Στὶς 7 Σεπτεμβρίου ὁ Τσῶρτς μὲ νέα τολμηρὴ καὶ συνδυασμένη ἐνέργεια ἀπὸ τὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα καταλαμβάνει τὸ Ἐλιγόβαρο ἢ Χελοδίβαρο κοντὰ στὴν Πούντα καὶ ἀποκόπτει τὴν ἐπικοινωνία Βόνιτσας-Ἀκτίου. Γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν Τούρκων τῆς Βόνιτσας καὶ τὴν παρεμπόδιση ἀποστολῆς βοήθειάς ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ Καρβασαρᾶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Τσῶρτς ἔστειλε μιὰ φάλαγγα ἀπὸ 900 ἄνδρες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Γάλλο φιλέλληνα Ντέντζελ καὶ μὲ διαφόρους ὀπλαρχηγούς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Κων) νος Βλαχόπουλος¹⁷, ποὺ κατέλαβε τὸ Λουτράκι κι' ἔτσι ἀποκόπηκε ἡ ἐπικοινωνία Βόνιτσας-Καρβασαρᾶ.

Ἐξάλλου οἱ ἐπιτυχεῖς θαλάσσιες ἐπιχειρήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στολίσκου ἐξασφάλισαν τὴν κυριαρχία στὸν Ἀμβρακικὸ καὶ ὁ Τσῶρτς, παρὰ τὶς τρομερὲς ἐλλείψεις σὲ τροφίμα καὶ πυρομαχικά, ἀποφασίζει νὰ ἐπιτεθεῖ γιὰ νὰ καταλάβει τὴ Βόνιτσα. Ἡ ἐπίθεση ἐξαπολύθηκε ἀπὸ δύο κατευθύνσεις: ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πλευρὰ ἐπιτίθενται τὰ σώματα Διαμαντῆ Ζέρβα τοῦ Γαρδικιώτη Γρίβα καὶ τοῦ Γιώτη Βαρνακιώτη καὶ ἀπὸ τὴ δεξιὰ τοῦ Γιώργου Τσόγκα, τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου καὶ τοῦ Δήμου Τσέλιου (τοῦ γνωστοῦ Γερο-Δήμου τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ).

Τὰ σώματα τοῦ Τσόγκα, τοῦ Κώστα Βλαχόπουλου καὶ ὄχι τοῦ Ἀλεξάκη Βλαχόπουλου — ὅπως ἀναφέρεται ἐσφαλμένα ἀπὸ μερικοὺς ἱστορικοὺς — καὶ τοῦ Δήμου Τσέλιου ἐξεπόρθησαν τὸ ἰσχυρὸ τουρκικὸ ὄχυρὸ Μπουκάλι καὶ προχώρησαν ἀκάθεκτα στὶς παρυφὲς τῆς Βόνιτσας. Ἡ αἰφνιδιαστικὴ αὐτὴ ἐπίθεση ἀπὸ διάφορες κατευθύνσεις καὶ ὁ θάνατος δύο ἐπισήμων Τούρκων ἀρχηγῶν τοῦ Ρεῒμ Ἀγᾶ ἐπικεφαλῆς τοῦ ὄχυροῦ «Μπουκάλι» καὶ τοῦ Τσαοῦς Ἀγᾶ Κισερέτη τῆς Βόνιτσας, προκάλεσαν σύγχυση καὶ πανικὸ στὶς τάξεις τῶν Τούρκων καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκμεταλλεύμενοι τὴν περίσταση αὐτὴ κατόρθωσαν στὶς

16. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 99

17. DOMNA N. DONTAS, ὁ.π., σελ. 104—105.

15 Δεκεμβρίου τοῦ 1828 νὰ καταλάβουν τὴ Βόνιτσα¹⁸. Οἱ Τοῦρκοι πανικόβλητοι ἐγκατέλειψαν τὴ Βόνιτσα καὶ κλείστηκαν στὸ φρούριο τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖο οἱ Ἕλληνες ἐπαλιόρκησαν στενὰ καὶ στὶς 5 Μαρτίου 1829 ἐξανάγκασαν τοὺς Τούρκους σὲ παράδοση.

Στὸ μετὰξὺ ὁ Τσώρτς, ἀφοῦ ἐνίσχυσε τὸν ἑλληνικὸ στολίσκο τοῦ Ἀμβρακικοῦ μὲ πεζοπόρα τμήματα, ἐπιχειρεῖ νὰ προσβάλει δοκιμαστικὰ τοὺς Τούρκους τῆς Πρέβεζας. Πράγματι τὴ νύχτα τῆς 16)¹⁷ 17 Ἰανουαρίου τοῦ 1829 ἐπιχειρεῖται μὴ τολμηρὴ θαλάσσια ἐπιχείρηση μὲ ἐπικεφαλῇ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στολίσκου Ἀνδρέα Τενεκὲ πὺ κατατρόμαξε τοὺς Τούρκους τῆς Πρέβεζας, καθὼς κυριεύθηκαν δύο τουρκικὰ πλοίαρια ἐξοπλισμένα μὲ ἔξη κανόνια καὶ συνελήφθησαν καὶ 24 Τοῦρκοι αἰχμάλωτοι, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρκικοῦ στολίσκου Χασάν. Ἡ δοκιμαστικὴ αὕτὴ ἐπιχείρηση ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Πρέβεζας¹⁹ ἔδειξε τὶς δυνατότητες πὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐπανάσταση καὶ στὶς περιοχὲς τῆς νοτίου Ἡπείρου.

Ἀλλὰ, ὅπως ἀναφέραμε καὶ στὰ προηγούμενα, ὁ Ἀγγλοὶ εἶχαν προειδοποιήσει ρητὰ τὸν Καποδίστρια ὅτι δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ δοῦν τὴν ἐπέκταση τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς τὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Θεσσαλία, ἀφοῦ καὶ αὐτὲς ἀκόμα οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας εἶχαν λάβει ἀμυντικὸ χαρακτήρα καὶ ὁ Κυβερνήτης τὶς δικαιολογοῦσε ὅτι ἀπέβλεπαν μόνον στὴν προστασία τῶν ἀμιάων πληθυσμῶν πὺ καταδιώκονταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Καποδίστριας, λοιπόν, ἐνεργῶντας μὲ περίσκεψη καὶ γνωρίζοντας τὸ σκοτεινὸ ρόλο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Διπλωματίας, στὰ χέρια τῆς ὁποίας βρισκόταν τὸ Ἑλληνικὸ Ζήτημα, δὲν ἐνεθάρρυνε ἐπιχειρήσεις στὶς βορειότερες ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα σκλαβωμένες ἑλληνικὲς περιοχὲς καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δὲν ἔστειλε στοὺς Ὑψηλάντη καὶ Τσώρτς τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, γιὰ τὴν ἐπέκταση τῆς ἐπαναστάσεως καὶ σ' αὐτὲς. Σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Διονύσιος Κόκκινος γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Καποδίστριας δὲν ἤμποροῦσε νὰ διατάξῃ τὴν ἐνέργειαν ἐπιθέσεως πέραν τῆς Στερεᾶς, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ παραβιάζων τὴν ἀνακωχὴν, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Στερεὰν διὰ παντὸς τρόπον, ἐμφανίζων τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπιχειρήσεις ὡς ἐνεργείας ἀμυντικᾶς...»²⁰.

Ἔτσι τὰ ἑλληνικὰ σῶματα τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἦσαν ἐξαναγκασμένα νὰ περιορίσουν τὴ δράση τους στὴν περιοχὴ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως πιέζει τὸν Τσώρτς νὰ ξεκαθαρίσῃ τὶς τουρκικὲς ἐστίες ἀντιστάσεως στὴ βορειοδυτικὴ περιοχὴ τῆς Ἀκαρνανίας (φρούριο Βόνιτσας-Καρβάσα-

18. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 99 καὶ Γενική Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος, ἔτος Δ', ἀριθ. φύλλον 6 τῆς 19 Ἰαν. 1829.

19. Γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις γύρω ἀπὸ τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Τσώρτς νὰ μεταφέρει τὸ κέντρο τῶν πολεμικῶν τῶν ἐνεργειῶν στὴν περιοχὴ αὐτὴ, ὁ Καθηγητὴς κ. Παπαδόπουλος γράφει τὰ ἑξῆς: «Μετὰ τὴν κατάληψη τῆς Βόνιτσας, πὺ εἶναι ἡ πρώτη πόλη πὺ καταλαμβάνεται, ὁ Τσώρτς ἔχει τὴ ζωορὴ ἐπιθυμία νὰ μεταφέρει τὸν πόλεμον στὴν ἀπέναντι ἀκτὴ, ἀποδιβαζόμενος στὴ Νιζόπολη (σ.σ. γενέτειρα τοῦ Κωνίνου Βλαχόπουλου καὶ ἴσως ὁ Τσώρτς νὰ ἐπηρεάσθηζε ἀπ' αὐτόν), γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Πρέβεζα, ἀλλὰ οἱ ἐνισχύσεις πὺ περίμενε — δύο χιλιαρχίες ὅπως τὸν πληροφοροῦσε ὁ Καποδίστριας — δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη». Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 112. Βλέπε καὶ «Ἀρχεῖον Καποδίστριας», Φ. 227, ἔγγραφο 46)²⁷ Δεκ. 1828, Τσώρτς πρὸς Καποδίστρια, ἀπὸ στρατοπέδον πλησίον Βόνιτσας.

20. Διονυσίου Κοκκίνου, ὁ.π., τόμος 12ος, σελ. 126.

ρᾶ-Μακρυνόρος) καὶ νὰ μεταφέρει τὴ δρᾶση του στὸ Αἰτωλικὸ καὶ στὸ Μεσολόγγι.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν ἑλληνιτουρκικῶν συνόρων καὶ ὁ Κυβερδνήτης ἐπείγεται νὰ παρουσιάσει στὴν Εὐρωπαϊκὴ Διπλωματίᾳ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μεσολογγίου ὡς τετελεσμένο γεγονός²¹. Στὶς 5 Μαρτίου 1829 καὶ ἔπειτα ἀπὸ τρίμηνη στενὴ πολιορκία ὁ Τσῶρτς ἐξαναγκάζει τοὺς Τούρκους ποὺ κατεῖχαν τὸ φρούριο τῆς Βόνιτσας νὰ τὸ παραδώσουν μὲ συνθήκη μὲ μοναδικὸ ἀντάλλαγμα τὴν ἀσφαλὴ ἀναχώρησή τους γιὰ τὴν ἀπέναντι Πρέβεζα²².

Μετὰ τὴν παράδοση τοῦ φρουρίου τῆς Βόνιτσας ὁ Τσῶρτς συγκαλεῖ πολεμικὸ συμβούλιο τῶν Λουτράκι Κατούνας καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολὺωρη σύσκεψη μὲ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ἀποφασίζεται ἀποβατικὴ ἐνέργεια ἐναντίον τῶν Τούρκων ποὺ κατεῖχαν τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ διέταξε τοὺς χιλιάρχους Δῆμο Τσέλιο καὶ Νικόλαο Ζέρβα νὰ διαπεραιώσουν τοὺς ἄνδρες τους, μὲ τὰ ἑλληνικὰ πλοίαρια τοῦ Ἀμβρακικοῦ ποῦ ἦσαν ἀγκυροβολημένα στὸ Λουτράκι, στὶς ἀπέναντι ἀκτὲς τοῦ Μακρυνόρους καὶ στὸ Μενίδι.

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποβατικῆς αὐτῆς ἐνεργείας καὶ πρὸς παραπλάνηση τῶν Τούρκων ἀποφασίστηκε ἐπίθεση ἐναντίον τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς τοῦ Καρβασαρᾶ ἀπὸ τὶς χιλιαρχίες τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου²³ καὶ τοῦ Γεωργίου Τσόγκα. Ὁ ἀντιπεριρροσπισμὸς πέτυχε ἀπόλυτα, οἱ Τούρκοι μετέφεραν ἱκανὲς δυνάμεις τους ἀπὸ τὸ Μακρυνόρος στὸν Καρβασαρᾶ γιὰ νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἑλληνικὴ ἐπίθεση. Ἔτσι, τὰ ἀποβιθασθέντα μὲ τὸν Τσῶρτς ἑλληνικὰ σώματα στὶς ἀκτὲς τοῦ Μακρυνόρους, συνήντησαν ἀσθενὴ ἀντίσταση καὶ κατόρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν παραλία καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Μενιδίου. Οἱ Τούρκοι ὑποχωροῦντες πρὸς τὰ μεσόγεια κλείστηκαν στὸν Πύργο τοῦ Μακρυνόρους ὅπου ἔπειτα ἀπὸ μικρὴ παλιορκία παραδόθηκαν. Τὰ σώματα τῶν Τσόγκα καὶ Βλαχόπουλου μετὰ τὸν ἐπιτυχὴ αἰφνιδιασμὸ τους ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Καρβασαρᾶ ἔσπευσαν σὲ βοήθεια τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ποὺ πολιορκοῦσαν τοὺς Τούρκους στὸν Πύργο τοῦ Μακρυνόρους.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εὐχάριστη αὐτὴ τροπὴ τῶν πραγμάτων, ἡ παράδοση τῶν Τούρκων τοῦ Καρβασαρᾶ ἦταν ζήτημα χρόνου. Πράγματι, στὶς 26 Μαρτίου 1829 οἱ Τούρκοι τοῦ Καρβασαρᾶ παραδίδονται μὲ συνθήκη καὶ ἀναχωροῦν γιὰ τὴν Ἠπειρο. Μὲ τὴν κατάληψη τοῦ Καρβασαρᾶ ὁ κύκλος τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ὑπὸ τὸν Τσῶρτς ἐκστρατευτικοῦ σώματος στὴν Δυτικὴ Ἑλλάδα τερματίζεται. Βεβαίως ὁ Ἀρχιστράτηγος ἐσκόπευε νὰ μεταφέρει τὶς ἐπιχειρήσεις του στὴν Αἰτωλία καὶ νὰ ἀνακαταλάβει τὸ Αἰτωλικὸ καὶ τὸ Μεσολόγγι, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν ὁποίων εἶχε ἀναλάβει τὴν ἐκστρατεία ἐκείνη. ἀλλὰ τὰ γεγονότα τὸν πρόλαβαν.

Ὁ Κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας βλέποντας ὅτι οἱ ἐπιχειρήσεις ποὺ εἶχε ἀναλάβει ὁ Τσῶρτς στὸν Ἀμβρακικὸ χρόνιζαν καὶ θέλοντας νὰ ἐπιτύχει μιὰ ὥρα ἀρχήτερα τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μεσολογγίου, γιὰ λόγους σκοπιμῶ-

21. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 90. «Ὁ Καποδίστριας ἐπιθυμοῦσε μιὰ ἐντυπωσιακὴ νίκη, ὅπως ἡ ἀνάκτηση τοῦ Μεσολογγίου, γιατί πίστευε πὼς ἔτσι θὰ ἐπηρεάζονταν οἱ ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων κατὰ τὶς διαπραγματεύσεις γιὰ τὸν καθορισμὸ τῶν συνόρων».

22. Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ὁ.π., τόμος ΙΒ, σελ. 520.

23. α) ΓΑΚ—Ὁθωνικὸ Ἀρχεῖο Ἱπουργείου Ἑσωτερικῶν—Φ.147 (ὑποἀκτέλλος «Ἀρχαιοῦς Ἀξιοματιζῶν») πίνες ἐκδουλεύσεων Ἱπομνησάρχου Καρβόνη Δημητρίου, ταμίᾳ τῆς χιλιαρχίας Κων)νου Βλαχόπουλου καὶ β) DOMNA N. DONTAS, ὁ.π., σελ. 133—134.

τητας καὶ ἐξωτερικοῦ γοήτρου, συγκρότησε καὶ τρίτο ἐκστρατευτικὸ σῶμα ἀπὸ ἐπίλεκτα Ρουμελιώτικα καὶ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ νέου ἐκστρατευτικοῦ σώματος ὁ Κυβερνήτης ἀνέθεσε στὸν ἀδελφὸ του Αὐγουστίνου Καποδίστρια, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυσε ἠθικὰ καὶ χρηματικὰ καὶ ὁ τελευταῖος κατόρθωσε σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα νὰ ἐξουδετερώσει τὶς τουρκικὰς φρουρὰς τῶν φρουρίων Ρίου-Ἀντιρρίου καὶ Ναυπάκτου καὶ νὰ ἐξαναγκάσει τοὺς Τούρκους τοῦ Μεσολογγίου νὰ τοῦ παραδώσουν τὴν πόλιν στὶς 3 Μαΐου 1829²⁴.

Οἱ ἐπιτυχίες τοῦ Αὐγουστίνου Καποδίστρια στὴν Αἰτωλία (ἀπελευθέρωση Ναυπάκτου, Μεσολογγίου καὶ Αἰτωλικοῦ) κλόνισαν τὴ θέση τοῦ Τσώρτς στὸ στράτευμα καὶ καθιστοῦσαν προβληματικὴ τὴν παραμονή του σ' αὐτό. Δὲν ἔμενε λοιπὸν ἄλλη λύσις στὸν Τσώρτς, καθὼς οἱ ἀντιθέσεις του μὲ τοὺς ἀδελφοὺς Καποδίστρια εἶχαν κορυφωθεῖ, παρὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τὸ στράτευμα, πράγμα ποὺ ἐπέδιωκε μὲ κάθε τρόπο καὶ ὁ Κυβερνήτης. Οἱ προστριβὲς τοῦ Κυβερνήτη μὲ τὸν Ἀρχιστράτηγο Τσώρτς γιὰ τὸ θέμα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ γιὰ ἄλλα θέματα στρατηγικῆς τακτικῆς εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ πολὺ ἔνωρίς. Σχετικὸ τὸ ἀπὸ 21 Ἰανουαρίου) 2 Φεβρουαρίου 1828 σχέδιο²⁵ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ποὺ εἶχε διαβιβάσει ὁ Κυβερνήτης πρὸς τὸν Τσώρτς καὶ ἡ ἀπὸ 2 Μαρτίου 1828 ἐπιστολὴ τοῦ ἰδίου πρὸς τὸν Τσώρτς, μὲ τὴν ὁποία ἐπαναλαμβάνονταν οἱ ὑποδείξεις τοῦ σχεδίου γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μεσολογγίου καὶ ποὺ ἀνάμεσα σι' ἄλλα ἀναφέρονται καὶ τὰ ἑξῆς:

«Διὰ τοῦτο καὶ ἅμα φθάσας εἰς Ἑλλάδα ἔσπευσα νὰ σᾶς παραστήσω τὴν τοιαύτην θεώρησιν τοῦ ζητήματος καὶ χαίρω βλέπων ὅτι τὰ αὐτὰ παντάπασιν καὶ ὑμεῖς φρονεῖτε καὶ ἐπομένως πᾶσαν ὑμῶν τὴν σπουδὴν κατατείνετε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Μεσολογγίου»²⁶.

Ὅμοίως στὴν ἀπὸ 22 Μαρτίου 1828 ἐπιστολὴ τοῦ Κυβερνήτη πρὸς τὸν Τσώρτς ἐπαναλαμβάνονταν οἱ ὑποδείξεις του γιὰ τὸ Μεσολόγγι, τὸ ὁποῖο θεωροῦσε ἰσάξιο τῆς Ἀθήνας:

«Καθὼς δὲ διὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀκρόπολις εἶναι σημεῖον τῆς συμμίξεως καὶ τοῦ προσεριομοῦ τῶν ἀδελφῶν μας, οὕτω διὰ τὸν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι τὸ Μεσολόγγιον πρέπει νὰ εἶναι»²⁷.

Ἦταν λοιπὸν ἀδύνατο στὸν Τσώρτς νὰ παραμείνῃ στὸ στράτευμα μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνου Καποδίστρια τὸν ὁποῖον πίστευε ὅτι ὁ ἀδελφός του Κυβερνήτης ἐπίτηδες εἶχεν ἐνισχύσει ὑπερβολικὰ σὲ βάρος τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀμβρακικοῦ γιὰ νὰ προσβάλῃ αὐτὸν τὸν ἴδιο προσωπικὰ καὶ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴ στρατιωτικὴν του ἀξίαν.

Ἡ χιλιαρχία τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου στὸ διάστημα τῶν 18 μηνῶν ποὺ κράτησε ἡ ἐκστρατεία τοῦ Τσώρτς στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα ὑπῆρξε τὸ πρὸ ἀξιόμαχο τμήμα τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος. Ἡ δράσις της δὲν περιορίζεται хро-

24. Διονυσίου Κοκκίνου, ὁ.π., τόμος 12ος, σελ. 119—120 καὶ Κώστα Σαρδέλη, «Γεώργιος Βαργασιώτης», Ἀθήνα 1980, σελ. 433—434.

25. Στεφάνου Ι. Παλαδοπούλου, ὁ.π., σελ. 99.

26. Ἐπιστολαὶ Ι. Α. Καποδίστρια, Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνησιν 1841, τόμος 1ος, σελ. 330.

27. Ἐπιστολαὶ Ι. Α. Καποδίστρια, ὁ.π., τόμος 1ος, σελ. 358.

νικά καὶ τοπικά μόνο σὲ μιὰ περιοχὴ καὶ δὲν καλύπτει ὀρισμένη μόνο χρονική περίοδο, ἀλλὰ ἀπλώνεται σὲ ὅλη τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ καλύπτει ὁλόκληρο τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ Νοεμβρίου 1827 μέχρι Ἀπριλίου 1829. Χρονολογικά μπορούμε νὰ παρουσιάσουμε τὴ διαγραμματικὴ πορεία τῆς χιλιαρχίας τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου ὡς ἑξῆς:

- Νοέμβριος 1827: Δραγαμέστο - Προφίτης Ἡλίας.
- Δεκέμβριος 1827 — Μάρτιος 1828: Ἐπιχειρήσεις κεντρικοῦ καὶ δυτικοῦ Ξηρομέρου μέχρι Μαχαλᾶ - Παπαδάτου καὶ Κανδήλα - Μύτικα
- Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1828: Ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειες ἀνακαταλήψεως τοῦ Αἰτωλικοῦ, ὅπου πληγώνεται καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο πεθαίνει ὁ Ἀσπιγξ.
- Φθινόπωρο καὶ χειμῶνας 1828—1829: Περιοχὴ Βόνιτσας ὅπου διακρίνεται σὲ σειρὰ μαχῶν.
- Μάρτιος 1829: Ἐπιχειρήσεις ἀντιπερισπασμοῦ στὸν Καρβασαρᾶ καὶ ἀνακαταλήψεως τῶν στενῶν τοῦ Μακρυνόρους.

Τέλος, στὶς 30 Ἀπριλίου 1829 τὴ χιλιαρχία τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν 306 ἐπίλεκτοι ἄνδρες (Δυτικοελλαδίτες κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Ρουμελιῶτες, Ἡπειῶτες, Θεσσαλομακεδόνες, Πολίτες, Μικρασιάτες, νησιῶτες ἀπὸ τὸ Αἶγαῖο καὶ τὸ Ἴόνιο καὶ λιονταρόψυχοι Μωραῖτες), τὴν ἐπισκέπτεται καὶ ἐπιθεωρεῖ ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας στρατηγὸς Γεώργιος Κίτζος²⁸. Τὴ σύνθεση καὶ διάρθρωση τῆς χιλιαρχίας τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου, ποὺ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς μελετητὲς τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας, παραθέτουμε στὸ τέλος τοῦ βιβλίου²⁹.

Τὸ Μάϊο τοῦ 1829, ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος μετατοπίζεται στὴν περιοχὴ τῆς Αἰτωλίας καὶ ἐπισκέπτεται τὸ ἐλεύθερο πρὸς Μεσολόγγι, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε εἶχε ζήσει τὶς φρικτὲς μέρες τῆς πολιορκίας. Ἀκολουθεῖ ὁ νέος διοργανισμὸς τοῦ στρατεύματος σὲ τάγματα καὶ ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος ὀνομάζεται Ταγματάρχης καὶ ἀναλαμβάνει τὴ Διοίκηση τοῦ ἸΗ' Τάγματος³⁰.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1829, ὅπως θὰ δοῦμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο, ὁ Κων)νος Βλαχόπουλος μὲ τὸ Τάγμα του καὶ ἔπειτα ἀπὸ πρόταση τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη πρὸς τὸν Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια διεκπεραιώνεται στὴν Πελοπόννησο καὶ τίθεται στὴν ὑπηρεσίᾳ τοῦ Κυβερνήτη.

28. ΓΑΚ, Γενιζὸν Φροντιστήριον, Φ. 44.

29. Βλ. παράρτημα α)α 15 ὅπου παρατίθεται ὀνομαστικὴ κατάσταση τῶν ἀνδρῶν τῆς χιλιαρχίας τοῦ Κων)νου Βλαχόπουλου, στὴν ὁποία φαίνεται ἡ σύνθεση τοῦ Ἐπιτελείου καὶ τῶν Ἐκατονταρχιῶν τῆς, ὁ τόπος καταγωγῆς καὶ ἡλικία, καθὼς καὶ ἡ ἡμερομηνία εἰσόδου τους στὴ δύναμη αὐτῆς. Σημ.: Ἀφορᾷ τὸ ὑπὸ ἐκτύπωση βιβλίό τοῦ συγγραφέα τῆς μελέτης αὐτῆς.

30. Νιζολάου· Κασμοῦλη, ὁ.π., τόμος Γ, σελ. 305.

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΣΥΜΕΙΚΤΑ

ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1887 ΜΕ ΒΑΣΗ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Τὸ κεφάλαιο, πὺν ἀκόμη δὲν ἔχει πλήρως ἐρευνηθεῖ καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπικαιρά ἱστορικά θέματα τῆς πόλης μας, εἶναι ἀναμφίβολα ἡ διοικητικὴ ὁργάνωσις καὶ ἡ ἐκλογή τῶν Κοινοτικῶν ἀρχόντων στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ παρούσα ἐργασία θὰ προσπαθήσῃ νὰ δώσει μὲ ἀκρίβεια τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς τῶν Κοινοτικῶν ὁργάνων τῆς τότε χριστιανικῆς Κοινότητος τῶν Ἰωαννίνων καὶ θὰ στηριχθεῖ ἀποκλειστικὰ σὲ ἀνέκδοτες γραπτὲς πηγὲς καθὼς καὶ στὴν πολὺ φτωχὴ βιβλιογραφία, πὺν ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὸ πολὺπλοκο ἀντικείμενό της.

Ἐνημερωτικά, ὁ ἀναγνώστης θὰ πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι καὶ τότε τηροῦνταν οἱ λεγόμενες δημοκρατικὲς διαδικασίες καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς ἦταν ἀπόλυτα μυστικός, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὺν εἶχε ἐπίσημα κατοχυρωθεῖ ἡ ψήφος τοῦ ἄμεσου ἐκλογέα πολίτη¹.

Ἡ περίοδος, τέλος, πὺν θὰ ἐξεταστεῖ, ἀφορᾷ ἀποκλειστικὰ τὴν πόλιν καὶ ὄχι τὴν ἐπαρχία, καὶ ὁ ἀναγνώστης μὲ ἐκπληξὴ τοῦ θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ Κοινοτικὴ διαχείριση εἶχε περάσῃ σὲ μία μικρὴ ομάδα προνομιοῦχων, τῶν λεγομένων Καστρινῶν², τοῦλάχιστον μέχρι τὸ 1908, πὺν ἐπιτέλους ἀναμορφώθηκε ἡ πολιτικὴ δομὴ τῆς πόλεως³.

Μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀνοίγεται ἓνας σκοτεινὸς δρόμος τῆς τοπικῆς ἱστορίας μας, θὰ παρουσιάσω τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς τῶν Κοινοτικῶν ὁργάνων, τὴ συντάξιν τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου καὶ τοὺς ἐκλεγμένους ἀρχόντες τοῦ ἔτους 1887.

1. ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ = ΕΚΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1887, ἡ ἐφορεπιτροπεία τῶν Ἰωαννίνων ὑπέβαλε, στὸν τότε Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρόνιο Χρηστίδη, τὴν παραίτησή της, ἀν καὶ δὲν εἶχε

1. Ἡ λαϊκὴ ψήφος, ἡ ψήφος τοῦ ἄμεσου ἐκλογέα πολίτη, ἀναγνωρίστηκε ἐπίσημα καὶ εἰσήχθηκε, κατὰ τὴ Μητροπολιτείαν τοῦ Ἰωαννίνων Σωφρονίου (1869—1889). Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα, Γιάννινα 1958 σ. 7.
2. Κατὰ τὸ ἀρθρο 1 τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἀποτελεῖται ἀπὸ παντὸς Ὁρθοδόξου χριστιανοῦ ὄντος γεννήματος καὶ θρόεμματος τῆς πόλεως καὶ ἡπικόνου Ὁθωμανοῦ». Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Βιβλίον ἐλεῶν Νο 3, ἐτῶν 1893—1905, σ. 352.
3. Ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ 1908 μετέτρεψε τὸ παραπάνω ἀρθρο ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς πόλεως Ἰωαννίνων ἀποτελεῖται ἀπὸ παντὸς Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ Ἑλλήνος τὸ γένος καὶ ἐγκατεστημένον ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ μίαν συνεχῶς τετραετίαν ἢ ἐξασκοῦντος ἐπάγγελμά τι». Βλ. τὸ ἀρθρο 1 τοῦ Κανονισμοῦ πόλεως Ἰωαννίνων τοῦ 1908, Ἀρχεῖο Πάνου Τζιόβα.

τελείωσει ή ἐτήσια περίοδος της⁴. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τῆς ἐν ἐνεργείᾳ ἐφοροεπιτροπείας, προκάλεσε τὴ γενικὴ συνέλευση τῶν δικαιούχων πολιτῶν τῶν Ἰωαννίνων, πού συνήλθε στὶς 22 τοῦ Μάρτη τοῦ 1887 καὶ ἀποφάσισε, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, νὰ μείνει ἡ παραιτημένη ἐφοροεπιτροπεία στὴν ἀρχὴ μέχρι τὴν ἀνάδειξη τῆς διαδόχου, καὶ νὰ ἐνεργεῖ νόμιμα ὅλες τὶς διαχειριστικὲς πράξεις⁵.

Τὸ κυρίαρχο ὄργανο, ἡ Γενικὴ Συνέλευση τῶν δικαιούχων πολιτῶν στὴ συνεδρία τοῦ Μάρτη τοῦ 1887 εἶχε ἐκλέξει πενταμελὴ ἐπιτροπὴ «ἐκ τῶν Κυρίων Ξ. Καπρίτσιου, Α. Κίγκου, Α. Καλατζί, Γ. Σαλαμάγκα καὶ Κ. Ἐλμαλῆ» καὶ τὴν ἐξουσιοδότησε νὰ συντάξει τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους, καὶ νὰ τοὺς παραδώσει «διὰ τῆς γραμματείας τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων πρὸς τὴν Α. Σεβασμιώτητα»⁶.

Ἡ σύνταξη τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ἦταν ὑποχρεωτικὴ καὶ εἶχε κατοχυρωθεῖ μὲ τὴ 4 διάταξη τοῦ Κοινοτικοῦ κανονισμοῦ πού καθόριζε τὰ προσόντα καθὼς καὶ τὴν ἡλικία τῶν ἐκλογέων καὶ τῶν ἐκλεξιμῶν⁷. Ἐτσι ἡ ἐπιτροπὴ τῆς σύνταξης τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ὀφείλε νὰ ἐφαρμόσει τὶς διατάξεις τοῦ τότε κανονισμοῦ καθὼς καὶ τὰ ψήφισματα τῶν Γενικῶν συνελεύσεων, πού εἶχαν ἰσχὺ νόμου⁸.

Ἐν τούτοις βασικὲς προϋποθέσεις ἐγγραφῆς τοῦ δικαιούχου πολίτη στὸν ἐκλογικὸ κατάλογο ἀποτελοῦν καὶ οἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 5, 6 καὶ 7. Στὶς διατάξεις τῶν παραπάνω ἄρθρων καθορίζονται οἱ λεγόμενες ἀπαγορεύσεις, πού ἂν ὁ ἐκλογέας ἐμπίπτει σ' αὐτὲς ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι. Ἡ περιήπτωση εἶναι ἐνδιαφέρουσα, καὶ γι' αὐτὸ θὰ καταχωρηθοῦν τὰ ἄρθρα τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ πού ρητὰ ἀπαγορεύουν καὶ δεσμεύουν τὸν πολίτη νὰ πάρει μέρος στὶς Κοινοτικὲς ἐκλογὲς εἴτε σὰν ἐκλογέας εἴτε σὰ ἐκλέξιμος. Ἐτσι οἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 5 ρητὰ καθορίζουν ὅτι «Ἀποκλείονται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι α) οἱ ὑπαγόμενοι ὑπὸ προστασίαν ξένης δυνάμεως. β) Οἱ ἐπισήμως κηρυχθέντες εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν. γ) Οἱ ὑπηρετοῦντες συμφέροντα ἄλλων κοινοτήτων ἐξαιρουμένων τῶν παρὰ τῶν τμημάτων τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων ἐκλεγομένων ἢ δημογερόντων. δ) Οἱ ἔμμιθοι ὑπάλληλοι τῆς κοινότητος πλην τῶν ἱατρῶν καὶ τοῦ πτυχιούχου Φαρμακοποιοῦ τοῦ ἀναλαβόντος προσωρινῶς τὴν δ)νσιν τοῦ Φαρμακείου, ἴδιον δὲ κεκτημένου τσιούτου»⁹. Ἡ διάταξη 6 ἀποκλείει τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι τοὺς καθυστεροῦντας

4. Βλ. τὸ 164 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, βιβλίον ἐτῶν 1887 κ.ἔ. σ. 4.

5. Βλ. τὸ 164 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 4 ὅπου καταχωρεῖται ἡ παρακάτω ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης. «Νὰ μείνῃ ἡ παραιτηθεῖσα ἐφοροεπιτροπεία ἐργαζομένη μέχρι μετὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Ἀγίου Πάσχα καὶ ἀκολούθως ἐνεργηθῇ ὁ διορισμὸς τῆς νέας ἐφοροεπιτροπείας».

6. Βλ. τὸ 164 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 4—5.

7. Τὸ ἄρθρο 4 τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ ρητὰ γράφει: «Ἐκλογεῖς καὶ ἐκλεξιμοὶ εἶναι συμφωνῶνς τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ ἡ ἡλικίας οὐχὶ ἐλάσσονος τῶν 28 ἐτῶν ὑπηκόων Ὁθωμανῶν καὶ καταβάλλοντες πλήρη τὸν στρατιωτικὸν φόρον καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐλαοδοτούμενοι». Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως, βιβλίον ἐλεῶν Νο 3 ἐτῶν 1893—1905 σ. 352.

8. Κατὰ τὴν ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης ἡ πενταμελὴς ἐπιτροπὴ ὀφείλε νὰ ἐργάζεται. «Ἐὰν τρία ἐκ τῶν ἀνωτέρω μελῶν, προσκαλουμένων ἀπάντων ἐν ὁρισμένη ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ πρὸς ἐργασίαν προσέλθωσιν, ἀποτελέσουσιν ἔγκυρον καὶ πλήρη πλειοψηφίαν ἢ καὶ τῶν πάντων συνερχομένων πλειοψηφία ἔσται ἔγκυρος ἐὰν συμφωνήσωσι τρεῖς. Ἐν περιπτώσει δὲ διαφωνίας τριῶν ὄντων δέον νὰ συμμετάσχωσι καὶ τὰ ὑπόλοιπα δύο μέλη ἐν κοινῇ συνεδριάσει». Βλ. τὸ 164 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 4—5.

9. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, βιβλίον τῶν ἐλεῶν Νο 3, ἐτῶν 1893—1905 σ. 352—353.

«νοφούζια»¹⁰ τῶν παρελθόντων ἐτῶν, μὲ ὅσα ἐβαρύνθησαν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπείας καὶ οἱ ὀφείλοντες ἐνοίκια δεδουλεμένα ἐνοικιασται ἢ ἐγγυηταὶ αὐτῶν κτημάτων τῆς κοινότητος ἢ ἐκκλησιῶν ἢ ἄλλων εὐαγῶν καθιδρυμάτων τῆς πόλεως, ἐκτὸς ἂν καταβάλουν τὰ καθυστερημένα πρὸ τῆς ὁριστικῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου τῶν δικαιούχων πολιτῶν ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπείας»¹¹. Ἡ διάταξη τέλος τοῦ ἄρθρου 7 ἀποκλείει τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι «τὰ τέκνα τῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτουμένων γονέων καὶ ὁ πατὴρ ἑνὸς ἢ πλείονων ἐλεοδοτουμένων καθ' οἰονδήποτε τρόπον τέκνων, ἔαν συζῇ μετ' αὐτῶν, ὁ σύζυγος τῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτουμένης συζύγου, ἐπίσης οἱ ἐν κοινοκτημοσύνῃ συζῶντες ἀδελφοί, ἔαν τις αὐτῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐλεοδοτεῖται»¹².

Μὲ βάση τὶς διατάξεις, πὺν καταχωρήθηκαν, ὄφειλε νὰ ἐργαστεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ καταλόγου τῶν δικαιούχων πολιτῶν ἐπιτροπεία, ἡ ὁποία στίς 9 τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1887 περάτωσε τὸ ἔργο της. Ἐν τούτοις τὸ σκεπτικὸ τῆς ἐπιτροπείας, πὺν εἶναι ἡ βάση τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου, ρητὰ ἀναφέρει πὺς δὲν ἔγινε ἀποκλειστικὴ ἐφαρμογὴ τῶν κανονιστικῶν διατάξεων, γιὰ νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ νέα ἄτομα¹³. Βεβαίως τὸ γεγονός αὐτὸ ἀποτελεῖ καινοτομία στὰ ἐκλογικὰ χρονικά τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ὥστόσο δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τὰ στενὰ πλαίσια, πὺν εἶχε δημιουργήσει τὸ καθεστὼς τῶν Καστριῶν, τῶν γέννημα καὶ θρέμμα Γιαννιωτῶν, ἀπὸ τὸν ὁρισμὸ ἀκόμη τοῦ Σινάν-πασσά, πὺν τοὺς ἔδωσε ἀποκλειστικὰ δικαιώματα. Ἔτσι οἱ ἐγγραφέντες στὸν ἐκλογικὸ κατάλογο εἶναι οἱ παρακάτω 216 προνομιούχοι:

1. Γεώργιος Κ. Ζωΐδης, 2. Ἰωάννης Π. Σακελλάριος, 3. Ἀλῆ Ι. Λιάμπης, 4. Χριστ. Π. Σακελλάριος, 5. Γεώργιος Μακρῆς, 6. Νικόλαος Δρόσος, 7. Λέων Μελάς, 8. Ἰωάννης Σ. Μίσιος, 9. Θεμιστοκλῆς Α. Μίσιος, 10. Νικόλαος Κίγκος, 11. Κων)νος Ἀλιεύς, 12. Ἀθανάσιος Ἀλιεύς, 13. Νικόλαος Ἀσβεστάς, 14. Σωτήριος Ἀσβεστάς, 15. Συρίδων Στύλλος, 16. Πέτρος Στούπης, 17. Δημήτριος Καζαντζής, 18. Τασούλας Καζαντζής, 19. Βασίλειος Μακαριάδης, 20. Δημήτριος Χαρισιάδης, 21. Ξενοφῶν Καρπίτσιος, 22. Χρῖστος Κιούρης, 23. Ἰωάννης Κίγκος, 24. Λεωνίδα Κίγκος, 25. Ἰωάννης Φότου Χαΐτας, 26. Ἰωάννης Κομποτῆς, 27. Δημήτριος Κομποτῆς, 28. Δημήτριος Ἀθανασούλας, 29. Κων)νος Ἀθανασούλας, 30. Δημήτριος Σαλαμάγκας, 31. Βασίλειος Δημητριάδης, 32. Γεώργιος Σαλαμάγκας, 33. Γεώργιος Τριανταφύλλου, 34. Σωτήριος Δακαρόπουλος, 35. Γεώργιος Δάκαρης, 36. Νικόλαος Δάκαρης, 37. Ἰωάννης Νικολαΐδης, 38. Μιχαὴλ Χατζῆ Ἀλέξης, 39. Ἀριστοτέλης Χατζῆ Ἀλέξης, 40. Ἰωάννης Ρήγας, 41. Δημήτριος Ξανθός, 42. Κων)νος Κουρέντας, 43. Χρῖστος Κουρέντας, 44. Ἰωάννης Οἰκονόμος, 45. Γεώργιος

10. Νοφούζια, εἶναι ἡ ἀραβικὴ λέξις νοφούς, πληθ. τῶν νέας, πὺν σημαίνει μητρώο κατὰ γό ἐδῶ. Κατάλογος «Νοφούζια» τοῦ ἔτους 1874 τῆς τότε συνοικίας Ληβαδιὸτ Μαχαλέ καταχωρεῖ τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανοῦ φορολογουμένου τὰ νεφούζια καὶ τὸ ποσὸ τοῦ φόρου σὲ γρόσια. Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα, Γιάννινα 1958, σ. 8.

11. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἐνθ' ἀνοτ., σ. 352—353.

12. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἐνθ' ἀνοτ., σ. 352—353.

13. Τὸ πλήρες σκεπτικὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ καταλόγου γράφει: «Ἐν τῷ νέῳ τούτῳ καταλόγῳ ἐνεγράψαμεν τοὺς ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπάρχοντας ἐν τῷ περισυνῶ καταλόγῳ σεβασθέντες τὸ καθεστὼς, δὲν ἐγκρίναμεν δ' ἀναγκαῖον νὰ συμπεριλάβωμεν τοὺς ἐντεῦθεν ἀποδημοῦντας, οἱ ὁποῖοι αὐτοκλήτως, δύνανται νὰ ἐνασχέσωσι τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα, ἐπανερχόμενοι καὶ κατὰ τὸν Κανονισμὸν προσόντα ἔχοντες. Ἀνεπαρκεῖς δὲ θεωρήσαντες τὰς σχετικὰς περὶ δικαιούχων διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ καὶ τῶν Πρακτικῶν ἐνεκρίναμεν νὰ προσθέσωμεν καὶ νέα πρόσωπα, ὅσα ὅμως πληρῶνουν πλέον ἢ τὰ νουφούζια των». Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἐνθ' ἀνοτ. σ. 8.

Γλίναβος, 46. Νικόλαος Κορσοβιτσίνος, 48. Τασούλας Χ. Τσιάτσιος, 49. Γεώργιος Χ. Τσιάτσιος, 50. Μιχαήλ Χ. Τσιάτσιος, 51. Στέφανος Μ. Άράρης, 52. Στέφανος Χατζής Ίατρος, 53. Ίωάννης Τσέτσικας Ίατρος, 54. Έμ. Ζαλοκώστας Ίατρος, 55. Κων)νος Κυρούσης, 56. Ίωάννης Φώτου. 57. Κων)νος Φώτου, 58. Νικόλαος Ίωσήφ, 59. Κων)νος Περάτης, 60. Πέτρος Τζαβέλας, 61. Μαργαρίτης Ώρολογάς, 62. Άλέξιος Κατσαρός, 63. Ίωάννης Παλάσχος, 64. Σπυρίδων Παλάσχος, 65. Σπυρίδων Φρίγκας, 66. Δημήτριος Μπούντας, 67. Γεώργιος Καραχρίστος, 68. Χριστόδουλος Μπογάζ, 69. Δημήτριος Κούτσικος, 70. Κων)νος Έλμάζης, 71. Κων)νος Τατισοράμος, 82. Σπυρίδων Τατισοράμος, 73. Άχιλλεύς Νησιώτης, 74. Κων)νος Σάρρας, 75. Άθανάσιος Σάρρας, 76. Βασίλειος Σάρρας, 77. Παναγιώτης Πάμπος, 78. Νικόλαος Πάμπος, 79. Γεώργιος Ξανθός, 80. Ίωάννης Σάσкас, 81. Γεώργιος Μπίλας, 82. Μιχαήλ Ξανθός, 83. Άνδρέας Μπαμπανίκος, 84. Σταύρος Ίωαννίδης, 85. Στέφανος Μπακόλας, 86. Κων)νος Μέλης, 77. Χρίστος Ν. Περόνας, 88. Νικόλαος Κ. Ζώνης Σαδοβίτσα, 89. Άθανάσιος Ήγουμενίδης, 90. Σπύρος Άν. Κλωστάς, 91. Μιχαήλ Τζαλμακλής, 92. Σπυρίδων Τζιατζιάς, 93. Σπυρίδων Μάργκας, 94. Άγγέλης Τζαλμακλής, 95. Κώστας Τζαλμακλής, 96. Ίωάννης Μέλις, 97. Άδαμάντιος Τσοκανέλης, 98. Άδαμάντιος Μουμούδης, 99. Θωμάς Παπουτσης, 100. Γεώργιος Κουτσάκης Ίατρος, 101. Θεόδωρος Πλέσης, 102. Γεώργιος Μ. Ζαχαρτζής, 103. Νικόλαος Σιδηρόπουλος, 104. Σπυρίδων Σεπετάς, 105. Ίωάννης Μηλιώνης, 106. Κων)νος Ζαρκαλής, 107. Κων)νος Χαλιμέας, 108. Κων)νος Χ. Μπουρέλης, 109. Στέφανος Κυριάκη Τσαρσή, 110. Δημήτριος Α. Φράπτας, 111. Δημήτριος Σπένης, 112. Σπυρίδων Στράτης, 113. Θамиανός Μποσταντζής, 114. Άθανάσιος Βαταβάλης, 115. Γεώργιος Ροδάνας, 116. Ίωάννης Μάρκος, 117. Κων)νος Ρόγκας, 118. Ίωάννης Ρόγκας, 119. Στέφανος Ντάγκας 120. Ίωάννης Παπακωστής, 121. Εὐθύμιος Κιοσές, 122. Βασίλειος Γαλανός, 123. Τασούλας Γ. Καλαντζής, 124. Ίωάννης Τσοκανέλης, 125. Κων)νος Μπαουγιάννης Μεσίτης, 126. Τασούλας Ράμμος, 127. Άναστάσιος Τάσιου Μπαχάλης, 128. Κων)νος Άποσ. Χρυσικού, 129. Στέφανος Π. Γκούτζης, 130. Κων)νος Ν. Κυριάκη, 131. Μιχαήλ Μπάζας, 132. Στέφανος Ραμματάς, 133. Άγγέλης Ραμματάς, 134. Άχιλλεύς Γ. Μόσχος, 135. Νικόλαος Γ. Καζάκης, 136. Δημήτριος Γ. Γκαραμάνας 137. Δημήτριος Στ. Τσεκούρας, 138. Γεώργιος Κουτσογιάννης, 139. Κων)νος Κατσαγιάννης, 140. Ίωάννης Χ. Δασκάλου, 141. Κώστας Γ. Λώλου Συνδονκάς, 142. Λεωνίδας Λώλου Συνδονκάς, 143. Βασίλειος Λώλου Κεραμάς, 144. Στέφανος Γ. Μάρτσας, 145. Παναγ. Ί. Μάντζιου Καπās, 146. Σπυρίδων Ί. Μάντζιου Καπās, 147. Άντώνιος Ί. Μάντζιου Καπās, 148. Άθανάσιος Γ. Παπλωματιάς, 149. Σπυρίδων Κασούμπης, 150. Γεώργιος Χαροκριτισμήτης, 151. Σωτήριος Δ. Καζαντζής, 152. Ίωάννης Π. Βέργος, 153. Ίωάννης Τραχέλης, 154. Βασίλειος Κατσαρός, 155. Χριστόδουλος Θεοδώρου, 156. Άθανάσιος Παπακώτης, 157. Γεώργιος Μέκαλης, 158. Κώστας Χ. Πελές, 159. Παναγ. Μπαράτσας, 160. Στέφανος Δ. Χρυσόχοος, 161. Γεώργιος Γεωργιάδης (Κουρή), 162. Σταύρος Τζαμίχας, 163. Άντώνιος Γ. Καζαντζής, 164. Φίλιππος Ί. Κανταρτζής, 165. Δημήτριος Μ. Μπίτσιος, 166. Άγγέλης Γούσια Καλαντζής, 167. Άθανάσιος Άντ. Άσβεστάς, 168. Κώστας Κονδύρης Καλαντζής, 169. Νικόλαος Τραχάλης, 170. Βασίλειος Κούλιας, 171. Νικόλαος Κ. Ξυγκάς, 162. Γεώργιος Κ. Ζαχαρτζής, 173. Μιχαήλ Σαράφης, 174. Κώστας Ζώνη Μαϊδάτης, 175. Ίωάννης Ζώνη Μαϊδάτης, 176. Νικόλαος Χρίστου Μπαχάλης, 177. Ίωάννης Ζήση Κατσάνος, 178. Ίωάννης Τασούλα Τσεκούρας, 179. Πέτρος Στ. Μπαμπασίκας, 180. Κων)νος Σκορδύλης, 181. Κων)νος Σκόρδας, 182. Δημήτριος Άλεξίου Καπās, 183. Άθανάσιος Ίωάννου, 184. Κώστας Γ. Γκούρας (Έδδοκιάς), 185. Σπυρίδων Κ. Στατηράς, 186. Άθανάσιος Πλατής, 187. Δημήτριος Κομέρκης, 188. Ίωάννης Άποστόλου, 189. Κων)νος Β. Δεσπότου. 190. Αὔγερης Τέλη Χασάπης, 191. Σάββας Γκιάτας, 192. Κοσμάς Ίωάννου Σαράτης, 193. Στέφος Σπύρου Χάσкас, 194.

Κων)νος Παρασκευᾶς, 195. Δημήτριος Χ. Κιολέντζης, 196. Πέτρος Παύλου Μπαμπασίκας, 197. Βασίλειος Ἀλ. Πολίτης, 198. Κων)νος Παπακώστας, 199. Νκόλαος Τζόγιας, 200. Γεώργιος Ἀνδρ. Τσιάρας, 201. Σωτήριος Λυγέρη Βαφιᾶς, 202. Χαρολάμπης Τσιάρας, 203. Τόλης Κουτσονούρης Χασάπης, 204. Τασούλας Σφονδυλᾶς, 205. Πέτρος Φιτλέρας, 206. Κων)νος Χαρισιάδης, 207. Δημήτριος Ἰωάν. Μπαρλέρης, 208. Κων)νος Ουράνιος, 209. Λουκάς Δ. Μπαρουχτοῦς, 210. Πάνος Πριμικήρης, 211. Κώστας Τζάνος, 212. Γεώργιος Ἀδ. Τσαρσής, 213. Γεώργιος Σπ. Ἀράτης, 214. Ἡλίας Ἰ. Οἰκονόμος, 215. Νκόλαος Δήμιον Μπακόλας, 216. Σωτήριος Λάππας¹⁴.

Αὐτὰ τὰ 216 ἄτομα, δηλαδή μιὰ στενὴ λαϊκὴ βάση θὰ ἐξέλεγε, μὲ μυστικὴ ψηφοφορία, τὰ Κοινοτικὰ ὄργανα τῆς πόλεως γιὰ ἓνα χρόνο. Ὡστόσο δὲν ἀναφέρουν, τὰ πρακτικὰ τὰ ἀνέκδοτα τῶν ἐλεῶν, ἃν ὁ παραπάνω ὀριστικὸς κατάλογος ἦταν προῖον ἐνστάσεων κατὰ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ Κοινοτικοῦ κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908¹⁵. Ἐν τούτοις ὁ ἀνέκδοτος κατάλογος, ποὺ παραθέσαμε, ἦταν ὁ ὀριστικὸς γιατί δὲν φέρει προσθῆκες καὶ ἐγγραφές ὀνομάτων παρὰ πόδας ποὺ εἶναι προϊόντα δεκτῶν ἐνστάσεων. Ὁ παραπάνω κατάλογος συντάχθηκε σὲ διπλοῦν, καὶ τὸ ἓνα ἀντίγραφό του στάλθηκε στὸν τότε Μητροπολίτη Ἰωαννῶν καὶ τὸ ἄλλο καταχωρήθηκε στὰ ἀνέκδοτα πρακτικὰ τῶν ἐλεῶν¹⁶.

2. ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ — ΕΞΕΛΕΓΞΗ ΛΟΓ)ΣΜΩΝ — ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ — ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΚΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΥΤΩΝ

Στις 13 τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1887 πραγματοποιήθηκε στὴν Ἱερὰ Μητρόπολη τῶν Ἰωαννίνων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρονίου Χρηστίδη, ἡ Γενικὴ Συνέλευση τῶν δικαιούχων πολιτῶν τῆς πόλης¹⁷. Οἱ δικαιούχοι πολῖται δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ περιλήφθηκαν στὸν ἐκλογικὸν κατάλογον, ἢ τὸ ἕμισυ αὐτῶν σὺν ἓνα.

Τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ποὺ ἀφοροῦν τὴν παροῦσα ἐργασία, ἦταν «Α) ἀνάγνωσις τῆς ἐξελέγξεως τῶν λογ)σμῶν τῆς παραιτηθείσης ἐφοροεπιτροπείας ὑπὸ τῆς ἀξιοτίμου Δημογεροντίας¹⁸ καὶ Β) διορισμὸς ἐπιτροπείας τοιμελοῦς ἐπὶ τῆς κάλπης»¹⁹. Ἡ Δημογεροντία, ποὺ μὲ βάση τὸν τότε κανονισμὸ ἦταν τὸ ἐλεγκτικὸ Κοινοτικὸ ὄργανο τῶν ἐλεῶν, μὲ τὸ πόρισμά της χαρακτήρισε τὴν διαχείριση τῆς παραιτηθείσης ἐφοροεπιτροπείας ἀξιόπαινη²⁰ καὶ ἔθεσε στὴν κρίση τῆς Γενικῆς συνέλευσης

14. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἀνέκδοτα Πρακτικὰ ἐλεῶν βιβλίον Νο 2 σελ. 8—10.

15. Βλ. τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ, Ἀρχεῖο Πάνου Τζιόβα.

16. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων Ἀνέκδοτα Πρακτικὰ ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 10.

17. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 10.

18. Μὲ βάση τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Κοινοτικοῦ Κανονισμοῦ ὁ ἐλεγχος τῆς διαχείρισης ἦταν ἔργο τῆς Δημογεροντίας τῆς πόλεως μέχρι τὸ 1908 καὶ ἀπὸ τὸ 1908 μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑνιάας Δημογεροντίας Ἰωαννίνων.

19. Βλ. Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἀνέκδοτα πρακτικὰ Ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 10.

20. Βλ. τὸ 162 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῆς Δημογεροντίας Ἰωαννίνων, ποὺ ἀναγνώσθηκε στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν δικαιούχων Ἰωαννιτῶν στις 13 τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1887, Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἀνέκδοτα πρακτικὰ Ἐλεῶν, σ. 1. Τὸ πρακτικὸ φέρει τὴν ὑπογραφὴν τῶν Δημογερόντων καὶ ἡμερομηνία σύνταξης 18 Μαρτίου 1887. Σημειωτέον ὅτι τὸ πρακτικὸ συντάσσονταν εἰς διπλοῦν καὶ τὸ ἓνα ἀντίγραφο στέλλονταν στὸ Μητροπολίτη ἐνῶ τὸ ἄλλο καταγράφονταν στὸ βιβλίον τῶν Ἐλεῶν.

«γενικωτέρας τινὰς σχέσεις, ἀφορώσας εἰς τὴν κρείττονα διοίκησιν τῶν κοινοτικῶν ἡμῶν ἀγαθῶν»²¹.

Ἐν τούτοις, τόσο τὸ πρακτικὸ τῆς ἐξέλεγχης τῆς Δημογεροντίας, ὅσο καὶ ἡ ὅλη διαχείριση τῆς ἐφοροεπιτροπείας ποὺ εἶχε παραιτηθεῖ, δὲ ἔπεισαν τὴ Γενικὴ συνέλευση μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ζητηθοῦν διασαφήσεις γιὰ τὰ κληροδοτήματα τῶν ἀειμνήστων διαθετῶν Πέτρου Βουρέλη, Κων)νου Ζώτου, Εὐσταθίου Λιόντου καὶ ἄλλων, ἐὰν αὐτὰ λειτουργοῦν καὶ οἱ τόκοι τῶν κεφαλαίων τῶν χρησιμοποιοῦνται σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τῶν διαθηκῶν²². Ἐπὶ τῆς ὁρθῆς αὐτῆς ἐπερώτησης τὸ ἐκλογικὸ σῶμα ἐνέκρινε «ὅπως τὸ Γραφεῖον τῶν ἐλεῶν δώσῃ τὰς δεούσας διασαφήσεις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἰς τὴν μέλλουσαν ἐφοροεπιτροπείαν καὶ αὕτη διὰ πρακτικοῦ δηλώσῃ πρὸς τὸν Ἀρχιερέα καὶ τὴν Δημογεροντίαν τὰς ρηθείσας διασαφήσεις»²³. Τερατισθείσης τῆς διαλογικῆς συζήτησης γιὰ τὸ πρῶτο θέμα τῆς ἡμερησίας διάταξης οἱ δικαιοῦχοι ἐξέλεξαν τὴν τριμελὴ ἐπιτροπεία τῆς κάλπης, ἀπὸ τοὺς κ.κ. Θ. Μίσιον, Τασούλα Καζαντζῆ καὶ Λεωνίδα Κίγκο²⁴. Στὴν παραπάνω ἐπιτροπὴ ἡ Γενικὴ συνέλευση ἔδωσε τὶς παρακάτω ὁδηγίες: «Ἡ κάλπη ἀνοιχθῆσεται πρὸς ψηφοφορίαν πρὸς ἀνάδειξιν τῆς μελλούσης ἐφοροεπιτροπείας μέχρι τῆς Τετάρτης, 15 τρέχοντος μηνός, ὥρα 9 μετὰ μεσημβρίαν ὁπότε ἀποσφραγισθῆις, ἐὰν ἐπιτελεσθῇ ἡ ἀπαιτούμενη ἀπαρτία καὶ ἐνεργηθῆσεται ἡ διαλογὴ τῶν ψήφων. Ἀπαρτία ἐννοεῖται ἐὰν ἀποτελεσθῇ ὁ ἀριθμὸς 110 ψηφοφόρων. Ἐὰν δὲ ἡ ρηθεῖσα ἀπαρτία δὲν συμπληρωθῇ μέχρι τῆς 15 τρέχοντος μηνός καὶ ὥρας 9 ἐσπερινῆς ἐναπόκειται τῇ Α. Σεβασμιότητι μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς κάλπης ἐπιτροπείας νὰ ἀποφασίσωσι περὶ παρατάσεως, συμφωνομένου ὅτι οἱ μὴ ἐμφανισθῆσόμενοι μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης εἰδοποιηθήσονται ἐγκαίρως ὅτι ἐὰν μέχρι τῆς 12 ὥρας ἐσπερινῆς τῆς αὐτῆς 15 τρέχοντος μηνός δὲν παρουσιάσωσι τὰς ψήφους τῶν ἡ ἐκλογὴ ἔσται ἔγκαρος»²⁵.

Ἡ αὕτη Γενικὴ Συνέλευση καθόρισε καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐκλογῆς τῆς Δημογεροντίας τῆς πόλεως, ποὺ θὰ γίνονταν μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἐφοροεπιτροπείας καὶ μετὰ τὴν αὕτη ἐπιτροπεία ἐπὶ τῆς κάλπης. Γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῆς Δημογεροντίας, οἱ ὁδηγίες τῆς Γενικῆς Συνέλευσης καθόριζαν ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπείας Μητροπο-

21. Οἱ γενικώτερες σχέσεις τῆς Δημογεροντίας ἦταν οἱ ἑξῆς: «Δέον νὰ ληφθῇ σύντομος μέριμνα περὶ τῶν Νόθων ὑπὲρ ὧν διαπανῆτα ἀκαταλόγιστον ποσόν, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εἰς αὐξῆσιν βαίνουν καὶ δὴ ἐνῶ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀειμνήστων διαθετῶν ἠθέλησε νὰ προσενέγκῃ ὑπὲρ τοιούτου σκοποῦ. Τὸ αὐτὸ ζητεῖται καὶ περὶ τοῦ φαρμακείου, ἀπορροφῶντος οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ποσόν. Τὸ περὶ προικοδοτήσεως πτωχῶν κορασιῶν κοινὸν, ὑπὲρ τὸ κανονικόν ὃν ἀνάγκη νὰ τεθῇ ὑπὸ ἐμβριθεῖ μελέτην καὶ περιορισμόν. Τὸ Ὑφαντουργεῖον, πρὸς συντήρησιν τοῦ ὁποῖον οὐκ ὀλίγα δαπανῶνται καθ' ἡμᾶς, εἶνε ὅλως περιττόν, ἐκτός ἐὰν ἀποκοπῇ ἡ ὑποτροφία. Σύντομος ὡσαύτως πρόνοια πρέπει νὰ ληφθῇ περὶ τῶν Παρθεναγωγείων, ὧν ἡ σημαντικὴ δαπάνη δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν οἰκονομικῶν, ἀφοῦ μάλιστα ἔλειψεν ἡ πρόσοδος πρὸς συντήρησιν αὐτῶν προωρισμένη. Ἐφιστῶμεν τὴν σύντονον προσοχὴν τῶν ἐφοροεπιτρόπων τοῦ Νοσοκομείου τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Χατζῆ Κόνστα, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ὀλιγορίας (ἐπιτραπῆτω ἡμῖν ἡ ἔκφρασις) δὲν λειτουργεῖ κατὰ τὸν προορισμόν του, ἐνῶ μάλιστα δαπανῶνται πλείονα ἢ ὅσα ὥρισεν ὁ ἀσπίδος διαθέτης. Τὸ λεγόμενον Κοινὸν Νοσοκομεῖον, κατάστημα πόρου ἀπέχον τοῦ ἀρχιθεῖν προορισμοῦ του, χρήζει ριζικῆς ὅλως μεταρρυθμίσεως».

Βλ. Ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐλεῶν, Ἀρχεῖο Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 1—7.

22. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 169)10—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 10.

23. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 169)10—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 11.

24. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 169)10—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 11.

25. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 169)10—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 11.

λίτης Σωφρόνιος και ἡ ἐπιτροπὴ ὀφείλαν νὰ ὁρίσουν τὸν χρόνο τῆς ἐναρξῆς τῆς ψηφοφορίας καὶ τὴ διάρκειά της, καὶ «πᾶς ψηφοφόρος ὀφείλει ἵνα ρίπτει ὁ ψηφοδελτίον του ἐν τῇ κάλπῃ, ἐκτυλίσῃ ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπείας, ὅπως ἀποδεικνύεται ὅτι ἐν μόνον ψηφοδελτίον κομίζει»²⁶.

3. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΕΦΟΡΟΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ — Ο ΛΑΟΣ ΣΑΤΙΡΙΖΕΙ — Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ

Στις 15 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1887 στὶς 9 τὸ βράδυ περατώθηκε ἡ ψηφοφορία καὶ ἐπὶ 216 ἐγγεγραμμένων στὸν ἐκλογικὸ κατάλογο τῆς πόλης, ἐψήφησαν 189. Ἀπὸ 189 τρία ψηφοδέλτια ἦταν ἄκυρα γιατί δύο ἀπὸ αὐτὰ «εὐρέθησαν μὴ περιέχοντα πρόσωπα δι' ἐπιτρόπους τοῦ Ἀρχιμανδρείου, καὶ ἐν μὴ φέρον παντάπασι πρόσωπα ἐφοροεπιτρόπων»²⁷, ἀλλὰ ψεκτικούς τινες στίχους κατὰ τῶν πολιτῶν ἀνάξιον (sic) προσοχῆς»²⁸.

Κατὰ συνέπεια ἐπὶ ἐγγεγραμμένων 216 δικαιοῦχων πολιτῶν ἐψήφησαν 189 καὶ ἔγκυρα ψηφοδέλτια βρέθηκαν 186 καὶ ἔλαβαν:

Α' Ἐφοροι τῶν ἐκπαιδευτηρίων:

Πλειοψηφήσαντες	Ἐπιλαχόντες
Ι. Σακελλάριος διὰ ψήφων 114	Στ. Ἀράπης μὲ ψήφους 71
Ν. Κίγκος διὰ ψήφων 112	Στ. Χατζῆς μὲ ψήφους 59
Ι. Τσέτσικος διὰ ψήφων 92	Θ. Μίσσιος μὲ ψήφους 56
Κ. Ἀλιεὺς διὰ ψήφων 85	Ἰ. Κομπατῆς μὲ ψήφους 49
	Ν. Δρόσος μὲ ψήφους 43
	Γ. Ζωΐδης μὲ ψήφους 35
	Ἀλκ. Λιάμπτης μὲ ψήφους 16

Β' Ἐπιτροποὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως:

Πλειοψηφήσαντες	Ἐπιλαχόντες
Δ. Δημητριάδης διὰ ψήφων 127	Ἀλ. Κατσαρὸς μὲ ψήφους 64
Ι. Τσοκανέλης διὰ ψήφων 65	Δ. Μπούντας μὲ ψήφους 36
	Κ. Ἀθανασοῦλας μὲ ψήφους 24
	Δ. Καζαντζῆς μὲ ψήφους 21
	Α. Κίγκος μὲ ψήφους 12

26. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 169)10—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 11.

27. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 170)15—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 12. Σημειωτέον ὅτι τὰ ψηφοδέλτια, τὴν περίοδο πὸ ἐξετάζουμε, ἦταν ἐνιαῖα ἀλλὰ χωρισμένα κατὰ κατηγορία, καὶ ὁ δικαιοῦχος πολίτης ἔπρεπε νὰ γράφει στὸ ψηφοδέλτιό του ἀπὸ 1 μέχρι καὶ τέσσερα ὀνόματα ὑποψηφίων τῆς προτιμησέως του γιὰ τὴν ἐφορεία τῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἀπὸ 1 καὶ μέχρι δύο ὀνόματα γιὰ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, τὸ αὐτὸ καὶ γιὰ τὶς ἐκκλησίες τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς ἀγορᾶς, τοῦ Ἀρχιμανδρείου, τῆς Ἀγίας Μαρίνης καὶ τὸ αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Γερωντοχομείου. Στούς ὑποψηφίους ἐφόρους τῶν χορασιῶν ὁ δικαιοῦχος ἔπρεπε νὰ γράφει ἀπὸ ἓνα καὶ μέχρι δύο ὀνόματα. Κάθε ψηφοδέλτιο πὸ δὲν περιλάβαινε τοὺς παραπάνω ὄρους ἦταν ἄκυρο.

28. Εἶναι ἄξια προσοχῆς ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ δικαιοῦχου πολίτη, γιατί ἀκριβῶς ἐπαληθεύει τὴ διαφθορὰ τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων. Τὶς περιπτώσεις αὐτὲς διέσωσε ὁ ἀληθινὸς Τάκης Σαλαμάγκας κι' ἀπ' τὸ βιβλίο του μεταφέρω ἐδῶ τὸ παρακάτω δίστιχο πὸ σατιρίζει τὴ διαφθορὰ τῶν διαχειριστῶν τῶν κοινῶν:

Γ' 'Επίτροποι τῆς ἐκκλησίας τοῦ 'Αγίου Νικολάου:

Πλειοψηφήσαντες	'Επιλαχόντες
Α. Σαλαμάγκας διὰ ψήφων 116	Α. Μουμουδης με ψήφους 67
Σπ. Στράτης διὰ ψήφων 97	Τασούλας Τσιάτσιος με ψήφους 45
	'Ι. Ρήγας με ψήφους 16

Δ' 'Επίτροποι τῆς ἐκκλησίας τοῦ 'Αρχιμανδρείου:

Πλειοψηφήσαντες	'Επιλαχόντες
'Αθ. 'Αλιεύς διὰ ψήφων 139	Κ. Κούρεντας με ψήφους 75
Δ. Χαρισιάδης διὰ ψήφων 81	'Ι. Φώτου με ψήφους 29
	'Ι. Κόγκος με ψήφους 18

Ε' 'Επίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῆς 'Αγίας Μαρίνης:

Πλειοψηφήσαντες	'Επιλαχόντες
Σπ. Τατσιρωάμος διὰ ψήφων 101	Π. Μπαμπασίκας με ψήφους 77
Κ. 'Ελμάζης διὰ ψήφων 75	'Αχ. Νησιώτης με ψήφους 38
	Κ. Λεσπότου με ψήφους 34
	Γ. Δάκαρης με ψήφους 20

Ζ' 'Επίτροποι τοῦ Κοινοῦ Νοσοκομείου:

Πλειοψηφήσαντες	'Επιλαχόντες
Κ. Περωνᾶς διὰ ψήφων 75	Π. Πάμπος με ψήφους 50
'Ι. Οἰκονόμος διὰ ψήφων 70	Β. Σάρρας με ψήφους 34
	Χ. Μπογᾶς με ψήφους 27
	Σπ. Στράτης με ψήφους 22
	Ν. Δάκαρης με ψήφους 21
	Γ. Μπίλας με ψήφους 11
	'Ι. Παλάσχας με ψήφους 10

Η' 'Εφοροι τῶν Κορασίων:

Πλειοψηφήσαντες	'Επιλαχόντες
'Εμ. Ζαλοκώστας διὰ ψήφων 95	Δ. Κούτσικος με ψήφους 69
Ξ. Καπρίτσιος διὰ ψήφων 84	'Αρ. Χατζῆ 'Αλέξης με ψήφους 49
'Ι. Μελάς διὰ ψήφων 73	Μ. 'Ωρολογᾶς με ψήφους 43
	'Ηλ. Χρυσοβιτισινὸς με ψήφους 14
	Στ. Χατζῆς με ψήφους 11

Θ' 'Επίτροποι τοῦ Γεροντοκομείου:

Πλειοψηφήσαντες	'Επιλαχόντες
Γ. Γλίναβος διὰ ψήφων 113	'Ι. Παπακωστής με ψήφους 46
Γ. Σαλαμάγκας διὰ ψήφων 94	Ν. Κορσοβιτισινὸς με ψήφους 31
	Σπ. Στράτης με ψήφους 30
	'Αδ. Μουμουδης με ψήφους 20

Τὸ σύνολο τῶν ἐκλεγέντων ἐπιτρόπων καὶ ἐφόρων ἀποτελοῦσε τὴν ἐφοροεπιτροπεία τῆς πόλεως, ποὺ διοικοῦσε καὶ διαχειρίζονταν ὅλα τὰ θέματα, ἀπὸ τὸ γενικώτε-

Οἱ ἀρχόντ' τῶν τὰ λάσσα

κι' οἱ φτωχοί, νοῦρὲς ποὺ πρᾶσσα

Βλ. Δημ. Σαλαμάγκα, 'Η Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα, Γιάννινα 1958, σ. 17—18.

ρο τῆς παιδείας, ἕως τὰ μικρότερα τῶν προικοδοτήσεων, τῶν μηνιαίων βοηθημάτων, τῶν διανομῶν τοῦ Πάσχα, τῶν ἔκτακτων συνδρομῶν, τοῦ Κοινοῦ Νοσοκομείου, τοῦ Γεροντοκομείου, τοῦ Νοσοκομείου Χατζηκώστα, τῶν τεσσάρων ἐκκλησιῶν, τῶν ἔκθετων, τοῦ Φαρμακείου τῆς Κοινότητος καὶ τῶν Καλόγραίων τοῦ Ἀρχιμανδρείου²⁹. Περαιτωθείσης τῆς ἐκλογῆς τῆς ἐφοροεπιτροπείας ξανασφραγίστηκε ἡ ἐκλογικὴ κάλη, γιὰ νὰ ἐνεργηθεῖ ἡ ἐκλογὴ τῆς Δημογεροντίας στὶς 20 τοῦ Ἀπριλίου ἀπὸ τῇ «12 πρωϊνῆς ὥρας μέχρι τῆς 5 καὶ ἀπὸ τῆς 8 ἑσπερινῆς μέχρι τῆς 9, ὅποτε ἀποσφραγισθῇσεται, συμφώνως τῇ διατάξει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7 καὶ χρονολογίαν 31 Μαρτίου 1880 πρακτικοῦ τῆς γενικῆς συνελεύσεως»³⁰.

Ἀπὸ τῆς 216 δικαιοῦχους πολῖτες τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου ποὺ παραθέσαμε ἐψηφίσαν, γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῆς Δημογεροντίας τῆς πόλης, 191 καὶ βρέθηκαν ἔγκυρα ψηφοδέλτια 191 καὶ ἔλαβαν:

Π. Κίγκος ψήφους 116

Γ. Ζωΐδης ψήφους 113

Ἀλκ. Λιάμπης ψήφους 109

Σπ. Στύλλος ψήφους 96

Δ. Καζαντζῆς ψήφους 90

Ν. Ἀσβεστάς ψήφους 87

Ἐπιλαχόντες ἀναδείχτηκαν οἱ: Χρ. Σακελλάριος 86, Δ. Ξανθὸς 82, Τασούλας Καζαντζῆς 81, Κ. Κούρεντας 78, Μ. Μακαριάδης 71, Γ. Μακρῆς 60, Ν. Δρόσος 22 καὶ Ἰωάν. Κομποτῆς 13³¹.

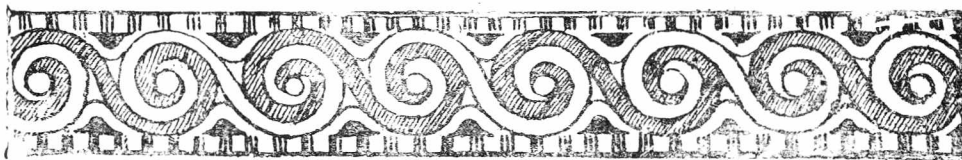
Κατὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐκτέθηκε ἐκλέγονταν τὰ κοινοτικὰ ὄργανα τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐν τούτοις, δίκην ἐπιλόγου, πρέπει ἰδιαίτερα νὰ τονιστεῖ, ὅτι ἡ ἐκλεγμένη ἐφοροεπιτροπεία ἐνεργοῦσε σὰν ἰδιαίτερο ἐκλογικὸ σῶμα γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν ποὺ δὲν περιλαμβάνονταν στὴ ζώνη τῆς πόλης, γιὰ τὴν ἐκλογὴ τῶν κοινοτικῶν γιατρῶν, γιὰ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ταμῆα καὶ τοῦ προέδρου τῆς καὶ γιὰ τὴν ἐκλογὴ διαφόρων ὑποεπιτροπῶν. Καὶ ὅμως τὸ κυριώτερο ὄργανό τῆς ἦταν ἡ ἐφορεία τῶν ἐκπαιδευτηρίων, γιὰτὶ σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 32 τοῦ Κανονισμοῦ ἐνεργεῖ ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἐπέμβαση τῆς ὀλομέλειας, καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη τὴν ἔγκρισή τῆς γιὰ τὶς διοικητικὰς τῆς ἀποφάσεις.

Τελειώνοντας εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω ὅτι οἱ ὑποψήφιοι τῆς ἐφοροεπιτροπείας καὶ δὴ οἱ ἐπιλαχόντες εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ υποβάλλουν ὑποψηφιότητα Δημογέροντα. Ὁ παραπάνω τρόπος τῆς ἐκλογῆς τῶν Κοινοτικῶν ὀργάνων ἐφαρμόστηκε μέχρι τὴ μεταβολὴ τοῦ 1908, μὲ ἐλάχιστες τροποποιήσεις καὶ μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση ποὺ τὰ Κοινοτικά μας πράγματα ἄλλαξαν δρόμο.

29. Βλ. Δημ. Σαλαμιάγκα, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 6.

30. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 171)16—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 14.

31. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 172)20—4—1887 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῶν ἐλεῶν, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 15.

Δρος ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

Βουκουρεστίον

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ «ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ» ΠΡΙΓΚΗΠΑΤΩΝ ΤΗΣ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑΣ*

(Δοκίμιον)

Μετάγγιςις Ἑλληνικοῦ αἵματος καὶ πνεύματος
πρὸς τοὺς Ρουμάνους
Μετάγγιςις Ρουμανικοῦ πλούτου πρὸς τοὺς Ἑλληνας

2. ΜΕΤΑΓΓΙΣΙΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ

Εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ὠμίλησα περὶ τοῦ τί ἐδῶσαμεν ἢ ἐδανείσαμεν εἰς τὸ ρουμανικὸν ἔθνος, εἰς τὴν ἐθνογένεσιν τοῦ ὁποίου ὁ ἑλληνισμὸς προσέφερε καὶ αἷμα καὶ πνεῦμα. Εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον θὰ πραγματωθῇ περὶ τῆς ἄλλης ὀψεως τοῦ νομίσματος ἢ τοῦ ζητήματος τῶν σχέσεων ἑλλήνων καὶ ρουμάνων ἀδελφωμένων παρὰ τὰς μερικὰς παρεξηγήσεις ὧν ἡ ὑπόθεσις ἦτο μᾶλλον προπαγανδιστικοῦ σκοποῦ¹.

Κατὰ ποῖον τρόπον ἢ μᾶλλον κατὰ ποῖους τρόπους μέρος τι τοῦ ρουμανικοῦ πλούτου διωχετεύθη πρὸς τοὺς ἑλληνας καὶ τὴν Ἑλλάδα; Ὁ προσφορώτερος τρόπος ἦτο ἡ ἐλευθέρα ἐγκατάστασις τῶν ἑλλήνων εἰς τὰς ἄλλας ρουμανικὰς ἡγεμονίας καὶ τὸ κατόπιν βασίλειον τῆς Ρουμανίας. Οἱ ἑλληνες ἐκινούντο πρὸς τὴν Ρουμανίαν πρὸς ἄγρην εὐχερεστέρου κέρδους ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουτοκαραγωγικῶν τῆς πηγῶν, γαιῶν, θασσῶν, ναυτιλίας, τραπεζικῶν συναλλαγῶν καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου καὶ ἐννοεῖται ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν ἦσαν προσδοφόροι. Οὕτω ἐσυσσώρευσαν ἀρκετὰς περιουσίας ἀπὸ τὰς ὁποίας μέρος τι κατηναλώθη εἰς Ρουμανίαν, διάγοντες βίον ἄνευ στερήσεων καὶ ἕτερον μέρος ἐστάλη ὑπὸ μορφὴν δωρεῶν εἰς Ἑλλάδα ἢ πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἐναπομείναντας συγγενεῖς. Ἀπὸ αὐτὰς τὰς περιουσίας ἐδημιουργήθησαν πολλὰ κληροδοτήματα πρὸς ὄφελος τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, τὰ ὁποία μετεφέρθησαν εἰς Ἑλλάδα διὰ τὰ ἰδρυθῶν κοινωφελῆ καταστήματα καὶ ἦσαν ἀρκετὰ ὥς τὸ τοῦ Ζάππα, τοῦ Ι. Κ. Ρώμα, Η. Νεγρεπόντη, Κ. Ἐμπειρίκου, Κ. Ξενοκράτους καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ἦτο ὅτι πολλοὶ οἰκογένειαι ἐν Ἑλλάδι ἔχουν μὲ τὰ ἐκ ρουμανίας εἰσρέοντα εἰσοδήματα καὶ τὸ ὅτι τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἑλληνικὰ ἰδρύματα, κοινωνικὰ καταστήματα καὶ ἐκκλησίαι ἐν Ρουμανίᾳ συνετηροῦντο μὲ τὴν συνεισφορὰν σημαντικῶν ποσῶν ἀπὸ τοὺς προύχοντας τῶν κοινοτήτων ὅπου ἐνεφανίσθησαν πολλοὶ δωρηταὶ καὶ εὐεργεταί. Τὸ ἑλληνικὸν Κράτος δὲν προσέφερε οὐδέποτε τίποτε διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κοινοτήτων ὧν τὰ περισσότερα μέλη ἦσαν ἑλληνες ὑπῆκοι, ἢ μᾶλλον ἐπωφελήθη ἀπὸ τὰ τότε προξενικὰ μέλη. Μὲ τὴν πάροδον

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου σελ. 599 καὶ τέλος.

1. Τὸ ζήτημα τῆς ἐποχῆς τῶν φαναριστιῶν ἡγεμόνων, τῆς διενέξεως Θ. Βλαδιμιρέσκου Ἀλεξ. Ὑψηλάντου, τῶν λατινοφάων κατοίκων τῆς βορείου Ἑλλάδος.

τῶν καιρῶν αἱ ἑλληνικαὶ περιστάσεις περιορίσθησαν συνεπεία προστατευτικῶν νόμων εἰς βάρος τῶν ξένων καὶ ἀλλεπαλλήλων ἀπαλλοτριώσεων ἢ καὶ κατασχέσεων ἢ κρατικοποιήσεων ὥς ἢ τοῦ 1948 ἢ ὁποία ἀπεγύμνωσεν καὶ ξένους καὶ γηγενεῖς ἀπὸ ὅ,τι ἀντιπροσώπευε κτήματα τῆς ὑπαίθρου, βιομηχανίαν, τράπεζαι καὶ ἀκίνητα, ἐπαναστατικῶς δικαίῳ.

Ἡ ἐλευθέρα ἐγκατάστασις καὶ μόνον, τῶν ἐλλήνων ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἡ ἐλευθέρα ἐξάσκησις τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ βιομηχανίας — τὰ μᾶλλον προσδοφώρα ἐπαγγέλματα — ἐστήμανον ἐν τῇ πραγματικότητι ἁ θ ρ ῶ α δ ι α ρ ρ ὴ ρ ο υ μ α ν ι κ ο ὅ η λ ο ὕ τ ο υ πρὸς τοὺς θύλακας τῶν ἐλλήνων καὶ τῆς Ἑλλάδος δι' ὃ ἡ Ρουμανία ἀξίζει τὸν ἔπαινον καὶ τὴν εὐγνώμοσύνην τῶν ἐλλήνων, ἢ μὲ ἄλλα λόγια ἐδῶσα μὲ καὶ ἐπήραμε. Οἱ παποῦδες καὶ οἱ πατέρες μας διέβαινον, βουνὰ καὶ ποταμοὺς πρὸς ἄγραν ἐργασίας εἰς τὰς ρουμανικὰς ἡγεμονίας, ἤρχοντο εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν διὰ τὰ «καζαντήσουν» εἰς αὐτὴν τὴν φιλόξενον καὶ εὐλογημένην χώραν, οἱ μὲν ἀφομοιούμενοι μὲ τὸν γηγενῆ πληθυσμὸν οἱ δὲ ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς πατρίδας τῶν, εἰς τὰ χωριά καὶ τὰ νησιά ἀποκομίζοντας τὰ κέρδη τῆς ἐργασίας τῶν. Οἱ Ἕλληνες εὐγνώμονες τὴν φιλόξενον Μολδοβλαχίαν εἰς τὴν ἡδῶναισαν πολὺ αἷμα καὶ πολὺ πνεῦμα καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντεμείφθησαν μὲ ὀλιγώτερον αἷμα καὶ περισσότερον πλοῦτον.

Αἱ παντὸς εἶδος δωρεαὶ ἀπετέλεσαν ἔγαν ἄλλον εἰδικὸν τρόπον μεταγίσεως βλαχο-ρουμανικοῦ δυναμικοῦ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν, ὥς ἱστορικὸν σύνολον, διὰ τῆς φιλοξενίας του, καὶ διὰ τοῦ πλοῦτος του, χρησιμεύοντας εἰς τὴν μερικὴν ψυχολογικὴν καὶ ὕλικήν τόνωσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος τοῦ Γένους ἐπὶ ρουμανικῆς γῆς. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἐγένετο ἐπὶ ρουμανικῆς γῆς καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἦσαν μεμνημένοι καὶ ρουμῖνοι προύχοντες, ἐκτὸς τῶν ἐλλήνων ἡγεμόνων καὶ ἀρχόντων ἄλλα καὶ οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Μολδαβίας καὶ Βεσσαραβίας πλούσιοι καὶ ἐγγράμματοι Ἕλληνες ἀπέτελεσε σημαντικὴν συνεισφορὰν εἰς τὴν Μεγάλην ἰδέαν ἣτις ἤρξατο ἐκπληρουμένη μὲ τὴν διάδασιν τοῦ Προῦθου ποταμοῦ καὶ τὴν προκήρυξιν τοῦ Ὑψηλάντου. Καὶ προγενέστερα ἀκόμη οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας καὶ «βυζαντινίζοντες» ἐν πολλοῖς, ὥς ὁ Radu Mihnea καὶ Brâncoveanu ἦσαν κατὰ κάποιον τρόπον ἐνδιαφερόμενοι καὶ προστάται καὶ προσκείμενοι φιλικὰ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἑλλην. Ἀναγεννήσεως (N. Jorgas). Ὁ Brâncoveanu ἐπροστάτευσε τὴν μονὴν Σουμελά τῆς Τραπεζοῦντος ἢ δὲ κτητορία τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων. Καὶ πάλιν καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐξελληνισθεὶς Brâncoveanu* (εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐξελληνισθεὶς ὥστε οἱ

* Ἡ ἑλληνομάθειά του καὶ ἡ κλίσις του πρὸς τὰ γράμματα καὶ ὄχι μόνον πρὸς τὴν κοσμικὴν ζωὴν καὶ κρατικὴν δραστηριότητα ἐφαίνετο ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Γεράσιμος Ἀλεξανδρείας ὁ Κρηὶς συνέγραψε τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Κοινστ. τοῦ Μεγάλου, ἀμειβομένον εἰς τὸν BRANCONEANU, ὅστις ἐφρόντισε νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν ρουμανικὴν. Ἐπίσης, ὁ Σεβαστὸς Κυμνήτης μετέφρασεν εἰς τὴν κοινὴν πρὸς χρῆσιν τοῦ ἰδίου BRANCONEANU τὸ ἔργον τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπὶ τὸν «ἀρετὸν καὶ τὸν παθόν», δηλ. ἡγεμόνες καὶ ἀξιωματοῦχοι καὶ μορφωμένοι «ἐβυζαντινίζον» ἑλληνιστί. Ἡ ἀλληλογραφία τῶν τοπικῶν ἀρχῶν μετὰ τῶν κεντρικῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καθὼς καὶ μὲ τὰς καγκελαρίας τῶν ξένων γειτονικῶν δυνάμεων (Ρωσσία, Πολωνία, Αὐστρὸ-ουγγαρία) καὶ τὰ ἑλληνικὰ θρησκευτικὰ κέντρα τῆς ἀνατολῆς, ἐγένετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Αἱ συλλογαὶ τοῦ NURMUEACHI δίδουν ἀληθινὴν καὶ ἐκτενὴ εἰκόνα τῆς γνώσεως καὶ τῆς σημασίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν δημοσίαν δόξιν καὶ ζωὴν τῶν ρουμανικῶν ἡγεμονιῶν.

ξένοι τὸν ἐθεώρουν ἑλληνα) ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ προστάτην τῆς ὀρθοδοξίας ὅσον καὶ ὁ Vasile Lupu, ἀφοῦ συνεκέντρωσε εἰς Βουκουρεστίον ἐπιφανεῖς ἱεράρχας ὡς εἰς μικρὰν σύνοδον (τὸν Κλημῆντιον Ἀδριανουπόλεως, τὸν Αὐξέντιον Σόφιας, τὸν Εὐθύμιον Πωγωνιανῆς, καὶ τὸν Μάξιμον Τεσσαυλίας, αὐτὸς ὁ σερβο-βλάχος ἡγεμὼν καὶ ἑλλην εἰς πνεῦμα καὶ ὀρθόδοξος ἐν τῇ πίστει τοῦ ἐφάνει ὡς εἰς τῶν ἀξιολογωτέρων ἡγεμονίων τῆς Βλαχίας, ἀφίσας ἐποχὴν ρουμανο-μάρτυρος.

Ἡ Μολδοβλαχία προσέφερε πάντοτε καταφύγιον καὶ ἄσυλον διὰ τοὺς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀπεραντοσύνης εὐπατρίδας καὶ ἀποκλήρους καὶ τυχοδιώκτας καὶ ὄνειροπόλους καὶ μαχητὰς τῆς πάντοτε σθεναρᾶς Μεγάλης Ἰδέας τῆς ἀδελφοσύνης ἐν Χριστῷ ὅλων τῶν πιστῶν καὶ ἄλλοτε ὑπηκόων τῶν ἐνδόξων βασιλείων τοῦ Βυζαντίου δι' ὧν ἐθυσίασθη ὁ Ρήγας Φερραῖος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' π λ ή ν τ ω ν ἡ ρ ῶ ω ν τ ο ὗ Δ ρ α γ α τ τ σ α ν ί ο υ κ α ι Σ έ κ ο υ . Ἡ Μολδοβλαχία προσεφέρετο καὶ ὡς γηγῆ πλοῦτον καὶ πλουτισμὸν ἀθρόων βιοπαλαιστῶν τῶν ὁποίων ἡ προκοπὴ ἐβεβλήθη τὴν ἐξαθλιωμένην Ἑπειρωτικὴν καὶ Μακεδονικὴν πατρίδα. Πόσαι ἡπειρωτικαὶ οἰκογένειαι δὲν ἀνέμενον τὴν ἐπάνοδον τῶν προκομιζόμενων παιδιῶν τοὺς νὰ γυρίσουν μὲ τίς τσέπες γεμιστάς «φλουριά» διὰ νὰ ἀνακουφίσουν ἀρκετὸν ταλαιπωρούμενον κόσμον πόλεων καὶ χωριῶν.

Ἕνας ἄλλος τρόπος ἀντιστροφῆς μεταγγίσεως ἔστω καὶ ἐλαχίστου βλαχο-ρουμανικοῦ αἵματος πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἦσαν καὶ οἱ μικτοὶ γάμοι δι' ὧν ἀναζωογονήθησαν γεγερασμένα παλαιὰ ἑλληνοβυζαντινὰ γένη.

Τὸ ἐμβόλιον τῶν βλάχων (κράμα πολυεθνικὸν καὶ πολυφυλετικόν) παρέτεινε καὶ ἐκραταίωσε κορυμὰ θεσθαριμένα ἀπὸ τὴν φθοράν τοῦ χρόνου. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς πραγματικὰ κυρίως δωρεὰς καὶ ἀφιερῶματα πρὸς τὸν ἑλληνοισμόν, ὑπῆρχε μιά διαρκὴς ἀμιλλα μεταξὺ τῶν ἡγεμονίων καὶ εὐπατρίδων οἰκογενειῶν, γηγενῶν τε καὶ ξένων (ἑλληνικῶν) διὰ τὴν προσφορὰν ἐλεημοσύνης καὶ παντοίων δωρεῶν καὶ ἀφιερῶμάτων πρὸς τὰς ἑλληνικὰς μονὰς ἢ καὶ ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς Μολδοβλαχίας ἢ καὶ ἔξωθι αὐτῆς εἰς ὀλόκληρον τὸν ἑλλαδικὸν χώρον, εἰς τσιφλίκια, εἰς ἐτήσια ἐπιδόματα διὰ τὴν συντήρησιν μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν, εἰς ἄμφια, εἰς βιβλία καὶ πρὸς ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἰδρύματα ὡς μητροπόλεις καὶ Πατριαρχεῖα.

Οὕτω θὰ ἀναφέρω μερικὰς μόνον περιπτώσεις ρουμανικῆς γενναιοδωρίας πρὸς τὴν ἑλληνορθόδοξον ἐκκλησίαν διότι ἡ ἀπαρίθμησις ὅλων τῶν χειρονομιῶν τοιοῦτου περιεχομένου θὰ ἀπῆτει πολὺν χώρον εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ταπεινῆς πραγματείας ὡς καὶ ἡ παρούσα.

Ὁ βοεδόδας Neagoe Bassarab ἐδῶρκε μεταξὺ ἄλλων χρηματικὸν ποσὸν εἰς πολλὰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς τῆς ἀνατολῆς, τῶν Ἀγίων Τόπων καὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἔκτισε μίαν μονήν, τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ρουμανικῆς ἐκκλησίας καὶ μετέφερε τὰ ὁστὰ τοῦ ἱεράρχου τούτου εἰς Βλαχίαν. Ἀνεκαίνισε τὰς μονὰς τοῦ Ἀγίου Ὁρους, τῶν Ἰβήρων, τοῦ Χαλανδρίου, τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Ἐηροποτάμιου καὶ Ξενοφώντος. Ἡ γενναιοδωρία τοῦ ἐκάλυψε καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν μονῶν τῶν Μετεώρων καὶ ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ μακρινοῦ Σινᾶ καὶ τοῦ οἰκουμένου Πατριαρχείου (N. Jorga).

Ὁ ἡγεμὼν Mihai Vitaezul ἐδῶρκεν εἰς τὴν μονὴν Συμοπέτρας τοῦ Ἀγίου Ὁρους τὴν ἐντὸς τοῦ Βουκουρεστίου ἐκκλησίαν φερούσης τὸ ὄνομά του, ὁ δὲ Radu Mihnea ἀφίερωσε τὴν πλησίον τοῦ Ἰασίου μονήν Aron Voda καλουμένην, εἰς τὴν μονὴν Προδρόμου τῆς Σωζοπόλεως καὶ ἐκάλυψε μὲ πολλὰ δῶρα τὴν μονὴν Βλατάδων τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐπὶ Ieremia Movila ἡ μονὴ Secul ἀφιερώθη τῇ μονῇ Ἐηροποτάμιου ὅπως καὶ ἡ μονὴ Βατοπεδίου ἔλαβεν ὡς ἀφιέρωμα τὴν μονὴν Golia, κτητορία τοῦ Λογοθέτου Ἰωάννου Golle καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιχαήλ.

Καὶ αἱ δωρεαὶ καὶ τὰ ἀφιερῶματα ἐξακολούθησαν ἀδιάκοπα. Οὕτω τὸ 1614—15

ὁ ἡγεμὼν Radu Voda ἀφιερώνει τὴν ὑπάρχουσαν καὶ σήμερον ἐν Βουκουρεστίῳ μονὴν «Radu Voda» εἰς τὴν ἀγιορείτικὴν μονὴν τῶν Ἱερώων καὶ συμπαρίσταται οἰκονομικὰ (1617) πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων.

Ὁ μεγαλοπρεπὴς Vasile Lupu, ὁ ΕΠΙΦΑΝΗΣ (ἡ ἐπωνυμία του αὐτῆ μοῦ ἀνήκει) ἐν τῇ μεγάλῃ του ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν γενικὰ ἀφοῦ ἐφθασε νὰ ἐλέγχῃ μάλιστα τὴν πατριαρχικὴν «πολιτείαν», καλύπτει τὰ χρέη τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Α' (N. Jorga). Καὶ ἂν καὶ ἦλθεν εἰς ρῆξιν μετὰ τοῦ Παρθενίου τοῦ Β', ἐφάνη μεγαλόψυχος προστατεύοντάς τον ἔναντι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἱδρυσεν τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Προϊλάβου, τὴν σημερινὴν Βραϊλαν, ἣτις ἐξηρτάτο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἐπρότεινεν ὡς πρῶτον ἐπίσκοπον τὸν Μελέτιον Συρίγον.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἡγεμονῶν C. Brâncoveanu καὶ V. Lupu τὰ τυπογραφεῖα ἐργάζοντο ἐντατικὰ. Καὶ εἶχον ἀμφότεραι αἱ ἡγεμονίαι σημαντικὰ τυπογραφεῖα ὡς τὰ εἰς Tirkoviste, Jasi, Bucuresti, Braila, Calati, Cetatui, Snagov. Οὕτως ὥστε ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐγνωρίσεν ἀκμήν καθὼς ἤρχιζε καὶ ἡ ἐκτύπωσις ὄχι μόνον ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἀλλὰ καὶ βιβλίων ἐπιστημονικῶν καὶ γενικῆς μορφώσεως.

Οἱ ἀνάγκαι ὅμως εἰς βιβλία ἐκαλύπτοντο ὄχι μόνον μετὰ τὴν ἐγχώριον παραγωγὴν ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν βιβλίων προερχομένων ἀπὸ ξένα τυπογραφεῖα, ἀπὸ τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Εὐρώπης, ὡς τὰ τυπογραφεῖα τῆς Τεργέστης, Φιούμης, Βιέννης, Μόσχας, Κωνσταντινουπόλεως, Παρισίων, Λειψίας, Ἀμστελδάμου, Tübingen, Ἰωαννίνων, Ρώμης καὶ ἄλλων ὅπως ἀποφαίνεται ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα φωτοαντίγραφα ἐξωφύλλων βιβλίων εἰς ἑλληνικὴν, λατινικὴν, γερμανικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν.

Τὸ γετο-δακικὸν «δενδρύλλιον» ἰσχνὸν εἰς τὰς ἀρχάς του, ἀλλὰ κραταῖον ἐνώπιον τῶν πανισχυρῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων, ἔλαβε δύναμιν καὶ πνοὴν κατόπιν μακροχρονίου ἱστορικῆς διαδικασίας — πολλῶν αἰώνων — διαδοχικῶν ἀφιμυξίων, διασταυρώσεων, πολυμέμων καὶ εὐνοϊκῶν συγκαιριῶν (sortes bonae), καταπιέσεων καὶ ἀντιστάσεων. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ γετο-δακικὸν δενδρύλλιον ἠνδρώθη καὶ ἀπέβη ὁ λαὸς τῶν ΒΛΑΧΩΝ Νομάδων εἰς τὸν ἀπέραντον χῶρον μεταξὺ τῶν ποταμῶν Tissa καὶ Dnister καθὼς καὶ μεταξὺ τῆς ὁροσειρᾶς τῶν Καρπαθίων, τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καὶ ὁ λαὸς τῶν ΒΛΑΧΩΝ, μετὰ τὸν καιρὸν ἀπέβη τὸ σημερινὸν ΡΟΥΜΑΝΙΚΟΝ ΕΘΝΟΣ, ἱππεύοντας ἀγέροχα ἐπὶ τῆς πλάτης τῶν θαυμασιῶν Καρπαθίων ὁρέων, τέλος πολλῶν θαρβάρων ἀλλὰ καὶ σωτήριον καταφύγιον καὶ λίκνον διὰ τὸ ἀ ρ γ ὅ τ ε ρ ο ν φ ἰ λ ο ν κ α ἰ ἄ δ ε λ φ ὀ ν ρ ο υ μ α ν ι κ ὸ ν ἔ θ ν ο ς.

Εἰς τὴν ρίζαν αὐτοῦ τοῦ γετο-δακικοῦ δενδρυλλίου, ὁ ἑλληνισμός, ἀρχαῖος δυσαντὺς καὶ μεταδυσαντὺς ἐστάλαξε ἀρκετὸν αἷμα καὶ ἐμφύσησε ἀρκετὴν ἑλληνικὴν πνοὴν καὶ ἑλληνικὸν πνεῦμα.

Αὕτη ἦτο ἐν ὀλίγοις λόγοις ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ διαδρομὴ τοῦ σημερινοῦ ΡΟΥΜΑΝΙΚΟῦ ΕΘΝΟΥΣ.

Δρ. ΔΗΜ. ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ
Βουκουρέστιον, 1980

ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΔΕ

ΔΥΟ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΣΕ ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥΣ

Δύο αλβανικές παραλλαγές του ωραιότατου αλλά και δισερμήνευτου δημοτικού τραγουδιού του Νεκρού 'Αδελφού, παρουσιάζουν ένδιαφέρον, για την προσαρμογή των εικόνων στη ζωή και τις αντιλήψεις της περιοχής. Έτσι που να τους δίνεται πραγματικά τοπικό χρώμα. Μια σύντομη ανάλυση αυτών των ειδικότερων στοιχείων που περιέχουν, θα βοηθήσει στην καλύτερη γνωριμία μας με τη σκέψη των δημιουργών τους, την ψυχοσύνθεσή τους αλλά και περισσότερο ίσως των αντιλήψεων και των συναισθημάτων τους γύρω από τον ίδιο το βασικό μύθο, επάνω στον οποίο συνθέτουν όλοι οι Βαλκάνιοι τις παραλλαγές του Νεκρού 'Αδελφού.

Η πρώτη παραλλαγή, είναι σὲ πεζὸ λόγο. Πρόκειται για παραλλαγή την οποία λένε οι 'Αλβανοί της Βουλγαρίας. Σημειώνουμε ακόμη πώς ή διάλεκτος, είναι όχι ή Τόσκινη που έχει υιοθετηθεί σὰν καλύτερη της σημερινής 'Αλβανίας αλλά μιὰ μισογκέκινη. Ο τίτλος μὲ τὸν ὁποῖο ἀναγράφεται εἶναι KONSTANTIN TA VDEKUR. Τὸ βρήκαμε καταχωρημένο στὸν τόμο: PERUBLETHJE E FOKLORIT BULGAR. τῆς 'Αλβανικῆς Λαογραφίας.

Ἀπὸ ὅσο ἐρευνήσαμε, δὲν εἶναι καθόλου γνωστὸ ἐδῶ στοὺς Ἀρβανίτες, πὺν γνωρίζουν καὶ παλιότερα μιλοῦσαν εὐρύτερα τὴν ἀρμπερόρικη, τὴν διάλεκτο τῶν Ἑλλήνων στὴν καταγωγή καὶ συγκεκριμένα Βορειοηπειρωτῶν. Διάλεκτο πὺν μιλοῦν ἐπίσης καὶ ἡ ἰδίας καταγωγῆς ἀρμπερόρηδες ἢ ἀρβανίτες τῆς Ἱταλίας. Τοῦτο σημειώνεται, διότι πρέπει νὰ ὑπογραμμιστεῖ τὸ φυλετικὸ ὑπόβαθρο καὶ συγχρόνως τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. Ἐξ ἄλλου ὁ κῶρος στὸν ὁποῖο λέγεται ἡ παραλλαγή, ἔχει σημασία γιὰ τὶς ἰδιαίτερες ἐπιδράσεις πὺν μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν ἀπ' τοὺς πολιτισμικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ὅρους πὺν ἐπικρατοῦν, τὰ ἤθη κλπ.

Μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ καὶ μὲ τὴν ἀνάλυση τῶν ξεχωριστῶν χαρακτηριστικῶν πὺν παρουσιάζει σὰν παραλλαγή, διευκολύνεται ἡ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ μύθου τοῦ Νεκροῦ 'Αδελφοῦ.

Τέλος, δὲν θὰ πρέπει νὰ λησμονῆται, ἀλλὰ ἀντίθετα πάντοτε νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψη, πὺς τόσο ὁ σημερινὸς 'Αλβανικὸς, ὅσο καὶ ὁ Βουλγαρικὸς κῶρος, ἀπὸ πανάρχαια χρόνια εἶναι κῶρος πὺν ὁ ἑλληνισμὸς ἔχει βαθύτατες ρίζες καὶ συνεπῶς καὶ σήμερα ἀκόμη σημαντικώτατες ἐπιδράσεις στὴ διαμόρφωση τῆς λαϊκῆς παράδοσης. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ μάλιστα ὅταν ἔχουν σὰν θέμα τους τὸν Κωνσταντῖνο μὲ τὴν τόσο τραγουδημένη καὶ ἡρωϊκὴ προσωπικότητά του, δὲν μποροῦν νὰ κάνουν ἐξαίρεση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ

Ἦταν μιὰ γριὰ πὺν εἶχε ἑννέα ἀγόρια καὶ μιὰ κόρη.

Πέσανε καὶ πέθαναν τὰ ὀκτὼ ἀγόρια. Ἀπὸ τὰ ἑννέα ἔμεινε ἓνα καὶ ἡ κοπέλλα, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ κόρη Θεοδῖνα.

Σηκώνεται ὁ ἀδελφὸς καὶ τὴν ἀντάλλαξε τὴν ἀδελφή καὶ τὴν πάντρεψε. Ὅπως τὴν πάντρεψε τὴν ἀδελφή, καὶ πέθανε.

Ὅλα τὰ ἀδέλφια τὰ θάψανε στὸ σπíti, τὸν Κωνσταντῖνο τὸν θάψανε στὰ μνήματα.

Ἔμεινε μοναχὴ τῆς ἡ μάνα καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα βαρυγκόμαγε:

Μὲ χαντάκωσες (μὲ βύθισες) Κωνσταντῖνε μου ἀπὸ κουμπάρους καὶ νουνοὺς ποὺ μοῦ πάντρεψες τὴ Θοδῖνα μου τρεῖς μῆνες καὶ τρεῖς μέρες μαύρη θάλασσα μακρυά. Ὅσο ποὺ τὴ λυπήθηκε ὁ Θεός, κι ὁ Θεὸς ζωντάνεψε τὸν Κωνσταντῖνο καὶ πῆγε νὰ πάρει τὴν ἀδελφή του γιατί ἔτοι ἡ μάνα του βαρυγγόμαγε ὅλη μέρα κι' ὅλη νύχτα.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὅπως σηκώθηκε ἀπὸ τὸν τάφο, ἡ κάσα του ἔγινε ἄλογο καὶ τὸ σάβανό του, ἔγινε σέλλα τοῦ ἀλόγου, καὶ πῆγε ἀμέσως στὴν ἀδελφή του ποὺ ἦταν τρεῖς μῆνες καὶ τρεῖς μέρες μαύρη θάλασσα μακρυά.

Μόλις πῆγε ἐκεῖ, καὶ τῆς λέει:

Ἄιντε ἀδερφή μου νὰ πᾶμε στῆς μάνας.

Αὐτὴ, ὅπως τὸν φίλησε στὸ μάγουλο, τοῦ εἶπε:

— Γιατὶ ἀδελφέ μου ἔρχεται μυρωδιὰ ἀπὸ χῶμα καὶ μούχλα.

Καὶ αὐτὸς τῆς εἶπε:

— Ἀπὸ τὸ δρόμο τὸ μακρινό.

Ἀρχίνησαν νὰ περπατᾶνε. Περπατήσανε, περπατήσανε καὶ ἡ Θοδῖνα τοῦ λέει: Ἀἱ νὰ καθήσουμε νὰ φᾶμε μεσημεριανό.

Κάθησαν νὰ φᾶνε γιὰ μεσημέρι. Κι' ὅπως ἔτρωγαν, ἤρθε τὸ πουλὶ καὶ ἄρχισε νὰ τραγουδάει:

— Τοῖρι - βίρι, τοῖρι - βίρι. ὁ ζωντανὸς μὲ τὸν ἀποθαμένο. κάθονται καὶ τρῶν ψωμί.

Ἡ Θοδῖνα εἶπε:

— Κωνσταντῖνε ἀδελφέ μου, τί εἶναι τοῦτο τὸ ἔρημο πουλὶ ποὺ φωνάζει ἄσκημα ἔτσι;

— Θοδῖνα ἀδελφή μου, τὸ πουλὶ ἔχει τὸ δικό του τραγούδι.

Σηκώθηκαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ φύγανε. Πήγανε, πήγανε καὶ καθήσανε νὰ ξαποστάσουν ἀπ' τὴν κάσα τοῦ μεσημεριοῦ. Ἀπὸ κοντὰ ἤρθε καὶ τὸ πουλὶ καὶ κελαῖδισε:

— Τοῖρι - βίρι, βίρι - βίου ὁ ζωντανὸς μὲ τὸν ἀποθαμένο. κάθονται νὰ κάνουν μεσημέρι.

Σηκώθηκαν ἀπὸ δῶ καὶ περπάτησαν πρὸς τὰ πέρα.

Ὅπως περπατάγαν, ἡ Θοδῖνα λέει στὸν ἀδελφό τῆς:

— Κωνσταντῖνε ἀδελφέ μου, ἄντε νὰ καθήσουμε νὰ σὲ δῶ. Καὶ κάθησαν νὰ τὸν ψάξει στὸ κεφάλι. Καὶ ἡ ἀδελφή εἶπε:

— Ἐλα Κωνσταντῖνε ἀδελφέ μου, γιατί ἡ μυρωδιὰ τοῦ κεφαλιοῦ σου ἔρχεται χῶμα καὶ μούχλα;

Ἐκεῖνος τῆς εἶπε:

— Θοδῖνα ἀδελφή μου ἀπὸ τὸ δρόμο τὸ μακρινό.

Ὅστερα ἤρθε τὸ πουλί.

— Τοῖρι - βίρι, βίρι - βίου, ὁ ζωντανὸς μὲ τὸν ἀποθαμένο κάθονται καὶ ψάχνονται στὰ κεφάλια.

— Κωνσταντῖνε ἀδελφέ μου τί εἶναι τοῦτο τὸ ἔρημο πουλὶ ποὺ κελαῖδάει ἔτσι;

Ἐκεῖνος τῆς εἶπε:

— Θοδῖνα ἀδελφή μου, τὸ ξέρεις τὸ σπíti μας, γιατί ἐγὼ θὰ πάω στὴν ἀγορὰ νὰ πάρω λίγο ψάρι.

Καὶ κεῖνος, ὁ Κωνσταντῖνος, πῆγε καὶ ἔπεσε στὸν κῆπο.

Τὴν ἴδια ὥρα ποὺ ἐρχόντουσαν, τὸ σκυλί γαύγισε γρυλιστὰ τῆς γριᾶς:

— Μάνα, μάνα, ἔβγα σοῦ ἔρχεται ἡ Θεodína.

Ἐκεῖνη τοῦ εἶπε:

— Παντέρημο, τρισκατάραιο, ποῦ εἶναι ἡ Θεodína, ποῦ βρίσκεται μακρὰ τρεῖς μῆνες καὶ τρεῖς μέρες μαύρη θάλασσα;

Καὶ ὁ κόκκορας ἔκανε σὰν σκυλί. Καὶ ἡ γαῖα τὸ ἴδιο. Καὶ ἐκεῖνη ὅλο βαρυγύμαγε χωρὶς νὰ σταματᾷει:

— Μὲ χαντάκωσες, Κωνσταντῖνε μου, ἀπὸ κουμπάρους καὶ νουνούς, ποῦ μοῦ πάντρεψες τὴ Θεodína, τρεῖς μῆνες καὶ τρεῖς μέρες μαύρη θάλασσα μακρὰ.

Μὰ ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἦρθε ἡ Θεodína καὶ χτύπησε τὴν πόρτα.

Ἡ γριά βγῆκε στὴν πόρτα κι' ἄρχισαν νὰ ἀγκαλιάζονται καὶ πέθαναν κι' οἱ δυό. Ἡ μιὰ ξέω καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ μέσα στὸ σπῆτι.

Βασικὰ ὁ μῦθος ἐτούτης τῆς παραλλαγῆς, εἶναι ὁ ἴδιος μὲ κεῖνον ποὺ εἶναι εὐρύτερα γνωστός. Μερικὲς ὅμως διαφορές, εἶναι σημαντικὲς καὶ τὶς σημειώνουμε.

1) Τὸ ὄνομα τῆς κόρης καὶ μοναδικῆς ἀδελφῆς εἶναι Θεodína ποὺ στὰ ἑλληνικὰ μεταφράζεται σὰν Θεοδοσία κι' ὄχι Ἀρετῇ, ποὺ ἔχει ἡ πρὸ γνωστὴ ἑλληνικὴ παραλλαγὴ, ἡ Εἰρήνη, μὲ τὶς ἀλλαγές του ποὺ ἔχουν τὰ τραγούδια τοῦ Πόντου κλπ.

2) Ἡ Θεodína, μένει μὲ τελευταῖο ἀδελφὸ στὴ ζωὴ τὸν Κωνσταντῖνο ἀνὺπαντρη, κι' ὁ Κωνσταντῖνος, σὰν μοναδικὸς προστάτης, ἀκολουθεῖ τὸν συνηθισμένο τρόπο στὴν παλιότερη Βουλγαρικὴ οἰκογένεια ὅσο καὶ στὴν Ἀλβανία μέχρι τὶς ἡμέρες μας ἀκόμη, τῆς πώλησης τῆς ἀδελφῆς γιὰ γάμο. (Γιὰ τὴν Ἀλβανία βλ. ὑπολείμματα τοῦ τρόπου αὐτοῦ στὸ μυθιστόρημα τοῦ J. DINI: DÛ DASMA — Δυὸ Γάμοι).

Τὴν «ἀντάλλαξε» τὴν ἀδελφή, ποὺ πάει νὰ πεῖ, πὼς πῆρε χρήματα ἢ ζῶα κλπ γιὰ νὰ τὴν δώσει γιὰ σύζυγο σὲ κάποιον χωρὶς τὴν τυπικὴ τουλάχιστον ἔγκριση τῆς ἴδιας ἢ τῆς μητέρας τους.

3) Τὰ μακρυνὰ τὰ «ξένα» ὅπου πῆγε ἡ Θεodína, βρίσκονται τρεῖς μῆνες καὶ τρεῖς μέρες «μαύρη θάλασσα» μακρὰ. Ἐδῶ δηλαδὴ καθορίζεται μὲ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς ἡ ἀποταξη, ἀόριστα ὅμως ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνση καὶ τὸν συγκεκριμένο τόπο. Οἱ ἀριθμοὶ προφανῶς συμβολικοί.

4) Ὁλόκληρη ἡ εἰκόνα τοῦ γάμου, εἶναι πολὺ λιτὴ. Δὲν ἐξαίρεται ἡ ὁμορφιὰ τῆς ἀδελφῆς οὔτε ἡ ἀξία της σὰν χαρακτήρα, οὔτε ὅμως δίνεται ἔτσι ἀφορμὴ γιὰ νὰ υπογραμμιστεῖ ἡ φροντίδα τῆς μάνας γιὰ νὰ κρύψει τὴν κόρη ἄλλοτε ἀπὸ τὸν ἥλιο μὴν πληγώσει τὴν λευκότητά της καὶ ἄλλοτε μὴν «τὸ μάθη ὁ Βασιλεὺς καὶ στείλει προξενῆτρες» ὅπως στὴν Ὑρακικὴ παραλλαγὴ (βλ. Μαρ. Μιχαήλ—Δέδε Τὰ Τραγούδια καὶ οἱ Χοροὶ τῶν Ἀναστενάρηδων, Ὑρακικὰ τ. I συνεργασίας).

5) Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ διευκρίνιση, πὼς τὸν Κωνσταντῖνο, ἀντίθετα μὲ τοὺς ἀδελφούς τους ποὺ τοὺς ἔθαψαν στὸ σπῆτι, τὸν ἐνταφίασαν στὸ νεκροταφεῖο. Πρόκειται ἄραγε γιὰ ἓνα ἀπλὸ σχῆμα ἀντίθεσης ποὺ ἀποσκοπεῖ σὲ λόγους ἀπλῶς ἐντυπωσιακοὺς, ἢ μήπως ἐπιδιώκεται νὰ ἐξαρθεῖ ἡ διαφορὰ τοῦ Κωνσταντῖνου ἀπὸ τ' ἄλλα ἀδέλφια γιὰ ἄλλους λόγους. Πάντως δὲν μπορεῖ νὰ περάσει αὐτὸ ἀπαρατήρητο μιὰ καὶ τέτοιες διακρίσεις, σ' ἓνα σύντομο σχετικὰ κείμενο, ἔχουν τὸ λόγο τους.

6) Ἡ ἀπελπισία τῆς μάνας, δὲν ἐκφράζεται πολὺ σκληρά. Δὲν εἶναι μία ἄμση κατάρρα, ἓνα «ἀνάθεμά σε Κωνσταντῆ καὶ μύρια ἀνάθεμά σε». Ἡ μάνα

καταριέται ὅχι τὸ γιὸ ἀλλὰ τὴν πράξη του, πὺν μὲ τὴν χαρακτηριστικὴ ἔκφραση: «μὲ βύθισες ἀπὸ κουμπάρους καὶ νουνούους» τῆς ἔφερε τόση δυστυχία.

Ἡ φράση αὐτή, θὰ πρέπει μάλιστα ἰδιαίτερα νὰ προσεχτεῖ, γιατί φαίνεται πὺς κρύβει ἔθιμο τοῦ θανάτου. Δὲν δικαιολογεῖται ἀπλῶς νὰ θεωρηθεῖ ἡ πράξη τῆς παντρεῖας τῆς Θεοδίνας σὰν νὰ ἐπέφερε τὴν καταστροφή καὶ τὸ θάνατο τῶν ἐννέα ἀδελφῶν. Οἱ θάνατοι τῶν ὀκτὼ τουλάχιστον προηγήθηκαν τοῦ γάμου τῆς ἀδελφῆς. Ἔτσι, μόνον μία ἀπάντηση ὑπάρχει, ἂν δὲν πρόκειται γιὰ δεῖγμα πένθους αὐτῇ ἢ ἀπομόνωση ἀπὸ τὰ σεβαστὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων πὺν στεφάνωσαν, τῶν κουμπάρων, καὶ ἐκείνων πὺν βάφτισαν, τῶν ἀναδόχων. Πὺς ἡ μάνα κλαίει γιὰ κουμπάρους κι' ἀναδόχους τῆς ἰδίας Θεοδίνας πὺν εἶναι μακριὰ, ἢ τοῦ Κωνσταντίνου πὺν «καθὼς ἀντάλλαξε τὴν ἀδελφὴ καὶ πέθανε». Στὴν τελευταία περίπτωση ἴσως ὑπονοεῖται πὺς ἀπὸ τὴν πράξη του νὰ παντρέψει τὴ μοναχοκόρη μακριὰ καὶ νὰ τὴν στερήσει ἔτσι ἀπὸ τὴ μάνα, πράξη ἀποδοκιμαστέα καὶ ἀκόμα ἀμαρτωλή. ὥστε σὰν τιμωρία νὰ ἔρθει ὁ θάνατός του.

7) Ὁ Κωνσταντῖνος βγαίνει ἀπὸ τὸν τάφο του, γιατί ὁ Θεὸς (Περεντία ὅρος ἀπὸ τὴν κοσμικὴ Βασιλεία μεταφερόμενος στὴν Ἀνωτάτη Ἐξουσία τοῦ Θεοῦ) λυπήθηκε τὴ μάνα μὲ τὸν τόσο βαθὺ πόνου.

Ἐντελῶς διαφορετικὸ τὸ συναισθηματικὸ κλίμα ἐδῶ ἀπὸ τὶς γνωστὲς ἐλληνικὲς παραλλαγές, ὅπου οἱ κατάρεις τῆς μάνας «τινάζουν» τὰ χῶματα καὶ βγαίνει ὁ Κωνσταντῖνος.

8) Ἐπαναλαμβάνονται συχνὰ οἱ εἰκόνες τῆς ἀπορίας τῆς ἀδελφῆς γι' αὐτὸ τὸ κάτι παράξενο πὺν βλέπει στὸν ἀδελφὸ τῆς. Οἱ εἰκόνες εἶναι διαφορετικές: σταμάτημα γιὰ φαγητό, γιὰ ξαπόσταμα τὸ μεσημέρι. Καὶ πάντα ὕστερα ἀπὸ τὰ παράξενα λόγια τοῦ πουλιοῦ πὺν τοὺς ἀκολουθεῖ, ἢ ἴδια ἀπορία τῆς ἀδελφῆς πὺν γεννήθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς συνάντησης του: «Γιὰ αὐτὴ ἡ ἄσχημη μυρωδιὰ τοῦ χῶματος καὶ τῆς μούχλας». Ἀπορία πὺν δὲν λύνεται μὲ τὶς ἀπαντήσεις τοῦ ἀδελφοῦ οὔτε κι' ὅταν τελικὰ ἡ ἀδελφὴ ἀποφασίζει νὰ σταματήσουν γιὰ νὰ τὸν ψάξει, νὰ τὸν δεῖ καλὰ στὸ κεφάλι, στὸ πρόσωπο.

9) Δεῖν οἱ εἰκόνες τῆς συνάντησης τοῦ Κωνσταντίνου μὲ τὴν ἀδελφὴ στὸ χορὸ καὶ οἱ ἐρωτήσεις τί πῆγε ἐκεῖ νὰ τὴν καλέσει σπῖτι. Ἀμέσως μετὰ τὰ φιλιὰ, συνηθισμένη ἐκδήλωση ἀγάπης ἀνάμεσα καὶ στοὺς Ἀλβανούς, ἡ ἀπορία γιὰ τὴν ἄσχημη μυρωδιὰ τοῦ ἀδελφοῦ.

10) Φτάνοντας σπῖτι, ὁ Κωνσταντῖνος προφασίζεται πὺς θὰ πάει στὴν ἀγορὰ νὰ πάρει ψάρια καὶ στέλνει μόνη τῆς τὴν Θεοδῖνα στὴ μάνα τους. Ξαναγυρίζει ὅμως στὸν κόσμο τῶν πεθαμένων, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορὰ ὅχι στὸ νεκροταφεῖο ἀλλὰ στὸν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα, τὴν ἀγορὰ ψαριοῦ καὶ τὴν ἐπιστροφή στὸν ἄλλο κόσμο μὲ τὸν κῆπο, θὰ πρέπει πιθανότατα νὰ τὰ προσέξουν οἱ ἐρμηνευτὲς τοῦ ἀλληγορικοῦ αὐτοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ. Τὸ ψάρι, ἂν ἔχει ἐδῶ συμβολικὴ σημασία καὶ δὲν εἶναι τυχαία ἡ ἀναφορά του, εἶναι σύμβολο τῆς ζωῆς πὺν ξαναγεννιέται ἀπὸ τὸ θάνατο, ἀπὸ πανάρχαια ἐποχή. Καὶ τὸ ὅτι ἔπρεπε στὸν κῆπο, σύμβολο καὶ δῶ βλάστησης κλπ. μήπως σημαίνει πὺς ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι κάποιο προσωποποιημένο καί, σὲ μεταφορὰ ἐδῶ, σύμβολο πὺν σχετίζεται μὲ τὴν ἡρεμία τῶν ψυχῶν τῶν γιῶν πὺν δὲν ἔχουν ἀφίσει ἐκκρεμότητες στὶς ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντι στὴ μάνα καὶ μποροῦν νὰ ἀναπαύονται σὲ «τόπο χλοερὸ» ἢ κάτι παρόμοιο.

11) Καὶ ἄλλο σύμβολο θανάτου, ὁ σκύλος ἐμφανίζεται ἐδῶ καὶ μάλιστα

μέ λαλιά κατανοητή τουλάχιστον, ἂν ὄχι ἀνθρώπινη, καὶ ἀναγγέλλει τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεοδίνης. Μαζὶ μὲ τὴ γάτα καὶ τὸν κόκκορα ἔτσι, συμπληρώνεται ὁ κύκλος τῶν ζώων ποὺ ἄρχισε μὲ τὸ πουλὶ ποὺ μὴνᾶνε θάνατο καὶ ἀφύσικη κατάσταση.

Γενικὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ παρατηρήσει πὼς πέρα ἀπὸ τὴν ἰδιομορφία ποὺ ἔχει ἡ παραλλαγή αὐτή, ἔχει καὶ τὰ ἐξῆς ἀκόμη χαρακτηριστικά: Θυμίζει πραγματικὸ παραμῦθι, μὲ ἔντονο μεταφυσικὸ χρῶμα. Δὲν ἔχει μὲν τὶς ὁμορφες εἰκόνες ποὺ ἔχουν πολλὲς παραλλαγές ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος, ἔχει ἕνα τραγικὸ καὶ βαθύτατο ἀνθρώπινο τόνο. Εἶναι ὁ πόνος τῆς μάνας ποὺ ἔμεινε ἔρημη «σὺν καλαμῇ στὸν κάμπο» γιατί τὶς πέθαναν ἐννιά ἀγόρια κ' ἡ μοναχοκόρη τῆς λείπει «πολὺ μακριὰ στὰ ξένα». Ἐδῶ, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὴν λυπᾶται καὶ δίνει μιὰ λύση.

Προσαρμοσμένο σὲ διηγηματικὸ τόνο καὶ ρυθμὸ, ἔχει τὴν ἴδια ἔντονη συγκινησιακὴ δύναμη μὲ τὶς παραλλαγές σὲ στίχους καὶ καταφέρνει νὰ ἀφαιρέσει ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τῆς μεγαλοπρέπειας καὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ καὶ νὰ ἐντοπίσει τὴν τραγικότητα σὲ γενικὰ κ' ἀόριστα, ἀλλὰ πολὺ πρὸ ἀνθρώπινα πλαίσια. Δὲν εἶναι οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ πανέμορφη ποὺ πλέκουν τὸ δρᾶμα τῆς μάνας. Εἶναι ἀπλῶς μιὰ μάνη, μ ἄ ν α ποὺ χάνει τὰ παιδιὰ τῆς καὶ τὸ δρᾶμα τῆς αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀπὸ μόνο του μέγα, τὸ κάνει ἀβάσταχτο ἢ ξενιτειὰ τῆς κ ὀ ρ η ς. Κ' ὁ Κωνσταντῖνος, ποὺ ἐδῶ δὲν εἶναι οὔτε ὁ πρῶτος οὔτε ὁ μικρότερος γιός, ὁ ἐξαίρετος δηλαδὴ σύμφωνα μὲ τὰ συμβολικὰ πρότυπα τῆς παράδοσης, εἶναι ἀπλῶς ὁ γ ι ὀ ς ποὺ ἀκόμα καὶ νεκρὸς θὰ ὑπακούσει τῇ βαθύτατῃ ἐπιθυμίᾳ τῆς μάνας καὶ θὰ κάνει ὅτι μπορεῖ γιὰ νὰ τὴν ἱκανοποιήσει.

Μεταφυσικὸ, περισσότερο ἀπὸ ἄλλες παραλλαγές ἴσως, ἀπλὸ ὅμως καὶ ἀνθρώπινο τὸ ἴδιο περισσότερο.

Πολὺ διαφορετικὰ εἶναι ἀπὸ τὴν πρώτη παραλλαγή, μερικὰ πράγματα μὲ τὴν ἔμμετρη ἐτούτη ποὺ ἀναγράψαμε σὲ μετάφραση. Ἡ καταγραφή τῆς, μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀλεξ. Μαρμόπουλου «Ἡπειρος».

Ὁ Μαρμόπουλος τὴν παρουσίασε γιὰ πρώτη φορά, ὅπως τοῦ ἀνακοινώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰωάννη καὶ Πύρρο Σούτση ποὺ κατὰγονται ἀπὸ τὴ Στεργόπολη τῆς Δουνίτης καὶ ποὺ μετοίκησαν στὴ Νέα Ὑόρκη τῶν Η.Π.Α. Δὲν γνωρίζουμε πόσο εἶναι γνωστὴ εὐρύτερα στὴν Ἀλβανία σήμερα, κ' ἂν ἔχει ἐκεῖ καταγραφεῖ. Δὲν τὴν βρήκαμε πάντως, ἀπὸ τὴν ὄχι βέβαια ὁλοκληρωμένη ἔρευνά μας, σὲ σχετικὰ λαογραφικὰ ἀρχεῖα, μὰ καὶ δὲν εἶναι προσιτά.

Συνθεμένη σὲ μιὰ πρὸ καλλιεργημένη διάλεκτο ἀπὸ τὴν προηγούμενη καὶ σὲ στίχο, δίνει μιὰν ἄλλη ἐντύπωση, ποὺ πιθανὸν κατὰ μεγάλο μέρος νὰ ὀφείλεται ἀκριβῶς στὴ σύντομη φράση τοῦ στίχου καὶ στὸν ὑποχρεωτικὰ γρηγορότερο ρυθμὸ ποὺ δίνεται ἔτσι. Μὲ ὅλο ποὺ βασικὰ ἔχει τὴν ἀπλότητα καὶ καὶ τὴ λιτότητα ποὺ σημειώθηκαν στὴν προηγούμενη, δίνει μιὰν ἄλλη αἴσθηση, πληρέστερη. Τὸ δρᾶμα τῆς μάνας, παρουσιάζεται ὁλοκληρωμένα καὶ περιγράφεται λεπτομερέστερα, δίνοντας ἀνάγλυφα τὴν Ἡπειρωτικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν οἰκογένεια. Δίνει ἀκόμα τὴν αἴσθηση μᾶς πρὸ στενῆς συγγένειας μὲ τὶς ἑλληνικὲς παραλλαγές, μὲ ὅλο ποὺ λείπουν καὶ δῶ οἱ εἰκόνες τοῦ ἐξαιρετικοῦ τῆς κόρης κ' ἀκόμα καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ παρουσιάζονται καὶ δῶ σὺν ἀπλὰ ἀνθρώπινα πλάσματα μὲ τὴ σχέση τῆς μάνας - κόρης - γιοῦ κ' ἀδελφῆς - ἀδελφοῦ. Θὰ λέγαμε πὼς γενικὰ ἡ παραλλαγή ἔχει ὅλη τὴν Ἡπειρωτικὴ λιτότητα ἀλλὰ καὶ μαζὶ τὴ ρωμαιοεὐρωπαϊκὴ τῶν ἀντιλήψεων καὶ τὴ δυναμικὴ ἀγνόητα τῶν αἰσθημάτων.

Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ κ' οὔτε ἄστοχο νὰ εἰκάσει κανεὶς, πὼς ἡ παραλλαγή

αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ Ἑλληνες, στ' ἄρβανίτικα, τῆς Βορείου Ἠπείρου, ἄγνωστο βέβαια πότε ἀρχικά καὶ σὲ πόση ἔκταση λέγεται ἀνάμεσά τους. Ἡ πάρα πέρα ἔρευνα εἶναι ἀδύνατη σήμερα. Πάντως ἀπὸ ὅσο γνωρίζουμε, οἱ Ἀρβανίτες Ἠπειρώτες πού ζοῦν στὸν ἐλεύθερο ἑλληνικὸ χῶρο, δὲν λένε, οὔτε θυμοῦνται καμμιά παραλλαγή τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ, καὶ φυσικὰ οὔτε τούτη.

Χωρὶς νὰ ἀλλάξουμε, τουλάχιστον σημαντικά, πουθενὰ τὴν ἔννοια τοῦ Ἀρβανίτικου (ὅχι πλεόν νομίζουμε Ἀλβανικοῦ κειμένου) μεταφράσαμε σὲ ἕμμετρο λόγο πάλι μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς δίνουμε καλύτερα τὴν ἀρχικὴ του αἰσθησι.

Ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς τὸ μεσημέρι
σὰν σγάχιτκ' ἔνα θώδι στὸ χωριὸ
μιά δκα πρέας πῆγα καὶ πῆρα
καὶ τῶριξα μέσ' τὴ μεγάλη χύτρα.
Μὲ θιάση δγῆκα στήν αὐλὴ
ἔνα κοντσούρι μαῦρο γιὰ νὰ πάρω
καὶ νὰ μοῦ ξεπετάχτη ἔνα στοιχειὸ
ποὺ θιαστικά μοῦ χώθηκε στὴ χύτρα.
Μοῦ τὰ γαρμάκωσ' ὅλα τὰ παιδιὰ μου
ἀγρόρια ἐννιά κι' ἐννιά νυφάδες
κι' οἱ ἐννιά τους μὲ παιδιὰ στήν ἀρχαλιὰ
Ἐννιά κούνιες τ' ἀπίστομα μοῦ γύριζες
καὶ μοῦ καψες ἐννέα προῖκες.
Ἐννιά ντουγκία μοῦ ξεπούλησες.
Συγχοριασμένε Κωσταντῆ¹
ποὺ τὴ Δοκίνα πάντρεψες μακρονά²
μακρονὰ μακρονὰ, στὰ τριτοκαταραμένα ξένα
σὲ τρία θουνὰ ἀπὸ πίσω πέρα.
Τὴ μέρα τοῦ Μεγάλου Πάσχα
ἔσερνε τὸ χορὸ ἡ Δοκίνα
κι' ἀπὸ τὸν τάφο του σηκώθη ὁ Κωσταντῆρος
Ἡ πλάκα του ἔγιν' ἄλογο
τὸ χῶμα του, ἔγινε σέλλα
Ταχιά ταχιά πηγαίνει στὴ Δοκίνα
Καλῶς μοῦ ἦρθες ἀδελφε
κι' ἂν ἔχεις ἔρθει γιὰ καλὸ
σὰν γερακίνα νὰ ντυθῶ³
κι' ἂν ἔχεις ἔρθει γιὰ κακὸ
σὰν τὴν καλόγρια νὰ φορεθῶ.
Ὅχι ἀδελγ' ἡ, κι' ἔλα ὅπως εἶσαι

1. Δοκίνα εἶναι ἡ Εὐδοκία.

2. Τ' αὐδετε γκεμα, εἶναι μιὰ ἑκφραση ποὺ σημαίνει πὼς ἔχει ἔρθει ἔνα πολὺ κακὸ μῆνυμα καὶ κυρίως μιὰ εἰδηση γιὰ θάνατο. Ἐδῶ ἔχει τὴ θέση ἐπιθέτου καὶ σημαίνει πὼς ἄκουσες ἢ ἀκοῦς τὴ συμφορὰ ποὺ σὲ θόηζε.

3. Γερακίνα, οἱ ἀρβανίτες λένε τὴν ὁμορφὴ, δυνατὴ κι' ἐπιβλητικὴ γυναίκα. Ἀντίθετα, καλόγρια λένε τὴ ληθημένη κι' ἀπλὴ γυναίκα. Τὴν ἴδια λέξη ὅμως χρησιμοποιοῦν καὶ γιὰ τὴν πολὺ αἰσθηρὴ καὶ σοβαρὴ γυναίκα κι' ἀκόμα ὅμως ἡ φράση «μοι τι ε μρε καλογρε» εἶναι εἰρωνικὴ καὶ σημαίνει ἀνάξια μου εἶσαι.

Στοῦ ἀλόγου τὰ καπούλια τὴν ἀνέβασε
καὶ τὰ πουλιά τοῦ δρόμου λέγαν
"Οποῖος τὸ κάνει τὸ κακὸ σὸν ἴδιον γινώσκει.
"Ἐχετε δεῖ, μὴ γιὰ δὲν ἔχετε
ἓνα πουλὶ μ' ἄσπρη οὐρὰ περνάει
"Ὁ ζωντανὸς μὲ τὸν ἀποθνήσκοντα.
Φῦγε Δοκίνα μου
καὶ γὼ ἔχω δουλειὰ μέσα στὸ "Ἄγιο Βῆμα
γιατὶ ἐκεῖ ἴδω τὸ σπύρι μου
Πῆγε ὥς τὴν πόρτα
Τὸ ἐκ τὸ ἐκ σὴν πόρτα ἐπάνω
Τί εἶσαι σὺ σκύλα
"Α, μὴν εἶσαι ἡ πανούκλα
"Α, μὴν εἶσαι ἡ κυρὰ Πανούκλα
ποὺ τὰ παιδιὰ μου μοῦφαγε
Μανούλα μου ἀνοιξε τὴν πόρτα
εἶμαι ἡ Δοκίνα ἡ μονάκριβή σου
Μὲ ποῖον ἡρθε Δοκίνα μου
Μαζὶ ἦρθα μὲ τὸν Κωνσταντῖνο
Κακότυχή μου ἐσὺ ποῖο Κωνσταντῖνο³
τὸν Κωνσταντῖνο τὸ νεκρὸ
ποὺ τρία χρόνια ἄλλοιωτος μένει!
Στὴν πόρτα μιά κ' ἡ μία στὸ κατώφλι
σὰν κρασοπότηρο κι' οἱ δυὸ ραγίσαν

Σημειώνουμε τίς πρὸ σημαντικὲς διαφορὲς ἀπὸ τίς γνωστότερες ἑλληνικὲς παραλλαγές.

1) Τὸ ὄνομα εἶναι Δοκίνα.

2) Σὲ καθαρὰ θρησκευτικὰ ἑλληνικὰ πλαίσια βρίσκεται ἡ εἰκόνα τῆς εἰσαγωγῆς μὲ ἐντοπισμὸ στὴν ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς. Ἐνα στοιχεῖο ποὺ ἐνισχύει τὴν ἑλληνικότητα τῆς παραλλαγῆς ἀσφαλῶς.

3) Ἰδιομορφία εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἀρχίζει ἡ εἰσαγωγικὴ εἰκόνα στὸ πρῶτο πρόσωπο, τὸ βασικὰ τραγικόν, τῆς ἱστορίας ὁλόκληρης, τῆς μάνας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, τονίζεται ἀσφαλῶς καὶ μία ἄλλη πλευρά. Ἡ πλευρὰ τῆς Μάνας γενικώτερα στὶς σχέσεις της μὲ τὰ παιδιὰ της, ὅπως ἄλλωστε θὰ καταφανεῖ ἀπὸ τὴν πρὸ πέρα ἀνάλυση τῶν βασικῶν σημείων τῆς παραλλαγῆς.

4) Τὸ «στοιχεῖο» ποὺ γρήγορα μπῆκε μέσα στὴ μεγάλη χάλκινη χύτρα καὶ «φαρμάκωσε» τὰ παιδιὰ, εἶναι ἴσως μοναδικὴ περίπτωση ποὺ ἀναφέρεται τόσο ξεκάθαρα. Πάρα κάτω μάλιστα, τὸ στοιχεῖο αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν Πανούκλα.

5) Δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀσφὲς σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογενειακὴ κατάσταση τῆς μάνας. Τὰ ἀγόρια εἶναι ὅλα παντρεμένα καὶ μὲ παιδιὰ. Καὶ πεθαίνουν ὅλα γιὰ νὰ γίνηι ἡ τραγικὴ εἰκόνα.

6) Ἡ ἀναφορὰ στὶς προίκες καὶ τὰ «ντουφέκια» κυρίως, καθαρὰ Βορειο-ηπειρωτικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς σημασίας στὴν παλληκαριά καὶ τὸ ἐτοιμοπόλεμο τῶν ἀρσενικῶν. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ «τρισκαταραμμένα ξένα» ποὺ βασανίζουν αἰῶνες ὁλόκληρες τὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο. Παράδειγμα τὰ πολλὰ τραγούδια τῆς ξενιτειᾶς καὶ τοῦ μισμοῦ κι' ἀνάμεσά τους ὁ Ρόβας.

7) Καὶ πάλι ὁ συμβολικὸς ἀριθμὸς τρία, ἐδῶ ὅμως, σὲ βουνά.

8) Σύντομη ἡ ἀναφορὰ στὴν προειδοποίησιν τοῦ πουλιοῦ ἐδῶ, ἀλλὰ πολὺ

πιό δυνατή καὶ κοφτή, μὲ τὸν σαφέστατο ὑπαινιγμὸ τοῦ κακοῦ ποῦ ἔγινε (ποιοῦ ὅμως ἀκριβῶς; Μᾶλλον τοῦ νὰ περπατοῦν ζωντανοὶ καὶ πεθαμένοι μαζί ἐνῶ ὁ κάθε ἕνας βρίσκεται στὸν δικό του κόσμο).

9) Ο Κωνσταντῖνος τελικά, ὕστερα ἀπὸ τὴν τελευταία ἐπέμβαση τοῦ πουλιοῦ καὶ φτάνοντας κοντὰ στὸ σπίτι, λέει στὴν Δοκίνα, ἴσως μὲ μεγάλο φόβο νὰ φύγει, γιὰτὶ αὐτὸς πὰ θὰ πάει στὸ Ἅγιο Βῆμα, ὅπου ἔχει δουλειὰ γιὰτὶ ἐκεῖ εἶναι τὸ σπίτι του. Καὶ πάλι ἐντονὴ ἡ θρησκευτικὴ πλῆγμα τῆς «ἀνάστασής» του καὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐπανόδου του στὸν κόσμον τῶν νεκρῶν. Ἔτσι γίνεται ἡ τρίτη ἀναφορὰ στὴ θρησκεία καὶ καλύπτονται τὰ τρία στάδια τῆς ἐξέλιξης τοῦ μύθου. Εἰσαγωγή, εὕρεση τῆς ἀδελφῆς, ἐπάνοδος στὴ μάνα.

10) Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Δοκίνα δείχνει νὰ μὴν εἶχε καταλάβει τίποτε τὸ παράξενο στὸν ἀδελφό της. Μὲ τὴν ἀπάντηση τῆς μάνας πὼς ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι τρία χρόνια ἄλλοιωτος, δίνεται ἴσως τὸ κλειδί γιὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν ἀποκρυπτογράφηση ὁλόκληρου τοῦ παράξενου μύθου τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ. Ὅλα τώρα μᾶς λένε πὼς ἡ βαρυγγομιὰ τῆς μάνας ποῦ ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε παντρεύσει τὴν μονάκριβη κόρη μακρὰ στὰ ξένα, δὲν τὸν ἄφηνε νὰ λειώσῃ, νὰ ἡσυχάσῃ.

11) Τὸ τέλος, ποῦ δίνεται σὰν λύση τοῦ ὅλου δράματος, εἶναι τὸ συνηθισμένο. Ὡστόσο, ἂν συνδυάσουμε τὸ τέλος αὐτὸ μὲ τὰ λόγια τοῦ πουλιοῦ «ὅποιος κάνει τὸ κακὸ τὸ προκαλεῖ ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του», ἐξηγεῖται γιὰτὶ τὸ τέλος αὐτὸ εἶναι θάνατος. Ἡ φράση μπορεῖ φυσικὰ νὰ ἐννοεῖ μόνο τὸν Κωνσταντῖνο ποῦ χωρὶς νὰ καλοσκεφετῇ πάντρεψε τὴν μόνη ἀδελφὴ τόσο μακρὰ καὶ τὴν χώρισε ἔτσι ἀπὸ τὴ μάνα. Ἀσφαλῶς ὅμως μπορεῖ θαυμάσια καὶ πολὺ βάσιμα νὰ ἔχει προεκτάσεις κι' ἄλλες, σὰν αὐτὲς ποῦ θυμίζουν τὸ δράμα τοῦ Ὁρέστη μὲ τὴς Ἐρινύες. Ἀμάρτημα τοῦ Κωνσταντῖνου. Ἀμάρτημα ὅμως καὶ τῆς μάνας νὰ καταριέται καὶ νὰ βαρυγγομαχάει ἔτσι. Ἀθῶ «ἀμάρτημα καὶ τῆς Δοκίνας νὰ περπατᾷ μαζί μὲ τὸν ἀποθαμένο». Ἀλλόκοσμοι τώρα ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καλεῖται νὰ πληρώσῃ σύμφωνα ὅχι μὲ τὸ ἠθελῆμένο της ἀμάρτημα ἀφοῦ δὲν ὑπῆρξε τίποτα τέτοιο, ἀλλὰ μὲ τὸ νόμο τῆς Φύσης, τῆς Ἀνώτατης Δύναμης, ποῦ δὲν θέλει ζωντανοὺς καὶ νεκροὺς μαζί.

Ἰσως, οἱ ἀνεπιτήδευτες ἐτοῦτες παραλλαγές, νὰ μᾶς ἔφεραν πρὸς κοντὰ στὴν ἐρμηνεία τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ, ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ μιλοῦν γιὰ τὴν πεντάμορφη κόρη, τοὺς βασιλιάδες καὶ τὸν πλούσιο γυρολόγο τὸν πρᾶματευτὴ Κωνσταντῖνο, ἴσως καὶ ὅχι. Πάντως δίνουν μιά ξεχωριστὴ αἴσθηση κι αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικό.

ΑΛΕΞ. ΛΑΖΑΝΗ

Συνταξιούχου διδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ*

ΕΠΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΩΝΥΜΙΑ "Η ΠΑΡΑΤΣΟΥΚΛΙΑ
"Η ΠΑΡΑΓΚΩΜΙΑ ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΩΝ

Ι. ΤΑ ΕΠΩΝΥΜΑ

Τὰ ἐπώνυμα στήν περιφέρειά μας ἔχουν τήν ἴδια μορφή μέ τῶν ἄλλων περιφερειῶν τοῦ Νομοῦ μας. Δέν ἔχουμε ἐδῶ κανένα κατοληκτικό πρόσθημα ὅπως π.χ. τὰ -όπουλος ἢ -άκης ἢ -ίδης κι ὅσα ἀραιότατα ὑπάρχουν εἶναι ἢ ξένης προελεύσεως (τὰ -όπουλος Πελοποννησιακά, τὰ -άκης Κρητικά, τὰ -ίδης Μικρασιατικά ἢ Μακεδονικά) ἀπό γαμβροῦς πού ἦρθαν ἐδῶ καί μόνον τὰ εἰς -ιάδης (Γεωργιάδης) εἶναι πατρωνυμική καταγωγή. Ὡστόσο ὅμως, γιά νά μπορούμε νά λέμε πῶς κάνουμε σωστή ἐργασία, εἶναι ἀνάγκη νά τὰ ἐρευνήσουμε, ὅσο μπορούμε, καί νά τὰ κατατάξουμε ἔτσι, πού νά ὑπηρετοῦνται οἱ σκοποὶ κι οἱ ἀξιώσεις τῆς Λαογραφίας.

Τὸ θέμα αὐτὸ μᾶς ἀπασχόλησε ἰδιαίτερα καί πρὸ πάντων τὸ νά βροῦμε ἕνα σχῆμα, σὲ ὁποῖο νά κατατάξουμε τὰ διάφορα ἐπώνυμα τοῦ τόπου μας κατὰ κατηγορίες. Γιατί τὸ νά ἀραδιάσουμε τὰ διάφορα ἐπώνυμα, ὅλα τὰ ἐπώνυμα τοῦ κάθε χωριοῦ δέν θάχε καμμιά δυσκολία μιά καί μπορούσαμε νά τὰ ἀντιγράψουμε ἀπὸ τὰ Δημοτολόγια τῶν Κοινοτήτων, μόνο πού θά δημιουργοῦσε ἕναν ἀνώφελο ὄγκο.

Ἐπειδὴ ὅμως πιστεύουμε ὅτι ἡ Λαογραφικὴ ἔρευνα δέν ἐνδιαφέρεται γιά τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐπωνύμων πού ὑπάρχουν στὸν κάθε τόπο ἀλλὰ γιά τὴν προέλευση καί τὴ δημιουργία τους, καταβάλαμε προσπάθεια νά κατατάξουμε τὰ ἐπώνυμα τῶν Κατσανοχωρίων σὲ ομάδες, ἀνάλογα μέ τὴν προέλευση καί παραγωγή τους. Θεωροῦμε ἀπαραίτητο ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅτι ἡ προσπάθειά μας νά συγκεντρώσουμε πληροφορίες ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερόμενους φορεῖς τῶν ἐπωνύμων συνάντησε, σὲ περισσότερες περιπτώσεις, τὴν τέλεια ἀγνοία τους γύρω ἀπὸ τὸ ἐπώνυμό τους. Ἐτσι κατὰ τὴν ἐξῆς κατηγορίες ἐπωνύμων:

α) Τὰ Ἐπαγγελματογενῆ β) Τὰ ἐκ Καταγωγῆς γ) Τὰ Πατρωνυμικά δ) Τὰ Μητρωνυμικά ε) Τὰ σκωπτικογενῆ στ) Τὰ προερχόμενα ἀπὸ Σωματικὴ διάπλαση ἢ χαρακτηριστικά ζ) Τὰ μαρτυροῦντα ἰδιότητα ἢ ἀξίωμα ἢ τίτλο ἀπὸ ταξίδια κλπ. καί τέλος η) Τὰ διάφορα, πού δὲ μποροῦν νά ἐνταχθοῦν σὲ καμμιά ἀπὸ τίς παραπάνω κατηγορίες.

Κρίνουμε τέλος ἀναγκαῖο ν' ἀναφέρουμε ἐδῶ τὴ συνήθεια πού ὑπάρχει σὲ μερικά ἀπὸ τὰ χωριά μας (συνηθέστερη στὰ Πηγὰδια κι ἀραιότερη στήν Πλαίσια, Ἑλληνικό, Καλέντζι κλπ.) νά προσφωνοῦνται πολλοὶ συγχωριανοὶ τους μέ τὸ μικρὸ τους ὄνομα καί μέ τὸ μικρὸ τοῦ πατέρα τους π.χ. Χρήστο Φώτη, Γιώτη Χρήστο, Κώτισο Γιάννης, Βαγγέλ' Γιάννης, Μήτσιο Χρήστος, Κώτς' Γάκης, Γιάνν' Στέφος κλπ.

Ἔχουμε ἐπίσης καί μερικές συνθέσεις βαπτιστικῶν ὀνομάτων πού δημιούργησαν ἐπώνυμα ὅπως τὰ: Κολιογιάννης, Χρηστογιώργος, πράγμα πού εἶναι πολὺ συ-

νηθισμένο στὰ Τζουμερκοχώρια. Ὁ Χρηστογιώργος εἶναι φερτικὸς ἐδῶ ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα. Ὁ Κολιογιάννης ὅμως μᾶλλον εἶναι ντόπιος Καλεντζιώτης.

Παραθέτομε κατωτέρω τὰ Ἑπώνυμα τῶν Κατσανοχωρίων σύμφωνα με τὴν κατάταξη ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω:

α) Ἑπώνυμα Ἑπαγγέλματος

ΠΛΑΙΣΙΑ: Βλαχογιάννης: Ἐκ τοῦ Βλάχος (τσέλιγκας) καὶ Γιάννης. Στὰ χωριά μας τὸν τσέλιγκα τὸν λένε καὶ βλάχο.

Παπαναστασίου, Παπαδημητρίου, Παπαζαχαρῆς, Παπαῆνος, Παπανικολάου: Ὅλα τὰ ἑπώνυμα δημιουργήθηκαν ἀπὸ προϋπάρχοντες παπᾶδες στὶς οἰκογένειές τους κι ἄλλαξαν τὰ προηγούμενα ἑπώνυμά τους, ποὺ σὲ μερικοὺς εἶναι σήμερᾶ γνωστά.

Ράπτης: Ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ράφτη.

Νταβλιάνης: Πιθανῶς νὰ ἐκφράζει κατασκευαστὴ νταβάδων χάλκινων.

Κοσκίνας: Πιθανῶς νὰ ἐκφράζει κατασκευαστὴ κοσκίνων.

Τσάπας: Πιθανῶς νὰ ἐκφράζει κατασκευαστὴ τσαπιῶν.

ΚΑΛΕΝΤΖΙ: Βλαχογιάννης: Ἴδε σχετικῶς ἀνωτέρω ἐπ. Πλαίσιας.

Βλάχος: Κατὰ τὸ Βλαχογιάννης.

Καζαντζῆς: Κατασκευαστὴς καζανῶν (λεβητοποιοίς).

Παπαχρήστος — Παπαγιάννης: Ἀπὸ προϋπάρχοντες παπᾶδες.

Τσουκαῖς: Κατασκευαστὴς τσουκαλιῶν (χάλκινες χύτρες).

ΠΗΓΑΔΙΑ: Παπᾶς: Ὑπῆρχε παπᾶς στὴν οἰκογένεια, ὁ ΠαπαΚώστας.

ΠΑΤΕΡΟ: Κάλλης: Πιθανῶς ἀπὸ σύντμηση τοῦ Καλαντζῆς.

Παπαγεωργίου: Ἴδε ἀνωτέρω.

Μπακούλης: Ἴσως κάποιος ἐκ τῆς οἰκογενείας νὰ ἦταν κατασκευαστὴς μπακούλων (σακούλων).

ΦΟΡΤΩΣΙ: Βλαχάκης: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Βλάχος.

Παπαγεωργίου, Παπαῆνος, Παπανικολάου: Ἀπὸ προϋπάρχοντες παπᾶδες.

ΚΩΣΤΗΤΣΙ: Παπαζήσης — Παπαχρήστος: Ἀπὸ προϋπάρχοντες παπᾶδες.

Ράπτης: Ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ράφτη.

ΝΙΣΤΟΡΑ: Παπαγιάννης: Κατὰ τ' ἀνωτέρω.

Λαναρᾶς: Κατασκευαστὴς λαναριῶν (Ἦταν οἰκογενειακὸς τοὺς ἐπάγγελμα).

Τσαντίλης: Προφανῶς, κάποιος ἐκ τῆς οἰκογενείας ἔφρχιανε τσαντίλες δηλ. ὑφαντὰ ποὺ στράγγιζαν τὸ τυρί.

ΚΟΡΥΤΙΑΝΗ: Παπαγεωργίου, Παπαζαχαρῆς, Παπαγιάννης, Παπαθανάσης, Παπαϊωάννου: Ἀπὸ προϋπάρχοντες παπᾶδες μετὰ τὰ ἀντίστοιχα ὀνόματα.

Παπαστερνός: Σύντμηση τοῦ Παπαστεργιανός.

Παπᾶς: Κατὰ τ' ἀνωτέρω.

Δασκαλάκης: Κάποιος ἦταν μᾶλλον βοηθὸς δασκάλου (Δασκαλάκης ἢ Παραδάσκαλος λέγονταν ἐδῶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας).

Μάστορας: Μετὰ τὴ λέξη μᾶστορα ἐννοοῦμε ἐδῶ κυρίως τὸν κτίστη.

Μπακούλης: Ἴδε ἀνωτέρω ἑπώνυμα Πατέρου.

Μπαμπάκος: Πιθανὸν νὰ ἦταν κάποιος ἐμπορὸς βαμβακιῶ.

Σκούφης: Κατασκευαστὴς σκούφων.

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ (ΛΑΖΑΙΝΑ καὶ ΚΟΤΟΡΤΣΙ): Μπακάλης: Ἐκ τοῦ μπακάλης (παντοπώλης).

Σκούφης: Ἴδε ἀνωτέρω ἐκ Κορύτιανης.

Καλαντζῆς: Ἐκ τοῦ γανωτῆς (καλαντζῆς).

Παπαδημητρίου — Παπαγιάννης: Κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐκτεθέντα.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Παπαγιάννης ἢ Παπαϊωάννου, Παπαδημητρίου, Παπασταύρου, Παπαντωνίου: Ἀπὸ προϋπάρχοντες παπᾶδες μὲ τὰ ἀντίστοιχα ὀνόματα.

Ἀναγνώστου: Κάποιος τῆς οἰκογενείας εἶχε χρισθεῖ Ἀναγνώστης.

Βαρελάς: Ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ βαρελά.

Μυλωνάς: Ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Μυλωνᾶ.

Μπερούκης: Κάποιος θὰ ἔφκιανε μπεροῦκες, παλιότερα.

Φαρμάκης: Πιστεύεται ὅτι κάποιος θὰ ἔκανε φάρμακα (γιατροσόφια ἢ ἦταν πικρολόγος καὶ τὸν εἶπαν ἔτσι).

Πέλεχας: Προφανῶς μαρτυρεῖ πελεκάνο πετρῶν.

β) Ἐπὼνυμα ποὺ φανεροῦν Καταγωγή

ΠΛΑΙΣΙΑ: Λαζάνης: Λέγεται ὅτι ἡ καταγωγή του εἶναι ἀπὸ τὸ χωριὸ Λάζαινα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Τσώνη.

ΚΑΛΕΝΤΖΙ: Κοτόρτσης: Πιθανὴ καταγωγή του ἀπὸ τὸ χωριὸ Κοτόρτσι (συν. Ἀετορράχης).

Πατεροῦς ἢ Πατερούσης: Πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ καταγωγή του ἀπὸ τὸ χωριὸ Πάτερο.

ΠΗΓΑΔΙΑ:

ΠΑΤΕΡΟ: Κορύστης: Ἴσως κατάγεται ἀπὸ τὴν Κορύτιανη.

Τσιάμης: Εἶναι γαμπρὸς στοῦ Πάτερο καὶ πιθανὸν νὰ κατάγεται ἀπὸ τὸ Τσάμικο.

ΦΟΡΤΩΣΙ: Τερροβίτης: Κατήγето ἀπὸ τὸ χωριὸ Τέρροβο Ἰωαννίνων.

ΝΙΣΤΟΡΑ:

ΚΟΡΥΤΙΑΝΗ: Σκλιβανίτης: Φανερώνει καταγωγή του ἀπὸ τὸ χωριὸ Σκλιβανη.

ΛΕΤΟΡΡΑΧΗ:

ΕΛΛΗΝΙΚΟ:

γ) Ἐπὼνυμα Πατρωνυμικὰ

ΠΛΑΙΣΙΑ: Γιώτης: Ἐκ τοῦ Παναγιώτης - Γιώτης.

Γιαννούλης: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Γιάννης.

Γιώτσικας: Ἐκ τοῦ Παναγιώτης - Γιώτης - Γιώτσικας.

Δῆμος: Ἐκ τοῦ Δημοσθένης ἢ σύντμηση τοῦ Δημήτριος.

Θεοδωρῆς: Ἐκ τοῦ Θόδωρος - Θεοδωρῆς.

Ἰωάννου: Ἐκ τοῦ Γιάννης - Ἰωάννου. Ἀρχικὸ τους ἐπίθετο ἦταν τὸ Γιάννος καὶ ἤρθαν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἀετορράχη, ὅπου ὑπάρχει τὸ ἐπώνυμο Γιάννος.

Κώστας: Ἐκ τοῦ Κων(ντίνος) (Κατὰ τὸ Χρῆστο Κώστας).

Νάκος: Σύντμηση τοῦ Γιάννης - Γιαννάκος - Νάκος.

Στέφος: Ἐκ τοῦ Στέφανος - Στέφος.

Τόλης: Σύντμηση τοῦ Ἀποστόλης - Τόλης.

ΚΑΛΕΝΤΖΙ: Ἀγγέλης: Ἴσως σύντμηση τοῦ Βαγγέλης ἢ τοῦ Ἀγγελος.

Γιώτης: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπ. Πλαίσιας.

Γούλας: Ἐκ τοῦ Γεώργιος - Γεωργούλας - Γούλας.

Γιαννούλης: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Γιάννης.

Δόσης: Σύντμηση τοῦ Θεοδόσης.

Διαμάντης: Ἐκ τοῦ Ἀδαμάντιος.

Δῆμος: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπ. Πλαίσιας.

Κολιογιάννης: Κολιὸς (Νίκος) τοῦ Γιάννη. Ἴδε σχετικῶς εἰσαγωγή.

Χρησιδής: Ἐκ πατρὸς Χρήστου. Τὸ -ίδης πρόσθεσαν ὅταν ταξίδευαν στὴ Σμύρνη.

Σιώζος: Σύντμηση τοῦ Θόδωρος - Σιωζὸς (πρόγονος Θεόδωρος - Σιωζὸς).

ΠΗΓΑΛΙΑ: Ἀποστόλου: Ὄνομα προπάτορα ποὺ ἔμεινε ἐπώνυμο.

Κίτσιος: Ἔτσι λέγεται συχνὰ ἐδῶ ὁ Χρῆστος.

Σταύρου: Βαπτιστικὸ ὄνομα ποὺ ἔμεινε ἐπώνυμο.

Τασιούλας: Χαϊδευτικὸ τοῦ Ἀναστάσης. Πιθανὸν νὰ εἶναι καὶ Μητρονυμικό. Ἴδε σχετικῶς στὰ Μητρονυμικά.

ΠΑΤΕΡΟ: Λάμπρου: Παιδὶ τοῦ Λάμπρου.

Γιωτάκης: Ὑποκοριστικὸ τοῦ συντμημένου Παναγιώτης - Γιώτης, Γιωτάκης.

Ζαφειρόπουλος: Γυιὸς τοῦ Ζαφείρη. Πῆρε τὸ -όπουλος ἢ γιατί ταξίδευε στὴν Πελοπόννησο ἢ κατάγονταν ἀπὸ ἐκεῖ.

Μάρκος: Γυιὸς τοῦ Μάρκου.

Σταῦρος: Τὸ πατρώνυμο ἔμεινε γιὰ ἐπώνυμο.

Πᾶνος: Ἐμεινε τὸ πατρώνυμο γιὰ ἐπώνυμο.

Τάτσης: Σύντμηση καὶ παραφθορὰ τοῦ Ἀναστάσης.

ΦΟΡΤΩΣΙ: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Παναγιώτης - Γιώτης - Γιωτούλας.

Ζήσης: Γυιὸς τοῦ Ζήση.

Ἡλιάδης: Γυιὸς τοῦ Ἡλία.

Πᾶνος: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπών. Πατέρου.

Σιμάκης: Προφανῶς ἐκ τοῦ Ἀσημάκης.

Τόλης: Σύντμηση τοῦ Ἀποστόλης.

ΚΩΣΤΗΤΣΙ: Λάμπρος: Γυιὸς τοῦ Λάμπρου.

Νικολαΐδης: Γυιὸς τοῦ Νίκου ἢ Νικόλα. Τὸ -ίδης πρόσθεσαν ὅταν ξενητεύτηκαν μᾶλλον στὴ Σμύρνη.

Χρηστογιώργος: Ὁ Χρῆστος τοῦ Γιώργου. Ἴδ σχετικῶς εἰσαγωγή μου.

ΝΙΣΤΟΡΑ: Γιωτόπουλος: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Παναγιώτης - Γιώτης Γιωτόπουλος¹.

Διαμάντης: Ἐκ τοῦ Ἀδαμάντιος.

Χρησιᾶς: Ἐκ τοῦ Χρήστου (προφανῶς μεγαλόσωμος Χρῆστος).

ΚΟΡΥΤΙΑΝΗ: Βασιλείου: Φαίνεται ὅτι εἶναι ὄνομα ποὺ ἔμεινε ἐπώνυμο.

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ: Γιάννος: Ὄνομα ποὺ παρέμεινε ἐπώνυμο.

Διαμάντης: Ὄνομα ποὺ παρέμεινε ἐπώνυμο ἐκ τοῦ Ἀδαμάντιος.

Δρόσος: Ὄνομα ποὺ παρέμεινε ἐπώνυμο.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Βασιλείου: Γυιὸς τοῦ Βασίλη ἢ ὄνομα ποὺ ἔμεινε ἐπώνυμο.

Γιαννίτσης: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Γιάννη.

Γιαννούλης: Ὑποκοριστικὸ τοῦ Γιάννη.

Γούλας: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπών. Καλεντζίου.

Διαμάντης: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπών. Αἰτορράκης.

Τάτσης: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπών. Πατέρου.

Τριανταφύλλου: Γυιὸς τοῦ Τριαντάφυλλου.

1. Τὸ πρόσφικο -όπουλος κάποια ἐποχὴ φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε ἐδῶ τάση νὰ τὸ βάζουν στὰ ἐπώνυμα γιατί βρῆκα σὲ χειρόγραφο τοῦ πάππου μου Ἀλ. Δερεντζά νὰ ὑπογράφεται Δερεντζόπουλος. Αὐτὸ μὲ κάνει νὰ συμπεράνω τ' ἀνωτέρω.

δ) Ἐπώνυμα Μητρωνυμικά

ΠΛΑΙΣΙΑ: Γιαννούλας: Ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ τῆς Ἰωάννας - Γιαννούλας.
ΚΑΛΕΝΤΖΙ

ΠΗΓΑΔΙΑ: Τσιούλας: Πιθανὸν νὰ εἶναι μητρωνυμικὸ ἐκ τῆς Τασιούλας.
Ἰδε σχετικῶς πατρωνυμικά Πηγαδίων.

ΠΑΤΕΡΟ: Γαρούφης: Ἐκ τῆς Γαρουφαλλιάς, προσαγομένης Γαρούφως.

ΦΟΡΤΩΣΙ: Τούλης: Πιθανὸν νὰ εἶναι τὸ ὄνομα κάποιας προμήτορος Τούλας.

ΚΩΣΤΗΤΣΙ:

ΝΙΣΤΟΡΑ:

ΚΟΥΤΤΙΑΝΗ:

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ: Κωστούλας: Ἰσως ἀπὸ προμήτορα Κωστούλαν. Ἰδε ἀνωτέρω πατρωνυμικά, Ἀετορράχης.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Γιαννούλας: Ἰδε ἐπών. Πλαίσιας.

Μαλάμος: Ἀπὸ προγονὴν Μαλάμω.

Κατέρης: Ἀπὸ προγονὴν - Κατέρω.

ε) Ἐπώνυμα Σωματικῆς διαπλάσεως ἢ Σωματικῶν χαρακτηριστικῶν

ΠΛΑΙΣΙΑ: Γερογιάννης: Ἐκ τοῦ Γέρος - Γιάννης.

Κατσαρός: Γέροντας τῆς οἰκογενείας λέγεται ὅτι κάποιοι ἀπὸ τοὺς προγόνους του εἶχε κατσαρὰ μαλλιά. Τὸ ἀρχικὸ τους ἐπώνυμο ἦταν ἄλλο.

Κοντογιώργος: Ἐκ τοῦ κοντὸς Γιῶργος.

Μέγας: Ὑποννοεῖ τὸ μεγαλόσωμο.

Ρουῖσος: Ρουῖσος ἐδῶ λέγεται καὶ κάθε ξανθός. Τὸ ἐπώνυμο κατάγεται ἀπὸ τὴν Εὐβοία.

Τσελίκης: Πολὺ γερός σὰν τὸ τσελίκι (ἀτσάλι).

ΚΑΛΕΝΤΖΙ: Κοντοδήμος: Ἐκ τοῦ κοντὸς Δήμος.

Μέγας: Ἰδε ἀνωτέρω ἐπών. Πλαίσιας.

Ντουῖρος: Πολὺ γερός. Εἶσαι ντουῖρος: Εἶσαι γερός;

Τσελίκης: Ἰδε ἀνωτέρω ἐπών. Πλαίσιας.

ΠΗΓΑΔΙ: Κοντογιάννης: Ἐκ τοῦ κοντὸς Γιάννης.

Μαγγιώρος: Ἐκφράστηκε ἡ πιθανότητα ἀπὸ χωριανοὺς του, νὰ φανερώνει ἔξυπνο, ἄνθρωπο κατὰ τὸ μάγγας - μαγγιώρος. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ λέξη μάγγας εἶναι ἱπύθανο νὰ ἦταν γνωστὴ στὸ χωριὸ αὐτὸ τὰ παλιότερα μάλιστα χρόνια, φρονῶ ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ἐπωνύμου ἔχει ρίζα τὴ μαγγανεία ἢ τὴν ἰταλικὴν Magore = μέγας.

ΠΑΤΕΡΟ: Κοντογιώργος: Ἐκ τοῦ κοντὸς Γιῶργος. Ἰδε ἐπ. Πλαίσιας.

Γαλάνης: Προφανῶς ἀπὸ κάποιο γαλανομάτη τῆς οἰκογενείας.

Μπούρης: Ἐκ τοῦ μπούρας, πὺν σημαίνει πολὺ δυνατός.

ΦΟΡΤΩΣΙ: Κοντός: Ἀπὸ κάποιο κοντόσωμο πρόγονο. Προέρχεται ἀπὸ Χουλιαράδες.

Λιανός: Ἀπὸ τὸ λεπτοκαμωμένος.

Μπούρης: Ἰδε ἀνωτέρω ἐπών. Πατέρου.

Νᾶνος: Πολὺ κοντός.

ΚΩΣΤΗΤΣΙ: Κοντός: Ἰδε ἀνωτέρω ἐπών. Φορτωσίου. Προέρχεται ἀπὸ Χουλιαράδες.

Καλογιάννης: Ἐκ τοῦ καλὸς Γιάννης. Προέρχεται ἀπὸ Χουλιαράδες.

ΝΙΣΤΟΡΑ: Γερογιάννης: Ἰδε ἀνωτέρω σχετικῶς.

Μακρῆς: Τὸ Μακρῆς ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ψηλός.

ΚΟΡΥΤΤΙΑΝΗ: Γεραλέξης: Ἐκ τοῦ Γέρος Ἀλέξης.

Κοντογιάννης: Ἦδε ἀνωτέρω ἐπ. Πηγαδίων.

Ἀετορράχη: Γερομιάλης: Ἐκ τοῦ Γέρος Μιχάλης.

Σπίρτος: Μὲ τὴ λέξι σπύρτο στὰ χωριά μας ἐκφράζομε τὸν πολὺ ἔξυπνο ἄνθρωπο. Αὐτὸς εἶναι σπύρτο.

Φλώρος: Ἦδε σχετικῶς ἐπών. Πλαίσιας.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Κοντός: Ἦδε ἀνωτέρω ἐπών. Φορτωσίου - Κωστησίου.

στ) Ἐπώνυμα Σκωπτικογενῆ ἢ ἐκ Παρωνυμίων

ΠΛΑΙΣΙΑ: Κοίλιας: Προφανῶς ἐκ τοῦ κοιλαρᾶς. Προέρχεται ἀπὸ Τζουμέρα.

Κολοκούρης: Ἐκ τοῦ κολοκουρίζω (κούρεμα προβάτων στὰ σκέλη καὶ τὴν οὐρά). Ἦσως σὲ σχετικὴ εἰδικότητα προγόνου νὰ ὀφείλεται τὸ ἐπώνυμο.

Κολομπούδας: Μᾶλλον πειρακτικό.

Σκανδάλης: Μέλος τῆς οἰκογενείας μὲ πληροφορεῖ ὅτι κάποιος ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ἦταν πειραχτήριο (σκάνταλο - σκανταλιάρης) κι ἔτσι πῆραν τὸ ἐπώνυμο-αὐτό.

ΚΑΛΕΝΤΖΙ: Γκεσούλης: Ἐκ τοῦ Γκέσος, χροῖμα γιδιῶν καὶ τράγων. Προέρχεται ἀπὸ τὰ Πρόμαντα Τζουμέρκων.

Καρανίκας: Μαῦρος (καρᾶς) Νίκος.

Καραπᾶνος: Μαῦρος Πᾶνος.

Ζαρκάδα: Ζάρκο στὰ χωριά μας λέμε τὸ γυμνό.

Κατσαράκης: Μικρόσωμος Κατσάρης ἢ μικρὸς Κατσάρης.

ΠΗΓΑΔΙΑ: Σκανδάλης: Ἦδε ἀνωτέρω ἐπών. Πλαίσιας.

ΠΑΤΕΡΟ: Καρακίτσος: Μαῦρος Κίτσος.

Καραπᾶνος: Μαῦρος Πᾶνος.

Τσόλαρος: Τσόλι λέμε ἐδῶ κάθε εἶδους κλινოსκέπασμα.

ΦΟΡΤΩΣΙ: Κατσυφός: Μᾶλλον ἐκ τοῦ Κατσούφης.

ΚΩΣΤΗΤΣΙ:

ΝΙΣΤΟΡΑ: Τσιαφατᾶς: Πιθανὸν νὰ πρόκειται γιὰ συγγάλην τοῦ Φαφλατᾶς.

ΚΟΡΥΤΤΙΑΝΗ: Γκέκας: Πιθανὸν νὰ ἐκφράζει σκωπτικὰ τὸν πείσιμονα σὰν Γκέκας.

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ: Καραούζας: Πιθανὸν ἔχει σχέση μὲ τὴν ἀπόδοση κάποιου θερμοῦ φίλου του οὔζου. Τὸ καρὰ σημαίνει ἐδῶ ἐπίταση.

Σπίρτος: Ἦδε καὶ ἐπώνυμ' Ἀετορράχης ἀπὸ χαρακτηριστικά.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Καραλῆς: Μαῦρος ἢ μᾶλλον πολὺ μαῦρος.

Μπλέτσος: Μπλέτς στὰ χωριά μας λέμε τὸ γυμνό.

Φαρμάκης: Μᾶλλον πικρόλογος.

ζ) Ἐπώνυμα ποὺ μαρτυροῦν ιδιότητα ἢ ἀξίωμα ἢ τίτλο ἀπὸ ταξιείδια κλπ.

ΠΛΑΙΣΙΑ: Πολίτης: Ὀνομάστηκε ἔτσι γιατί εἶχε πάει στὴν Πόλη. Πρῶτα λέγονταν Κοντογιάννης. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα, ὅποιος πῆγαινε στὴν Πόλη λεγόταν Πολίτης.

Χατζῆς: Ὀνομάστηκε ἔτσι γιατί κάποιος πρόγονος εἶχε πάει στοὺς Ἀγίους Τόπους. Πρῶτα λέγονταν Κοντογιάννης.

ΚΑΛΕΝΤΖΙ: Ἐξαρχος: Ἡ λέξις σημαίνει πρωτεῖο. Ἴσως πρόγονός του νὰ κατεῖχε κάποιο πρωτεῖο ἐκκλησιαστικό ἢ Διοικητικό.

Λογοθέτης: Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ στὴν περιφέρεια.

Φίλιος: Ἴσως σημαίνει τάση γιὰ φιλικὴ λύση τῶν διαφορῶν.

ΠΗΓΑΔΙΑ:

ΠΑΤΕΡΟ: Βενέτης: Πρόγονος εἶχε ταξιδεύει στὴ Βενετία.

Κεχαγιᾶς: Ἴσως κάποιος πρόγονος νὰ εἶχε τὴ θέση Κεχαγιᾶ.

ΦΟΡΤΩΣΙ:

ΚΩΣΤΗΤΣΙ: Πολίτης: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπὼν. Πλαίσιας.

ΝΙΣΤΟΡΑ: Φίλιος: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπὼν. Καλεντζίου.

Φραγγος: Προφανῶς κάποιος πρόγονος εἶχε ταξιδεύει στὴ Φραγκιά.

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ: Ἐξαρχος: Ἴδε ἀνωτέρω ἐπὼν. Καλεντζίου.

ΚΟΡΥΤΙΑΝΗ: Ἀγαπίου: Πιθανὸν νὰ ἐκφράζει τὴν ἰδιαιτέρη τάση πρὸς τὴν ἀγάπῃ κάθε συνανθρώπου ἢ ἀπὸ κυριώνυμο.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Ἐξαρχος: Ἴδε ἀνωτέρω σχετικῶς.

Ἀγαπίου: Ἴδε ἀνωτέρω σχετικῶς. Προέρχεται ἀπὸ τὴν Κορύτιανη.

Οἰκονόμου: Τίτλος Θρησκευτικὸς καὶ θέση οἰκονομικῆς στάθμης.

η) Ε π ὶ ν υ μ α δι ά φ ο ρ α (ποὺ δὲν ἐρμηνεύονται)

ΠΛΑΙΣΙΑ: Γέρος.

Γιώτσιας: Ἀπὸ Πεστὰ Ἰωαννίνων.

Καρκαμπούνας: Ἀπὸ Βαρλαάμ Ἰωαννίνων.

Μιάμης: Ἀπὸ Πράμαντα Ἰωαννίνων.

Μπαράτσας; Ἐντόπιος.

Πανταξῆς: Ἐντόπιος.

Σαφαρίκας: Ἐντόπιος.

Τζιάλλας: Ἐντόπιος.

Τσακούμης: Κατάγεται ἀπὸ Ἀγναντα Τζουμέρκων.

ΚΑΛΕΤΖΙ: Βασδόκας: Ἐντόπιος.

Θεμελῆς: Ἐντόπιος.

Καλλιμάνης: Κατάγεται ἀπὸ περιοχὴν Ἀττικῆς.

Κατσάρης: Ἐντόπιος.

Κατοῆς: Ἐντόπιος.

Μαγγίνας: Ἐντόπιος.

Μάτζος: Ἐντόπιος.

Νταβῆς: Ἐντόπιος.

Πᾶνος: Κατάγεται ἀπὸ Πεστὰ Ἰωαννίνων.

Τζαχρήστος: Ἐντόπιος. Τὸ ἐπώνυμο ὑπάρχει καὶ στὰ Πράματα Τζουμέρκων.

Τσακανέλης: Κατάγεται ἀπὸ Τζουμέρκα.

ΠΗΓΑΔΙΑ: Γκίκας: Κατάγεται ἀπὸ μεγάλη ἐκχριστιανισθεῖσα μωαμεθανικὴ οἰκογένεια, ὅπως πιστεῦουν στοῦ χωριό του.

Σιντόρης: Κατάγεται ἀπὸ Πλατανούσα Ἰωαννίνων.

ΠΑΤΕΡΟ: Βλαχάκης: Κατάγεται ἀπὸ Ἑλληνικὸ (Λοζέτσι).

Δερβέντζας: Κατάγεται ἀπὸ Κρυφοβό.

Δροῦβος: Ἐντόπιος.

Ζυγούρης - Σιακαμπένης - Σδραλλίας: Ἐντόπιος.

Μερέκας: Κατάγεται ἀπὸ Μονολίθι Ἰωαννίνων.

Μπενέκος: Κατάγεται ἀπὸ Χουλιαράδες.

Φερεντῖνος: Κατάγεται ἀπὸ Σκλίβανη.

Τσιόδουλος: Κατάγεται από Χουλιαράδες.

ΚΩΣΤΗΤΣΙ: Γκίτσης - Πουλής: Έντόπιοι.

Μάργαρης - Πατσιούρας: Κατάγονται από Τζουμερκοχώρια.

ΝΙΣΤΟΡΑ: Κανδύλης - Καλῆς - Μητσώνης - Μόσιαλος - Φάρορος - Χρη-
στιᾶς - Χρόνης: Ντόπιοι.

ΚΟΡΥΤΤΙΑΝΗ: Άνυφαντής: Κατάγεται από Πηγάδια.

Κοντράς: Κατάγεται από Ίωάννινα.

Μπουκουβάλας - Ντάρδης - Πρέντζας - Μπαζούκας - Σούκης - Σιατήρης -
Σκάρας - Τζέτζος: Έντόπιοι.

Στασινός: Κατάγεται από τὰ Κράβαρα Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Χήτας: Κατάγεται από Σερβιανὰ Ἰωαννίνων.

ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ: Δρόσος - Κατσῆς - Λούλης - Μανόπουλος - Μπέσσας, Νιά-
ρος - Τζιοῦρος: Όλοι ἐντόπιοι.

Γναφάκης: Κατάγεται από τὴν Κρήτη.

Παπαδιώτης: Κατάγεται από Κρανιὰ Πρεβέζης.

Τσίνας: Κατάγεται από Τζουμέρκα.

Μπασέκης: Κατάγεται από Λαγάτορα Ξηροβουνίου Ἰωαννίνων.

Κατσιάρης - Μπέκος - Τζιάλλας - Τσώνης - Πουλῆς - Τριαντάφυλλος - Νά-
τσικας - Σκάρας: Όλοι ἐντόπιοι.

Πανταζῆς: Κατάγεται από Πλαίσια.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ: Γκανές - Γκρέστας - Δρούβης - Ζάννης - Καίσαρης: Έντόπιοι.

Μαντέλος - Μαντέλης - Μπουκουμάνης - Μπάροκας: Έντόπιοι.

Πατσιούρας - Τριανταφύλλου - Τσιόδουλος - Τσιούρης - Τσουμάνης: Άπαν-
τες ἐντόπιοι.

Τσῶνος: Κατάγεται από Στερεὰ Ἑλλάδα.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ*

Περιοχής Κρυφοβού Ήπειρου

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ)

Πρώτο Βραβείο Κουτλιδείου Διαγωνισμού 1977—1978
του Λυκείου Έλληνιδων

ΙΒ'. ΣΚΕΥΗ ΔΙΑΦΟΡΑ — ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ — ΘΕΣΗ
ΤΟΥΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

α'. Πράγματα και είδη καλλωπισμού των μελών της οικογένειας

Για τὸν καθρέφτη μιλήσαμε. Τὰ χτένια. «Τὸ πυκνὸ τὸ χτέν'» γιὰ τὶς κό-
νιδες. «Ὁ τσέγκλος» γιὰ τὸ πρῶτο χτένισμα. Τὰ τοποθετοῦσαν σὲ μιὰ θήκη
ξύλινη μικρὴ «τ' χτενοθήκ'». Τὴ χτενοθήκη στὸν παλιὸ τύπο τοῦ στρωτοῦ καὶ
τοῦ ἡμιδιώροφου τὴν ἔχουν σὲ μιὰ θουρίδα τοῦ σπιτιοῦ.

«Τὰ ξυραφιστικά» τοῦ ἄντρα. Ξυράφι μεγάλο, ἀκόνι. πινέλο. Τὰ βάζουνε
σὲ μιὰ χιλιολερωμένη σακουλίτσα ἀπὸ μουσαμά ἢ χοντρὸ πανί. Τὴ σακούλα
τοποθετοῦν στὴν θουρίδα τῶν παλιῶν τύπων σπιτιοῦ. Τὸ ψαλίδι γιὰ νὰ κου-
ρεύουνται οἱ ἄντρες καὶ νὰ περιποιοῦνται τὸ μουστάκι τους, τὸ βάζουν στὴν
ψηλὴ θουρίδα τοῦ σπιτιοῦ ἢ στὸν ὁστρέχα νὰ μὴ τὸ φτάνουν τὰ παιδιὰ καὶ
κόψουν τίποτε καὶ τὸ χαλάσουν.

β'. Τὸ εἰκονοστάσι

Τὸ εἰκονοστάσι στὴν ἀνατολικὴ γωνία τοῦ σπιτιοῦ (εἰκόνισμα, ἁγιονέ-
ρι κλπ. γράψαμε στὴ Λαϊκὴ Λατρεία γι' αὐτά). Καὶ στὸ παλιὸ στρωτὸ καὶ στὰ
νεώτερα στὴν ἴδια θέση.

γ'. Ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα πράγματα χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν γυναικῶν καὶ ἡ
θέση τους στὸ σπίτι

1. «Ὁ ἀργαλεῖος». Χρησιμοποιοῦν τὸν ὀριζόντιο συνηθισμένο
ὥς τὰ σήμερα. Μόνο πρὶν ἀπὸ τὸ 1900 ὑπῆρχαν στὸ χωριὸ «οἱ ἀνυφαντῆδες»
ποὺ ὕφαιναν κυρίως σακιά μὲ τὸν ὀρθὸ ἀργαλεῖο ποὺ ἔστηναν στὴν αὐλὴ
(λεπτομερὴς περιγραφή τῶν ἀργαλειῶν ἔγινε στὸ «Λεξικὸ ἰδιωμάτων» ποὺ
κάναμε τὸ 1971. Βραβεῖο Γλωσσικῆς Ἑταιρείας). Τὸν ἀργαλεῖο στὸ παλιὸ
στρωτὸ τὸν τοποθετοῦν στὸν πάτο, κάτω ἀπὸ τὸ φεγγίτη τὸ χειμῶνα ἢ σὲ θέ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 630.

ση απέναντι από τὴν ἀνοικτὴ πόρτα. Τὸ καλοκαίρι τὸν βγάζουν καὶ ὑφαίνουν στὴν αὐλὴ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο. Στὸ ἡμιδιώροφο παλιό, στὴν κούλια. Στὸ νεώτερο στὴν καμαρούλα ἢ στὴν κούλια ἢ στὸ κατώγι μερικοί. Τὸ καλοκαίρι πάλι ἔξω.

2. «Ἡ ἀ ν έ μ η» γιὰ τὸ μάζεμα τοῦ γνέματος. Τὴν βάζουν σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ στρωτοῦ. Στὸ κατώγι τοῦ ἡμιδιώροφου καὶ τῶν ἄλλων τύπων.

3. «Δ ι á σ τ ρ α» γιὰ τὸ «ἴδιασμα» τῶν βλαριῶν τοῦ ἀργαλειοῦ. Στὸν ὁστρέχα τοῦ στρωτοῦ ἢ πάνω στὸν ἀργαλειὸ ἢ σὲ καμιά γωνία. Τὸ ἴδιο στὸν παλιὸ τύπο ἡμ)φου. Στούς νεώτερους τύπους στὴν καμαρούλα ἢ στὸ ὑπόγειο.

4. «Β ε λ ό ν ε ς» καὶ «κονταρίτσια» πλεξίματος. Στὴ θουρίδα τοῦ στρωτοῦ καὶ ἡμ)φου. Ἡ πάνω στὴν ποδιὰ τοῦ τζακιοῦ.

5. «Ρ α φ τ ο μ η χ α ν ἠ χ ε ρ ι ο ὺ» στὴν κούλια τοῦ ἡμ)φου.

6. Ρ ό κ α γνεσίματος. Τσιτωμένη στὸν τοῖχο τοῦ στρωτοῦ ἔξω ἀπὸ τὸ σπíti ἢ μέσα. Σὲ καμιά ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ. Μαζὶ καὶ τὸ ἀδράχτι, σφοντύλι, δρούγα (ἀδράχτι μὲ κεφαλὴ στὴν ἄκρη του).

7. Τ à λ α ν ά ρ ι α κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Στὸν ὁστρέχα. Στὸ ὑπόγειο.

8. Τ ὸ μ ε γ ά λ ο ψ α λ ί δ ι «τὸ προβατοψάλδο» ποὺ τὸ λένε, γιατί κουρεύουνε καὶ τὰ πρόβατα, τὸ τσιτώνουν στὸν τοῖχο· στὸ ὑπόγειο ἢ στὸν ὁστρέχα, ἢ σὲ καμιά θουρίδα τοῦ σπιτιοῦ.

9. Σ ί δ ε ρ ο σ ι δ ε ρ ώ μ α τ ο ς. Πρὶν τὸ 1930 μεταχειρίστηκαν μερικὲς οἰκογένειες τὸν τύπο χωρὶς κάρβουνα. Τὸ βάζαν στὴ θουρίδα ἢ σὲ καμιά γωνιὰ στὴν κούλια. Μεταπολεμικὰ σίδερο μὲ κάρβουνα.

δ'. Πλύσιμο ρούχων

Γιὰ νὰ πλένει ἡ μάνα ἢ νύφη ἢ κόρη τῆς οἰκογένειας χρησιμοποιεῖ. «Τὸ καζάνι» μεγάλο τσίγκινο. Τὸ σκαφίδι ξύλινο μὲ ψηλοὺς κόθρους. Τὸν κόπανο. Τὸ καλάθι. Τὸ καζάνι κρεμοῦν σ' ἓνα παλούκι στὸν τοῖχο τῆς αὐλῆς. Τὸ σκαφίδι στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς. Τὸν κόπανο σὲ μιὰ ἄκρη. τὸ καλάθι (πανέρι) σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ στρωτοῦ ἢ τοῦ ὑπογείου.

ε'. Σκεύη στὴν αὐλὴ

«Ἡ κουρύτα» στενόμακρη σκάφη πελεκητὴ σὲ κορμὸ δέντρου. Τὴν βάζουν σὲ μιὰ ἄκρη τῆς αὐλῆς νὰ πίνουν τὰ μανάρια νερό. «Τὸ κουρτσέλι» (ξύλινος σκύφος). στὴν αὐλὴ νὰ πίνουν οἱ κότες νερὸ καὶ νὰ ρίχνουν τὰ ἀποφάγια γιὰ τὰ σκυλιά.

στ'. Μέτρα θάρους

«Τὸ στατέρ'» (Ρωμ. ζυγός), «ἡ Παλάντζα» (Ρωμ. ζυγ. μὲ δίσκο κρεμαστό), εἶναι κρεμασμένα σ' ἓνα παλούκι στὸν τοῖχο ἢ στὸ ὑπόγειο. «Ἡ κτσιούπα», (κάδος σκαλιστὸς σὲ κυλινδρικό κομμάτι κορμοῦ δέντρου). Τὴν «κτσιούπα» τὴ λένε καὶ «τσιατούρα». Μετροῦσαν τὸ «γένυμα» (καλαμπόκι. στάρι. κλπ.) ποὺ δίνανε γιὰ τὸν παπὰ. Τὴ χρησιμοποιοῦσαν πρὶν ἀπὸ τὸ 1912. Τὴν εἶχαν τοποθετημένη σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ στρωτοῦ. Τὴν ἀναποδογύριζαν καὶ κάθονταν πολλὰς φορὲς.

ζ'. Τὰ χρήματα

Τὶς λίρες τὶς βάζουν σὲ κουδούνι ἢ τενεκὲ καὶ τὶς κρύβουν βαθιὰ στὴν ὁσπρέχα ἢ σὲ κανένα τοιχάρι τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς αὐλῆς. «Τὸ κομπόδεμα» ἢ «σακούλα» μ' ἓνα σχοινὶ στὸν κόρφο τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογένειας. Ὅταν πάει γιὰ δουλειὰ στὸ χωράφι τὴν κρύβει σὲ κανένα ρούχο ἢ κασέλα. Οἱ γυναικες τὸ κομπόδεμά τους τὸ τρυπῶνουν στὶς δίπλες τῶν ρούχων «τοῦ γίκου». Ἀκόμη σὲ κάποιο μαντήλι ποὺ τὸ βάζουν σὲ κάποια τσέπη.

η'. Ἀτομικὰ πράγματα τοῦ ἄντρα

Ταμπακιέρα, πριόβολος, ἴσκνα, σουγιάς, στουρναρόπετρες, τοιακμάκι, κλπ., ὅταν δὲν τὰ ἔχει πάνω του τὰ βάζει στὴ θουρίδα δίπλα στὸ τζάκι. Ἰδίως ὁ γέροντας τοῦ σπιτιοῦ τὰ ἔχει ἐκεῖ.

θ'. Συλλογὴ καὶ διατήρηση σοδειᾶς

«Τὸ ἀ μ π ἰ ρ ι», μὲ διαμερίσματα γιὰ τὸ σιτᾶρι, τὴ βρίζα, κλπ. Στὸ στρωτὸ τὸ ἔχουν σὲ μιὰ μεριά στὸν πάτο. Στὸ ἡμιδιώροφο στὴν κούλια ἢ στὸ ὑπόγειο τὶς περισσότερες φορές. Τὸ βάζουν καὶ στὸ καθιστικὸ ἢ χειμωνιάτικο δωμάτιο πολλοί. Πάνω ἀπὸ τὸ καπάκι τοῦ ἀρπαριοῦ βάζουν διάφορα πράγματα. «Τ ἀ σ α κ ι ἄ», γεμάτα μὲ «γένμα» (καλαμπόκι, σιτᾶρι, κλπ.). Στὸ στρωτὸ πρὸς τὸν πάτο ὀρθὰ ἀκουμπισμένα στὸν τοῖχο. Στὸ ἡμιδιώροφο στὸ καθιστικὸ ἢ στὸ ὑπόγειο ἢ στὴν καμαρούλα τοῦ νεώτερου τύπου.

«Τ ἀ δ ι σ ἰ α κ ι α» κρεμασμένα σὲ παλούκι στὸν τοῖχο. Κάθε «τ ρ ο υ β ἄ ς» γεμάτος κρεμασμένος στὸν τοῖχο. Τὸ καλαμπόκι κρεμᾶται στὶς γρεντιές τοῦ στρωτοῦ καὶ τῆς κούλιας. Τὸ κάνουν «κρεμάδες», βάζουν στὶς γρεντιές λιανὰ ξύλα «τὰ σταλίκια» καὶ κρεμοῦν τὶς ἀρμάθες τοῦ καλαμποκιοῦ. Τὶς ἀρμάθες μὲ τὰ σκόρδα καὶ τὰ κρεμμύδια τὶς κρεμοῦν στὶς γρεντιές τοῦ στρωτοῦ ἢ στὸ ὑπόγειο τῶν ἄλλων τύπων.

ι'. Τὸ νερὸ

Ἡ βαρέλα, στὸ πεζούλι πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα ἢ στὴ «χωνευτὴ» βαρελοθήκη ἢ στὸ πεζούλι ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοποθετημένη. «Τὸ β α ρ ε λ ἰ α κ ι» (μικρὸ δοχεῖο μὲ δόγκες καὶ ἀλυσίδα νὰ κρεμᾶται) κρεμασμένο σὲ παλούκι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἢ μέσα. Τὸ π α γ ο ῦ ρ ι, σὲ θουρίδα τοποθετημένο.

ια'. Καθαριότητα

Ἡ σκούπα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. Ἐνας πάφλας (κομμάτι τενεκὲ) σὲ μιὰ γωνία τῆς αὐλῆς ποὺ χρησιμεύει γιὰ φαράσι. Ἡ β ρ ὕ σ η γιὰ νὰ πλένονται, κρεμᾶται ἔξω στὴν πρόσοψη τοῦ σπιτιοῦ ἢ σὲ καμινὰ φούρκα τῆς κληματαριᾶς. Δίπλα ἢ σ α π ο υ ν ο θ ἦ κ η. Τὸ παίρνουν ὅπως πάντα τὸ σαποῦνι μέσα καὶ τὸ βάζουν στὴ θουρίδα γιὰτὶ τὸ ἀρπάζουν οἱ χαρακάξιες.

ιβ'. Ἀντιυείμενα τοῦ τζακιοῦ

Ἡ μ ἰ ἰ α σ ι α, ἡ τ σ ι μ π ἰ δ α, τὸ φ υ σ ο ῦ ν' (ἀπὸ καλάμι, σωλήνας, ἢ ἀπὸ παλιὸ θηκάρι σπάθας) γιὰ νὰ φουσᾶνε τὴ φωτιά. Ὅλα στὴν ἄκρη τῆς

γωνιάς. Ἡ πυροστιά, μέσα σὶὸ σταχιολόγο ἢ τὸ γαστρολόγο. «Ἡ κρεμαστάλα (άλυσίδα μὲ στρόγγυλους μεγάλους κρίκους καὶ τοιγγέλια). Τὴν κρεμαστάλα τὴν κρεμᾶνε ἀπὸ τὴ γρεντιά πού περνάει πάνω ἀπὸ τὸ τζάκι τοῦ στρωτοῦ. Τὴν κρεμᾶνε ἀπὸ ἓνα σίδερο πού εἶναι περασμένο κατ'άλληλα μέσα σὶὸν καπνοδόχο τοῦ τζακιοῦ. Σ' αὐτὴ κρεμᾶνε τίς κατσαρόλες γιὰ νὰ βράζουν στὴ φωτιά. Ἡ γάστρα. Στὸ γαστρολόγο τοποθετημένη.

ιγ'. Τοῦ φούρνου

«Τὸ ξιθάλ'» (τὸ φτυάρι πού βάζουν καὶ βγάζουν τὰ ταψιά. Τὸ ἔχουν μπροστὰ σὸ φούρνο ὄρθιο.

ιδ'. Φωτισμός

Ἡ χειρολάμπα (μικρὴ τοίγκινη ἢ μπουτίτζινη χωρὶς λαμπόγυαλο). Τὴν τοποθετοῦν πάνω σὸ τζάκι, στὴν ποδιά του. «Λάμπια γιὰ λένια» (μὲ λαμπόγυαλο) τὴν βάζουν στὴν πάνω ποδιά τοῦ τζακιοῦ ἢ τὴν κρεμᾶνε σὶὸν τοῖχο.

«Ἡ μπουγλα» (δοχεῖο στρόγγυλο τενεκεδένιο πού βάζουν τὸ πετρέλαιο μέσα) εἶναι κρεμασμένη σὲ καμιά ἄκρη σὶὸν τοῖχο τοῦ στρωτοῦ ἢ σὶὸ ὑπόγειο.

ιε'. Σκεύη μαγειρικῆς

Θέση τους σὸ σπίτι. Τεντζερέςδες: «Καραβάνα», μεγάλη κατσαρόλα μὲ ἀρβάλι» (θηλιά τοξοειδὴ γιὰ νὰ κρεμᾶται). «Σιούτα τέντζερη», κατσαρόλα χωρὶς θηλιά. Στὴ φωτιά τοποθετεῖται στὴν πυροστιά. «Τὸ παγράτ'» μικρὸ κατσαρολάκι μὲ θηλιά γιὰ νὰ κρεμᾶται. Εἶναι χαλκωματένιο καὶ τοποθετεῖται σὸ πεζούλι τοῦ παλιοῦ στρωτοῦ· σὲ καμιά γωνιά σὸ νοικοκυριὸ τοῦ καθιστικοῦ τῶν ἄλλων τύπων· σὸ μαγειριό. «Τὰ σαγιάνα» (πάτα χαλκωματένια μὲ πρόσθετο κυκλικὸ πάτο). «Τὰ νταβάδια» (μικρὰ χαλκωματένια ταψάκια πού τρῶνε πολλοὶ μαζὶ σὸ σπίτι), εἶναι σὸ πεζούλι τοῦ στρωτοῦ «ἢ στὴν πιατοθήκη ἢ σὲ καμιά γωνιά τοῦ καθιστικοῦ» ἢ σὸ μαγειριό. «Ἡ χλιάρα» (μεγάλῃ ξύλινη κουτάλα γιὰ νὰ ἀνακατεύουν τίς κατσαρόλες τὸ φαγητό). Εἶναι κρεμασμένη σὶὸν τοῖχο σὸ νοικοκυριὸ τοῦ στρωτοῦ καὶ τῶν ἄλλων τύπων. Ἀκόμη κρεμᾶται κοντὰ στὴν πιατοθήκη. «Τὰ χλιάρα» (ξύλινα κουτάλια), «τὰ κτάλια» (μεταλλικὰ κουτάλια), «τὰ πούνια» (μεταλλικὰ πυρούνια) εἶναι σὲ καμιά θουρίδα τοῦ στρωτοῦ ἢ στὴν πιατοθήκη ἢ σὸ ντουλάπι τοῦ νεώτερου τύπου σπιτιοῦ. «Τὰ τηγάνια», εἶναι κρεμασμένα ἔξω ἀπὸ τὴν πιατοθήκη ἢ σὶὸν τοῖχο ἢ σὸ πεζούλι τοῦ παλιοῦ στρωτοῦ. «Τὸ τσκάλι» (τσουκάλι) πάνω σὸ πεζούλι. Σὲ καμιά γωνία. Κοντὰ στὴ βαρέλα τοῦ νεροῦ. Κοντὰ σὸ τζάκι. «Τὸ λήτρι» (κύπελο), σὸ πεζούλι ἢ κρεμοσμένο στὴν πιατοθήκη ἢ πάνω στὴ βαρέλα ἢ πάνω στὴν ποδιά τοῦ τζακιοῦ.

ιστ'. Παρασκευὴ ψωμιοῦ

Τὸ σκαφίδι, τοποθετημένο πάνω σὸ πεζούλι τοῦ παλιοῦ. Ὅρθο στὴν ἄκρη τοῦ καθιστικοῦ στοὺς ἄλλους τύπους. Στὸ μαγειριό. Τὸ σκαφίδι τοῦ ψωμιοῦ εἶναι φτιαγμένο μὲ κορμὸ δέντρου σκαλισμένο καὶ μονοκόμματο.

«Κ ό σ κ ι ν ο», «σ ή ι α», γιά τὸ κοσκίνισμα ἀλευριοῦ. Εἶναι κρεμασμένα σὲ παλούκι στὸν τοῖχο σ' ὅλους τοὺς τύπους τῶν σπιτιῶν. Στὸ στρωτὸ — καθιστικό δωμάτιο ὅπου καὶ τὸ νοικοκυριό. Στὰ νεώτερα, στὴν κουζίνα. «Τὸ κ ο υ μ π λ ί τ σ ι» (μικρὸς κάδος ξύλινος), ποὺ φυλάγει ἢ νοικοκυρὰ τὸ προζύμι «γιά νὰ ἀναπιάσει τὸ νέο». Στὸν τύπο τοῦ παλιοῦ στρωτοῦ εἶναι στὸ πεζούλι. Στους ἄλλους τύπους σὲ μιὰ γωνιὰ στὸ νοικοκυριό. «Ξ ύ σ τ ρ α», γιά νὰ γυρίζουν τὸ ψωμί στὸ ταψί καὶ νὰ τὸ κόβουν. Κοντὰ στὸ ψωμί ἢ κρεμασμένη στὴν πιατοθήκη. «Ό . τ ἄ λ α ρ ο ς», βαρέλι ἀνοικτὸ ἀπὸ πάνω μὲ καπάκι. Βάζουν τὸ ἀλεύρι γιά νὰ τὸ προφυλάξουν ἀπὸ τὰ ποντίκια. Εἶναι στὸ καθιστικό. «Τὸ ἄ λ ε υ ρ ο σ ἄ κ ι», τὸ σακ'ι μὲ τὸ ἀλεύρι. Κοντὰ στὸ νοικοκυριό στὸ καθιστικό. «Ό χ ε ι ρ ό μ π λ ο ς» (μικρὲς μυλόπετρες), ποὺ «χειρομπλάνε» (ἀλέθουνε) τὸ πληγούρι, κλπ., στὸ σπίτι. Εἶχαν τὰ σπύτια πρὶν ἀπὸ τὸ 1940. Στὰ παλιὰ ἦταν τοποθετημένος στὸ πεζούλι ἢ σὲ καμιά ἄκρη.

ιζ'. Τῆς πίτας

«Σ ν'ν ί», χαμηλὸ ταψὶ γιά πίτα. Τοποθετημένο ὅπου καὶ τὰ ἄλλα ταψιά. «Π λ α σ τ ή ρ'» γιά τὸ πλάσιμο. Εἶναι κρεμασμένο στὸν τοῖχο. Πολλὲς φορὲς τὸ βάζουν πάνω στὸν τάλαρο καὶ τοποθετοῦν τὸ ψωμί καὶ τὸ σκεπάζουν μὲ τὸ μεσάλι. «Σ ή τ α ψ'λ ή». Τὴν ἔχουν κρεμασμένη σὲ παλούκι στὸν τοῖχο. «Π ε τ ρ ο γ ἱ ἄ ρ'ς» (βέργα ξύλινη γιά τὸ πλάσιμο). Εἶναι πάνω στὰ παλούκια ποὺ εἶναι κρεμασμένο τὸ πλαστήρι, κόσκινα, κλπ.

ιη'. Ἡ σφραῖδα γιά τ'ς λειτουργιές (Σφραγίδα γιά τὰ πρόσφρα)

Τυλιγμένη σὲ καθαρὸ πανί. Τοποθετεῖται σὲ θουρίδα τοῦ σπιτοῦ. Καὶ στὴν κορυφὴ τῆς πιατοθήκης.

ιθ'. Τὰ καρικεύματα — ἄλατι.

Ἡ ρ ή γ α ν η, κρεμασμένη στὸν τοῖχο. Τὸ π ι π έ ρ ι, σὲ κουτάκι καὶ στὴ θουρίδα. Ἡ δ ἄ φ ν η τοπωμένη κάπου ψηλά! Ὑἷα μυρωδικὰ σὲ σακουλάκια. Τὰ κρεμοῦνε ἢ τὰ βάζουνε στὴν πιατοθήκη ἢ σὲ καμιά θουρίδα. «Ἄ λ α τ ο θ ή κ'». Ὑἷα ξύλινο κασονάκι μὲ καπάκι ξύλινο ποὺ ἀντὶ γιά ρεζέδες κρατιέται μὲ πετσιὰ. Βάζουν τὸ ἄλατι τὸ χοντρό. Εἶναι τοποθετημένη ἢ στὸ πεζούλι ἢ σὲ καμιά ἄκρη στὸ νοικοκυριό. «Τὸ λ ἄ δ ι» στὴ «μ π ο ύ γ λ α» (τενεκεδάκι στρόγγυλο μὲ μικρὴ «γούλη», θηλιές καὶ σχοινάκι νὰ κρεμῆται, χωρητικότητας ὥς μιὰ ὀκά). Τὴν κρεμᾶνε σ' ἓνα παλούκι στὸν τοῖχο ἢ σὲ καμιά γωνία τοῦ νοικοκυριοῦ. Γιά νὰ τὴν ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν μπούγλα πετρελαίου τὴ λένε: «μπούγλα μὲ τοῦ λάδ'. Τὴν ἄλλη: «μπούγλα μὲ τοῦ πιτρέλιου». Πολλὲς φορὲς τὴ μυρίζουνε νὰ δοῦνε ποιὰ εἶναι γιά τὸ ἓνα ἢ γιά τ' ἄλλο.

«Τὸ γ' δ ι» (γουδί). Πέτρινο. Τὸ βάζουν μέσα στὸ σπίτι σὲ καμιά γωνιά. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι πάνω στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς «ταπίκπα» (ἀναποδογυρισμένο).

κ'. Τὰ πιотά

Τὸ ρακὶ στὴν «τ σ α ρ τ σ ἄ ρ α» (μικρὸ μεταλλικὸ παγουράκι μὲ κα-

λαμάκι στο στόμιο νὰ βγάξει λίγο ρακί). Τὴν τσαρτοάρα εἶχαν ὅλα τὰ σπία πρὶν ἀπὸ τὸ 1930. Ἔπιναν ὅλοι οἱ μουσαφίραοι ἀπὸ τὴν ἴδια χωρὶς ρακοπότηρα. Μετὰ τὸ ρακὶ βάζουν καὶ σὲ μπουκάλια ποὺ τὰ τοποθετοῦν στὸ ντουλάπι τοῦ στρωτοῦ. Τὴν τσαρτοάρα στὸν τύπο τοῦ στρωτοῦ ἔβαζαν σὲ καμιὰ θουρίδα ἢ τὴν κρεμοῦσαν, γιατί εἶχε θηλιές καὶ σχοινὶ νὰ κρεμιέται. «Τὰ κ ρ α σ ο β ἄ ρ ε λ α» στὸν πάτο τοῦ στρωτοῦ, πάνω σὲ πέτρα μεγάλη ἢ σὲ πεζουλάκι ἐπὶ τοῦτο φτιαγμένο. Στὸν τύπο τοῦ ἡμιδιώροφου τὰ βάζουν τὰ βαρέλια στὸ ὑπόγειο σὲ πεζούλι ποὺ ἔχουν. «Τὸν τ ἄ λ α ρ ο» (ἀνοιχτὸ βαρέλι μεγάλο) μὲ τὰ τσίπουρα τὸν βάζουν στὸ ὑπόγειο ἢ ἔξω στὴν αὐλή. «Τὰ κ ρ α σ ἄ σ κ ι α» (ἀσκιὰ κρασιοῦ), ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν μεταφορὰ τοῦ κρασιοῦ παλιὰ τὰ κρεμοῦσαν στὴν γρεντιὰ ἢ σὲ καμιὰ ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ ἐφόσον ἦταν ἄδεια. Τὰ φύλαγαν ἀπὸ τὶς γάτες.

κα'. Σκευὴ γαλακτικῶν προσφαγίων

«Τὸ β α ρ ε λ ο τ ὕ ρ ι» (βαρέλι μὲ τυρί). Στὸν πάτο τοῦ σπιτιοῦ πάντα ἢ στὸ ὑπόγειο «νὰ χει κρυότη, νὰ μὴ χαλάει τοῦ τυρί». «Ἡ μ π ο ὕ τ α» (κάδος γιὰ νὰ χτυπᾶνε τὸ γάλα), «ταπίκπα» (ἀναποδογυρισμένη) στὸ νοικοκυριὸ μὲ «τὴ φούρλα» (εἰδικὸ ξύλο ποὺ χτυπᾶνε τὸ γάλα) μέσα.

Τὰ ἀσκιὰ: «Γ α λ ἄ σ κ'» (ἀσκιὴ γιὰ νὰ χτυπᾶνε τὸ γάλα). Τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλιὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1912 ὅσοι δὲν εἶχαν μπούτα. «Τ' ρ ἄ σ κ'» (ἀσκιὴ τυριοῦ). «Π ρ ι ν τ ζ ἄ σ κ'» (ἀσκιὴ γιὰ τὴν πρέντζα καὶ γκίτζα). «Γ α λ ο τ ρ ἄ σ κ'» (ἀσκιὴ γιὰ γαλοτύρι). Ἐπίσης μικρὰ ἀσκιὰ τὰ λένε: «Τ ο υ λ ο ὕ μ'». «Τ ρ α β ζ ἰ κ'». Βάζουν σὲ τοῦτα γκίτζα, λίγο τυρί, κλπ. Ὅλα τὰ ἀσκιὰ τὰ βάζουν σὲ καμιὰ γωνία τοῦ στρωτοῦ. Μερικὰ πάνω στὸ πεζούλι ποὺ εἶναι στὴ μέση στὸ καθιστικὸ τοῦ ἡμιδιώροφου. Τὰ μικρὰ τὰ κρεμιᾶνε στὴ γρεντιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Τὰ προστατεύουν ἀπὸ τὶς γάτες.

«Σ τ ἄ μ ν α γ ι ἄ β ο ὕ τ' ρ ο». Πήλινη στάμνα γιὰ τὸ βούτυρο. Τὴν ἔχουν σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ κῶρο τοῦ νοικοκυριοῦ. «Τὸ σ ο υ β λ ἰ μ ἐ τ ἦ ν π υ τ ἰ ἄ». Εἶναι ἡ πυτιὰ ἀπὸ τὰ κατσικάκια καὶ τ' ἄρνάκια γάλακτος. Τὴν ἔχουν γιὰ τὸ πῆξιμο τοῦ τυριοῦ. Τὴν πυτιὰ αὐτὴ δένουνε καλὰ μ' ἓνα σουβλάκι στὸν μικρὸ πατσιὰ τοῦ ἄρنيου ποὺ βγάλανε καὶ τὴν κρεμοῦνε στὴ γρεντιὰ κοντὰ στὸ τζάκι νὰ ξεραθεῖ. Μένει γιὰ μῆνες κρεμασμένη. Τὴν ἀνοίγει τὴν παίρνουν καὶ βγάζουν ἀπὸ λίγο γιὰ τὸ πῆξιμο. Τὴν κρεμιᾶνε πάντα ψηλὰ νὰ μὴ τὴ φᾶνε οἱ γάτες.

κβ'. Τὰ θεραπευτικὰ μαντζούνια

Ὅταν εἶναι «χειρές» (δέμα χειρῆς) τὰ κρεμοῦνε στὸν τοῖχο. Ἄν εἶναι ἱριμμένα (σινάπι, κλπ.) τὰ ἔχουν σὲ σακουλάκια καὶ τὰ κρεμοῦνε στὸν τοῖχο ἢ σὲ καμιὰ θουρίδα. Ἄν τέλος εἶναι ρευστὰ (ὅπως τὸ κατράμι) τὰ ἔχουν σὲ μεταλλικὸ κουτάκι καὶ τὸ ἔχουν στὸν ὁστρέχα ἢ σὲ καμιὰ θουρίδα.

κγ'. Καφές

Τὰ κ α φ ε κ ο ὕ τ ι α τὰ ἔχουν στὴν θουρίδα κοντὰ στὸ τζάκι ἢ στὴν πιανοθήκη. Τὰ κ α φ ὅ μ π ρ ι κ α στὴν ἴδια θουρίδα ἢ κρεμασμένα στὴν πιανοθήκη ἢ σὲ καρφὶ κρεμασμένα στὸν τοῖχο.

«Ὁ χ ε ι ρ ὅ μ π λ ο ς» τ' καφέ (μύλος καφέ) εἶναι στὸν ὁστρέχα ἢ στὴ θουρίδα ἢ στὴν πιανοθήκη.

«Ὁ ψήσκτης» γιὰ τὸ ψήσιμο τοῦ καφέ. Τοποθετεῖται πάνω στὸ πεζούλι.

κγ'. Ἐργαλεῖα γεωργικὰ καὶ ἄλλα. Θέση τους στὸ σπίτι

«Δρεπάνα», στὸν ὁστρέχα ἢ στὴ γρεντιά κρεμασμένα. Στὸν τύπο πού ἔχει ὑπόγειο, στὴν καρίνα κλιτωμένα. «Δικέλια», τσάπες, κασμάδες», ὀρθὰ στὴν αὐλή. «Ὅταν εἶναι χωρὶς στυλιάρι, στὸν ὁστρέχα. Στὸ ἡμιδο στὸ κατώγι». «Τὸ δριμόνι» (γιὰ τὸ λίνισμα σιταριοῦ), δριμόνι (γιὰ τὸ καθάρισμα τῆς αἴρας. Τὰ ἔχουν κρεμασμένα στὸν τοῖχο. Ἄλλοι στὸ κατώγι. «Τὸ ξλόφκαραο» (φυτάρι ξύλινο γιὰ τὸ λίνισμα), τὸ ἔχουν στὸν ὁστρέχα ἢ στὸ ὑπόγειο. «Τὸ δ'κράν» (δικράνι), ἢ «π'ροῦνα» πού εἶναι ἐργαλεῖα λινίσματος, τὰ ἔχουν ὀρθὰ στὴν αὐλή ἢ σὲ καμὰ καλύβα (ἀχυρώνα) τοιτωμένα.

«Ἡσβάρα», «τὸ ἀλέτρι», στὴν αὐλή. «Ὁ ζ'γός» (ζυγός) στὴν ἀχυρώνα ὀρθός. «Τὰ σκιδούκλια» (δέρματα γιὰ νὰ μὴ κόβει στὸ λαμπὸ τὰ βόδια ὁ ζυγός), τὰ κρεμοῦνε στὴ γρεντιά ἢ πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. «Τὸ γυνὴ» πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα ἢ στὸν ὁστρέχα ἢ στὴν ἀχυρώνα, ἢ στὸ ὑπόγειο. «Τὰ λούρι» (δύο μεγάλοι κρίκοι πού συνδέουν τὸ ἀλέτρι στὸ ζυγόν), τὰ βάνουν στὸν ὁστρέχα ἢ στὸ κατώγι ἢ στὴν ἀχυρώνα. «Τὶς τριχιές», τὶς μαζεῦουν καὶ τὶς κρεμοῦνε πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα ἢ στὸ ὑπόγειο ἢ στὸν ἀχυρώνα ἢ τὶς ἀφήνουν ἔξω στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς. «Τὰ ζέματα» (λουριά γιὰ ζέψιμο στὸ κάρο τῶν ἀλόγων, λαμιαρὰ κλπ.), τὰ ἔχουν στὸ ὑπόγειο ἢ στὸν ἀχυρώνα. «Τὰ σιδερένια ἀλέτρια» (σιδεράλετρα) στὴν αὐλή. «Ἡ κόσα» (γιὰ τὸ κόψιμο χόρτου), στὴν ἀχυρώνα.

κδ'. Ἄλλα ἐργαλεῖα τοῦ νοικοκύρη

«Τὸ κασάρ» (κασάρι), στὸ πεζούλι τῆς αὐλῆς ἢ στὴ φράχτη ἀκουμπισμένο.

«Τὸ πριόνι», «τὸ τρυπήρι» (μυτερὸ μαχαίρακι), «τὸ κλαδευτήρι» (κλαδευτήρι), «ὁ ξυλόφης», «τὰ καλβόσφυρια» (σφυρί, τανάλια, μπαλτάς) γιὰ τὸ καλίγωμα τῶν ζώων, τὰ ἔχει στὸν ὁστρέχα τοῦ παλιοῦ ἢ στὸ κατώγι τοῦ ἡμιδιώροφου.

«Τὸ τσαγκαροσόφλι» (τσαγκαροσόβλι), τὴν «τσαρχοβέλι» (βελόνα ραψίματος παπουτσιῶν), «τὸ σπάγγο», τὸ «σίδερο γιὰ τὰ παπούτσια», τὰ ἔχουν σὲ μιὰ θουρίδα ἢ στὸ ὑπόγειο ἢ κάπου στὸν ὁστρέχα. Τὴν τσαρχοβέλι καὶ τὸ σουβλί στὴν θουρίδα, ἀφοῦ τὰ βάλουν σὲ μιὰ σακουλίτσα.

κε'. Τὰ λαθραῖα

«Τὸ χαβάνι» (ἐργαλεῖο γιὰ κόψιμο καπνοῦ). «τὸ καζάνι γιὰ τὸ τοῖπουρο» (ἀποστακτήρας), τὰ ἔχουν κρυμμένα στὸν ἀχυρώνα ἢ στὴν «μπίμπτσα».

κστ'. Τὰ ποιμενικὰ πράγματα καὶ ἡ θέση τους στὸ σπίτι.

«Τὰ κυπροκούδονα» (κουδούνια γιὰ τὰ πρόβατα καὶ κύπρια γιὰ τὰ γίδια), ὅταν ξαρματώνουν τὰ γιδοπρόβατα τὸ Νοέμβριον τὰ ἔχουν στὸν

δοσρέχα ἢ στοὺς ὑπόγειοις ἢ στοὺς ἀχυρώνα ισιωμένα, γιὰ νὰ τὰ πάρουν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ νὰ ξανααρματώσουν τὸ κοπάδι. «Τὰ μ α λ λ ι ἄ». ὅταν εἶναι ἄπλυτα τὰ ἔχουν στοὺς ἀχυρώνα ἢ στοὺς πάτο τοῦ στρωτοῦ ἢ στοὺς ὑπόγειοις. Τὰ καρδάρια, τὸν τενεκὲ γιὰ τὸ γάλα, ὅταν τὰ φέρνουν στοὺς σπῖτι τὰ κρεμοῦνε πάντα ἔξω στὴ φούρκα τῆς κληματαριάς, γιὰ νὰ μὴ μυρίσῃ κὶ κόβει τὸ γάλα». «Τὴ κ λ ῖ τ σ α» ὁ τζιομπάνος πρὶν μπεῖ στοὺς σπῖτι τὴν ἀφήνει ἔξω ὀρθια ἢ τὴν κρεμάει κάπου π.χ. στὴν κληματαριά.

«Ὁ κ λ ε ῖ δ ὀ ς» ἢ «τὸ κ λ ε ῖ δ ο π ῖ ν α κ ο» (ξύλινος σφραγιστὸς μικρὸς σκύφος ποὺ βάνει ὁ τζιομπάνος τὸ προσφάγι) εἶναι πάντα στοὺς τρουβά (σακούλι) τοῦ τζιομπάνου.

(Τὶς πληροφορίες γιὰ τὰ σκεύη, κλπ., τίς ἔχουμε ἀπὸ τοὺς: Παν. Δημητρίου, γεωργὸ 74 χρον. Σωτ. Καρανίκα, γεωργὸ 95 χρον. Μαρία Σιούτη, οἰκοκυρά 75 χρον. Μαρία Σκανδάλη 68 χρον. Κων. Σκανδάλη γεωργὸ 67 χρον. Κων. Τοπάπα 74, χρονῶν. Ἀπὸ αὐτοψίες καὶ ἀπὸ προσωπικὰς ἐμπειρίες).

Συνεχίζεται

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

I

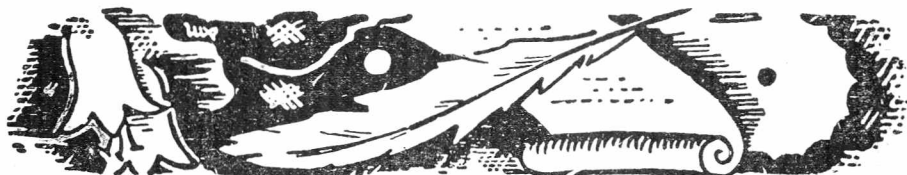
Αὐτὸ τ' ἀστέρι τὸ λαμπρό, ποὺ πάει κοντὰ στὴν πούλια
αὐτὸ μοῦ φέγγει κι' ἔρχομαι τσιούπρα μου στὴν αὐλὴ σου.
Βρίσκω τὴν πόρτα σφαλιστὴ καὶ τὰ κλειδιά παρμένα.

II

Εὐπνα περδιομιμάτα μου κι' ἦρθα στὸ μαχαλά σου
χρυσὰ πλεξούδια σοῦφερα, νὰ πλέξεις τὰ μαλλιά σου.
Σὰν ἦρθες καλωσόρισες κι' ἄς ἔκαμες καὶ κόπον.

III

Κάτω στὰ δασιὰ πλατάνια, στὴν κρυόδρυση
κάθονταν δυὸ παλλήκάρια καὶ μιὰ λυγερή.
Κάθονταν τρώγαν καὶ πίναν καὶ τὴν ξέταζαν
Διαμαντούλα μ' τί εἶσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

Διδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΛΑΚΚΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ·

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΧΛΑΔΕΑΣ (πρώην ΤΟΣΚΕΣΙ)

Σ

259. Σ β ά ρ ν α Σ τ α υ ρ ω τ ή (ή): Στ' Σβάρνα τή Σταυρωτή. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κατὰ τὸν ᾿Αι - Λιά, σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου τὰ χαλίκια, οἱ σουρολιθιές, οἱ σβάρες κάνουν σχῆμα σταυροῦ στὴν πλαγιά ὅπως κατεβαίνουν, σβαρνιέται τὸ ἔδαφος.

260. Σ έ λ λ ω μ α (τό): Στὸ Σέλλωμα. Τοποθεσία ψηλὰ στὸ βουνὸ Λακκές, σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ἀγνάτια κατὰ τοὺς Βαρυάδες καὶ Ζώριστα. Σελλοειδὲς τοποθεσία, σαμάρι, αὐχένες ζάγκο μὲ τσουνγκριά καὶ λίγα ἰσιώματα, ὅμοιο μὲ σέλλα ἀλόγου.

261. Σ έ λ λ ω μ α (τό): Στὸ Σέλλωμα τοῦ Νάκ'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ καὶ Ν. ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων, σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι αὐχένες ἀπὸ ὅπου περνάει ἕνας δρομάκος ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων καὶ πηγαίνει στὰ χωράφια τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὴν καταπληκτικὴ ὁμοιότητα ποῦ ἔχει ἡ τοποθεσία μὲ σέλλα ἀλόγου πῆρε τὴν ὀνομασία «Σέλλωμα». Ἐπειδὴ ἔσκαψε κι' ἔκαμε χωράφι ὁ Νάκος, τὸ λένε καὶ Σέλλωμα τοῦ Νάκου.

262. Σ ι α δ ά κ ι α (τά): Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ ᾿Ολύτσκα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς τοποθεσίες Ντάρζα καὶ ᾿Αηδονάκι, σὲ ἀπόσταση δύο καὶ πλέον χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Ντυμένη μὲ θάμνους ἀπὸ κέδρα, πουνάρια, ζυλινιές (ἐλαιοπρίνους) καὶ στὴ μέση ἰσιωματάκια, σιάδια μικρὰ μ' ἀγριοχόρταρα, ἀπ' ὅπου πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

263. Σ ι ά δ η τ ό Μ α κ ρ ό (τό): Στ' Σιάδι τ' Μακρού. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ ποτάμι. Ὑψωματάκι ποῦ ἔχει ἕνα μακρὸ σιαδάκι, ποῦ γρεκιάζουν εὐκόλα γιδοπρόβατα. Συχνὸ πέραςμα λύκων ποῦ ἔρχονται ἀπὸ τὴ δασώδη περιοχὴ τῆς Λάκκας τοῦ Σουλιοῦ κι' ἀνεβαίνουν ὅλο τ' ἀνάσραχο, ἀπάνω στὸ βουνὸ τῆς ᾿Ολύτσικας. (Ἰσχαδγία = ἐπίπεδο μέρος).

264. Σ ι ά δ ι τ ο ὺ Τ. Κ ώ τ σ η (τό): Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τοῦ Μαχαλᾶ, ὅπου ἕνα χωραφάκι, ἰσιωμα ποῦ τὸ ἔσκαψε καὶ τὸ καλλιεργοῦσε ὁ Τ. Κώτσης, ποῦ ἦταν ἰδιοκτησία του.

265. Σ ι ο υ σ ι ο υ μ ί χ α (ή): Στ' Σιουσίουμίχα. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ στὰ Ν. ριζώματα τῆς ᾿Ολύτσικας, πάνω ἀπὸ τὸ Ραϊδιὸ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς

οίκισμους Τζιμαίων και Παπανικολαίων. Ἰσιωμα μὲ θάμνους, κατάλληλο γιὰ γρέκισμα γιδιών. Κατὰ τὶς παραδόσεις κάποιος Σιουσισυμίχας εἶχε γρέκια γιὰ τὰ γιδοπρόβατά του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆρε τ' ὄνομα ἡ ξερὴ τοποθεσία.

266. Σ κ á λ α τ ο ὕ Ν τ ο ὕ κ α (ή): Σ' Σκάλα τοῦ Ντούκα. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, στὴν περιοχὴ τοῦ Ντούκα ὅπου περνáει τὸ Ντερβένι. Στὸ μέρος αὐτὸ τοῦ δρόμου ἔχουν γίνεи скалоπάτια στὶς ἀσπρόπετρες ἀπὸ τὰ καρφοπέταλα τῶν περαστικῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων. «Σ' Σκάλα τ' Ντούκα νύχτωσα» λέγανε οἱ κυρατζῆδες. Μὲ δυσκολία καὶ ἀγχομαχώντας περνάγανε τὰ φορτιάρια τῇ σκάλα. Οἱ ἀγωγιάτες τὰ συνόδευαν μὲ τὴν ἔντονη φωνή τους, ντέϊ, ντέϊ, Ρούσα. Οὐγγξ...σί... καὶ προχώραγαν μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας.

267. Σ κ á λ α (ή): Ἀπὰν σ' Σκάλα τοῦ Τζιμαίων. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων. Μέρος ἀπτόμο. πὺν δύσκολα μπορεῖ ν' ἀνεβεῖ διαβάτης τῇ νύχτα καὶ τὴν ἡμέρα ἀκόμα. Μονοπάτι μὲ φυσικὲς ἀνωφέρειες, σὰν скалоπάτια, πὺν λοξογυρῶζει ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ. περνáει μέσα ἀπὸ τὸ Ραϊδιὸ κι' ἀνεβαίνει στὸν τριώροφο ἄλλοτε στρατώνα τοῦ Ἀλῆ Πασσά καὶ τώρα σπíti τῶν Τζιμαίων.

268. Σ κ é μ π ι (τό): Πέρα σ' Σκέμπ'. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ στὰ σύνορα τῶν κοινοτήτων Λίπτας καὶ Τόσκεσι, κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῆς Πλακοτίδας.

Κορφή ἐνὸς ξέχωρου στὴν περιοχὴ, μεγάλου βράχου πὺν ἀφήνει πίσω του μιὰ ἀπότοιμη γκρεμάδα ἀπὸ ἀδιάβατη ρίπα (φλίσκη), πὺν φθάνει μέχρι τὸ ποτάμι τοῦ χωριοῦ, πλησίον τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου. (Skeb = βράχος μεγάλος. ὄρθιος, μὲ μύτη. Ἀλβαν. λέξη). (Κ. Στεργιόπουλου 173)1938).

269. Σ κ é μ π ι (τό): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, πὺν πάνω ἀπὸ τὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Λακκές, σὲ ἀπόσταση ἐνάμιση χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ ψηλὰ πελώρια βράχια πὺν ἀφήνουν πίσω τους μιὰ λακκιά. (ἴδε τοπωνυμία «Λακκιά τοῦ Σκέμπι».

270. Σ κ ο υ λ κ α ί ο υ ν (οί): Πέρα σ' Σκουλκαίου. Τοποθεσία Ν.Δ. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δυόμιση χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Ἐκταση στὴν ὁποία εἶναι ὁ οἰκισμὸς τῶν Σκουλκαίων. Ἐκεῖ δέκα περίπου οἰκογένειες Σκουλκιτικες ἔχουν χτίσει τὰ σπίτια τους, ἔχουν τὰ κτήματά τους, καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τους, ζοῦν καὶ διαμένουν στὸ χωρὸ αὐτό. Οἰκισμὸς παλιὸς μὲ παράδοση στὸ χωριό.

271. Σ κ ο ὕ π α (ή): Ἀπὰν' σ' Σκούπα. Τοποθεσία Ν.Δ. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Σκουλκαίων σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Τόπος μὲ φλίσκη (ρίπα) ὅπου ἔχει αὐτοφυῆ θάμνο, ξυλοειδῆ τὸν ὁποῖο κόβουν οἱ κάτοικοι καὶ κάνουν σκούπες (σάρωθρα) καὶ σκουπίζουν μ' αὐτὲς τὰ μαντριά, τὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν καὶ ἄλλους χώρους.

272. Σ ο κ ο ρ í δ α (ό): Σ' Σοκορίδα. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμὸ τῶν Τζιμαίων, πάνω στὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσικα, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, κοντὰ στὸ στρατώνα τοῦ Ἀλῆ Πασσά. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὰ κτήματα, οἱ ἰδιοκτησίες τοῦ Τόλη Σοκορίδα. Τὸ πρῶτο σόϊ πὺν κατοίκησε στὸ χωριὸ Τόσκεσι, πρὶν πολλὰ χρόνια. Τὰ σπίτια του σῶζονται παλιά, χαμηλά. μονόπατα, χωρὶς διαιρέσεις, μικρὰ παράθυρα, χωρὶς πατώματα, τοιχάρια μὲ ξυλοδέματα, χωμένα μέσα στὸ χῶμα.

273. Σ π á ν τ ζ α (ή): Πέρα σ' Σπάντζα. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ

σὲ ἀπόσταση ἑφτακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Περιοχὴ μὲ λίγα χωράφια ἄγρονα καὶ στεγνὰ μὲ ρίγανες καὶ λογιῶν λογιῶν ἀγκάθια καὶ θάμνους.

274. Σ π έ λ α τ ο ὺ Β ά σ η (ή): Σ' Σπέλα τοῦ Βάσ'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, στὸ κάτω μέρος τῆς πλαγιᾶς τοῦ βουνοῦ Λακκές, κοντὰ στὸ Ντερβένι πού ἐρχεται ἀπὸ τοῦ Ἄι - Λιά, σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο.

Ἕνας μεγάλος βράχος, μονοκόμματος ἀπὸ παλιές κατολισθήσεις, πού ἀφήνει στὴ νότια πλευρὰ ἀπότομο γκρεμό. Στὸ γκρεμὸ αὐτὸ κατὰ τὸ 1910 ἔπεσε καὶ σκοτώθηκε ὁ Βάσης Ράδης, παιδί τοῦ Γιαννάκη Ράδη ἀπὸ τὸ Λεπάδι. Ὁ Βάσης ἦταν ταξίδι, πάνω ἀπὸ εἴκοσι χρόνια στὴ Βλαχιά (στὴ Ρουμανία). Ὅταν γύριζε ἀπὸ τὸ ταξίδι γιὰ τὸ χωριό, ξεπέζεψε στὰ Γιάννινα. Πῆρε γι' ἀγωνιάτῃ τὸ συγχωριανό του Χρῆστο Κόλλια (Τσίτο). Ἀργὰ ξεκίνησαν γιὰ τὸ χωριό. Νύχτωσαν στὸ δρόμο, φεγγάρι δὲν ἦτανε, χειμώνας μὲ βροχὴ δυνατὴ. Ὁλονυχτὶς περνοῦσαν τὸ Ντερβένι νὰ φθάσουν στὸ Λεπάδι στὸ σπίτι τοῦ Βάση. Ὁ Βάσης τραβοῦσε τὸ μουλάρι μὲ τὸ καπίστρι, πού ἦταν βαρυφορτωμένο ψώνια γιὰ τὸ σπίτι. Λοξοδρομήσε κατὰ κακὴ τύχη ἀπὸ τὸ Ντερβένι καὶ πῆρε τὸ μονοπάτι πού ὁδηγοῦσε στὸ γκρεμὸ ὅπου ἔπεσε κάτω καὶ σκοτώθηκε. Θρῆνος μεγάλος ἔγινε σ' ὅλο τὸ χωριό. Ὅλοι κλάψανε τὸν καημένο τὸν ταξιδιώτη. Ἀπὸ τότε ἡ μεγάλη αὐτὴ πέτρα καὶ ἡ τοποθεσία λέγεται «Σπέλα τοῦ Βάση».

275. Σ π έ λ α τ ο ὺ Κ ο υ τ σ ο γ ι ά ν ν η (ή): Σ' Σπέλα τ' Κουτσογιάν'. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση ἓνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, στὴ πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκές, πάνω ἀπὸ τὸ παλιὸ Ντερβένι. Ἡ Σπέλα αὐτὴ ἦταν γιὰ κάμποσο καιρὸ λημέρι τοῦ Κουτσογιάννη, πού ἦτανε πρωτοπαλλήκαρο στοὺς Σουλιώτικους ἀγῶνες κατὰ τῶν τούρκων.

Ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ μὲ τοὺς ἄντρες του, αἰφνιδίαζαν τοὺς τούρκους ποῶ θέλανε νὰ περάσουν γιὰ τὴ Λάκκα Σοῦλι.

276. Σ π έ λ α τ ο ὺ Ν ί κ α (ή): Εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴ Σπέλα τοῦ Βάση. Σ' αὐτὴ εἶχε πέσει καὶ σκοτώθηκε πολλὰ χρόνια νωρίτερα ἀπὸ τὸ Βάση, ὁ Νίκας ἀπὸ τοὺς Γεωργάνους. Μέχρι τὸ νεώτερο περιστατικὸ ἐλέγετο Σπέλα τοῦ Νίκα. (ἴδε τοπωνυμία Σπέλα τοῦ Βάση).

277. Σ π έ λ α τ ο ὺ Π ά π π ο υ (ή): Εἶναι πελώριος δγκόλιθος Α. τοῦ χωριοῦ καὶ στὴ Σπέλλα τοῦ Βάση. Κάτω ἀπὸ τὸν δγκόλιθο, τὴ σπέλα πού κάνει σπηλιά, νυχτοξημέρωνε ὁ Πάππους μὲ τὰ γιδοπρόβατά του χρόνια ὁλόκληρα. Ἕνας γέρος, γεροβοσκὸς ἀπὸ τὸ χωριὸ εἶχε τὴ σπηλιά γιὰ κατοικίῳ.

278. Σ τ ά ῖ κ ο υ (ό): Στ' Στάϊκου. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὰ σύνορα τῶν χωριῶν Τόσκεισι καὶ Γεωργάνων. Στὸ μέρος αὐτὸ ὁ κλεφταρματολὸς Χρῆστος Κόλλιας ἀπὸ τὸ Τόσκεισι ἔσφαξε μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ τὸν τούρκο Στάϊκο. Ἀπὸ τότε ἡ περιοχὴ αὐτὴ φέρει τ' ὄνομα τοῦ Στάϊκου.

279. Σ τ ά λ ο τ ο ὺ Γ ρ ά β ο υ (ό): Σ' Στάλο τοῦ Γράβ'. Τοποθεσία ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσια κοντὰ στὰ σύνορα Τόσκεισι καὶ Βαρνάδων. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶναι γέρικος γράβος ὅπου στὸν ἴσχιό του ἀναπαύονται τὸ καλοκαίρι τὰ κοπάδια. (Stalla = μέρος πού φυλάσσονται ζῶα. Ἰταλ. λέξη, Κ. Μέρτζιος Ἡπ. Χρ. 1934).

280. Σ τ α υ ρ ό τ ο ὺ Κ α ρ α σ ο ὺ λ α (ό): Σ' Σταυρὸ τοῦ Καρασούλα. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας, στὰ σύ-

νορα Αίππας και Τόσκεισι, μέσα στην περιοχή των Λαλαίων (Καρασουλαίων). ὅπου εἶναι μικρὸς ξύλινος σταυρὸς. Φυλάει στὸ σύνορο τοὺς χωριανοὺς ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια, τὴν Ἐπιδημία πού εἶχε πέσει στὴν περιοχή. τὴν πανούκλα (πανόλη).

281. Σταυρὸ τοῦ Κόλλια (ὁ): Πέρα στ' Σταυρὸ τοῦ Κόλλια. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. στὰ σύνορα τῶν χωριῶν Τόσκεισι καὶ Γκολεμῆς. Εἶναι σταυροδρόμι στὸν αὐχένα τῆς λοφοσειρᾶς τῆς Λαζίνας. Ἀνταμώνεται ὁ δρόμος πού ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ Ζαραβίνα στὴ Αἴππα, μὲ τὸ δρόμο πού ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ἄι-Λιά τοῦ Τόσκεισι καὶ πάει γιὰ τὰ χωριά τῆς Λάκκας Σούλι.

Στὸ σταυροδρόμι αὐτὸ, παλιότερα ἔχουν τοποθετηθεῖ ξύλινο κεντημένο σταυρὸ μὲ σκοπὸ νὰ διώξει τὴν ἀρρώστεια, τὴν πανούκλα, νὰ μὴν περάσει καὶ μπεῖ στὸ χωριὸ κι ἀρρωστήσουν οἱ κάτοικοι.

282. Σταυρὸ τοῦ Κώστα Ζήκου (ὁ): Στ' Σταυρὸ τοῦ Κωσταζήκ'. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ δάσος τῆς Παναγίας, τὸ Βακούφικο, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, στὰ σύνορα Τόσκεισι καὶ Αἴππας. Στὴν ἄκρη ἀπὸ τὸ δάσος εἶναι ἓνα ἄγροιο χωροφάκι ἐγκαταλειμμένο ἀπ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τοῦ Κωσταζήκου. Ἀπ' ἐκεῖ περνάει ἓνα μονοπάτι πού ἀνεβαίνει στὴν Ὀλύτσια. Στὸ μέρος αὐτὸ ἀγνάντια κατὰ τὴ Αἴππα ἔχουν στήσει οἱ κάτοικοι ἓναν ξύλινο σταυρὸ, ἐνάμιση μέτρο ψηλὸ, νὰ φυλάει τὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια.

283. Σταυρὸ στὸ Λεπάδι (ὁ): Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμό τοῦ Λεπαδιοῦ ὅπου ἔχουν τοποθετήθει, στὰ παλιὰ χρόνια οἱ κάτοικοι, ξυλένιο σταυρὸ ἀπ' ἀγριόξυλα φτιαγμένο. Φυλαχτικὸ τοῦ χωριοῦ ἀπὸ κάθε κακὸ.

284. Σταυρὸ τοῦ Μαχαλά (ὁ): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, στὴν ἄκρη, κοντὰ στὸ Ντερβένι πού ἀνεβαίνει κατὰ τὸν Ἄι - Λιά, σὲ ἀπόσταση ἐνάμιση χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, στὴν κορυφὴ τοῦ οἰκισμοῦ Μαχαλάς.

Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια εἶχε πέσει ἀρρώστια. ἡ χολέρα καὶ ξεκλήρισε τὶς οἰκογένειες στὸ χωριὸ Κούτρον τῆς Λάκκας. Γιὰ νὰ μὴ περάσει ἡ ἀρρώστια αὐτὴ καὶ πιάσει τοὺς κατοίκους, ἔστησαν ἐδῶ ἓναν ξύλινο κεντημένο σταυρὸ, νὰ διώχνει τὸ κακὸ. Σήμερα ὁ σταυρὸς δὲν ὑπάρχει, μένει ἡ ὀνομασία.

285. Σταυρὸς τῆς Ντάρζας (ὁ): Ἄπάν' στ' Σταυρὸ τ'ς Ντάρζας. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ, στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Ὀλύτσια κοντὰ στὴν τοποθεσία Ντάρζα, ὅπου εἶναι ἀγνάντιο κατὰ τὸ χωριὸ.

Σὲ μιὰ ἄκρη, ψηλὰ στὰ βράχια πού διαβαίνει τὸ μονοπάτι, ἡ ἀτραπὸς γιὰ τὸ βουνό, ἔχουν τοποθετήθει οἱ τσομπαναραῖοι ξύλινο σταυρὸ, γιὰ φυλαχτικὸ τοῦ χωριοῦ ἀπὸ κάθε κακὸ, ἀρρώστια, κεραυνό, χαλάζι κ.ἄ.

286. Σταυρὸ τοῦ Τζιμαίων (ὁ): Ἐκεῖ'α στ' Σταυρὸ. Τοποθεσία στὴν ἄκρη στὸν οἰκισμό τῶν Τζιμαίων κοντὰ στὸ δρόμο πού ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ἄι - Λιά καὶ πάει γιὰ τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦταν ξύλινος σταυρὸς πού φυλάγε τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, καὶ ἰδιαίτερα, τοὺς οἰκισμοὺς τοῦ Τζιμαίων καὶ Παπανιζολαίων, ἀπὸ κάθε κακὸ, ἀρρώστια, χαλάζι, κεραυνό, πού ἦταν κοντὰ τὰ βράχια καὶ ὁ ψηλὸς στρατώνας τοῦ πασιᾶ, ἦταν ἐπικίνδυνα. Κάθε διαβάτης μὲς ἔβλεπε τὸ σταυρὸ, σταυροκοπιότανε τρεῖς φορὲς καὶ παρακάλεε τὸν Ἄι - Νικόλα νὰ μεσιτεύει, γιὰ κάθε καλὸ πού πεθίμαε.

287. Στάνη τῆ Βακούφικη (ἡ): Ψηλὰ στ' Στάν' τὴ Βα-

κούφις'. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ ψηλά στοῦ βουνό 'Ολύτσια, σέ ἀπόσταση πέντε χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι μιὰ ἄδεντρη πλαγιά ὅπου εἶχανε στάνη, μαντριὰ καὶ στρουγγες καὶ ξεκαλοκαίριαζαν τὰ γιδοπρόβατα, τὰ γελάδια καὶ τὰ φορτιάρια, οἱ καλόγεροι τοῦ Μοναστηριοῦ τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου. Ἀπὸ τὴ στάνη πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία, (Σέρβικη λέξη Stan = τυροποιεῖον, Κ. Μέρτζος) ποὺ σήμερα σκεπάζεται μὲ θρούμπη. θυμάρι, τσαί, σκάρφη, ἀγριόχορτα κ' ἀσφάκες.

288. Σ τ ά ν η τ ο ὺ Γ ι ω ρ γ ά κ η (ή): Στ' Στάν' τοῦ Γιωργάκη. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ στὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων. Στὸ μέρος αὐτὸ εἶχε στάνη, καλύβια καὶ μαντριὰ γιὰ τὰ γιδοπρόβατα ὁ Γιωργάκης Κόλλιας κατὰ τὸ 1830. Ἀπὸ τότε πῆρε τ' ὄνομα ὁ τόπος ποὺ εἶναι ντυμένος στίς καταπράσινες κουμαριές.

289. Σ τ ά ν η τ ῆ ς Ἑ κ κ λ η σ ι ᾶ ς (ή): Στ' Στάν' τ'ς Ἐκκλησιᾶς. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμό Λεπάδι. Μέρος μὲ πουρνάρια, ὅπου ἄλλοτε ἦταν καλύβια καὶ μαντριὰ κάποιας Ἐκκλησίας.

290. Σ τ ά ν η τ ο ὺ Ν ά κ ο υ (ή): Ψηλά στ' Στάν' τ' Νάκο. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ σέ ἀπόσταση τριάντη χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ψηλά στοῦ βουνό Μουρίτσι, στὰ σύνορα Τόσκεσι καὶ Ζώριστας. Μέρος στοῦ ὁποῖο εἶχε τὰ γρέκια του, τὴν καλύβα, τὰ μαντριὰ, γιὰ τὰ γιδοπρόβατα ὁ Νάκο Πήλιος ἀπὸ τὸ χωριό. Σήμερα δὲν ὑπάρχει τίποτε παρὰ ἡ τοποθεσία μὲ τ' ὄνομα.

291. Σ τ ά ν η τ ο ὺ Ν ι κ ο λ α μ ά ρ κ ο υ (ή): Ψηλά στ' Στάν' τ' Νικολαμάρκ'. Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ ψηλά στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ 'Ολύτσια, σέ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Κατάλληλο μέρος ποὺ εἶχε τὸ ξεκαλοκαίρι γιὰ τὰ γιδοπρόβατα ὁ Νικόλα - Μάρκο - Κόλλιας κατὰ τὸ 1850. Ἀπὸ τότε πῆρε τ' ὄνομα ἡ τοποθεσία.

292. Σ τ ά ν η τ ο ὺ Τ σ ο ὺ μ π ο υ (ή): Πέρα στ' Στάν' τ' Τσοῦμπ'. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σέ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶχε τὰ καλύβια, τὰ μαντριὰ γιὰ τὰ ζῶα, ὁ Τσοῦμπος ἀπὸ τὸ Τόσκεσι.

293. Σ τ ε ν ό (τό): Ἐκαμε ἀπάν' τὸ Στενό. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σέ ἀπόσταση ἑνάμιση χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο κοντὰ στοῦ ποτάμι, ὅπου εἶναι λαγκάδι στενόμαχο. Μιὰ μικρὴ περιοχὴ ποὺ εἶναι ντυμένη στοῦ πράσινο ἀπὸ ζυλινιές, πουρνάρια, κέδρα καὶ ἄλλα δασικὰ δέντρα. Μιὰ στενὴ διάβαση γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὰ ζῶα.

294. Σ τ ε φ ά ν ι τ ό Κ ό κ κ ι ν ο (τό): Ψηλά στ' Στέφαν' τὸ Κόκκينو. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλά στὴν ὄροσειρὰ τοῦ βουνοῦ Λαγκές, πάνω ἀπὸ τὸν οἰκισμό τοῦ Λεπδιοῦ. Εἶναι μιὰ συστάδα ἀπὸ τσουγκριὰ (βράχια) γκριζοκόκινα, φυτρωμένα σὰν σκυλόδοντα κοφτερά κι' ἀγριοπά.

Στεφάνι = βράχος. Ἀνάμεσα στὰ βράχια αὐτὰ βγαίνει σκάρφη, χορτάρι.

295. Σ τ ε φ ά ν ι τ ό μ ε γ ά λ ο (τό): Πέρασαν στ' Στεφάν' τὸ μεγάλο.

Τοποθεσία ψηλά στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λαγκές Α. τοῦ χωριοῦ ὅπου εἶναι βράχια, τσουγκριὰ σφηνωτά. Ἐκεῖ εἶναι τὸ διάβα στὰ γιδοπρόβατα, πολλὲς φορὲς σταματᾶνε γιατί δὲν ἔχουν τί νὰ φᾶνε στὴ γύρω περιοχὴ μὲ τὰ στεφάνια.

296. Σ τ ε φ ά ν ι τ ό μ ι κ ρ ό (τό): Εἶν' στ' Στεφάν' τὸ μ'κρό. Τοποθεσία μὲ μικρότερα βράχια πὺ κατὼ ἀπὸ τὸ στεφάνι τὸ μεγάλο, Α. τοῦ χωριοῦ, σέ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Ἀνάμεσα στὰ βράχια αὐτὰ φυτρώνει

φαρμακευτικό, πλατύφυλλο, χορτάρι, ή σκάρφη ή έλλέβορος πού έχει χρώμα μελανό. Σκαρφίζουνε μ' αυτή τὰ δόντια νά μὴ χαλάσουνε.

297. Σ τ έ ρ ν α Π λ α κ ω τ ή (ή): Στ' Στέρ'α τήν Πλακωτή. Τοποθεσία μικρή Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλά στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Μουρίζι, σέ ἀπόσταση τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Εἶναι στὸ μέρος αὐτὸ ἓνα μονοκόμματο λιθάρι πλακερὸ πού έχει βαθυβλῶμα καὶ κρατάει νερὸ τῆς βροχῆς. Φυσικὴ στέρα με φυσικὴ ὑδρομάστευση, (παρεμφερὴς πρὸς τὸ ἴδιον), νερὸ ἀπεσταγμένο, βρόχινο, καθαρὸ πού πίνουν τὰ ἄγρια καὶ ἡμέρα ζῶα, τὰ πετούμενα τοῦ βουνοῦ καὶ οἱ τζομπαναραῖοι.

298. Σ τ ρ ο υ γ γ ο ὕ λ α τ ο ὺ Β λ ά χ ο υ (ή): Στ' Στρογγούλα τ' Βλάχ'. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλά στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Μουρίζι, δύνουν εἶναι τὰ σύνορα Γεωργάνων καὶ Τόσχεσι. Εἶναι ἓνα ἄδενδρο ἰσωματάκι στὸ ὁποῖο κάθε ἀνοιξή οἱ σκηνηῖτες βλάχοι πέρασαν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔκαναν στρούγγα κι' ἀρμέγανε τὰ γαλάρια τους. (Strunga = μέρος πού ἀρμέγουν).

299. Σ ο υ β λ ω τ ὸ λ ι θ ά ρ ι (τό): Στ' Σουβλωτὸ λιθάρ'. Λιθάρι μεγάλο, πέτρα πού ξεχωρίζει ἀνάμεσα στίς ἄλλες, Α. τοῦ χωριοῦ στὸ κάτω μέρος τῆς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ Λακκῆς. Ψηλὸ, μυτερὸ τσουγκρὶ, ὑψώνεται στήν πλαγιά, χαρρακτηριστικὸ, κατὰ τὴ Λακκιά στὸν "Αἰ - Λιᾶ.

300. Σ φ ά γ κ ζ α (ή): Σ' Σφάγκζα ξενύχτησαν ἀπόψ'. Εἶναι τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, στὴ μέση στὴ πλαγιά τοῦ βουνοῦ τῆς 'Ολύτσικας, σέ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μικρὴ περιοχὴ με βράχια, ντυμένη στοὺς θάμνους ἀπὸ ἀσφάκες, πουρνάρια κι' ἀτροφικὰ κέδρα. Κατάλληλο γιὰ γρῆσιασμα ζώων καὶ ἄριστη διάβα ζουλαπιῶν (λύκων).

Στὸ μέρος αὐτὸ καὶ περισσότερο στὰ βράχια φυτρώνουν μούσκλη ἰδιαίτερης μορφῆς (βάρνα - βρυόφυτα), τὸ Sphagnwm = σφάγνο.

Πιθανὸν ἢ ὀνομασία νὰ προῆλθε ἀπὸ τὸ σφάγνο, τὸ βρυόφυτο.

Τ

301. Τ ζ ι μ α ί ω ν (οἱ): 'Απάν' στ' Τζιμαῖουν. Εἶναι τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, πάνω ἀπὸ τὰ ριζώματα τοῦ βουνοῦ 'Ολύτσικα, πάνω ἀπὸ τὸ Ραῖδιό, φυσικὸ ὄχυρό, ὅπου ὁ 'Αλῆ Πασιᾶς τῶν 'Ιωαννίνων κατὰ τὰ 1790 μέχρι τὸ 1800 ἔχτισε ἐκεῖ στρατῶνες. Ἔμειναν τὰ στρατεύματά του καὶ σέ συχνὰ χρονικὰ διαστήματα ἔκαναν ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Σουλιοῦ.

Κατὰ τὸ 1870 ὁ 'Αναγνώστη Τζίμας, ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸ σόι τῶν Τζιμαίων, πῆγε σὰν ἐκπρόσωπος στήν Κωνσταντινούπολη, ἔκαμε διαπραγματεύσεις καὶ ἐξαγόρασε ὅλη τὴν περιουσία πού εἶχαν στὸ χωριὸ οἱ Τζιμαῖοι. Μαζὶ με τὴν περιουσία ἔξαγόρασε καὶ τὶς στρατῶνες. Τὴν ἴδια χρονιὰ μεταφέρθηκαν καὶ κατοίκησαν στίς στρατῶνες οἱ οἰκογένειες τῶν Τζιμαίων. Ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση καὶ παραμονὴ τῶν Τζιμαίων στὸν τόπο αὐτὸ πῆρε τ' ὄνομα ἢ τοποθεσία.

Εἶναι τώρα χτισμένα, περίπου δέκα' σπίτια Τζιμάτικα ἐκτὸς ἀπὸ τὶς στρατῶνες. Μικρὴ περιοχὴ με χωραφάκια στήν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ, πού έχει δύσκολη ἀνάβαση, δύσκολο πέρασμα, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται καὶ Σκάλα τῶν Τζιμαίων ἢ ἀπλῶς «Σκάλα».

302. Τ ζ ι ά κ α (τοῦ): Στ' Ντζιάκα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, στὸν κάμπο, κοντὰ στὸ ποτάμι. Εἶναι μικρὴ περιοχὴ με χωράφια καλλιεργήσιμα καὶ γόνιμα. Ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ προῆλθε ἢ ὀνομασία. Εἶναι ἰδιοκτησίες τῶν Τζιμαίων.

303. Τ ζ ι ό γ κ α (δ): Στὸ πλάϊ τοῦ Τζιόγκα. Τοποθεσία στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔχει ἓνα πλαερό λιβάδι καὶ στὴν ἄκρη δυὸ γέρινες ἐλιές. Τὸ λιβάδι αὐτὸ κάποτε ἦταν χωράφι, ἰδιοκτησία τοῦ Τζιόγκα. Σήμερα τὸ σοῖ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει, ἔχει φύγει ἀπὸ τὸ χωριό.

304. Τ ζ ι ο γ κ ό τ η (τοῦ): Σ' Τζιογκότη. Τοποθεσία ψηλὰ στὴν Ὀλύτσεικα, σὲ ἀπόσταση δύομιση χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Ραχοῦλα ποὺ εἶναι ντυμένη στὸ πράσινο, μὲ θάμνους ἀπὸ κέδρα, πουρνάγια, ἀσφάκες, θροῦμπες καὶ ἄλλα ὅμοια. Ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ προήλθε ἡ ὀνομασία.

305. Τ ζ ι ο ύ μ π α τ ο ὺ Σ τ ά μ ο υ (ἡ): Σ' Τζιούμπα τ' Στάμ'. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο στὸν μικρὸ οἰκισμό τοῦ Χαλίκα. Εἶναι γήλοφος μὲ λιβάδια γιὰ κτηνοτροφία σὲ μικρὴ ἔκταση.

306. Τ ζ ι ο υ μ π ο ύ λ α. Τοποθεσία ποὺ εἶναι Β.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση μιᾶς χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Γήλοφος χαρακτηριστικὸς, μὲ θάμνους, μοιάζει μὲ δοχεῖο ἀνεστραμμένο.

307. Τ ζ ι ο υ μ π ο ύ λ α (ἡ): Ψηλὰ σ' Τζιομπούλα. Τοποθεσία ποὺ εἶναι Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκές, ὅπου εἶναι τὸ Σκέμπι. Στὸ μέρος αὐτό, σὰν κατάλληλο, γρεκιάζουνε καὶ ξενυχτοῦνε τὰ στέρφα τὸ καλοκαίρι ποὺ τὰ ἔχουνε χωρισμένα ἀπ' τὰ γαλάρια. (Tschuma = τζιούμπα).

308. Τ σ α ρ δ ά κ ι (τό): Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ πρὶν ἀπὸ τὸν οἰκισμό τοῦ Μαχαλᾶ. Εἶναι τὸ φτωχικὸ καὶ πρόχειρο κατοικίδ τῶν τζομπαναραίων.

309. Τ σ ι α κ α ρ α κ α ί ω ν (οί): Σ' Τσιακαράκι. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸ ποτάμι, σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, ὅπου εἶναι τὰ χτήματα τοῦ Κωνσταντίνου. (Τσιακαράκη). Ἰδιοκτησίες του ποὺ ἔχουν καλὴ παραγωγή καὶ στὴν ἄκρη ἀπὸ τὰ χωράφια ἔχουν τὰ σπίτια τους.

310. Τ σ ι κ ό λ α (τοῦ): Σ' Τσικόλα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ στὴν περιοχὴ Πλατίτσες. Εἶναι χωράφια ἄγωνα καὶ λασπερὰ τὸ χειμώνα. Ἄλλοτε ἰδιοκτησία κάποιου Τσικόλα. Κάποτε, παλαιά, ἦταν τάφοι.

Στὰ 1935—1940 στὸ ὄργωμα τῶν χωραφίων βρῖσκανε οἱ χωριανοὶ κόκκαλα ἀνθρώπων, δαχτυλίδια, βραχιόλια, μεταλλικὰ κι' ἄλλα ἀντικείμενα.

311. Τ σ ι μ π ο υ ρ ί ν α (ἡ): Σ' Τσιμπουρίνα εἶν' τὰ πρόβατα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ λάκκο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Βαθύλακκο. Εἶναι μικρὴ περιοχὴ μὲ λίγα καλλιεργήσιμα χωράφια, ἄγωνα, ἰδιοκτησία τῆς Ρίνας τοῦ Τσοῦμπου ἀπ' τὸ Τόσκεσι. Ἀπὸ τὴν κάτοχο τῶν κτημάτων πῆρε τ' ὄνομα ὁ τόπος «Τσιμπουρίνα» τῆς Ρίνας τοῦ Τσοῦμπου.

312. Τ σ ι ο υ γ κ ρ ά κ ι α (τά): Σ' Τσουγκράκια. Τοποθεσία ποὺ ἔχει μιὰ συστάδα ἀπὸ βράχια μικρά, Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκές. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τσουγκριά βγαίνει ἡ σκάρφη, ποὺ δὲν ἀκούει κόκκορα. Καλὸ φαρμακευτικὸ βοτάνι γιὰ τὸν ὀδοντόπονο.

313. Τ σ ι ο ύ κ α (ἡ): Σ' Τσιούκα σ' Λακκές. Τοποθεσία κατάκορφα ψηλὰ στὸ βουνὸ Λακκές, σὲ ἀπόσταση τέσσερα χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ. Α.

314. Τ σ ο ύ λ η (τοῦ): Κατ' σ' Τσοῦλη. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, πάνω ἀπὸ τὴν ἀκροποταμιά. Εἶναι μιὰ

ραχοῦλα μὲ πουρνάρια, κέδρα καὶ ζυλινιές. Στὸ μέρος αὐτὸ κάποιος Τσούλης ἔβασκε καὶ γρέκιαζε ἐκεῖ τὰ γίδια του καὶ πῆρε τ' ὄνομα ἢ τοποθεσία.

Φ

315. Φάγχο (τό): Στὸ Φάγχο. Τοποθεσία Α.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ ποτάμι. Μικρὴ περιοχὴ κοινοτικῆς ἑκτασης, ποὺ βγάζει ἓνα χορτάρι μακρούφυλλο καὶ βαθυπρόσινο. Θροφὴ γιὰ τὰ ζῶα τὰ χοντρά, ἀγελάδια, φορτιάρια κι' ἄλογα. Ἀπὸ τὸ χόρτο πῆρε ὁ τόπος τ' ὄνομα.

316. Φάγχο Μπούκουρα (τό): Στὸ Φάγχο τ' Μπούκουρα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση πεντακόσια μέτρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Λίγα χωράφια μὲ προσκεφαλὴ λόγγο (δάσος) ἀπὸ πουρνάρια, κουμαριές, ζυλινιές κι' ἀγριογχορτασιές. Ἰδιοκτησία τοῦ Νάκου Θεμελῆ

317. Φάγχο Τζιάλλα (τό): Στὸ Φάγχο τ' Τζιάλλα. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ Λεπάδι, ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος. Τόπος πλαερός μὲ λίγο φτωχὸ χορτάρι γιὰ τὰ ζῶα. ποὺ ἄλλοτε ἔβασκε τὰ κοπάδια του ὁ Τζιάλλας πρόγονος τῶν Ρανταίων.

318. Φίχτη (ὅ): Ἀπάν' στ' Φίχτ'. Εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Βλάχου. Ὁ Φίχτης ἦταν πρόγονος τοῦ Βλάχου. (ἴδε τοπωνύμια Βλάχου).

319. Φλώρο (ὅ): Στ' Φλώρ'. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, μέσα στὸν οἰκισμὸ Λεπάδι. Στὴ μικρὴ αὐτὴ περιοχὴ εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια τῶν ἀπογόνων τοῦ Γιώτη Σιούλα.

320. Φουρτζιάτα (τά): Ψηλὰ στὰ Φουρτζιάτα. Τοποθεσία Β. τοῦ χωριοῦ ψηλὰ στὴν πλαγιά τοῦ βοينوῦ Ὀλύτσια, πρὸ κάτω ἀπὸ τὸν Κόκκινο. Μέρους στὸ ὁποῖο ἔκαναν οἱ τσομπαναραῖοι φουρτζιάτα (ἴσκιους, σκιές) γιὰ νὰ σταλίζουνε τὰ πρόβατα τὸ καλοκαίρι, νὰ μὴ τὰ καίει ὁ ἥλιος.

321. Φούξιες (οἱ): Ψηλὰ σ' Φοῦξιες. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ, ψηλὰ στὴ μέση στὴν πλαγιά τοῦ βοينوῦ Λακκές, σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Μικρὴ ἑκταση μὲ μιὰ συστάδα ἀπὸ αἰτιάδες (δασικὰ δέντρα) κι' ἓνα ἰσιωματάκι στὸ ὁποῖο ἀνάβανε φωτιά, οἱ τσομπαναραῖοι γιὰ νὰ ζεσταθοῦνε τὶς κρύες μέρες τοῦ χειμῶνα. Ἀπὸ τὴ φωτιά πῆρε τ' ὄνομα ὁ τόπος αὐτὸς (fussia = φωτιά).

322. Φράξο (ὅ): Στὸ Φράξο. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸν οἰκισμὸ τῶν Κολλαίων. Εἶναι ἓνα χωράφι ποτιστικὸ καὶ εὐφορο. Στὸ μέρος αὐτὸ ἦταν ὁμώνυμο δέντρο, φράξος (τὸ βασιλάκι) φαρμακευτικὸ καὶ βαφικὸ φυτό.

Ἀπὸ τὸ φράξο οἱ κάτοικοι βγάζανε τὴ φλούδα, τὴ βράζανε στὴ φωτιά μὲ σκουριά ἀπὸ σίδηρο καὶ νερό. Μὲ τὸ ζυμὶ βάρανε σκουτιὰ τράγια καὶ πρόδια ποὺ δὲν χάνανε ποτὲ τὸ χροῶμα, ἦταν ἀνεξίτηλο.

Ἀκόμα μουσκεύανε τὴ φλούδα στὸ νερὸ καὶ τὸ ζυμὶ τὸ ρίχνανε στὸν κόρτο καὶ τὸ πίνανε οἱ κότες καὶ γινότανε καλὰ ἀπ' ἀρρώστια.

Κάθε ἀνοιξὴ κόβανε φραξιλάνθια, τὰ στεγνώνανε γιὰ νὰ τὰ ἔχουν σὲ κάθε ἐποχὴ. Τὸ ἀφέψιμα ἀπὸ τὰ φραξιλάνθια ἦταν ἀντιγριπτικὸ καὶ τὸ κάνανε μεγάλη χρῆση.

323. Φτερούλα (ἡ): Πέρα στ' Φτερούλα. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ Λάκκο τοῦ Βόγκλη. Εἶναι μικρὴ ἑκταση ποὺ ἔχει πολλές καὶ μεγάλες φτέρες. Ἀπὸ τὴ φτέρη πῆρε ὁ τόπος τ' ὄνομα.

324. Φτέρι τοῦ Βόγλη. (ή): Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ, μέσα στην περιοχή τῆς Ράχης τοῦ Βόγλη, σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Τὸ μέρος αὐτὸ βγάζει φτέρες καὶ λέγεται «Φτέρ' τ' Βόγλη».

325. Φωτακαριά (ή): Στ' Φωτακαριά. Τοποθεσία Α. τοῦ χωριοῦ ψηλά στην πλαγιά τοῦ βουνοῦ Λακκῆς, πὺ ἀπὸ τὸ «Σκέμπι». Μέρος ὅπου ἀνάβανε φωτιά τὸ χειμῶνα ν' ἀντιμετωπίσουν τὰ κρύα, νὰ ζεστάνουν τὸ κορμάκι τους οἱ τσομπαναράοι.

X

326. Χάλασμα. (τά): Στὸ Χάλασμα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ κοντὰ στὸ σπίτι τοῦ Κιῶρου, σὲ ἀπόσταση ἕνα χιλιόμετρο ἀπὸ τὸ κέντρο. Μέρος τοῦ ὁποίου χάλασε ἡ φυσικὴ του μορφὴ. Ξεκόπηκε καὶ βούλιαξε ἀπὸ τὶς πολλὲς βοροχῆς καὶ τὰ νερά. Ἀλλάξε ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους. Τώρα ἔχει πυκνώνει μὲ δασικὰ δέντρα, πουρνάρια, γράβια, φράξους, φιλίγια, ἀγριογκορτσιῆς καὶ κέδρα.

327. Χάλασμα (τό): Τοποθεσία Β.Α. τοῦ χωριοῦ, ἀπέναντι ἀπὸ τὸν οἰκισμό τῶν Τζιμαίων. Κατολισθησὴ τοῦ ἐδάφους. Χάλασμα τοῦ ὁμορφου φυσικοῦ τοπίου.

328. Χαλίκα (τοῦ): Κατ' στ' Χαλίκα. Τοποθεσία Ν. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπ' τὸ κέντρο. Περιοχὴ πὺ τὸ ἔδαφος ἔχει χαλίγια, ἄμμο χοντρό. Στὸ μέρος αὐτὸ χτίσανε τὰ σπίτια τους οἱ Γιαννακαῖοι κι' ἔχουν ἐκεῖ τὰ κτήματά τους.

329. Χάλκου (τοῦ): Στ' Χάλκου. Εἶναι τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δυόμιση χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο, πὺ ἀπὸ τὸν οἰκισμό Λεπάδι. Τόπος πὺ ἔχει χῶμα στὸ χρώμα τοῦ χαλκοῦ. Λασπώνει εὐκόλα γίνεται πηλός.

Ἀλλοτε χρησιμοποιεῖται τὴν ἀγγειοπλαστικὴ, ἔκαναν μαγειρικά σκεύη μὲ τὸ χῶμα αὐτό.

330. Χάρμα (τό): Στὸ Χάρμα. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ, σὲ ἀπόσταση δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ κέντρο. Λίγα χωράφια ἄγωνα. ἀνάμεσα ἀπὸ ἀσφάκες καὶ θάμνους. Εἶναι ἡμεράδι ὁ τόπος αὐτὸς ὅπως καὶ ὅλη ἡ περιοχὴ καὶ μ' εὐχαρίστηση πηγαίνουν γιὰ βοσκὴ τὰ ζῶα τῶν κατοίκων.

331. Χῶμα τῆς Φρόσως (τό): Στὸ Χῶμα, νὰ βγάλουμε λίγο χῶμα. Τοποθεσία Δ. τοῦ χωριοῦ, κοντὰ στὸν οἰκισμό τῶν Κολλαίων. Τόπος μικρῆς ἔκτασης πὺ βγάζει ἕνα χῶμα εἰδικὸ γιὰ ἄλειμμα, ἐπίχρισμα, τοίχων καὶ δαπέδων τῶν στρωτῶν σπιτιῶν.

Ἀλλοτε βγάζανε χῶμα ἐκεῖ οἱ νοικοκυρῆς, τὸ κάνανε λάσπη, πηλό, τὸ ἀνακατώνανε μὲ φρέσκια γελαδοκοπριά καὶ μὲ τὸ χαρμάνι αὐτὸ ἀλείφανε τὸ δάπεδο τῶν στρωτῶν σπιτιῶν, πὺ δὲν εἶχαν πάτωμα. Ὁ μικρὸς αὐτὸς τόπος ἦταν ἰδιοκτησία τῆς Φρόσως τοῦ Γιωργάκη Κόλλια ἀπὸ τὸ Τόσκεισι.

332. Χώσια (τά): Στ' Χώσι, στὰ Χώσια. Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ χωριοῦ σὲ ἀπόσταση δυὸ χιλιόμετρα ἀπ' τὸ κέντρο, πὺ πάνω ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Εἶναι μιὰ δόλακη λακκιά μὲ χωράφια, ἰσιώματα καὶ πλαερά γιὰ καλαμπόκια, σῆρια, φασόλια καὶ ρεβύθια.

Ἀλλοτε ὁ τόπος αὐτὸς ἦταν ντυμένος μὲ πυκνὸ δάσος ἀπὸ κουμαριές. Μὲ τὴν κατασκευὴ πρόχειρων φραγμάτων καὶ ξεχέρσωση τῶν δασικῶν ἐκτάσεων ἔφτιαξαν τὰ χωράφια αὐτὰ πὺ εἶναι χωμένα μέσα στὴ λακκιά στὸ φαράγγι πὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ Λάκκο τοῦ Βόγλη.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΤΣΟΥΡΟΥ

Κοινωνιολόγου

Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΔΙΕΝΕΞΗ* ΑΠΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Ἄλλὰ τί ἀκριβῶς εἶναι ὁ ὑπερπληθυσμὸς καὶ ποιοὶ οἱ λόγοι τῆς ἀναπτύξεώς του στὴν Δυτικὴ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καί, σήμερα, στὶς ὑποανάπτυκτες χῶρες;

Ὁ ἐπιστημονικὸς καθορισμὸς τοῦ ἄριστου πληθυσμοῦ (OPTIMUM), γιὰ δορισμένη περιοχὴ, χωρὶς νᾶχει ἀκριβῶς καθοριστῆι, ἄρχισε νὰ μελετᾶται, πολὺ ἀργότερα.

Εἶναι ὁ πληθυσμὸς ποὺ μεγιστοποιεῖ τὴν ἐλπίδα ἐπιβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ποὺ ἐπιτρέπει τὴν πλήρη ἀνάπτυξη τοῦ μεγαλύτερου ἀριθμοῦ ἀτόμων οἰκονομικά, πολιτιστικά καὶ ἠθικά. (Παγκόσμια συνδιάσκεψη πληθυσμοῦ τῆς Γενεύης 1927). Ἀκόμα ὁ πληθυσμὸς ποὺ ἐξασφαλίζει μὲ τὸν πιὸ ἱκανοποιητικὸ τρόπο τὴν πραγματοποίηση ἑνὸς καθορισμένου στόχου. Στὴ γενικὴ αὐτὴ διατίπωση, δορισμένα κριτήρια ἀναφορᾶς, ὅπως ἡ μόρφωση, ἡ μακροζωία, ἡ πλήρης ἀπασχόληση, ἡ ἀξιοποίηση τῶν πόρων, ἡ δύναμη τοῦ κράτους κλπ. ἀποτελοῦν τοὺς στόχους ποὺ προσδιορίζουν τὸ ἄριστο πληθυσμιακὸ μέγεθος ἑνὸς κράτους, μιᾶς ἐνδύτερης περιοχῆς. Τὰ κριτήρια αὐτὰ χωρίζονται σὲ δύο βασικὰς ομάδες: τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀνωτάτου, δυνατοῦ, ἐπιπέδου διαβιώσεως.

Ὅταν λοιπὸν ὁ πληθυσμὸς ἑνὸς Κράτους ξεπεράσει τὸ ἄριστο μέγεθός του, γίνεται ὑπερπληθυσμὸς, καὶ ὁ ἀκριβὴς δορισμὸς του (τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ), ἐπίσης ποικίλλει, βάσει τῶν κριτηρίων καὶ στόχων. ἀνάλογα μὲ τὸ κοινωνικοοικονομικὸ περιβάλλον, τὸ θεσμικὸ πλαίσιο, τὸ ἐπίπεδο τεχνικῆς, τοὺς πόρους κλπ.

Μὲ τὸν ὑπερπληθυσμὸ σὰν δυναμικὴ ἔννοια κάθε χρόνον, μεγαλύτερες «φουρνιές» νέων μπαίνουν στὴν ἀγορὰ ἐργασίας καὶ οἱ δυσκολίες ἀπασχολήσεώς τους, ἀπαιτοῦν γρήγορες λύσεις, ποὺ μόνον μιὰ ὀργανωμένη καὶ ἀνεπτυγμένη οἰκονομία μπορεῖ νὰ δώσει. Ἀντίθετα, σὲ μιὰ ἐλλειμματικὴ οἰκονομία, ἡ γρήγορη πληθυσμιακὴ αὔξησις, ξεφεύγει ἀπὸ τίς δυνατότητες ὀργανώσεως μιᾶς ἁρμονικῆς ἀναπτύξεως καὶ παραγωγῆς τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ, στοὺς πόρους καὶ τὰ τεχνολογικὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ διάρθρωσεως.

Βασικὴ λοιπὸν διαπίστωση παραμένει ὅτι, μέσα σὲ τάσεις ὑπερπληθυσμοῦ, εἶναι δύσκολη ἡ δημιουργία δημοκρατικοῦ κλίματος, ἐπεὶδὴ ἡ ἀνέχεια καὶ ἡ ἀνεργία, ἐκτραχύνουν τίς ἀπαιτήσεις, κυρίως στὴν περίπτωση ποὺ ὑπάρχει «ἐκκρηκτικὴ» διάρθρωση τοῦ πληθυσμοῦ.

Τέτοια διάρθρωση θεωρεῖται τὸ αὐξημένο ποσοστὸ νέου πληθυσμοῦ, ἀνέργων καὶ ἐπιστημονικοῦ προλεταριάτου. Ἐτσι ἔμμεση συνέπεια τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ, γιὰ μὴ ἀνεπτυγμένες χῶρες, εἶναι ἡ ὑποβάθμιση τοῦ ἀνθρώπινου παραγόντα, ὑπὸ ὁποιοδήποτε πολίτευμα, ἐπεὶδὴ κάθε ἀναβολὴ βελτιώσεως τοῦ ἐπιπέδου διαβιώσεως, μὲ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 640 καὶ τέλος.

θυοίς μιᾶς γενεᾶς, τελικὰ διαφεύδονται, ἀπὸ τὴν μελλοντικὴν πληθυσμιακὴ διόγκωσιν μὲ ἀποτέλεσμα, ἡ συνεχὴς, ἔντονη, πληθυσμιακὴ, ἐτήσια, αὔξησις, νὰ γίνῃι βράχος τοῦ Σίσυφου, ποὺ κουράζει καὶ ἀπογοητεύει τὸ λαό, ἐπειδὴ φρενάρει τὴν ἀνάπτυξή του.

Τελικὰ, τὸ πρόβλημα τοῦ ἁριστοῦ πληθυσμοῦ γιὰ ἓνα κράτος στὴ δεδομένη φάση ἀναπτύξεώς του μεταβάλλεται σὲ πρόβλημα προσδιορισμοῦ τοῦ ἁριστοῦ ρυθμοῦ ἐτήσιας πληθυσμιακῆς τοῦ αὐξήσεως γιὰ νὰ μὴ μεταβληθῇ ἡ ἀναπτυξιακὴ διαδικασία, σὲ ἀγώνα ταχύτητας μεταξὺ δημογραφικῆς καὶ οἰκονομικῆς προόδου, ποὺ τελικὰ καταλήγει σὲ βάρος τῆς προόδου.

Ἐπειδὴ ὅμως, ἡ δημογραφικὴ αὔξησις ἐνὸς λαοῦ, διευρύνει τὴν ἀγορά, τὸν ἀστικό πληθυσμό, καὶ τὶς δυνατότητες εἰδικεύσεως, πιστεύεται, ὅτι ἀποτελεῖ θετικὸ στοιχεῖο ἀναπτύξεως. Τοῦτο ἀληθεύει, μόνο, γιὰ λαοὺς ποὺ ἔχουν ὑπερβῇ ὠρισμένη φάση ἀναπτύξεως, καὶ ὁ ρυθμὸς ἐτήσιας πληθυσμιακῆς αὐξήσεως, δὲν ξεπερνᾷ τὰ ἐτήσια ποσοστὰ αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος, ἐπειδὴ ὁ ὁ ὑπερπληθυσμὸς εἶναι ἡ διαρκὴς χρονικὴ ὑστέρηση (DECALAGE) μεταξὺ πληθυσμοῦ καὶ παραγωγῆς (ποσοτικά).

Εἶναι δηλαδὴ ἡ χρονικὴ διαφορὰ στὴν ἐξέλιξη μεταξὺ πληθυσμοῦ καὶ εισοδήματος γιὰ ὀρισμένο Κράτος. Ἐτοί ἂν τὸ σημερινὸ εἰσόδημα εἶναι ἐπαρκὲς γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἓνα ἀνεκτὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο μόνο στὸν πρὸ εἰκοσαετίας πληθυσμὸ μιᾶς χώρας ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς μόνο μὲ τὸ εἰσόδημα, ποὺ θὰ ἔχει ἡ χώρα μετὰ εἰκοσαετίας, μπορεῖ νὰ ἐλπίζει σὲ μιὰ οὐσιώδη βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ τοῦ ἐπιπέδου, χωρὶς ν' αὐξηθῇ οὐσιαστικά, τότε ἔχουμε ὑπερπληθυσμὸ καὶ χρονικὴ ὑστέρηση μεταξὺ πληθυσμοῦ - εισοδήματος, ποὺ προσδιορίζει τὴν ἔννοια τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ, σὲ δεδομένη στιγμή, στατικά.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὸ φρενάρισμα, ποὺ φέρνει ἡ γρήγορη πληθυσμιακὴ αὔξησις γιὰ μὴ ἀνεπτυγμένους χώρες, πρέπει νὰ περάσουμε ἀπὸ τὴν στατιστικὴ ἀνάλυση στὴ δυναμικὴ καὶ νὰ ἐξετάσουμε τὶς ἐπιδράσεις τῆς πάνω στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη. Ἄλλως τε οἱ δυσκολίες σήμερα καὶ τὰ ἀναπτυξιακὰ προβλήματα τοῦ Τρίτου Κόσμου εἶναι ἀρκετὰ γνωστά, παρὰ τὴν «ἔξωθεν» σχετικὴ βιήθεια σὲ τεχνικὴ καὶ κεφάλαια. Ἡ γρήγορη πληθυσμιακὴ τοὺς αὔξησις ἐμποδίζει κυρίως τὸν σχηματισμὸ κεφαλαίων γιὰ μιὰ αὐτοδύναμη ἀνάπτυξη καὶ ἀξιοποίηση τῶν πόρων, ἐπειδὴ ἡ πληθυσμιακὴ τοὺς ἔκρηξη ἐμποδίζει μιὰ ἰσορροπία τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Ἐτοί ἡ θεωρία τῆς δημιουργικῆς πίεσεως (PRESSION CREATRICE) τοῦ A. SAUVY, ποὺ δημιουργεῖ ἡ πληθυσμιακὴ αὔξησις, σὲ ἐπίπεδο οἰκογενειακὸ καὶ ἔθνικόν, μὲ τὴν ἀνάγκη αὐξημένης προσπάθειας γιὰ τὴν διατροφή τοῦ νέου πληθυσμοῦ, ἀπὸ τὸν πατέρα ἢ τὴν κοινωνία γενικώτερα, ἰσχύει γιὰ ἀνεπτυγμένους κοινωνίες καὶ γιὰ ἐργαζόμενους μὲ κάποια εἰδίκευση.

Ἐπειδὴ ἡ αὐξημένη προσπάθεια, στὴν ὁποία θὰ ὑποχρεωθῇ ὁ καθένας καὶ ἡ κοινωνία γενικώτερα, ἀπὸ τὴν διέυρυνση τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ὑποχρεοῦται νὰ διαπρέψει, πρέπει νὰ εἶναι παραγωγικὴ καὶ νὰ ὑπόκειται στὸ Νόμο τῆς ζητήσεως, ἀφοῦ δὲν γίνεταί νὰ πωλᾷμε ὅλοι λαζαῖα.

Ἡ αὔξησις δηλαδὴ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ δὲν εἶναι πλεονέκτημα ἂν δὲν μπορεῖ νὰ ἀξιοποιηθῇ παραγωγικὰ ἢ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τοὺς πόρους τῆς Χώρας. Ἐτοί βασικὸς στόχος δὲν πρέπει νᾶναι τὸ ἀνθρώπινο πλεόνασμα, ἀλλὰ ὁ πληθυσμὸς ποὺ, μὲ τὸ δεδομένο ἐπίπεδο τεχνικῶς, διασφαλίζει τὸ μεγαλύτερο κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα.

Ἐιδὴ δὲ τὰ ποσοστὰ γεννητικότητας τοῦ δικοῦ μας πληθυσμοῦ, σήμερα, εἶναι χαμηλά. τὰ ἀναπτυγμένα κράτη ἐπιδιώκουν τὴν πληθυσμιακὴ τοὺς αὔξησις μὲ τὴν εἴσοδο μεταναστῶν (IMMIGRATION). ἔνῳ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα σ' ὅλη τὴν Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ Βόρειο Ἀμερικὴ ὁ δημογραφικὸς πληθωρισμὸς καὶ ἡ ἀστικὴ

τους ανάπτυξη συμβάδισε με την εκβιομηχανποίησή τους. Ἀντίθετα, σήμερα, δὲν ὑπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ αὐξήσεως ἀστικού πληθυσμοῦ καὶ ἀναπτύξεως, σὲ μὴ ἀνεπτυγμένους χώρες, γενικά, με ἀποτέλεσμα δημιουργία ἀνέργων, παραγκουπόλεων (BIDONVILLES) στὰ προάστεια, καὶ πολιτικῆς βίας ἀπὸ τοὺς ἐξαθλιωμένους μέτοικους, με συνέπεια τὴν καταστροφὴ τοῦ περιβάλλοντος, τὶς «δεσμεύσεις» λόγῳ ὑποχωρήσεων στὸ ξένο κεφάλαιο, γιὰ τὴν «πάση ὀυσία» ἀνάπτυξη, ἐπειδὴ τὸ LAISSEZ - PASSEZ τῶν ἀνθρώπων βασικὴ λειτουργία, ἄλλοτε τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἔχει ἀντικατασταθεῖ σήμερα ἀπὸ τὴν διακίνηση κεφαλαίων καὶ τὶς ξένες ἐπενδύσεις.

Μία ἀκόμη συνέπεια εἶναι ἡ ὑποβάθμισις τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα (οὐσιαστικά καὶ ψυχολογικά) ἐπειδὴ δὲν ἀξιοποιεῖται παραγωγικά, με ἀποτέλεσμα νὰ χάνονται ἑκατομμύρια ἡμερομίσθια ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῶν κρατῶν νὰ «καναλιζάρουν» παραγωγικά τὸ ἐμφυλχο δυναμικὸ τους, λόγῳ ἀτελοῦς ὀργανώσεως.

Ἔτσι τελικὴ παρατήρηση μένει ὅτι σὲ κοινωνίες ὅπου ἡ ἀνάμνηση καὶ τὰ κατὰλοιπα τῆς παράδοσης καὶ τῆς ἀποικιοκρατίας (μοιρολατρεία καὶ φεουδαρχικὴ διάρθρωση τῆς ἰδιοκτησίας), δὲν ἔχουν ἀκόμα ἐξαλειφθεῖ, ἡ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων ξεκινήματος γιὰ ἀνάπτυξη καὶ ἐκβιομηχάνιση συναρτᾶται ἔντονα με τὴ γεωργικὴ τὸν παραγωγὴ καὶ αὐτὴ καθορίζει καὶ τὰ ὅρια καὶ τὴν ἀνεκτὴ πληθυσμιακὴ ἐτήσια αὐξηση.

Τοῦτο ἰσχύει, κυρίως σήμερα, ὅπου οἱ Τελωνειακοὶ φραγμοὶ ἐμποδίζουν τὶς χώρες ἔντονες πληθυσμιακῆς αὐξήσεως νὰ βροῦν στὴ διεθνή ἀγορὰ τὴν διέξοδο ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας τους (με τὶς ἐξαγωγές) ἀνάλογα με τὸν πληθυσμὸ τους, λόγῳ χαμηλοῦ τεχνολογικοῦ ἐπιπέδου τῶν προϊόντων τους καὶ τῆς συνεχοῦς ὑποβαθμίσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς σὲ σχέση με τὴν βιομηχανική.

4. Ὁ ὑπερπληθυσμὸς καὶ ὁ πόλεμος

Ὅταν λοιπὸν ἡ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ συνεχίζεται καὶ οἱ ὁμαλές διέξοδοι (αὐξηση εἰσοδήματος, ποιοτικὴ βελτίωση τοῦ πληθυσμοῦ, μετανάστευση), συνεχῶς περιορίζονται, ἡ ἰθύνουσα κλάσα, αἰχμάλωτη πλὴν τῆς δημιουργημένης καταστάσεως, γιὰ νὰ ἀποφύγει τὶς συνέπειες ἀπὸ τὶς ἔντονες διεκδικήσεις καὶ τὴν ἐσωτερικὴ βία, υἱοθετεῖ τὴν πολιτικὴ τῆς δυνάμεως με ἀποτέλεσμα νὰ ἀναζητᾶται τὴν περιστολὴ τῆς ἀνεργίας με τὴν ἐπιστράτευση, τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ τὴν βίαιη ἐπέκταση, γὰ νὰ μεταβάλλει τὶς κοινωνικὰς διεκδικήσεις, σὲ ἐθνικὰς ἢ ἐθνικιστικὰς, συνεχίζοντας παλὴν παράδοση ὅταν ἡ πολυγαμία τῆς Ἀνατολῆς καὶ κυρίως τῶν ἀνωτέρω τάξεων, εἶχε, κυρίως, ἐπεκτατικὰ κίνητρα, με ἀποτέλεσμα οἱ Ἀραβες νὰ φθάσουν μέχρι τὸ Πουατιέ, οἱ Τοῦρκοι μέχρι τὴ Βιέννη καὶ τὰ διάφορα Γοτθικὰ καὶ Μογγολικὰ φύλα νὰ ἀναστατώσουν, γὰ πολὺ, τὴν μεσαιωνικὴ Εὐρώπη.

Παραβλέπεται ὅμως ὅτι ἡ δύναμη ἐξαρτᾶται ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀπὸ τὸ μορφωτικὸ τοῦ ἐπίπεδο καὶ τὸ εἰσόδημά του. ἐπειδὴ οἱ ἀνεργοὶ μειώνουν στὴν πραγματικότητά τὴν δύναμη ἐνὸς ἔθνους, ἀφοῦ μειώνουν τὸν πλοῦτο καὶ τὴ φορολογικὴ ἱκανότητα τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε τελικὰ νὰ θεωροῦνται, πρόσθετο κοινωνικὸ βάρος.

Ἀλλὰ ὁ πόλεμος, σὰν τὸ ἔσχατο μέσο διέξοδου, ἀπὸ τὴν ἀλόγιστη πληθυσμιακὴ αὐξηση ἐνὸς ἔθνους παραμένει πολυτέλεια τῶν πλουσίων χωρῶν ἐπειδὴ, σήμερα οἱ πόλεμοι διεξάγονται με τὰ ὅπλα ἀλλὰ καὶ με τὰ χρήματα, καὶ σὲ διεθνή κλίμακα, δανεῖζουν, συνήθως μόνο τοὺς πλουσίους.

Μία ἀνάλογη ψυχολογικὴ προπαρασκευὴ γιὰ φτωχὸ ἔθνος καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς του, μπορεῖ νὰ φέρει τὸν ἐμφύλιο πόλεμο καὶ εἰδικότερα, ὅταν στὸ ἔθνος αὐτὸ ὑπάρχουν μειονότητες ἀδικημένες, ὅπως οἱ Ἀρμένιοι καὶ Κοῦρδοι, στὴν Τουρκία, σήμερα.

Καί ειδικότερα όταν δὲν ὑπάρχει σαφὴς ὑπεροπλία πὺν νὰ διασφαλίζει τὴν νίκη καὶ ἐπικράτηση, ἡ προπαρασκευὴ ἔχει ἀναγκαστικὰ ἐσωτερικὰ ξεσπάσματα, μὲ συνέπεια κλιμάκωση πολιτικῆς βίας, διεφύρνηση ἐξωτερικοῦ μετώπου καὶ καθεστωτικὲς ἀλλαγές.

Τὸ βιβλικὸ «αὐξάνεστε καὶ πληθύνεστε», ἀντιστοιχοῦσε, σὲ μιὰ περίοδο πὺν οἱ βιβλικὲς φυλὲς ἐπιβίωναν μὲ σκληρὲς μάχες καὶ ἔπρεπε νὰ ἀνανεώνονται, ἀριθμητικὰ, ἐπειδὴ μιὰ ἀκόμα συνέπεια τῆς ἔντονης δημογραφικῆς ἀνάπτυξης, καὶ τὸ ξέρουν καλὰ οἱ πολεμοκάπηλοι καὶ οἱ ἱμπεριαλιστές, κάθε μορφῆς, εἶναι καὶ ἡ δυνατότητα συντόμης κάλυψης τῶν ἀπωλειῶν σὲ ἔμφυχο ὕλικό.

Γι' αὐτὸ τὸ νιοθετήσε καὶ ὁ Μωάμεθ. Οἱ δυνατότητες δηλαδὴ γοήγησης αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ ὀρισμένων λαῶν, πὺν ἐπιτρέπουν τὴν κάλυψη τῶν ἀπωλειῶν, ἀπὸ τὰ θύματα ἑνὸς πολέμου, πολὺ σύντομα.

Ἔτσι στὴ Γαλλία, ἐνῶ χρειάστηκε, μισὸς αἰώνας γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὶς ἀπώλειες τῶν πολέμων τοῦ Λουδοβίκου 14ου, σὲ 10 μόνο χρόνια ἐπουλώθησαν, ἀριθμητικὰ, οἱ ἀπώλειες τῶν ναπολεοντείων πολέμων. Τὸ ἴδιο ἔγινε μὲ τὶς ἀπώλειες τοῦ Α' καὶ Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, ἀκόμα καὶ στὶς χώρες μὲ τὶς μεγαλύτερες ἀπώλειες τὴν Γερμανία καὶ τὴν Ρωσία. Τελικὸ ἐπιχείρημα, γιὰ ὅσους νιοθετοῦν τὴν ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ, εἶναι ὅτι οἱ πολεμικὲς ἀπώλειες περιορίζονται στὸν νεαρὸ πληθυσμὸ καὶ καταστέλλεται ἔτσι κάθε διάθεση, γιὰ ἐσωτερικὲς διεκδικήσεις καὶ ἀναταραχὲς τοῦ κοινωικοῦ συνόλου, γιὰ ἀρκετὰ χρόνια, πὺν θὰ προκαλοῦσε ὁ ἐπερχόμενος δημογραφικὸς πληθωρισμός.

Ἀκόμα οἱ λαοὶ πὺν μελετοῦν τὸ ἐνδεχόμενο πολέμου, στηρίζονται στὶς πληροφορίες, γιὰ τὶς ἀπώλειες, τῶν προηγουμένων πολέμων, χωρὶς νὰ ἐξετάζουν τὴν, κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδο, αὐξήσῃ τους. Ἐξακολουθοῦν δὲ τὴν πληθυσμιακὴ πολιτικὴ τοῦ παρελθόντος νὰ μποροῦν, ἀκριβῶς, νὰ ἐπουλώσουν τὶς ἀπώλειες σὲ ἔμφυχο ὕλικό, σύντομα (καὶ παραβλέπουν ὅτι ὁ Α' καὶ Β' παγκόσμιος πόλεμος, τελικὰ, κερδίθηκαν ἀπὸ τοὺς λαοὺς πὺν εἶχαν μικρότερο ποσοστὸ πληθυσμιακῆς αὐξήσεως) μὲ τελικὴ συνέπεια, περισσότερο ἐπικίνδυνη κατάσταση.

Πολλοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ Χίτλερ, ἂν ζοῦσε, θὰ κυβερνοῦσε ἀκόμα. ὅπως κυβένησαν ὁ Φράνκο καὶ ὁ Σαλαζάρ, μέχρι τέλος, χωρὶς τὸν πόλεμο πὺν ὠθήθηκε ἀπὸ τὸν δημογραφικὸ πληθωρισμό, πὺν προκάλεσε. Ἀκόμα τὴν ἀγγλικὴ αὐτοκρατορία, πὺν δημιούργησε ἡ Ἀγγλία τῶν 10 ἑκατομμυρίων, τὴν ἔχασε ἡ Ἀγγλία τῶν 50. Ἔτσι ἡ χαλιναγώγηση τῶν ἐνστίκτων καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς δημογραφικῆς πολιτικῆς τῶν λαῶν, στὸ περιβάλλον καὶ τὶς δυνατότητές τους, προβάλλει ἐπιτακτικὴ. Ἀλλοῶς, ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ γενοκτονία θὰ εἶναι οἱ συνέπειες μιᾶς πολιτικῆς «ζωτικὸν χώρου» ἢ συνεκμεταλλεύσεως τοῦ Αἰγαίου, ὅταν τὴν συννεχί ἀλόγιστη πληθυσμιακὴ αὐξηση, ἀκολουθήσει ἡ πολιτικὴ ἐπιδιώξεως ἐνδύστερης ἐξισορροπήσεως πληθυσμοῦ - φυσικῶν πόρων (μὲ νέο Ἀττίλα).

Μιὰ ἐκρηκτικὴ διάρθρωση πληθυσμοῦ (STRUCTURE EXPLOSIVE) ἀπὸ νέους, ἀμόρφωτους καὶ ἄνεργους, ὠθοίμενη ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ πίεση τῆς συνεχοῦς αὐξήσεώς της, πὺν δὲν βρίσκει διέξοδο στὴν ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ ἐξελίξεώς της, δὲν μπορεῖ νὰ βοῇ διέξοδο στὸν πόλεμο, παρὰ, ἂν ἡ γενικώτερη πολιτικὴ συγκυρία καὶ ἡ ἰσορροπία δυνάμεων τὸ ἐπιτρέπει. Ἀκόμα, καμμιὰ ἐξωτερικὴ βοήθεια, πολεμικὴ ἢ ἀναπτυξιακὴ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι οὐσιώδης γιὰ πληθυσμοὺς μὲ ἔντονη δημογραφικὴ αὐξηση (Αἴγυπτος, Ἰνδία, Πακιστάν). Τὸ ἐπιχείρημα, τέλος, τῶν Κινέζων «εἴμαστε τόσοι πολλοὶ καὶ ἕνα τμημὰ θὰ ἐλιζήσει, ἔστω καὶ μὲ ἀτομικὸ πόλεμο», τὸ λεγόμενο ἐπιχείρημα τῆς δημογραφικῆς ἀριθμητικῆς, ἀποδεικνύει ὅτι ὀρισμένοι λαοὶ μποροῦν ἐνκόλως νὰ αὐτοκτονήσουν, παρὰ νὰ σφεθοῦν καὶ τὸ λόγο τοῦ BERGSON «τὸ μέλλον τῶν λαῶν μένει ἀκαθόριστο, ἐπειδὴ ἔξαρτᾶται ἀπ' αὐτοῦς».

Ἔτσι, ἓνας πόλεμος, σήμερα, σὲ λίγες ὥρες ἢ μέρες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἦττα, τὶς ἐκατόμβες τῶν θυμάτων, τὴν πῦρ ἀνὶ γενικοῦ καὶ τὴν οἰκονομικὴ καταστροφή, δημιουργεῖ πῶση καθεστῶτων (Μουσολίνι), πολιτικὴ ὀπισθοδρόμηση, ὑποταγὴ στὴν ξένη χρηματοδότηση καὶ διαιώνιση τῆς ἐξάρτησης (οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, ἀναπτυξιακῆς).

Οἱ μιλιταριστές, ἐπιτρέπεται, νὰ σκέπτονται τὸν πόλεμο, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπάγγελμά τους. Οἱ λαοί, ὅμως, πρέπει νὰ σταθμίζουσιν τὶς συνέπειες καὶ τὶς δυνατότητές τους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, πού ἐπιτρέπει τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντα, τῶν φυσικῶν ἀνθρωπογενῶν πόρων, γιὰ τὴν πρόοδο καὶ εὐημερίαν τους. Νὰ διδασχθοῦν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ, τεχνικὴ, πολιτιστικὴ ἀλλὰ καὶ πολεμικὴ ἔμπειρία τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ἀνεπτυγμένων κρατῶν, γιὰ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ποιοτικὴ βελτίωση τοῦ πληθυσμοῦ του καὶ τὴν ἀριθμητικὴ προσαρμογὴ του στὰ φυσικὰ δεδομένα καὶ τὶς τεχνολογικὰς του δυνατότητες, γιὰ τὴν μορφωτικὴ, τεχνολογικὴ καὶ οἰκονομικὴ τους ἀνάπτυξη.

Καὶ ἡ εἰρηνικὴ συνύπαρξη θάρθῃ σὰν φυσικὴ συνέπεια, ἐπειδὴ, ὅ,τι ἀνυψώνεται συγκλίνει.

5. Τὰ καθ' ἡμᾶς

Ἀπὸ τὴ σύντομη Ἑπιτομὴ πού προσηγήθηκε μπορεῖ ἀδιάσπαστα νὰ βγῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἑλληνοτουρκικὴ διένεξις εἶναι συνέπεια καὶ τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος τῶν δύο λαῶν, προέρχεται ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ πλευρὰ καὶ εἶναι ἀρκετὰ αἰτιολογημένη ἀπὸ θεωρητικὴ καὶ ἱστορικὴ ἄποψη, σὰν ἀνάγκη ἐκτονώσεως τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων, πού δημιουργεῖ ὁ ρυθμὸς ἐτήσιας αὐξήσεως τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ περιβάλλον χῶρος δέχεται τὸ ἀντίκτυπο τῶν ἐσωτερικῶν κλυδωνισμῶν καὶ ἡ ἀνάγκη μειώσεως τῆς πολιτικῆς βίας πού κλιμακώνεται συνεχῶς, ὑποχρεώνει τὴν στρατιωτικὴν τάσιν στοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ τὸν σωβινισμό γιὰ νὰ καλύψῃ τὴν ἀδυναμία παραγωγικῆς ἀξιοποιήσεως, μορφώσεως καὶ χαλιναγωγήσεως τῶν νέων, πού αὐξάνουν κάθε χρόνον μὲ ρυθμὸ δεκαπλάσιο ἀπὸ τὸν Ἑλληνικόν.

Ἔτσι ὁ κίνδυνος γιὰ τὰ γειτονικά κράτη καὶ κυρίως γιὰ τὰ κράτη διαφορετικῆς φυλετικῆς ἱστορικῆς καὶ θρησκευτικῆς προελεύσεως (Ἑλλάδα, Βουλγαρία) εἶναι ὀξύτερος καὶ τὸ παλὸν «Βαλκανικὸ ζήτημα» ἐπανέρχεται μὲ νέα μορφή.

Εἰδικότερα γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ πρόβλημα, λόγῳ εὐρύτερης γειτνιασεως, ἱστορικῶν διαφορῶν, Αἰγαίου, Κυπριακοῦ κλπ., εἶναι ἀμεσώτερο.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πόλεμος σὰν ἀναγκαία ἐξωτερικὴ ἐκδήλωση (ἢ λύση), συνεπάγεται ὅσα ἔχουν ἐκτεθεῖ, προϋποθέτει ὑπεροπλία, ὑψηλὸ εἰσόδημα καὶ περικλείει κινδύνους αὐτοκαταστροφῆς, δὲν παύει νὰ «ἐνυπάρχει» στὴν τουρκικὴ δημογραφικὴ διάρθρωση καὶ πληθυσμιακὴ πλημμυρίδα.

Ἡ διαφορὰ πληθυσμιακοῦ δυναμικοῦ μορφωτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου τῶν δύο λαῶν (τὸ δικό μας κατὰ κεφαλὴ εἰσόδημα εἶναι 2.800 περίπου δολλάρια τὸ χρόνο, ἐνῶ τὸ τουρκικὸ γύρω στὰ 900), δὲν μειώνουν τοὺς λόγους ἀναγκαιᾶς ἐπαρτυρήσεως, ἐπιφυλακῆς καὶ ἐτοιμότητος.

Μπορεῖ τὸ συνολικὸ πληθυσμιακὸ μέγεθος τῆς Τουρκίας καὶ κυρίως ὁ ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεώς του νὰ εἶναι ἀρνητικὸς παράγοντας στὴ μακροχρόνιον ἀνάπτυξη, ἀλλὰ ἓνας καλὸς ἱστοπλόος μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν ἀντίθετο ἄνεμο (ἔστω καὶ μὲ ἀβαρίες), ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτα, χωρὶς ἄνεμο.

Τοῦτο τονίζεται, ἐπειδὴ ἡ συνεχὴς μείωση τῶν γεννήσεων καὶ ἡ ὑπερπόντια, κυρίως, μετανάστευση τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, εἶναι στοιχεῖα στασιμότητος, ἀφοῦ ἡ δημογραφικὴ στασιμότης, μακροχρόνια, παράγει καὶ τὴν οἰκονομικὴν.

Εἰδικότερα, ἀπὸ οἰκονομικὴ ἄποψη, μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ κάποια ἀσφάλεια τὸ

γεγονός ότι το μέσο ελληνικό εισόδημα του 3.500 δολλαρίων, κατά κεφαλή, το χρόνο παρέχει αυξημένη δυνατότητα εσόδων για την άμυνα και τον εξοπλισμό της χώρας.

Δεν πρέπει όμως να παραβλέπεται και το γεγονός ότι το μειωμένο τουρκικό εισόδημα των 900 δολλαρίων, κατά κεφαλή, δίνει συνολικό φορολογικό άθροισμα, με παρακράτηση του 20% π.χ. και στις δύο περιπτώσεις, του ίδιου επιπέδου.

Ακόμα από άποψη πόρων και πρώτων υλών για εκμετάλλευση και αξιοποίηση, σε προοπτική βάση, η τουρκική γη δεν υστερεί και προσφέρει ευρύτερη αγορά στα ξένα κεφάλαια και προϊόντα, για κατανάλωση και επενδύσεις, με φθηνότερο, σχετικά, εργατικό δυναμικό.

Τέλος από άποψη βιομηχανικής απασχολήσεως, αν και έχουμε διπλάσιο δείκτη στον Β' γενή τομέα (25% εμείς και 13% οι Τούρκοι), τον έχουμε σε 3,5 εκατομμύρια ενεργό πληθυσμό, ενώ εκείνοι σε 13, με τελικό αποτέλεσμα, εξίσωση συνολικής βιομηχανικής παραγωγής.

Από άποψη, πληθυσμιακού δυναμικού, μελλοντικά, στο 1,5 εκατομμύριο, θεωρητικού άρρενος πληθυσμού, από το οποίο πρέπει να επιλεγεί το στρατεύσιμο δυναμικό της Τουρκίας παρά το χαμηλό πνευματικό επίπεδο, υπάρχει σημαντική πιθανότητα να βρεθεί το 1)10 (ένα δέκατο) με βελτιωμένο επίπεδο, ώστε να αντιπαραταχθεί ντοπαρισμένο και από την αναγκαία προπαγάνδα με σχετική αισιοδοξία ισορροπίας ξιμψυχον ύλικού στο σύνολο των Ελλήνων στρατευσίμων, που δεν μπορεί να ξεπεράσουν τους 130 χιλιάδες, ανά δύο κλάσεις.

Το πρόβλημα επομένως, εφ' όσον υπάρχει, είναι άρκετα σοβαρό και κρίσιμο και πρέπει να συνειδητοποιηθεί ευρύτατα, έπειδή, αν τεθεί, θα αφορά, πράγματι, την επιβίωση του έθνους. Έτσι μακροχρόνια, τα μέτρα (οικονομικά, θεσμικά) του Κράτους και η λαϊκή κινητοποίηση πρέπει να στραφούν προς την πληθυσμιακή ανάκαμψη της χώρας, έπειδή ο άνθρωπος παράγοντας και οι νέοι διασφαλίζουν, περισσότερο, από τα μέσα και τους εξοπλισμούς την επιβίωση του έθνους, με την βελτίωση της διαμορφωμένης δημογραφικής καταστάσεως χωροταξικά, διαρθρωτικά πολιτιστικά και μορφωτικά.

Έτσι οι προϋποθέσεις της δημογραφικής ανάκαμψεως, όπως η επέκταση και βελτίωση των εγκαταστάσεων υγείας, κοινωνικής προνοίας και εκπαίδεψεως, η εισοδηματική πολιτική, η αντιατυχηματική πολιτική, η καταπολέμηση της γεροντοκρατίας και η προσώθηση των νέων είναι τα πεδία άμεσης, σημαντικής κρατικής παρεμβάσεως, ενισχύσεως και θεσμικής βελτιώσεως. Τα οικογενειακά βοηθήματα, οι απαλλαγές των πολυτέκνων, η διασφάλιση της γυναίκας επαγγελματικά και της μητρότητας, η θεσμική προστασία του παιδιού και η αποτελεσματική επέμβαση στην άτακτο γεννησιμό τον έκτροψεων, θα είναι τα μέτρα που θα ενισχύσουν την ελάφρυνση των οικογενειακών βαρών και θα βελτιώσουν την «διάθεση» του πληθυσμού για πληθυσμιακή ανάκαμψη.

Τέλος η πολιτική κατοικίας, η αγροτική πολιτική και η διαφώτιση του πληθυσμού ότι κάθε παιδί στοιχίζει για την οικογένεια πολύ λιγότερο από το προηγούμενο, μαζί με την αύξηση και βελτίωση των παιδικών σταθμών, των κέντρων νεότητας και την συνεχή βελτίωση και προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος, της σχολικής ύποδομής και των μέσων διδασκαλίας, θα φέρουν τον δημογραφικό δυναμισμό, σε άρμονικό και επιθυμητό επίπεδο, για την πληθυσμιακή ανανέωση, την αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας και την ανάσχεση υστεροβούλων επεκτατικών βλέψεων από οποιαδήποτε πλευρά.

Αλλά η παράλληλη έθνική κινητοποίηση και προσαρμογή στα νέα δεδομένα, ή σύμπτωση και συνοχή, είναι απαραίτητες.

Ἡ πολυτελής διαβίωση, ὁ καιροσχοπισμὸς καὶ ἡ μὴ συμμετοχὴ στοὺς κοινούς στόχους κάτω ἀπὸ τὸ πρῶσμα τῆς ἀπειλῆς γιὰ τὸ ἔθνος καὶ τοὺς κινδύνους ποὺ σφραγίζει ἡ ἀλόγιστη σπατάλη πόρων, ἡ μείωση τῶν γεννήσεων καὶ ἡ μὴ δημογραφικὴ ἀνανέωση τοῦ πληθυσμοῦ, γιὰ λόγους εὐδαιμονισμοῦ, κυρίως, εἶναι περισσότερο ἀπὸ λάθος. Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τοῦ ἔθνους.

Εἰδικότερα πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι μὲ 2,5 παιδιά, κατὰ μέσο ὄρο ἀνὰ οἰκογένεια, μόλις δικαιούεθα νὰ ἐλπίζουμε, μὲ τὸ κύμα τῆς ἀγαμίας ποῦ, χρόνια, μαστίζει τὴ χώρα μας, λόγῳ νοοτροπίας καὶ ἐθίμων, στὴ διατήρηση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ στὰ σημερινὰ ἀριθμητικὰ καὶ διαρθρωτικὰ του ἐπίπεδα. Τοῦτο τονίζεται γιὰ τὴν ἄρση τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως ποὺ ἔχουν πολλὰ ζευγάρια καὶ μάλιστα μορφωμένων ἀνθρώπων, ὅτι μὲ 2 παιδιά, ἔχουν κάνει καὶ τὸ «δημογραφικό» τους καθήκον γιὰ τὴν διαβίωση τῆς φυλῆς.

Εἶναι ἕνα ἀκόμα σφάλμα ὑπολογισμοῦ ἐπειδὴ, στὸ σύνολο, μόνο τὸ 90% κάθε ἐτησίας «παραγωγίης» παιδιῶν περίπου, θὰ φθάσει στὴν ἡλικία τῶν 25 ἐτῶν γιὰ νὰ παντρευτεῖ καὶ νὰ συνεχίσει τὴν ἀναπαραγωγή.

Ἔτσι, ἀβίαστα συμπεραίνεται, ὅτι μόνο μὲ 3 παιδιά κατὰ οἰκογένεια, μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε στὴν δημογραφικὴ ἀνανέωση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν μελλοντικὴ πληθυσμιακὴ ἀνάκαμψη, στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἔθνους.

Ὅτι προηγείται ἀποσκοποῦσε νὰ διερευνήσῃ, νὰ ἀναλύσῃ καὶ ἐξηγήσῃ ἀπὸ δημογραφικὴ, κυρίως, ἄποψη, τὰ αἷτια, τοὺς στόχους καὶ τὴ σκοπιμότητα τῆς ἐλληνοτουρκικῆς διενέξεως. Ἡ διάρκεια τῆς ὀξύτητας, ὁ χρόνος ἐκδηλώσεως καὶ ἡ κλιμάκωση ὁρισμένῳ γεγονότων, ἡ ἱστορικὴ νομοτέλεια καὶ τὰ 300 θύματα τῆς πολιτικῆς βίας στὴν Τουρκία, κατὰ τὸ Α' ἑξάμηνο τοῦ 1978, ἀποδεικνύουν ὅτι τὸ πρόβλημα (σὰν δημογραφικὴ συνέπεια) ὑπάρχει καὶ συνεχῶς θὰ ὀξύνεται, πέρα ἀπὸ τίς ἄλλες σκοπιμότητες ποὺ συμβάλλουν στὴν διατήρησή του, γιὰ λόγους ποὺ ἀναλύθηκαν διεξοδικά.

Ἄς μὴν τὸ ξεχνᾶμε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) SAUVY ALFRED	: THEORIE GENERALE DE LA POPULATION
(τόμοι I καὶ II)
2) PRESSAT ROLAND	: DEMOGRAPHIE SOCIALE
3) BUGUET LEON	: L'OPTIMUM DE POPULATION
4) BOUTHOU GASTON	: LA SURPOPULATION
5) BOURGEOIS - PIONAT JEAN	: EVOLUTION ET CROISSANCE DEMOGRAPHIQUE
6) HUGON PAUL	: DEMOGRAPHIE
7) PENOUIL PAUL	: DEMOGRAPHIE
8) ARDANT CABRIEL	: LE MOUSE EN FRICHE
9) HIRSCHMAN ALBERT	: STRATEGIE DU DEVELOPEMENT ECONOMIQUE
10) W. A. LEWIS	: LA THEORIE D LA CROISSANCE
11) NATIONS UNIES	: CAUSES ET CONSEQUENCES DE L' EVOLUTION
DEMOGRAPHIQUE
12) I.N.E.D.	: POPULATION (βίμηνο περιοδικό)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΜΕΛΗ ΒΟΥΔΟΥΡΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΙΣ (ΕΠΙΛΟΓΗ) ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΣΥΛΛΟΓΗ

α) Βιβλία — αὐτοτελείς ἐκδόσεις

- ★ Τηλέμαχος Ἀλαβέρας: «Διγνηματογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης». Θεσ/νίκη (1970).
- ★ Κ. Ἀμάντου: «Σύντομος ἱστορία τῆς Κύπρου». ΣΠΔΩΒ, Ἀθήναι 1956.
- ★ Γιάννη Ἀναπλιώτη: «Ἡ Καλαμάτα στὸ χορὸ τῆς ἱστορίας». Ἀθήνα 1963.
- ★ Γεωργίου Α. Ἀναστασοπούλου: «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Βιομηχανίας 1840—1940». Ἀθήναι, Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία Α.Ε. 1947, (τρὲς τόμοι).
- ★ Ἀνωμόμου τοῦ Ἑλλήνος: «Ἡ Ἑλληνικὴ Νομαρχία, ἦτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας». Φιλολογικὴ Ἀπομνημείωση Γ. Βαλέτα. Μελετήματα: Ν. Α. Βέη — Μ. Σιγούρου. Πρώτη αὐθεντικὴ ἐπανέκδοσις. Ἀθήνα. Ἐκδόσεις Πηγῆς 1948—1949.
- ★ Ἡλία Βενέζη: «Εἰμιανούγλ Τσουδεράς. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς μάχης τῆς Κρήτης». Ἀθήναι 1966.
- ★ «Βοήθημα γιὰ τὴν Ἱστορία τοῦ ΚΚΕ». Ἐκδοτικὸ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΚΚΕ. (Βουκουρέστι 1952).
- ★ Δημήτρη Γιάνκου: «Λυρικοὶ τῆς Ρούμελης: Σ. Τρικούπης - Κ. Παλαμῆς - Κ. Χατζέπουλος - Γ. Βλαχογιάννης - Μ. Μαλανδάσης - Κ. Δημάδης - Ζ. Παπαντωνίου - Κμ. Γαλάξης - Ρήγας Γκόλφης - Θανάσης Κυριαζῆς - Ἐπ. Μάλαινος - Γ. Ἀθάνας - Γ. Μ. Πααγιωτόπουλος - Στ. Ζαρκιᾶς - Μ. Ζῶτος». Ἀθήνα 1958.
- ★ Φώτου Γιοφύλλη: «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Τέχνης (Ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, χαρακτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμητικῆς) 1821—1941». Ἀθήνα 1962—1963, (δύο τόμοι).
- ★ Φώτου Γιοφύλλη: «Ποίηση μισοῦ αἰῶνα 1906—1956». Τὸ Ἑλληνικὸ Βιβλίο. Ἀθήνα 1964.
- ★ Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος 11ος. «Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800—1863. Ἀναγραφὴ τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ὅπου δῆποτε ἑλληνιστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων καὶ ἐντύπων ἐν γένει, μετὰ πίνακος τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῆς περιόδου ταύτης. ὑπὸ Δημητρίου Σ. Γκίνη καὶ Βαλερίου Γ. Μέζα († 1937). Βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τόμος πρῶτος, 1800—1839». Ἐν Ἀθήναις. Γραφεῖον Δημοσιευμάτων Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ΙΔ'. 1939.
- ★ «Στὴ μνήμη Δημήτρη Α. Γληγοῦ. Μελέτες γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ἀνέκδοτα κείμενά του». Τὰ Νέα Βιβλία Α.Ε. Ἀθήνα 1946.
- ★ «17 Αὐγούστου 1944. (Ὁ Μπλόκος)». Ἐκδοσις «Ἡ Κοκκινιά μας». (Νίκαια), Αὐγустος 1945.
- ★ Κ. Θ. Δημαρᾶ: «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀπὸ τῆς πρώτης ρίζης ὡς τὴν ἐποχὴ μας». Τρίτη ἐκδοσις. Ἰκαρος, (Ἀθήναι) 1964. «Παράρτημα, σημειώσεις, πίνακες». Ἰκαρος, (Ἀθήναι) 1965.
- ★ «Διηγήματα τοῦ Ἀγώνα». Πολιτικὲς καὶ Λογοτεχνικὲς Ἐκδόσεις, (Βουκουρέστι), 1955.
- ★ Σπράττ Εὐστρατιάδης: «Γράμματα καὶ Τέχνες στὴ Νίκαια». Ἐκδόσεις Φιλολογικοῦ Συλλόγου Νικαίας. (Νίκαια 1960).

- ★ Σταύρου Ζοριπαλά: «Σημεία τοῦ Λαοῦ. (Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ριζοσπάστη, 1917—1937)». Μέρος Α'. Πολιτικές καὶ Λογοτεχνικές Ἐκδόσεις, (Βουκουρέστι), 1936.
- ★ Γιώργη Γ. Ζωΐδη: «Πατροπαράδοτη φίλια. Ἑλλάδα - Ρωσία. Οἰκονομικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοί δεσμοί». Πολιτικές καὶ Λογοτεχνικές Ἐκδόσεις, (Βουκουρέστι), 1958.
- ★ Λάκη Α. Ἰωαννίδη, Προέδρου Συνδέσμου Νέων Ἐπιστημόνων Ἑλλάδος: «Ἱστορικαὶ ἀλήθειαι». Θεσσαλονίκη 1967.
- ★ Ἐμμανουὴλ Χ. Κάτσαγλη: «Συμβολὴ στὴ βιβλιογραφία τοῦ Παντελεῖ Πρεβελάκη 1927—1967». Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων. Ἀθήναι, Ἰούνιος 1967.
- ★ Νίκου Κατηφόρη: «Ὅταν ἐσκάδαμε τὸν οὐρανόν». Μυθιστόρημα. Θεμέλιο. Ἀθήνα 1964.
- ★ Γιάννη Κ. Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας». Ἐκδοση Βιβλιοπωλείου Πέτρου Δ. Καραθάκου. Πεσματζόγλου 3 Δ. Ἀθήνα 1946.
- ★ Γιάννη Κορδάτου: «Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. (Ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸ 1961)». Πρόλογος Κώστα Βάρναλη. Βιβλιοδοτική. Ἀκαδημίας 52, Ἀθήνα 1962.
- ★ Ἀθανασίου Γ. Γορόζη, Συγρχου ἐ.ἀ.: «Ἱστορικὴ σύνθεσις. Τὰ Στενὰ καὶ τὰ πεπρωμένα μας: Ἑλληνοτουρκικοὶ ἀγῶνες καὶ φίλια κατ' ἐπιταγήν, 1914—1940». (Ἀθήναι 1968).
- ★ Μίμη Κυριακίδη: «Παλῆμες στιγμές». Ἀθήνα 1955.
- ★ «Ἄρης Βελουχιώτης. Ὁ πρῶτος τοῦ Ἀγώνα. (Βιογραφία 1905—1945)». Πάγου Λάγδα. Ἐπιμέλεια κειμένου «Κυψέλη». Μὲ συνεργασία συναγωνιστῶν τοῦ Ἄρη. Κυψέλη. Ἀθήνα 1964—1965. (δύο τόμοι).
- ★ Χρήστου Λεβάντα: «Δύο μορφές. Δημοσθ. Ν. Βουτυράς - Νίκος Γ. Χαντζάρας». Μελέτη - Βιβλιογραφία. Ἐκδοση «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». (Πειραιεύς) 1952.
- ★ Δημήτρη Π. Λιάτσου: «Κοκκινιά. Ἕνα ὄνομα, μιὰ πολιτεία. Ἡ πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ πορεία της». Πρόλογος: Σάββα Παπαδόπουλου. Νίκαια 1960.
- ★ Δημήτρη Π. Λιάτσου: «Οἱ Ἑλληνίδες στὰ Γράμματα μας». Ἀθήνα 1966.
- ★ Ἰωάννης Μεταξάς: «Τὸ προσωπικὸ τοῦ ἡμερολόγιου». Ἐπιμέλεια Χρ. Χρηστίδη. Κεντρικὴ πώλησις Βιβλιοπωλείων τῆς «Ἑστίας». (Ἀθήναι, 1/1952).
- ★ Ἰωάννης Μεταξάς: «Τὸ προσωπικὸ τοῦ ἡμερολόγιου». Ἐπιμέλεια Χρ. Χρηστίδη. Κεντρικὴ πώλησις Βιβλιοπωλείων τῆς «Ἑστίας». (Ἀθήναι, 2/1952).
- ★ Ἐκδοσις «Κέντρου Ἑλληνικῶν Σπουδῶν» ὑπ' ἀριθ. 15. Εὐγενίου Μιχαηλίδη, Καθηγητοῦ. Δρος Θεολογίας καὶ Ἀραβικῆς Φιλολογίας. Διευθυντοῦ τοῦ «Κέντρου Ἑλληνικῶν Σπουδῶν» ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. (Πρώτη Διευθυντοῦ τῶν Πατριαρχικῶν Περιόδ (ι) κῶν. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» καὶ «Καλὸς Ποιμὴν»). «Βιβλιογραφία τῶν Ἑλλήνων Αἰγυπτιωτῶν (1835—1963)». Ἐκδοσις Β' (συμπληρωμένη). Μετὰ Πρόλογου ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάν. Α. Τουλούπα, Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀλεξάνδρεια 1965—1966.
- ★ Χριστόφορος Νέζερ. 50 χρόνια θέατρο. Ἐκδόσεις Δίφρος. Ἀθήνα 1959.
- ★ Ἀδαμαντίου Π. Παπαδήμα: «Λογοτεχνικὰ Χρονικά. Ἡ πορεία μιᾶς γενιᾶς». Ἀθήναι. Ὠρίων, 1944.
- ★ Ἀδαμαντίου Π. Παπαδήμα: «Νέα Ἑλληνικὴ Γραμματολογία. Γενικά Στοιχεῖα». Τυπογραφεῖον Π. Α. Φέσκου, Εὐριπίδου 83. Ἀθήναι 1948.
- ★ Ουεφυλάκτου Παπακωνσταντίνου: «Πολιτικὴ Ἀγωγή». Ἀθήναι 1970.
- ★ Νίκου Παπαπερινλῆ (Ἰλακουῦ): «Ἀντίλαλοι τῆς ζωῆς». (Χρονογραφήματα). Ἐκδοτικὸ «Νέα Ἑλλάδα», (Βουκουρέστι 1954).

- ★ «Ποιητική Ἀνθολογία Ἀγκύρας τῆς νέας ἐλληνικῆς ποιητικῆς γενιᾶς». Ἐκδόσεις Δ. Παπαδημητρίου & Σία. Ὀδὸς Πειραιῶς 18, Ἀθήναι 1971.
- ★ Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας». Ἀρχαίας, Βυζαντινῆς, Νεώτερης». Ἀθήνα 1969.
- ★ Παντελεῖ Πουλιόπουλου: «Δημοκρατικὴ ἢ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα». (Δεύτερη ἐκδοσις). Διαλεχτὰ Κείμενα. Ἀθήνα 1964.
- ★ Χ. Πύρπασου: «Ὁ Φῶτος Γιοφύλλης. Ἡ ζωὴ του, τὰ ἔργα του καὶ λίγες κρίσεις γι' αὐτά». Ἀθήνα. Τυπογραφεῖο Γερ. Χρίστου, Γαμβέτα 7, 1935.
- ★ Κωνσταντίνου Μ. Σακελλαροπούλου, πρέσβους τῆς Ἑλλάδος: «Ἡ σκιὰ τῆς Δύσεως. Ἱστορία μιᾶς καταστροφῆς». Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐκδόσεις δευτέρα. Μετὰ προσθηκῶν. Ἀθήναι 1961.
- ★ «Γράμματα τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ» μ' ἐξηγητικὰ κείμενα τοῦ Φώτου Γιοφύλλης. Μαυρίδης. Ἀθήνα 1952.
- ★ Βασικὴ Ββίλιοθῆκη. Ἐκδόσεις Ἰερός. Τόμος 34ος. Ἀθήναι 1956. Ὁ Κονδυλάκης καὶ τὸ Ἀρονογράφημα. Ἐπιμέλεια Σταύρου Σκοπετέα.
- ★ Χρήστου Σ. Σολωμωνίδη: «Ἡ Δημοσιογραφία στὴ Σμύρνη (1821—1922)». Ἀθήνα 1959.
- ★ Χρήστου Σωκρ. Σολωμωνίδη: «Σμυρναῖοι Ἀκαδημαῖκοί. Ἰωακείμογλου - Καλομοίρης - Σεφεριάδης». Ἀθήνα 1966.
- ★ Ὑπόμνημα περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν σπουδῶν καὶ τῆς διδακτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς δράσεως καὶ ἀναλύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Θεοδώρου Δ. Τασπούλου. Ὑποβλήθην τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καταλήψεως τῆς κενῆς ἑδρας τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1965.
- ★ «Τραγοῦδι τῆς Ἀντίστασης». Ἐκδοτικὸ Νέα Ἑλλάδα. (Βουκουρέστι 1951).
- ★ Γιάννη Τσιλιμνίχρα: (1872—1947): «Ἄπαντα». Ποιήματα. Ἐπιμέλεια ἐκτύπωση Δημοσθένη Ζαδέ. Ἀθήναι 1973.
- ★ Γ. Ι. Φουσάρα: «Ἡ πνευματικὴ προσφορὰ τῆς Εὐδοίας». Ἐκδόσεις Δεσμός. Χαλκίδα 1964.
- ★ Εὐαγγελίας Κ. Φραγκάκη: «Ἀντώνιος Βορεάδης Κρῆς (1859—1913)». Ἀθήναι 1966.
- ★ Νικολ. Γ. Φραγκινέα: «Λακωνικὴ γῆ». Ἀθήνα 1971.
- ★ Γεωργίου Φτέρη: «Μάνη. πατρίδα μου». Ἐκδόσεις Ἑριχ. Ἀθήνα 1976.
- ★ Eliseo Brighenti: «Crestomazia Neocellenika». Milano 1908.
- ★ C. Th. Dimaras - C. Coumariou - L. Droulia: «Modern Greek Culture. A selected Bibliography. (In English French - German - Italian)» Thessaloniki 1968.
- ★ Stephen G. Xydis: «Greece and the Great Powers 1944—1947. Prelude to the Truman Doctrine». Thessaloniki 1963.

β) Ἐφημερίδες

- ★ «Ἀναγέννησις». Νέα Κοκκινιά - Νίκαια (1932—1940).
- ★ «Δευτεριά». Σόφια, Βουλγαρία (1971).
- ★ «Νέος Δρόμος». Τασκέντη, ΕΣΣΔ (1970, 1971).
- ★ «Ὁ ἐκτελωνιστής». Πειραιεύς (1946—1969).
- ★ «Ὁ Κόσμος». Ἀθήναι (— 1969).
- ★ «Ὁ Ταχυδρόμος». Νίκαια - Πειραιεύς (1952—1969).

- ★ «Παρατηρητής». Νίκαια (1951—1971).
- ★ «Προσφυγικός Κόσμος». Ἀθῆναι (— 1969).
- ★ «Ριζοσπάστης». Ἀθῆναι (1979).
- ★ «Τὰ Νέα». Ἀθῆναι (1961—1963).
- ★ «Τὸ Βῆμα». Ἀθῆναι (— 1969).

γ) Περιοδικὰ

- ★ Ἀνδριακὸν Ἡμερολόγιον». Ἀθῆναι (1925).
- ★ «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησης». Ἀθῆναι (1913).
- ★ «Ἐνορία». Ἀθῆναι (1950—1955).
- ★ «Ἴωνικὴ Σκέψη». Νίκαια (1964).
- ★ «Μαρξιστικὸ Δελτίο». (Ἀθῆναι. Παράνομον δημοσιογραφικὸν ὄργανον κόμινατος τῆς 4ης Διεθνοῦς τῆς Ἑλλάδος. 1962).
- ★ «Μικρασιατικά». Νέα Σμύρνη - Ἀττικὴ (1970—1971).
- ★ «Μικρασιατικὰ Χρονικά». Ἀθῆναι (1961, 1963, 1964, 1967).
- ★ «Μόρφωσις». Κύπρος (— 1969).
- ★ «Νέα Ἑστία». Ἀθῆναι (1967, 1970, 1979).
- ★ «Νέος Κόσμος». (Παράνομον ἐπίσημον δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ ΚΚΕ. Ἐξεδίδετο εἰς τὸ ἐξωτερικόν, 1949—1974).
- ★ «Πρωτότυπη Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρηση». Παράρτημα. Ἀφιέρωμα στὸν ποιητὴ Γεράσιμο Κορολῆ (Μάχη Ἀρκᾶ). Πειραιεὺς (1964).
- ★ «Σύγχρονα Θέματα». Ἀθῆναι (1963).
- ★ «Τὸ Περιοδικὸ μας». Πειραιεὺς (1958—1960).
- ★ «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά». Ἀθῆναι (1971).
- ★ «Χαραυγὴ». Ἀθῆναι (1921).
- ★ «Χρονικά τῆς Νικαίας». Νίκαια (1962—1967).

Utrecht 1971, 1979

M. Voudouris
Postbus 1345
3500 BH Utrecht
Holland

UBALDO BARDI

Μουσικός, Σκηνογράφος και Διευθυντής της Μπαρράκας
Είσαγωγή - Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΜΠΛΕΤΑΣ - ΔΟΥΚΑΡΗΣ

ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ

Στις 19 του περασμένου Αυγούστου κλείσανε ακριβώς 45 χρόνια από τη δολοφονία του μεγάλου Ισπανού ποιητή και δραματουργού Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα. Με την ευκαιρία της θλιβεράς επετείου στην Ισπανία και σ' όλο τον κόσμο γίνανε εκδηλώσεις και παρουσιάστηκε με κάθε τρόπο το έργο του ποιητή κι ανθρώπου.

Άρθρα γραφτήκανε στο διεθνή τύπο και βιογραφίες δημοσιεύονται συνεχώς. Η «Ήπειρωτική Έστια» δέν ήταν δυνατό ν' αγνοήσει ένα τέτοιο σημαντικό γεγονός. Σάν προσφορά στο έργο αυτού του πολυσύνθετου και λαμπρού ταλέντου δίνουμε στους αναγνώστες μας τη μελέτη του Ιταλού Λορκιστή, καθηγητή Ουμπάλντο Μπάρντι, «Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, Μουσικός, Σκηνογράφος και Διευθυντής της Μπαρράκας», που ο συγγραφέας μ'ας παραχώρησε ευγενώς την αποκλειστικότητα για την Ελλάδα.

Αυτό το έργο του Ουμπάλντο Μπάρντι έκανε μεγάλη αίσθηση στους φιλολογικούς κύκλους, όχι μονάχα της Ιταλίας, μ'α γενικά στο εξωτερικό, γιατί, με ντοκουμέντα κι αντικειμενικά παρουσιάζει ένα Λόρκα, πέρα από κάθε μεταφυσική κι έξω από πολιτικές εκμεταλλεύσεις και δίνει στοιχεία για μ'ια δράση του που δέν είναι και τόσο γνωστή στο πλατύ κοινό.

Ο Μπάρντι, έχτ'α από δοκιμασιμένους φιλόλογος και δημοσιογράφος, είναι ένας βαθύς μελετητής του έργου και της ζωής του Φ. Γκ. Λόρκα. Οί έρευνές του εκτείνονται σ'ε διάφορες χώρες του κόσμου και προπάντων στην ίδια την Ισπανία, στην ίδια τη Γρανάδα, την πατρίδα του Λόρκα, επί χρόνια. Έτσι —βαθύς γνώστης της Ισπανικής κι άλλων γλωσσών— ό,τι παρουσιάζει στή μελέτη του, όπως θ' αντιληφθεί ο αναγνώστης, μπόρεσε ν'α το πάρει από σίγουρες πηγές, από «πρώτο χέρι».

Η πείρα του, σ' ό,τι αφορά τη δράση του Λόρκα, είναι πλούσια, γιατί από χρόνια απασχολήθηκε σ'α σοβαρά μ' αυτή τη δουλειά κι είναι αξιοσημείωτος ο αριθμός κι ή έγκυρότητα των έργων που δημοσίεψε ως τώρα και που άφορουν, έμμεσα ή άμεσα, το μεγάλο γιό της Ισπανίας. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά μερικά: Θέατρο 1927—28 του Φ. Γκ. Λόρκα. Η τύχη του Φ. Γκ. Λόρκα στην Ιταλία από το 1936 ως το 1958, Ο Έμφύλιος Πόλεμος στην Ισπανία, Παιδικό Θέατρο του Φ. Γκ. Λόρκα, κι άλλα.

Και συνεχίζει την έρευνά μου πάνω στή Λορκιανή δημιουργία χωρίς διακοπή έτσι που σ'ε λίγο θ'α μ'ας παρουσιάσει καινούργιες εργασίες και που πιστεύουμε πώς θ'α μπορέσουμε ν'α τις παρουσιάσουμε, έν καιρώ, από τις σελίδες του περιοδικού μας.

Μ'α δέν είναι μονάχα ο ρεαλισμός κι ή αντικειμενικότητα που χαρακτηρίζουν τουτό και γενικά τ'α έργα του Μπάρντι. Δέν άφηγείται μονότονα και ξερά τ'α γεγονότα, φουρνισμένα —όπως— με μ'ια συνηθισμένη διανοουμενίστικη φρασεολογία. Ο συγγραφέας, πρικοιμένος μ' ένα έξαιρετικό κι άναμφισβήτητο ταλέντο, καταφέρνει ν'α μπει μέσα στον τόπο και το χώρο των γεγονότων και των προσώπων που τ'α συνθέτουν και με το άπλό, καθαρό και γλαφυρό ύφος του, τ'α ξαναζωντανεύει και τ'α παρουσιάζει σάν κάτι το ύλοποιημένο, τ'ο άπτό. Σ' αυτό —και προπάντων σ'ε τούτη την περίπτωση— τον βοηθά πολύ, αφάνταστα, κι ή ποιητική του διάθεση, ή καλλι-

τεχνική του κλίσι, ὁ ἀγνὸς αὐθορμητισμός του, πράγματα ποὺ τὸν ἔκαναν νὰ κατέχει διακεκριμένη θέση στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Ἰταλίας κι ἄλλου.

Ὁ Οὐμπάλντο Μπάρντι, σ' αὐτὸ τὸ ἔργο του, λοιπόν, μᾶς παρουσιάζει τὴ δράση τοῦ Λόρκα, συνδεμένη μὲ τὴ Μπαρράκα, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις.

Ἦταν ἔμμονη ἡ ἰδέα τοῦ Φεντερίκο νὰ δημιουργήσει ἓνα σύγχρονο Ἄρμα τοῦ Θέσπη, μὴ φορητὴ σκηνή, ὥπως εἶχε κάνει ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνας δραματικός, καὶ μ' αὐτή, γυρνώντας στὰ χωριά καὶ στὶς πόλεις τῆς Ἰσπανίας, νὰ παρουσιάζει τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς Κλασσικῆς Ἰσπανικῆς Περιόδου, τοῦ Siglo de oro (Χρυσὸς αἰώνας) τῆς Ἰσπανικῆς τέχνης.

Τί ἦταν αὐτὸς ὁ Χρυσὸς αἰώνας καὶ ποιοὶ τὸν ἀντιπροσώπευαν;

Ἡ Κλασσικὴ Περίοδος τῆς Ἰσπανικῆς φιλολογίας συμπίπτει μὲ τὴν ἐνοποίηση τῆς Ἰσπανίας, ὕστερ' ἀπὸ τὸ τελικὸ διωξίμιο τῶν Ἀράβων, καὶ κρατᾷ μέχρι τὸ 1665. Αὐτὸ τὸν καιρὸ παρουσιάζονται οἱ μεγάλοι ποιητῆς, λογοτέχνες, τραγωδοί, κωμωδιογράφοι τῆς Ἰσπανίας.

Πρῶτος αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ Μπόσκαν Ἀλμογκιαδέρ. Ἀκολουθοῦν ὁ Γκαρθίλαο ντὲ λὰ Βέγα κι ἄλλοι ὡς τὸν ντὲ Τόρρες Ναβάρο ποὺ ὑπῆρξε ὁ πραγματικὸς δημιουργὸς καὶ δάσκαλος μιᾶς γνήσιας Ἰσπανικῆς Σχολῆς. Ὁ καλὺτερος μαθητὴς του ἦταν ὁ Λόπε ντὲ Ρουέδα, μεγάλος ποιητῆς, δραματογράφος καὶ ταυτόχρονα ἡθοποιὸς ποὺ γύριζε σ' ὁλόκληρη τὴν Ἰσπανία καὶ ἐπαίξε τὰ ἔργα του στὶς πλατεῖες δίχως σκηνικὰ καὶ ἐνδυμασίες.

Σ' ἐκείνῃ τὴν ἐποχὴ ἀνήκει κι ὁ Θερβάντες καί, πὺ νέος, ὁ «Φλίνικας τῆς Μεγαλοφυΐας» ὁ Λόπε ντὲ Βέγα. Τεράστια ὑπῆρξε ἡ ἐπίδραση τοῦ Λόπε ντὲ Βέγα στὸ θέατρο καὶ γενικὰ στὸ λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ χῶρο αὐτῆς τῆς «βουερέ» ἀπὸ κάθε ἀποψη περίοδος γιὰ τὴν Ἰσπανία καὶ πολὺ δίκαια θεωρεῖται ὁ πραγματικὸς θεμελιωτῆς, δημιουργὸς, ἱδρυτῆς τοῦ Ἰσπανικοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Ἦταν ἀφάνταστα γόνιμος καὶ παραγωγικὸς· φτάνει νὰ ποῦμε, ὅτι ἔγραψε περισσότερα ἀπὸ 1800 δράματα καὶ κωμωδίες.

Ὁ τελευταῖος μεγάλος τῆς Κλασσικῆς Περιόδου εἶναι ὁ Πέντρο Καλντερὸν ντὲ λὰ Μπάρκα (1600—1681) ποὺ ἔγραψε 200 καὶ πάνω θρησκευτικὰ καὶ μὴ δράματα. Μὲ τὸν Καλντερὸν κλείνει ὁ Χρυσὸς Αἰώνας κι ἀρχίζει ἡ ἐποχὴ τῆς παρακμῆς.

Αὐτοὺς τοὺς κλασσικοὺς ὁ Λόρκα, ποὺ ὁ ἴδιος λέει «ἀνῆκανε στὸ λαὸ κι ἤθελε νὰ τοὺς ἐπιστρέψει πάλι στὸ λαό», ἔβαλε σκοπὸ νὰ παρουσιάσει, μετακινούμενος διαρκῶς μὲ τὴν «ἐκίπ» του ἀπὸ μέρος σὲ μέρος καὶ χρησιμοποιώντας ἓνα φορητὸ παλκοσένικο ποὺ τὸ ὀνόμαζε «Μπαρράκα». (Σκέφτηκα νὰ διατηρήσω τὴν Ἰσπανικὴ ὀρθογραφία τῆς λέξης —δὺ «ρ»— μιᾶς κι ἔτσι ἔγινε ἀποδεκτὸ σ' ὅλες τὶς γλώσσες).

Κι ὥπως θὰ δεῖ ὁ ἀναγνώστης, διαβάζοντας τὸ καίμενο τοῦ Οὐμπάλντο Μπάρντι, κανένας δὲ μπορεῖ νὰ πεῖ πῶς ὁ Φεντερίκο δὲν πέτυχε πέρα γιὰ πέρα καὶ καθοριστικὰ τὸ σκοπὸ του. Ὅλη σχεδὸν ἡ Ἰσπανία μπόρεσε νὰ γνωρίσει αὐτὸν τὸν παράξενο «μπερντέ», μέσα στὰ τέσσερα χρόνια τῆς ἀσταμάτητης δράσης τῆς Μπαρράκας ποὺ ἄρχισε τὶς παραστάσεις τὸν Ἰούλι τοῦ 32 καὶ σταμάτησε τὸν Αὐγούστο τοῦ 36, μὲ τὴ δολοφονία τοῦ μεγάλου ποιητῆ, δραματογράφου καὶ δάσκαλου.

Στὶς συναντήσεις μου μὲ τὸ Ράφαελ Ἀλμπέρτι καὶ τὴ γυναῖκα του Μαρία Τερέσα Λεόν, ἐξαιρετικὴ ἡθοποιὸς καὶ λογοτέχνιδα (δὺ ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους φίλους καὶ συνεργάτες τοῦ Λόρκα, ποὺ εἶχα τὴν τύχη νὰ γνωρίσω προσωπικὰ) φέρναμε σχεδὸν πάντοτε —κι ἦταν φυσικὰ— τὴ συζήτηση στὸ Λόρκα καί, δέβαια, τελειώναμε μιλώντας γιὰ τὸν τραγικὸ θάνατό του. Θὰ μπορούσε κανεὶς πολλὰς σελίδες νὰ γεμίσει διηγώντας τὶς ἀναμνήσεις του. Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Ἐνα περιστατικὸ θ' ἀναφέρω μονάχα ποὺ νομίζω πῶς εἶναι ἀσυζήτητα ἐνδιαφέρον γιὰ τούτῃ τὴν περίπτωσι.

Συχνά ὁ Λόρκα ἔλεγε στὸν Ἀλμπέρτι:

— Ἔλα στὴ Γρανάδα, ἔλα στὴ Γρανάδα. Θὰ εἶσαι φιλοξενούμενός μου.

Κι ὁ Ραφαὲλ πάντα τοῦ ἀπαντοῦσε καταφατικά. Ὅμως δὲν εἶχε ποτὲ καταφέρει νὰ κρατήσει τὴν ὑπόσχεσή του.

Μετά τὰ μισὰ Ἰούλη 1936, ἓνα μεσημέρι, ὁ Ἀλμπέρτι μὲ τὴ γυναῖκα του, τρώγανε στὸ σπίτι μιᾶς κοινῆς φίλης μαζί μὲ τὸ Λόρκα, ὅπου ἔμεινε κιόλας. Ὁ ποιητὴς ἦταν ἀνήσυχος κι ἀναποφάσιτος. Κι οἱ τρεῖς συνδαιτηγμένες του προσπαθοῦσαν νὰ τὸν καταφέρουν νὰ μὴ φύγει, νὰ μείνει στὴ Μαδρίτη. Φαίνεται πὼς τελικὰ τὸν ἔπεισαν. Μὲ περισσότερη ἡρεμία καὶ κέφι τέλειωσαν τὸ γεῦμα καὶ ἔακολούθησαν νὰ συζητᾶνε. Σὲ μιὰ στιγμή ὁ Λόρκα πετάχτηκε σὰν αὐτόματο λέγοντας σταθερά:

— Θὰ φύγω. Καὶ μάλιστα τώρα.

Εἶδανε τὴν ἀμετάκλητη ἀπόφασή του καὶ κανεὶς δὲ σκέφτηκε νὰ ἐπανέλθει στὸ θέμα. Πῆρε δυὸ θαλίτσες καὶ ζήτησε στὸν Ἀλμπέρτι νὰ τὸν συνοδέψει στὸ Σιδηροδρομικὸ Σταθμὸ. Ἔτσι κι ἔγινε. Λίγο πρὶν τὴν ἀναχώρησή του τραῖνου, χαιρετήθηκαν καὶ φιλήθηκαν μὲ δάκρυα στὰ μάτια. Πρῶτοῦ νὰ χωριστοῦν ὁ Λόρκα εἶπε στὸ φίλο του παρακλητικά:

— Ἔλα στὴ Γρανάδα. Πρέπει νὰ ῥθεις.

— Ναί, τούτη τὴ φορά θὰ ῥθῶ τὸ δίχως ἄλλο, ἦταν σταθερή ἡ ἀπάντησή του. Ραφαὲλ καὶ τὸ σκέφτονταν στὰ σοβάρια.

Ὅμως τὰ γεγονότα καταφτάσανε σκληρά, δραματικά κι ἀνελέητα. Ὁ Λόρκα δολοφονήθηκε κι ὁ Ραφαὲλ Ἀλμπέρτι δὲ μπόρεσε νὰ κρατήσει κι αὐτὴ τὴ φορά τὴν ὑπόσχεσή του. Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα, στὴν ἐξορία του ὁ Ραφαὲλ ἔγραψε τὴ συλλογὴ ἀφιερωμένη στὸ μεγάλο φίλο του τὸ Φεντερίκο «Nunca fui a Granada»: «Δὲν πῆγα ποτὲ στὴ Γρανάδα».

Σταμάτησαν οἱ παραστάσεις τῆς Μπαρράκας, ὅπως σταμάτησε νὰ χτυπᾶ κι ἡ καρδιά τοῦ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα κείνη τὴν αὐγὴ σὲ μιὰ ἐρημικὴ γωνιά τῆς Ἀνδαλουσίας. Μὰ οὔτ' ὁ Φεντερίκο, οὔτε ἡ Μπαρράκα του πέθαναν. Παράδειγμα: οἱ λαμπρὲς καὶ μαχητικὲς ἐκδηλώσεις ποῦ γίνανε στὴ Γρανάδα τοῦ τὴν πρώτη κιόλας, μετὰ τὴν πτώση τοῦ φασισμοῦ στὴν Ἰσπανία, ἐπέτειο τῆς δολοφονίας του.

Ἡ Μπαρράκα ἔακολουθεῖ νὰ ταξιδεύει ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ, ἀπὸ πόλη σὲ πόλη τῆς πατρίδας του, ἀπὸ χώρα σὲ χώρα σ' ὅλο τὸν κόσμο καὶ νὰ παρουσιάζει τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου γιου τοῦ Ἰσπανικοῦ λαοῦ, τοῦ ἀκριβοῦ ἀδερφοῦ ὅλων τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, τοῦ πιστοῦ σύντροφου ἐκείνων ποῦ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν Ἐλευθερία, τὴ Δημοκρατία, τὴ Δικαιοσύνη, τὴν Ἀγάπη, τὴν Εἰρήνη.

Καὶ πάντοῦ τραγουδιέται —σύμβολο φωτεινὸ— ὁ Ὕμνος τῆς Μπαρράκας:

Περνάει ὁ Μπερντές (ἡ Μπαρράκα)
ὅλο θρίαμβο καὶ κέφι.
Εἶν' ἡ ἴδια τῶν καιρῶν
τοῦ Λόπε τοῦ καραμπίνα,
μεταφυτεμένη στὸν αἰῶνα μας
μὲ τὴν ξέφρενη τὴν τρέλλα.
Εἶναι τὸ Ἄρμα τοῦ Θεσπῆ
μὲ μοτέρ ποῦ καίει βεντζίνα.

Η α ρ α τ η ρ σ η: Οί σημειώσεις με αριθμούς έχουν γίνει από το συγγραφέα, οί σημειώσεις κι' ἐπεξηγήσεις με ἀστερίσκο (*) ἔχουν γίνει από τὸ μεταφραστή.

Ὁ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα γεννήθηκε στὴ 5 Ἰουνί, 1898 ἀπὸ τὸ Φεντερίκο Γκαρθία Ροντρίγκες καὶ τὴ Βινθέντα Λόρκα Ρομέρο, στὸ Φουεντεθακέρος.

Φουεντεθακέρος: ἓν Ἀνδαλουσιανὸ χωριουδάκι, ποὺ ποίεζον τίς γελᾶδες, σπίντια κάτασπρα, ἀσβεστοιωμένα, ποὺ τὰ ψήνει ἓνας Ἀφρικάνικος σχεδὸν ἥλιος, μὲ πολλὰ γεράνια στὰ παράθυρα. Ὑπάρχει καὶ σήμερα ἀκόμα τὸ μοναχικὸ ἐκκλησιάκι καὶ κείνη ἡ εὐθυμὴ δρυσοῦλα στὴ μέση τῆς πλατείας ποὺ δίνει ἓνα χαρούμενο τόνο καὶ φέρνει στὸ μυαλὸ παλιὰ ἐνθύμια. Ὁ ἥλιος εἶναι ἀνελέητος, θάλεγα ξαγριεμένος, ὅλα τριγύρω εἶναι φωτιά μοναχὴ καὶ οἱ δρόμοι ἔρημοι γιὰτὶ οἱ κάτοικοι φροντίζουν νὰ φυλαχτοῦν στὴ δροσιὰ τῶν σπιτιῶν. Στὸν ἀγέρα περνοῦν ἦχοι παράξενοι ποὺ ὁ ποιητὴς θὰ τοὺς θυμηθεῖ ἀργότερα στὰ ποιήματά του. Μονάχα, τὸ βράδι, ὅταν ὁ ἥλιος βασιλεύει πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ Βέγγα, γυναῖκες, ἄντρες, παιδιὰ θγαίνουν, ξεχύνονται καὶ πλημμυρίζουν τοὺς δρόμους καὶ τὰ μονοπάτια· ἡ ζωὴ ξαναχυρνᾷ, ἐνῶ ἡ πεδιάδα, στὰ πρῶτα φωτάκια τῆς δύσης, ἀφήνει ν' ἀκουστεῖ ὁ γλυκὸς ἦχος τῆς.

Ὁ Φεντερίκο θυμᾶται μὲ λαχτάρα αὐτὰ τὰ πράγματα, αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀποτελοῦν μέρος ἀπὸ τὸ αἷμα του, ἀπὸ τὴ ζωὴ του, ποὺ τοῦ δίδαξαν ν' ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πλάσματα κείνου τοῦ φανταστικοῦ καὶ παράξενου κόσμου.

«Γεννήθηκα —ἔτσι γράφει σ' ἓνα σημείωμα ποὺ τὸ διαφύλαξε ὁ Φραντσέσκο Κ. Χάγιες, σύντροφος στὶς μελέτες τους στὸ Κολούμπια Γιουνιβέρσιτυ— στὸ Φουεντεθακέρος, ἀσήμαντο χωριουδάκι φυτρωμένο στὸ κέντρο τῆς κοιλάδας τῆς Γρανάδας. Στὰ ἑξῆ μου χρόνια πῆγα νὰ μείνω στὴν Ἀλμέρια στὸ Κολλέγιο τῶν Πάντρες Σκόλοπος ὅπου ἄρχισα νὰ σπουδάζω μουσικὴ. Ἐκεῖ ἔδωσα τίς εἰσιτήριες ἐξετάσεις κι ἀμέσως προσδλήθηκα ἀπὸ μιὰν ἀρρώστεια τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ποὺ μ' ἐμπόδιζε νὰ μιλῶ καὶ ποὺ μ' ἔφερε κοντὰ στὸ θάνατο. Κοιτώντας τὰ μούτρα μου στὸν καθρέφτη γεμάτα ἓνα σωρὸ κηλίδες, μὴ μπορώντας νὰ μιλήσω, ἔγραφα τὸ πρῶτο σατυρικὸ ποίημά μου παρομοιάζοντας τὸν ἑαυτὸ μου μὲ τὸ μεγάλο Μαροκινὸ Σουλτάνο Μουλεῦ Χαφίντ. Μεταφέρθηκα στὴ Γρανάδα καὶ συνέχισα τὴ σπουδὴ τῆς μουσικῆς μ' ἓνα γέρο συνθέτη μαθητὴ τοῦ Βέρντι, τὸ Ντ. Ἀντώνιο Σεγούρα, στὸν ὁποῖο ἀφιέρωσα τὸ πρῶτο λιμπρέττο μου Ἐντυπώσεις καὶ τοπεῖα!».

Μὰ γιὰ νὰ εἴμαστε πιὸ ἀκριβεῖς, ἀπὸ τὸ Φουεντεθακέρος ἡ οἰκογένεια Λόρκα μετακόμισε στὸ Βαλτερρούμπιο —ποὺ κείνους τοὺς καιροὺς λεγότανε Ἀσκερόσα—. Ὁ ποιητὴς ἔπρεπε νὰναί πέντε ἑξῆ χρονῶν. Ὅπως σ' ὅλα τὰ χωριά καὶ δῶ ἡ ζωὴ πέραγε δυθισμένη στὴν ἀγροτικὴ ἡρεμία. Κεῖ ὁ ποιητὴς πέρασε κάμποσα χρόνια αἰθρίας μοναξιάς. Νά, πῶς τὴν ξαναφέρει στὸ νοῦ του: «Ὅλη ἡ παιδικὴ μου ἡλικία εἶναι χωριό. Τσοπαναῖοι, χωράφια, οὐρανός, μοναξιά...»². Χαρούμενα παιδικὰ χρόνια, ὅπου τὰ παιχνίδια, τὰ τραγούδια, οἱ ἐκδρομὲς μὲ τ' ἄλλα παιδόπουλα τὴν πλατεία καὶ λιόλουστη βουνοσειρὰ τῆς Βέγγα τὸν ἔφεραν σ' ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ φύση.

«Εἶχα —θὰ πεῖ ἀργότερα— μακρὰ παιδικὴ ἡλικία κι ἀπ' αὐτὸ τὸ πολύχρονο διάστημα μοῦ ἔμεινε ἡ εὐφορία κι ἡ ἀνεξάντλητη αἰσιοδοξία μου»³.

1. John A. Crow: Federico Garcia Lorca, Los Angeles University of California, 1946, σελ. 12—13, στὸ Bulletin Hispanique, Τόμος LVIII, No 3, Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 1956, σελ. 308, ἐπιμέλεια τῆς Marie Laffranque.
2. La Voz, Madrid, 18.2.1935.
3. Critica, Buenos Aires, 10.5.1934.

Ἡ μητέρα του, Βινθέντα Λόρκα, μετὰ τὸ γάμο ἄφησε τὴ θέσιν τῆς δασκάλας. Ὁ σύζυγος ἦταν ἕνας πλούσιος γαιοχτήμονας καὶ ἀφοσιώθηκε στὴ μόρφωση τοῦ ἀγαπημένου γιοῦ. Στὸ Φεντερίκο δίδαξε τὶς πρώτες γνώσεις τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς μουσικῆς. «Τὰ παιδικὰ μου χρόνια εἶναι γράμματα καὶ μουσικὴ πού με μάθαινε ἡ μητέρα μου», θὰ πει πιὸ ἀργὰ στὸ Χιμένθ Καμπαλλιέρο³.

Ἡ θεία Ἰσαμπέλ, εὐαίσθητη θεραπαινίδα τῆς μουσικῆς καὶ τῆς κιθάρας, ζύπνησε στὸ παιδί τὸ πρῶτο ἐνδιαφέρον γι' αὐτὴ τὴν τέχνη καὶ ἦταν τὸ δεῦτερο πρόσωπο πού ἐπέδρασε στὴ μουσικὴ κατάρτισή του. Ὁ δάσκαλος Ἀντώνιο Ροντρίγκες Ἐσπινόσα, φίλος καὶ συνάδελφος τῆς μητέρας, κρατοῦσε γιὰ συζήτησιν τὸ παιδί μετὰ τὸ τέλος τοῦ σχολείου. Ἡ ἐνθερμὴ συνομιλία πού λάβαινε χώρα ἀνάμεσα στὸ δάσκαλο καὶ τὸ μαθητὴν, στέριωσε τὴ φιλία τους πού διάρκεσε ὡς τὸ θάνατο· πράγματι ὁ Ροντρίγκες ἦταν πάντοτε παρὼν σ' ὅλες του τὶς παραστάσεις.

Λόγω τῆς ἀκατάστατης υγείας, πού τὸν ξανάγκαζε νὰ ζεῖ ἀπομονωμένος, ὁ Φεντερίκο κατάφυγε στὴ μοναξιά καὶ στὴ σκέψη, μὰ ὁ χαρακτήρας του δὲν ἄργησε νὰ φανερώσει αὐτὸ πού ἦταν τὸ πραγματικὸ πάθος τῆς ζωῆς του: νὰ βρῆκεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ κοινό.

Στὴ λιδουστὴ πεδιάδα καὶ στὶς κατάλευκες αὐλές τ' ἄνθη καὶ τὰ ζῶα τοῦ γίνανε φίλοι, κατὰ προτίμησιν τὰ πιὸ μικρά, πού ἀργότερα θὰ γίνουν οἱ ἥρωες τῶν πρώτων θεατρικῶν ἔργων καὶ ποιημάτων του.

Ὁ Φεντερίκο συνομιλοῦσε μὲ τὰ ὄντα τοῦ μικροῦ ζωϊκοῦ κόσμου του καὶ τὰ μεταχειρίζοταν γιὰ κοινό, ἐνῶ ἄφηγε νὰ καλπάζει ἡ γόνιμη καὶ δημιουργικὴ φαντασία του καὶ οἱ ἀτέλειωτοι διάλογοι ἦταν ἐποικοδομητικοὶ μιᾶς ζωῆς ποτισμένης ἀνθρωπιά καὶ τοπικὸ φόλκλορ⁴.

«Ὁ Φεντερίκο, θὰ γράφει ἀργότερα ἕνας φίλος, εἶχε ἐπιδέξια καὶ πλούσια καὶ ἐντονὴ εὐχέρεια στὶς κινήσεις καὶ στὰ παιχνίδια φυσιογνωμίας»⁵.

Οἱ πρῶτοι δάσκαλοι αὐτῶν τῶν φανταστικῶν παραστάσεων ἦταν οἱ χωριάτες καὶ οἱ χωριάτισσες τοῦ τόπου πού γεννήθηκε, κληρονόμοι ἀπὸ ἀμνημόνευτους χρόνους μιᾶς πλουσιότατης λαογραφίας πού τὸν εἶχεν ἐντυπωσιάσει πρὶν ἀκόμα ἔρθει σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν κουλτούρα τοῦ σχολείου καὶ τῆς Εὐρώπης τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Φεντερίκο τὴν ἀφομοίωσε καὶ τὴ μετέφερε στὶς μελλοντικὲς θεατρικὲς του δημιουργίες.

Στὰ χωριά τῆς Βέγγα, στὴν περιοχὴ τῆς Γρανάδας, πού ἔζησε τὰ παιδικὰ του χρόνια ὁ ποιητής, ὑπῆρχε ἕνα ὑψηλὸ ποσοστὸ ἀναλφάβητων, μὰ ἀνάμεσα στοὺς χωρικοὺς ὑπῆρχε ἐπίσης μιὰ ἔμφυτη καὶ αὐθόρμητη ἀφοσίωση στὴν ποίηση. Ὁ Φεντερίκο ἔτρεχε κάθε θρόνυ κοντὰ τους, κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα γιὰ ν' ἀκούσει τὰ ποιήματα τῶν *ganarús* καὶ γιὰ νὰ θαυμάσει τὰ τσαλιμάκια τῶν χορευτῶν, μὲ μουσικὴ γνήσιας, πραγματικῆς κιθάρας.

Μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων αὐτὴ ἡ περιέργεια ὀξύνθηκε μέσα του, καὶ γιὰ ἐπίσης, ὁ Γκαρθία Λόρκα, εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὴ μάνα του τὸ πάθος γιὰ τὴ μουσικὴ⁶.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Γρανადικῆς Βέγγα, θυσιζόμενοι στὴν *tradición* (παράδοση), ἐπὶ χρόνια, δὲν ἄλλαξαν τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ ἔθιμά τους· μ' ἐπιμονὴ ἄξια τῆς καλύτερης παράδοσης διαφυλάξανε χωροὺς, μουσικὴ καὶ δοξασίες πού ἡ προέλευσή τους ἀνάγεται ἢ προέλευσή τους σὲ πολὺ παλιὰ χρόνια.

Οἱ Λόρκα μεταφερθῆκανε στὴν Ἀλμερία γιὰ νὰ μπορέσει νὰ σπουδάσει τὸ παιδί

4. Angel del Rio: *vida y obras de Federica García Lorca*, Instituto Iletterario, Zaragoza, 1952.

5. Marcelle Schwertzer: *Souvenir sur Federico García Lorca musicien*, Paris, 1952.

6. Angel del Rio: *Vida y obras de Federico García Lorca*, Instituto Iletterario, Zaragoza, 1952.

τους κοντά στο δάσκαλο Αντόνιο Ροντρίγκες Έσπινόσα, το 1908⁷. Το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου ή οικογένεια, λόγω των σπουδών που θάπρεπε ν' ακολουθήσει ο ποιητής, αναγκάστηκε νά εγκατασταθεί στη Γρανάδα.

Η μετακόμιση στη Γρανάδα έδωσε τή δυνατότητα στον ποιητή νά παρακολουθήσει τὸ Κολλέγιο «Σάκρο Κούρε» ήταν προσεχτικὸς μαθητὴς «μὰ ράθυμος, φαντασιόπληχτος» καὶ δὲν συμπαθούσε φυσικὰ τή σχολικὴ πειθαρχία πού τὸν ὑποχρέωνε νά καταβάλει μεγάλες προσπάθειες γιὰ νά μάθει, ἐπὶ παραδείγματι, νά γράφει μὲ ὁμορφή καλλιγραφία· τὸ ν' ἀπορριφτεῖ πέντε φορές στὴν καλλιγραφία εἶναι δείγμα τῆς ἀδυναμίας τοῦ νέου νά προσαρμοστεῖ στὶς ἐπὶ μέρους ἀπαιτήσεις.

Πιὸ ἀργά, μετὰ ἀπὸ μεγάλες προσπάθειες, πῆρε τ' ἀπολυτήριο καὶ γράφτηκε στὸ Πανεπιστήμιο μπαίνοντας ἔτσι στὸ περιβάλλον τῶν διανοουμένων τῆς πόλης.

Οἱ Μελτισιὸρ Φερνάντες Ἀλμάχρο, Ἀντόνιο Γκαλιέχο, Ἀγγελ Μπαρρίος, Χοσέ Φ. Μοντεσίνος, Χοσέ Μαρία Γκαρνίδο κλπ., ἦταν οἱ πρῶτοι φίλοι του.

Κεῖνα τὰ χρόνια ἀρχίζει τή σπουδὴ τοῦ πιάνου κάτω ἀπὸ τή διεύθυνση τοῦ ρωμαντικοῦ Ἀντόνιο Σεγούρα.

Ὁ φλογερὸς καὶ ἀφηρημένος χαρακτήρας ἀντιμετώπισε τή σοβαρότητα τῆς μουσικῆς θεωρίας, τὴν ἐπιφανειακότητα τῶν μέσων ἔκφρασης καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς ἐχτέλεσης, πολὺ ἀνώτερη καὶ πιὸ καταφανὴς στὴ μουσικὴ παρὰ στὶς ἄλλες τέχνες, προπάντων αὐτὲς πού χρησιμοποιοῦν τὴν ὁμιλία ἢ τὸ σχῆμα καὶ τίς κινήσεις τοῦ σώματος.

Ἡ ιδιόρρυθμη ἐπιθεθαίωση τοῦ ποιητῆ συγκεντρώνεται σ' αὐτὴ τὴ δήλωση: «Ἡ μουσικὴ εἶναι ἐνθουσιασμός καὶ ἀπροσδιοριστία. Μὲ τὰ λόγια λέγονται πράγματα ἀνθρώπινα, μὲ τὴ μουσικὴ ἐκφράζεται κείνο πού κανεῖς δὲ γνωρίζει ὅτε μπορεῖ νά προσδιορίσει, μὰ πού ὑπάρχει παντοῦ μὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη δύναμη. Ἡ μουσικὴ εἶναι τέχνη κατὰ φύσιν. Μπορεῖ νά πεί κανεῖς πὼς εἶναι τὸ αἰώνιο πεδίο τῶν ἰδεῶν»⁸.

Στὴν τέχνη πού γνώρισε, τὴ κουλτούρα καὶ τὴ ἐμβάθυνση δὲν ἦταν παρὰ ἓνα ἴδιο πράγμα· ὁ νεαρὸς μουσικὸς πού ἐκτελούσε στὸ πιάνο τοὺς κλασσικοὺς ἀνακάλυπτε τὴν ἴδια στιγμή τὸ κοιμιάτι πού τοῦ προτείνανε καὶ τὴν ἐριμηνεία πού τοῦ εἶχαν ἐμπιστευτεῖ τὴν εὐθύνη. Ξεκίναγε μὲ τὴ δυνατότητα ν' ἀπαγγεῖλει σὰν ἡθοποιός, ἑξαιρετικὸ προτέρημα στὴν περίπτωσή του, πού συνέβαλε μέχρις ἐνὸς σημείου στὸ πλάσιμο τοῦ ἔργου πού εἶχε ἀνακαλύψει.

Ὁ Γκ. Μαρία Γκαρνίδο λέει πὼς στὰ 18 του χρόνια, ὅταν ἐτοιμαζόταν γιὰ ταξίδι, ἓνα ταξίδι ἀρχαιολογικὸ στὴν Καστίλια, κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς πανεπιστηβραδιάς, ἐχτέλεσε τραγούδια πού εἶχε συνθέσει ὁ ἴδιος.

Πράγματι, ἐνῶ τραγουδοῦσε στὸ πιάνο, σύμφωνα μ' ὅσα λέει ὁ Μαρσέλ Σβέρτερ⁹, τὸ πρόσωπό του μεταμορφωνότανε καὶ τὸ πάθος χάριζε μὴν ἀπαράδεκτη εὐγένεια στὴν τραχεῖα συμπεριφορὰ τοῦ χωριάτη τῆς Γρανάδας. Ἐκφράζε τὴ θλίψη, τὴ νοσταλγία ἐκείνων τῶν παλαιῶν τραγουδιῶν πού μονάχ' αὐτὸς ἤξερε νά ταιριάζει καὶ νά τίς κάνει νά ξαναζοῦν σὲ μιὰ λαϊκὴ ποίηση ὑψηλῆς ἐμπνευσης· φαίνονταν πὼς ἀπὸ τὸ εἶναι του ἀναδίδονταν ἓνα «σάρι» σχεδὸν ἀγγελικὸ πού μάγευε τοὺς ἀκροατὲς κάνοντάς τους νά εἰσέρχονται στὸ θαυμάσιο πολυστόματο κόσμο του.

7. Αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία εἶναι παρμένη ἀπὸ τὸ Χρονικὸ τῆς Μαοὶ Λαφράνκ, στὸ Bulletin Hispanique, ὅμως σύμφωνα μ' ἄλλους ἔγινε τὸ 1905.

8. Marie Laffranque: Les idées esthétiques de Federico Garcia Lorca, Centre de Recherches Hispaniques, Paris, 1967, σελ. 63/64.

9. Marcelle Schwertzer: Souvenir sur F.G. Lorca, Paris, 1952.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Λόρκα ἀνακάλυπτε τὴ Γρανάδα πού θά τὶς ἀφιερῶσει ωραϊότατες σελίδες.

«Ἐκεῖ οἱ ὥρες εἶναι πῶς μακρὲς καὶ πῶς ἡρεμίες παρὰ σ' ὅποια ἄλλη πόλη τῆς Ἰσπανίας. Παράξενα ἀπόθροα καὶ διαρκῶς καινούργια φῶτα πού φαίνεται πῶς δὲν πρέπει νὰ τελειώσουν ποτέ.

Κάναμε μὲ τοὺς φίλους μακρὲς συζητήσεις ἀνάμεσα στοὺς δρόμους τῆς.

Ζεῖ μὲ τὴ φαντασία. Εἶναι γεμάτη πρωτοδουλίες, μὰ λείπει ἡ δράση. (...)

Οἱ Γραναδῖνοι εἶναι κυκλωμένοι ἀπὸ τὴν πῶς θαυμάσια φύση, μὰ δὲν πηγαίνουν κοντά τῆς.

Τὰ τοπεῖα εἶναι ἐξαιρετικά, ἀλλὰ οἱ Γραναδικοὶ προτιμοῦν νὰ τὰ κοιτᾶνε ἀπὸ τὸ παράθυρο...»¹⁰.

«Ἡ Γρανάδα εἶναι πόλη τῆς τριπελιᾶς, φτιαγμένη γιὰ νὰ τὴν θαυμάζεις: καὶ γιὰ φαντασία, μὰ πόλη ὅπου οἱ ἐρωτευμένοι γράφουν πῶς καλὰ, παρὰ σ' ὅποιο ἄλλο μέρος, τὸ ὄνομα τοῦ ἐρωτᾶ τοὺς καταγγέλλει»¹¹.

Σ' αὐτὴ τὴ θαυμάσια πόλη, μιὰ ἀραβικὴ μιὰ χριστιανικὴ, εἶχε ἐγκατασταθεῖ ὁ Μανουέλ Ντὲ Φάλλια, ὕστερα ἀπὸ τὴν παραμονή του στὴ Μαδρίτη καὶ κατοικοῦσε στὴν Κάλλιε ντὲ Ἀντεκερουέλα Ἀλτα, στὴν πλαγιά τοῦ Χεντίλ.

Νὰ γνωρίσει τὸ μαέστρο ἦταν ὑπόθεση δύσκολη γιὰ τὸ Φεντερίκο, ὅχι γιατί ὁ μαέστρος ἦταν ὑπεροπτικὸς, ἀλλὰ γιατί ἦταν ζηλιάρης γιὰ τὸ χρόνο του ἦταν κλεισμένος σὲ μιὰ τέτοια ἐπιφυλαχτικότητα καὶ δὲν ἐπέτρεπε παρείσαχτους.

Μὰ μέρα ὁ Ἀγγελ Ὀρτίς, ζωγράφος, συνόδεψε τὸ Φεντερίκο. Ἦταν μιὰ συνάντηση πού ἔδωσε τὴ φιλία τους ἦταν φυσικὸ γιὰ τὸν ποιητὴ ν' ἀνοίξει ἀμέσως, μὲ τὸ φλογερὸ πνεῦμα κοινωνικότητας πού τὸν χαραχτήριζε, μὰ ρωγμὴ σὲ κεῖνο τὸν ἄσπρο τοῖχο τῆς σιωπῆς.

Τὸ 1920 ὁ Μανουέλ Ντὲ Φάλλια ἦταν ἤδη διάσημος. Ὁ Πικάσο τὸν εἶχε δεῖ σὰν ἓνα δείγμα οὐράνιο καὶ πνευματικὸ. Κοντὸς, μικρούτσικος, καραφλὸς, μὲ λίγα χιρρίξια μαλλιά, μιλοῦσε λίγο ἀδέξια, φάχνοντας γιὰ τὶς λέξεις καὶ συνοδευοντάς τες μὲ κοφτερὲς κινήσεις ἀπὸ τὰ μάτια του ἔφευγ' ἓνα φῶς, ἀποτέλεσμα τῆς ἐντονῆς ἐσωτερικῆς ἐνεργητικότητος.

Ἦταν πολὺ θρησκόληπτος, μὰ χωρὶς μυστικιστικὲς ὑπερβολές. Μπενιάρης, ζοῦσε μὲ τὴν ἀρεδφὴ του Μαρία ντέλ Κάριεν σὲ μιὰ Εἰρήνῃ πού μονάχα ἡ Ἀνδαλουσιανὴ γῆς μπορούσε νὰ τοῦ προσφέρει.

Τὸ πάθος γιὰ τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ πού ὁ Ντὸν Μανουέλ ἤξερε νὰ μεταδίδει τὸν καταχτήσανε σὲ λίγο καιρό. Κάθε φορὰ πού ὁ Φεντερίκο γύριζε στὴ Γρανάδα τὴν πρώτη του ἐπίσκεψή τὴν ἔκανε στὸ μαέστρο· καὶ ὁ Ντὸν Μανουέλ ἐπίσης ἄρχισε νὰ συχνάζει στὸ σπίτι τῶν Λόρκα.

Γιὰ τὴ φιλία τοῦ Ντὲ Φάλλια μὲ τὸ Γκαρθία Λόρκα, νομίζω, ἀρκεῖ νὰ θυμηθοῦμε τὰ λόγια τοῦ Ραφαὲλ Ἀλμπέρτι πού πῆγε νὰ τὸν ὁρεῖ τὸ 1946, στὸ Λὸς Ἐσπινίλλιος, στὴν Ἀργεντινὴ.

«Ὅταν πρόφερα τὰ ὀνόματα τῆς Γρανάδας, τῆς Κόρδοβας καὶ τῆς Σεβίλλης μὲ τοὺς στίχους μου, ἐν' ἀνάλαφρο κοκκίνισμα κύκλωσε τὸ δέρμα γύρω ἀπὸ τὸ λαμπήρισμα τῶν γυαλιῶν του. Βραδιὲς στοὺς κήπους τῆς Ἰσπανίας! Γαστριμῶ καὶ ἄνθη πορτοκαλίως τῆς Κόρδοβας! Ἀμνοῦλες καὶ φοίνικες τῆς Σεβίλλης! Βρύσες καὶ μυρτιές τῆς Χενεραλίφε». Ντὸν Μανουέλ, τοῦ εἶπα, ἀφοῦ τελειώσαμε τὴν καντάδα μας καὶ ἔχοντας μπροστά μας ἓνα δεύτερο ποτήρι μανθανίλλια πού μᾶς σερβίρισε ἡ Μαρία

10. Orbas Completas, σελ. 938.

11. Τὸ ἴδιο-σελ. 938.

ντὲλ Κάριμεν — θυμόσαστε τὴν πρώτη φορά πού σᾶς εἶδα, ὅταν δίνατε τὸ κοντσέρτο σας «Γιὰ κλειδοκύμβαλο κι ὀρχήστρα θωματίου;»

Μιλήσαμε στὸ δείπνο γιὰ τὸ δικό μας Κάδιξ, τὴ θάλασσα, τὴ Μαντόννα ντὲλ Κάριμινε πού τὴ θγάζαν λιτανεῖα στὸν κόλπο. Καὶ σεῖς τότε μοῦ ὑποσχεθήκατε. . . Μπερῶ νὰ τὸ πῶ; Μοῦ ὑποσχεθήκατε νὰ τελειοποιήσετε μερικά τραγούδια ἀπὸ τὴ συλλογὴ μου «Marinero en tierra» (Ναύτης στὴν ξηρὰ).

Ὁ ντὲ Φάλλια τόσο λεπτὸς, εὐκαμπτος δουλευτής, χαμογελοῦσε, μὰ ἐναντιωνόταν.

Ξέρετε πῶς δὲν ἔχω πιά χρόνον νὰ κάνω τίποτα. Δὲ μπόρεσα ἀκόρια ν' ἀπαντήσω σὲ γράμματα πού ἔλαβα τὸ 1937. . .

Μὴν ἀνησυχεᾶτε, Ντόν Μανουέλ. Ἀστείευομαι. Ξέρω πῶς τὰ ποιήματά μου σᾶς ἄρεσαν πολύ. Μοῦ τὸ εἶχατε γράψει σεῖς ὁ ἴδιος πῶς τὰ ποιήματά μου σᾶς ἄρεσαν πολύ. Μοῦ τὸ εἶχατε γράψει σεῖς ὁ ἴδιος σὲ μιὰ ἐπιστολὴ σας στὴ Γρανάδα. Ξέρετε πότε; Τὸ 1925, ὅταν λάβατε τὸ βιβλίο μου, πού σᾶς ἔστειλα στὸ «ἀσκητήριό» σας τῆς "Αἰε Μαρία, ὕστερ' ἀπὸ συμβουλὴ τοῦ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα».

Ἐπιτέλους τόλμησα νὰ προσφέρω κεῖνο τὸ ὄνομα πού τὸν τρόμαζε. "Ἐπεσε βουδαμάρα. Ναί, εἶν' ἀλήθεια. Δὲν ἤθελα ν' ἀναφέρω τίποτα γιὰ τὸ Λόρκα. "Ἡξερὰ καλὰ πόσο ἦταν ὀδυνηρὸ γι' αὐτὸν νὰ μιᾶνε γιὰ ἓνα πρόσωπο πού εἶχεν ἀγαπήσει τόσο ἀπὸ κοντά, τὸ εἶχε δεῖ σχεδὸν νὰ γεννιέται κι ἄκουσε ξαφνικὰ πῶς πέθανε κατὰ τρόπο τόσο τραγικὸ λίγα χιλιόμετρα πῶ καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι του, χωρὶς νὰ χρησιμέψει σὲ τίποτα ἢ ἀπελπισμένη ἐκκλησίᾳ του στὶς Ἀρχές τῆς Γρανάδας. Μὰ κιὰν αὐτὸν τὸν πλῆγῳνε, μ' ἐνδιέφερε ν' ἀκούσω ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ συνθέτη κάτι γιὰ τὴ φιλία του μὲ τὸ Φεντερίκο, γιὰ τὰ χρόνια πού ἡ μουσικὴ κλίση τοῦ νέου εἶχ' ἀρχίσει νὰ καταλαχιάζει κι ἀνάδλυνε ὀριμητικά καὶ κυριαρχικὰ τὸ πάθος γιὰ τὴν ποίηση.

Ἐπιχείρησα ξανά:

Σεῖς Ντόν Μανουέλ, ἂν καὶ πρῶτα μένατε στὴ Γρανάδα, γυρίσατε πάλι γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖτε μόνιμα καὶ τελειωτικὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1921. Καὶ καὶ ἀρχίσατε νὰ προετοιμάζετε, στὶς ἀρχές τοῦ '21, τὸν Πρῶτο Διαγωνισμὸ τοῦ Τααγουδιού Χόντο.

Τίποτα, μονάχα μιὰ ἐλαφρὴ συναίνεση μὲ τὸ κεφάλι. Καὶ πάλι βουδαμάρα.

Λίγο πρὶν τὸν ἀφήσω. . . ἐγκατέλειψε γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα κείνη τὴν ἐπιφυλαχτικότητά, μὰ γιὰ νὰ μουρμουρίσει τελετουργικά: Μὲ συγχωρεῖτε, φίλε Ἀλμπέρτι. . . Γνωρίζω πράγματα φριχτὰ πάνω σ' αὐτὰ τὰ γεγονότα. "Ὅμως ἡ συνειδητὴ μου δὲ μοῦ ἐπιτρέπει νὰ μιλήσω¹².

"Ὅταν ὁ Φεντερίκο γνώρισε στὴ Γρανάδα τὸ Ντὲ Φάλλια, εἶχε τελειώσει (ὁ Ντὲ Φάλλια) τὸ Homenaje a Debussy —γιὰ σόλο κιθάρα— καὶ δούλευε τὸ Retablo del Mese Pedro —ἔπερα γιὰ μαριονέττες— πάνω σὲ ὑπόθεσι πού εἶχε πάρει ἀπὸ τὸν Δὸν Κιχώτη. Ἡ Λαϊκὴ Ἰσπανία, ἡ παραμυθένια, ἡ Ἰσπανία τῶν καλλικάντζαρων, μὲ τίς ὀρσὺες, τὰ φῶτα, τίς ἀλλαγὲς τῶν χρυσῶν χρωμάτων τίς αὐγὲς καὶ τὰ κατσουφιασμένα ἀπόδραδα, κατάχτησε τὸ Φεντερίκο πού παρκολοῦθαγε τὴν ἐργασία.

Ἀπὸ τὸ 1921 ὁ Λόρκα κι ὁ Ντὲ Φάλλια ἐνωμένοι προετοιμάζανε τὴ γιορτὴ γιὰ τὸ Τραγούδι Χόντο.

Τί εἶναι τὸ Χόντο;

Σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ μαέστρου, ἡ πρωτότυπη μουσικὴ τοῦ Cante Jondo «εἶναι ἓνα πολὺ σπάνιο παράδειγμα πρωτόγονου τραγουδιοῦ, τὸ πῶ παλαιὸ ὅλης τῆς Εὐρώπης. Κλείνει τὸ ρίγος, τὴ συγκίνηση τῶν ἀνατολικῶν φυλῶν»¹³.

12. Rafael Alberti: Garcia Lorca, C.E.I., Milano, 1966, σελ. 20—21.

13. Manuel De Falla: Escritos, σελ. 56.

Τουναντίον ὁ Λόρκα κρίνει πῶς ἡ προέλευσή του καθορίζεται ἀπὸ τρεῖς παράγοντες: «τὴν υἱοθέτηση τοῦ λειτουργικοῦ τραγουδιοῦ ἀπὸ μέρους τῆς Ἰσπανικῆς Ἐκκλησίας, τὴν εἰσβολὴ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τὴν ἀφιξὴ πολυαριθμίων τσιγκάνικων φυλῶν»¹⁴.

Ἰσπερ' ἀπὸ καιρὸ ὁ ποιητής, σὲ μιὰ διάλεξή πού ἔκανε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Γρανάδας, υπογράμμισε τὴ σαφὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ Cante Jondo καὶ τὸ flamenco «πού ἀποτελεῖ ἀργότερη προέλευση καὶ πού τόσο ἐνθουσιάζει τοὺς εἰδωλολάτρες μιᾶς ὀρισμένης Ἰσπανίας, πού διαμορφώθηκε τὴν ἐποχὴ τοῦ ρωμαντισμοῦ, ἐνῶ ἀφήνει ψυχροὺς τοὺς μύστες τῆς λαϊκῆς μουσικῆς, σὰν εἶδος νόθο καὶ ἐντυπωσιακό».

Μὲ τὸ Φεντερίκο καὶ τοὺς φίλους του, ὁ Ντὲ Φάλλια συζητοῦσε διαρκῶς πῶς νὰ σώσει αὐτὴ τὴν τεράστια πατρογονικὴ κληρονομιά λαϊκῆς κουλτούρας. Ὁ Ντὸν Μαουέλ, λοιπόν, συνέλαβε τὴν ἰδέα μιᾶς δημόσιας ἐκδήλωσης, δηλαδὴ μιὰ δημόσια ἐπίδειξη ἀπὸ cantaores.

Τί ἤτανε οἱ cantaores;

«Οἱ κανταόρες ἦτανε χωριάτες, πού εἶχαν ἀφοριώσει παλιᾶς ἱστορίες, μύθους καὶ τοὺς μεταδίδανε ἀπὸ πατέρα σὲ γιό. "Ὅταν τραγουδοῦν — ἔλεγε ὁ Φεντερίκο— φέρνουν στὸ φῶς παλιὰς «πειμπουσίες» ναρκωμένες καὶ τίς ἐκτοξεύουν στὸν ἄνεμο, περιβλημένες μὲ τὴ φωνή τους. Ἐχουν μιὰ θαθεῖα θρησκευτικὴ αἰσθηση τοῦ τραγουδιοῦ. Ἡ φυλὴ τοὺς χρησιμοποιοῦ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δώσει διέξοδο στὸν πόνο τῆς καὶ στὴν πραγματικὴ τῆς ἱστορία. Αὐτοὶ εἶναι ἀπλὰ μέντιουμ, λυρικὲς κορυφές τοῦ λαοῦ μας*. Τραγουδᾶνε σαγηνευμένοι ἀπὸ κάποιο φωτεινὸ σημάδι πού τρεμοσβήνει στὸν ὀρίζοντα. "Ἀνθρωποὶ παράξενο κι ἀπλοί... Κατακοιμιατιάσανε τὴν ψυχὴ τους στὴ θύελλα τοῦ συναισθήματος. "Ὅλοι τους σχεδὸν πεθαίνουν ἀπὸ καρδιά, ἢ σκάζουν σὰν μεγάλα τζιτζίκια»¹⁵.

Αὐτὴ ἡ ἰδέα πού ἀργότερα θὰ γινότανε θαυμασία πραγματικότητα καὶ θ' ἀποδειχνε πόσο μεγάλη ἦταν ἡ ἀγάπη τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴ μουσικὴ — θάλεγα ὅσο κι ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς Βέγγα— συνάντησε τὸ σκεπτικισμό καὶ μιὰ κάποια ἀντίδραση ἀπὸ μέρους ὀρισμένων ἀσθῶν πού βλέπανε στὸ τραγούδι Χόντο ἓνα εἶδος πού τραγουδιόταν στὶς ταβέρνες τοῦ Ἀλμπαιθίν ἢ στὶς σπηλιές τῶν τσιγγάνων, ἔχοντας σὰν καρίκειμα πόρνες, κρασί καὶ ξεφάντωμα. Ἀκόμα ἀκόμα διηγίονταν οἱ φίλοι τοῦ ποιητῆ, κι ὁ Φερντινάντο ντὲ λὸς Ρίος ἔμεινε ἀμφιταλαντευόμενος γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐρεθιστοῦν οἱ κατάλευκες συνειδήσεις ὀρισμένων καθὼς πρέπει κυρίων — οἱ putrefactos**, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε ὁ Φεντερίκο— καὶ γιὰ ν' ἀποφευχθοῦν οἱ πιὸ ἄτοπες κι ἀπρόβλεπτες ἀντιδράσεις πού θὰ προβάλλονταν ἀπὸ τὰ ἐπίσημα πρόσωπα τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης, δεσμευμένα ἀπὸ «καθήκοντα» πού προσδίδανε τὴν ἀνεπιθύμητα καὶ τὴν καθυστέρηση τῆς θέσης πού παίρνανε.

Μὰ ὅλες αὐτὲς οἱ δυνάμεις συγκρουστήκανε μὲ τὴ σιδερένια θέληση τοῦ Ντὲ Φάλλια, ὁ ὁποῖος, ὠθούμενος ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό πού τοῦ ἐνέπνεε ὁ Φεντερίκο καὶ λίγοι ἀκόμα φίλοι, ὕστερ' ἀπὸ σκληρὴ πάλη, κατάφερε νὰ ὑπερνικήσει ὅλες τίς δυσκολίες καὶ νὰ πείσει τοὺς ἀντιπρόσωπους τοῦ «Καλλιτεχνικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Κέν-

14. Federico Garcia Lorca: El Cante Jondo, στὸ Noticiario Granadino, Φλεβάρη 1922, κατ'αποφασισμὸν στὸ Bulletin Hispanique No 3, 1954, ἀπὸ τὴ Marie Laffranque.

15. Τὸ ἴδιο ὅπως πρ.

* Κάτι παρόμοιο μ' ὅ,τι συμβαίνει στοὺς δικούς μας «ἀναστεναρῆδες».

** Ἀποσυντεθειμένοι, σάπιοι.

τρον» της Γρανάδας ν' αναλάβει την προστασία, ενώ ο Δήμος ψήφισε το αξιοσημείωτο ποσό των 12.000 πετσετών¹⁶.

Η συμμετοχή στο Διαγωνισμό ήταν ανοιχτή σ' όλους τους κανταόρες της Ανδαλουσίας — άνδρες και γυναίκες — υπήρχε μόνο ένας όρος που τηρήθηκε αυστηρά: οι τραγουδιστές δεν έπρεπε να είναι επαγγελματίες.

Στο Λόρκα ανατέθηκε, σαν ευασθητός μουσικός και κυνηγός παλιών τραγουδιών, να βρει τους κανταόρες, σπαρμένους στα χωριουδάκια της Βέγγα. Ορισμένες φορές τα χωριά ήταν απροσπέλαστα. Ο Φεντερίκο διάτρεξε σέ μύθος και σέ πλάτος όλα τα ήλιόλουστα κατατόπια της Ανδαλουσίας και σέ κείνα τα κάτασπρα χωριουδάκια, ψημένα από τον ήλιο, ξεθεωμένα από την ατέλειωτη δίψα, στα pueblos*, όπου μερικές φορές μονάχα ή δρύση και το εκκλησάκι φαίνονταν ζωντανά στοιχεία, περπάτωσε τή γόνιμη εξερευνησή του. Υπήρξε μιὰ προκλητική περιπέτεια που του επέβαλε διακοπές κι επιστροφή στα χωριά που έπισκεφτόταν, στις ταβερνούλες όπου καμιά φορά ή φωνή ενός κανταόρ όρμιούσε ξαφνικά κάνοντας ν' αστράφτει ο ούρανός. Πολλές φορές στις περιπλανήσεις του είχε παράξενες κι απρόσμενες συναντήσεις. Άνθρωποι ψημένοι από τον ήλιο, σημαδεμένοι από την δόνη, κλειστοί σέ κάθε εκμυστήρευση, σέ κάθε προσέγγιση, γίνονταν ξαφνικά φλύαροι, όταν άκουγαν το Φεντερίκο νά μιλά γιά τó τί θά γίνει στή Γρανάδα: ή φωτιά του νεανικού ένθουςιασμού του πυρπολούσε τους φραγκιούς. Ο τρόπος του νά παριστάνει τόν αυθεντικό χωριάτη της Ανδαλουσίας ενέπνεε έμπιστοσύνη κάτω από τó βαθύ ούρανó αναμετρίσταν με τους κανταόρες, τραγουδώντας με τή θερμή φωνή του παλιά λαϊκά τραγούδια ή απαγγέλοντας ένα ποίημά του. Γυρνώντας στή Γρανάδα, στού Ντε Φάλλια τó σπίτι, στό Κάριμεν Άδε Μαρία, άπλωσε στό τραπέζι, κόλλες και σημειωματάκια με τά παλιά τραγούδια που ό ίδιος είχε γράψει και ξαφνικά βάλθηκε νά τά εκτελεί στο πιάνο γιά νά ξεδιαλέξει κείνα που θά χρησιμοποιούσαν γιά τίς δυό βραδιές της εκδήλωσης.

Η γιορτή έλαβε μέρος τήν πρώτη βραδιά στο Άλάμπρα Πάλλας κάτω από ήχουν μουσικής του Άντρέ Σεγκόβια· οι δυό βραδιές του κλεισίματος του φέστιβαλ, 14 και 15, στήν πλατεία των Άλχιμπες, πάνω στο λόφο της Άλάμπρα. Σέ μιάν ατιμόσφαιρα όνειρευτική οι κανταόρες μαζί με τους κιθαρίστες δόσανε ότι καλύτερο μπορούσαν με τά καταπληχτικά τραγούδια τους, σχεδόν θείκά. Πρώτος ήρθε ένα ξερακιανό γεροντάκι που έφτασε στή Γρανάδα περπατώντας πάνω στά μονοπάτια της Βέγγα και κάνοντας στάσεις στά patios** τών χωριών: λεγόταν Ντιέγκο Μπεριουόντες, μιὰ του είχαν κολλήσει τó παρατσούκλι «El Tio Tenazas»****. Τραγουδóησε μιὰ σεργάνα με τέτοιο αίσθημα κι αγνότητα ύφους που έδωσε τήν έντύπωση πώς έκφραζε με τόν πιο γνήσιο τρόπο όλόκληρη τήν Άνδαλουσιανή ψυχή και τήν παράδοσή της.

Όταν ό Λόρκα άργότερα θά φτιάξει τους τσιγγάνους και τίς χιλιόχρονες προλή-

16. Στήν επίσημη «Προκήρυξη» του διαγωνισμού που έβγαλε τó «Φιλολογικό και Καλλιτεχνικό Κέντρο Γρανάδας», καθορίζονταν πώς μόνο τ' Άνδαλουσιανά Λαϊκά Τραγούδια του Κάντε Χόντο θά γινόντουσαν δεχτά. Όριζε δέ και τó είδος μουσικής που ήταν: 1ο: σιγκιρίγιας χιτάνε. 2ο: σερόντας, πόλος, κάνιας, σολέαρες. 3ο: τραγούδι χωρίς συνοδεία κιθάρας: μαρινέτες, κανσελέας, τονάς, λιδιάνας, παλιές σιέτας. Τά βραβεία ήταν: από 2.000 ως 250 πεσέτας γιά τούς κανταόρες κι από 1.000 ως 500 γιά τούς κιθαρίστες (Σ.τ.Μ και παρόν).

* Χωριά, κυρίως με λίγα σπιτάκια.

** Αλλές, προαύλια, κυρίως δημόσια.

*** Στά Έλληνικά θά μπορούσε νά μεταφραστεί ό Μπάρομα Έπίμονος ή Μπάρομα Πεισματάρης.

προλήψεις της Άνδαλουσιανής λαϊκής ψυχής πρωταγωνιστές πολλών λυρικών σπουδών του Ρομαντέρο Χιτάνο και των δραματικών του έργων, δὲν θὰ τὸ κάνει μονάχα λόγω συμπαθείας τὴν Γραναδικὴς, ἀπέναντι σὲ μιὰ καταταλαιπωρημένη φυλὴ —λέει ὁ Βιάν¹⁷— μὰ θὰ ψάξει ν' ἀνακαλύψει τίς στράτες μιᾶς πρὸ θαθείας διείσδυσης στὸ πνεῦμα τῆς γενέτειρας περιοχῆς του, ὅπως μὲ λόγια καὶ μὲ συγκεκριμένους καλλιτεχνικὲς πρωτοβουλίες εἶχε κατὰ νοῦ νὰ πραγματοποιήσει στὸ μουσικὸ τομέα ὁ ἑξῆς:

Ἡ Fiesta del Cante Jondo μετέβαλε γιὰ δυὸ νύχτες τὴ Γρανάδα σὲ πλούσιον καρδιὰ μιᾶς ζωντανῆς Ἰσπανίας, ποὺ ὄγνηκε ἀπὸ ἓνα χιλιόχρονο ὕπνο, ποὺ ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτό της, δηλαδή τὴν αἰώνια καὶ ἐλεύθερη ψυχὴ της.

Ὡστόσο τὸ 1918 ἔκανε τὴν παρουσία του τὸ πρῶτο βιβλίο Impresiones y paisajes*, καρπὸς ἐνὸς ταξιδιοῦ ποὺ ὁ ποιητὴς εἶχε κάνει στοὺς ἱστορικοὺς τόπους τῆς Καστίλιας, στὰ Ἀδிலὰ, στὸ Μπουργκας, στὸ Μοναστήρι τῶν Μιραφλόρες, στὸ Σάν Πέντρο τῆς Καρδένιας, στὸ Σίλλας, στὸ Καθαρούμπιας, Σαμώρα, Σαλαμάγκα κλπ. Ὁ ποιητὴς τὸ ἀφιέρωσε στὸ δάσκαλό του τῆς μουσικῆς Α. Σεγούρα.

Ἡ πνευματικὴ ἀνησυχία τοῦ Λόρχα ἀποκαλύπτεται σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο μ' ἓνα συναίσθημα ἐπανάστασης ἐνάντια στὴ θεότητα. Μὲ ὀδυνηροὺς τόνους ἀναπολεῖ τὰ φαντάσματα τῆς μοναχικῆς ζωῆς, κατηγοροῦμενη ἀπὸ τὸν ποιητὴ ὅτι πνίγει τ' ἀνθρώπινα πάθη κατ' αὐτόν, σὲ κείνη ἢ θαθεῖα σιωπῇ, τὰ πάθη ἔσπανε δάια, θέτοντας σὲ σκληρὴ δοκιμὴ τὸ πνεῦμα τῶν μοναχῶν: «Ὁ Σατανὰς καιροφυλαχτεῖ στὸ δάθος τῆς σιωπῆς. Ἡ βουδαῖα τοῦ μοναστηριοῦ εἶναι τρομερή...», λέει ὁ ποιητὴς***.

Ἦστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν περίφημη ἐμπειρία, δημοσιεύει τὸ 1921 El libro de poemas****. Ὁ Μαρτίνο Σιέρρα τὸ παρουσίασε, σὲ συνέχεια, στὸ Ἑσλάδα τῆς Μαδρίτης, μὰ εἶχε παταγώδικη ἀποτυχία.

Ἦστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴ θεατρικὴ περιπέτεια, συνεχίζει νὰ μένει στὴ Ρέξη, ὅπως ἀποκαλοῦσαν στ' ἀστεία οἱ φοιτητὲς τὴν Καταικία τους. Ἡ Μαδρίτη συνέχιζε τὴ θλιθερὴ ζωὴ της, ἀτροφικὴ πολιτικὰ ἔνεκα ἐνὸς Κοινοβουλίου ἀδρανοῦς καὶ ἀνίκανου. Ἔτσι ἔγραφε ὁ Λόρχα στὸ Χ. Πλά: «Ἡ διανοουμενίστικη ζωὴ δὲ λάμπει καθόλου. Στὸ καφφενεῖο Πόμπο μαζεθόνται οἱ ἐπίγονοι, οἱ διανοούμενοι. Ὁ Γκόμιθ ντὲ λά Σέρνα πηγαίνει ἐκεῖ κανονικὰ σούροντας πίσω του ἓνα μπουλούκι ἀπὸ συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες. Ἀπὸ τὸ Ρατζίνα εἶδα ἀργὰ τὸ βράδι τὸν Ἀθερίν καὶ τὸν Πίο Μπαρόχα ποὺ περπάταγαν στὴν ὁδὸ Ἀλκαλά σὰ νάτανε φαντάσματα, σιωπηλοί. Ἀλλὰ ὁ Ὀρτέγα ὁ Γγκάσεσι θέλησε νὰ ζυγνήσει τὴ διανόηση τῶν συμπολιτῶν του. Τὰ μαθήματα γίνονται τὸ βράδι σὲ μιὰ αἴθουσα τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ Ὀρτέγα παρουσιάζει τὴ γερμανικὴ κουλτούρα, τίς μέθοδες· πλάθει μιὰ νεολαία ποὺ ἔχει ὄρεξη γιὰ σπουδὴ, γιὰ δουλειά, σοβαρή, εὐσυνείδητη. Τί οὐτοπία γιὰ μιὰ χώρα ὅπου τὰ πάντα τελειώνουν μὲ ὥραϊα λόγια!...»¹⁸.

Ἡ μακρὰ περίοδος τῆς παρμονικῆς στὴν Πανεπιστημιούπολιν ἀπὸ τὸ 1919 ὡς τὸ

17. Cesco Vian: Fed. Garcia Lorca, poeta e drammaturgo, La Goliardica, Milano.

18. J. Pla: Madrid, Un dietari, Nueva Revista, 1919.

* Ἐντυπώσεις καὶ τοπία.

** Μὴν ξεχνᾶμε, ὅτι ἡ Ἰσπανία ἦταν τὸ πρὸ «ἐνεργητικὸ» κέντρο τῆς Ἰεῶς Ἐξέτασης καὶ ὅτι ὁ καθολικὸς μυστικισμὸς ἀκόμα καὶ σήμερον ἐπηρεάζει μᾶζες ὁλόκληρες σ' αὐτὴ τὴ χώρα.

*** Τὸ βιβλίο τῶν ποιημάτων.

**** Τὰ μάγια (ἡ βασκανιά) τῆς πεταλούδας.

1929) δὲν ἄλλαξε τὸν ποιητὴ· ἡ εἰκόνα ποὺ δίνουν οἱ φίλοι του εἶναι ἓνας Λόρκα πάντοτε ἑτοιμος νὰ καθίσει στὸ πιάνο, νὰ παίξει στὴν κιθάρα ἀνάμεσα στὰ ζωνρὰ χειρακροτήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ Πέντρο Γραφίας, Ἐμίλιο Πράδος, Ράφαελ Ἀλμπέρτι, Μορένο Βίλλια, Σαλδαντὸρ Νταλί, Λουῖς Μπουνιουέλ καὶ ἄλλων. Ὡστόσο συνεχίζει νὰ δημοσιεύει ἔργα: στὴν ἐπιθεώρησιν Ἰντισε παρουσιάζει (1921—22) τὸ El Jardín de las morenas, Suite de los Espejos, Noche****. Κι ἀκόμα γράφει Canciones καὶ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ δύσκολη δοκιμὴ τοῦ Romancero Gitano¹⁹.

Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι

19. Primeras canciones καὶ Canciones, δημοσιεύτηκαν τὸ 1ο τὸ 1936, τὸ 2ο 1927.

***** Ὁ κῆπος τῶν μελαχροινῶν κοριτσιῶν, Σονίτα τῶν καθρεπτῶν, Νύχτα.

ΚΑΓΚΕΜΟΥΣΑ*

Πηγαίνοντας στὸ σινεμά,
Καγκεμούσα,
πετώντας μακριά,
Καγκεμούσα,
ἀγαπώντας τοὺς ἀνθρώπους,
Ζαγκεμούσα, γιατί;
Προσπαθώντας νὰ καταλάβω.
Καγκεμούσα, φίλε μου,
μαζὶ θὰ πεθάνουμε
γιατὶ δὲν εἴμαστε αὐτὸ ποὺ εἴμαστε,
Καγκεμούσα,
δὲν θάπρεπε νάχαμε δεῖ τὸν ἥλιο.
Τὸ ὄνειρο τέλειωσε
μὰ σὺ κοιμᾶσαι ἀκόμα...
Τὴν ἐπομένη φορά. Καγκεμούσα,
θὰ ξέρεις τί νὰ κάμεις
ἀλλὰ θὰ εἶναι πολὺ ἀργά,
ἔτσι κι' ἄλλοιῶς πέθανες
σκιὰ τοῦ πολεμοσιτῆ
Καγκεμούσα...

ΚΩΣΤΑΣ Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

* Σ η μ ε ί ω σ η: Τὸ παραπάνω ποίημα εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπ' τὴν ἰαπωνικὴ ταινία «Καγκεμούσα».

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΟΡΧΑΝ ΒΕΣΛΗ

1

ΑΝΗΦΟΡΟΣ

Στὸν ἄλλο κόσμο τοῦ δειλνοῦ τίς ὄρες,
τότε πού οἱ φάμπρικες σφυρίζουν διακοπή,
ὁ δρόμος πού στὰ σπίτια θά μᾶς βγάλει,
ἂν ὅπως τώρα δέν ὀρθώνει τόση ἀνηφορία
δέν εἶν' καί τόσο φοβερό νά 'χεις πεθάνει!

2

ΘΛΙΜΜΕΝΟΣ ΝΑ ΣΤΕΚΕΙΣ

Μέ τοὺς ἀνθρώπους π' ἀγαπῶ
μποροῦσα νά στήσω ἀμάχη,
ἂν ἡ ἀγάπη σέ μένα
δέν εἶχε διδάξει,
θλιμμένος νά στέκω.

3

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ

Ν' αὐτοκτονήσω, λέω. χωρὶς νά γίνω ἀντίληπτός,
μικρὴ ποσότητα αἵματος στ' ἀκρόχειλο νά ὑπάρχει.

Ὅσοι δὲ μὲ γνωρίζουν
«τὸ δίχως ἄλλο κάποιαν ἀγαποῦσε» θέλουν εἶπει.

Μὰ ὅσοι μὲ ξέρουν πάλι
«πολλὰ ὁ δύστηχος ὑπόφερ' ἀπὸ φτώχεια» θέλουν εἶπει.
Κι ἐν τούτοις παντελῶς ἡ ἀλήθεια ἀπ' ὅλα αὐτὰ θά λείπει.

4

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Καὶ τί δέν κάναμε γιαντὴ μας τὴν πατρίδα.
Νὰ δίνουν τὴ ζωὴ τους σὸ νοῦ μου φέρνω μερικoὺς
κι ἄλλους νά ἐκφωνοῦνε τοὺς πανηγυρικοὺς!

5

ΠΟΙΗΜΑ ΜΕ ΟΥΡΑ

Δέν ταιριάζουν, χωρίζουν οί δρόμοι μας,
 ἐσὺ 'σαι γάτα κρεοπώλη κι ἐγὼ σοκακιουῖ.
 Ἐσὺ σέ γανωμένο πιάτο παίρνεις τὴν τροφή σου
 κι ἐγὼ ἀπ' τὸ στόμα λιονταριοῦ.
 Ἐρωτες στ' ὄνειρό σου ἐσὺ κι ἐγὼ κόκκαλα βλέπω.
 Μὰ καὶ γιὰ σένα δὲν εἶν' εὐκόλο τὸ πράγμα, φιλαρόκο.
 Ξέρεις δὲν εἶναι εὐκόλο σὲ τέτοιου εἴδους ἀνθρώπους
 τὴν πάσα μέρα νὰ κουνᾷς οὐρά μὲ τέτοιους τρόπους!

6

ΠΝΙΓΜΟΣ

Ἐχουμε θάλασσες πνιχτὲς στὸν ἥλιο
 ἔχουμε δέντρα πνιχτὰ στὰ φύλλα,
 πᾶμε κι ἐρχόμαστε πρωὶ καὶ βράδυ
 σὲ θάλασσες καὶ δέντρα πνίχτρα
 πνιχτοὶ στὴ φτώχεια...

7

ΔΩΡΕΑΝ

Δωρεὰν ζοῦμε, δωρεὰν.
 Δωρεὰν ὁ ἀγέρας, δωρεὰν τὰ νέφη
 δωρεὰν οἱ λάκκοι, οἱ λόφοι δωρεὰν,
 οἱ βροχές, οἱ λάσπες ὅλα δωρεὰν.
 Ἡ ὄψη τῶν αὐτοκινήτων,
 κινηματογράφων πόρτες,
 μαγαζιῶν ὥραιες βιτρίνες.

8

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ

Βάλαν στὴν ἀποθήκη τ' ὄπλο του.
 σ' ἄλλον τὸ ρουχισμό του δῶσαν.
 Οὔτε ψωμιοῦ στὸ σάκκο τρίμματα
 καὶ στὸ παγούρι του ἵχνο ἀπὸ χεῖλη.
 Τέτοια ἢ μπόρα πὺν ἄστραψε
 πὺν μόνος τὸ στοατί του πῆρε.
 Οὔτε ὄνομα δὲν ἔμεινε γιὰ θύμηση,
 μόνον πάνω στοῦ καφενέ τὸ τζάκι
 βρῆκαν αὐτὸ τὸ δίστιχο χειρόγραφο:
 «Ὁ θάνατος βουλή Θεοῦ,
 ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ χωρισμός».

9

ΠΑΡΑΙΣΘΗΣΗ

Ἄπό 'να πάθος μου παλιό πῶς νιώθω λυτρωμένος!
τώρα οἱ γυναῖκες ὅλες ὁμορφες,
καινούργιο τὸ πουκάμισό μου.
Νά'μαι ποὺ κιόλας πλύθηκα,
καὶ τώρα ξυρισμένος.
Ἔγιν' εἰρήνη,
ἤρθε ἡ Ἄνοιξη,
βγήκεν ὁ ἥλιος.
Στὸ δρόμο βγαίνω. Ἦρμεοι ἄνθρωποι.
Ἄλαφρωμένος κι ἐγώ.

10

ΠΟΝΟΚΕΦΑΛΟΣ

Ὅσο κι ἂν εἶν' ὠραῖοι οἱ δρόμοι,
ὅσο κι' ἂν εἶν' ἡ νύχτα δροσερή,
τὸ κορμί μου μπορεῖ νὰ κουραστέῃ,
ὁ πονοκέφαλος ὄχι!

Τώρα ἀκόμη κι ἂν στὸ σπίτι μου μὲν
ῥυτίδες νὰ ἔχω, μπορεῖ, ἀπὸ λίγο,
μὰ καὶ ροῦχα, παπούτσια, ἀνήκουν σ' ἐμέ
κι εἶν' οἱ δρόμοι χωρὶς ἰδιοχτήτη.

11

ΚΑΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΕΔΩ

Κάθε μέρα εἶναι τόσον ἡ θάλασσα ὠραία:
ἔτσι πάντα φαντάζει τ' οὐρανοῦ τὸ βαθύ;
Τὸ παράθυρο ἐκεῖνο, τὸ ἔπιπλο τοῦτο
δείχνει ἔμορφο νά 'ναι πάντα κάθε φορά;
Ἀποκλείεται...
Ἀδέρφια μου σὰς ὀρξίζομαι: ὄχι!
Κάτι ἄλλο εἶναι ποὺ πρέπει νὰ συμβαίνει ἐδῶ.

12

ΟΛΑ ΤΑ ΕΧΕΙΣ ΔΩΡΕΑΝ

Ὅλα τὰ ἔχεις δωρεάν.
Τὸ ψωμοτύρι ἂν δὲν εἶναι,
δωρεάν τὸ πικρὸ νερό
στοῦ τομαριοῦ τὸ κόστος μόνο.
Ὦλη ἡ τιμὴ τῆς λευτεριάς.
Δωρεάν ἔχεις τὴ δουλειά,
δωρεάν ζοῦμε, δωρεάν.

13

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟ

Ψυχή μου! Τὸ μυστικὸ τῆς ὑπαρξῆς μεγάλο! Δέξ: παράτολμα
μὰ ρίξα μένει ἑνὸς δεντροῦ μόνο κατ' ἀπ' τὸ χῶμα.
Πόσο γλυκὸς ὁ κόσμος νά 'ναι ποὺ μυριάδες ἄτομα
μένουν μὲ δίχως χέρι, δίχως πόδια, στὴ ζωὴ μὲ στητὸ σῶμα!

14

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Μένω πίσω ἀπ' τὰ πλοῖα ποὺ φεύγουν κοιτώντας καὶ λέξι δὲ λέω.
Δὲν πέφτω στὴ θάλασσα, τὸ κόσμο μας βλέπω ὄρατο.
Ψωροπερήφανος ἄντρας, δὲν κλαίω...

15

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ

Ἀπὸ τίποτα στὸν κόσμο δὲν ὑπόφερε
ὅσο ὑπόφερε ἀπ' τοὺς κάλους του.
Ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ἀσχήμια του
τόσο κατάκαρδα δὲν τό 'χε πάρει.
ὅταν δὲν τὸν χτυποῦσαν τὰ παπούτσια του,
στὸ στόμα του ποτὲ Θεὸ δὲ μελετοῦσε.
Δὲ θεωροῦνταν ὅμως κι ἀναμάρτητος.
Τί κρίμα! Χάσαμε τὸν κύριο Σουλεϊμάνη.

16

ΧΕΡΙ ΜΟΥ ΑΡΙΣΤΕΡΟ

Μέθυσα ψές καὶ πάλι
σ' ἔφερα στὸ μυαλό μου
χέρι μου ἀριστερό,
ἀδέξιό μου χέρι
χέρι μου θλιβερό.

17

ΤΑΞΙΔΙ

Ὁραῖο τὸ δέντρο τῆς ἱτιάς.
Μὰ ὅταν τὸ τραῖνο μας
στὸν τελευταῖο σταθμὸ φτάσει.
προτιμῶ νά 'μαι τὸ θανάκι
ἀντὶς γιὰ ἱτιά!

18

ΠΑΛΙΑ ΑΓΟΡΑΖΩ

'Απ' ὅλα τὰ παλιὰ ἀγοράζω
 παίρνω καὶ σ' ἄστρα μεταλλάζω.
 Τροφή τοῦ πνεύματος ἡ μουσικὴ
 ψοφᾶω νὰ τῆς στήνω αὐτί.
 Στίχους χαράζω
 στίχους χαρίζοντας παλιὰ ἀγοράζω,
 παλιὰ πουλώντας
 ἀγοράζω μουσικὴ πὺν ἀκοῦν στήν πλάκα
 ἔ ρέ! καὶ ψάρι νὰ 'μουνα σὲ μιὰ μπουνκάλα ράκα!

Μετάφραση (ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ) ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΥ

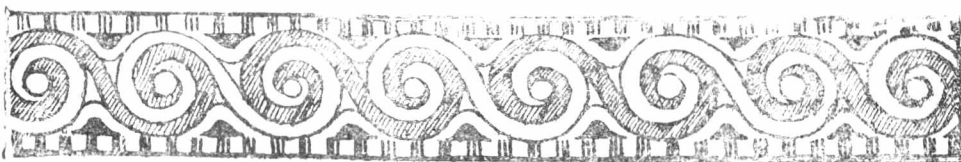

ΔΕΝ ΣΕ ΑΚΟΛΟΥΘΩ

Ἔλεγες πάντοτε
 οἱ ἄνθρωποι λυγρίζουν κάποτε
 καὶ τώρα
 βρίσκεσαι στὸ ὄριο μιᾶς ἥττας
 δίπλα σου ἐγὼ
 τῶν χρόνων ποῦ'ζησες
 ἡ μαρτυρία.

Κι ὅλο μεγαλώνεις
 τὸ βῆμα
 ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς κάκτους
 πάνω ἀπ' τ' ἀπολιθώματα τῶν πιερῶν ἀναμνήσεων
 κάτω ἀπ' τὸν κεραινὸ καὶ τὴ βροχὴ
 μέσα στὴ μοναξιά σου!

Μιὰ πεταλούδα
 ἐγκλωβισμένη σὲ λαμπόγυαλο
 εἶσαι!
 καὶ λές
 οἱ ἄνθρωποι λυγρίζουν κάποτε.
 Καὶ γὼ δὲ σ' ἀκολουθῶ.
 Λὲ σ' ἀκολουθῶ!

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

(δοκίμιο)

Τώρα τελευταία διάβασα σε μια μικρή εισαγωγή σε ποιητική συλλογή, γραμμένη από τον ίδιο τον ποιητή, ότι η αληθινή ποίηση έχει αφετηρία την εποχή μας. Είναι αλήθεια ότι σε έντυπιασάξει ή μάζα της σημερινής ποιητικής παραγωγής, που μέσα σ' αυτήν υπάρχει ασφαλώς και πραγματικά γνήσια ποίηση. Και πώς θά μπορούσε να συμβαίνει διαφορετικά, αφού αυτή η εποχή δατανίζει τόσο δδυνηρά την φυχή των ανθρώπων της, όχι όλων θέβαια, αλλά των εκλεκτών, ώστε τους αναγκάζει να κοιτάζουν με υπαρξιακή αγωνία τον κόσμο και έτσι και να τον εκφράζουν.

Αυτή η δουλειά θέβαια είναι περισσότερο δουλειά των νέων ανθρώπων, που είναι πιο πλούσια σε κραδασμούς ή καρδιά τους και πιο έντονη ή ευαισθησία τους. Και όμως και άνθρωποι περασμένης ηλικίας, που σύμφωνα με τον λογισμό των πιθανοτήτων, πρέπει να είναι κάπως περιορισμένη ή συναισθηματική τους υγρότητα, ξεσπαθώνουν λαύροι μέσα στους παράξενους για μας τους συνηλυκούς τους χώρους του σουρρεαλισμού και της κατατομημένης μετρικής και με παιδική δροσρότητα ερεθίζουν την συνείδησή μας. Και σε πολύ μεγάλο ποσοστό συμφωνούν με τους νεαρούς συμπολεμιστές τους στο ποιητικό πεδίο στα εξής σημεία:

α) Στο ότι ο παλαιός τρόπος ποιητικής έκφρασης με βάση την παληά μετρική δεν κάνει παρά για τον κάλαθο των άχρήστων.

β) Για το ότι τα κίνητρα, οι σκοποί, ή αφετηρία και τα εκφραστικά μέσα της νέας ποίησης πρέπει να είναι τελείως διαφορετικά από τα αντίστοιχα της παληάς.

γ) Για το ότι η παληά ποιητική θεματολογία πρέπει να γίνει χάρτης εδεργος εις άπογραφήν, και

δ) "Οτι καλό θά είναι να εκθληθεί στο πύρ το εξώτερον σάν άχρηστο το ποιητικό έργο των περασμένων γενεών.

Αυτά οι νέοι νομιμοποιούνται κάπως όταν τα λένε, γιατί έμεις, οι πιο παληοί, γινόμαστε μονόχωντοι όταν γράφουμε, και άποκρουστικοί όταν συμβουλευομε. Γι' αυτό, όποιος ποθεί την έλευθερία δεν πρέπει να μας πολυκακούει. Χωρίς θέβαια, αφού μεσημέρι δράδυ κάθεται στο τραπέζι για να στυλωθεί, αφού κοιμάται σε σπίτι κτισμένο από ανθρώπινα χέρια και πατάει σε δρόμους που ανθρώπινα χέρια τους έφτιασαν, να έχει το δικαίωμα να περιφρονεί την πλούσια προσφορά των παλαιότερων στη δική του ζωή, όσο κι αν είναι σχολδιακοί, όσο κι αν είναι άνικανοι να νοιώσουν των νέων υπάρεξων τους παλιούς. Για να περιφρονείς το παληό είναι πρώτα - πρώτα ανάγκη να το πλησιάσεις. Για να δογματίζεις από καλοθέβρων, ότι το παληό είναι ασήμιαντο ή περιτό, είναι πρώτα - πρώτα ανάγκη να το γνωρίζεις. Και γι' αυτό θά πρέπει να έχεις υποδληθεί στην ειδική διαδικασία της μαθητείας, με κόπο προσωπικό, και να μην έμπιστευέσαι στους μεγαλεπήβολους μαρφασμούς μεγάλων ανδρών, που, με την βίτσα στο χέρι, πασιίζουν να σε διδάξουν ότι η εποχή τους, που είναι και δική μας εποχή, έχει δημιουργήσει τα πάντα, ακόμη και την αληθινή ποίηση. Αυτήν που εκφράζει την απελευθερωτική δύναμη της προαιώνιας όρμης του ανθρώ-

που πρὸς τὸ ἀπόλυτα καθαρὸ καὶ τὸ παράλογο, πρὸς τὴς μυστικὰς δυνάμεις πού φωλιάζουν καὶ ἀναδεύονται στὰ κατάδαθα τῆς ὑπαρξῆς μας, δίνοντάς μας τὸν ἱλιγγο τῆς ἐλευθερίας, αὐτῆς πού πάντα ἀγωνίζεται γιὰ νὰ τὴν δαμάσει ἡ λογικὴ προσπάθεια, ἡ ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τοῦ εἶδους μας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ξεχνᾶμε, ὅτι αὐτὴ ἡ λογικὴ στάθηκε τὸ βασικὸ ὄπλο τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς γῆς. Αὐτὸς ὁ ἀγῶνας εἶναι ἱστορικός. Ἔχει τὴν διάρκειά του ὅπως καὶ ἡ ὑπαρξὴ τοῦ εἶδους μας. Καὶ τὸν τονῶνουν στίς μέρες μας τὰ ἐπιτεύγματα τῆς μαθηματικῆς σκέψης, ὅπως πάντα, καὶ ὁ πειραματισμὸς καὶ ἡ μάζα τῆς ἀποκτημένης πείρας, ὅλα τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀγῶνα αὐτοῦ τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς, ἀγῶνα μεθοδικὸ καὶ ἀτελείωτο.

Αὐτὸν τὸν ἀγῶνα δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἀγνοήσει κανένας, ὅσο ποιητὴς καὶ ἂν εἴναι.

Μὰ καὶ στὸν χῶρο τῆς τέχνης ἕνας ἀγῶνας γίνεται παρεμφερές. Ἡ κριτικὴ φθέρει καὶ ἀπειλεῖ τὸ καλλιτεχνικὸ κατεστημένον, ὅταν οἱ καιροὶ τὸ ἄδειασαν σὲ σημεῖο πού νὰ μὴ μπορεῖ πιά νὰ ἐκφράσει τὴν ἐποχὴ του καὶ τὴς ἀνθρώπινες μάζες τῆς, πού οἱ ἱστορικὲς συνθήκες, καὶ ἰδιαίτερα ἡ κατὰ γεωμετρικὴ σχεδὸν πρόοδο αὔξησι τοῦ πληθυσμοῦ, ἐπηρεάζουν τὴν ψυχικὴ τους σύστασι. Ἡ νεοκλασσικὴ, ἡ τεχνικὰ τέλεια ζωγραφικὴ τοῦ Μπουγκερώ, πετάχτηκε στὸν κάλαθο τῶν ἀχρήστων ἀπὸ τοὺς Ἰμπρεσιονιστὰς καὶ εἴκοσι χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὴν μάζα τοῦ κοινοῦ πού τοὺς ἀκολούθησε. Ἡ ρωμαντικὴ ἐπανάστασι στὸ χῶρο τῆς λογοτεχνίας στὴ Γαλλία, ἐπανάστασι ὅχι οὐσίας στὴν ἀρχὴ ἀλλὰ τύπων, αὐτὸ τὸ κανακεμένο παιδί τοῦ Σαίντ - Μπέδ, ξεθύμανε τὴς περισσότερες φορὲς σὲ ἥρωικὴ μεγαλοστομία ἢ σὲ ἐρωτικὰ ξεσπάσματα μονόχωντα καὶ μονότονα, εἴτε σὲ ἑμιμετρὴ φιλοσοφία. Στὴ Γερμανία ὅμως, ὅπου ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ ἦταν προσηφορπτερὴ στὸ νὰ στεγάζει πῶς αὐθόρμητες καὶ πῶς βίαιες ἀναταραχὲς τῆς καρδιάς — αὐτὸ τὸ ἀπόδειξε καὶ ὁ καταπληκτικὸς δυναμισμὸς τῆς γερμανικῆς μουσικῆς, ἰδιαίτερα τὸν 19ο αἰῶνα —, στὴ Γερμανία λοιπόν, ἀπὸ τὴς ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνα ἀρχίζει νὰ ξορκίζεται μὲ τὸν ἀπὴγανον ἢ τυφλὴ πίστι στὴ λογικὴ ἐκκρίσι τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ οἱ πόνοι τῆς καρδιάς ἀρχίζουν νὰ ἀπλώνονται καὶ νὰ κυριαρχοῦν στὸν ποιητικὸ χῶρο. Παράδειγμα ὁ Βέρθερος τοῦ Γκαίτε. Καὶ ἀκολούθησε μιὰ πλειάδα ποιητῶν πού ἀποτίναξαν τὸν ζυγὸ καὶ τῆς κλασσικῆς παράδοσης, μὰ καὶ τοῦ θερμιπαλιστικοῦ ρωμαντισμοῦ. Εἶναι αὐτοὶ πού ἔδωσαν στὴ Γερμανία τὴν μάχη μὲ τὸν Δαίμονα: Ὁ Νόβάλης, πού χάθηκε νεώτατος — αὐτὴ εἶναι ἄλλωστε ἡ μοίρα πολλῶν πρωτοπόρων μέσα στὸ χῶρο τῆς τέχνης —, πού μᾶς ἔδωσε καὶ τὸν ὄρισμό της μέσα στὸν ρωμαντικὸ χῶρο: Εἶμαι ρωμαντικὸς ποιητὴς σημαίνει: «ὄρισμό ἕνα ψηλὸ νόημα στὸ συνηθισμένο βίωμα, στὸ καθημερινό, ἕνα μυστικὸ γεμάτο σημασίες, στὸ γνωστό, τὸ θάρος τοῦ ἀγνώστου, στὸ φθαρτό, τὴν λάμψη τοῦ αἰώνιου». Ὑστερα ὁ τραγικὸς αὐτόχειρας, ὁ Γιούγκερ Χάινριχ φὸν Κλάιστ, ὁ ἴδιος ὁ Νίτσε καὶ ὁ Χέλντερλιν, ὁ καταπληκτικὸς πάστορας: «Ἕνα νὰ γίνης, λέει αὐτός, μὲ ὅσα ζοῦν, νὰ ἐπιστρέψης στὸ Πᾶν τῆς φύσης, σὲ μιὰ ψυχικὴ αὐτοληθμονία. αὐτὸ εἶναι ἡ κορυφὴ τῆς σκέψης καὶ τῆς χαρᾶς, αὐτὴ εἶναι ἡ ἱερὴ δουνίσια κορυφὴ, ὁ τόπος τῆς αἰώνιας ἀνάπαυσης». Πλάι σ' αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς πού ὁδονηρὰ τοὺς σημάδεψε ἡ μοίρα, στέκει στὴ Γαλλία μιὰ πλειάδα ἀποστατῶν τοῦ ἐπίσημου καὶ νομιμοποιημένου ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας τοῦ Λανσόν ρωμαντικοῦ χώρου. Πρόκειται γιὰ νέους μὲ ἐπαναστατικὴ ψυχὴ, πρόθυμοι νὰ περιφρονήσουν τὴ γύρω τους ζωὴ, ὅπως τὴν ἔστρεψε ἡ ἀστικὴ καλοπέρασι καὶ δίνουν μιὰ πόλησι πού δὲν ἱστορεῖ, δὲν περιγράφει τὸν γύρω κόσμον, δὲν διδάσκει, μὲ ὄργανον τὴν μεταφορά, ἀλλὰ ἀνιχνεύει μὲ πάθος στὴν μυστικὴ οὐσία τῆς ὑπαρξῆς, πού εἶναι ἡ ρίζα τῶν παθῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων μας.

Πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς ὁ Ζερὰρ ντὲ Νερβάλ, πού νεαρὸς μαγεύτηκε ἀπὸ τὴν ἐπα-

ναστατική πνοή του Πρώτου Φάουστ, και τον απέδωσε στα γαλλικά, σε μια μετάφραση που θαύμασε ο ίδιος ο Γκαίτε. Αυτός ο Νερβάλ που στο περίφημο σονέτο: Έλ Ντεστικάντο, έδωσε το πορτραίτο το ψυχικό της ομάδας των νέων συμβολιστών που τον ακολουθούσαν: του Βερλαίν, του Ρεμπώ, του Λαφόργκ, του Λωτρεαμιόν και άλλων. (Αυτούς τους τελευταίους, τους άλλους, δεν τους αναφέρω, γιατί η καθημερινή ζωή τους είχε μολιάσει πολύ με την πρόσκαιρη ουσία της και έτσι δεν μπόρεσαν) να απαλλαγούν από τον πόθο της επίδειξης και της άνετης ζωής. Γιατί μέσα τους πάλευε η σκοτεινή, ή δύσκολη έσωτερική ζωή με τα μηνύματα χαράς και άνεσης που έστελνε ο έξω κόσμος, αυτός ο κόσμος που στη δική τους περίπτωση βγήκε νικητής). Ο Ζεράρ ντε Νερβάλ κρεμάστηκε νομίζω το 1851 στον φωταγωγό του σπιτιού του και έκλεινοι οι άλλοι, που ανέφερα παραπάνω, πέθαναν όλοι νέοι, γιατί, αν δεν αυτοκτόνησαν, όπως ο πρόγονος, με το σκονί στο λαιμό, έδειξαν τόση αδιαφορία και συχνά τέτοια απέχθεια για την πρόσκαιρή μας ζωή, ώστε τους έσθηναν ή τρέλλα και ή φθίση. Τους έφθειρε ή ύπαρξιακή αγωνία και ή καθημερινή πάλη για να γλυτώσουν από αυτή. Το παράξενο είναι ότι ύστερα από μισόν αιώνα ο Μαγιακόβσκι — που τον κανέφερε τόσο ή ρωσική πολτεία, ώστε έλεγαν ότι το Κράτος επέβαλε σάν ποιητή τον Μαγιακόβσκι, όπως ή μεγάλη Λίκατερνίνη είχε επιβάλλει στο ρωσικό λαό τις πατάτες —, ο Μαγιακόβσκι λοιπόν, ο σουρρεαλιστής και ο Φεντέγιεφ και ο Γεσένιν, έξοχη τριάδα επαναστατών λυρικών, αυτοκτόνησαν και οι τρεις, μέσα σε ώρες επαναστατικής εuforiaς, κυριευμένοι από ζοφερή απελπισία. ενώ όλοι πίστευαν, και ή Πολιτεία δέβαια, ότι μόνον από φλόγα επαναστατική ήταν γεμάτη ή καρδιά τους. Τό πόσο είχαν απατηθεί κυβερνήτης και λαός τό έδειξε ένα σημείωμα που άφησε ο Μαγιακόβσκι: «Δέν είναι σπουδαίο πράγμα να πεθάνει κανείς. Μά μήπως τό να ζει κανείς είναι πιό σπουδαίο;». Αυτό τό σημείωμα δείχνει ότι όταν τό άτομο στριμωχτεί στην ψυχική μοναξιά του και έχει μέσα θωρεί να αναδύεται ή γνώση του ή ύπαρξη, από τόση κυριεύεται απελπισία, ώστε ούτε οι δόξες, ούτε οι παράτες, ούτε τά εύσημα, που τά ζηλεύουν οι άψυχοι και οι καρδακίζόμενοι και οι μαζικοί, είναι σε θέση να τον κάμουν να μής άφιερώνει τά μάτια του στη θέα του θανάτου. Και να μής τον έπιθυμεί.

Εύτυχως στην εποχή μας, παρά τό ότι έχουν πληθυνθεί κατά τεκμήριο μαχητό έννοείται οι γνώσοι ποιητές, και πλημμυρίζει την αγορά, πολύ συχνά δέβαια σάν σκέτη μίμηση, ή θαρειά άπαισιόδοξη ποίηση, οι τωρινοί μας ποιητές, αν και απογοητευμένοι, αν και απελπισμένοι από τη ζωή, αποφεύγουν την αυτοκτονία, όπως ο διάβολος τό άγίασμα, γιατί στην εποχή μας προσφέρει τόσες τέρψεις, αλσαίες και μής, ή κοινωνική ζωή, ώστε πάντα σχεδόν συγκρατεί τον απελπισμένο και βαστάει τό χέρι του. Και οι σημερινοί λοιπόν απελπισμένοι είναι πολλοί, δέν είναι όμως φαίνεται απελπισμένοι των άκρων, όπως οι παλαιοί. οι ουσιαστικοί τους πρόγονοι στο χώρο της ποίησης.

Αυτοί οι παλιοί λοιπόν, οι ουσιαστικοί πρόγονοι στο χώρο της ποίησης, έχουν την δύναμη να μάς κρατούν πάντα άγκυροβολημένους στα δικά τους λιμάνια, μερικους από μάς τους παλαιότερους, πρώτα - πρώτα γιατί πιστεύουμε ότι βασικά έδωσαν ότι τό πιό ουσιαστικό παρουσιάζει ή σκοτεινή πλευρά της ζωής μας, που μέσα της ύφαινεται ή απελπισία μας και ύστερα γιατί στη μέση αυτών των ουσιαστικών προγόνων της νεώτερης ποίησης στέκει σάν ταγός και σύντροφος ο Σάρλ Μπωντράνρ, δάσκαλος και έμπνευστής και έρμηνευτής. Αυτός ο συφιλικός, έδω και παραπάνω από έναν αιώνα, είχε προαισθανθεί τό νέο που φθάνει στον κόσμο μας, αφού πρώτα έζησε και ζύγισε σωστά τό χώμα όπου πατούσε και χάρισε στην εποχή του μια πρόγνευση της απελπισίας που περίμενε τον άνθρωπο του είκοστου αιώνα, αυτής της απελπισίας που είναι τώρα δική μας (Τό ίδιο έπιχείρησε να κάμει σε μάς ο

Καθάφης, αυτή ή γνήσια ποιητική φλέβα, πού δέν μπόρεσε όμως νά ταραξεί τά νερά τοῦ ἐλληνικοῦ ποιητικοῦ χώρου, ὅπου βασίλευαν οἱ μεγάλες ιδέες καί γλυκερές ἐλπίδες). Ἐκτός ἀπ' αὐτό, ὁ Μπωντλαίρ, ἐδίδαξε τοὺς νέους καλλιτέχνες ὅτι πιδ λογικό, συνεπῶς πιδ χρήσιμο, εἶναι νά βλέπουν τόν κόσμο μας μέ τήν σκληρή ἀπαισιοδοξία πού ἀπορρέει ἀπό τή φύση του, καί ὅχι στολισμένο μέ ρόδα καί ἴα, καί συνοδευμένο ἀπό αἰσιδόξες φαντάρες, ὅπως συχνά τόν βλέπουμε ἐμεῖς οἱ Φιλισταῖοι καί ἐπικεφαλῆς μας ή Πολιτεία μας. Τὸ πρῶτο ποίημα στή συλλογή: Τὰ Ἄνθη τοῦ Κακοῦ, μέ τόν τίτλο: Πρόλογος, στήνει μπροστά μας αὐτό τὸ πλαίσιο τῆς ἀπελπισίας, πού μέσα σ' αὐτό θά κινηθεῖ ὁ ποιητής σ' ὁλόκληρη τή σκληρή καί παράφορη ζωή του.

Σ' αὐτή τήν περιοχή τοῦ Μπωντλαίρ καί τῶν παιδιῶν του ἔχουμε μερικοὶ ἀράζει, σάν περίεργοι θεατῆς ἐδῶ καί πολλὰ χρόνια καί οὐσιαστικά δέν μπορούμε νά μετακινήθοῦμε. Πιστεύω ὅμως ὅτι αὐτή ή ἐποχή, αὐτή ή ρίζα, εἶναι τὸ καλύτερο σημεῖο γιὰ νά ἀντικρύζει κανεὶς ἐξ ἀπόπτου καί μέ συντροφιά αὐτοὺς τοὺς ἀπελπισμένους, τὸ αἶνιγμα πού φαίνεται νά εἶναι ὁ σημερινὸς κόσμος τῆς τέχνης μας, μέ τήν ἀτέλειωτη ποικιλία τῶν σχολῶν του καί τῶν προγραμμάτων του, μέ τίς κλειστές του κάστες, ὅπου ἐπιδεικτικά ἡδονίζονται μακριὰ ἀπὸ τήν ἀνθρώπινη μάζα, ἐκλεκτοὶ καί μὴ δημιουργοί: (αὐτὸν τόν τίτλο τὸν χρησιμοποιοῦν κατὰ κόρον ἰδιαίτερα οἱ νεοσοὶ στὸ χώρο τῆς τέχνης καί τῆς ποίησης). Κάνοντας ἔτσι βέβαια ἀναγκαζόμαστε νά διαφωνήσουμε ριζικά μέ κείνους πού θεωροῦν τήν ἐποχή μας σάν τήν ἀφετηρία κάθε ποίησης, γιατί πῶς μπορούμε νά ξεχάσουμε τὸν Δάντη καί τὸν Σαίξπηρ καί τὸν Ὀμηρο καί τὸν Γκαίτε καί κάποιους ἄλλους πού σημάδεψαν τήν τέχνη τῆς ἐποχῆς τους σάν νά ἦταν ή ὑπαρξή τους πυρὸς φοιλερός; Πῶς νά ξεχάσουμε τοὺς μεγάλους συμβολιστές; Καί τὸν ἴδιο τὸν Μπωντλαίρ, πού σάν ψυχρολουσία πέταξε μέσα στὸν μεγάλωστομο ρωμαντικὸ χώρο τήν ποίηση τοῦ Πόου μέ τήν τρέλλα τῆς, μὰ καί τήν ἀλήθεια τῆς καί τή νέα τῆς ἔκφραση; Αὐτὸν τὸν Μπωντλαίρ, πού στὸ ποίημα: Οἱ Φάραι, ἔστησε τή βάση νέου εἴδους κριτικῆς στήν περιοχή τῆς Τέχνης, θάζοντας στή θέση τῆς κριτικῆς ἀπαγγελίας τήν κριτική ἀντίστιξη: «Ροῦμπενς, ποτάμι λησιμονίας, τῆς ὀκνηρίας κήπος, μαξιλάρι ἀπὸ σάρκα δροσερή ὅπου ν' ἀγαπήσεις δέν μπορείς». Καί στὸ περίφημο σοννέτο τῶν Ἀνταποκρίσεων κοιτάζει τὸν κόσμο ὅχι, σάν ἀντιπαράταξη, μὰ σάν πῆχτρα ἐντυπώσεων πού ἐπηρεάζονται ή μία τήν ἄλλη δημιουργοῦν τήν σύνθετη ὄψη τῆς φύσης. Καί τέτοια τήν προσφέρουν στὸν κόσμο τῶν αἰσθήσεων μας. Καί αὐτός, συντροφικά μέ τήν συναισθηματική μας ζωή, πού ρίζα τῆς ἔχει τήν ἐπαφή, χαρούμενη ή δραματική, μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, στοιχειοθετεῖ τοῦ καθενὸς μας τὸ πρόσωπο.

Αὐτή ή γοητευτική περίοδος τοῦ 19ου αἰώνα, πού δημιούργησε πραγματικῆς ἐκρήξεις στὸ χώρο τῆς τέχνης μέ μιὰ σειρά, ἀπὸ τολμηροὺς πρωτοπόρους, πού ή ἐπίδρασή τους ἀναδεύεται πάντα κάτω ἀπ' τὸ δέρμα τῆς ἐποχῆς μας, ἐμένα προσωπικά μέ ἐδέσμευσε τόσο, ὥστε δέν μπορῶ καλὰ νά κοιτάξω τή δική μου ἐποχή πού εἶναι καί ή ἐποχή ὅλων τῶν ζωντανῶν ἀνθρώπων. Δέν διαβάξω, τουλάχιστο συστηματικά, νέα ποίηση, ἂν καί διαπίστωσα ὅτι μέσα στὰ κύματα τῆς κενολογίας καί τῆς σάχλας, κρύβονται συχνὰ πραγματικὰ ἀριστουργήματα. γνήσιες φωνές τοῦ ἀκατάλυτου ἔνστιχτου, ντυμένες μέ τήν ὁμορφιά τῆς τέχνης. Αὐτή ή συστηματική ἀποχή μέ ἀνάγκασε νά μὴν μπερδεύομαι μέ ὁμοτέχνους μέσα στὸν κριτικὸ στίβο. Δέν γράφω κριτική ποίησης, ἐπειδὴ δέν διαβάξω ποίηση. Καί δέν μπορῶ νά κρίνω κείμενα πού δέν διάβασα, πράγμα πού δυστυχῶς συμβαίνει συχνὰ μέσα στὸν χώρο τῆς ποιητικῆς μας παραγωγῆς ή σάν σκέτη καί ἀνέξοδη φιλοφροσύνη ή σάν αἴτημα ἀνταπόδοσης, ὅταν ὁ κριτικὸς παρουσιαστῇ καί αὐτὸς σάν δημιουργός. (Αὐτή ή κωμωδία, πού θυμίζει κάποιο σαρκαστικώτατο μῦθο τοῦ Λαφονταίν, παίζεται πολὺ συχνὰ καί διὰ τῆς γραφίδος, μέσα στίς σελίδες τῶν περιοδικῶν, καί διὰ ζώσης, μέσα στίς αἰθουσες

τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν συνεδρίων, καὶ ταΐζει τὴν ματαιοδοξία καὶ τὸ θράσος).

Ἐδῶ ἡ ἐξομολόγησις λέγει. Μιὰ ἐξομολόγησις ποὺ ἐξήγησε τὸ γιατί ἓνας ἄνθρωπος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα σκόλωσε, τουλάχιστο στὸ χῶρο τοῦ λυριτικοῦ, τὸν αἰῶνα τὸν δέκατο ἑνατο. Αὐτὸ τὸ σφάλωμα ἦταν μιὰ ἀνάγκη βιολογική. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ὀρισμένη ἡλικία, ὁ κοινὸς ἄνθρωπος δὲν ἀντέχει οὔτε σὲ πνευματικὲς σπαζοκεφαλιᾶς οὔτε σὲ πολὺ πλούσιους συναισθηματικούς κραδασμούς. Χωρὶς δέβαια γι' αὐτὸ νὰ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοῇ τὴν ποίησιν τοῦ δικοῦ μας αἰῶνα, αὐτοῦ ποὺ ἔχει τόσο τραγικὰ δοκιμάσει τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, τόσο σκληρὰ βασανίσει κάθε εὐαίσθητη, ἀνθρώπινη καρδιά. ὥστε ὅταν τὰ φριχτά του βιώματα ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ ποιητικὲς φύσεις ποὺ φέρουν γνῶσις τῇ σφραγίδι τῆς θωρεᾶς, ἀναβλύζει ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπαφὴ ἀληθινὴ καὶ ὑψηλότετης στάθμης ποίησις, ποὺ θυμίζει τὸ ἡλεκτρικὸ τόξο. Καὶ σὲ ὅσους ἡ ἡλικία καὶ ἡ ἀντοχὴ τὸ ἐπιτρέπει, σὲ ὅσους ἔχουν τὴ δύναμιν τῆς ὀρθῆς ἐπιλογῆς, στέκει σὰν βασικὴ ὑποχρέωσις, ἀφήνοντας ἐμᾶς τοὺς παληοὺς προσηλωμένους στὲς ρίζες, μὲ κόπο νὰ ἐρευνοῦν μέσα στὰ κύματα τῆς φλύαρης κενολογίας. Ἐγὼ ὅμως προσωπικά, σίγουρο μέλος τῆς συντροφιάς τῶν παληῶν τῆς λογοτεχνίας μας, καὶ ἀμετάπιστος θαυμαστὴς ἐκείνων ποὺ τὸν 19ον αἰῶνα στάθηκαν οἱ ρίζες τῆς ἐπαναστατικῆς ὁρμῆς μέσα στὴν τωρινὴ λογοτεχνία τῆς Εὐρώπης, πασχίζω νὰ παρουσιάξω πάντοτε χαρακτηριστικὰ μεταφράσεις ἀπὸ τὸ ἔργο τους.

ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

Δὲν ξέρω ἴσως προλάβω νὰ πιάσω τὸν ἴσκιό μου
ποὺ τρέχει στὴν πλαγιά τοῦ θουνοῦ
ὅπως ἡ ζωγραφιὰ ἀπ' τὸ μαῦρο σύννεφο.

Φοβᾶμαι μὴ στενέψει ὁ οὐρανὸς καὶ τὸν χάσω
χωρὶς νὰ μιλήσουμε γιὰ τ' ἄνθη ποὺ μαραίνονται
γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ κλαῖνε
γιὰ τὴν ἀράχνη ποὺ στήνει τὸν ἴστό.

Δὲν εἶπαμε τίποτε δὲν προλάβαμε
μ' αὐτοὶ ποὺ πρόλαβαν σῶπασαν
σὰν νᾶῤεραν οἱ στοχαστῆς
πόσο ἐπλῆξε ἡ ἀλήθεια μὲ τὴν ἀνάμνησιν.

Δὲν ξέρω ἴσως ἀνθίσουν οἱ χεῖνοι
γιὰ νὰ γιορτάσουν τὸ χάραμα τ' ἀγριοπούλια.
Δὲν ξέρω θυμίσου τὴν ὑπόσχεση ποὺ πῆρε
ὁ οὐρανὸς ἀπ' τὰ χεῖλη μας.

Δὲν προλάβαμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὶς καμπάνες,
γιὰ τὰ δάκρυα, τὴν ἀνάστασι καὶ τὰ γέλια.
Μὴν κλαῖς ἂν τὰ νιάτα μας ἔφυγαν.

Δὲν ξέρω ἴσως νὰ φέξῃ ὁ οὐρανὸς μιὰν αὐγὴ
νὰ δοῖμι τὸν ἴσκιό μας στὰ τριαντάφυλλα τ' Ἀπρίλη,
καὶ τὰ παιδιὰ νὰ γελᾶνε, νὰ γελᾶνε
μὲ τὸ οὐράνιο τόξο γιὰ τὰ πολλὰ χρώματα.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΧΑΝΣ - ΟΥΛΡΙΧ ΤΡΑΪΧΕΛ (Hans - Ulrich Treichel)

Είσαγωγή - Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΜΠΛΕΤΑΣ - ΔΟΥΚΑΡΗΣ

Ο Χάνς - Ούλριχ Τράιχελ είναι το αντιπροσωπευτικό στοιχείο των ποιητών και γενικότερα των νέων που ζήσανε στη Γερμανία και στις άλλες διοικηχανικές Ευρωπαϊκές χώρες, έντονα κι αποφασιστικά, τα κατὰ και ταραγμένα χρόνια του τέλους της δεκαετίας του «έξήντα» και της αρχής του «έβδομήντα».

Φωτιστής της Φιλολογίας ακόμα, στο Πανεπιστήμιο του Δυτικού Βερολίνου, είδε το τέλος του (οικονομικού) Θαύματος που με τυμπανοκρουσίες είχαν διαφημίσει και δεν παύανε να το προβάλλουν σαν φωτεινό παράδειγμα τέλειας οργάνωσης μιας σύγχρονης Κοινωνίας, όπου δεν θα είχε κανείς τίποτα να ζηλέψει από τον ούρανο παράδεισο, μιας κι ή καλοζωία κι ή απόλυτη αρμονία είχαν εξασφαλιστεί για όποιον «δεν ήτανε άκαμάτης και σκεφτόταν στα σοβαρά να κοιτάξει τη δουλειά του».

Κι ύστερα ή απογοήτευση. Το θαύμα αποδείχτηκε πώς δεν ήταν να κρατήσει αιώνια. Κι αυτή ή καταφώτεινη βιτρίνα, το Βερολίνο, με τ' αμέτρητα μιχλημπίδια και τις χιλιάδες υποσχέσεις, έσθωσε, άδαισε, δείχνοντας μονομιάς όλη της τη γύμνια και την ύποκρισία.

Άρχιζε ο ξεθωριασμός ανήφορος, ή τραχεία πορεία κόντρα στους παγωμένους κι όρμητικούς αγέρηδες της πραγματικότητας. Κι ή απελπισία. Με το δίπλωμα του Πανεπιστημίου στο χέρι και να μη μπορείς να βρεις μια θέση απλού γραφιά ή ταπεινού υπαλληλάκου σε κάποια επιχείρηση μέτριου ή και χαμηλού επιπέδου. Το χαρτί του Πολυτεχνείου δε σε όδηθαγε να πιάσεις δουλειά ούτε σαν εργάτης μεταλλουργίας.

Κι από την άλλη μεριά ή κρίση της στέγης. Κι ή απειλή της σύριγγας: τὰ ναρκωτικά. Κι ή πορνεία. Κι ή Ειρήνη να βρίσκεται σε κίνδυνο. Και να μουλιάζεις από την άκνησία και να σαπίζει όλη σου ή ενεργητικότητα ένεκα της επιδημιόμηνης απραξίας, τη στιγμή που άλλοι νέοι, λαοί όλόκληροι, «ύποανάπτυκτοι», που μέχρι χτες τους έχμεταλλεύονται σαν άτομα και σά σύνολο, να ξεσηκώνονται και να φτιάχνουν όμορφη δική τους πατρίδα, προσφέροντας φυσικά όχι μονάχα το δυναμισμό τους, μα και την ίδια τη ζωή τους για να το καταφέρουν.

Πολλά τὰ έρωτήματα που γεννιάντουσαν, πολλές οι άμφιβολίες, στους νέους, όσπου θγάζαν τὰ δικά τους συμπεράσματα και μπορούσαν να φωνάξουν:

Μή νομίζετε πώς δε ρωτώ:
ποιός έχει το δάχτυλο στη σκαντάλη; ποιός βάζει
τή φωτιά, ποιός τή σβήνει;

Μή νομίζετε ότι δεν ξέρω την απάντητη.

Κι όταν αυτούς τους νέους τους απαπαίρναν για τὰ «παράξενα» φερσίματά τους

καί γιά τή «σκανδαλώδη» ἐμφάνισή τους ἀκόμα, δὲ δίσταζαν ν' ἀπαντήσουν μὲ σταθερότητα, θάρρος καὶ παρρησία:

Κι ὁ Ἰησοῦς εἶχ' ἐπίσης
μακρὰ μαλλιά...

Ἔνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς νέους εἶναι κι ὁ Χάνς - Οὐλριχ, πού δὲν τὰ ἔχασαν, οὔτε παραδόθηκαν, οὔτε ὑποκύψανε μπροστά στὴν ἀνένδοτη ἐπίθεση τῆς καταστροφῆς, βλέποντας πῶς τὸ κορίτσι

... ἀφοῦ τράβηξε χασίσι στὰ γεμάτα,
ἀπὸ τῆ φοβερῆς ἀγωνίας
ἔτρεψε κι οὐρλιάζε
σὰ νὰ τῆς στρίβαν τὸ λαϊμὸ,

τουγκαντίον, ἀπ' ὅλους τοὺς δρόμους πού τοὺς προσφέρονταν, ξεχώρισαν κείνον πού ταίριαζε στὸ ζωηρό, τίμιο κι ἀποφασιστικὸ περπάτημά τους καί, μπαίνοντας στὴν ταξιαρχία τῆς πόλης, τραβᾶν μπροστά, ἀτενίζοντας ξεκαθαρισμένους ὀρίζοντες, μὲ κατεύθυνση σίγουρο μέλλον.

Νά, αὐτὲς τίς ἀνησυχίες, αὐτὲς τίς προσπάθειες μὲ τίς χαρὲς καὶ τίς ἀπογοητεύσεις — αἰσθηματικὲς ἢ διάφορες — τραγουδᾷ στὰ ποιήματά του ὁ Χάνς - Οὐλριχ Τράιχελ, μὲ πνευματώδη ὕφος πού ξέρεي ν' ἀνταλλάξει, μ' ἱκανότητα καὶ τέχνη, τὸ δροσερὸ λυρισμὸ μὲ τὴ δγκτικὴ εἰρωνεία. Τραγουδᾷ τὴ φύση:

Ἐδῶ κάνει ξέστη, στ' ἀλήθεια,
καὶ κάτω ἀπὸ τὰ γεφύρια
τὰ γκρίζα ποτάμια ἀτονοῦν,

γιά νὰ εἰρωνευτεῖ ἀμέσως κατόπιν τὸν πατέρα, πού δὲ δέχεται καμιά εὐθύνη, ἔστω κι ἔμμεση, γιά κάποιον θλιβερό παρελθόν, μὰ βρίσκει εὐκολὰ νὰ δικαιολογηθεῖ στὸ γιό πού τὸν ρωτᾷ «θὺν ποτέ του σκότωσε ἄνθρωπο»:

Ἐγὼ ἀνατίναξα τάγκς...

Λές καὶ μέσα στὰ τάγκς βρίσκονταν χτήνη κι ὄχι συνάνθρωποι του, πρόσωπα πού δὲν εἶχαν τίποτα νὰ μοιράσουν μαζί του· κι οὔτε κι αὐτὸς φυσικὰ μὲ κείνους.

Τὰ ποιήματα τοῦ Τράιχελ πού προτείνουμε σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος δὲν εἶναι, σίγουρα, ἀπὸ τὰ πιὸ «ὑπεύθυνα» του. Αὐτὸ δὲν πάει νὰ πῇ ὅμως, ὅτι δὲν τὸν ἀντιπροσωπεύουν κιόλας· τ' ἀντίθετο: εἶναι ἡ προσωπικὴ ἔκφραση τοῦ ποιητῆ σ' ὅλη τῆς τὴν ἀγνή αὐθυπαρξία. Εἶν' ὁ ἴδιος ὁ ποιητής· ὁ χαρακτήρας, ἡ προσωπικότητα, ἡ ὀντότητα κι ἡ προέλευσή του· γιατί τὸ θέμα καὶ τ' αὐθόρμητο παιχνίδισμα πού κάνει μὲ τίς λέξεις, θυμίζουν ἀδιάστατα τὰ ἐπώνυμα κι ἀνώνυμα Lieder, τὰ χαριτωμένα (καὶ λυπηρὰ μερικὲς φορές) λαϊκὰ τραγουδάκια, πού ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος τῆς Γερμανικῆς λαογραφίας, τοῦ Γερμανικοῦ φόλκλор. Κι αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία: δείχνει πῶς ὁ ποιητής διατηρεῖ τίς ρίζες τῆς ὑπαρξῆς του μέσα, βαθιά στὸ λαὸ καὶ τὰ αἰσθήματα, τὴ νοστροπία, τὰ ὄνειρα αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, προσπαθεῖ καὶ πετυχαίνει νὰ ἐκφράσει, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγει σὲ ἄσκοπες ἀπομιμήσεις καὶ ἐξεζητημένα τεχνάσματα γιὰ ἐντυπωσιασμούς.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, τὸν Χάνς Οὐλριχ Τράιχελ μπορούμε σήμερα, χωρὶς δισταγμὸ, νὰ τὸν παρυσιάσουμε σὰν ἀξιόλογο ἐκπρόσωπο τῆς νεογερμανικῆς ποίησης.

Κάποιος σάν καὶ μένα

Σὲ κάποιον σάν καὶ μένα
δὲ μπορεῖτε νὰ θασιστεῖτε.

Μὲ κάποιον σάν καὶ μένα
δὲ μπορεῖτε νὰ φτιάξετε ἓνα κράτος.

Κάποιος σάν καὶ μένα
πάντοτε φοβάται.

Κάποιος σάν καὶ μένα
διαθέτει γόνατα ποὺ τρέμουν.

Κάποιος σάν καὶ μένα
εἶναι μοναχὰ μελᾶς.

Σὲ κάποιον σάν καὶ μένα
δὲν πρέπει νά'χεται ἐμπιστοσύνη.

Μὲ μένα
πρέπει νὰ κάνετε τοὺς λογαριασμοὺς σας.

Περιέργεια

“Όταν ρώτησα τὸν πατέρα μου,
τὸν ἴδιο τὸν πατέρα μου,
ἂν ἦτανε ποτὲ ναζίστας,
μ’ ἀπάντησε: Ἐγὼ εἴμουν στρατιώτης.

“Όταν ρώτησα τὸν πατέρα μου,
ἂν εἶχε σκοτώσει ἄνθρωπο,
μ’ ἀπάντησε: Ἐγὼ ἀνατίναζα τάνκς.

“Όταν ρώτησα τὸν πατέρα μου,
τί ἰδέα εἶχε γιὰ τοὺς Ρώσους,
μ’ ἀπάντησε: Τότε ἦταν πόλεμος.

“Όταν ρώτησα τὸν πατέρα μου,
ἂν εἶχε πιστέψει τὸ Χίτλερ,
μ’ ἀπάντησε: Ἐγὼ αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο δὲν τὸν εἶδα ποτέ.

“Αν εἴμουν ἄνθρωπος

“Αν εἴμουν καταιγίδα,
θὰ ὀρμοῦσα ἀκράτητος.

“Αν εἴμουν δέντρο,
θὰ κλονιζόμουν.

“Αν εἴμουν ἄνθρωπος,
θὰ μάθαινα πολλὰ

ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τῆς καταιγίδας,
ἀπὸ τοὺς κλονισμοὺς τοῦ δέντρου.

Φιλία

Συχνὰ μιλούσαμε,
μιλούσαμε μαζί.
Συζητούσαμε ζωηρὰ
καὶ δίχως φιλοφρονήσεις.
Μέχρι
ποῦ
τελικά συμφωνήσαμε.

“Ετσι
ἔχασα
ἓνα φίλο.

Κάτι ἀπὸ μένα

“Ίσως
κάτι θὰ μείνει ἀπὸ μένα.

“Ενα παπούτσι,
ἓνα μολύβι,
μιὰ κλωστή ἀπὸ τὸ καλὸ μου παντελόνι.

“Ίσως,
κάτι θὰ μείνει ἀπὸ μένα,

στὶς θαμπές γωνιές
τῆς θύμησής σου.

Κάτω ἀπὸ τὸ λιόδεντρο

“Εδῶ κάνει ζέστη, στ’ ἀλήθεια,
καὶ κάτω ἀπὸ τὰ γεφύρια
τὰ γκρίζα ποτάμια ἀτονοῦν.

“Αν δὲν ὑπῆρχε τὸ λιόδεντρο,
αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο περιθώριο σκοτεινιάς,
δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ σταθοῦμε.

Θάπρεπε νὰ καταδιώχνουμε τοὺς ἀνέμους,
ν’ ἀκολουθᾶμε τοὺς ἱσκίους τῶν σύγνεφών
σὰν τὰ πουλιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ κυνηγιοῦ.

”Ασπόνδος φίλος

Βαδίζω κόντρα
στον άγέρα.

Είναι ό πιό άγαπημένος μου αντίπαλος.

’Εγώ ποτέ δέν τόν μποδίζω
κι αυτός δέ μέ πετάει κάτω.

’Όταν θά κλείσουμε Είρήνη,
δέ θά ύπάρχει πιά

κανένας χαμένος.

Καφέ ’Αμερικαιν

Σάμ, παίξε τò τραγουδάκι άκόμα,
Σάμ,
τò τραγουδάκι, ξέρεις, Σάμ,
κείνη τη φορά στο Μπάρ, Σάμ.

’Ακόμα μιά φορά, Σάμ, τò τραγουδάκι,
Σάμ,
ξέρεις πώς ήταν όλα, Σάμ,
αυτή καθότανε κοντά μου, Σάμ.

Θέλω νά κλάψω άκόμα μιά φορά
έδω, Σάμ,
μπροστά στο πιάνο, Σάμ.

Τότε μπορούμε και νά φύγουμε, Σάμ,
τότε μπορούμε και νά φύγουμε.

Δικτατορία

Τί σημαίνει,
ρώτησα τόν πατέρα.

Δέ γίνονται τέτοιες έρωτήσεις,
γιέ μου.

Δέ γίνονται τέτοιες έρωτήσεις.

Φωνή βοώντος

Μίλαγε
μέ τὰ πουλιά
και τὰ ψάρια.

Τόν άκουγαν
οί κοριοί.

Ποιός βάζει φωτιά, ποιός τὴ σβύνει;

Μὴ νομίζετε ὅτι δὲ βλέπω πῶς
τὸ φεγγάρι εἶναι μονάχα μιὰ κρύα πέτρα
φωτισμένη μονάχα στὶς καλλίτερες στιγμές του
καὶ χωρὶς νὰ κουράζεται καθόλου.

Μὴ νομίζετε πῶς δὲ βλέπω πίσω
ἀπὸ τοὺς λόφους, πάνω ἀπὸ τὶς στέγες τίποτ' ἄλλο
παρὰ τὸ ἀπόβραδο, τὴν αὐγή, τὸ χρῶμα τοῦ αἵματος.

Μὴ νομίζετε ὅτι δὲν ἀκούω τίποτ' ἄλλο
στὰ δάση ποὺ καίγονται, στὶς καπνισμένες
πολιτείες, ἐχτὸς ἀπὸ τὶς κραυγὲς τῶν πουλιῶν.

Μὴ νομίζετε πῶς δὲ ρωτῶ:
ποιοὺς ἔχει τὸ δάχτυλο στὴ σκαντάλη; ποιὸς βάζει
τὴ φωτιά, ποιὸς τὴ σβήνει;

Μὴ νομίζετε ὅτι δὲν ξέρω τὴν ἀπάντηση.

ΙΘΑΚΗ

Ἀνοίγω κρουνοὺ
καὶ ποτίζω τὴ θύμηση
Μετέωρο σιὸν ὀρίζοντα ἢ μορφὴ σου.
Πεῖθομαι
ὅτὸ προσκλητήριό τῶν ἀκτίνων σου
καὶ προσμένω στήν Ἰθάκη
τὸν θεϊκὸ Ὀδυσσεά.

ΘΑ ΞΑΝΑΓΥΡΙΣΕΙΣ;

Ἐγὼ ὑποθήκη.
Ἐσὺ καπνὸς
Στὰ δαχτυλίδια του
Ἐψώθηκες τὸ μεσημέρι
καὶ χάθηκες τὸ δειλινό.

ΓΙΩΡΓΟΥ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΑΚΑΤΟΙΚΗΤΑ ΠΟΥΛΙΑ

Τετάρτη ἀψηλάφητη θάλασσα.

Τὴ ὁρῶκα νὰ κάθεται ἀκίνητη, μέσα στὸ ἀκίνητο φῶς τῆς φωτογραφίας, καὶ νὰ κοιτάζει τίς ἀτέλειωτες ὁρσοεῖρές, λουσιμένες ἀσπρὴ μοναξιά καὶ πάχνη.

Καὶ ἦταν ἡ ἴδια ἱστορία, μὲ τὸ παλιό, θυμημένο καριπαναριό, ὄριμα κόκκινα σταφύλια, κρεμασμένα στὴν ἀκρογιαλιά, καὶ σιωπή. Ἴσως πολλή σιωπή. Σὰν ἓνα μαῦρο, ἀγέρωχο ἄλογο νὰ περνοῦσε τὸν ἀρχαῖο καιρὸ τῆς καὶ ἡ ὄρθια χαίτη του νὰ χάιδευε τὴν ἀψηλάφητη θάλασσα, στὰ μεγάλα, σκοτεινά της μάτια.

— Τὰ χαράματα, ξέρεις, ἔρχεται ἡ μικρὴ Ντίνα κι ἀνάβει τὴ λάμπα στὸ ποτάμι, εἶπε ξαφνικά. Ὑστερα, ἀνεβαίνει μοναχὴ τῆς μὴ λαμπερὴ σκάλα στὸν οὐρανό.

Ἦψωσε λίγο τὸ λεπτό της χέρι ἀπὸ μακριά, σὰ νὰ ἔχε κιόλας φύγει ἢ σὰ νὰ ὄχι νὰ ταραῖξε τὸ φῶς ποὺ κοιμόταν, χαμογέλασε ἀχνά, ὅπως ἓνα περιστέρι ποὺ τρέμει· καὶ ὁ χρόνος πάγωσε στὴν ἄδεια καρέκλα.

Πέμπτη· ἀνεβαίνοντας τὴν ἀπίστευτη λάμψη.

Λοιπόν, στὴν ἔρημο τὴν ἐκτυφλωτικὴ καὶ στὴν ἔρημο τὴν ἀκατοίκητη τῶν ἀρχαίων πουλιῶν, βαθιά, στὴ λήθη τῆς ἀπόστασης, ποὺ ἡ λευκὴ μέρα κρατᾷ χίλια χρόνια καὶ ἡ σιγὴ χτυπάει αἰῶνια τὸ πέτρινο τύμπανό της, ὑπάρχει ἓνα στρογγυλὸ ἄλῳν ἀπὸ βασάλτη καὶ ἀλάδαστρο.

Εκεῖ, ὅταν ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ ἀκίνητεϊ ψηλά στὸν οὐρανό, καὶ πέφτει γυμνὸ τὸ πῦρ στὴν ἀσάλευτη ἄμμο, καὶ λάμπουν χιλιάδες καμένα κρίνα, κατεβαίνει ἀργά, ἀπ' τὰ βάθη τοῦ μεγάλου ἀστερισμοῦ, ὁ ἀρχάγγελος - ἀετὸς καὶ σκαλίζει, πάνω στὸν ἀλάδαστρο καὶ πάνω στὸ βασάλτη, ἓναν δλόγουμο κυνηγὸ νὰ σημαδεύει μὴ γυάλινη λίμνη καὶ μὴ λίμνη διάφανη, τεντώνοντας τὸ καταπόρφυρο τόξο του.

Κανεὶς δὲν μπόρεσε, ὡς τώρα, νὰ ἰδεῖ ἐκεῖνο τὸ ἀτσάλινο καὶ κοφτερὸ βέλος, ποὺ ὀριμαίει πάντα ἀστραπή στὴ λίμνη, σκίζοντας τὴ σιωπὴ τῆς σὲ δυὸ κρυστάλλινα ποτάμια.

Γιατί, ὅταν ὁ ἀρχάγγελος - ἀετὸς τελειώνει τὸ σκάλισμά του καὶ ἀρχίζει, μεgalόπρεπα, νὰ χάνεται στὰ βάθη τοῦ ἀπείρου, καίει ἓνα θουερό, γαλάζιο φῶς στὴν ἔρημο τῆ λευκῆ· καὶ ὁ χορευτὴς στέκει μετέωρος στὴ μέση τοῦ χοροῦ καὶ διαλύεται ἀμέσως, σάμπως χαμομιμένος ἀπὸ κεχριμπάρι ἀγέρινο.

Μονάχα μὴ ἑνὴ φορά, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, χάθηκε μέσα στὸν ὕπνο του ἓνα ξανθὸ παιδί, κρατώντας στὴν ἀγκαλιά του τὴν πῆλινη κούκλα ποὺ ὅλο χαμογελοῦσε.

Κανεὶς ἄλλος δὲν ἦταν ἐκεῖ. Καὶ τὸ ξανθὸ παιδί ἄρχισε νὰ τρέχει φοβισμένο, μέσα στὴν ἀκατοίκητη ἔρημο τῶν ἀρχαίων πουλιῶν, ποὺ ἡ σιωπὴ χτυποῦσε αἰῶνια τὸ πέτρινο τύμπανό της καὶ ἔλαμπαν τὰ καμένα κρίνα στὴν ἀσάλευτη ἄμμο, ὥσπου ξαφνικά, ὁ ἥλιος πῆγε καὶ στάθηκε ἀκίνητος ψηλά στὸν οὐρανό. Κι ὁ ἀρχάγγελος - ἀετὸς κατέβηκε σὰν ἱσκιὸς λαμπερός. Καὶ ὁ κυνηγὸς τέντωσε τὸ καταπόρφυρο τόξο του. Κι ἔφυγε σὰν ἀστραπή τὸ κοφτερὸ βέλος καὶ τὸ βέλος τὸ ἀτσάλινο. Καὶ πέρασε μονομιᾶς τὴ γυάλινη λίμνη, σκίζοντας τὴ λευκὴ τῆς σιωπῆ σὲ δυὸ κρυστάλλινα ποτάμια.

Κοίταξε, ἀμέσως, ψηλά τὸ ξανθὸ παιδί, καὶ ἀφοῦ εἶδε τὸν ἀρχάγγελο - ἀετὸ νὰ χτυπάει megalόπρεπα τὰ φτερά του καὶ νὰ χάνεται στὰ βάθη τοῦ ἀπείρου, καὶ ἀφοῦ εἶδε τὸ χορευτὴ νὰ στρεβιλιζέται γεμάτος θουερό, γαλάζιο φῶς, καὶ νὰ διαλύεται σὰν ἀγέρινο κεχριμπάρι, καὶ νὰ λάμπουν χιλιάδες καμένα κρίνα στὴν ἀσάλευτη ἄμμο, τρόμαξε πολὺ τὸ ξανθὸ παιδί καὶ δὲν ζύπνησε πιά.

Γιατί, ἐκεῖνα τ' ἀρχαῖα πουλιὰ ποὺ ὅλο περνοῦσαν, ὕστερα, τὴν ἄδεια φωτο-

γραφία, ήταν ακατοίχητα νησιά στην άψηλάφητη θάλασσα· και η πύλινη κούκλα κολουμπούσε μοναχή της, μέσα στα μεγάλα, σκοτεινά της μάτια.

Παρασκευή· ξεχασμένο ξίφος.

Και η μεγάλη θύρα του καιρού απόμεινε παράξενα όρθανοίχτη. Έκείνο το μεσημέρι στην καταποντισμένη γειτονιά των ήχων. Πού κανείς δεν πρόλαβε να φύγει. Και κρατούσαν, όπως - όπως, σκονισμένες λέξεις κ αιδιάδαστα, ξεθωριασμένα τοπία. Στην ίδια πάντα φωτογραφία. Παύ ήταν ένα ξεχασμένο ξίφος. Νά λάμπει.

Σάββατο· κινέζικο θάξο και μιιά κιθάρα.

«Ο άνεμος μάς περίμενε σάν ανυπόμονο παιδί. "Ήθελε πολύ νά παίξει ο άνεμος μαζί μας. Και μόλις μάς είδε νά κατεβαίνουμε την πλαγιά, άρχισε νά τρέχει πάνω στη θάλασσα, σχορπίζοντας γαλάζιες παπαρούνες.

"Ετσι, μπορώ, τώρα, νά σάς μιλήσω για την Ντίνα και για τὰ σγουρά, καστανόξανθα μαλλιά της, πού κάθε τέτοια εποχή, εποχή των αγγέλων και της άυλης γύρης πού πέφτει άπ' τον ούρανό, αντίζουν σά μιιά ξεχασμένη κιθάρα.

Και μπορώ, ακόμα, νά σάς πώ, και για τὰ έκπληκτα μάτια της, και για κείνη τή βαθιά, ανερινήνευτη θλίψη τους, πού κανείς δεν είδε και κανείς δεν άγγιξε τὸ μυστήριό της.

"Ήταν η Ντίνα. Και ήταν η Ντίνα πού όλο πήγαινε μοναχή της, πού δεν ήξερε πολλά· πού ήθελε μόνο νά κοιτάζει τή θάλασσα.

Ποιά ήταν, τάχα, εκείνη η παιδούλα; Τί ζητούσε νά μάς θυμίσει με την άσπιλη άγνοιά της; Τί ζητούσε νά μάς πει; Για την όμορφιά πού είχαν τὰ λεπτά της δάχτυλα, καθώς έπαιζαν με την άμμο; "Η μήπως για τή δροσερή κι άθώα φωνή της, πού γέμιζε την άκρογιαλιά λησιμονημένους ήχους;

"Όμως, υπάρχουν πράγματα πού έρχονται από 'ναν παλιό, χαμένο κόσμο. Και φοβάται κανείς νά τ' άγγίξει, γιατί μπορεί και νά τὰ πληγώσει. Και ίσως, τώρα, νά μὴν ξέρω καλά, πώς νά σάς μιλήσω για τούτα. "Η μπορεί και νά σάς εἶπα περισσότερα άπ' όσα πρέπει.

Δέν ήταν, νομίζω. η Ντίνα στην άκρογιαλιά, παρά, ένας άπρόσιμος, άγαπημένος χαιρετισμός, την ώρα πού καίει τὸ μεσημέρι, κι άνοίγει ξαφνικά ο ούρανός, και πέφτει η πρωινή δροσιά του Θεού στο μέτωπό μας.

"Έστερα, ίσως η Ντίνα νά πήρε τή μοναξιά της άπ' τὸ χέρι και νά χάθηκεν μαζί, μέσα σέ τούτες τις άδικες και στενόχωρες πολιτείες.

"Ίσως, πάλι, η Ντίνα νά μὴν ήρθε καν, γιατί άκούω τὸν άνεμο νά χτυπάει άπελπισμένος τούς ψηλούς, κατακόρυφους τοίχους.

Μπορεί και νά όνειρεύομαι· όπως τότε, δίπλα στο παλιό ποτάμι, πού η μίαν μου άπλωνε κατάλευκα σεντόνια κι ο άνεμος τὰ χάιδευε χαρούμενος.

Θυμιάμαι μονάχα, ότι μέσα σ' εκείνη την άπρόσιμη λάμψη της άκρογιαλιάς, οι παράξενες αυτές εικόνες, ήταν άκίνητες ψηλά· και μάταια πάσχιζα νά βρω και νά κινήσω τις λέξεις και τὰ χρώματα.

Κυριακή· ο άρχαίος άλέκτωρ.

Και είδε τὸν χρυστάλλινο καθρέφτη, και τὸν καθρέφτη τὸ διάφανο του καιρού, νά ξανακατεβαίνει στὸν ύπνο του άργά. Και είδε τούς ίσκιους νά περνούν κρυφά την άψηλάφητη θάλασσα, στα μεγάλα, άκίνητα μάτια της.

— Κανείς! εἶπε.

Ψηλά, όσο η ματιά τραγουδοῦσε τή λευκή χίμαιρα των πουλιών, ήταν πάντα η έρμηος ακατοίχητη. Και ήταν πάντα, εκείνη η έρμηος η έκτυφλωτική, ένα τυρλὸ παρεμβή των άδειων άνέμων. Κι ο άρχαίος άλέκτωρ πού κάλυπτε στο μεσονύκτιο, περνώντας γοργά τις μαυρές όρσειρές, είχε καταπόρφυρο λειρί και άσημένιο στέμνιο.

— Κανείς, λοιπόν! εἶπε ξανά.

Κι έκλεισε τὸ παράθυρο, μέσα στην παγωμένη φωτογραφία.

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

I

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

Κοιτάζαμε άμίλητοι ώρες πολλές τὸ νερὸ
 τοῦ ρυακιοῦ ποὺ κυλοῦσε συνοδεύοντας τὶς
 προσκοδιές μας στὰ ἀσφαλὴ καὶ γοργοτάξιδα
 πλοία μας ποὺ δὲν ταξίδεψαν ποὺ δὲν
 ὑπῆρχαν.

II

ΕΓΚΑΘΕΙΡΚΤΟΣ

Ὁ ἀνειρήνευτος ὕπνος.
 Ὅγκώδη ἔρπετά
 νὰ τανύζονται μετέωρα
 πάνω του
 νὰ εἰσχωροῦν
 στὸ μυαλό του.

“Υστερα
 χτυπήματα μιᾶς πόρτας
 ποὺ τίποτα δὲν φέρνει.

Σὰν σὲ κεκλιμένο ἐπίπεδο
 νὰ γλιστράει τὰ λόγια του.

III

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Μπροστά του
 περνοῦν χρώματα μακρινῆς ἐποχῆς.
 Πάντα τὸ ἴδιο ἀκίνητο πλάνο.
 “Ερχεται καὶ τὸν πιέζει
 ἡ ἀνώνυμη εὐτυχία
 μιᾶς ἄγνωστης αἴσθησης
 ἦχοι
 νερὰ
 βότσαλα.
 Ὁ ἔρωτας
 ὀρεινὸς ὄγκος
 μετέωρος πάνω του.
 Δὲν προλαβαίνει νὰ ἀρπάξει
 τὴ δύναμη τοῦ καιροῦ.
 Ὀλιγωρεῖ ἐπικίνδυνα.
 Ταξιδεύει
 σὲ μιὰ ἐπώδυνη ἀπομόνωση.

ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ

ΤΟ ΚΑΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΛΛΟ ΔΩΜΑΤΙΟ

*Ἀγθορούσαμε σὲ ἥλιο
κι ὅμως δὲ θρόγγαμε μέσα μας τὸν ἥλιο
θαυρεῖς κι εἴχαμε μεῖνει
ἀπὸ τὸν ἥλιο ἔξω.*

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

Μᾶς ἦλθε τὸ κακὸ ἔτσι ξαφνικά, ἔτσι τὸ φανταστήκαμε καὶ μᾶς πῆρε στὴν δομὴ του, ὅπως ἓνας χεῖμαρρος κατεβάζει πτὴ θολή, στὴν πορφυρὴ του παραφορὰ βράχους καὶ δέντρα παρμένα ἀπὸ τὴ ρίζα τους καὶ ζῶα καὶ τὴν ἀναστροφή ἀνθρώπων πάνω ἀπὸ ψηλά νοιζόμενα μέρη. Γνωρίζαμε πὺς κάτι πολὺ κακὸ μᾶς παραμόνευε καὶ τὸ παραμονεύαμε κι ἐμεῖς. Κλείναμε τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα μήπως τὸ σκοτάδι τὸ βοηθήσει καὶ ἡ νύχτα. Προσέχαμε καὶ τὴν ἐλάχιστη σχισμὴ στὴν πόρτα καὶ στὸ παράθυρο γιὰ νὰ μὴν εἰσπνεύσουν τὸ κακὸ καὶ δὲν τὸ πάροουμε εἶδηση. Τὸ καιροφυλακτούσαμε κι αὐτὸ μᾶς καιροφυλακτοῦσε. Μᾶς ροκάνιζε γιγὰ μᾶς ροκάνιζε τὰ θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ μας, ροκάνιζε τὴ ρίζα μας σιγὰ κι ἀργὰ καὶ δὲν τ' ἀκούγαμε κι ἄς στήναμε προσεκτικὴ τὴν ἀγρυπνὴ προσοχή μας πάντοτε ἔτοιμη μήπως τ' ἀκούσουμε, μήπως τὸ προδώσει μιὰ κίνησή του ἢ μιὰ χειρονομία του ἀστόχαστη μᾶς τὸ φανερώσει. Προσέχαμε μήπως τὸ κακὸ μᾶς παραπληήσει ὅπως ψεύτικα φανάρια παραπλανοῦν πολλὰς φορὲς τὴ γνώση μας καὶ καταστρέφουν μιὰ προσωρινή μας κρίση. Προσέχαμε μήπως ἀκούσουμε τὸ ροκάνισμά του σὰ νὰ 'ταν ἓνας ποντικὸς ἀλλόκοτος, παράξενος σταλμένος γιὰ νὰ τρώγει τὰ παλαιὰ πτώματα ποὺ πατούσαμε, γιὰ νὰ μᾶς ἀφαιρέσει, νὰ μᾶς μετεωρίσει τὸ περπάτημά μας μὲ τὴν κάθε του ἀστάθεια. Τὸ προσέχαμε κι ἄς μᾶς ἔλεγαν οἱ ξένοι πὺς δὲν ὑπῆρχε πιά γιὰ μᾶς κανένα κακὸ, ἔτσι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ περιμέναν κάποτε ἓνα ταξίδι κι ἓνα τραῖνο νὰ φύγουν κι ἔστηναν στίς ράγες πάνω τὸ αὐτί τους, μήπως ἀκούσουν τὸ τραῖνο νὰ ῥχεται καὶ δὲν τ' ἄκουαν, γιατί δὲν ὑπῆρχε κανένα τραῖνο, γιατί τὰ τραῖνα ἦταν ὅλα λεηλατημένα κι οἱ γραμμὲς τους ἦτανε σὲ καιρία σημεῖα ὅλες ἀναστατωμένες. Διαισθανόμασταν τὴ ζώνη τοῦ κακοῦ νὰ ζώνει τὸ σπίτι μας ἀποφασισμένοι νὰ τὸ πολεμήσουμε μ' ὅλα τὰ μέσα στηρίγμενοι στὴν ἐρρομένη μας προαίρεση.

Ποῦ θὰ χτυπήσει λέγαμε καὶ ἐγκαθιδρούαμε παντοῦ τὴ φρούρησή μας γιὰ νὰ τοῦμε στὸ ἔρπισμά του ἓνα ζωντανὸ κι ἔτοιμο «Ἄλτε».

Γιατὶ τόση ἡσυχία, συλλογιζόμεσταν, καὶ παίναμε κάθε μηχανικὴ συσκευή νὰ τὸ ἐπισημάνουμε καὶ νὰ τὸ χτυπήσουμε καλὰ ὅπως χτυπᾷ ἓνας ψαράς τὴν ἀνασθησία τῶν πλοκάμων τοῦ χταποδιοῦ πάνω στὴν πέτρα.

Δὲ φοβόμασταν, γνωρίζαμε πὺς ἡ βάρκα ἦταν γεννημένη γιὰ νὰ μπαίνει στὴ θάλασσα, ὅπως ἡ κάμηλος γιὰ τὴν ἔρημο. Τὰ βήματα τῆς καμήλου ἦταν ἔρημος, ἔρημος ἦταν τὰ βήματα τῆς καμήλου. Γνωρίζαμε πὺς εἴμασταν περικυκλωμένοι χωρὶς οἶκτο ὅπως ἀρχαῖοι πολεμιστὲς ποὺ ἄκουγαν τοὺς πληρωμένους χρομετισμοὺς τῶν ἀλόγων τους μέσα στὴ νύχτα κι ἐμεῖς εἴμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ περπατοῦμε

εἴτε μὲ τὰ θήματα τῆς βροχῆς, εἴτε μὲ τὰ ξερά. τὰ σκονισμένα, τὰ θερμὰ θήματα τῆς ἀνομβρίας, γιὰ νὰ σκεφτοῦμε πὺς εἶχαμε ἀποθηκένει ἀρκετὸ σιτάρι στὴν ἀποθήκη μας, γιὰ νὰ μὴ τρέχουμε στὸν κύριο Ἰωσήφ ποὺ ἐβλέπε τὰ δράγματα τῶν θερισμῶν ὀρθία νὰ τὸν προσκυνοῦνε, γιὰ νὰ ποθήσει νὰ ὀδηγήσουμε σ' αὐτὸν τὸν ὁμομήτριο τὸν ἀδερφό του τὸν Βενιαμίν. Εἶχαμε ὅλη μας τὴ σκόπιμη Ἱπαρξη ἀφοσιωμένη μὴπως καμιὰ πλάνη στὴ μέτρηση τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου μᾶς γελάσει, μὴπως κανένας συσχετισμὸς ἔξω ἀπὸ τὰ Μαθηματικά καὶ τὴν Ἑνόραση, μὴπως καμιὰ μας ἀμέλεια ἀγνωστῆ φορτωμένη στοὺς ὅμιους τῆς κατάρας μας μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὀρθὴ τὴ θέση μας καὶ τὴ γνώση μας τὴν τυφλώσει. Δὲν εἶχαμε γνωρίσει καμιὰ μητέρα, δὲν εἶχαμε φιλήσει τίς γελαστὲς ρυτίδες τῆς, ὥστε νὰ ἔχουμε κρατήσει σὰν ἓνα φῶς σὲ μιὰ λάμπα θυέλλης τὴ φωτισμένη στοργή τῆς. Ὅμως εἵμασταν συναρμολογημένοι «ἔσω» καὶ «ἔξω» ὑπολογίζοντας τὸν ἀπειρο χῶρο καὶ τὸν χρόνο τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν μας μετασταθεμεύσεων.

Χωρὶς νὰ ἴμασταν ποτὲ ἀπολιθωμένα ἔθιμα καὶ ξερά ἰδανικά.

Ἄν γυρίζαμε στὰ σπίτια μας, δὲν θὰ ὑπῆρχαν σπίτια νὰ κατοικήσουμε πιά. Ἄν κάναμε πόλεμο σήμερα, θὰ ἦταν γιὰ ὅλους μας πετρωμένος ὁ γυρισμός, γιατί θὰ ἔχαμε γίνει λοιπὸν ὅλοι πάνω στὴ γῆ πολὺ, παντοῦ πολὺ πετρώδεις, ἀράνταστα μέσα στὰ σπίτια μας πολὺ, πάρα πολὺ ἀπίστευτα κι ἀπάνθρωπα πετρώδεις.

Ποτὲ δὲ μέيناμε ἀπὸ κάθε μας ἐπιμέλεια ἐκτός. Εἶχαμε παντοῦ τὴν ὄραση μας καὶ τὴν ἀφῆ μεταδοσμένη ὅπως οἱ τυφλοὶ, δὲν παύαμε νὰ προσέχουμε μὴπως βρεῖ ἀφύλαχτους τὸ κακὸ κι ὀρθώσει μέσα μας τὸ χιοῦχα του καὶ τὸ Σαρδώνιο γέλιο του, ὅπως ἔκαναν οἱ ὄχλοι ὅταν δοξολογοῦσαν τοὺς ἀνόητους ἡλίθιους νικητὲς μέσα στὶς ἀνθρώπινες στοιβαγμένες πλατεῖες καὶ τοὺς δρόμους καὶ τοὺς νικημένους τοὺς πατοῦσαν κάτω ἀπὸ τίς δοξολογίες τους καὶ τοὺς στραγγάλιζαν κάτω στὰ καταγῶγια τοῦ Καπιτωλίου Διός.

Τὸ ξέραμε πὺς τὸ κακὸ κοντὰ μας βρισκόταν. Ποτὲ βέβαια δὲν ἦταν ἓνα κακὸ ὁ θάνατος, ἀφοῦ μᾶς ξενάγισε σ' ἄλλους τόπους, ἢ μᾶς γύριζε πάλι στὴ γῆ, ἢ μᾶς ἔδινε μετὰ ἀπὸ μύριες περιπλανήσεις μας τὴν ποθητὴ Ἰθάκη τῆς Οὐσίας μας. Τὸ ξέραμε πὺς ἦταν μ' ἐπιμέλεια κρυμμένο τὸ κακὸ μέσα στὴν ἐπιμέλεια τῆς ὁμίχλης του, ὅπως ὁ νεροβούβαλος μέσα στὴ λάσπη του κινιέται γιὰ νὰ προμηθεύεται τὴν ἀντίστασή του στὸν ὑπερβολικὸ του ἥλιο, ὅπως μαθαίναμε ἀπὸ τὰ βιβλία πὺς ὁ γίββωνας εἶχε τὰ χέρια του μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πόδια γιὰ νὰ κρεμιέται καλύτερα ἀπὸ τὰ δέντρα κι ἀκόμα πὺς μερικὲς ἀπὸ τίς ἐξωτικὲς πολυχρόμες πεταλοῦδες τῆς ζοῦγκλας ἦταν πολὺ σὰν ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους δηλητηριώδεις.

Ἀπὸ τίς συμπλοκὲς στὰ σύνορα μᾶς ἤρθεν ἡ εἰδηση ὅτι σποτώθηκε ἓνα παιδάκι τεσσάρων χρονῶν προσφυγόπουλο, ὅτι τὰ σπίτια καὶ οἱ γυναῖκες πρόσφυγες ἦταν ἰσοπεδωμένες. Ἐβρεχε, ἔβρεχε καὶ ἡ βροχὴ κατέβαινε σιγανὰ - σιγανὰ κι ἀγκάλιαζε τίς βασιλειμένες ἀπὸ πέρισι πενυοβελόνες τῆς.

Στήναμε φράγματα. σάβαμε λαγούμια, τὰ σκεπάζαμε μὲ κλαδιά, μὰ τὸ κακὸ μᾶς βρῆκε, φάνηκε, ἔπνιξε τοὺς ἀγαπημένους μας μέσα στὸ ἄνθος τους πρὶν καλὰ τὸ μπομποῦνι τους ἀνοίξουν κι ἄς κουβόμασταν στὰ λαγούμια μας γεμάτοι ἐνέδρες ὅπου τὰ ἔντομα τὰ νυχτερινὰ μας ἀφθονοῦσαν.

Ἐφτασε τὸ κακὸ καὶ μᾶς ἄφηνε ζωντανοὺς νεκροὺς, τὸ κακὸ ποὺ ἐπιθυμοῦσαμε νὰ τὸ πνίξουμε, νὰ τὸ πνίξουμε, ἐντελῶς τέλεια νὰ τοῦ χαρίσουμε τὸ πιὸ τέλειό του πνίξιμο μᾶς ἔφτασε τὸ κακὸ, χωρὶς ὅμως νὰ ρίξει ποτὲ κάτω τὴ θολερότητα τῆς ἐτοιμασμένης ἀντοχῆς μας, ἔφτανε τὸ κακὸ καὶ προσπαθοῦσε νὰ μᾶς πνίξει μέσα μας μ' ὅλα του τὰ ἐξωφρενικά, τὰ θρασύτατα χαχαρίσματα, τοῦ κακοῦ τ' ἀ-

παίσια χαχαρίσματα. Κι απευθυνόμασταν στη θέλησή μας και της λέγαμε, ὦ θέληση ξενάγισέ μας στους τόπους της υγείας ξενάγισέ μας, ὦ ξενάγισέ μας, γιὰ νὰ μὴ μᾶς σκάψει τὸ κακὸ μὲ τὴ σιγανὴ μὲ τὸ σιγαστήρα τῆς ὀρυγματικῆς του τέχνης. Προσέχαμε μόνο πολὺ μήπως ἀκρωτηριάζουμε τὴ θέλησή μας, ὅταν θὰ περπατούσαμε μὲ τὸ αἷμα μας τῶν πληγῶν μας τὸ αἷμα νὰ γράφουμε τὴ θεομὴ ματωμένη μας δίοδο, μήπως μᾶς καταπιεῖ τὸ κακὸ σὰν μιὰν ἀφηνιασμένη θάλασσα ἔτσι σὰν μιὰν ἄγρια εὐνοχία στοὺς βυθοὺς τῆς. (Προσέχαμε μήπως ἀναστατώσουμε μέσα τὸ διπλὸ σπῆλαιο τῆς ψυχῆς μας).

Κι ἐμεῖς ποὺ εἴχαμε μάθει νὰ ἐκτιμοῦμε κι ἓνα ψίχουλο ψωμοῦ μέσα στὴ σκοτεινὴ ἀπεραντωσύνῃ τῆς Κατοχικῆς Ἀθηναϊκῆς πείνας μας, κι ἐμεῖς ποὺ σεβόμασταν καὶ μιὰ σταγόνα νεροῦ μέσα στὴν ξερὴ ἄβυσσο τῆς δίψας μας πὼς μὲ τὴν προσπάθειά, μὲ τὴν εὐλάβειά προσοχῆς καὶ προσευχῆς πὼς δὲν ἀξιώθηκαμε νὰ μὴν προλάβουμε παρὰ νὰ ἐγκαταστήσουμε μέσα μας τὸ κακὸ μέσα στὸ σπῆτι μας;

Τώρα σὰν ἐπισκέπτης τὸ κακὸ θρονιαστικέ, τὸ βλέπουμε καὶ μᾶς βλέπει, χωρὶς νὰ δείχνει πὼς κάποτε θὰ μᾶς ἀφήσει τὸ κακὸ θρονιαστικέ μέσα στὸ σωματικὸ μας Οἰκημῆτιο καὶ δὲ δείχνει πὼς θέλει νὰ φύγει κι ἐμεῖς προσπαθοῦσαμε νὰ τὸ τραβήξουμε καὶ νὰ τὸ σύρουμε ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τὴν καρδιά μας ἔξω, τὸ κακὸ προσπαθοῦσαμε νὰ κατορθώσουμε νὰ τὸ ἀπομακρύνουμε, νὰ τὸ ξεκολλήσουμε ἀπὸ τὴν καρδιά κι ἀπὸ τὸ Νοῦ μας ἔξω.

Βγαίναμε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο καὶ μᾶς φώναζαν οἱ κοιμιοῦτες ποὺ εἴχαμε τοποθετήσῃ τὰ μαθηματικὰ μας καὶ τὰ συμφέροντά μας τὰ τραπεζιτικὰ καὶ τ' ἄλλα τὰ κατασκοπευτικὰ μας τὰ συμφέροντα ἑλᾶτε νὰ γίνουμε χωροφύλακες τοῦ κόσμου. (Κι ἐμεῖς τοὺς ἀποκρινόμασταν πὼς θέλαμε νὰ γίνῃ γιορτῆς μερίδια ὁ κόσμος νὰ γίνῃ μερίδια γιορτῆς).

Ἀντιγράφαμε σὲ μοναστήρια σὰν ἀντιγραφεῖς μιμούμενοι τοὺς θρησκευτικοὺς γραφεῖς τῶν Φαραὼ παλαιὰ χειρόγραφα καὶ τὰ παραποιούσαμε καὶ τὰ σκεπάζαμε μὲ παλὶμψηστα γιὰ νὰ γράφουμε πάνω τους τὰ δικὰ μας τὰ ψεῦδη.

Εἴμασταν πολὺ προσυμφωνημένοι σὰν τὴν προγραμματισμένη μὲ τὴν μαῖμου γραφομηχανὴ μὲ πολὺπλοκα στοιχεῖα νὰ χτυπάει συλλαβὲς νοηματικὲς καὶ νὰ σβήνουνται μόνες του οἱ σφαλερὲς συλλαβὲς ποὺ δὲν εἴχανε καμιὰ σημασία, ἔτσι ὅπως ἀπὸ γενιὲς τυφλὲς μύγες ἐπανερχόνταν πάλι μύγες μὲ τὸ φῶς στὰ μάτια τους μὲ κανόνες κορυμμένους σὲ μυστιζὲς τῶν γονίδιων κορύπτες;

Συλλογιζόμασταν πὼς κάποτε εἴμασταν ἐρπετὰ καὶ μέναμε πιστὰ στὴν τρίπα μας καὶ κοιτάζαμε τὴν ἀφύλαχτη στιγμή ν' ἀνεβοῦμε προσκεκλημένοι ἀπὸ τὴ θεομότητά τῶν πυραμίδων στὴν κορφὴ τους.

Εἴμασταν ἐρπετὰ καὶ πολλοὶ εἴμαστε καὶ σήμερα ἐρπετὰ. ἐνῶ ἄλλοι σκέφτονταν νὰ γίνουν πάλι πουλιὰ.

Οἱ ἄγγελοι ἴσως νὰ ξέρουν πόσο σπαραχτικὲς φλόγες καὶ φωνὲς ἔχει τὸ χῶμα μας, ἴσως ὅμως δὲν ξέρουν, γιὰ αὐτοὶ δὲν ἔχουν χῶμα. Ἄς ρωτήσουν ὅμως τὸν ἐσωτερικὸ μας ἄγγελο νὰ τοὺς πεῖ πόσο παλεύει μέσα στὸ χῶμα μας νὰ μὴ σκοτώσει τὰ φτερά του.

Κι ἔστεκε, ἔστεκε τὸ κακὸ, τὸ μεγάλο κακὸ θρονιασμένο μέσα στὸ δωμάτιο μας καὶ τοῦ λέγαμε νὰ φύγει καὶ νὰ μᾶς ἀφήσει κι αὐτὸ μὲ τὴ σιωπὴ του μᾶς ἀπαντοῦσε πὼς δὲ θέλει νὰ φύγει ἔτσι ὅπως ἦταν καλὰ τοποθετημένο στὸ Σωματικὸ μας Δωμάτιο κι ἐμεῖς προσέχαμε νὰ μὴν ἀκρωτηριάζουμε τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ μας πανέτοιμοι νὰ περάσουμε σ' ἓνα ἄλλο Ἐσωτερικὸ μας Δωμάτιο.

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

I

ΠΑΡΑΦΡΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ ΚΩΔΙΚΕΣ

Δέν ἔμεινε στὸν ἄνθρωπο παρ' ἡ μικρὴ ἐπανάστασή του
κι αὐτὴ σὰν εὐκταία ἀνάσταση
καὶ σὰν στάση
ζωῆς ἀπέναντι σὲ μιὰ χαδούζα
μιὰ μπουλντόζα
ποὺ ξερρίζωσε τὰ ρόδα τὰ εὐοσμια.

Μ' ἐπίσημο ἔνδυμα οἱ γιορτὲς περιγυρίζουν
ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον
ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν
παραφράζοντας τοὺς δημόσιους κώδικες
τὶς ἡμερομηνίες ποὺ ἀποκαλοῦμε
ἱστορικὰ ἀναλλοίωτες.

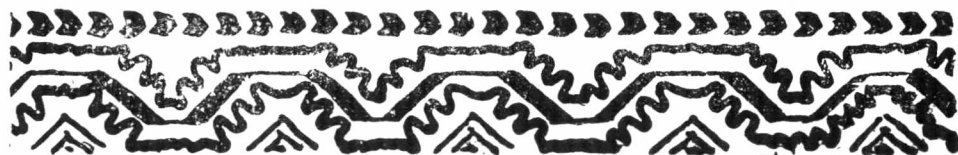
Δέν ἀντέχω ἄλλο
Τὰ σαπρόφυτα σωρεύτηκαν ὥς τὸ στόχο
Πέραν αὐτοῦ ἡ διαγωγὴ εὐτελίζεται
Σὰν οἱ μέρες μιᾶς ἐλάχιστες
μὴ τίς φορτώνουμε ὄνειρά. Ἐπαναλαμβάνω:
δέν ἔμεινε στὸν ἄνθρωπο παρ' ἡ μικρὴ ἐπανάστασή του.

II

ΤΟ ΛΑΛΟΝ ΑἶΜΑ

Μόνο τὸ κύλισμα τῆς πέτρας θὰ ὁμολογήσει τὴν ἀνάσταση
γιατὶ στὰ φοβερά βουνὰ εἶναι βαρὺ τὰ χνάρια
οἱ ρίζες τῶν κυπαρισσιῶν κρατοῦν τὸ κραταῖο ὄνειρο
διάπυρο σὰν ἱστορία
ἑωθινὸ σὰν θούριο.

Ἐκεῖ τὰ νιάτα γιόμισαν γιορτὲς
παίζοντας μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πολύτιμη στιγμή της
ἐκεῖ περίμεναν τὸ θάνατο ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἐλπίδας
γιὰ τὴν πολιτεία τοῦ καλοῦ καιροῦ
ἐκεῖ καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τ' ἀγάλματα.
Πῶς νὰ ξεχάσω ὅ,τι συνέβηκε
τὴν ἀδικη νύχτα, τὸ λάλον αἶμα.

ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Ο κόσμος του Πέτρου Χάρη μας παρουσιάζεται σαν ένας άραχιστος κύβος πνευματικού μονόλιθου, απ' όποια πλευρά του κι αν τον εξετάσουμε. Η συνοχή του ύφους και του ήθους του είναι εκείνη που μας οδηγεί στη διαπίστωση αυτή.

Η διηγηματογραφία του είναι μία από τις πλευρές της με άκρα σαφήνεια διαρθρωμένης και με λυρική έμπνοη αποδοσμένης στερεάς αυτής κατασκευής. Όλα τα διηγήματα και των πέντε μέχρι τώρα συλλογών του ξετυλίγονται γύρω από έναν θαυμάσια δραματικό πυρήνα, έχουν ενδιαφέροντα πλοκή και παραστατική ανέλιξη του μύθου τους (κι ως κινούνται αρκετά απ' αυτά μέσα στον αποκλειστικό κόσμο μιας ιδιότυπης έσωτερικότητας), κι από την άποψη της αφήγησης, ενώ συμπίεζονται προς την κατεύθυνση του μικρόκοσμου, μπορούν θαυμάσια να ξεελιχτούν με κάποια προσεκτική διεύρυνση του υλικού τους σε εξ' ύσου θαυμάσιες νουδέλες. Για παράδειγμα, «Η τελευταία νύχτα της γής», το πασίγνωστο διήγημα, θα μπορούσε να επεκταθεί ακόμα κι ως τα όρια ενός μυθιστορήματος.

Αλλά στις πλευρές του πολυέδρου έργου του Πέτρου Χάρη, κοντά στον λεπτολόγο διηγηματογράφο και στον στιβαρό μυθιστοριογράφο συναντούμε και τον δοκιμογράφο με την ασίγηστη τάση για ακριβοδίκαιη απότιμηση προσώπων, έργων και καταστάσεων της λογοτεχνίας μας. Οί πέντε πυκνοί τόμοι των «Ελλήνων πεζογράφων» θεδαιώνουν του λόγου το αληθές. Όμως κι εκεί, ο γλαφυρός αφηγητής, δέν εξοδεύεται από τον αντικειμενικό εκτιμητή. Κι όλα αυτά, πεζογραφήματα και κριτικά μελετήματα είναι δοσμένα σε μια στρωτή δημοτική χωρίς λεκτικές ακροβασίες και έννοιολογικά υπερδέματα όπως παρουσιάζονται πολλά από τα κείμενα των συγκαρινών μας που χαλαλίζουν τα πάντα στο θωμό του εξεζητημένου για το χατίρι μας έστω και προσωρινής φανταχτερής έντύπωσης.

Ο δημοτικός λόγος του Πέτρου Χάρη παρουσιάζει φωτεινή ενάργεια, αυστηρή δομή και διαρκή υπόδειξη του ουσιαστικού της ζωής σ' ό,τι πιο επαγωγό διαθέτει για την πορεία της προς καλύτερες για τον άνθρωπο εξελίξεις. Είναι άριστος δέκτης των μηνυμάτων του καιρού του ο συγγραφέας, αλλά και άγρυπνος πομπός των δικών του συμπερασμάτων γι' αυτά. Γνωρίζει να προβληματίζεται με την ατομική μιά και την παγκόσμια υπαρξή. Γνωρίζει όμως την τέχνη να προβληματίζει και τον αναγνώστη του, άρνούμενος σ' αυτόν, τον άκριτο, άδασάνιστο έφησυχασμό που τρέφει τις δυνάμεις των σκοτεινών, αντιανθρώπινων κινήμάτων σ' όλη την έκταση του πλανήτη.

Μιά τρίτη κι όχι λιγότερο ενδιαφέρουσα, από αυτές που ανέφερα, πλευρά της πνευματικής προσφοράς του Π. Χάρη είναι και η ταξιδιωτική πεζογραφία του. Το 1970 κυκλοφόρησαν σ' έναν πυκνοτυπωμένο πολυτελή τόμο τα ταξιδιωτικά του άπαντα όπου κωδικοποιήθηκε, θα λέγαμε, όλη η πλούσια, στον τομέα αυτό, προσφορά του ακάματος συγγραφέα. Και λέμε, κωδικοποιήθηκε, γιατί έκτός από τα κατά καιρούς αυτότελη βιβλία του ταξιδιωτικών έντυπώσεων, είχαν δει το φως της δημοσιότητας και πλήθος άλλες μικρότερες παράλληλες εργασίες του που δημοσιεύθηκαν σε πολλά έντυπα, μερικά από τα όποια είναι αρκετά δυσύρετα σήμερα.

Ὁ τόμος ἔχει τὸν τίτλο «Ἀπὸ τὸν πανάρχαιο στὸν καινούργιο κόσμος». Μαζί του θ' ἀσχοληθοῦμε στὴν πνευματική μας τούτη περιδιάβαση, παρακολουθώντας τὸ συγγραφέα του σ' ὅλες τὲς κινήσεις τῆς ἐταστικῆς φυγῆς του καὶ στὲς παρορμήσεις τῶν λυρικῶν διαθέσεων τῆς καρδιάς του καθὼς ταξίδευε, καὶ ταξιδεύοντας ἄφηνε τὲς χώρες καὶ τοὺς λαοὺς νὰ πνέουν μέσα του ὡς ζεῖδωρο ἀέρι ὕγείας, ἀνάτασης καὶ ἐλευθερίας.

Ἡ ταξιδιωτικὴ ἐντύπωση ἔχει ἀπασχολήσει τὸ γραπτὸ λόγο ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὀμήρου ἀκόμα, ἂν ἔχι καὶ παραπίσω. Μά, λογοτεχνικὸ εἶδος αὐτόνομον καὶ αὐθόπαρκτον ἄρχισε νὰ γίνεται ἀπὸ τὲς ἀρχές τοῦ αἵωνα μας. Πρίν, ἡ φυσιολατρεία καὶ ὁ ἐκδρομισμὸς σὲ συνάρτησιν μὲ τὸν ἑρηνισμὸ λογικῆς στατιστικῶν στοιχείων ποὺ ἀφορῶσαν λαοὺς καὶ χώρες, τὸ πολὺ νὰ κατάφερναν νὰ συγκροτήσουν ἓνα στεγνὸν ταξιδιωτικὸ χρονικὸ μὰ λογοτεχνία δὲ συγκροτοῦσαν. Κι ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τῆς «Περὶ ἡγήσης» τοῦ Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ (Ἀθήνα 1848), ποὺ ἔδρισκε «δυνατὰς καὶ ὡραίαις» τὲς γυναῖκες τοῦ Μετσόβου «πλὴν ὀλίγων χονδράς καὶ κυλινδρικής», πέρασαν κοντὰ ἑκατὸ χρόνια γιὰ νὰ δέσει καρποὺς ἀληθινῆς λογοτεχνίας τὸ καχεκτικὸ ἐκεῖνο πνευματικὸ δέντρο ποὺ τὸ γνοιαζόταν ἢ χωρὶς ἀξιώσεις τάσιν γιὰ ἀπλὴ περιήγησιν καὶ φυσιολατρεία.

Ἔτσι, στὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ αἵωνα μας ἄρχισε καὶ στὸν τόπον μας δειλὰ ὁ μετασχηματισμὸς τῆς φευγαλέας ταξιδιωτικῆς ἐντύπωσης σὲ βίωμα φυγῆς καὶ ἀφετηρία γιὰ πνευματικότερες ἀνιχνεύσεις στὴν ἐπιφάνεια, μὰ καὶ στὸ βάθος πραγματικῶν καὶ καταστάσεων.

Ὁ Πέτρος Χάρης μαζί μὲ τὸν Οὐράνη, τὸν Καζαντζάκη καὶ τὸν Ι. Μ. Παναγιωτόπουλον ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτομάρτυρες στὴ μεταλλαγὴ τοῦ πληροφωρικοῦ ὀδοιπορικοῦ σὲ ταξιδιωτικὴ λογοτεχνία. Δίπλα τους, πολὺ γρήγορα, ὀρέθησαν καὶ ἄλλοι σημαντικοὶ τῶν γραμμάτων μας, κομίζοντας μὲ τὸν καιρὸ ὁ καθένας τους καὶ τὴ δική του προσφορὰ στὴν κοινὴ προσπάθειαν.

Ὁ Πέτρος Χάρης ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς συνεπέστερους τεχνίτες τοῦ λογοτεχνικοῦ αὐτοῦ εἶδους στὸν τόπον μας. Ἡ μέθοδός του εἶναι ἀπλή: ἀφοῦ παρατηρήσει, ἀφήνεται στὴ συγκίνηση καὶ στὴ χαρὰ του λησιμονώντας γιὰ λίγο τὴν πραγματικότητα. Ἐπειτα συνέρχεται. Τὸ μάτι ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζει μέσα σὲ πλούσια φῶτα καὶ σκοτάδια, σταθμίζοντας τὰ κέρδη καὶ τὲς ζημιές, τὸν κόσμον τοῦ χθὲς μὲ τὸν σημερινὸ ποὺ πάντα γυρεύει νὰ τὸν βλέπουν σὲ συνάρτησιν μὲ τὸν κόσμον τοῦ αὔριο. Στὸ σημεῖον αὐτὸ παρακολουθοῦμε τὴν ἐνδιαφέρουσα μεταμόρφωσιν τοῦ χαρούμενου ταξιδιωτῆ σὲ ὑπερβατικὸ ἀνιχνευτὴ καὶ κριτὴ ποὺ διαρκῶς ψάχνει γιὰ τὴν οὐσίαν πίσω ἀπὸ τὸ παραπάτασμα τῶν φαινομένων.

Τελικὰ ἀνακαλύπτει τὸν δραματικὸ πυρήνα τῆς ζωῆς καὶ τὸν αἰώνιον ἄνθρωπον στὴν προσπάθειά του νὰ πλησιάσει τὸ καλὺτερον μέρος τῆς ἴδιας του τῆς ὑπαρξῆς. Ὁ συγγραφέας ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον, συμμεριζέται τὴν ἔγνοια του, σέβεται τὴν ἀγωνία του, ἐμπιστεύεται τὴν ψυχική του ἀνάταση. Συλλογίζεται πὼς οἱ ἱερὰς ὥρες τῶν προσπαθειῶν του γιὰ ἡθικὴ ἀνέλιξιν μποροῦν ξαφνικὰ ν' ἀποκτίσουν σημασίαν παγκοσμιότητος.

Ποῦ εἶναι τὸ συμπέρασμα τοῦ ταξιδιωτῆ Πέτρου Χάρη πέρα ἀπὸ τὰ τοπία ποὺ βλέπει καὶ τὰ τερτίπια τῆς ἱστορίας ποὺ πληροφορεῖται; Πὼς στὸν ἄνθρωπον μποροῦν καὶ πρέπει νὰ ὑπερισχύσουν οἱ ἐντὸς του ἀγγελικὲς δυνάμεις. Πὼς τὸ πλᾶσμα αὐτὸ τῆς δημιουργίας ἀξίζει μιὰ καλὺτερη τύχη ποὺ πρέπει ὅμως νὰ δημιουργήσῃ μόνον του, γινόμενο ἔτσι ὁ ὑπερβατικὸς Προμηθεὺς τοῦ ἑαυτοῦ του.

Μὰ ὁ ταξιδιωτικὸς Πέτρος Χάρης, δὲν εἶναι μόνον ὁ δραματιστής. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐμβριθέστερους μελετητὲς του, ὁ Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου, πολὺ εὐστοχα θὰ παρατηρήσει στὴ γνωστὴ κριτικὴ σύνθεσή του γιὰ τὸν συγγραφέα: «Ἐποκειμενικὸς

καὶ ἀντικειμενικός, στοχαστικός καὶ λυρικός, πραγματιστής καὶ ονειρικός, λογικός καὶ συναισθηματικά ἐξομολογητικός, παρατηρητικός καὶ ρεμβαστής, μᾶς χαρίζει τὴν πλούσια πείρα του καὶ τὶς ψυχικὲς του δονήσεις, πὺ ἀνεβάζει τὴν ποιότητά τους ἕνας ἐναργής, γλαφυρὸς καὶ πειθαρχημένος λόγος».

Πράγματι ὅλο αὐτὸ τὸ δυναμικὸ πνευματικὸ πολύπτυχο, συγχροτεῖ καὶ τὸν λυρικὰ ἐταστικὸ ταξιδιώτη πὺ τὸ ἔργο του διεξέρχονται τοῦτες οἱ σελίδες μας.

Κι ἀρχίζουμε μὲ τὶς «Πολιτεῖες καὶ θάλασσες» πὺ κυκλοφόρησαν τὸ 1955 μὲ ξυλογραφίες τοῦ Σπύρου Βασιλείου καὶ τιμῆθηκαν μὲ πρῶτο κρατικὸ βραβεῖο.

Στὸ διβλίο αὐτό, ὁ λυρικός ξέρει νὰ συντονίζει τὸ θῆμα του μὲ τὸν παρατηρητή. Ἐδῶ, ἕνα θαλασσινὸ ταξίδι ξεδιπλώνει τὸ σαγηνευτικὸ κόσμου του ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μέχρι τὴ Νέα Ὑόρκη. Τὸ «Νέα Ἑλλάς», τὸ ὑπερωκεάνειο πὺ ὁρισκόταν τότε στὰ χεῖλη ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων πὺ εἶχαν δέσει τὴ μοῖρα τους μὲ τὴ μεγάλη χώρα τῆς Ἀμερικῆς, ξεκινᾷ μέσα στὸ μαλακὸ φῶς κάποιου Μαρτίου ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, κατευθυνόμενο γιὰ τὴ μεγαλύτερη πολιτεία τοῦ Κόσμου. Σταθμοὶ του οἱ μικρότερες μὰ ἀγαπημένες πολιτεῖες τοῦ παλίου κόσμου: ἡ Βαλέττα, ἡ Μεσσήνη, ἡ Νάπολη. Ἐπειτα ὁ γυμνὸς θράχος τοῦ Γιβραλτάρ κι ἔπειτα ὁ ἀτέλειωτος ἀράγιστος ὠκεανός. Μὲ προσοχὴ προχωρεῖ στὴν ἐξερευνησὴ τῆς ψυχῆς τούτου τοῦ νεροῦ ὁ ἀφηγητής: «Κοιτάξεις γύρω - γύρω, ἐλέγχεις τὶς ἀποστάσεις, προσπαθεῖς νὰ ἐξακριβώσεις μὴπως δὲν εἶσαι στὴ μέση τοῦ κύκλου. Γρήγῃρα ὅμως καταλαβαίνει πῶς δὲν ἔκαμες, πῶς δὲ μπορεῖ νὰ ἔκαμες λάθος. Ὁ ἴδιος κύκλος γύρω σου κι ἀπὸ τὴ μιὰ θεράντα τοῦ πλοίου κι ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἀνεβαίνει καὶ στὴ γέφυρα, μὰ πάλι ὁ ἴδιος γαλάζιος ἢ γκριζὸς κύκλος, καὶ σὺ στὴ μέση, πάντα στὴ μέση. Καὶ τὸ μεγάλο θαλασσινὸ τοπίο μένει ὥρες πολλές, ὥρες ἀτέλειωτες, μένει ἀκέραιο, μένει μόνον».

Ἡ ἱστορία, στὸ ταξίδι αὐτό, πασχίζει νὰ τοῦ φέροι μνήμες ἀπὸ τὰ περασμένα. Μὰ ἡ μνήμη εἶναι κάτι τὸ χαμένο γιὰ πάντα μέσα στὴν ἀδυσώπητη δίνη τοῦ χρόνου. Καμιά φωνὴ ἀπ' ὅσες ἀκούστηκαν στὴν ἐπιφάνεια τούτου τοῦ νεροῦ τοῦ 1500, τοῦ 1600, τοῦ 1620 δὲν ἀνεβαίνει στὴν καρδιά του. Τίποτε δὲν τοῦ μιλάει ἀπὸ τὰ περασμένα. Οὔτε κι ὁ πολυπλάγκτος Ἑλληνας μετανάστης τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνα πὺ φτωχός, βασανισμένος κι ἀπελπισμένος ἔκανε τὸ μεγάλο καὶ δύσκολο ταξίδι γιὰ νὰ βρεῖ τύχη. Ὁ ὠκεανὸς δὲν κρατᾷ τὰ θάνατα καὶ τὶς χαρὲς τῶν ἀνθρώπων πὺ πέρασαν, γιὰ αὐτὸς εἶναι ἡ ἀέναη ζωή.

Τελικὰ τὸ πλοῖο φτάνει στὸν προορισμό του: Νέα Ὑόρκη, ἡ σύγχρονη Βαβέλ μὲ τὸ κραυγαλὸ σῆμα κατατεθέν τῆς, τοὺς οὐρανοξύστες.

Ἡ μεγαλούπολη ἔθελλε τὸν ταξιδιώτη μας γιὰτὶ σ' αὐτὴν ἀντίκρουσε τὴν ἀπαρχὴ τῆς σύγχρονῆς μας μυθολογίας. Πρόκειται γιὰ τὸ μεγάλο θαυμαστὸ κόσμου τῆς δύναμης πὺ πηγάζει ἀπὸ τὶς ἀστείρευτες πηγὲς τῆς τεχνικῆς. Αἰτία τῆς δίψας τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς τῆς πολιτείας γιὰ τὸ ὕψος εἶναι ἡ στενότητα χώρου.

Πάντα εἶχαν τὴν περιέργεια νὰ μάθω τὴν ἔκταση τοῦ πιὸ πυκνοκατοικημένου νησιοῦ τοῦ κόσμου, τοῦ Μανχάτταν. Τὴν περιέργειά μου αὐτὴ πὺ δὲ μπόρεσε νὰ ικανοποιήσει κανένα ἐγχειρίδιο γεωγραφίας, τὴν ικανοποίησε τὸ λυρικὸ τοῦτο ταξιδιωτικὸ: τὸ νησί τῶν οὐρανοξυστῶν ἔχει ἐπιφάνεια 80 περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

Ἀλλὰ πολὺ πρόσεξε ὁ συγγραφέας καὶ τὸν ἄνθρωπο τῆς πολιτείας αὐτῆς, τὸν λευκὸ καὶ τὸν ἑγχρωμο, τὸν γηγενή καὶ τὸν μετανάστη, τὸν πλούσιο καὶ τὸν μαχόμενο γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ πλούτου.

Ἔτσι διακριτικὰ κινεῖται ὁ Πέτρος Χάρης στὶς ταξιδιωτικὲς ἀναφορὲς του ἀπὸ τὸν περιβάλλοντα χώρα, στὰ κατασκευάσματα τοῦ ἀνθρώπου κι ἀπὸ ἐκεῖ στὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν διαρκῶς ἀναστατωμένην ὑπαρξή του. Κάποτε τὸ ταξίδι παίρνει

τέλος, τὸ ὑπερωκεάνειο ἐπιστρέφει στὴν ἀπάνευθε ἀγκαλιὰ τοῦ Πειραιᾶ κι ὁ πλούσιος πιά ταξιδευμένος μένει πάλι μόνος του νὰ μετράει τ' ἀφθάρτα κέρδη τοῦ πνευματικοῦ του ρεσάλτου στὴν ξένη γῇ καὶ στὴν ἀγνωστὴ ἀκατάδεχτὴ ἐπικράτεια τοῦ ἀσύνωρου ὠκεανοῦ.

Ἀκολουθοῦν οἱ «Παλιοὶ καὶ νέοι δρόμοι», ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ποὺ δημοσιεύθηκαν τὸ 1956 μὲ ἐξώφυλλο καὶ ἀρχικὰ στοιχεῖα τοῦ Δημ. Δαρζέντα.

Πρόκειται γιὰ τοὺς τόσο παλιούς, μὰ συνάμα καὶ τόσο καινούργιους δρόμους τῶν πολιτειῶν τῆς γερόντισσας ἡπείρου μας, τῆς Εὐρώπης. Σαρανταπέντε ἡμερόνυχτα κράτησε ἡ λυρικὴ μὰ καὶ στοχαστικὴ τους περιδιάβαση ἀπὸ τὸ συγγραφέα ποὺ κατὰ τὴ σολωμικὴ ἐπιταγὴ οἰκοδομοῦσε διακριτικὰ μέσα του τὴν Εὐρώπῃ τοῦ δικοῦ του ψυχισμοῦ «μὲ λογισμό καὶ μ' ὄνειρο», αὐτὴ ποὺ γυρεύει τώρα μὲ τὸ βιβλίο του τοῦτο νὰ μᾶς παρουσιάσει.

Πολλὰ εἶδε κι ἄκουσε στὸ μεταπολεμικὸ χῶρο τῆς ἡπείρου αὐτῆς ὁ συγγραφέας. Μὰ πιὸ πολὺ τὸν χαραποίησε ἡ ἀνασύνταξη τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ στὸ ρυθμὸ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀπρόσκοπτης συνιδίωσης.

Ὅταν πρόκειται νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὴν Εὐρώπῃ πολὺ λίγα καινούργια πράγματα ἔχει νὰ μᾶς πεῖ. Κατακλύζεται ἀπὸ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ γι' αὐτὴ «τὴν ἀρχαία καὶ πολυπατημένη καὶ πολυδουλεμένη καὶ πολυδασανισμένη γῇ, ποὺ μπόρεσε νὰ κρατήσει τὸν ἄνθρωπο κι ὅταν πλησίαζε νὰ γίνῃ θεὸς κι ὅταν καταντοῦσε θηρίο καὶ κτήνος».

Τὸν πολὺχρῳμο κόσμο τοῦ καλοκαιριοῦ παραμυθιοῦ τῆς Εὐρώπης μὲ τὰ ζωηρὰ καὶ χαρούμενα χρώματα καὶ τὶς εὐχάριστες φωνὲς ἐπιχειρεῖ νὰ μᾶς διηγηθεῖ ὁ Πέτρος Χάρης. Καὶ οἱ σαρανταπέντε αὐτὲς μέρες ἀποκάλυψαν στὰ ἐκπληκτὰ μάτια τοῦ ταξιδιώτῃ πολιτεῖες παλιὲς γεμάτες μνήμη καὶ ὁμορφιά: Τὰ Σκόπια, τὸ Βελιγράδι, τὸ Ζάγκρεμ, τὸ Γκράτς, τὴ Βιέννη, τὴ Στουτγκάρδη, τὴ Χαϊδελβέργη, τὴ Μπόν, τὴν Κολωνία, τὸ Μόναχο καὶ δεκαοχτὼ χιλιόμετρα πιὸ μακριὰ του τὸ φρικιαστικὸ Νταχάου ποὺ ἀντικρύζοντάς το κανεὶς πρῶτα νιώθει ἕναν κόμπο στὴν ἀναπνοή του κι ἔπειτα κρύβει τὸ πρόσωπό του ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀτιμᾶζει τὸ γένος του ἐφευρίσκοντας τρόπους μαρτυρίου καὶ θανάτου.

Μὰ ὁ κατάλογος τῶν πολιτειῶν τῆς Εὐρώπης δὲν τελειώνει ἐδῶ. Ἀκολουθοῦνε πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας — ὅλη ἡ ζεστὴ κλίμακα τῶν χρωμάτων τοῦ χαριτωμένου μεσογειακοῦ κόσμου.

Αὐτὸς ὁ κόσμος, ποὺ μὲ τόση ἐλαφρότητα διάστηκαν ἀρκετοὶ τοῦ καιροῦ μας νὰ τὸν χαρακτηρίσουν γερασμένο, κουρασμένο κι ἐξοφλημένο, κρατάει καλὰ ἀκόμα καὶ ξέρεי πάντα νὰ μὴ χάνει τὸν προσανατολισμὸ του πρὸς τὸ ἀσάλευτο βοράστρι του, τὴν ἀνεκτίμητὴ ἀξία τῆς ἀνθρώπινης βιολογικῆς καὶ πνευματικῆς ὑπόστασης.

Αὐτὸς ὁ κόσμος, μὲ τὴν ἀγέραστὴ νιότη καὶ τὴν ἀρυτίδωτὴ ὁμορφιά εἶναι ποὺ δασκαλεῦει καὶ τὶς σημερινὲς μεθυσμένες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δύναμή τους ὑπερδυνάμεις νὰ ὑποταχθοῦν στὴν αἰώνια δύναμη τοῦ μέτρου, τῆς συγκατάθεσης καὶ τῆς προσήνειας καὶ τὶς ὑποχρεώνει «νὰ γυρίσουν στὸ μέτρο τῶν ἔθνων ποὺ ξέρουν νὰ γράφουν ἀνεξίτηλη ἱστορία» πλάθοντας σωστικούς θεοὺς καὶ δροσεροὺς ἀνθρώπους.

Βέβαια οἱ φωνὲς τῆς Εὐρώπης εἶναι πολλές, μὰ ὁ ταξιδιώτης προσπάθησε ν' ἀκούσει ἐκεῖνες ποὺ ἀξίζουν περισσότερο γιὰ τὸ παρήγορο μὴνυμὰ τους ἢ γιὰ τὸν τρυφερὸ ἦχο τους. Οἱ φωνὲς ποὺ ἔρχονται ἀπὸ μακριὰ κι ἔχουν δοκιμαστῇ μέσα στὸν ἀδυσώπητο χρόνο καὶ στίς λογὶς θεόμηγιες εἶναι ἐκεῖνες ποὺ τὸν συγκινοῦν περισσότερο.

Κάπου θὰ τὸν ξαφνιασουν δυσάρεστα καὶ τὰ νέα, ξενόφερτα κάποτε, καμῶματα τῶν μετέργων καιρῶν: Ἐδῶ ὁ κατακλυσμὸς τῆς ἀφθονίας τῶν ἀγαθῶν ποὺ στοιμώνει τὴν εὐαισθησία μας καὶ μᾶς κάνει συγγνοὺς ὑπολογιστές· πιὸ ἐκεῖ ἡ ἀκριτὴ σχεδὸν

υδροιστική αρχιτεκτονική του μπετόν αριμέ, πλάι σε παλιότερα οικόδομήματα, πολύ συχνά, ύψηλτης τέχνης. Το πρακτικό πνεύμα στην πιό απαράδεκτη μορφή του. Πουθενά δὲν προβάλλει ὁ ἀρχιτέκτονας τὸ αἶτημά του γιὰ μιὰ ζηλευτὴ ἀναζήτηση καὶ ὑλοποίηση τῆς ἀνησυχίας πρὸς κάτι τὸ πνευματικότερο.

Καὶ ἡ περιπλάνηση συνεχίζεται. Στὸ Σαλτσιμπουργκ, ἓνας νεκρὸς ἑκατὸν ἐξηνταπέντε χρόνων (τὸ 1956), στέκει ὁλοζώντανος καὶ νέος σὲ πλατείες καὶ δρόμους γιὰ νὰ γίνεῖ ὁδηγὸς στὸν ἐπισκέπτη τῆς πόλης του. Εἶναι ὁ Μότσαρτ. Ἡ ἀδιάκοπη παρουσία του σκορπίζει εὐτυχία στοὺς κατοίκους τῆς. Ἐδῶ θυμιάμαι τὴ Ζάκυνθο καὶ τὸν ἀληθινὸ πολιοῦχο τῆς, τὸ Σολωμὸ πού τὸν βλέπεις παντοῦ, τὸν ἀνασταίνεις παντοῦ, σὲ κατευθύνει ὅτι βλῇ τὴ διαμονή σου στὸ μαγευτικὸ νησί, ἀκόρια καὶ μέσα στὴν ἐκκλησία τοῦ ἄλλου λαοφίλητου ἁγίου τῆς, τοῦ Διονυσίου Σιγούρου.

Στὸ ταξίδι αὐτὸ ὁ συγγραφέας θὰ ἐπισκεφθεῖ καὶ τρία σπίτια. Οἱ ἄνθρωποι πού τὰ κατοίκησαν ἔγραψαν λαμπρὲς σελίδες στὴν ἱστορία τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Πρόκειται γιὰ τὰ σπίτια - μνημεῖα τοῦ Γκαίτε στὴ Φραγκφούρτη, τοῦ Οὐγκώ στὴ Παρίσι καὶ τοῦ Μπετόβεν στὴ Βόνην. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγαπημένους ζωντανούς τῆς Εὐρώπης.

Τὸ 1961 βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὸ καινούργιο βιβλίο ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων τοῦ Πέτρου Χάρη, οἱ «Δαλματικές ἀκτές». Βασικὰ πρόκειται γιὰ τὴν ὥρα τῆς Ἀδριατικῆς. Ἐδῶ ἡ ἱστορία ἐπενεργεῖ πάνω στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη μ' ἓναν τρόπο ἀπόλυτα δικό τῆς καὶ προκαλεῖ συγκινήσεις πού φέρνουν τὴ μεγάλη ἀναστάτωση. Πολλὲς ὑπῆρξαν οἱ κρίσιμες στιγμὲς τῆς θάλασσας αὐτῆς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Πρὶν τὴν πούνε θάλασσα τῶν Δαλματῶν, ὀνομαζόταν Ἰόνιος κόλπος. Οἱ παλιὲς πολιτείες τῶν ἀκτῶν τῆς ἔχουν πάνω τους κάτι ἀπὸ τὴ συμπαθητικὴ πατίνα τοῦ χρόνου. Καὶ στὰ νερά τῶν πολιτειῶν αὐτῶν ἡ ἱστορία ἔλλαξε φύλλο μ' ἀσυνήθιστη διασύνη. Ἐδῶ δραματοποιήθηκε ἡ φοβερὴ ἀντιδικία τοῦ Πάπα Ἀλέξανδρου τοῦ Γ' καὶ τοῦ Γερμανοῦ Αὐτοκράτορα Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα. Ὁ δεύτερος ἀρνιόταν γιὰ σειρὰ ἐτῶν τὴν ἐγκόσμια ἐξουσία τοῦ πρώτου. Μὰ πρὶν διαδοῦν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ καυγά τους, ὁ Αὐτοκράτορας ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη ἀνάγκη τῶν γεγονότων νὰ προσκυνήσει τὸν πρῶτο στὴν πλατεία τοῦ ἁγίου Μάρκου, μπροστὰ στὸ πλῆθος.

Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρχίζει μιὰ ἄλλη ἱστορία πού μοιάζει μὲ παραμῦθι, μιὰ δὲν εἶταν τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ καλὰ ὑπολογισμένη πράξη πολιτικῆς σκοπιμότητας: ὁ ἐλέφ Πάπα, ἐτήσιος ἀρραβῶνας τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας μὲ τὴ θάλασσα: «Ἀδριατικὴ, δική μας θάλασσα, σὲ παντρεύομαι καὶ δείχνω τὴν ἀληθινὴ παντοτεινὴ κυριαρχία μας πάνω σου!»

Ὁ Πέτρος Χάρης καὶ στὸ κείμενό του αὐτό, προσεκτικὰ γραμμένο, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλα τὰ κείμενα τῆς πεζογραφίας του, ξέρει νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸ χρόνο τῆς ἱστορικῆς μνήμης, νὰ παίρνει ὅτι δοθᾷ τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν κατανόηση τοῦ σήμερα καὶ νὰ βγάζει τὸ συμπέρασμα του. Οἱ ἄνθρωποι στὶς παλιὲς πολιτείες τῶν Δαλματικῶν ἀκτῶν εἶναι κι αὐτοὶ ἓνα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα θεώρησής του. Τοὺς πλησιάζει ὅχι μὲ τὴν περιέργεια τοῦ ξένου, μὰ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ πολὺ προσφίλους καὶ ἀγαπημένου. Αὐτὸ γίνεται στὸ Κάτταρο, τὸ ἐπίνειο τῆς ὁμόσπονδης Γιουγκοσλαβικῆς δημοκρατίας τοῦ Μαυροβουνίου, αὐτὸ γίνεται καὶ στὴ Ραγούζα. Πρῶτα ἡ ἱστορία πού ἐξηγεῖ τὸν ἄνθρωπο κι ἔπειτα ὁ ἄνθρωπος πού ἐπαληθεύει τὴν ἱστορία.

Ἡ Ραγούζα πού οἱ χάρτες τῆς σημειώνουν μὲ τὸ νέο ὄνομα Ντουμπρόβνικ, εἶναι μιὰ μεσαιωνικὴ πολιτεία πού δέχεται στὰ μάτια τοῦ ἐπισκέπτη ὅπως ἀκριβῶς ξαναχτίστηκε ὕστερα ἀπὸ τὸν τρομερὸ σεισμὸ τοῦ 1667. Τότε εἶχε καταλυθεῖ ἀπὸ τὰ θεμέλιά της. Τὸ σύγχρονο κράτος δὲν ἔδωσε στὴν περιοχὴ τῆς ἄδεια εἰσόδου στὴν

ἀρχιτεκτονική τοῦ αἵωνα μας. Μόνο τὸ ἡλεκτρικὸ φῶς ἐπέτρεψε νὰ περάσει ἀφθονο καὶ διακριτικὸ. Τὰ τεῖχη τῆς εἶναι ἔργο ἀνθρώπων πού γινώριζαν νὰ συνταιριάζουν τὴν ἀνάγκη μὲ τὴν ὁμορφιά. Σ' αὐτὰ τὰ τεῖχη στάθηκε ἡ ματιά καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ταξιδιώτη Πέτρου Χάρη καὶ νὰ ποιοὺς λυρικοὺς τόνους διάλεξε νὰ τὰ τραγουδήσει: «Ἐχουν φωνὴ τὰ τεῖχη τῆς Ραγούζας, μίλησαν μὲ τοὺς ἀνθρώπους μακρυνῶν χρόνων, μιλοῦν καὶ μὲ τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους, τουλάχιστον μὲ ὅσους ξέρουν νὰ τὴν ἀκούσουν καὶ νὰ τὴν καταλάβουν αὐτὴ τὴ φωνή, καὶ μποροῦν πολλὰ νὰ ποῦν, πολλὰ νὰ διηγηθοῦν, πολλὰ νὰ διδάξουν. Κι ἔτσι ὅπως τὰ διατηροῦν μὲ πολλὴ πείρα, ἡ φωνὴ τους εἶναι σχεδὸν νεανικὴ, δὲ δείχνει κούραση, θγαίνει ἀπὸ σῶμα ζωντανό, πού δὲ λύγισε κάτω ἀπὸ τοὺς αἰῶνες».

Τὸν κλειστό, σχεδὸν οἰκεῖο χῶρο τῶν παλιῶν πολιτειῶν τῆς Δαλματικῆς θάλασσας θυμίζουν οἱ νέες περιπλανήσεις τοῦ Πέτρου Χάρη στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο. «Βράχια, κουπιὰ καὶ ὄνειρα» ἐπιγράφει τὰ κέρδη τῆς νέας του πνευματικῆς ἐξόριστης. Τὸ βιβλίο τοῦτο κυκλοφόρησε τὸ 1962 καὶ μᾶς φέρνει σ' ἀμείση λυτρωτικὴ ἐπαφὴ μὲ τὴ σάρκα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πατρίδας μας. Πρόκειται γιὰ δέκα πυκνὰ κεφάλαια λυρικῆς γεωγραφίας παλαιῶν κυρίως πολιτειῶν, ὅπως εἶναι τ' Ἀνάπλι, ἡ Μονεμβασιά, ἡ καστροπολιτεία τοῦ Ἐπαχτου, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σκιάθος.

Στὸ βιβλίο τοῦτο, ὁ συγγραφέας ἀπὸ τὸ τοπίο πηγαίνει στὴν ἱστορία κι ἀπὸ ἐκεῖ στὸν ἄνθρωπο τῆς ἱστορίας γιὰ νὰ φτάσει στὸν σημερινὸ Ἕλληνα πού μάχεται μὲ τὴ ζωὴ, μεταμορφώνοντας τὸν ἠθικὸ καὶ ὕλικό του ἀγῶνα σὲ παρήγορο τραγοῦδι ὁμορφιάς καὶ ζωῆς.

Οἱ φωνές τῶν πολιτειῶν τούτων μᾶς γυρίζουν στὰ περασμένα, γυρεύοντας μιὰ δικαιοσύνη τους στὴ ζωὴ μας. Τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, σπίτια, κάστρα, λιμάνια, μαρτυροῦν γιὰ τὸ πόσο κινδύνεψαν, γιὰ τὸ πόσο ἀκριθὰ πλήρωσαν κάθε φορὰ τὴ λευτεριά τους, ἐνῶ ταυτόχρονα μάχονταν καὶ μὲ ἔργα πολιτισμοῦ πού τοῦ ἐξαπαλίζαν ἐνὸς ἄλλου εἶδους ψυχικὴ ἱσσορροπία. Ἡ Ἑλλάδα νιώθει νὰ σὲ πληγώνει ὅπου καὶ νὰ τὴν ἀγγίξεις στὴν ἱστορία τῆς, στὰ τοπία τῆς, στοὺς σημερινοὺς βασανισμένους κατοίκους τῆς.

Ἐδῶ μιὰ ξύλινη καστρόπορτα ντυμένη στὸ σίδηρο προσπαθεῖ ν' ἀσφαλίζει πολὺτιμες ζωές. Πιὸ ἐκεῖ ὁ θρόλος ἐνὸς ἀνθρώπου, μιὰς ομάδας ἀνθρώπων πού ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν ἐλόκληρο τὸ μυστικὸ τους κι ὅλο τὸ μυστήριό κάποιας ἡρωικῆς προσφορᾶς τους.

Τὰ παλιὰ κτίσματα καὶ ἰδιαιτέρως τὰ κάστρα, φαίνεται νὰ συγκινοῦν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο κτίσμα τὸν περιηγητή. Ἴσως γιὰτὶ δέχονταν στενὰ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν ἱστορία καὶ τούτῃ μὲ τὸ φυσικὸ τοπίο, δημιουργώντας ἔτσι μιὰ ὑπερβατικὴ «μικτὴ ἀλλὰ νόμιμη» κατάσταση, ὅπου ὁ κόσμος τῆς ψυχῆς ἔχει τὸν πρῶτο λόγο πᾶνω σ' ὅλα τ' ἀνθρώπινα. Καὶ νά, πῶς βλέπει τὸ μικρὸ βενετσιάνικο λιμανάκι τοῦ Ἐπαχτου ὁ συγγραφέας: «Αὐτὸ εἶναι τὸ λιμανάκι τῆς Ναυπάκτου: φυλάει τὴ γαλήνη νὰ μὴ θγεῖ! Καὶ δὲν εἶναι λιγότερη ἢ γαλήνη ἀπ' ὅση λείει ὁ στίχος. Σίγουρα θὰ πνιγεῖ μέσα τῆς ἡ φουρτούνα μὲ ὅση ὀρμὴ κι ἂν ἔρθει, μὲ ὅση μανία. Τὸ λιμανάκι τῆς Ναυπάκτου δὲν εἶναι μόνο ἓνα στέρεο ἔργο. Εἶναι κι ἓνα μυστικὸ τοῦ παλιοῦ καιροῦ, μιὰ δύναμη καὶ μιὰ μαγεία. Αἰῶνες τώρα δείχνει τὴν ἀντοχή του στὸ νερό, λὲς κι ἔχει χτιστεῖ μὲ βαριά κι ἀκατάλυτη ὕλη. Καὶ ὅμως μοιάζει μὲ σκηνικὸ θαλασσινὸ θεατρικὸ ἔργο, πού λίγο νὰ φυσήξει ὁ ἄνεμος θὰ τὸ πάρει ἔξω στὴ θάλασσα. Μιὰ ζωγραφιά αὐτὸ τὸ λιμανάκι. Ζωγραφικὸ θέμα κι ἐλόκληρη ἡ Ναύπακτος. Ἀπ' ὅπου κι ἂν τὴν δεῖς, θὰ βρεῖς ζωηρὴ ἰδιότητα. Καὶ πέρα κ' ἐντὶκυ, στὴν Πελοπόννησο, νὰ ρίξεις τὴ ματιά σου, θὰ δέσεις τὴ ζωγραφιά μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὸ Παναχαϊκὸ καὶ ὅχις πολλὴ κι ὁμορφὴ Ἑλλάδα».

Οἱ συμπαθητικὲς παλιὲς πολιτείες τῶν ἡσυχῶν ἐλληνικῶν θαλασσῶν ξέρουν νὰ

ξεχωρίζουν από μακριά τὸν καλοπροαίρετο ταξιδιώτη πὺς τὴς πλησιάζει, κι ἀπὸ μακριά τὸν καλωσορίζουν μὲ τὸ ἰδιαιτέρου ἢ κάθε μιὰ τοὺς ὕψος, δεῖχνοντάς του τὰ τεκμήρια τῆς γνησιότητάς τους. Εἶναι σὰ νὰ τοῦ λένε: «Νὰ τὸ κάστρο μου, νὰ τὰ χρόνια μου». Αὐτὴ τῇ φωνῇ θ' ἀκούσουμε στ' Ἀνάπλι, αὐτὴ καὶ στὴν πανέμορφη νύφη τοῦ Κορινθιακοῦ τῇ Ναύπακτο. Ἀλλὰ ἔχουν κι ἄλλα σημάδια εὐγένειας πάνω τους οἱ μικρὲς πολιτεῖες καὶ θέλουν νὰ μᾶς τὰ παρουσιάσουν. Ἔχουν καὶ τοὺς πνευματικούς ληξιαρχοὺς τῆς ζωῆς τους, τοὺς συγγραφεῖς. Ὁ Ἐπαχτος, τὸ Βλαχογιάννη καὶ τὸν Ἀθάνα, ἢ Ζάκυνθος τὸν Ξενοπούλου, ἢ Σκιαθὸς τὸν Παπαδιαμάντη καὶ πάει λέγοντας. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι πὺς θέλησαν νὰ ἰδοῦνε πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, νὰ περάσουν τὴ φλούδα τῶν φαινομένων καὶ νὰ ἐρευνήσουν τοὺς κόσμους πὺς σκεπάζει, τὴς δυνάμεις καὶ τὴς ὁμορφάδες πὺς μὲ τὴς φροντίδα καὶ φιλαρέσκεια ἀποσκεπάζει.

Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλλάδα τῶν θράχων καὶ τοῦ θαλασσινοῦ κύματος, ἡ φτενὴ λίγη γῆ «πὺς ὅσο ἀπομακρύνεσαι τρέχει ἀπὸ πίσω σου ὁλόενα πιὸ μεγάλη καὶ πιὸ κυρίαρχη».

Κι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοῦ περιορισμένου ὕλικου χώρου, στὴν ἀπέραντη ἀπλωσιὰ τῆς Κίνας μὲ τὰ ἑφτακόσια ἑκατομμύρια κατοίκους. Τὸ βιβλίο τοῦ Πέτρου Χάρη «Ἡ Κίνα ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη» κυκλοφόρησε τὸ 1961, κι ἀμέσως καταξιώθηκε σὰν ἡ σοβαρότερη ἑλληνικὴ μεταπολεμικὴ πνευματικὴ πρόσβαση πρὸς τὴ μεγάλη ἐποχὴ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας. Προηγήθηκε ὁ Καζαντζάκης, μιὰ μίλησε σὲ μιὰ ἄλλη γλώσσα καὶ γιὰ μιὰ ἄλλη ἐποχὴ. Εἶταν ἡ κρίσιμη μεταβατικὴ ἐποχὴ πὺς τὸ πνεῦμα τῆς παλιᾶς Κίνας δὲν εἶχε ἀκόμα πεθάνει καὶ τῆς νέας δὲν εἶχε ἀκόμα παγιωθεῖ.

Ὁ Πέτρος Χάρης ἐπισκέπτεται τὴν Κίνα ὅχι σ' ἐποχὴ μεσοδασιλείας κι ἀστάθειας, ἀλλὰ σὲ μιὰ ὥρα πὺς ἡ χώρα εἶχε τὴ δύναμη νὰ δείξει τὸ ἓνα καὶ μοναδικὸ ὕλικο, πολιτικὸ καὶ πολιτισμικὸ πρόσωπό της. Κ' εἶχε ἀκόμα ἡ χώρα αὐτὴ τὴ δύναμη νὰ δείξει στὸν ἐπισκέπτη τοῦ 1958 πολλὰ ἀπὸ τὰ μυστικά της, ζητώντας του μόνη ἀντίχαρη τὴν κατανόησή της ὡς γεωγραφικοῦ χώρου καὶ ὡς ματωμένης κονίστρας τῶν ἀσίγαστων συγκρούσεων τῆς ἱστορίας.

Ὁ δυτικὸς ἄνθρωπος, πὺς ἐπισκέπτεται γιὰ πρώτη φορὰ τὴ χώρα αὐτὴ, εἶναι φυσικὸ νὰ θρίσκειται σὲ μιὰ κατάσταση ἀγαμῶνῆς. Ἡ Κίνα στὴς δεκαετίες τοῦ 1950 καὶ 1960 θρίσκόταν χτὴν δξύτερη πνευματικὴ τῆς ἀδιαλλαξία. Μὰ γιὰ τὸν πληροφορημένο, τοῦτο δὲν συνέβαινε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ μακραίωνη ἱστορία της. Κι ἄλλες φορὲς σπάραξαν τὸ κίτρινο κορμὶ τῆς φοδερῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνακατατάξεως κι ὅχι σὲ μικρότερη ἔκταση ἀπὸ τὴς ἀνακατατάξεις πὺς γινώρισε ἰδιαίτερα στὴς δύο παραπάνω δεκαετίες. Κι ὅλες αὐτὲς οἱ ἀλλαγὲς ὑπῆρξαν καρποὶ ἀνάγκης καὶ τόλμης. Μὰ κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους τῆς μεγάλης αὐτῆς γῆς ὁ ταξιδιώτης σίγουρα ἔχει νὰ μάθει περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ τοῦ ἐμπιστεύονταν τὰ βιβλία γιὰτὶ «πλὰι σὲ μιὰ καρδιὰ συχνὰ ἀκούς περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔχουν νὰ σοῦ ἀποκαλύψουν χιλιάδες σελίδες».

Τῇ σοφίᾳ τοῦ παλιοῦ καιροῦ, οἱ ἄνθρωποι στὰ χρόνια τοῦ Μάρκο Πόλο τὴν κατακτοῦσαν χωρὶς νὰ τὴν κυνηγήσουν. Ὁ σημερινὸς ταξιδιώτης πὺς κατεβαίνει στὴν ξένη χώρα, κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, πρέπει νὰ διαστεῖ νὰ ρωτήσῃ, νὰ διαβάσῃ, νὰ ἐρριστεῖ πληροφορίες ἀπὸ ὅποια πηγὴ θὰ εἶταν πρόθυμη νὰ τὴς προσφέρει. Ἀκόμα γιὰ τὴν κατανόησή τοῦ κόσμου τῆς Κίνας, ὁ ἐπισκέπτης συναντᾷ κι ἔναν ἀπρόοπτο ἀνασταλτικὸ παράγοντα: τὸν δυτικὸ ἄνθρωπο πὺς ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀφήσῃ στὴν Εὐρώπη. Αὐτὸ τὸν ἄνθρωπο, ὁ Μάρκο Πόλο πὺς ἀκολούθησε τὸν παλιὸ ἐμπορικὸ δρόμο πὺς περνοῦσε ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία, τὴν Περσία καὶ τὴ Βακτριανή, κατάφερε νὰ τὸν ἀποβάλλῃ κατὰ τὴν πορεία του. Μὰ ὁ σημερινὸς οὐρανοκατέβατος ἐπισκέπτης δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν πίστωση χρόνου. Γι' αὐτὸ κι εἶναι ἀναγκασμένος, γιὰ νὰ μπορέσῃ

νά συλλάβει τούς δυνατότερους τουλάχιστον παλμούς τῆς καρδιάς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, νά ἐντείνει ὅλες τίς πνευματικές του λειτουργίες.

Τίς πρώτες πληροφορίες γιά τὸ λαὸ τοῦτο τίς παίρνει ὁ ταξιδιώτης τοῦ χρονικοῦ πού μᾶς ἀπασχολεῖ, ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονική. Ἡ τέχνη αὐτὴ μαρτυροῦν πάντοτε πολλὰ γιά τίς συνήθειες, τίς προτιμήσεις καὶ τίς ιδιοτροπίες του. Ἀπὸ μακριὰ φωνάζει πῶς ζοῦν ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι, τί ἀγαποῦν καὶ τί ἀποφεύγουν. Ἔτσι καθὼς τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ νέα κτίρια εἶναι ὑποταγμένα στὴν καλαισθησία ψυχῶν πού δὲν ἀνέχονται τὴν δυσαρμονία καὶ τὴν ἀνταρσία στὴν παράδοση, βγάξει κανεὶς τὸ ἀδιάστο συμπέρασμα γιά τὸ πνεῦμα νοικοκυρωσύνης πού ἐπικρατεῖ στῇ νέα Κίνα πού ἀρχισε νά μετράει τὰ χρόνια της ἀπὸ τὴν Πρώτῃ Ὀκτωβρίου 1949, ἡμέρα πού ἀνακηρύχτηκε σὲ Λαϊκὴ Δημοκρατία.

Μὰ μέσα κι ἔξω ἀπὸ τὰ καλαισθητὰ κτίρια θρίσκεται ὁ Κινέζος πού προσπαθεῖ νὰ σὲ καταλάβει καθὼς κι ἐσὺ αὐτόν, πού πασχίζει νὰ σ' ἐρμηνεύσει μὲ τὰ μάτια του. Κι ἔχουν τὰ μάτια αὐτὰ πολλαπλὴ χρησιμότητα καὶ γοητεία καθὼς θὰ παρατηρήσει σὲ μιὰ πυκνὴ παράγραφον τοῦ βιβλίου του ὁ Πέτρος Χάρης: «Τὰ κινέζικα μάτια δὲν τὰ σχεδίασε μόνον διαφορετικὰ ὁ Πλάστης, τὰ ἔκαστε καὶ νά βλέπουν διαφορετικὰ καὶ πολὺ νά μιλοῦν ὅταν θέλουν καὶ πολὺ νά σωπαίνουν ὅταν εἶναι ἀνάγκη. Κι ἔχουν δίκιο ὅσοι εἶπαν ὅτι πολὺ φοβήθηκαν τὰ κινέζικα μάτια. Ὅχι γιατί δεῖχνουν ἔχθρα καὶ ἀπειλοῦν τὸν Εὐρωπαῖο ἢ καὶ ὅποιους ἄλλους πού πολὺ κακομεταχειρίστηκαν τὴν Κίνα, ἀλλὰ γιατί κάθε ζευγάρι κινέζικα μάτια εἶναι κ' ἓνα αἶνιγμα, πού ἐμεῖς δὲν μπορούμε, ἴσως δὲ θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ τὸ λύσουμε».

Ψάχνει ὁ ταξιδιώτης, διαβάζει νά ξεψαχνίσει μιὰ ὀλόκληρη ἐπανάσταση γιά νὰ καθορίσει τὴ γενικότερη θέση της στὸ σύγχρονο κόσμον. Ρωτᾷ καὶ γιά τούς γέρους· δὲν τοὺς πολυβλέπει στίς κινήσεις τους. Θὰ τὸν πληροφορήσουν πῶς ἡ ἐπανάσταση ποτὲ δὲ στηρίζεται στοὺς γέρους, κι ἂν δὲν τοὺς ἀποδιώχνει δὲν τοὺς χρησιμοποιεῖ. Ρωτᾷ γιά τὸ κινέζικο ιδεόγραμμα, τὸ αὐτόνομο αὐτὸ καλλιτέχνημα πού δὲν εἶναι ἓνα ψηφίον ἀλφαβήτου, μὰ μιὰ ὀλόκληρη κατάσταση, ἓνα πράγμα, ἓνα φυτό, ἓνα ζῶον, ἓνας ἄνθρωπος. Ρωτᾷ καὶ γιά τὸν ἀκοίμητο ἔχθρὸ τοῦ καθεστώτος τοῦ Τσάγκ Κάι Σέκ πού οἱ ἄνθρωποι του τίς νύχτες παραμονεύουν νά ρίξουν τὸ μαχαίρι τους στὸν ξένο, γιά νὰ ἀποδειχθεῖ ἔτσι ἀνίκανον τὸ νέο καθεστῶς νὰ κρατήσῃ τὴν τάξιν. Ρωτᾷ γιά τὸν ἐργαζόμενον πού θεωρεῖ τὸ φιλοδῶρημα προσβολή. Ρωτᾷ γιά τὴν τέχνη, γιά τὴ Σιλὰ (Ἑλλάδα) πού τοὺς εἶναι γνωστὴ καὶ γιά τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ λογοτεχνία πού τοὺς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστη. Ρωτᾷ ἀκόμα γιά τὸ θάνατον καὶ τὴ θρησκεία, τὴν παλιὰ καὶ τὴ σύγχρονη — τὸν κομμουνισμό — καὶ ὀργανώνει τοῦτη τὴ θαυμάσια σελίδα, γεμάτη παρατηρητικότητα κι ὄριμη κρίση: «Βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Κινέζοι δὲ φοβοῦνται τὸ θάνατον, δὲν τὸν σκέπτονται, δὲν προτετοιμάζονται γιά τὸ πῆδημα ἀπὸ τὴν ἀπάνω στὴν κάτω ζωὴ. Δὲν ἔχουν θρησκευτικὴ πίστη πού νὰ γίνεταί ὁ ἄθρο ζωῆς ἢ ἐμπόδιο στῇ ζωή, — καὶ σὲ τοῦτο ὁ κινέζικος κομμουνισμός στάθηκε πιὸ τυχερός, γιατί δὲν εἶχε νὰ παλαίψῃ μὲ τὴ θρησκεία, πού δύσκολα, σπάνια χάνει τὴ μάχην της, ἀκόμα κι ὅταν ἔχει ν' ἀναμεικτρηθεῖ μὲ κατὰλύτῃ ἀσυγκράτητο ὅπως εἶναι ὁ ιδεολογικὸς φανατισμός, θρησκεία κι αὐτός, νέα θρησκεία μάλιστα, γι' αὐτὸ καὶ πιὸ ἐπικίνδυνον, στάθηκε λοιπὸν ὁ κινέζικος κομμουνισμός πιὸ τυχερός, λ.χ. ἀπὸ τὸν πολωνικόν, πού ἀκόμα δὲν καταφέρνει νὰ μετακινήσῃ ἀπὸ πολλὰς καίριες θέσεις του τὸν Καθολικισμό, — δὲν ἔχουν, εἶπαμε, οἱ Κινέζοι θρησκευτικὴ πίστη πού νὰ ρυθμίζει τὴ ζωὴ τους, δὲν ἔχουν μεταφυσικὰς ἀντισυχνίες».

Τὸ ταξίδι τῆς Κίνας τροφοδότησε τὸ συγγραφέα μὲ τρομαχτικὰς ἐμπειρίες. Αὐτὴ ἡ πελώρια κίτρινη χελώνα ἔπρεπε νὰ βγάλει φτερά γιά νὰ συγχρονιστεῖ μὲ τὸν καιρὸ μας, κι ἔβγαλε φτερά. Μεθοδὸς της, ἡ ἀπόλυτη ιδεολογικὴ ἀδιαλλαξία πού φέρνει

τὸ θαῦμα ἢ τὴν καταστροφή. Τελικὰ ὁ συγγραφέας γυρίζει στὴν ἀφετηρία του, φέρνοντας μέσα του πολλὰ ἀναπάντητα ἐρωτήματα. Ξέροι πῶς τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὰ θὰ τὴ δώσει ὁ χρόνος ποὺ ἐλέγχει τὰ πεπρωμένα τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ πέντε ταξιδιωτικὰ κείμενα ποὺ ἀκολουθοῦν τὸ ταξιδιωτικὸ τῆς Κίνας, δὲν τυπώθηκαν σὲ ξεχωριστὸ διδλίο, ἀλλὰ παρουσιάστηκαν γιὰ πρώτη φορά στὸ διδλίο - ἐπιτομὴ ὁλόκληρης τῆς ταξιδιωτικῆς πεζογραφίας τοῦ Πέτρου Χάρη μὲ τὸν τίτλο ποὺ μνημονόψαμε καὶ παραπάνω, «Ἀπὸ τὸν πανάρχαιον στὸν καινούργιο κόσμον» ποὺ κυκλοφόρησε τὸ 1970.

Προτάσσεται «Ὁ βουλγαρικὸς χῶρος». Πρόκειται γιὰ ἓνα σύντομο ταξίδι μὲ μεγάλη ὁμως, γιὰ τὴν ἐποχὴ, πολιτικὴ σημασία. Ὁ συγγραφέας συνόδευε στὴ γειτονικὴ μας χώρα τὸν ὑπουργὸ ἐξωτερικῶν, στὴν προσπάθεια τῶν δύο Κυβερνήσεων νὰ σήσουν τὸ πυρὸν παρελθόν. Πήγαιναν νὰ ἐδραμεῖσουν τὴ φιλία μ' ἓνα λαὸ ποὺ μὰς χόριζαν πολλὰ. Καὶ πέτυχαν στὴν ἀποστολὴ τους αὐτὴ, καθὼς κι ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὄρθηκαν τὴν ἴδια καλὴ βουλή ἀνταπόκριση.

Μὰ ἡ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὰ πράγματα ὑπῆρξε καὶ στὸ ταξίδι αὐτὸ ὁ καταλύτης ποὺ ἔκανε τὴν ὁμορφὴ καὶ πλούσια χώρα τῶν Βουλγάρων νὰ περάσει ὁλόκληρη κι αὐθεντικὴ στὸν αἰσθηματικὸ κόσμον τοῦ συγγραφέα, ποὺ παρὰ τὴ λιγὸχρονη διαμονή του ἐκεῖ, κατάρφερε τὴν ψυχρὴ γεωγραφία τοῦ τοπίου νὰ τὴν σπουδάσει ὡς ζεστὴ καὶ προσηνὴ ἀνθρωπογεωγραφία.

Τὸ ἴδιο, θὰ λέγαμε, τοῦ συνέβη καὶ στὸ ταξίδι του στὴν πανάρχαια γῆ τοῦ Ἰσραὴλ μὲ τὸν ἓνα Θεὸ καὶ τοὺς πολλοὺς προφήτες του, ποὺ οἱ πιστοὶ τους ὡς τὰ σήμερα βρίσκουν πάντοτε τὸν τρόπο νὰ ἀλληλοεξεντὼνουνται. Μὰ ὅσο κι ἂν ἤθελε νὰ ἰδεῖ ἀπὸ κοντὰ τοὺς ζωντανούς ἀνθρώπους τοῦ καθημερινοῦ μόχθου καὶ τὴ νέα πραγματικότητά ποὺ ὁλοένα ἀπλώνεται καὶ συμπληρώνεται ὥσπου ἀγγίζει σχεδὸν τὰ ὅρια τοῦ θαύματος, ἡ ἱστορία κι ὁ θρύλος τὸν κυνηγοῦσε σὲ κάθε θῆμα του.

Μὰ ὥστόσο χάρηκε τὸν ρωτοπόρο Ἰσραηλῆτη ποὺ ὄνειρεύτηκε νὰ δώσει τέλος στὴ διασπορά δένοντας τὴ νέα μοῖρα του μὲ τίς παλιές του ρίζες. Παρακολούθησε τὸ ἐπιτυχημένο πείραμα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κιμπούτς μὰ στάθηκε μ' ἐνδιαφέρον καὶ μπροστὰ στὴν ἐπιβλητικὴ παρουσία τοῦ καπιταλισμοῦ στίς ποικίλες μορφές του. Ἀκόμα, διασταυρώνοντας τὰ θήματά του μὲ τὰ θήματα χιλιάδων ἄλλων γηγενῶν Μουσουλμάνων, Ἑβραίων καὶ Χριστιανῶν, πλησίασε πιὸ πολὺ τὴν ἀθάνατη ψυχὴ τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου ποὺ ἔχει, κάθε φορὰ ποὺ τὸ καλεῖ ἡ ἀνάγκη, νὰ ποτίξει τοὺς ἀστέρους Θεοῦ του μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα. Κάποια ἀπὸ τὰ θήματά του αὐτὰ τὸν ἔφεραν κοντὰ καὶ στὴ ζωντανὴ παρουσία τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξιας, καὶ τὴ χάρηκε πολὺ τὴν ἐπικοινωνία αὐτὴ ὁ συγγραφέας.

Θαρρῶ πῶς τὸ ταξίδι αὐτό, ἔτσι καθὼς ξεδιπλώνεται ζεστὸ στίς σελίδες τοῦ διδλίου του, ἀποτέλεσαν γιὰ τὸν Πέτρο Χάρη ἓνα ζεῖδωρο ἀναθάπτισμα στίς καλύστερες πηγές τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς.

Οἱ σελίδες τῆς «Φλωρεντίας» εἶναι ἓνα διασπικτό, μὰ χαρούμενο μῆνυμα τοῦ συγγραφέα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πῶς οἱ θησαυροὶ τῆς τέχνης στὴ χώρα τοῦ Δάντη σηκώνουν καὶ πάλι τὸ πνευματικὸ τους ἀνάστημα, ἀπείραχτοι ἀπὸ τὸ φοβερὸ θυμὸ τοῦ ποταμοῦ Ἄρνου, ποὺ ξεχείλησε πλημμυρίζοντας τὴν ἱστορικὴ πολιτεία. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας κρίνει πῶς δὲν χρειάζεται νὰ προχωρήσει περισσότερο, ἀφοῦ ἔδωσε τὴν καλὴ του τοῦτη εἰδηση, καὶ καταλήγει: «ἡ θεωρητικὴ ἦταν μεγάλη. Ἡ τέχνη ὁμως στάθηκε ἀπάνω ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ, σὰ νέα Κιβωτός, καὶ δίνει πάντα στὸν ἄνθρωπο χαρὰ καὶ κουράγιο».

Τὸ ταξίδι τῆς Τουρκίας ἔγινε τὸ 1946. Τότε τοὺς δύο λαοὺς μας δὲν τοὺς χώριζε οὔτε ἡ Κύπρος οὔτε τὸ Αἰγαῖο. Γι' αὐτό, ἴσως, καὶ οἱ τόνοι τῆς περιγραφῆς εἶναι ζεστοί. Τὸ τοπίο συμβαδίζει μὲ τὴν ψυχικὴ κατάστασι τοῦ λαοῦ. Πλεῖστες κι ὁμορφιὰ τὰ χαρακτηρίζει καὶ τὰ δύο. Εἴταν εἰδυλλιακὰς οἱ ὥρες ἐκεῖνες ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς

Ἑλληνας τῆς Πόλης, παρά τὸ τρομερὸ χάραξί τοῦ «βαρλίκ» ποὺ ἐπιβαλόταν μόνο στοὺς ξένους. Μὰ δὲν εἶταν μόνον οἱ μειονότητες καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἐλληνικὴ ποὺ σόβιζαν τοὺς ἰθύνοντες τῆς νέας Τουρκίας. Ἀρκετὰ ἐπίφοβος εἶταν κι ὁ προκεμαλικὸς κόσμος ποὺ ἀνάπνεε κυρίως στὴν ἐνδοχώρα καὶ ποὺ κανεῖς δὲ μπορούσε νὰ βεβαιώσει ὅτι εἶταν ἀνίσχυρος. Ἐπρεπε νᾶρθεῖ ἡ ὥρα τῆς περισικῆς ἐπανάστασης γιὰ νὰ ἰδοῦμε πόσο ἐπίφοβος εἶναι ὁ παλιὸς αὐτὸς κόσμος τοῦ κορανίου. Μὰ ἡ καρδιά τῆς Τουρκίας ποὺ χτυπάει στὴν Πόλη κι ὁ νοῦς τῆς ποὺ δουλεύει στὴν Ἀγκυρα, ἐλέγχονται καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ τὸ κράτος. Ἔτσι, «ὅ,τι ἀποφασίσει ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὅ,τι θεριμάνει ἡ ψυχὴ θὰ κανονίσουν τὴν πορεία καὶ θὰ πλάσσουν τὴ μοῖρα τῆς σημερινῆς Τουρκίας».

Ἀκολουθεῖ «ὁ Ἰσπανικὸς θρύλος». Πρόκειται γιὰ ἕναν κόσμον ποὺ ἐνῶ βρίσκεται στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Μεσογείου ἐν τούτοις μᾶς εἶναι πολὺ συγγενικὸς ὡς νοστροπία καὶ ὕφος ζωῆς.

Καὶ στὴ χώρα τοῦ Θεοβάντες καὶ τοῦ Γκόγια μιλάει πολὺ καθαρά ἡ Ἱστορία μὲ τὸ στόμα τοῦ τοπίου, τῶν κτισμάτων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ εἶπαμε ἤδη πόση ἔμφαση δίνει στὸν παράγοντα ἄνθρωπος ὁ συγγραφέας. Αὐτὸς κρατᾷ τὸ κλειδί γιὰ ὅλες τὶς μανταλωμένες πόρτες τοῦ ξένου τόπου. Πλησιάζοντας τὸν ἄνθρωπο, σχετίζεται μὲ τὸν τόπο κ' οἱ δύσκολοι δρόμοι μπροστὰ του ἐξομαλύνονται, ἐνῶ τὰ διάφορα μυστικὰ καὶ μυστήρια γίνονται κοινότατα ἀποκαλύφει.

Φάνοντας στὸ τέλος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ταξιδιωτικοῦ βιβλίου, δὲν ἔχω τὴν αὐταπάτη πὼς ἐξάντλησα τὸ θέμα, γιατί τὸ ταξίδι κι ὁ ταξιδιώτης εἶναι πάντα νάτι παραπάνω ἀπὸ θέμα, εἶναι ἡ ἴδια ἡ πολυδύναμη ζωὴ σ' ὅ,τι πιὸ ἀληθινὸ διαθέτει.

Ὁ Πέτρος Χάρης ἀποδεικνύεται καὶ στὶς σελίδες τῆς ταξιδιωτικῆς πεζογραφίας ἕνας συγκροτημένος τεχνίτης τοῦ λόγου ποὺ μὲ τὴ λαγαρότητα τῆς φωνῆς του καὶ τὴν εὐστοχίαν κρίσει του ἀποτελεῖ θαυμάσιο δὴγρό μας στοὺς χώρους τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς, ὅπου μᾶς ξεναγεῖ μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τῶν ταξιδιωτικῶν του κειμένων. Ἀγάπησε πολὺ τὸ ταξίδι, ἀγάπησε τὴν ξένη γῆ, μὰ πιὸ πολὺ ἀγάπησε τὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι παντοῦ ὁ ἴδιος, σηκώνει παντοῦ τὸ βάρος τοῦ κοινοῦ πεπρωμένου καὶ προχωρεῖ παντοῦ γιὰ τὴν πραγματοποιήσῃ τοῦ ἴδιου στόχου: μέσω τοῦ ἀγῶνα του γιὰ εὐημερία καὶ ἐλευθερία, νὰ τελειωθεῖ ἠθικά, γενόμενος ἄθιος τῆς πολυπόθητης παγκόσμιας ἀλληλοκατανόησης καὶ ἀγάπης.

Η ΑΥΤΟΝΟΜΗΣΗ

Λόγος γενετικὸς αὐτοδύναμης ἀρχῆς

Σπάσιμο τῆς Ἀρχέτυπης Εἰκόνας

Ἀνάστροφη κίνηση στὶς ρίζες καὶ ρυθμὸς φωτιᾶς
στὸ συμπαγὲς τῆς μελανοσπόνδυλης ἄγνοιας. Μανία
τροχήλατος

οἱ ὑπερπόντιες ἐντάσεις λυτρωτικῆς ἐπίγνωσης
τῆς ὑπαρξιακῆς ἀρχῆς στὶς τροχιὰς τῶν μαντείων.

Πάνω ἢ πολιτικὴ ἄντυγα σὲ θύελλα αἰνιγματικὴ
κόρη ποικιλωδὸς ποὺ ματοφράζει τὰ σταυροδρόμια
δίχτυ τῆς μοῖρας. Πάνοπλη τώρα ἡ γνώση μάχεται

καὶ συντρίβει εἰδῶλα καὶ τέρατα

γραφῇ συνθέτοντας στοὺς ἀδιέξοδους δρόμους.

Καιροὶ θριάμβου Θρόνοι οἰκουμενικοὶ

Ὁ ἔρωτας φῶς συμφωνικὸ τοῦ ὄνειρου τοῦ κόσμου, ἀνατολὴ Βεβαίωσης.

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΡΟΥΜΑΝΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

I

ΝΤΕ - ΡΕ ΠΟΠΕΣΚΟΥ*

Μετάφραση (ἀπὸ τὰ ρουμανικά)

ΛΑΜΠΡΟΥ ΖΙΩΓΑ

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὰ νερά κυλούσαν κατὰ τὴν κοιλάδα ἀργά, χωρὶς διακοπή. Τὰ παιδιά ἀνέβαιναν ξυπόλυτα κατὰ τὸ λόφο βαδίζοντας ἀντίστροφα μὲ τὸ ρυάκι ποὺ κατηφόριζε.

Τὰ νερά κυλούσαν πάνω ἀπ' τὶς σκιές ποῦκαναν οἱ λευκές καὶ μέσα τους τσαλαβουτούσαν τὰ παιδιά, καταβρέχοντας τὸνα - τ' ἄλλο μὲ ξεφωνητά. Φοροῦσαν ὅλα μακρὰ ἄσπρα ποικίμια, κορίτσια κι' ἀγόρια, ποῦχαν κολλήσει ἀπάνω τους κι' ἔκαναν νὰ ξεχωρίζουν οἱ κοιλίες τους σὰν στρογγυλά πεπόνια. Τὰ μαλλιά τους γυάλιζαν θρεγμένα σὰν νὰ τὰ πασάλειψες μὲ λάδι.

— "ὦχ! ἔκαν' ἓνα θλογιάρικο καὶ ξάπλωσε μὲ τὴν κοιλιά μὲς στὸ νερό καὶ κλωτσούσε μὲ τὰ πόδια σὰν, τάχα, νὰ κολυμπούσε. "ὦχ καὶ τί καλὰ ποῦναι ἔτσι!

Τὰ κορίτσια τὸν περιγελοῦσαν ρίχνοντας μὲ τὰ χέρια στὰ μέτωπά τους νερό γιὰ νὰ δροσιστοῦν.

— Διῶξε μπρὲ τὰ γελάδια ἀπ' τὸ τριφύλλι! φώναξε μιὰ κοπελλούδα μ' ἀνασχηματισμένη μύτη σ' ἓνα ξεδοντιάρικο ἀγόρι μὲ κατσαρά μαλλιά.

Εὐθὺς ἐκεῖνο ὁγῆκε ἀπ' τὸ νερό κι' ἔφυγε μὲ τὰ χέρια ἀπλωτά κάνοντας μὲ τὰ χεῖλιά του τὸ βουητὸ τοῦ ἀεροπλάνου.

"Εβγαλε ἀμέσως τὰ βῶδια ποὺ μπήκαν στὸ τριφύλλι καὶ μερικά ποὺ μπήκαν σὲ μιὰ διπλανὴ καλαμπουκιά καὶ γύρισε λαχανιάζοντας στὴ συντροφιά του.

— Ξέρεις... ἔκανε. "Ο Λουνίλας σου εἶναι τρελλός. Θαρρῶ πὼς τὸν τσίμπησε νταβάνι. Φεύγει καὶ δὲν πιάνεται.

— Εἶναι θῶδι ἀπὸ ράτσα, ρέ! Δὲν εἶναι σὰν τὸν δικόνε σου τὸ Μαρτσόη.

— "Α-χά! Εἶναι μεγάλος σὰν θουνό. Βγάζει μοναχός του δλόκληρο κάρρο ἀπ' τὴ λάσπη.

— "Ο δικός μου πάλι ὁ Μέρκαν, εἶπ' ἓνα ἄλλο, χώνει τὸ Μαρτσόη σου κάτω ἀπ' τὶς ρόδες.

* "Ο Ντοϊμίτρου Ράντου Ποπέσκου, Πρόεδρος τῆς "Ενώσης Ρουμάνων Συγγραφέων, ἕνας ἀπ' τοὺς πρὸ μεγάλους σύγχρονους Ρουμάνους συγγραφείς, γεννήθηκε τὸ 1935 στὸ χωριὸ Παούσα, νομὸς Μιχόρ. Τέλειωσε τὴν "Ιατρικὴ στὸ Κλουζ καὶ σὲ συνέχεια ἐγγράφηκε στὴ φιλολογία, ἀπ' ὅπου ἀποφοίτησε τὸ 1961. Στὰ γράμματα πρωτοεμφανίστηκε τὸ 1958. "Απὸ τότε ἔγραψε πολλὰ βιβλία. Τὰ κυριότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι: «"Η φωνή», «Τὸ καλοκαίρι τῶν "Ολτσάνων», «"Η κοπέλλα ἀπ' τὸ Μιαζέζι», «"Ο ὕπνος τῆς γῆς», «"Ο πόθος», «Οἱ σκιές τοῦ ἡλίου», «Πολὺ μικρός γιὰ ἓναν πόλεμο τόσο μεγάλου», «"Η ἄσπρη βροχή», «Τὸ κάρρο μὲ τὰ μῆλα», «Περνᾷ ἡ "Αναστασία», «Φ», «Βασιλικὸ κυνήγι», «Μιὰ μύρια γιὰ τ' ἄλογό μου», αἰτογραφότατος τῶν μύλων», «Τὸ καλοκαίρι τῆς ἀνυπόφορης ἀγάπης», «"Ο Κάισαρος ὁ μα-σκαράς...», «Τὸ ὄνειρο», «Αὐτοὶ οἱ λυπημένοι ἄγγελου», «"Η γάτα τὴν παραμονὴ τοῦ νέου ἔτους», «"Ενα πουλί...», «Μπαλάντα γιὰ ἓνα πουλί...» κ.ἄ.

Λ. Ζ.

— Είσαι παινεψιάρης, ρέ. Καί σκάσε!

Ἄπ' τὸ πολὺ φῶς ὁ οὐρανὸς ἔδειχνε κατάσπρος. Ὁ ἥλιος εἶχε καρφωθεῖ στὴ μέση. Τὰ παιδιὰ τὸν κοιτοῦσαν καὶ τυφλώνονταν.

— Σὰν τὸ Ζοῖάν τὸν δικό μου δὲν ὑπάρχει ἄλλος στὸν κόσμος! παινεύτηκ' ἔνα ἄλλο παιδί.

— Χά! γέλασε τὸ κορίτσι μὲ τὴν ἀνασηκωμένη μύτη. Ἐσὺ ρέ τὸν καθαλᾶς σὰν νᾶναι γαϊδούρι.

Ὁ βλογιάρης πῆγε μπρὸς στὸ θῶδι.

— Πρ... Πρ... Χό, χό... Ζοῖάν. Ἔλα κάτσε!... τοῦπε καὶ τοῦ ζούληξε τὸ κεφάλι κρατώντας τὸν ἅπ' τὰ κέρατα. Ἔτσι, ἔτσι. Κάτσε ἔτσιδᾶ.

Πραγματικά. Τὸ θῶδι ἔμεινε μὲ τὴ μουσούδα στὸ χῶμα κι' ὁ βλογιάρης τοῦ κλώτσησε τὴν κοιλιά. Κατόπι λύγισε μὲ τὸ χέρι τὰ γόνατά του καὶ θρέθηκε στὴ ράχη τοῦ ζώου.

— Ντίιι! τοῦ φώναξε χτυπώντας το μὲ τίς φτέρνες τὴν κοιλιά.

Ὁ Ζοῖάν κινήθηκε θαρειαὶ σὰν νᾶταν ἐλέφαντας καὶ τὰ παιδιὰ τὸν πῆραν τὸ κατόπι.

Οἱ πηδηχτές σκιές τῶν παιδιῶν περνοῦσαν πάνω ἅπ' τίς νεκρὲς σκιές τῶν δέντρων.

— Ἔεε! φωνάζει ἔνα. Ὁ Βιορὰν κοιμάται πεσμένος στ' αὐλάκι!

— Κι' ὁ Σιμποὰν ὁ δικός του τρώει καρβουνίδια.

— Ὁ Ντουμιὰν ὁ δικός μου εἶναι γιὰ νὰ ξέρεις, ἅπὸ σοῖ.

Ἔνα κορίτσι μὲ πλεξούδες σταμάτησε στὴ μέση τοῦ δρόμου.

— Νὰ ξέρεις! φωνάζει. Ἄν μποῦν τὰ θῶδια σου στὴν καλαμιὰ, ἐγὼ δὲ θὰ τὰ θγάλλω.

— Δὲ μπαίνουν.

— Μπαίνουν. Νά, ἐχτὲς τὰ εἶδα ποῦ μπήκαν.

— Δὲ μπαίνουν.

— Θὰ τὰ δαγκώσουνε τὰ φεΐδια.

— Δὲν τὰ δαγκώνουνε.

— Ἀγια δὲ μοῦ δώσεις ἕνα μῆλο δὲ στὰ θγάλλω.

— Νά! Χάψτο καὶ σῶπα! εἶπε τὸ κοριτσάκι καὶ τοῦ πέταξε ἕνα μῆλο κατακόκκινον.

Τὸ νερὸ ἔτρεχε, ἔτρεχε πάντα τραγουδώντας κατὰ τὸν κατήφορο. Οἱ λευκὲς τὸ κοιτοῦσαν νυσταγμένες. Τὰ παιδιὰ ἔσερναν τὰ θῶδια τώρα κατὰ τὸ βοσκοτόπι. Εἶχαν φύγει πρωτ-πρωτ' ἅπ' τὸ χωριὸ κι' ἀκόμη δὲ φτάσανε.

Ἡ κοπελλίτσα μὲ τὴν ἀνασηκωμένη μύτη ἔδγαλε ἕνα κοιμιᾶτι μαϊμαλίγκια καὶ τὴν ἔσπασε στὰ ἔξη.

— Πάλι ἀνάλατη εἶναι...

Ἔφαγαν τὸ κοιμιᾶτι τοὺς κι' ὕστερα ξεκίνησαν.

— Στὸ ρούφουλα, στὸ ρούφουλα! φώναξε ὁ φαφούτης.

Τώρα οἱ σκιές τῶν παιδιῶν μίκρυναν πρὸς πολὺ, λὲς καὶ καταπατήθηκαν ἅπ' τίς πατούσες τοὺς καὶ δὲν ἔφταναν τοὺς ἴσκιους τῶν δέντρων. Τὰ φύλλα ἦταν θρεγμένα ἅπ' τὴ θαρειαὶ ζέστη καὶ παρακολουθοῦσαν νυσταγμένα τὸ νερὸ ποῦ ἔτρεχε μαλακὰ χωρὶς διασύννη. Στὴν καμπὴ τοῦ ποταμοῦ σχηματιζόταν ἕνας στρόβιλος. Τὸ νερὸ ἄφριζε γύρω του κατάσπρο καὶ τὰ παιδιὰ, τὸ κοιτοῦσαν μὲ τρόμο.

— Ἐδῶ, εἶπε τὸ φαφούτικο ἀγόρι.

— Ἐδῶ, εἶπε καὶ τὸ κοριτσάκι μὲ τὰ γαλάζια μάτια. Νά κι' οἱ λευκὲς.

Πραγματικά. Τρεῖς λευκὲς ἔστεκαν σκυφτὲς μοιάζοντας μὲ λυγισμένα πράσινα κεριά. Οἱ κορφές τοὺς ἄγγιζαν σχεδὸν τὸ χῶμα.

— Ήταν μιὰ μπόμπα! εἶπε ἡ στραβομούτα.

— Όχι. Ήταν μιὰ χειροβομπίδα.

— Όχι! Ήταν ἓνα δοῦζι. Ἐμένα μου τόπε ἡ μάννα μου.

— Ήταν ἓνα τάγκ.

— Χά, χά! γέλασε ἡ στραβομούτα, μουρλάθηκες. Τί τάγκ μᾶς λές;

— Ἄσε νὰ πάει στὸ διάλο, εἶπε ὁ φαφούτης κοιτώντας τὸ νερὸ καθὼς στροβιλίζονταν.

— Τί λέτε παιδιὰ, τὸ μετράμε;

— Μὲ τί;

— Μὲ καλάμι.

— Δὲν πᾶς στὸ διάλο! Εἶναι θαθειά, περισσότερο ἀπὸ ἑκατὸ μέτρα.

— Εἶσαι παλαβή. Ἐκατὸ μέτρα εἶναι ἀπὸ δῶ ὡς τὸ χωριό.

— Μπορεῖ κι' ὡς τὸ Βουκουρέστι.

— Νὰ πετάξω μιὰ πέτρα;

— Θέλεις νὰ βουλώσει;

— Ἐξυπνε.

— Καλὰ ποῦ πέρασε.

— Ποιός;

— Ὁ πόλεμος.

— Κι' ἂν ξαναγυρίσει;

— Ἄ μπᾶ! Ἐφυγε γιὰ καλὰ. Τώρα θᾶναι πολὺ μακριά. Δὲν ἀκούγονται πιὰ ντουφεκιές.

— Ἄφου εἶσαι κουφάλαλο.

— Πᾶμε;

— Ποῦ;

— Στὰ βώδια.

— Θὰ σὲ στείλω στὸ διάλο.

Τὰ παιδιὰ κάθησαν στὸ χῶμα, στὴν ἄκρη τοῦ νεροῦ. Ὁ ἥλιος ζύγωνε κατὰ τὴ δύση. Οἱ ἴσκιοι τῶν δέντρων χαμηλώναν.

— Φευγάτε, μωρὴ ἀποδῶ, φώναξε ὁ βλογιάρης στὰ κορίτσια.

— Ἐσὺ γιατί δὲν πᾶς;

— Θέλεις νὰ σοῦ στράψω καναδού;

— Σῦρτε πίσω ἀπ' τὰ θάμνα. Ἐκεῖ εἶναι ὁ τόπος γιὰ τὰ θηλυκά, εἶπε ὁ φαφούτης.

— Νὰ πᾶτε καλύτερα ἐσεῖς.

— Καλὰ, μέινετε. Ἄφου δὲν ντρέπεστε, εἶπε ὁ βλογιάρης κι' ἄρχισε νὰ ξεντώνεται. Τὰ κορίτσια ρίχθηκαν πάνω του καὶ τὸν χτυποῦσαν μὲ τίς γροθιές. Ὑστερα χάθηκαν πίσω ἀπ' τὰ θάμνα. Ὁ βλογιάρης χαχάνιζε κλείνοντας τὸ μάτι στοὺς ἄλλους δύο, σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε: «αὐτὲς εἶναι γροθιές;» Πέταξε τὸ πουκάμισο στὰ μαλακὰ κλωνάρια μιᾶς κλαδεμένης λεύκας. Μένοντας γυμνὸς γύρισε κατὰ τὸν ἥλιο καὶ χασιουρήθηκε.

— Νὰ μὴν τὸν καταπιεῖς ὅλον, εἶπε ὁ φαφούτης.

— Θ' ἀφήσω καὶ γιὰ σᾶς...

Ὁ φαφούτης ἄπλωσε τὰ χέρια του κατὰ τὸν ἥλιο, φτιαγμένα σέσουλα. Τὰ γέμισε καὶ ἔπλυνε τὸ πρόσωπό του. Μετὰ τὰ ξανάπλωσε κι' ἄρχισε νὰ πλένεται μὲ τὸν ζεστὸ ἥλιο, νὰ πλένει τοὺς μαῦρους ὤμους του, τρίδοντάς τους γρήγορα γιὰ νὰ μπεῖ ἀμέσως ὁ ἥλιος. Ἄνοιξε πλατεῖα τὸ στόμα καὶ κατάπιε. Ἀπλώνει τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του. Ἐσκυψε κι' ὁ ἥλιος ἔπεσε πάνω στὶς πλάτες του σὰν ζεστὸ νερό,

κι' εκείνος αναστέναζε από ευχαρίστηση. Μετά χαμογέλασε και ξάπλωσε πάνω στην άμμο.

— Πεινάς βουδές; είπε ο φαφούτης.

— Ναί, είπε ο βουδός άργά, καταπίνοντας με δίψα.

Δέν ήταν βουδός, αλλά έτσι τον φώναζαν τὰ παιδιὰ γιατί δέν του πολυάρεσε νά μιλά. 'Ο βουδός χόρτασε πρώτος ήλιο. Πήρε φόρα και πήδησε στο νερό.

— Νά μη μπεις του φώναξε ο φαφούτης.

— Θα μπώ, μουρμούρισε ο βουδός.

— Άφησέ τον, πού νά τον πάρει ο διάβολος, είπε ο βλογιάρης χτυπώντας με την παλάμη πάνω στην στρογγυλή, μεγάλη σαν καρπούζι κοιλιά του.

— Θα γεννήσεις πουλιά είπε ο φαφούτης.

'Ο βλογιάρης όμως δέν τούδωσε σημασία και πήδησε στο νερό. Πέρασε πάνω απ' τον ίσκιο μιας λεύκας, αλλά έμεινε σκαρφαλωμένος εκεί, δέν μπορούσε νά προχωρήσει. 'Ο φαφούτης τον κοίταξε και είδε ότι ήταν μισός άσπρος και μισός μαυρός. 'Ο ίσκιος της λεύκας τον έκοβε στα δύο.

— Άντε, θγάλε έξω την κοιλιά.

— Πήγαινε στο διάλο! είπε ο βλογιάρης και προσπάθησε νά προχωρήσει αλλά ο παφλασιός του ποταμού τον κρατούσε απ' τὰ πόδια. 'Ο βουδός είχε φτάσει στο ρούφουλα και για λύπη τον περνούσε πάνω απ' τους παφλασιούς. Κολυμπώντας ανάσκελα, αφήνοντας νά φανεί ο άσπρος άφαλός του. 'Ο βλογιάρης προχωρεί κατά πάνω, μετά έστριψε, έφτασε στο ρούφουλα κι' απ' τὸ γινάτι του ήθελε νά βουλιάξει τὸ βουδό.

— Μή παίζετε, μπορεί νάναί καιμιά μπόμπα εκεί μέσα, φωνάζει ο φαφούτης απ' τον ὄχτο.

— Έσύ πήγαινε πίσω από κείνες, είπε ύποπτητικά ο βουδός. Ξέραν' εκείνοι γιατί δέν μπήκε στο νερό ο φαφούτης. Περνούσε άθόρυβα στην ὄχθη του ποταμού, ὥπου έφτανε κοντά στα κορίτσια. Κοιτούσε πώς εκείνα ψηνότανε γυμνά στον ήλιο. Και ψιθύριζε:

— Άχ μάνα μου τί είναι αυτό!

"Ετσι είχε ακούσει τον αδελφό του νά λείει πριν φύγει για τὸ μέτωπο. Άλλά δέν πήγε κοντά στα κορίτσια. Σκέφτηκε τον αδελφό του και στενοχωρέθηκε. Δέν ξέραν τίποτα για κείνον. Μπορεί και νάχε πεθάνει.

'Ο φαφούτης κάθισε ανάσκελα πάνω στην άμμο και κοιτούσε κατά τον οὐρανό. 'Ο ήλιος έφεγγε δυνατά κι' εκείνος έκλεισε τὰ μάτια του. Σκέφτηκε ότι πριν δυό μέρες, όταν κοντά στο χωριό του διεξάγονταν σκληρές μάχες, τὸ ίδιο κάθισε με κλειστά τὰ μάτια μέσα στον ὑπόγειο ὅπου είχε κρυφτεί. Οί βροντές τον είχαν τρομάξει κι' απ' τὸ φόβο του αποκοιμήθηκε. Ίδέα δέν είχε πόσο κράτησε ή μάχη. Την άλλη μέρα άκουσε απ' τὰ παιδιὰ ότι οί γερμανοί δέν θέλαν νά φύγουν απ' τὸ λόφο, ότι τὰ κανόνια τους είχαν βομβαρδίζει τὸ δημόσιο δρόμο και τὸ βοσκοτόπι, ότι οί Ρουμάνοι τους πλαχισκόπησαν και μετά τους κύκλωσαν, ότι συνοδεύονταν απ' ἄρματα και μοτοσυκλέττες κλπ. κλπ. Μά κείνος δέν είδε τίποτα. Δέν τὸ μαρτύρησε όμως οὐ κανέναν για νά μη τον αναμπαίζουν τὰ παιδιὰ ότι αποκοιμήθηκε από φόβο.

Σκεπάστηκε με άμμο έτσι πού μόνο τὰ μάτια κι' ή μύτη του έμειναν απ' ὅζω. 'Η άμμος τον έκαιγε και τούφερνε μιὰ χαύνωση. 'Ο βουδός με τὸ βλογιάρη τσάλα-βουτούσαν στην αὐλακιά.

Άπ' αλάργα άκούσαν ένα τραγούδι χωρίς λόγια, άνοστο σά γρύλισμα. Τὰ κορίτσια στέγνωσαν στον ήλιο. Σὲ λίγο είχαν βγει κι' οί άλλοι ὅλοι, στρώθηκαν στην άμμο κι' έτρωγαν μίλα.

— Πούν' τὰ βώδια;

— Ξέρω γώ; Θά χώθηκαν στίς καλαμιές. Δέ φαίνονται.

Σηκώθηκαν όλοι στό πόδι, έκαναν τίς παλάμιες τους χωνί κι' άρχισαν νά ξεφω-
νίζουν.

— Λουνίλαα!

— Μαρτσό!

— Μισρκάν!

— Ζοϊάν!

— Βιορεάν!

— Σιμποάν!

— Ντουιάν!

Φώναξαν από κάμποσες φορές μιά δέν άκούστηκε κανένα μουγκρητό. Λές και
πνίγησαν όλοι στό βάλτο.

— Δέν παίζουμε κάτι, πρότεινε ό φαφούτης.

— Καί μέ τά θώδια τί θά γίνει;

— Παράτα τα... είπ' ό φαφούτης.

— Καλά... αποκρήθηκε ή στραβομούτα.

Ή αλήθεια ήταν ότι τά παιδιά ήρθαν μόνα, χωρίς θώδια. Ήρθαν έτσι, από
συνήθεια, όπως έρχονταν πριν για νά θοσκήσουν τά θώδια τους. Τούς τάχαν πάρει
από καιρό οί Γερμανοί. Μά καμώνονταν πώς δέν τόξεραν και κάθε πρωί ξεκινούσαν
για τή θοσκή. Έρχονταν για νά παίξουν μέ τό νερό. Τό νερό δέν τόχαν πάρει οί
Γερμανοί. Δέν μπορούσαν πιά νά τά πάρουν και όλα. Πήραν τά θώδια, τάρριξαν στό
καζάνι τους και τάφαγαν. Έτσι είχε άκουστά ό φαφούτης.

— Άίντε νά παίζουμε.

— Τό κρυφτούλι;

— Άίντε.

Ή στραβομούτα έτρεξε κατά τίς λευκές, χώθηκε στά θάμνα κι' έκλεισε τά μάτια.
Τ' άγόρια έτρεξαν κατά τά καλαμποκία και τά κορίτσια κατά τίς καλαμιές.

— Έτοιμα; φώναξε ή στραβομούτα.

— Όχι!

Ό φαφούτης ξάπλωσε μέσ' στό τριφύλλι πολύ κοντά στό κορίτσι, μιά κείνη δέν
μπορούσε νά τόν δει γιατί τόν χώριζαν οί θατουλιές.

— Νά βγώ; ξαναφώναξε.

— Όχι ακόμη! φώναξαν τά κορίτσια πού βγήκαν απ' τά καλάμια γιατί άκου-
σαν λέει, νά σέρνεται ένα φίδι.

— Νά βγώ; ρώτησε για τρίτη φορά ή στραβομούτα.

— Κούκου!

Άνοιξε τά μάτια και κοίταξε γύρω της.

— Νά βγώ; φώναξε άλλη μιά φορά.

— Κούκου!

— Κούκου!

Πρωτους έπίτηδες για νά δει από πού έρχόταν τό κούκου. Έστερα ξεκίνησε
για τίς καλαμποκιές.

Τό κορίτσι μέ τίς κοτσίδες καθώς κι' ή άλλη ή γαλανομάτα γλύστρησαν καμ-
πυριαστά κι' έφτασαν στόν κρυφώνα της στραβομούτας.

— Φτοού!

— Φτοού!

Έφτυσαν κι' οί δυό γεμάτες χαρά πού δέν μπορούσαν πιά νά τούς πιάσει. Ή
στραβομούτα τίς ρώτησε μέ τά μάτια νά της πούν πού είχαν κρυφτεί οί άλλοι. Έκεί-
νες δέν άπάντησαν.

— «Ετοιμία; ρώτησε ξανά ή στραβομύτα.

— Κούκου!

Ἐτρεξε ξανά κατὰ τίς καλαμποκιές ὅπου παραλίγο νὰ πιάσει τὸ δοῦδὸ καὶ τὸ βλογιάρη πὺλ πρόφτασαν καὶ τῶβαλαν στὰ πόδια. Μὰ τοὺς κυνήγησε καὶ τοὺς χτύπησε μὲ τὸ χέρι στὴν πλάτη.

— Καήκατε! τοὺς φώναξε.

Σσοτ! ἔκανε ὁ φαφούτης κι' ἔδειξε κατὰ τὸ τριφύλλι.

Ἐνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μὲ τὸ πρόσωπο σκεπασμένο μὲ τὴν μάσκα.

— Νὰ μὴν τὸν ξυπνήσουμε...

— Ὁχ, ἔχασε ὡς φαίνεται τὸ δρόμο του.

— Σο! Σκάσε.

Ὁ στρατιώτης κοίτονταν ἀνάσκελα στὸ τριφύλλι. Δίπλα του ἦταν τὸ ὄπλο του κι ὁ γυλιός του.

— Τί εἶναι ὁρὲ ἐκεῖ; ἀκούστηκε ἡ φωνή τῆς γαλανομάτας.

— Βρήκες ἕνα σκατζόχοιρο; ρώτησε ἡ κοιμισμένη.

— Τί εἶναι; ξαναρώτησε ἡ γαλανομάτα.

— Ὑπολοχαγός... εἶπε ὁ βλογιάρης. Κοιμᾶται.

— Δὲν εἶν' ὑπολοχαγός, εἶναι δεκανέας... εἶπε ἡ στραβομύτα.

— Ἐγὼ πάλι θαρρῶ πῶς εἶναι στρατηγός.

— Οἱ στρατηγοὶ δὲ φορᾶνε κάσκα.

— Τότε εἶναι ταγματάρχης.

— Σκάσε. Εἶναι λοχίας.

— Δὲν τὸν ρωτᾶμε;

— Ἄστον νὰ κοιμηθεῖ.

— Εἶναι Ρουμᾶνος, δικός μας. Καὶ τότε δὲ μπορεί. Εἶναι στρατηγός.

— Σκάσε μουγγέ! Ὁρὲ τὸν ξυπνήσεις καὶ τότε θὰ σὲ μερεμετήσῃ.

— Σο... Μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκούει καὶ κάνει πῶς κοιμᾶται.

— Παιδιά! Τί λέτε; χορεύουμε γύρω του; Ὁρὲ γελᾷ βλος ὁ στρατὸς σὰν τὸ μάθει.

— Πιαστεῖτε!

Ἐφεραν γύρω τρεῖς φορές τραγουδώντας. Μὰ ὁ στρατιώτης οὔτε καὶ σάλεψε κι' αὐτὸ τοὺς ἐρέθισε.

— Ἐ τώρα τί τοῦ κάνεις; Τοῦ ἀδειάζουμε τίς μπαλάσκες ἢ δὲν τοῦ τίς ἀδειάζεις;

Μή! Ὁρὲ ξυπνήσῃ καὶ θὰ μᾶς κάνει παστούς. Καλύτερα νὰ δοῦμε τί ἔχει στὸ γυλιό του! Πρότεινε ὁ φαφούτης.

— Μπρός! δέχτηκαν οἱ ἄλλοι.

Πῆραν τὸ γυλιό καὶ τὸν ἀναποδογύρισαν. Δὲν ὁρῆκαν καὶ πολλὰ πράγματα. Μιὰ κονσέρβα, μιὰ κουραμιὰνα ξερή, ἕνα βιβλίον — μιὰ χωρὶς ζωγραφιές — ἕνα ζευγάρι μάλλινες κάλτσες φαγωμένες στὴ φτέρνα κι' ἕνα μῆλο...

Τὰ ξαναβάλανε γρήγορα - γρήγορα στὴ θέση τους καὶ σηκώθηκαν ὀρθοί.

— Πῶς σὲ λένε ρὲ στρατιώτη; ρώτησ' ὁ φαφούτης. Ἰόν;

— Ὁχι. Τὸν λένε Νικουλάε.

— Στρατιώτη Χαλαλάμπιε! φώναξε ὁ μουγγός. Εὐπνα!

— Δὲν ἀπαντᾷ. Νὰ ξέρεις πῶς αὐτὸν δὲν τὸν βάφτισε ὁ παππᾶς... εἶπε μουτρωμένος ὁ βλογιάρης. Τὸν ἄφησε χωρὶς ὄνομα.

Ὁ στρατιώτης ἔμεινε πάντα ἀσάλευτος. Μὲ τὴν κάσκα στὰ μάτια σὰν νὰ κοιτοῦσε συνέχεια κατὰ τὸν ἥλιο. Φαίνεται πῶς ἀποκοιμήθηκε χαιρετώντας. Καὶ τὰ παιδιά ἤθελαν νὰ ξυπνήσῃ γιὰ νὰ τὸν ρωτήσουν γιὰ τὸ ρούφουλα.

— Τί ήταν εκεί; δόδα; μπόμπα;

— Άντε νά τόν τρομάξουμε! εἶπε ἡ στραβομουῦτα.

“Αρπαξαν κάτι σβώλους κι’ ἄρχισαν νά τόν πετροβολοῦν.

— Μπούμ!

— Πίρ - πρρ!

— Πίου! Πίου!

— Πούφ! Μπούμ! “Εε!

Τὰ σβώλάρια σφύριζαν πάνω ἀπ’ τόν κοιμισμένο, μὰ χωρὶς νά τόν ξυπνήσουν.

— “Αέρα! φώναξαν κάποτε καί ξεκίνησαν σ’ ἔφοδο.

Μὰ ὁ στρατιώτης οὔτε καί τοὺς πρόσεχε. Πρῶτος ἄρχισε τὴν ἐπίθεση ὁ φαφούτης πὺ σὲ μιὰ στιγμὴ σταμάτησε σὰ νὰ κέρωσε.

— Σταθεῖτε! εἶπε στοὺς ἄλλους. Βρὲ σεῖς. Κι’ ἂν εἶναι πεθαμένοις;

Κανεῖς ὥς τότε δὲν τῷχε σκεφτεῖ αὐτό.

— “Οχι, εἶπ’ ὁ μουγγός. Δὲ δλέπεις; Εἶν’ ὀλάκερος καί δὲν ἔχει αἷμα πουθενά. Κοιμίζεται.

“Ο φαφούτης ζύγωσε τὸ στρατιώτη πατώντας στὰ νύχια. “Ολοι τὸν ἀκολούθησαν ἀμίλητοι. Ἐκεῖνος γονάτισε καί τοῦ τράβηξε τὴ μάσκα. Τὰ μάτια τοῦ στρατιώτη κοιτοῦσαν ἀνοιχτὰ τὸν οὐρανό. “Ενα μαῦρο μεριμύγκι κατέβαινε τρέχοντας ἀπ’ τὸ μέτωπό του. Τὰ παιδιὰ δὲν ἔδγαλαν ἄχνα. Μόνο τὸ μουρμουρητὸ τοῦ νεροῦ ἔσπαγε τὴ σιωπή. “Ο στρατιώτης ἔμεινε πάντα ἀσάλευτος. Τὰ μάτια του ἔχυναν ἓνα παγωμένο φῶς πὺ σ’ ἔκανε ν’ ἀνατριχιάξεις. Φαίνεται πῶς πρὶν πεθάνει κοιτοῦσε τὸν οὐρανὸ καί μόνο τὴν τελευταία στιγμὴ κατέβασε στὸ πρόσωπό του τὴν κάσκα ἴσως γιὰ νὰ μὴ βραχεῖ ἢ ἴσως γιὰ νὰ μὴν τὸν πειράξουν οἱ μύγες.

“Ο φαφούτης ἔδωκε τὴν κάσκα στὸ χέρι της. “Η στραβομουῦτα τοῦ ἔρριξε ἓνα χειρόβολο τριφύλλι. Σὲ λίγο ἔκαναν τὸ ἴδιο ὁ δολογάρης, ὁ δουβός, ἡ γαλανοιάτα κι’ ἡ κοτσιδοῦ. ὅσπου τὸν σκέπαταν. “Υστερα τριγύρισαν μὲς στὰ χωράφια καί μάζεψαν ἀγριολούλουδα καί τᾶρριξαν καί κεῖνα ἀπὸ πάνω του.

“Ο οὐρανὸς τώρα ἀπὸ γαλάζιος γινόταν μελανός. Καί τὸ μνημια ψήλωσε καί τὰ παιδιὰ δὲν γυρνοῦσαν πίσω. Συνέχιζαν νὰ σκεπάζουν τὸ στρατιώτη μὲ τριφύλλι κι’ ἀγριολούλουδα. Σὲ λίγο ἔπεσε τὸ δράδυ. Μὰ τὰ παιδιὰ συνέχιζαν νὰ θάδουν τὸ στρατιώτη μὲ λουλούδια. Σὲ λίγο ἄναψαν τρία ἄστρα. Τὸ φεγγάρι σεργιάνιζε πάνω ἀπ’ τὸν κάμπο, ἀδύνατο, θλιμμένο. Τὰ παιδιὰ δὲν ἔκλαιγαν, οὔτε καί φοβοῦνταν. Γύρισαν στὸ χωριὸ ἀργὰ τὸ δράδυ. Μὰ καθὼς ξεμάκρυναν τοὺς φάνηκε ὅτι τὸ μνημια βούλιαξε μόνον του σὰ νὰ σηκωνόταν τὸ χῶμα καί τὸν σκέπαζε σιγὰ - σιγὰ.

II

ΤΕΟΝΤΟΡ ΜΠΑΛΣ (TEODOR BALS)*

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΙΖΝΑΡ¹

“Η δημοσιὰ — εἰδικὸ ζωνάρι πρὸς τὰ Σακρομόντε, παραφυλαγμένη τώρα ἀπὸ τὰ κουφωτὰ σπήλια στοὺς βράχους σὰν τὰ μάτια τῶν μπούφων, τυφλά. Πίσω, ἀποχαινωμένη τὸ μεσημέρι

1) Δρόμος ὅπου οἱ φαλαγγίτες δολοφόνησαν τὸν Λόρκα τὸν Αὔγουστο τοῦ 1936.

* “Ο Τόντορ Μπάλς γεννήθηκε τὸ 1924. Ἀπόφοιτος τῆς φιλολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς σχολῆς. Συντάκτης - γραμματέας διαφόρων λογοτεχνικῶν περιοδικῶν. Τώρα ἐργάζεται στὴν γνωστὴ ἐβδομαδιαία λογοτεχνικὴ ἐπιθεώρηση LUCEAFARUL. Ἔχει ἐκδόσει τὶς παρακά-

ή Γρανάδα μαζεύει τὸ ἄσπρο κοπάδι
τῶν τοίχων κάτω ἀπ' τὶς ἐλιές, στὸν ἴσκιο.
Σὰν ἓνα σφουγγάρι ὁ φιδωτὸς δρόμος καθαρίζει
τὰ κεραμίδια τῶν τελευταίων σπιτιῶν
σmaalτωμένα ἀπ' τὸν ἦχο — κι ἡ πόλη
γίνεται ἀνάμνηση καὶ γυρνᾷ
μ' αὐτὸ τὸ μουλάρι λιανίζοντας λεπτὰ τὴν ἄσφαλτο
πρὸς τὴν ἐγκαταλελειμμένη κοιλάδα. Μπρὸς
σιέρρες³, μόνο βουνὰ εἰς γαλάζιον
κρυστάλλινοι αἰθέρες τῆς Ἀνταλουσίας.

Ποιὸς ξέροι σήμερα στὴ Γρανάδα
τὸν κῆπο Ταμαρίτ καὶ τὴν Χουέρτο
Σὰν Βιτσέντσε, ὅπου ὁ Φεντερίκο
πρόσφερε στὸ φρούριο νέους μύθους καὶ ψυχὴ;
Καὶ ποιὸς ξέρει ἄραγε νὰ μοῦ δείξει
ποῦ ἔσκαψε αὐτὸς ἐκεῖνη τὴν πόρτα
ἀπ' ὅπου ἔφυγε κατακεραυνωμένος ἀπὸ σφαίρες.
Ἡ σιέρρα μὲ τὴν πέτρινη καμπούρα
γονατίζει κάπου κοντά, δίπλα
σὲ μιὰ μικρὴ ὄαση τῶν πεύκων. Μακρυὰ
ἓνας ἀπαλὸς ἀγέρας τοῦ Σεπτέμβρη φυσᾷ,
πράσινος ἀγέρας πράσινων πεύκων καὶ ρητίνης
ἀνάμεσα στὶς ἐλιές σὰν ἓνα κοπάδι στὸν ὕπνο ἡχοῦν
τὰ κουδούνια σκουριασμένα ἀπὸ θλίψη.
Ἡ μοναξιὰ τραγουδᾷ μέσα στὰ χόρτα
μὲ φωνὴ πράσινων τριζονιῶν — μιὰ πράσινη κραυγὴ
στὶς θελόνες τῶν πεύκων καὶ στὸ φῶς

τω συλλογῆς: 1907 (συνθετικὸ ποίημα), 1957 «Σ' ἓνα πόδι στὴν βουνοπλαγιά» (σύνγχρονο ποιητικὸ φολκλόρ), 1957 «Ἡ Πύλη τοῦ Ἥλιου», 1964—1965 «Βορρᾶς», 1971 «Τὸ ποινὴ τοῦ ἦχου», 1975 «Ἡ νύχτα τῆς χοροῖδας». Στὰ ρουμανικὰ γράμματα, ὁ Τεόντορ Μπάλς εἶναι γνωστὸς καὶ σὰν ἀξιόλογος μεταφραστὴς, προπαντὸς τῆς ἰσπανικῆς ποιήσης. Ἐχε μεταφράσει τοὺς FEDERICO GARCIA LORCA, LOPE DE VEGA, CERVANTES, MIGUEL HERNANDEZ. Δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀναγνωρίσει στὴν τριφυρὴ ποίηση τῆς συλλογῆς «Βορρᾶς» ἢ στὸν τόμο «Ἡ νύχτα τῆς χοροῖδας», τὸν συγγραφέα ποὺ πρωτοεμφανίζεται μὲ τὸ συνθετικὸ ποίημα 1907 (ἀφιερωμένο στὴν ἐξέγερση τῶν Ρουμάνων ἀγροτῶν). Ὁ Τεόντορ Μπάλς ἀναδείχεται στὶς τελευταῖες του ποιητικὲς συλλογές, σὰν ἓνας ἀριστοτέχνης, ὁ ὁποῖος ἐπιδέξια πλάθει μιὰ λυρική ἀτμόσφαιρα, μ' ἓνα βαθύ, στοχαστικὸ πολιτιστικὸ πνεῦμα, μὲ μιὰ συγκεκριμένη ὑπόσταση. Ὁ Τ. Μπάλς δημιουργεῖ μιὰ ποίηση προσωπική, μὲ ἥρεμο ὕφος, μιὰ ποίηση, μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς (ἔστω κι' αὐτὴ ἡ «πολιτικὴ του ποίηση» τῆς πρώτης περιόδου), τὴν γιμνὴ ὁμορφίαν τῶν λέξεων, τῶν νοημάτων καὶ τῶν καταστάσεων. Ὁ Μπάλς γίνεται, στὰ τελευταῖα του ποιήματα ἐσωτερικότερος, πλατύτερος στὰ θέματα του καὶ πρὸ ὁλοκληρωμένος στὴ γοργὴ του, ἢ ὁποῖα ἀποκτᾷ τώρα πιά μιὰ πλαστικότητα μεγαλύτερη, μιὰ εὐστοχία σαφέστερη, μιὰ σφαιρικότητα καὶ μιὰ ἀριότητα ἀρκετὰ μεγάλη. Ἡ αἴσθησις τῆς ἀναπτυνγμένης κοιλτοῦρας του μὲ τὴ στερεότητά της καὶ τὴν ὁμορφιά της εἶναι διάχυτη καὶ θετική. Ὁ Τεόντορ Μπάλς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον σημαντικοὺς καὶ πλέον ἀρόγους σύγχρονους Ρουμάνους ποιητές.

2) Ἡ ὀνομασία τῶν βουνῶν στὰ ἰσπανικά.

μακρὰ σκιόφωτα. Ἄπο τὰ κλαδιὰ πέφτουν φτασμένοι κῶνοι
 σὰν κουρασμένα πουλιὰ
 πάνω ἀπὸ τὸν Γολγοθᾶ του, ἀπὸ παντοῦ.

Τὸν τάφο του δὲν τὸν ξαναγυρεῦω στὴν ἔρημο
 τῶν γυμνῶν βράχων ὅπου φτάνουν ἀντίλαλοι
 καρραμπίνων, τὴν ὀλοφέγγαρη νύχτα.
 Εἶναι καιρὸς ποῦ ἔφυγε αὐτὸς νὰ ξεκουραστεῖ
 στὰ κόκκαλα τῶν ἐλαιῶν, στὰ πουλιὰ,
 στὰ τριζόνια,
 στὸ τροκάνι τῆς πυξίδας
 ποῦ ἐπιστρέφει ἀπ' τὸν πύργο Βέλα
 τὰ διανυκτερευμένα βλέμματα τῆς Γρανάδας
 πρὸς JAEN καὶ Κόρντομπα τῶν μάουρων.
 Τώρα ἔχουμε φῶς, γῆ καὶ νερὸ
 καὶ ἓνα ἄστρο ποῦ κατεβαίνει στὸν καθρέφτη
 τοῦ GUADALQUIVIRU, κάθε βράδυ.
 Στὸ χέρι τῆς Ἰσπανίας αὐτὸς ἔγινε κιθάρα
 μὲ τὴν ὁποία τραγουδοῦν οἱ αἰθέρες τῆς Ἀνταλούζιας.

ΕΝΝΟΙΑ

Ἔχοντας ὑπ' ὄψη πῶς ὁ κορυδαλλὸς
 πετᾷ πρὸς τὰ οὐράνια
 γιὰ νὰ καταπραῖνει τὴν δίψα γιὰ τὸ φῶς
 τοῦ ἡλίου,
 δὲν ἤξερα πῶς ὡς αὐτὸν
 εἶναι ἀπόσταση
 ὅπου πέφτουν ἀποσπερίτες
 πρὸς τὰ χαράματα
 καὶ ἀφανίζονται.
 Πιστεύω στὰ ταξειδιώτικα πουλιὰ
 θαλασσοπόροι τοῦ αἰώνιου ὠκεανοῦ
 πελαργοὶ — σχεδία
 πέρδικες — ἀφθονία
 καὶ στὸ ἐγκόσμιο ὄνειρό μου
 τὸ σμῆνος τοὺς χαΐδευε
 τὴν κλειστὴ πόρτα τοῦ μυστηρίου.
 Ἔμαθα τὸ ὕψος
 μὲ τοῦ ἀνθρώπου τὴν πτήση —
 διαπέρασα βουνά,
 ὡς τὰ νέφη ἀνέβηκα,
 στριφογύρισα
 μιὰ νύχτα
 στὰ ὕψη μὲ τ' ἄστρα
 καὶ ἔστειλα ἀνιχνευτὲς
 στὴν ἔρημο τοῦ οὐρανοῦ.
 Ἔμεινε αἰχμάλωτος ὁ κορυδαλλὸς κάτω ἀπὸ τὰ νέφη.
 Εἰσχώρησα στὰ βάθη

δίχως αϊθέρες, πρὸς τ' ἄστρα,
τόσα μακρυὰ πάει ἡ τόλμη μας
καὶ δὲν φτάνουν ἔτη - φῶς ὥς τὸ τέρμα.
Καὶ ἂν μιὰ μέρα,
κουρασμένος ἀπὸ πτήσεις καὶ χώρους,
δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἐπιστρέψω
σ' αὐτὴν τὴν θαυμάσια Γῆ,
θὰ σταθμεύσω, σὰν τὸ πουλὶ στὸν κάμπο,
πάνω σ' ἓνα ἄστρο
καὶ στριφογυρίζοντας, θὰ φωτίσω
γῆϊνα - νησιὰ πρὸς νέους ἀστερισμούς.
Ὡς ἐδῶ ἔφτασε
τὸ θέλος τῆς γνώσης μου —
πετᾶξε πιὸ πέρα
πάνω ἀπ' τὸν ἔρημο οὐρανό,
ὅπου ὁ κοσμικὸς παγετὸς διανέμει
ἀπ' τὸ ἀπέραντο νύχτωμα
ἀστέρια μὲ τοὺς νεκροὺς φούρνους.
Ἔσεῖς μὴν τοὺς ξεπερνᾶτε —
σὰν τὴν Βασιλοπούλα,
καθαρίσετε τὶς σῶσιμνες ἐστίες
καὶ ἀνάψτε τὶς μὲ τὴν σειρὰ
ἀπ' τὸν ἥλιο τῆς καρδιᾶς μου
καίγοντας.

Η ΚΑΡΔΙΑ

Ἡ κίτρινη καρδιά τῆς σελήνης
καίει στοὺς αἰθέρες
κι' ἀφήνει
ἀμυδρὲς μεταξωτὲς ἀναμνήσεις
στὸν οὐρανό,
κίτρινο ἀπ' ἀστέρια.

Ἡ κόκκινη καρδιά τοῦ ἡλίου,
ὁ ζεστὸς χιονοστρόβιλος τοῦ φωτὸς
δίνει στ' ἀπέραντα ὕψη
προφίλ
καὶ χρῶμα.

Ὁλομόναχη
ἡ καρδιά μου,
αἰωρεῖται ρυθμικῶς
ἀνάμεσα στὴ σελήνη καὶ τὸν ἥλιο.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Ἐναν κασμὰ τοῦ ἔδωσαν στὸ χέρι
γιὰ ν' ἀνοίξει μόνος του στοὺς θράχους τάφο.
— Φύγε, σύ, σελήνη, σελήνη,

καμπυλώσου στὸν ἀγέρα.
 Πάνω ἀπ' τὸν ὀρίζοντα καὶ κρύψου
 θὰ σὲ τουφεκίσουν ὥς τὰ χαράματα.
 — Ποῦ νὰ σὲ πάω ἐγώ, ποῦ,
 Φεντερίκο, νὰ μὴν πεθάνεις;
 Ὁ οὐρανὸς εἶναι κατατρυπημένος ἀπ' ἀστέρια,
 ὁ κάμπος κεκαυμένος καὶ ἐρημωμένος,
 ὁ ἀγέρας διασχίζει τὰ βουνὰ
 σὰ μιὰ λεπίδα μαχαιριοῦ.
 — Φύγε, σύ, σελήνη! στὴ Γρανάδα
 οἱ φρευροὶ σὲ μεθύσι
 θέλουν νὰ σοῦ αἰμορραγήσουν τὸ φόρεμα
 τοῦ χιονιοῦ μὲ τὶς ξιφολόγχες.
 — Θάδινά τις ἀποξηραμένες θάλασσες
 τὰ βουνά μου κρητάν, κρύα,
 ἀπὸ τὰ ἔτοιμα ὅπλα
 μόνο σὺ νὰ μποροῦσες νὰ φύγεις.
 — Φύγε, σύ, σελήνη... σε... λή... νη.

...Οἱ κοιλάδες σκοτεινιασμένες
 βούϊσαν ἀπὸ τουφεκίσματα.
 "Αχ, κι' ἡ τσιγγάνα σελήνη πέφτει
 σπαρταρίζοντας στὰ δάση.

Μετάφραση (ἀπὸ τὰ ρουμανικά):
 ΑΝΔΡΕΑΣ ΡΑΔΟΣ

ΕΙΚΟΝΑ

Τὴ νύχτα ἐκείνη, θάλασμο παρηγοριᾶς
 ἓνα χαμόγελο μέσ' στὴ Γαλήνη
 κι' ὕστερα βαθεῖα σιωπὴ καὶ πόνος...
 "Ετσι περάσανε δυὸ μοῖρες
 καθὼς χαμῆλωναν τὰ φῶτα τῆς πόλης
 καὶ τῆς καρδιᾶς σταμάτησαν οἱ χτύποι...
 Σύντροφος πιστὸς ἓνα ρολοῖ
 τοῦ χρόνου μετρητὴς ἀργὸς κι' ἄς λένε
 γοργὰ πὼς φέρνει τὸ χειμῶνα...
 Σὲ λίγο θὰ γυμνωθοῦν τὰ δέντρα
 καὶ θὰ ἐρημωθεῖ τῆς γειτονιᾶς τὸ πάρκο,
 ἄδεια παγκάκια, κι' ἄδειοι δρόμοι
 εἰκόνα ἀτόφια τῆς καρδιᾶς μου...

ΠΑΝΟΣ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑΣ

YU — WOL CHONG — NYON

Μετάφραση (ἀπὸ τὰ ἀγγλικά)

ΝΙΚΟΥ Β. ΛΩΛΗ

Σὲ λιγώτερο ἀπὸ πέντε χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Κορέας ἀπὸ τὴν Ἰαπωνικὴ κατοχὴ, τὸ πολιτικὸ κενρὸ πὺν ἐμφανίστηκε προκάλεσε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὰ θάσανα πὺν ἀκολούθησαν. Ἀπ' αὐτὰ τὰ σύγχρονα γεγονότα ἐμφανίστηκε ἡ ἡωρὴ τῆς ἀγωνίας, ἡ «κατὰρα πάνω καὶ στὰ δυὸ σπίτια», πὺν χαρακτηροῖζει αὐτὸ τὸ διήγημα. Τὸ Γιού-Γ'ὸλ Τσόγκ-Νυὸν εἶναι τὸ ψευδώνυμο μιᾶς νεαρῆς Κορεάτισσας καὶ σημαίνει, γιλλολογικά, «Νειάτα τοῦ μήνα Ἰούνη», ἀναφέρεται δὲ στὴ γενιὰ πὺν ἐνηλικιώθηκε κατὰ τὴ διάρκεια καὶ μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

ΟΙ ΦΙΛΗΣΥΧΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

Ἐπανάστασις, ἀντεπανάστασις, ἀνάπαυλα. Οἱ ἐπαναστάτες ἐκτελοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀντεπαναστάτες καὶ οἱ ἀντεπαναστάτες ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες. Οἱ φιλήσυχοι πολῖτες ἄλλοτε ἐκλαμβάνονται καὶ ἐκτελοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀντεπαναστάτες, καὶ ἄλλοτε ἐκτελοῦνται εἴτε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀντεπαναστάτες, χωρὶς καμμιά σημαντικὴ αἰτία.

ΛΟΥ ΧΣΑΝ (1881—1936)

(Μεταφράστηκε ἀπὸ τὰ Κινεζικὰ στὰ Ἀγγλικά ὑπὸ τοῦ Τοῖ - Τσὲν Βάνγκ)

Καταραμένοι ἄς εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀνατολῆς. Καταραμένοι ἄς εἶναι οἱ ἄνθρωποι τῆς Δύσεως. Καταραμένοι ἄς εἶναι ὅλοι ἐκεῖνοι πὺν ἔκαμαν τὴν πολυαγαπημένη μου πατρίδα νὰ στάξῃ αἷμα καὶ δάκρυ.

Χτυποῦσαν τὶς πόρτες. Σφυροκοποῦσαν τοὺς τοίχους. Ἔξω! Ἔξω! Ὅλοι ἔξω! Ὅλοι στὸ γῆπεδο.

Μὲ φόβο καὶ μὲ τρέμουλο ὅλοι σηκωθήκαμε, σηκωθήκαμε θγαίνοντας ἀπὸ τὶς κουβέρτες μας ἔξω στὸ ὑγρὸ πρωῒνό. Ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μητέρα μου, οἱ ἀδερφές μου καὶ ὁ ἀδερφός μου. Ἐξω. Ἐξω. Οἱ φωνὲς καὶ τὰ σφυροκοπήματα συνεχίζονταν. Ἐξω στὸ γῆπεδο.

«Τί θὰ γίνῃ μὲ τὴν Ὠκ-σάν; ἡ μητέρα μου ρώτησε τὸν πατέρα μου, δείχνοντας πρὸς τὸ μέρος μου. «Δὲν ξέρουν ὅτι εἶναι ἐδῶ. Ἴσως θὰ μπορούσε νὰ κρυφτῇ;»

«Ὁχι, ὄχι,» εἶπε ὁ πατέρας μου. «Στὰ σίγουρα θὰ τὴν βροῦν».

«Μὰ γιατί; ἐὰν τὴν θάλωμε νὰ κρυφτῇ στὸ πίσω μέρος, κανένας δὲν θὰ τὴν ἰδῇ».

«Θὰ τὴν βροῦν, θὰ τὴν βροῦν. Μπαίνουν μέσα χωρὶς προειδοποιήσει. Ἀφοῦ χτές τὸ βράδυ μονάχα μπῆκαν μέσα σὲ δώδεκα σπίτια στὴ γειτονιά μας. Τὰ μεσάνυχτα, στὶς δυὸ καὶ στὶς τρεῖς ἡ ὥρα τὸ πρωῒ. Χτυποῦσαν τὶς πόρτες καὶ ἐσπρωγχαν μπαίνοντας μέσα, πατοῦσαν μέσα στὰ σπίτια φορώντας τὶς μπότες τους καὶ τραβοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους ἔξω μακριὰ».

«Φερώντας τὶς μπότες τους!» Ἡ μητέρα μου σῶπασε γιὰ μιὰ στιγμὴ, σοκαρισμένη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐξέλιξι τῆς ἀπίστευτης χωριατιάς. Ὁ φτωχότερος σκουπιδιά-

ρης, ὁ πιὸ ἀμόρφωτος χωριάτης, ποτὲ δὲν θὰ ὄνειρευόνταν νὰ μπῇ στὸ σπίτι ἐνὸς ἄλλου χωρὶς νὰ βγάλῃ τὰ παπούτσιά του.

Ἀλλὰ ξαναγύρισε στὸ ἐπιχειρήματά της. «Εἶμαι σίγουρη ὅτι μποροῦμε νὰ τὴν κρύψουμε καλᾶ...».

«Ὅχι! ὄχι! διαμαρτυρήθηκε πάλι ὁ πατέρας μου. «Πολὺ ἐπικίνδυνο. Καλύτερα νὰ εἶναι μὲ ὅλους ἐμῆς μαζὶ».

«Μά...».

Ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε χρόνος γιὰ διαφωνίες. "Ε ξ ω ! "Ε ξ ω ! οἱ φωνές καὶ τὰ χτυπήματα συνεχίζονταν. Ἦταν ἀκόμα ἐκεῖ μαζεμένους ὅλους τοὺς ἄνδρες, τίς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά. Ἐξω ἐπῆγα καὶ ἐγώ, μὲ τίς ἀδερφές μου καὶ τὸν ἀδερφό μου, τὸν πατέρα μου καὶ τὴν μητέρα μου, ἔξω στὸ γήπεδο.

Εἶχα γυρίσει στὸ σπίτι μόνον πρὶν ἀπὸ ἓνα μῆνα. Ἡ ὑποτροφία ποὺ εἶχα γιὰ ἓνα χρόνο εἶχε τελειώσει, καὶ γύριζα πίσω γιὰ νὰ φέρω τὴ σοφία τῆς Δύσεως στὴν «ὑπανάπτυκτη» πατρίδα μου. Τὸ πλοῖο εἶχε φθάσει στὴ Σεούλ μιὰ μέρα νωρίτερα ἀπ' ὅτι περίμεναν, ἀλλὰ ἀργὰ τὴ νύχτα. Ὅταν ἐφθάσα στὸ σπίτι μετὰ τὰ μεσάνυχτα, κανένας ἀπὸ τοὺς γειτόνους δὲν μὲ εἶχε δῆ νὰ ἔρχομαι. Ὁ πατέρας μου, εὐχαριστημένος ὅπως καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια ποὺ μὲ ἔδλεπε πίσω, εἶχε πῇ: «Ἀρκετά. Πᾶμε νὰ κοιμηθοῦμε καὶ αὔριο τὸ πρωτὶ μιλάμε. Αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι κουρασμένη».

Κουρασμένη ἦμουν, κουρασμένη ἀπὸ τὸ μακρὺ, μακρὺ ταξίδι, ἐξασθενημένη ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ προσαρμοζώμαι στὶς πολλὲς μεταλλαγές τῆς ὥρας, τόσο κουρασμένη ὥστε μ' ἔπιασε πυρετὸς ἀπὸ τὴν κούρασι τὴν ἴδια νύχτα. Ἦταν σὰν νὰ τὸν κρατοῦσα μέχρι νὰ πάω πίσω στὸ κρεβάτι μου πρωτοῦ νὰ τὸν ἀφίσω νὰ μοῦ περάσῃ. Γιὰ ὁδοιμάδες ἔμεινα ἄρρωστη στὸ κρεβάτι μου.

Ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρρώστιας μου ποὺ οἱ στρατιῆς ξαφνικὰ καὶ χωρὶς προειδοποίησι εἰσώρμησαν σὰν μυρμηγκιὲς πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸ θορρά, παρασύροντας τὰ πάντα στὸ δρόμο τους διὰ μέσου τῆς πατρικῆς μου χώρας, καὶ ἀφήνοντάς μας σὲ μιὰ νύχτα μέσα κάτω ἀπὸ ἓνα ξένο καθεστῶς, νὰ μᾶς κυβερνοῦν ἄνδρες ἀπὸ τὸ δικό μας ἔθνος, ἀλλὰ ἄνδρες στρεβλωμένους καὶ ἀναποδιασμένους ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσί ποὺ εἶχαν σὲ μιὰ ξένη χώρα, ἀπὸ τίς διαταγές ἐνὸς καταπιεστικοῦ χερσοῦ, τῆς ἀγίρας καὶ χωρὶς αἰσθήματα καρδιάς καὶ μυαλοῦ.

Σὲ μιὰ πολλὴ μακρινὴ χώρα στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς, ὁ Πρόεδρος τῶν Ἦνωμένων Πολιτειῶν, ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Κυβερνήσεως τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀνωτάτου Σοβιέτ, συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἐπιτελείων τους καὶ ἄλλους εἰδικούς μὲ θέματα Κοινωνικῆς Προνοίας, εἶχαν συναντηθῇ. Ὁ χάρτης γυάλιζε λαμπερὰ μπροστά τους μὲ τὰ πράσινα, τὰ κόκκινα, τὰ κίτρινα καὶ τὰ γαλάζια χρώματά του. Ἡ τύχη τοῦ κόσμου ἀποφασίζονταν. Ἐδῶ ἓνα κόψιμο, ἐκεῖ ἓνα ξεφλούδισμα, καὶ παραπέρα μιὰ γραμμὴ. «Γιὰ λόγους στρατιωτικῆς εὐθυγραμμίσεως», ὅπως λένε τὰ διβλία τῆς ἱστορίας, καὶ ἡ πολυαγαπημένη μου πατρίδα χωρίστηκε στὰ δύο. Οἱ σκέψεις μας καὶ οἱ καρδιές μας, οἱ οἰκογένειές μας καὶ οἱ ζωές μας διαμελίστηκαν.

Πολυαγαπημένη μου πατρίδα! Τὸ ρύζι σου καὶ τὸ κρασί σου θὰ ἀποκτήσῃ ποτὲ ξανά τὴν ἴδια γεύσι; Οἱ φλογέρες σου καὶ τὰ λαγοῦτα σου θὰ ἠχῇσουν ποτὲ ξανά τὸ ἴδιο;

Συγκεντρωθήκαμε στὸ γήπεδο ἀκόμα μιὰ φορά. Τὸ γήπεδο τῶν τόσων ἀνάμικτων ἀναμνήσεων, τώρα νὰ γίνεται τὸ σύμβολο τῆς πιὸ πικρῆς ἀνάμνησης. Τὸ γήπεδο ὅπου μὲ τὰ κορίτσια τῆς τάξης μου εἶχα περάσει τόσες πολλὰς εὐτυχισμένες ὥρες

της παιδικής και της έφηβικής μου ηλικίας. Τò γήπεδο πού είχε χτιστή κατά τή διάρκεια της Ίαπωνικής Κατοχής, της έποχής πού έδω και σ' όλη τήν Κορέα μιάς δίδασκαν νά μιλάμε και νά γράφουμε και νά στεφτόμαστε μόνον σέ μιιά ξένη γλώσσα, όταν ακόμα και μιιά φράσι άν λέγονταν στή μητρική μας γλώσσα σ' ένα δημόσιο μέρος συνοδεύονταν από χαστούκια στο πρόσωπο από τούς κατακτητές ή από τούς Κορεάτες συνεργάτες τους. Τò γήπεδο όπου ó πατέρας μου μαζί με όλους τούς άλλους πατεράδες έπρεπε νά πάη τόσο συχνά γιά νά υποκληθί έμπρός από τά ιερά της Συντοπιστικής Θρησκείας. Τò γήπεδο όπου τά άφεντικά μας άνοιγαν μιιά διαφορετική καρδιά σέ μιιά, όπου ξαφνικά μιάς άποκαλούσαν άδέρφια, μέλη της ίδιας φυλής, προϊόντα της ίδιας πολιτιστικής κληρονομιάς, και «καλούσαν» τούς έφίλους μας νά καταταχτούν στο στρατό τους, γιά νά πολεμήσουν γιά τή δόξα «των κοινών μας αρχικών προγόνων». Και τότε ξέραμε ότι ó πόλεμος πραγματικά εξέλισσονταν άσχημα γι' αύτους και ότι οί στρατιώτες τους σκοτώνονταν.

Τò γήπεδο! Περιμέναμε στο ύγρò πρωϊνό γιά τά καινούργια άφεντικά πού θά μιάς οδηγούσαν. Είμασταν εκεί κάπου χίλιοι, άντρες και γυναίκες, γέροι και παιδιά. Είδα πολλούς γειτόνους πού δέν τούς είχα δη πάνω από ένα χρόνο, αλλά ήταν τόσο προκατειλημμένοι, ώστε δέν ξαφνίστηκαν με τήν ξαφνική μου εμφάνισι. Περιμέναμε στο ύγρò πρωϊνό γιά τά καινούργια μας άφεντικά πού θά μιάς οδηγούσαν.

Ήρθαν. Ήρθαν με τίς βαριές τους μπότες και τά βαριά τους τουφέκια. Ήρθαν σέροντας από πίσω τους δώδεκα άνδρες. Δώδεκα άνδρες πού όλοι τους γνωρίζαμε. Δώδεκα άνδρες πού είχαμε μεγαλώσει μαζί.

Οί άνδρες με τίς μπότες και τά τουφέκια σκορπίστηκαν ανάμεσα στο πλήθος. Έκατό ή και περισσότεροι. Ένας έδω ένας εκεί. Ό καθένας μας αισθανότανε τήν ξένη παρουσία νά άγγίξη τò δέριμα του, ó καθένας μας αισθανότανε ένα τρομακτικό καρκίνωμα νά τρώη τήν ψυχή του.

Ό αρχηγός τους σκαρφάλωσε πάνω στήν εξέδρα και άργά περιέφερε τò βλέμμα του επάνω μας, στή θάλασσα των προσώπων πού ήταν τριγύρω του. Ένα νόημα και ένας από τούς δώδεκα άνδρες στήθηκε δίπλα του, ένας από τούς δώδεκα άνδρες πού γνωρίζαμε. Ήταν ó γραμματέας της κοινότητας, ένας άνθρωπος τόσο άθως όσο και άνίκανος, ένας άνθρωπος πού έκανε τήν ασήμαντη δουλειά του τόσο καλά όσο οί περιωρισμένες ικανότητές του του τò επέτρεπαν, ένας άνθρωπος του όποιου τò βασικό ενδιαφέρον στή δουλειά του ήταν πώς θά εισπράττη τò μισθό του τακτικά και νά πηγαίνη στο σπίτι του και στήν οικογένειά του στο τέλος της κάθε ημέρας.

Είχα άναγνωρίσει τή γυναίκα του και τά παιδιά του ανάμεσα στο πλήθος.

«Σύντροφοι!» βρυχήθηκε ó αρχηγός. «Κοιτάξτε έναν προδότη του λαού. Όπως όλοι ξέρετε, ó άνθρωπος πού βλέπετε μπρός σας γιά χρόνια κρατούσε στα χέρια του τίς ζωές και τήν τύχη όλων των κατοίκων αύτης της κοινότητας. Είμαι αύτός πού κρατά τίς καταστάσεις διανομής, αύτός πού αποφασίζει πόσο ρύζι θά πάρετε και πότε θά τò πάρετε. Σύντροφοι, μιιά έρευνα πού έγινε στίς καταστάσεις του απέκάλυψε μεγάλες διαχειριστικές άνωμαλίες στο σύστημα διανομής της κοινότητός μας. Όταν αύτός ó καταχθόνιος έγκληματίας διατάχθηκε νά αλλάξη σύστημα, δέν έκανε τίποτε άλλο παρά νά άντισταθί και νά προβή σέ άντιδραστικές προτάσεις. Γιά δέκα μέρες τώρα με τή θέλησί του και με κακό σκοπό σαμποτάρισε κάθε προσπάθειά μας νά επιβάλλουμε ένα σύστημα διανομής τροφίμων σ' αύτή τήν κοινότητα επί μιιάς άναλογικής και δικαίας βάσεως. Σύντροφοι.» φώναζε ξανά πρòς τò πλήθος, «τί πρέπει νά κάνουμε αύτòν τόν προδότη;»

«Θά νά τ ο ς !» Οί έκατό άνδρες πού είχαν σκορπιστή ανάμεσα στο πλήθος ύψωναν τίς γροθιές τους και βρυχήθηκαν τήν άπάντησι με μιιά φωνή: «Θά νά τ ο ς !»

Ὁ ἀρχηγὸς πάνω στὴν ἐξέδρα κούνησε τὸ κεφάλι του ἐπιδοκιμαστικά. «Εὐχαριστῶ, σύντροφοι. Αὐτὴ εἶναι πραγματικὰ ἡ πρὸ δίκαια τιμωρία γιὰ τοὺς προδότες».

Ἔβγαλε τὸ βαρὺ πιστόλι του ἀπὸ τὴ θήκη του, τὸ κατήθυνε πρὸς τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τράδηξε τὴ σκανδάλη. Ὁ Γραμματέας σωριάστηκε στὰ σανίδια τῆς ἐξέδρας. Τὸ πλῆθος ἔχασε τὴν ἀναπνοή του.

«Θά ν α τ ο ς σ τ ο ὕ ς π ρ ο δ ό τ ε ς !» βρυχήθηκαν οἱ ἑκατὸ ἄνδρες. Τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου εἰσχώρησε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ραγίσματα τῶν σανιδιῶν καὶ ἔβαψε τὸ χῶμα τοῦ γηπέδου.

Ἕνας ἄλλος ἄνδρας στήθηκε πάνω στὴν ἐξέδρα στὴ θέσι του.

«Σύντροφοι,» φώναξε ξανά ὁ ἀρχηγός, «κοιτάξτε ἕνα προδότη τοῦ λαοῦ...».

Ἕνα ἀγωνιώδες μουρμουρίσμα διαπέρασε τὸ πλῆθος καθὼς ἀναγνώρισαν τὸν ἄνθρωπο. Ἄκουσα τὸν ἀδερφό μου νὰ ψιθυρίζη στὸν πατέρα μου. «Μπαμπά! Αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κομμουνιστῶν;»

«Ναί!»

«Τότε γιατί;»

«Τὰ τρία εἶδη Κομμουνιστῶν ποὺ ἔχομε στὴ Νότια Κορέα — ἐκεῖνοι ποὺ ἐκπαιδεύτηκαν στὴ Ρωσία, ἐκεῖνοι ποὺ ἐκπαιδεύτηκαν στὴν Κίνα καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐκπαιδεύτηκαν στὴ Βόρεια Κορέα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ διαμελισμοῦ — πάντοτε ἀντιπάχονται οἱ μὲν τοὺς δέ.»

Ὁ ἀρχηγὸς τελείωσε τίς κατηγορίες του. Ἐνὰ ἀπευθύνθηκε πρὸς τὸ πλῆθος: «Σύντροφοι, τί πρέπει νὰ κάνουμε αὐτὸν τὸν προδότη;»

«Θά ν α τ ο ς !» ξεφώνησαν οἱ ἑκατὸ, ὅπως καὶ προηγουμένως.

Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορά ὁ ἀρχηγὸς κοίταξε δυσανεστημένος. «Σύντροφοι, σὰς ζήτησα νὰ μοῦ πῆτε τί νὰ κάνω αὐτὸ τὸν προδότη καὶ μετὰ δυσκολίας βρῖσκα ἀνταπόκρισι! Σύντροφοι, ξανασκεφθῆτε το καλά. Σκεφθῆτε γιὰ λίγο καὶ ἀπαντήστε σωστὰ στὸ θέμα. Θὰ σὰς ξαναρωτήσω σ' ἕνα λεπτὸ ἀπὸ τώρα».

Οἱ ἑκατὸ ἄντρες κοίταξαν πρὸς ἐμᾶς, περιεστράφηκαν στὴ θέσι ποὺ στέκονταν καὶ μᾶς κοίταξαν τὸν καθένα στὰ μάτια μὲ τὴ σειρά. «Ἀνησυχῶ μήπως ὑπάρχει κανένας προδότης ἐδῶ ἀνάμεσά μας», εἶπαν γιὰ νὰ ἀκουσθοῦν ἀπ' ὅλους.

Τότε ξανά ὁ ἀρχηγὸς στράφηκε πρὸς τὸ πλῆθος. «Σύντροφοι,» βρυχήθηκε γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, «τί πρέπει νὰ κάνουμε αὐτὸν τὸν προδότη τοῦ λαοῦ;»

«Θά ν α τ ο ς !» βρυχήθηκαν οἱ ἑκατὸ.

«Θά ν α τ ο ς !» φωνάξαμε μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν μας.

Ὁ ἀρχηγὸς φάνηκε εὐχαριστημένος. Ἐνὰ ξεκούμπωσε τὸ πιστόλι του, τὸ πίεσε στὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ αἷμα του ἐκώθηκε μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἄλλου, στάζοντας κάτω στὸ χῶμα τοῦ γηπέδου.

Δέκα ἀκόμα φορές δημηγόρησε ὁ ἀρχηγὸς σὲ μᾶς. Δέκα ἀκόμα φορές φρικιάσαμε καθὼς ξεφωνίζαμε δυνατὰ μὲ τὰ χεῖλη μας, «Θά ν α τ ο ς !» Δέκα ἀκόμα φορές τὸ αἷμα ἐνὸς Κορεάτη ἔβαψε τὸ χῶμα τῆς Κορέας.

Παρατηρούσαμε καὶ τρέμαμε καθὼς τὸ ὑγρὸ πρωτὶνὸ γίνονταν ὑγρὴ μέρα.

Πολυαγαπημένη μου πατρίδα!

Τὸ ρύζι σου καὶ τὸ κρασί σου

θ' ἀποκτήσουν ποτὲ ξανά τὴν ἴδια γεύσι;

Οἱ φλογέρες σου καὶ τὰ λαγοῦτα σου

θὰ ἡχίσουν ποτὲ ξανά τὸ ἴδιο;

Κουρσεμένη από τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀνατολῆς,
Κουρσεμένη από τοὺς ἀνθρώπους τῆς Δύσεως,
Κουρσεμένη από ἐκείνους
ποὺ ἄφησαν τὴν πολυαγαπημένη μου πατρίδα
νὰ στάξῃ αἷμα καὶ δάκρυ.

I

ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΠΟΛΗ

(Γιάννινα)

Σ' ἐσένα ποὺ γαλούχησες τὰ παιδικὰ ὄνειρά μου
καὶ στοργικὰ ἐθέρμανες κάθε κρυφὴ χαρά μου
ἀγαπημένη πόλη,
χαρίζω κάθε σκέψη μου, κι ἄς εἶσαι μακριά μου,
καὶ τὴ θερμὴ ποὺ φώλιασε βαθειὰ μὲς τὴν καρδιά μου
γιὰ σένα ἀγάπη μου ὅλη.

Καθὼς ἐπέρασε ὁ καιρὸς κι ὅλα ἀλλάξαν τώρα
κι ἦρθε ἡ τόσο ἄχαρη τῶν γηρατειῶν ἡ ὥρα
τὴ θλίψη νὰ σκορπίσει,
νᾶειταν στὴν Λίμνη πλάϊ σου, ἡ Γῆ σου ἡ ἀνθοφόρα
τὸ κουρασμένο μου κορμί, σὰ Μάννα μυροφόρα,
στὰ σπλάχνα τῆς νὰ κλείσει.

II

ΣΤΗΝ ΠΑΜΒΩΤΙΔΑ

Λίμνη μας σὺ τ' ἀσύγκριτο τῆς πόλης μας στολίδι
ὅπου βρεθῶ κι' ὅπου σταθῶ, σὲ μακρινὸ ταξίδι.
τὸ θρῦλο σου θὰ μολογῶ καὶ θὰ σὲ καμαρώνω.

Κι ἂν τύχει ὁ νόστος ἄγρυπνος μὲ τ' ὄνειρο μὲ φέρει
στ' ἀγαπημένα, στὰ παλὰ — μαρτυρικὸ καρτέρι —
καὶ νοιώσω πὼς μὲς τῆς ψυχῆς τὰ τρίσβαθα ματιῶν.

Τὸ ξέρω πὼς στ' ἀληθινὰ ἂν θέλω γιὰ νὰ γιάνω
τοῦ γυρισμοῦ τὸ τρίστρατο ἀπὸ νωρὶς νὰ πάρω
τῆς ξενιτιάς, τῆς μοναξιᾶς νὰ ξεγελῶ τὸ Χάρο.

Ὅπου νὰ φτάσω ἐκεῖ κοντά, ἔρημος, δίχως νιάτα
μὲ τοὺς καημοὺς καὶ τὰ κρυφὰ μου ὄνειρα φευγάτα,
νὰ σ' ἀντικρύσω ζωντανὸς καὶ πλάϊ σου ἄς πεθάνω.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ & ΑΦΟΡΜΕΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΕΙΝ

Δέν είμαστε βέβαια οί προῶτοι πού καταπιανόμαστε μ' αὐτό τὸ θέμα, ἀλλὰ προχωρήσαμε σ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση, ἐπειδὴ ζοῖναιε χρῆσιμο νὰ ἐκθέσουμε καὶ τὴν προσωπικὴ μας ἀποψη πάνω σ' αὐτό, ὅπως δηλ. ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νιώθουμε καὶ βιώνουμε αὐτό τὸ πρόβλημα. Κι ἂν οἱ παρακάτω σκέψεις παρουσιάσουν κάποιο ἐνδιαφέρον γιὰ σένα, ἀναγνώστη, τοῦτο σ' αὐτὴ τὴν προσωπικὴ βίωση πιστεῦω ὅτι θὰ πρέπει νὰ τὸ ἀφείλουν περισσότερο.

Φιλοσοφῶ σημαίνει ἀγαπῶ τὴ σοφίᾳ, ἀρέσκομαι νὰ μαθαίνω, ἀσχολοῦμαι μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς, μὲ τὰ μεγάλα μυστήρια τοῦ κόσμου, τοῦ ἐσωτερικοῦ μου ἀφενὸς πού εἶναι ἐντὸς μου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀφετέρου πού μὲ περιβάλλει. Καὶ δὲν μαθαίνω γνώσεις ξηρῆς, δὲν παπαγαλίζω ἀπλῶς, ὅπως μπορεῖ νὰ κάνω μὲ ὅποια ἄλλη ἐπιστήμη (φυσικὴ ψυχολογία, χημεία, βιολογία κλπ.), ἀλλὰ βιώνω τὴ σοφίᾳ καὶ γίνεται αὐτὴ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκοῦς μου, ἀνακατείνεται μὲ τὸ αἷμα μου, μὲ τὸ εἶναι μου καὶ μὲ ἀπασχολεῖ ἐναγωνίᾳ, καθὼς προσπαθῶ νὰ βρῶ τὰ ὄντως ὄντα, νὰ προχωρήσω πέρα ἀπὸ τὰ φαινόμενα, νὰ δώσω ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα πού μὲ κατακλύζουν, ὅπως ποῖός εἰμαι, τί σκοπὸ ὑπηρετῶ πάνω στὴ γῆ; τί εἶναι ἡ φύση πού μὲ περιβάλλει, τί εἶναι ἡ ζωή; Ὑπάρχει κάποιο σχέδιο, κάποιος κατενυθνήριος νοῦς σ' ὅλα αὐτά;

Πολὴν - λίγο βέβαια ὅλοι οἱ ἄνθρωποι φιλοσοφοῦν, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος. Κι' αὐτὸ φαίνεται κι' ἀπὸ τὴ θέση πού παίρνουν στὴ ζωή. Ἔτσι θὰ δοῦμε ὁ ἓνας νὰ πεθαίνει γιὰ τὰ μεγάλα ἰδανικά, ὁ ἄλλος νὰ μὴ θναιάζει μὲ τίποτε τῆς ἡδονῆς, ὁ ἄλλος γὰ θεωρεῖ μάταιον καὶ παράλογον αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ νὰ φουντάει στὴ θάλασσα, ἄλλος νὰ θεωρεῖ σπουδαῖο πράγμα τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ τὴν ἐτοιμάζει γιὰ τὸ ὑπερέρρειν κι' ὁ ἄλλος ὅ,τι φᾶμε κι' ὅ,τι ποῖουμε.

Αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ φιλοσοφεῖν βέβαια γίνεται περιστασιακὰ καὶ τυχαία καὶ τὸ προκαλοῦν ὅποσδήποτε διάφορα περιστατικά τῆς ζωῆς (γέννηση, θάνατος, πόλεμοι, σεισμοί, καταποντισμοί, ἄλλα φυσικά φαινόμενα, κλπ.). Εἶναι οἱ περιπτώσεις πού ξυπνάμε ἀλαλιασμένοι, σὰν ὅταν τὰ μεσάνυχτα μᾶς λέν ὅτι πήραμε φωτιά ἢ ὅτι ὁ ἀέρας ἔραξε τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ μας καὶ μετὰ πάλι ἐπανερχόμαστε στὸν ὕπνον.

Ἀλλὰ ἡ συστηματικὴ προβληματικὴ, τὸ στοχάζεσθαι ἐπὶ τῶν μεγάλων θεμάτων καὶ ἀπορῶν εἶναι ἔργο καὶ χαρακτηριστικὸ ὀλίγων ἀτόμων. Κι' αὐτὸ βέβαια ὄχι χωρὶς λόγο.

Ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ βιοπάλη μὲ χίλια δυὸ προβλήματα καὶ σ' αὐτὴν ἔχουν δοθεῖ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι. Πρέπει νὰ χορτάσουν τὸ στομάχι τους, νὰ τρῶξουν γιὰ τὸ μεροκάματο, νὰ κερδίσουν τὴ δόξη, νὰ πάνε στὸ γιατρὸ, νὰ θερίσουν τὸ χωράφι, νὰ ξεφαντώσουν καὶ λίγο.

Ἡ ζωὴ, μὲ λίγα λόγια, σὲ καλεῖ σὲ χίλιες δυὸ ἀσχολίες πού φαντάζουν μπροστά σου πολλὰ ἀξιώλογες. Μένει καιρὸς γιὰ φιλοσοφίες; Δίνουν παράδες αὐτές; Βρίσκεις ἄκρη σ' αὐτά, τέλος πάντων; Καὶ στὸ κάτω κάτω αὐτὰ εἶναι δουλειὰ τῶν ἐιδιχῶν, δὲν εἶναι γιὰ μᾶς λέει ὁ πολλὸς κόσμος. Καὶ μὴ νομίζετε πὼς εἶναι καὶ τιμητικὸ νὰ εἰσέρχεσαι σὲ τέτοια οἰκόπεδα. Ὁ φιλόσοφος αὐτὸς, θὰ ποῖν' χωρὶς νὰ λείπει καὶ κάποια εἰρωνικὴ διάθεση τότε - τότε.

Γιὰ νὰ δοῦμε ὅμως εἶναι ὀρθὴ μιὰ τέτοια θέση; Εἶναι σωστὸ νὰ μὴ δίνει κανεὶς σημασία σ' ἓνα τέτοιο θέμα καὶ νὰ μὴν τὸν ἀπασχολεῖ, ἔστω τότε - τότε;

Μπορεῖ βέβαια σήμερα τὸ μεροκάματο νὰ ἦταν φτωχὸ, μπορεῖ νὰ βράχτηκαν τὰ γενήματα μας, μπορεῖ νὰ περῶναι καὶ μὴν ἔχουν ἀξία, μπορεῖ νὰ σιχαθῆκαμε τὰ πλοῦτη, ἀλλὰ πάνω γι' αὐτὸ, μπορεῖ νὰ ἀγανακτήσαμε ἀπὸ τὴ φτώχεια ἢ νὰ σιχαθῆκαμε τὰ πλοῦτη, ἀλλὰ πάνω

κι' απ' όλα αυτά, πάνω κι' απ' τις λίχρες και τις χαρές μας κι' απ' την ίδια μας τη ζωή, ύπάρχει το πρόβλημα των προβλημάτων, που δεν επιτρέπεται, θέλουμε δε θέλουμε, να μās αφήνει αδιάφορους, εμείς οι ίδιοι δηλαδή κι' ο κόσμος που ζούμε κι' ο ρόλος που παίζουμε, ο θάνατος που θα ρθει σε λίγο και δε θα κιντάξει, αν είσαι πλούσιος ή φτωχός, νέος ή γέρος, αξιοματωχός ή κοινός θνητός, νόθος ή νόμιμος, φτασμένος ή παρακατιανός, αν πέρασες με στερήσεις ή πās χορτασμένος, αν ξκανες «προκοπή» ή υπήρξες γουκαράς, αν αφήσες απογόνους ή πέθανες οημάδι, ούτε αν ξμεινε αχτένιστη από το δημιουργό της ή «Αναφορά στο Γκρέκο», ούτε αν χρειάζεται κι' άλλες μέρες ο Πύρρος για να πραγματοποιήσει τα μεγαλεπήβολα σχέδιά του. Θα σε απαράσει απ' αυτό τον κόσμο και θα κουρελιάσει τα ενδιαφέροντα, τις επιθυμίες, τους νόμους μας, τα μέτρα μας και τις ανθρώπινες συμβατικότητες και την ανθρώπινη ματαιοδοξία και θα υās στείλει από εκεί που μās ξφερε, απ' το τίποτε πάλι στο τίποτε.

Μπροστά λοιπόν σ' αυτή την κατάσταση, νομίζουμε πώς ή κατάφαση στο φιλοσοφείν ξεχεται αυτόματα και μάλιστα, όταν το πράττει κανείς, θα πρέπει να το θεωρεί όχι σαν κάτι δευτερεύον, αλλά σαν μια πρώτη σημασίας ένασχόληση. Μάλιστα θα λέγαμε ότι το αντίθετο είναι άνοητο. Διότι σε αντίθετη περίπτωση πώς δικαιολογείται ή παρουσία σου εδώ; Σαν νοήμον και φιλοπερίεργο όν, θα ζητήσεις διέξοδο στις άπορίες σου, στο μυστήριο του περάσματος σου. "Αν ξαφνικά βρεθείς στο Παρίσι και δεις εκεί τον Πύργο του Αϊφελ, το Μέγαρο των Ήλυσίων, το Σηκουάνα κλπ. φυσικό δεν είναι να ρωτήσεις που είμαι και τί είναι εδώ και τί είναι εκεί; Άλλως πρέπει να είσαι τρελλός. Και πώς ο άνθρωπος που δεν ξεννά και δε διερωτάται πάνω στις μεγάλες άπορίες δε μοιάζει με το πρόβατο που, αφού βόσκησε κάμποσα χρόνια άμεριμνο στο λιβάδι, ξαφνικά το βουτάει απ' τη βοσχή ο χασάτης, για να το σφάξει;

Κι όμως πόσοι και πόσοι άνθρωποι κάθε μέρα δε χάνονται με τον ίδιο τρόπο, άλλος σπαταλώντας τις μέρες του πάνω στα ξάρια, άλλος πάνω στο ποτήρι, άλλος δοσμένος ψυχής τε και σώματι στις μπίζνες, άλλος σε προσωπικά προβλήματα, σε αγωνίες και σε εφήμερες επιθυμίες. Και ποτέ, μα ποτέ δε σήκωσε και λίγο το κεφάλι του στον οφθάνο.

Κι αυτό βέβαια γιατί το άνοιγμα μυαλό μας και' αρχήν είναι δύσκολο να κάνει το τάννομα, για να νικήσει τη βαρύτητα της σάρκας να αποκαθλωθεί από το εφήμερο και να ξυπνήσει, αντίθετα ζει στο αίσθητο και λέει να μη παρασοτιζόμαστε. Τα πράγματα είναι απλά, όπως φαίνονται. Ζούμε, για να τρώμε, να πίνουμε, να δουλεύουμε, να χορεύουμε, να απολαμβάνουμε κλπ. Αφήστε τα επέκεινα.

Άλλά ένας άνθρωπος που θα μορφωθεί και θα ύποπτενται το παιχνίδι των αισθήσεων και τους ψευτοσκοπούς που κάθε μέρα καταρρίπτονται, όταν όσφρανθεί την εφήμερη και μάταιη καθημερινότητα, κάποτε θα ξυπνήσει από τη μακαριότητα και θα αρχίσει να φιλοσοφεί.

Ακόμα ή σταθερότητα της ζωής, των πραγμάτων και των φαινομένων δεν είναι πράγματα εύνοϊκά για το φιλοσοφείν. Κάποιος που ζει επί 60 χρόνια στο χωριό του, με τους ίδιους ανθρώπους, δεν είναι τόσο εύκολο να προβληματιστεί και να φιλοσοφήσει. Τί περιμένετε όμως να κάνει ο πολυταξιδιώτης άνθρωπος που κάθε μέρα σαλπάρει για νέους γαιλούς, που κάθε τόσο αγκυροβολεί σε νέα λιμάνια και αντιρρχει νέα πράγματα, νέους τόπους, νέες ιδέες, νέους ανθρώπους, νέα ήθη, νέες γνώες, που κάθε μέρα ή Ήρακλείτεια ροή ποτάμι τρέχει κάτω απ' τα πόδια του;

Η παρεία των γύρω μας, ή ασφάλεια που νοιώθουμε μέσα στα αγαθά και στα ίδια τα πράγματα, ή χωρίς φορτούνες ζωή εμποδίζουν τη μεταφυσική ένατένιση των πραγμάτων.

Τί περιμένετε όμως να κάνει ο αστροναύτης που περπατάει στον άερα; Πώς αυτή ή εμπειρία να μην αποτελέσει ένα μεταφυσικό προσάνημα;

Άλλά κι' ο δοτός Θεός, ή σεβδριομένη «αλήθεια», ή δοτή εξήγηση για τα περίεργα και παράξενα που άπλώνονται γύρω μας πώς δεν είναι άρρηκτικά στοιχεία για φιλοσοφικές αναζητήσεις; Νά έτοι μās έπλασε ο Θεός, έτοι μās τιμώρησε, έτσι θα ξανόρθει κλπ. Και

λέω πώς ένας δοτός Θεός, ένας επιβεβλημένος θεός δεν μπορεί ποτέ να είναι ένας αληθινός θεός... Καί κατανοώ τους ανθρώπους των κομμουνιστικών χωρών που με πάθος, ό-πως λέν, συρρέουν στην εκκλησία σ' ένα κράτος που ίσσταται αδιάφορο, ίσως και έχθρικό και γίνεται αυτό όχι γιατί εκεί διώκεται η εκκλησία, αλλά γιατί δεν υπάρχει άλλος δρόμος, άλλη διέξοδος για τη ψυχή μας. Έν τάξει υπάρχει ύλη, υπάρχει ματαιότητα, υπάρχει μηδέν και τίποτα. Αλλά από κει και πέρα;

«Αν υποθέσουμε πώς ένας άνθρωπος με σōες τις φρένες βρίσκεται ολομόναχος σ' αὐ-τή τη γῇ που καθόλου δεν είναι μιλημένος για τόν ἑνα και μόνον ἀληθινὸ θεό, για τὴν ἑξα-ήμερο κτίση τοῦ κόσμου, πῶς δὲν εἶναι παραπάνω ἀπὸ φυσικὸ νὰ θέσει χίλια δυὸ ἐρωτήμα-τα για τὸν κόσμον καὶ τὴν ὑπαρξὴ του, νὰ βρεῖ ἕναν Πλάστη τέλος πάντων. Κι οὔτε ὁ φό-βος, ὅπως λέν, θὰ τὸν στρέψει πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀπλούστατα θὰ εἶναι μιὰ φυσιολογικὴ ἀντίδρα-ση που θὰ ζητάει νὰ βρεῖ πόρο στὴν ἀπορία του, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴ λογικὴ που ἔχουμε. Μ' αὐτὴ που ζοῦμε καὶ συζητοῦμε καὶ γράφουμε κάθε μέρα, γιατί ἔξω ἀπ' αὐτὴ κάθε βλακεία καὶ σοφιστεία καὶ ἀγυρτεία εἶναι ἐπιτρεπτὴ καὶ θεμιτὴ.

Βέβαια τὸ νὰ μὴ δώσουμε ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση στὰ προβλήματα που ἀπλώνονται γύρω μας, εἶναι λογικὸ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ ψάχνουμε καὶ νὰ μὴ διερωτώμαστε, ἔστω πότε πότε, αὐτὸ εἶναι τὸ παράλογο.

Καὶ θὰ μᾶς ὠφελήσει αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση καὶ ἐνσκόληση θὰ πρὶ κανεῖς στὴν πρακτικὴ, τὴν καθημερινή μας ζωή;

Καὶ βέβαια, ἐφ' ὅσον δὲν γίνεῖ ὁ στοχασμὸς σκοπὸς μας, ὅπως λέει κι' ὁ Κίπλιγκ. Για-τὶ ἀπ' τὴν μιὰ μεριά δὲν θὰ καταστήσουμε σάν τὸ πρόβατο που ἀφοῦ βόσκησε ἀρετὰ χω-ράφια ἀνύποπτο τὸ πῆρε για σφαγὴ ὁ τσοπάνος, ἀπ' ἐτέρον δὲν θὰ μπορῶ νὰ βρῶ παρηγο-ριά καὶ λύσεις στὰ καθημερινὰ προβλήματά μου, νὰ βλέπω τὰ πράγματα μὲ εὐφύτητα πέρα στὸ χρόνον, πέρα ἀπ' τὶς μικροπρόχειες καὶ τὶς ἀνοησίες τῶν πολλῶν. Κι' αὐτὴ ἡ παρηγο-ριά δὲν θὰ εἶναι καθόλου χωρὶς λογικὰ στηρίγματα.

«Αν π.χ. κάνω τὴ σκέψη ὅτι ἡ Γῆ κάποτε εἶναι ἐνδεχόμενο καὶ κατὰ τὶς ἀπόψεις τῶσων φυσικῶν νὰ ἐκτροχιασθεῖ καὶ νὰ λιώσει καὶ θὰ καοῖν μαζί μ' αὐτὴ καὶ οἱ... ἐγκυκλοπαίδει-ες τοῦ κόσμου που γράφουν για τὴ νικηφόρα προέλαση τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία, πέστε μου δὲν θὰ γελάσω πολὺ γιατί ἐγὼ τᾶβαφα μαῦρα που μ' ἀφῆσαν ἀπ' ἔξω στὶς ἐξετάσεις τοῦ ΙΚΑ, πολὺ δὲ περισσότερο γιατί δὲν ἐκλήθην στὸ γεῖμα που παρέθεσε ὁ κ. Νομάρχης;

Καὶ τέλος θὰ ἔχω τὴν ἱκανοποίηση ὅτι ἀσχολοῦμαι μὲ τὸν ἵπ' ἀριθμὸν 1 θέμα τῆς ζω-ῆς, γιατί θέλωμε δὲ θέλωμε, ὅλα καταλήγουν στὸ μετέπειτα. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ τρώμε, νὰ κοιμώμαστε, νὰ δουλένουμε, νὰ ἐρωτευόμαστε, νὰ θησανρίζουμε, δὲν κάνουμε τίποτε πε-ρισσότερο ἀπ' αὐτὸ που κάνουν τὰ ζῶα. Πόσο ὠχριοῦν ὅλες οἱ μικροανάγκες, οἱ μικροπρό-χειες, τὰ συμφέροντα μπροστὰ στὴν τέτοια ἐνατένιση τοῦ κόσμου, πόσο αὐτὲς οἱ σκέψεις ἐπικαλύπτουν κάθε ἄλλη μικρότητα καὶ σαχλαμάρα τῆς ζωῆς.

Καὶ πῶς θὰ ἀμφισβητήσεις, φίλε μου, πῶς δὲν εἶσαι ὁ ἀξιοματοῦχος αὐτῆς τῆς ζωῆς, ὅταν ἀσχολεῖσαι μὲ ἕνα τέτοιο θέμα ἔξω καὶ πέρα ἀπ' τὸ χρόνον, ὅταν συνομιλεῖς μὲ τὸ Θεό, ἔστω ὅσο ἐκείνος σου κάνει τὴν τιμὴ;...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΝΕΩΝ ΠΟΙΗΤΩΝ ΣΤΗ ΜΠΟΛΩΝΙΑ

Μεγάλη ἐπιτυχία σημείωσε ἡ Συνάντηση Νέων Ποιητῶν ἀπὸ διάφορες χώρες που ἔγινε μὲ τοὺς ἰταλοὺς συνομηλίκους συναδέλφους τους στὴ Μπολώνια τῆς Ἰταλίας, ἀπὸ τὶς 7 ἕως τὶς 9 Σεπτέμβρη, τρεῖς μέρες.

Ἡ πρωτοβουλία καὶ διοργάνωση αὐτῆς τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκδήλωσης ἀνήκει στὸ Δῆμο τῆς Μπολώνιας. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶχε διοριστεῖ ἐιδικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀνθρώπους τῶν

Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ γνωστὸ Ἰταλὸ λογοτέχνη καὶ ποιητὴ Ρομπέρτο Ροβέρσι.

Στὴν «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» εἶχε ἀνατεθεῖ τὸ ἔργο τῆς ἐκλογῆς τῶν δυὸ νέων ποῦ θ' ἀντιπροσώπευαν τὴ χώρα μας. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἦταν μικρὸς ὁ χρόνος στὴ διάθεσὴ μας, τὸ περιοδικὸ κατὰφερε νὰ φέρεῖ σὲ πέρας μ' ἐπιτυχία τὴν ἀποστολὴ ποῦ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ, προτείνοντας τοὺς νέους Ἑλληνες ποιητὲς Ρωξάνη Παυλέα καὶ Γ.Δ. Κόκκινο, ποῦ πῆραν τελικὰ μέρος σ' αὐτή.

Οἱ ξένοι κι Ἰταλοὶ νέοι ποιητὲς κατὰ τὴ διάρκεια τῶν τριῶν ἡμερῶν ἀντάλλαξαν ἀπόψεις μεταξύ τους πάνω στὰ προβλήματα, τὶς τάσεις, τὶς προοπτικὲς κι ἄλλα ζητήματα ποῦ ἀφοροῦν σήμερα τὴν ποίηση καὶ γενικὰ ἤν Τέχνη στὶς χώρες τους καὶ φυσικὰ, ἰδιαίτερα τοὺς νέους.

Κάθε βράδυ ἀπὸ τὶς 8 ἡ ὥρα μέχρι καὶ πέρ' ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, στὴν ὁμορφὴ πλατεία μπροστὰ στὴ Βυζαντινὴ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἓνα κομφοτέχνημα τοῦ 8 μ.Χ. αἰῶνα, λάβαινε χώρα μιὰ συμπαθητικὴ καὶ πρωτότυπὴ ἐκδήλωση:

Γύρω γύρω στὰ ἄκρα τῆς πλατείας, μπροστὰ στὰ κομψὰ μέγαρα τῶν χρόνων τῆς Ἀναγέννησης ποῦ τὴν κυκλῶνουν καὶ τὴ μεταβάλλουν σ' ἓνα τεράστιο ὑπαίθριο σαλόνι, εἶχαν στηθεῖ, εἰδικὰ γιὰ τὴν περίστασι, μικρὰ παλκοσένικα, σ' ἀρκετὴ ἀπόστασι τὸ ἐν' ἀπὸ τ' ἄλλο, ὥστε νὰ μὴ δημιουργεῖται σύγχυσι. Κάθε ποιητὴς ἀνέβαινε σ' ἐν' ἀπ' αὐτά. Ὅλοι οἱ συμμετέχοντες νέοι ποιητὲς ταυτόχρονα, ἀπαγγέλλανε ἓνα ἓνα τὰ ποιήματά τους στὴ γλῶσσα τους, ἐνῶ ἀμέσως κατόπιν, Ἰταλοὶ ἡθοιοὶ τ' ἀπαγγέλλανε στὰ Ἰταλικά. Ὅταν τέλειωναν ὅλους τοὺς στίχους τους, κάναν μιὰ μικρὴ διακοπὴ καὶ ξανάρχιζαν τὸ ἴδιο.

Ἔτσι δινόταν ἡ εὐκαιρία στοὺς θεατὲς νὰ περνᾶνε ἀπὸ τὸ ἓνα παλκισένικο στ' ἄλλο καὶ νὰ παρακολουθοῦν σιγὰ σιγὰ ὅλες τὶς ἀπαγγελίες. Ἦταν πολὺ ὁμορφο νὰ βλέπει κανεὶς τὸν κόσμον ποῦ εἶχε κατακλύσει τὴν πλατεία (ἰδίως νέοι) νὰ μετακινεῖται κατὰ ὁμάδες, ἀφοῦ ἀκούσε τὸν ἓνα, γιὰ ν' ἀκούσει μὲ τὴ σειρὰ καὶ τοὺς ἄλλους.

Μιὰ πραγματικὴ Βαβυλωνία ἐπικρατοῦσε, χωρὶς ὅμως ὁ ἓνας νὰ ἐνοχλεῖ τὸν ἄλλο λόγο τῆς ἀπόστασις ποῦ τοὺς χώριζε. Ἑλληνικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ἰσπανικά κι ἄλλες γλῶσσες ἀκούγονταν μέσα στὴ σιγαλιὰ τῆς ζεστῆς, πράγματι καλοκαιρινῆς, Μπολωνιέζικης νύχτας. Ὁ καιρὸς βοήθησε πολὺ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο κι ἔτσι ὅλοι παρακολουθοῦσαν μὲ κατάνυξι τὶς ἀπαγγελίες καὶ στὸ τέλος χειροκροτοῦσαν μ' αὐθόρμητο ἐνθουσιασμό.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἔκαναν οἱ δυὸ νέοι μας ποιητὲς, πού, μ' ἐκδηλῇ συμπάθειαν, τοὺς πλησίαζαν στὸ τέλος τῆς γιορτῆς οἱ Ἰταλοὶ καὶ ξένοι ἀκροατὲς, μίλαγαν μαζί τους, σχολίαζαν εὐμενῶς τὴν ἀπόδοσή τους καὶ ᾄδῃκαν τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσουν, ἄλλῃ μιὰ φορά, γιὰ τὴν προσφορὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλασσικοῦ Πολιτισμοῦ στὴν Ἑπιστῆμὴ καὶ τὶς Τέχνες.

ΝΙΚΟΣ ΜΠΛΕΤΑΣ — ΔΟΥΚΑΡΗΣ

ΔΥΟ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΛΑΒΟΛΟΓΩΝ ΤΟΥ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ

Στὶς 20 Σεπτεμβρίου τελείωσε τὸ 11ο Συνέδριο Σλαβολόγων τοῦ Βελιγραδίου, στὸ ὁποῖο, ὅπως πληροφοροῦμαστε, ἔγιναν καὶ δυὸ ἀνακοινώσεις μὲ θέματα, ποῦ ἔχουν σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα: Ἡ μιὰ μὲ τὴν Σβετλάνα Σλάτσσεβ ἐπισταθμιοτικὴ συνενόησις τοῦ Ἰνστιτούτου Λογοτεχνίας τοῦ Βελιγραδίου καὶ θέμα «Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὶς μεταφράσεις Σέρβων ρεαλιστῶν στὰ Νέα Ἑλληνικά» καὶ ἡ ἄλλῃ μὲ εἰσηγητὴ τὸν κ. Ἰωάννη Παπανδρια-

νό, βαλκανολόγο, επιστημονικό συνεργάτη του Ίδρυματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου στη Θεσσαλονίκη και θέμα «Οί μεταφράσεις του Παναγιώτη Παπακωστόπουλου από τ' Αρχαία Έλληνικά στα Σερβικά».

Όπως κάθε χρόνο ή Φιλολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου διοργάνωσε κι εφέτος Συνέδριο Σλαβολόγων στις πόλεις Βελιγράδι, Βέροιας, Νόβι Σάντ και Τέρτοιτς της Γιουγκοσλαβίας, για να τιμηθεί και πάλι ο αναμνηστικός της Σερβικής Παιδείας Βοήκ Στεφάνοβιτς Κάρατζιτς (1787—1864), Σέρβος λόγιος, διαμορφωτής της γραφόμενης σήμερα γλώσσας της Σερβίας, καθώς και της νέας Σερβικής φιλολογίας. Ο Κάρατζιτς υπηρέτησε μέχρι το 1813 σε διάφορες θέσεις και μετά την άποτινχία της επανάστασης του έτους αυτού εγκαταστάθηκε στη Βιέννη. Το έργο του ήταν ή αντικατάσταση της (γραφόμενης τότε) σερβικής γλώσσας, κράματος ρωσικών και σλαβικών λέξεων, με τη δημόσια σερβική. Επίσης διαμόρφωσε εύληπτη ορθογραφία, συνέγραψε σπουδαίο Σλαβογεωμανολατινικό λεξικό, μετέφρασε την Κανή Διαθήκη στα Σερβικά και έγραψε συλλογή δημοτικών τραγουδιών της Σερβίας.

Το φετεινό συνέδριο παρουσίασε για μās τους Έλληνες ιδιαίτερο ενδιαφέρον και του-το γιατί το προί και το βράδι της 17.9.1981 έγιναν οι δυο παραπάνω ανακοινώσεις από δυο-κεκοιμένους βαλκανολόγους ερευνητές. Το προί ή Σβετλάνα Σλάπσεκ μίλησε με θέμα: «Προβλήματα σχετικά με τις μεταφράσεις Σέρβων ρεαλιστών στα νέα Έλληνικά», στην-όποια αναφέρθηκε κυρίως σε δυο μεταφράσεις, που έγιναν απ' τα Σερβικά στα Νέα Έλ-ληνικά. Συγκεκριμένα στα 1893 ο τότε Σέρβος πρόεδρος στην Αθήνα Βλάνταν Τζωρτζεβιτς μεταφράζει στη γλώσσα μας διηγήματα του διάσημου Σέρβου λογοτέχνη Λάζαρον Λάζα-ρεβιτς και στα 1917, όταν από άνωμένο μεταφραστή (πιθανώς Σέρβο) μεταφράζονται διη-γήματα του επίσης σπουδαίου Σέρβου διηγηματογράφου Σβετοζάρ Τσόροβιτς. Κύριο θέμα της ανακοίνωσης ήταν οι δυσκολίες που συνάντησαν και αντιμετώπισαν οι μεταφραστές και ιδιαίτερα τα προβλήματα στη μετάφραση των σερβικών ιδιοματισμών στα Νέα Έλληνικά.

Το βράδι της ίδια μέρας ο κ. Ίω. Παπανδριανός παρουσίασε το θέμα του, που ήταν «Οί μεταφράσεις του Παναγιώτη Παπακωστόπουλου από τ' Αρχαία Έλληνικά στα σερ-βικά». Ο Παπακωστόπουλος ήταν ένας απ' τους πιο σημαντικούς Έλληνες λόγιους, που έζησαν κι' έδρασαν στις περιοχές της Βαλκανικής στα χρόνια της Τουρκοκρατίας (γεννή-θηκε το 1820 και πέθανε το 1879) και κυρίως ένας απ' τους πιο σημαντικούς, που συνέβα-λαν στην έλληνοσερβική πολιτιστική και πνευματική συνεργασία. Γεννήθηκε στο Βελβεν-δό κι' αφού παρακολούθησε τα κοινά γράμματα στο σχολείο της γενέτειράς του, σπούδα-σε στη φημισμένη τότε σχολή Κοζάνης και στα 1835 εγκαταστάθηκε στο Νόβι Σάντ της σημερινής Γιουγκοσλαβίας, όπου δίδαξε μ' επιτυχία στο έλληνικό δημοτικό σχολείο, που εί-χε ιδρυθεί εκεί απ' τα 1782. Στα 1847 τον βρίσκει σπουδαστή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Βιέννης, απ' όπου πήρε δίπλωμα και ανακηρύχτηκε διδάκτωρ της ίδιας έπιστήμης. Έγκαθίσταται όμως όριστικά στο Βελιγράδι το 1853 ασκώντας το έπάγγελμα του γιατρού. Σύντομα όμως με διάταγμα του Σέρβου ήγεμόνα Άλεξάνδρου Καρατζιόρ-τζεβιτς, διορίζεται καθηγητής της ελληνικής γλώσσας στο Σερβικό γυμνάσιο της σερβικής πρωτεύουσας. Με τη διδασκαλία του ο Παπακωστόπουλος βοήθησε πολλούς σέρβους να γνω-ρίσουν καλά την ελληνική γλώσσα και γραμματεία. Άνάμεσα στους μαθητές του ο εισηγη-τής άναφερε και τον μεγάλο Σέρβο λογοτέχνη και πολιτικό Σβετομίρ Νιζολάγεβιτς (1844—1922).

Μαθαίνοντας καλά τη σερβική γλώσσα ο Παπακωστόπουλος επιδόθηκε στις μεταφρά-σεις αρχαίων Έλλήνων συγγραφέων στα σερβικά. Μεταφράζει πρώτα την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή με εισαγωγή και σχόλια για την ενημέρωση του αναγνώστη. Συνεχίζει με την «Παράννηση προς Δημόνικον» του Ίσοκράτη, που την είχε μεταφράσει στα σερβικά το 1807 ένας άλλος Έλληνας λόγιος, διδάσκαλος στο Σαμλίνο ο Γεώργιος Ζαχαριάδης. Άμέσως με-τά μεταφράζεται το έργο του Λουκιανού του Σαμοσατέα «Διάλογοι των Νεκρών», που ενώ με-

ταφράζεται γὰ πρώτη φορά στὰ σερβικά δὲν εἶναι ἄγνωστος στοὺς Σέρβους, ἀφοῦ ἤδη ἀπ' τὰ 1834 ἡ «Δίκη τῶν φωνηέντων» τοῦ ἴδιου συγγραφέα εἶχε μεταφραστεῖ ἀπὸ κάποιον ποὺ ὑπογράφει μὲ τὸ ψευδώνυμο «Φισέρβος Κρίτων». Συνεχίζοντας τὸ μεταφραστικὸ του ἔργο ὁ Παπακωστόπουλος, σύμφωνα πάντα μὲ τὶς ἔρευνες τοῦ κ. Ἰω. Παπανδριανοῦ, θὰ προσφέρει στὸ σερβικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ στὰ 1877 τὴ «Ρατοραχοινομαχία», ποὺ ἀποδίδεται στὸν Ὅμηρο, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους συγγραφεῖς. Τέλος ἐπιστέγασμα τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας ὁ Παπακωστόπουλος, σύμφωνα πάντα μὲ τὶς ἔρευνες τοῦ κ. Ἰω. Παπανδριανοῦ, θὰ προσφέρῃ ἔξοφαν ὥς τότε ἀπὸ ἀποσπάσματα μεταφράσεων. Τὸ ἔργο του θὰ παραμείνῃ χειρόγραφο καὶ θὰ τυπωθεῖ στὰ 1881, δηλαδὴ δυὸ χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ μεταφραστῆ. Πρέπει ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὰ ποιητικὰ ἔργα μεταφράζονται σὲ πεζὸ λόγο.

Οἱ πληροφορίες ποὺ δίνονται παραπάνω ἀποτελοῦν μὴ πολὺ μικρὴ καὶ ἀδόξῃ παρουσίαση τῶν ἀνακρινώσεων καὶ σ' αὐτὲς βασίζονται. Ἰδιαιτέρα γιὰ τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τοῦ Παπακωστόπουλου ὁ εἰσηγητὴς τοῦ θέματος κ. Ἰω. Παπανδριανὸς τελειώνοντας τὴν ἀνακρινώσιν του πρόσθεσε συμπερασματικά, ὅτι γίνεται μόλις τὴν τελευταία δεκαετία τῆς ζωῆς του, ὅταν ἔχει γνωρίσει καλότερα τὴ γλῶσσα, πεῖγμα ποὺ δείχνει ἐνθὺλὸ αἶσθημα εὐθύνης καὶ γιὰ τοῦτο οἱ μεταφράσεις του διακρίνονται γιὰ τὴ σαφήνεια καὶ τὴν καλλιέργειάν τους, ἐνῶ παρὰλληλα ἡ ἱκανότητά ἐπιλογῆς τῶν κατάλληλων κειμένων δείχνει πὺς ἡ ἐργασία του στόχευε σὲ καθαρὰ πρακτικὸς σκοποὺς.

Τὰ θέματα τῶν ἀνακρινώσεων, πρέπει νὰ συμπληρώσω, εἶναι ἕνα μικρὸ σὲ ἔκταση — ἡμῶς πολὺ σημαντικὸ σὲ ἀξία — δείγμα τῶν πολλαπλῶν πνευματικῶν σχέσεων τῶν δύο λαῶν στὴν ἱστορικὴ τους διαδρομὴ καὶ σὰν τέτοια πρέπει νὰ παραδίδονται.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Φέτος συμπληρώνονται 115 χρόνια ἀπὸ τὴν σύσταση τὸ 1866 «τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἑταιρείας», ποὺ ἀργότερα μετατράπηκε στὴν «Ἀκαδημία τῆς Ρουμανίας». Ἡ ἰδέα ποὺ πρωτοστάτησε στὴν ἰδρυση τῆς Ἀκαδημίας ἦταν νὰ περισυλλέξῃ σὲ μὴ ὀργανομένη βιβλιοθήκη ὅλα τὰ ἔργα, τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ ντοκουμέντα ποὺ σώθηκαν ἴσως ἀπὸ τόσες περιπέτειες. Γιὰ τὴ συγκροτήση τοῦ πρώτου πυρήνα τῆς «Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας» ἔπαιξαν ἕνα μεγάλο ρόλο οἱ δωρεές τῶν βιβλιοφίλων. Ἀπ' αὐτὲς ἀναφέρουμε τὴν πρώτη δωρεὰ ποὺ ἔκανε ὁ ἐπίσκοπος Λιονίσιος καὶ ποὺ ἀριθμοῦσε 86 τόμους. Ἡ μικρὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας αὐξήθηκε γρήγορα χάρις στίς δωρεές τοῦ PAPIN-ILARIAN (1934 τόμοι), τοῦ Μητροπολίτη Ἰωσήφ τῆς Μολδαβίας, τῶν PAPAIOGLU, AL. ODELESEW, M. KOGALNURIANU, ION GHIRA καὶ ἄλλων.

Μὲ εἰδικὸ νόμο ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας ἐμπλουτίστηκε μὲ διάφορες συλλογές βιβλίων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναφέρουμε τὶς πασίγνωστες συλλογές τοῦ Νικολάου καὶ Κωνσταντίνου Μαρκοζορδάτου. Ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖται πραγματικὰ ὁ ἰδρυτὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρουμανίας καὶ ποὺ διηύθυνε τὴν Βιβλιοθήκη ἀπὸ τὸ 1884—1935, δηλ. ἐπὶ πρῶτον μισὸν αἰῶνα, εἶναι ὁ Ἀκαδημαϊκὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, ὁ IAN BIANU (1856—1935). Σ' αὐτὸν ὁφείλεται ἡ ἔκδοση τῆς Παλαιᾶς Ρουμανικῆς Βιβλιογραφίας, σὲ 4 τόμους: BIBLIOGRAFIA ROMANESCA VECHE. Ὁ ἴδιος ἐξέδωσε τοὺς 3 τόμους τῶν ρουμανικῶν χειρογράφων (1907—1931) σὲ συνεργασία μὲ τοὺς REMUS CARACAS καὶ G. NICOLAIASA. Ὁ τέταρτος τόμος ἐκδόθηκε ἀπὸ τοὺς GABRIEL STREMPIL, FLONEAM OISIL καὶ L. STOIANONIEU. Ὁ BIAMI εἶναι καὶ ὁ ἐκδότης πολλῶν παλιῶν ρουμανικῶν κειμένων, ὅπως «Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δασιθέου»

(1887) και «Γλωσσικά κείμενα του 16ου αιώνα (3 τεύχη, 1925). 'Ο BIANU στάθηκε ένα αξιοέπαινο παράδειγμα όσον αφορά την αφοσίωση του για την καλή και επιστημονική λειτουργία της Βιβλιοθήκης και το έντονο ενδιαφέρον του για την έκδοση των παλιών κειμένων και γύρω του αναπτύχθηκε μια ομάδα στελεχών που ειδικεύθηκαν στην έκδοση των παλιών ρουμάνικων κειμένων, από τους όποιους αναφέρουμε τον καθηγητή Βυζαντινολόγο ALEXANDRU ELIAN, τους καθηγητές DAN SIMONESCU, ION CHITIMIU και E-MIL TURDENU, καθώς και τον καθηγητή GABRIEL STEMPEL, που διευθύνει τώρα την βιβλιοθήκη. Πρέπει να σημειώσουμε πως αυτό το ενδιαφέρον υπάρχει και σήμερα ζωηρό. Πρόσφατα επισημαήνουμε την έκδοση «της Ρουμάνικης Γραμματικής» του φιλέλληνα HELIADE RADULESCU (1802—1872).

Η βιβλιοθήκη της Ρουμάνικης Ακαδημίας είναι μια ζωντανή παρουσία στον επιστημονικό χώρο της Ρουμανίας.

Χάρη στις έρευνες που έγιναν εδώ και όπου σήμερα εργάζεται με απταπάρνηση μια ομάδα εκλεκτών επιστημόνων που καθοδηγείται από τον καθηγητή GABRIEL STEMPEL, ο JORGA έγραψε ένα ογκώδες έργο, ο VASILE PAIUAN έγραψε τα «Γενικά», ο Δημοσθένης Ρούσσοσ συνέταξε τις «Έλληνο-ρουμανικές μελέτες» και ο CONSTANTIN LITZICA και ο NESTOR CAMARIANO συνέταξαν τους δυο καταλόγους των Έλληνικών Χειρογράφων. Έδώ εργάστηκε ο PERPESSICIUS για την έκδοση του έργου του ποιητή MIHAI EMINESCU, την οποία συνεχίζουν οι έρευνήτες PETRU CRETIA και MARIN BUEUR.

Η έρευνα στη Βιβλιοθήκη γίνεται αδιάκοπα, από τις έπτά το πρωί μέχρι τις 10 το βράδυ. Από την αρχή του αιώνα μας ή Βιβλιοθήκη της Ακαδημίας έγινε το «Εθνικό Κέντρο» για τις ανταλλαγές με το έξωτερικό και για την διάδοση της ρουμάνικης κουλτούρας. Η Βιβλιοθήκη διατηρεί σχέσεις με 500 βιβλιοθήκες από 100 χώρες. Μετά το 1948 ή Βιβλιοθήκη της Ακαδημίας ασχολείται όχι μόνον με τον ούμανιστικό τομέα, αλλά και με τον επιστημονικό. Διαθέτει 4 εκατομμύρια τόμους, 33.000 συλλογές περιοδικών που αριθμούν 426.969 τόμους, 7.000 σπάνια βιβλία, 9.500 χειρόγραφα, 573.050 ντοκουμέντα*, 166.898 επιστολές, 6.087 χάρτες και 7.620 άλμπουμ.

Ο Έλληνας έρευνήτης θα βρει εδώ πολλά ελληνικά χειρόγραφα και θα αισθανθεί υπερηφάνεια διαβάζοντας πολλά τετράδια και σημειωματάκια, που περιέχουν ποιήματα και τραγούδια του Ρήγα που άντηχησαν παλιά στη Βλαχία και την Μολδαβία, δυναμώνοντας τις ψυχές όλων για τον μεγάλο αγώνα.

ΦΛΟΡΙΝ ΜΑΡΙΝΕΣΚΟΥ

* Τελευταία όλα τα ντοκουμέντα συγκεντρώνονται στα Κρατικά Αρχεία.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γιάννη Σακελλίωνα: «ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΦΟΡΜΕΣ», 1981

Αφορμή για αυτό το δημοσίευμα στάθηκαν οι «Αφορμές» — μια πρόσφατη καλοδοκούμενη έκδοση του Γιάννη Σακελλίωνα. Δεν θα τολμήσουμε — εδώ και τώρα — μια παρουσίαση του εκλεκτού συγγραφέα. Ελάχιστες οι δυνατότητες για να παρουσιαστεί σωστά ο άνθρωπος που

τόσο πολύ προβάλλει τον Θεσσαλικό μας χώρο και που τόσο πολύ αγάπησε την Λάρισα και την περιοχή της. Πάντως, αυτό το δημοσίευμα προσπάθησε να 'χει μια μορφή περισσότερο πληροφοριακή παρά προσωπική, και ακόμα λιγότερο κριτική.

«Το Ναυάγιο» είναι μια συλλογή χρονογραφημάτων, δημοσιευμένα στον ήμερο Τύπο, που εκδόθηκαν σε βιβλίο το 1972. Τηρήξε μια προσπάθεια αντίστασης στα ρεύματα των καιρών. Κύριο μέλημα του συγγραφέα υπήρξε ή άνεύρεση της εθνικής αυτοσυνειδησίας και ή εξάσκηση

της έθνικης μας άνεξαοτησίας, αυτοκτου-
αοχίας και αυτοδιάθεσης αυτού του ίδιου
του Τόπου μας. «Τό Ναγάιο» είναι επί-
σης ή ούβεοτούρα σέ μιιά προσπάθεια νά
δημιουργήσουμε μιιά προσοπική έθνική ταυ-
τότητα.

Έχουμε ξαναγράψει και άλλοτε, ότι ι-
διαίτερα μετά την ένταξή μας στην Εύ-
ρωπαϊκή Οικονομική Κοιότητα, «προτα-
χική ανάγκη του Έλληνα είναι νά δει τόν
Τόπο του και την ζωή του σάν δικό του
Τόπο και δικιά του ζωή, μέ απόλυτη ά-
μεσότητα και όχι μέσα από προκατασκεινα-
σμένες θεωρίες. Νά έλευθερώσει την ίστο-
ρία του και από τις έρμηνευτικές ντισεκτί-
δες του Ιστορικού ήλισμου και από τά κα-
λούπια του Διαφωτισμού. Δέν είναι δύσκολο
νά βρούμε τις μορφές τούτης της προ-
σπάθειας. Νά μάθουμε πρέπει πώς λει-
τουρνούσε τούτος έδω ό Τόπος, όταν γέν-
ναγε αυτά τά φανερώματα μιιάς έπληκτι-
κής αντίληψης γιά τόν άνθρωπο και τό
φυσικό του περιβάλλον και την πολιτική
του ζωή. Νά μάθουμε πώς λειτουρνούσε ή
οικονομία του και οι πολιτικοί του θεσμοί,
ή παιδεία του και ή άγροτική του πολιτι-
κή και ή διπλωματία του».

«Βέβαια κανένας δέν άρνείται ότι από
την στιγμή πού μετέχουμε στό δυτικό τρό-
πο ζωής και τό ιδανικό μας είναι ή κατα-
ναλωτική κοινωνία — έτσι όπως τή δια-
μόρφωσε ό δυτικός καπιταλισμός — τά
κοινωνικά και πολιτικά μας προβλήματα
είναι σχεδόν άνάλογα μέ τά προβλήματα
της Δύσης. Ή βασική, όμως, διαφορά έγ-
κεται στό γεγονός ότι ενώ ή Εύρώπη γέν-
νησε αυτά τά προβλήματα μέ μιιά θεωρη-
τική και ιστορική διεργασία αιώνων, έ-
μείς τά εισάγουμε στόν Τόπο μας μαζί
μέ την προοδευτική μας μεταστροφή στόν
ευρωπαϊκό τρόπο ζωής». (Πρόβλ. «Έλευ-
θερία», 22.01.81 / «Ελλάδα και Εύρω-
πη»).

Έντεθεν και ή συμφωνία μας μέ τόν
κ. Σακελλίωνα γιά την έπιτακτική άναγ-
κη της διατήρησης της αθθενιζότητας του
έλληνικού χαρακτήρα, της άνεύρεσης μιιάς
έθνικης αΐτουσυνειδησίας και της δημιου-
γίας προσοπικής έθνικής ταυτότητας.

Τό δεύτερο βιβλίο — «Άφορμές»: Έκδ.
Μήνυμα, Αθήνα, 1981 — είναι μιιά σειρά
άπό δημοσιεύματα στόν επαοχιακό Τύπο
της έξαιτίας 1972—78, κάτω από τόν γε-
νικό τίτλο «Άντί χρονογραφήματος». Το-
το τό βιβλίο είναι ή συνέχεια στην «προ-
σπάθεια αντίστασης στά ρεύματα τών και-
ρών», όπως τά βλέπει ό συγγραφέας του.
Τά κείμενα, τοποθετημένα σέ μιιά σειρά
περιοχομένων παρ ά μέ μιιά χρονολογική
σειρά δημοσίευσής τους, παρουσιάζονται
κάτω από πέντε γενικούς τίτλους: Διάφο-
ρα, Τά Παιδιά, Τό Περιβάλλον, Πολιτι-
κά και Έορταστικά.

Όπως γράφει ό ίδιος στό εισαγωγικό
του σημείωμα, προσπαθεί μέ τούτα τά κεί-
μενα νά δημιουργήσει άφορμές γιά παρα-
πέρα στοχασμούς και άναθεωρήσεις πάνω
σέ προβλήματα καθημερινά και άμεσα μέ
τόν τρόπο πού ζούμε και συμπεριφερόμα-
στε.

Ότι δυό είναι οι στόχοι της παιδείας,
ή διάπλωση ανθρώπων και ή κατάρτιση έ-
παγγελματιών, είναι νομίζουμε μιιά κρίση
πού εύκολα θά συναινέσει τή γενική κατά-
φαση. Συνήθως, τό πρόβλημα άνακύπτει
σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο έξειδίκευσης
και προσδιορισμού γιά τό τί άκριβώς έν-
νοούμε μέ τις έννοιες αυτές. άνθρωπισμός
και επαγγελματική κατάρτιση καθώς και
όταν θά θέλαμε νά παραχωρήσουμε κάποιο
προβάδισμα στόν έναν ή στόν άλλο στόχο.

Ό κ. Σακελλίων πλησιάζει τό πρόβλη-
μα παιδεία και μέ τή δική του εύαισθησία
και μέ τό δικό του — μάλλον πρωτότυ-
πο — τρόπο τό τοποθετεί σέ διαστάσεις
μιιάς διαφορετικής θέωσης από εκείνην
πού είχαμε σινηθίσει μέχρι τώρα. Τά κεί-
μενά του έαοράζουν άνησυχίες γιά «τό
μέλλον άπ' τήν άποψη της προετοιμασίας
έκείνων πού θά συνεχίσουν την ιστορία». Βλέπει τό όλο θέμα σέ προεκτάσεις τέτοιες
όπως ό έλεύθερος χρόνος και ή χρησιμο-
ποίησή του από τούς νέους, ή έξαφάνιση -
έλλειψη της γειτονιάς και ή άνάγκη τών
νέων γιά κίνηση, ή έθνήν φορέων όπως
ή οίκογένεια, τό εκπαιδευτικό κατεστημέ-
νο, ή κοινωνία κλπ.

Είναι αλήθεια, ότι έχουμε άνάγκη άν-

θεώρινης ολοκλήρωσης πού καλλιεργεί το πνεύμα χωρίς να περιφρονεί το σώμα, πού συλλογίζεται χωρίς να παύει να αισθάνεται, πού πράττει — αλλά και θεωρεί, πού στηρίζεται στο νου όσο και στην εμπειρία. "Εχουμε ανάγκη μιάς παιδείας για ολοκληρωμένη προσωπικότητα με την ενύπνοια αλλά και την αίσθηση ενθύνει για τα κοινά: δηλαδή, την πολιτική. Μιάς παιδείας όπως την είδε ο Πλάτων στους Νόμους του: «της πρὸς ἀρετὴν παιδείας... ποιοῦσαν ἐπιθυμητὴν καὶ ἐραστὴν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ἐπιστάμενον μετὰ δίκης».

Ενύπνοια και αίσθηση για τα κοινά λοιπόν, όπως κοινό είναι και το πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος. Και είναι βασικά θέμα παιδείας τόσο ή αποφυγή ρύπανσης του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και το πρόβλημα της συντήρησης και διατήρησης του παραδομένου πολιτιστικού μας περιβάλλοντος.

Ο κ. Σακελλίων, παίρνοντας αφορμή από εδάφια βιβλιακά, υιοθετεί μια καινούργια — μάλλον θεοσεντική — άποψη για τοῦτο τὸ θέμα. Μας λέει ὅτι ἡ πρόταξη τοῦ οἰκονομικοῦ τομέα τῆς ζωῆς στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἀλλοτριώση. Μὴ ἀλλοτριώση καταστροφικὴ γιὰ τὸν ἀνθρώπο πὸν ἔπαψε νὰ βλέπει ὅτι ἡ σωστὴ ἐκμετάλλευση τοῦ περιβάλλοντος, καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη γενικώτερα, περνάει ἀπὸ τὴν παραδοχὴ «τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, πὸν εἶναι ὅ,τι Ἐκεῖνος ἔπλασε». Νὰ συμφωνήσουμε ἢ νὰ διαφωνήσουμε; Τοῦτο, ὅμως δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ συγγράμματος. Εἶναι μιὰ ἀφορμὴ νὰ σκεφτοῦμε μήπως μετὰ τοιῦτη τὴν ἀντίληψη — ἂν ποτὲ τὴν υἰοθετούσαμε καὶ ἡμεῖς — ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη θὰ καθαγιαστῇ καὶ, ταυτόχρονα, θὰ πάρει μιὰ κατεῖθνηση ἐντελὼς ἀντίθετη ἀπὸ κείνην τῆς ἀλόγιστης ἐκμετάλλευσης πὸν ὁδηγεῖ στὴν καταστροφή τόσο τοῦ φυσικοῦ ὅσο καὶ τοῦ παραδοσιακοῦ μας περιβάλλοντος.

Σκοπὸς τοῦ συγγράμματος, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, εἶναι νὰ δημιουργήσῃ κεντρίσματα γιὰ παρατέρα συλλογισμούς, γιὰ συνέχιση τῆς προβληματικῆς τους, ἢ γι' ἀναγκαῖες

ἀναθεωρήσεις στὸν προσωπικό μας βίον ἢ στὴ στάση μας ἀπέναντι σ' ἕνα ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτά. Φιλοδοξία του μοναδικὴ νὰ βοηθήσῃ ν' ἀνοιχτοῦν τὰ μάτια μας γιὰ νὰ δοῦν τίς ἀληθινὲς ρίζες αὐτοῦ τοῦ Τόπου.

Στὸ «Νανάγιο» μᾶς δίνεται τὸ νῆμα τῆς Ἀριάδνης γιὰ τὸ πὸν καὶ πὼς θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ ἡ ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία αὐτοῦ τοῦ Τόπου καὶ ἡ προσωπικὴ μας ταυτότητα. Εἶναι πολλὰ τὰ πάθια μαζεμένα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑθνους μας. Τὴν ὀδυνερὴ πραγματικότητα τῆς ὑπαγωγῆς τους τὴ βλέπουμε κάθε μέρα μέσα στὸν κοινωνικό, πολιτικό καὶ οἰκονομικό μας βίον. Ἄμποτε καὶ ἀποφασίσουμε νὰ διορθώσουμε αὐτὴ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑθνους, μᾶς πρέπει νὰ προσέχουμε τὴ συνείδησή Του. Γιὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐπιτακτικὴ ἀναγκαιότητα τῆς ἐθνικῆς μας αὐτοσυνειδησίας. "Ὅμως, τοῦτο καὶ μόνο δὲν φτάνει! Ὁ κ. Σακελλίων στὶς «Ἀφορμές» του μᾶς δίνει τὴν ἀφορμὴ νὰ τὸ καταλάβουμε καὶ νὰ τὸ νιώσουμε βαθιά, ὅτι πραγματικά μᾶς πρέπει ὅ,τι εἶναι νὰ κάνουμε νὰ τὸ κάνουμε χωρὶς ἄλλες καθιστερόσεις καὶ ἀναβολές. Νομίζουμε ὅτι ἡ ἀμέλεια εἶναι τὸ πάθος ἐκείνο μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑθνους μας πὸν ἐμποδίζει νὰ γίνῃ τὸ καλὸ καὶ τὸ χρειαζόμενο γιὰ τὸν Τάτο μας. Εἶναι αὐτὸ πὸν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐργαζόμαστε καὶ νὰ πραγματώνουμε τοῦτο τὸν ἀγώνα μ' ὅση δύναμη τοῦ πρέπει, καὶ ὅταν μᾶς ζητεῖται νὰ κάνουμε κάτι καλύτερο, τότε νὰ μὴ τ' ἀφήνουμε στρεφόμενοι σὲ θέματα ἄλλα τετριμμένα καὶ ἐκχολώτερα. Γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἀποδώσει αἶγριο ἡ ἱστορία τὸ λόγο τὸν Κυριακό, ὅτι: «Ὁ γὰρ στομαγεῖς εἰς τὰ ὀπίσω οὐκ ἔστιν εὐθετός εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν». (Λουκ. 9': 62).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΤΟΓΙΑΣ

Δημοσθένη Κόκκινου: «ΣΤΗΝ ΠΕΔΙΑΔΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΦΡΑ» (Βραβεῖον Οὐράνη Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

Μιὰ νέα μορφή ἔκφρασης ἀναδύεται ἀπὸ τίς θαυμαστὲς διηγήσεις, στὴν «Πεδιάδα

μέ την Τέφρα» του Δημοσθένη Κόκκινου!

Ἡ ὑπεροχή τῆς Ποίησης, στήν πεζή διήγηση, εἶναι ἀντίληψη, πού τήν ἐξεπρωσώπευσαν: ὁ Ζιρωντοῦ καί ὁ Κοκτώ, ἀπό τὸ 1925 ἀκόμα. Τὴν διήγηση, ἀπ' τὴν παράδοσή της, νὰ τὴν ἀπομακρύνουν, πάσχισαν, κι' ὁ Πῶλ Βαλερύ, μέ τις «Σπασμένες Ἱστορίες» του, πού ἐκδόθηκαν μετὰ τὸ θάνατό του, ὁ Ἀντρέ Μπρεντόν, μέ τὸ «Μανιφέστο» του, ὁ Ἀντρέ Ζιντ μέ τοὺς «Κιβδηλοποιοῦς» του. Ὑστερα ἤρθαν ὁ Προύστ, ὁ Τζούς, ὁ Φράντς Κάφκα, ὁ Τόμας Μάν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πρωτοπόροι τοῦ εἴδους, μέ ἐπικεφαλῆς μιὰ γυναίκα, τὴν Βιρτζίνια Γούλφ. Ἀπὸ τότε καὶ ὕστερα ἔγραψαν ἀναρίθμητοι, χωρὶς σαφὴ περιγραφή, μέ ἓνα «Ἐγὼ» θολό, ἀπροσδιόριστο, ἀσύλληπτο, ἀόρατο καὶ ἀνώνυμο: κατάφορτο ποίηση, γράψανε... τέτοια ἀφήγηση... Ὁ Στέλιος Ξεφλούδας, μέ τὰ «Τετράδια τοῦ Παύλου Φατεινοῦ» ἔκαμε μιὰ ἐντυπωσιακὴ - καλὴ ἀρχή, στὸν τόπο μας, τὴν ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου.

Ἀπὸ τότε, λίγοι νεοέλληνες πεζογράφοι, εἶχαν τὴν τόλμη καὶ τὸ κουράγιο, νὰ καταπιαστούν, μέ τὸ δυσκολότατο αὐτὸ εἶδος.

Καὶ δὲν εἶναι μικρῆς σημασίας γεγὼνός, γιὰ τὴν λογοτεχνία τῶν ἡμερῶν μας, πού τὸ λυρικό πεζογράφημα, βρίσκει τὴν σημαντικότερη ἔκφρασή της, στὸν συγγραφέα, τῆς «Πεδιάδας μέ τὴν τέφρα»!!

Πραγματικά, ὁ Δημοσθένης Κόκκινος, ἀποκρυπτογραφεῖ ἀδιάκοπα, τὰ ἐνδότερα βάθη τῆς ἀνθρώπινης περιπέτειας. Κινεῖται, μέσα σ' ἓνα ἐντελὼς δικό του πλαίσιο, βιωτικῶν ἀναφορῶν, νοηματίζοντας ταυτόχρονα, τὴν μοίρα τοῦ ὑπάρχειν. Ἀπομυθοποιεῖ τὰ γεγονότα καὶ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτά, ὅχι γιὰ τὸ πῶς ἔγιναν, ἀλλὰ γιὰ τὸ πῶς εἶναι. Περιδιαβάζει τὰ θολὰ ποτάμια τοῦ διωμένου χρόνου καὶ συναθροίζει ἀπὸ τὰ ἐναπομείναντα χαμένα στοιχεῖα τὰ πιὸ ἀφανῆ, ἀλλὰ πιὸ οὐσιώδη στὴν βαθύτερη ἔννοια καὶ ὑφὴ τους, γιὰ νὰ πλάσσει τελικά, τὸν δικό του κόσμο τῆς φαντασμαγορίας, τῆς θλίψης, τοῦ πόνου, μὰ καὶ τῆς ἀλήθειας!

Ὁ κόσμος, στὴ λυρική διήγηση τοῦ

Δ.Κ., ἀκυρώνει, ἐκ προοιμίου, τὴν «θαυμασιότητα» τῆς ἐπώνυμης παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἰχνεῦει τὸ δράμα τῆς ὑπάρξεως μέ τὴν τυχαιότητά της καὶ τὴν ἀπροσδόκητη μοίρα της. Ἡ ὑπαρξὶς ἀσπαίρει, ἀναζητῶντας ἓνα διέξοδο μέσα ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἐφιαλτικῆς καὶ ἀτεγκτῆς ἀναγκαιότητας. Γιατί, ὁ πόλεμος, δὲν ἄφησε καθόλου περιθώρια, γιὰ τὴν αὐτάγγελτη παρουσία τῆς ὑπάρξεως.

Ἡ φλογερὴ συνείδηση, τοῦ συγγραφέα τῆς «Πεδιάδας», βλέπει τὴν μοναξιά της, νὰ πληθαίνει, ἀνάμεσα στὶς ἐργῶδεις καὶ ὑπαρξιακὰ ρηχὲς ἄλλες. Ὡστόσο, τὶς ἀναιρεῖ, μέσα στὸ ἀκαθόριστο διασκεπτικό της διάνυσμα. Μὲ τὴν ἀναίρεση αὐτὴ διαφαίνεται, ἡ ἥρακλητικὴ ροικότητα τῆς σκέψης τοῦ συγγραφέα καὶ ἡ κατάλυση τῶν στατικῶν πνιγερῶν καταστάσεων τῆς ψυχῆς.

Ἡ λυρικός αὐγασμός, παράλληλα, διασώζει τὰ δραματικὰ περιστατικά, τῆς ἐμπόλεμης τραγωδίας τῶν ἡρώων, πάνω ἀπ' τὶς φοβερὲς τεφρώδεις ἐκτάσεις καὶ ἐκστάσεις τῶν περιπτύξεων τῆς φθορᾶς.

Ἀκόμα, ὁ χρόνος, στὴν ἀφήγηση τοῦ Δ.Κ. ἔχει τὶς διαφυγές του, μέσα σὲ μιὰ ἰδιότυπη κοσμολογία καφκικῶν ἐμβιωσεων. Ὁ μῦθος λειτουργεῖ, μέ μορφή μυστικὴ καὶ ὑπολανθάνουσα καὶ ἐνδιαφέρεται νὰ προβάλει τὴν ἐσχάτη πνευματικὴ μεταστοιχείωση τῶν ἱστορικῶς δρωμένων.

Ὁ Δημ. Κόκ. ἐνδιαφέρεται, θὰ λέγαμε, νὰ φωτίσει τὶς κορφές, πού θάφτηκαν τὰ ὄνειρα τῶν ἐφήβων, ἀδερφῶν καὶ ἡρώων του, φτιάχνει ἓνα ἐμβατήριο, πού καλπάζει, σὲ κάποιο ματωμένο κάμπο. Μιλάει μέ πικραμὸ γιὰ τὴν σκοτωμένη περηφάνεια, γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ ὁδοιπορία τῆς ὀδύνης τοῦ χαλασμοῦ καὶ τοῦ γαμοῦ. Οἱ ἀναμνήσεις του γεωμετροῦν τὸ ἀπόλυτο κενό. Πορεύονται κατόπιν, στὰ σύγχρονα κρίσιμα σταυροδρόμια τῆς Ἱστορίας καὶ ἐπισημαίνουν μεταστροφές, ἀναστροφές καὶ ὁράματα, πού ἔγιναν καὶ μπορεῖ νὰ ξαναγίνουν.

Τὰ ὄνειρα, ἀκόμα, τοῦ συγγραφέα ἀποστάζουν ποίηση. Ἀφημένα στὸ χρόνο καὶ

στην σιωπή, μιάς ανέκφραστης ήσυχίας, γίνονται ὁ ρ ἄ μ α τ α. Πάνε σάν νέφη τέφρας καί αίματος, νά συναπαντήσουν «ἔξω ἀπὸ τὸ θάνατο κι' ἀπ' τὸ χρόνο» τὴν ξανθὴ κόμη τῶν ματωμένων ἐφίθων, ποὺ φοροῦν τὸν ἥλιο στεφάνι».

Στὴν «Πεδιάδα μετὰ τὴν τέφρα» ὑπάρχει ἓνα πικρὸ καὶ ἀδιάγνωστο φῶς, ποὺ μεταφέρει τὶς ὑποστασιακὲς ἔκ-χρονες συγκινήσεις, σὲ τοπία θανατερὰ. Τοπία, μεθραυσμένες ἐπιφάνειες, ἀπ' ὅπου ἀναδύεται καὶ ἀναθρῶσκει ἓνας λόγος προφητικὸς καὶ βαθύς. "Ένας λόγος, ποὺ βιώνει καὶ ἀναβιώνει, ἓνα κόσμο χτυπημένο ἀνελέητα ἀπ' τ' ἀστροπελέκια τῆς λήθης καὶ τῆς ἐρημίας.

Ἦστούσο, ὁ Δημ. Κόκκινος, ἔχει τὴν δύναμη, νὰ ρίχνει πολύτροπα, αὐγασμούς, σὲ τούτους τοὺς σκοτασμούς, τῆς συγκαιρινῆς συνείδησης. Κρούει μετὰ ὀδυνηρὴ ἔνταση τὰ κέντρα τῆς ἀμάντευτης μοίρας. Καὶ κάνει τὰ σύμβολά του νὰ τελοῦν, σὲ συνεχεῖς μετασχηματισμούς, νοηματίζοντας, μετὰ μιὰ ιδιότυπη ὑποψιαστικὴ αἵσθηση, τὰ φιλελεύθερα ποιητικὰ ἐσωτερικά του ὁράματα.

Ἡ ποικιλία τῶν συγκινησιακῶν ἀναβαθμῶν, στὰ πρωτότυπα διηγήματα τῆς συλλογῆς «Ἡ Πεδιάδα μετὰ τὴν τέφρα» καλύπτουν, μετὰ ἐλλάμψεις αἰωνιότητος, τοὺς σκοτασμούς τῆς φθορᾶς. Εἰσδύουν στὰ βαθύτερα ψυχοπνευματικὰ ριζώματα τῆς ὑπάρξεως, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ ἀπογοιῶνται ὁ στοχασμός! ὅπως, θὰ ἔλεγε ὁ μακαρίτης Ἀγγελος Τερζάκης — πέθανε σήμερα καὶ τὸν θυμήθηκα τώρα δὲ ποὺ γράφω αὐτὸ τὸ κείμενο —!

Ὁ Δημοσθένης Κόκκινος, σ' αὐτὲς τὲς λυρικές διηγήσεις, ἀναδείχθηκε καὶ ποιητὴς καὶ πεζογράφος, μὰ καὶ ἔξοχος στοχαστής!

Μὰ προπαντός, καὶ χωρὶς ἀμφισβήτηση καμμία, ὁ Δ. Κόκ. εἶναι ποιητὴς, ποὺ ξέρει, γιὰ τοιοῦς γράφει, τοὺς ἀθάνατους λυρικοὺς του ἐκστασιασμούς: «Γράφουμε —γράφει— γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἔρθουν μ' ἔνα κύμα... γι' αὐτοὺς ποὺ θ' ἀπλώσουν στὴ χούφτα τοὺς στράτες χωρὶς σύνορα γιὰ τὰ χελιδόνια... Δὲν ζητᾶμε νὰ μᾶς στε-

φανώσετε... Οἱ πνευματικοὶ χαμάλιδες δὲν ἀφήνουν οὐρανὸ γιὰ τὰ δικά μας περσιτέρια... Κρίμα ποὺ δὲν ξέρετε πόσο ποναίει ἓνας φτωχὸς ποιητὴς, ἀφοῦ κι' ἐσεῖς πονάτε...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

Φ ρ. Τ ξ ι ὶ ὅ α: «ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΔΟΒΡΑΣ», 1980

Τὸ μικρὸ βιβλίον: Χρονικὸ τῆς Δοβράς, εἶναι μιὰ ἐπιτυχία καὶ σάν ἔκδοσι καὶ σάν θέμα.

Σάν ἔκδοσι πρῶτα, γιατί γιὰ νὰ δοθεῖ συνεργάστηκαν ἡ σοβαρὴ, ἡ πολιτισμένη μορφή νὰ πῶ ἔγκυρη σὲ δραματικὲς παλιὲς ὥρες τῆς ἱστορίας μικρῆς καὶ καταπιεσμένης κοινότητας, μετὰ τὸ καλὸ γούστο. Ἀκόμη καὶ τὸ χρώμα τοῦ ξοφύλλου καὶ ἡ ποιότητα τοῦ χαρτιοῦ, καὶ ἡ βιβλιονη γραφὴ κάνουν τὸ βιβλίον ἐλκυστικὸ στὸν ἀναγνώστη. Ὁλὴ αὐτὴ ἡ προπαγακτικὴ ὁφείλεται στὸ σωστὸ μάτι τοῦ Φρίξου Τζιόβα ποὺ εἶναι ἄνθρωπος πολιτισμένος καὶ καλαισθητός. Τὸν βοήθησαν ὅμως ὁ θεῖος του, ὁ γ. Γκολέτσης, ὁ χορηγητής, καὶ ὁ Κώστας Βλάχος, ὁ καλλιγράφος.

Τώρα τὸ θέμα. Τὸ θέμα, δηλαδή τὴν σάρκα τοῦ βιβλίου, τὸ δίνει μετὰ ἀφέλεια, μὰ καὶ μετὰ ἀλήθεια καὶ πάθος ὁ ἀφηγητής: αὐτὸς ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος, ἀφηγητὴς ἐλλειπτικός, μὰ λαμπρὸς σὲ ποιότητα, ποὺ τὸν ἔκαμε προσεχτὸ σὲ μᾶς ὁ μόχθος τοῦ Γιάννη Μπλάτσου. Αὐτὸς τραβάει τὴν αὐλαία, ἀφοῦ πρῶτα εἶχε τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἀντοχή νὰ ἀποκρυπτογραφῇ τὸ δύσκολο κείμενο τῆς δραματικῆς δίκης ἀνάμεσα σὲ μιὰ μικρὴ χριστιανικὴ κοινότητα καὶ ἓναν ἄπληστο καὶ ἀλλόπιστο φεουδαρχικὸ ἀνατολικὸν τύπον, συνεπικουρούμενο ἀπὸ ἓναν ἐπίσης ἄπληστο μεγαλοκρηματὴ χριστιανόν. Νὰ μὴν τὰ θέλουμε λοιπὸν ὅλα δικά μας.

Καὶ δίνει ὁ ἀφηγητής, μετὰ ἀπλοῖχῃ μορφῇ νὰ πῶ δραματικότητα, τὸν σκληρὸν ἀγῶνα γιὰ ἐπιβίωση τῆς μικρῆς χριστιανικῆς κοινότητας, ποὺ ζεῖ μετὰ τὴ λήθη τῆς

γῆ, αὐτὴν ποὺ θέλουν νὰ σφετεριστοῦν ὁ ἄπληστος Τοῦρκος ἄρχοντας καὶ ὁ ἀχόρταγος χριστιανὸς προύχοντας.

Βέβαια, ὅλοι οἱ αἰῶνες τῆς ξένης κατοχῆς ἦταν πάντα δύσκολοι γιὰ τὸν μικρὸ λαό, παρὰ τὸ τεράστιο χάσμα, ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ εὐελξία ποὺ τὸν χωρίζε ἀπὸ τὸν κατακτητὴ. Δὲν ἦταν ὅμως πάντα ἡ διαφορὰ τοῦ θρησκευματος ἡ μόνη αἰτία τῆς δυσπραγίας. Μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς αἰτίες ἦταν ὅτι σὲ μιὰ σειρὰ αἰώνων δὲν κοράτησε ὁ ἴδιος, ἀλλὰ πάντα ἄλλοι κοράτισαν τὴν τύχη του στὰ χέρια τους: καὶ ἀλλόθρησκοι καὶ ὁμόθρησκοι καὶ ξένοι. Κρινεῖται ἡ φανερά. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια ὅτι, σὲ κάθε σκληρὴ στιγμὴ τῆς κάθε ὑποταγμένης κοινότητος ἀκοινοῦνται πάντα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ δόγματα ποὺ τὶς ἐμπνέουν, φωνὲς στοργικὲς γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο, καὶ καρδιὲς ἀνθρώπινες ἀγωνίζονται γιὰ νὰ τὸν ἀμβλύνουν. Δὲν νικοῦν βέβαια σχεδὸν ποτέ· γιατί τὴν ραχοκοκαλιά τῆς ιστορίας δὲν τὴν στηρίζει ἡ καθαρὴ συνείδηση, μὰ ἡ ὕλη τὴ δύναμη, ποὺ εἶναι τιμῶριο τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς. Καὶ πρέπει αὐτὴ τὴν ἱστορία νὰ μάθουμε νὰ τὴ διαβάσουμε χωρὶς ροῦς γυαλιά, ἂν θέλουμε νὰ ἀποκτήσουμε μιὰ σωστὴ ἀντίληψη καὶ γι' αὐτὴν καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὴν ἐκφράζει.

Σ' αὐτὸ τὸ θαυμάσιο χρονικὸ τῆς Δοθῆς, ποὺ μὲ μάτι καλλιτέχνη τὸ ἐπιμελήθηκε ὁ Φοῖβος Τζιόβας, ὑπάρχουν ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὸ ὁμαδικὸ δράμα ἑνὸς ὑποταγμένου πληθυσμοῦ, στόχου τῆς ἀπληστίας, καθὼς εἶπαμε, ἑνὸς ἀδίστατου χριστιανοῦ καὶ ἑνὸς ἄπληστου μονουσουλμάνου φεουδάρχου. Αὐτὸ τὸ δράμα, μὲ τὸ βάρος τῆς ἀπελπισίας ποὺ κινεῖ τὸν ὁμαδικὸ πρωταγωνιστὴ του, ποὺ σὰν χορὸς ἀρχαίας τραγωδίας, κινεῖται καὶ θρηνεῖ, καὶ μύρεται, καὶ ἀπελπίζεται. Θὰ ἦταν κατὰ τὸ πραγματικὸν δυσβάστακτο ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν ἀπλὸ ἀναγνώστη. Ἀλλὰ τὸ πρᾶσιν ἡ παρουσία τῆς συμπόνειας καὶ ἡ μέθεξις, στὸν πόνο τῶν ἀδικοῦμενων, ὁμῶς καὶ τῶν ἀτόμων, κινημένων ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο πόνο ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη γιὰ δικαιοσύνη. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸν σκληρὸ ὁμόθη-

σκο: «βλέποντας ὁ Ἀντίχριστος Πάνος Σακελλαρίων...» κατὰ τὸ Χρονικὸ, βρῖσκονται ἄλλοι ὁμόθρησκοι, ἄτομα καὶ ὁμάδες στὸ χωριό, μὰ ἰδιαίτερα στὴν πόλη, ὅπου τὸ μακιαβελλικὸ παιχνίδι τῆς τουρκικῆς δικαιοσύνης εἰσέφερε ἔδαφος πρὸς σφοδρὸν, ποὺ πονοῦν καὶ συμπαράστέκονται στοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ νὰ σωθοῦν. Καὶ ἀπέναντι στὴ φαντασμὴ διοικητικὴ μηχανὴ τοῦ Τοῦρκου, ὅλην ἐκείνην τὴν ἐπίφραση τῆς δικαιοσύνης, ποὺ τὸ μπαχτσίσι τὴν ἔκανε νὰ ξεχνᾷ τὸ Κοράνι, στέκεται ἡ δόξα μορφῆς τοῦ Χουσνὴ Πασᾶ, τοῦ Τοῦρκου Διοικητῆ τοῦ βιλαγιέτου, σὲ μιὰ φάση τῆς μακρόχρονης δίκης. Ὁ Πασᾶς ὁ Χουσνὴ ποὺ ἦταν καὶ λαμπρὸς ἄνθρωπος, μετατέθηκε στὴν κρίσιμη καμπὴ τῆς δίκης καὶ ἔφερε ὅτι ὅταν φύγει, ἡ ἀδικία θὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν ἔδρα τοῦ δικαστῆ, στὴ δίκῃ του τὴν ἔδρα. «Ἐγὼ τὴν εὐχαρίστηση νὰ τελειώσω τὴν κρισολογίαν. Ἀλλὰ ἡ τύχη σας δὲν σᾶς βοηθάει» λέει σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς ἀντιδίκους, τοὺς ἐτεροδόξους γι' αὐτὸν χριστιανούς. Καὶ ὕστερα, στοὺς ὁμόδοξους: «Παρακαλῶ νὰ δώσετε ἀπόφασιν πάνω εἰς τὸ δίκαιον. Διότι, νισάφι. Εἶναι ζῆμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους».

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὠραῖο μάθημα ἀνεξιθρησκείας, μπορεί κανεὶς νὰ παραδεχτεῖ ὅτι τὸ κάθε κοινωνικὸ συγκρότημα μᾶζι μὲ τὴ μεγάλῃ δόσῃ διαφθορᾶς καὶ ἐγωκεντρισμοῦ ποὺ καλλιεργεῖ, κλείνει πάντα μέσα στοὺς κόλπους τους, σὰν μαγιά εὐεργετικὴ, κάποια δόση συμμετοχῆς στὸν ἀνθρώπινο πόνο καὶ ἐνεργητικῆς συμπαράστασης στὸν σινάνθρωπο. Αὐτὴ ἡ μαγιά, μέσα στὴ ροὴ τῆς ἱστορίας, στάθηκε πιστὸς παραστάτης σὲ χειμαζόμενες ἀνθρώπινες κοινότητες καὶ πιθανὸν νὰ σταθεῖ καὶ στὴ δική μας.

Τώρα, μήπως εἶπαμε πολλὰ γιὰ ἕνα μικρὸ βιβλίο; Ὁχι. Γιατὶ αὐτὸ τὸ Χρονικὸ τῆς Δοθῆς τὸ κάνει ἐξαιρετικὰ ἐλκυστικὸ αὐτὴ ἡ ζωντανὴ συνύπαρξις μέσα στίς σελίδες του τῆς τραγωδίας μιᾶς μικρῆς κοινότητος καὶ τοῦ ὁμαδικοῦ τῆς θελήσει γιὰ τὴν ἐξόντωσιν ποὺ τὴν ἀπειλεῖ, καὶ τῆς συγκινητικῆς μέθεξης στὸν πόνο τῆς ὁμά-

δὸν ὁμοσθήσων ἢ ἀνθρώπων σάν τὸν Χου-
νγῆ.

Καὶ ἡ παρουσίασίη του μάλιστα με-
σο γούστο, τιμᾷ τὸν Φρέξο καὶ ὅσους ἄλ-
λους τὸν βοήθησαν.

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Παπα Φιλόθεου Φάρου: «ΤΟ
ΠΕΝΘΟΣ», Ἀθήνα 1981

«Ἡ σημερινὴ κατάσταση τοῦ δυτικοῦ ἀν-
θρώπου, ποὺ σύμφωνα με τὶς διαπιστώ-
σεις δυτικῶν εἰδικῶν, δὲν αἰσθάνεται θλί-
ψη καὶ πέφτει στὴν κατάθλιψη, εἶναι ἐμ-
φανῶς τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς μακραίωνης
πλύσης ἐγκεφάλου, ποὺ συνεπῆς στὴν που-
ριτανικὴ ἀνθρωπολογία τῶν δύο δυνατοτή-
των — τῆς ἀπόλυτης τελειότητος καὶ τῆς
ἀπόλυτης ἀτέλειᾳς — ποὺ καὶ οἱ δύο στὴν
πραγματικότητα δὲν εἶναι ἀνθρώπινες, ἐκ-
παίδευσε τὸν δυτικὸ ἄνθρωπο εἴτε νὰ μὴν
αἰσθάνεται καθόλου θλίψη εἴτε νὰ πέ-
φτει σὲ ἀπόγνωση. Ἀντίθετα στὸ χῶρο
τῆς Ρωμοσύνης ὁ ἄνθρωπος ἀνέπτυξε τὴν
πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀνθρώπινη κατάσταση
βρίσκεται κάπου ἀνάμεσα στὰ δύο ἀπό-
λυτα καὶ ὅτι...» (σ. 135—136).

Ορεμμένος ὁ «παπα Φιλόθεος» — ὅ-
πως προτιμᾷ νὰ ἀποκαλεῖται — μέσα
στὴν Παράδοση τῆς Ρωμοσύνης μετὰ τὴν
Ὁρθόδοξιαν τῆς, σπουδαγμένο θεολόγος
Ὁρθόδοξος (καὶ φαίνεται καταρτισμένος
σωστά), εἶχε καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπου-
δάσει καὶ νὰ ἐργασθῇ γιὰ χρόνια στὴ Δύ-
ση, στίς ΗΠΑ. Ἐκεῖ εἶχε τὴ γνωριμία
μετὰ τὴν πρόσφατη ἐπιστημονικὴ δραστηριό-
τητα τῆς Δύσης σχετικὰ μετὰ τὰ προβλή-
ματα ποὺ προκαλεῖ ὁ θάνατος ἐνὸς ἀνθρώ-
που στοὺς οἰκείους του. Ἐκεῖ καὶ τότε
τοῦ δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν
ἀνθρωπολογικὴ διάσταση τῆς λαϊκῆς μας
παράδοσης τῆς σχετικῆς μετὰ τὴν ἀντιμε-
τώπιση τοῦ πένθους.

Πρέπει νᾶταν συγκλονιστικὴ γι' αὐτὸν
ἡ ἐμπειρία αὕτη, καθὼς διακρίβωσε τὴν
«ἀνεπαλήπτη ἀξία» τῶν στοιχείων τῆς
ἐθνικῆς - λαϊκῆς μας παράδοσης, ποὺ «κα-

ταδεῖχεται τόσο περίτρανα ἀπὸ τὶς δια-
πιστώσεις τῆς σύγχρονης θανατολογικῆς
ἔρευνας» (σ. 199). Γι' αὐτὸ ὁλόκληρη
ἡ ἐργασία του αὕτη μπορεῖ νὰ χαρακτη-
ρισθῇ σάν ὑπόμνημα τῆς σχετικῆς μετὰ τὸ
πένθος ρωμείκης παράδοσης μετὰ στοιχεῖα
τῆς πιὸ μοντέρνας ἐπιστημονικῆς ἔρευ-
νας. Ταυτόχρονα ἀποτελεῖ καὶ συγκριτικὴ
μελέτη τῆς δικῆς μας λαϊκῆς παράδοσης
καὶ τῆς Δυτικῆς, μετὰ ἀνάλυση τῆς ἀνθρω-
πολογικῆς σημασίας τῆς καθεμιᾶς. Κι
ἀπὸ τὴν τέτοια συγκριτικὴ μελέτη καὶ
ἀνάλυση ἀποδεικνύεται «ἡ ἀνεπαλήπτη
ἀξία» τῆς δικῆς μας καὶ ὁ ἀνθρωπολογικῶς
ἀρνητικὸς χαρακτήρας τῆς Δυτικῆς.

Πλήθος δημοτικά μας τραγούδια καὶ
νεκρικά ἔθιμα παραθέτονται, ἀπὸ κάθε γω-
νιὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, φωτίζονται μετὰ ἐπι-
στημονικὸ φῶς, κι ἀποδεικνύεται ἔτσι ἡ
πανάρχαια παραδοσιακὴ πράξις τοῦ λαοῦ
μας ὡς ἡ τελευταία λέξις τῆς ἐπιστήμης
τῆς θανατολογίας Παράλληλα ἀποδεικνύ-
εται, μετὰ ἐπιστημονικὴ τεκμηρίωση ἡ φι-
λάνθρωπη καὶ μοναδικὰ ἀνθρωπιστικὴ
διάσταση καὶ ποιότητα τῆς Ὁρθοδόξιας.

Τὸ κεφ. 3, Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ μας
γιὰ τὸ θάνατο καὶ ἡ πολιτιστικὴ ἔκφρασή
τους (σσ 46—52), ἀναφέρεται στίς λαϊ-
κὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὸ θάνατο, ὅπως προ-
κύπτουν ἀπ' τὴ λαογραφία καὶ τὴ δημοτι-
κὴ μας ποίηση. Ἀναφέρεται ἀκόμα στὴν
κλινικὴ καὶ ποιμαντικὴ ἀξιολόγησιν τοῦ
τρόπου ἀντιμετώπισης τοῦ θανάτου ἀπ'
τὸ λαὸ μας.

Τὰ κεφ. 4 καὶ 5, «Σύγχρονες ἐξελίξεις
τῆς Δυτικῆς Θεολογίας τοῦ θανάτου» καὶ
«Ἡ λαϊκὴ ἀντίληψιν γιὰ τὸ θάνατο καὶ ἡ
λαϊκὴ ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου στὴ Δύ-
ση», κλείνουν μετὰ τὴν παράγραφο: «πρόσ-
φατες ἀντιδράσεις στὸ δυτικὸ κόσμον ἀντι-
μετώπισης τοῦ θανάτου».

Στὸ κεφ. 12, ἀναπτύσσεται ἡ ἀνθρω-
πολογικὴ σημασία τῆς ὀρθόδοξης νεκρώ-
σιμης ἀκολουθίας· στὸ κεφ. 13 ἀναλύεται
ἡ παρόμοια σημασία τῆς λαϊκῆς μας πα-
ράδοσης γιὰ τὸ θρῆνο καὶ τὸ πένθος. Καὶ
στὸ κεφ. 14 (77 σελίδες) ἐκθέτονται «οἱ

ἀπόψεις της ψυχολογίας, τῇ ψυχιατρικῇ καὶ τῇ θανατολογίᾳ στὴ Δύση γιὰ τὸ πένθος».

Ἡ ὅλη ἐργασία ἔχει χαρακτῆρα πρακτικό. «Ποιμαντικό» γιὰ τοὺς κληρικούς καὶ προληπτικό καὶ θεραπευτικό γιὰ τοὺς ψυχολόγους, τοὺς ψυχιάτρους καὶ τοὺς κοινων. λειτουργούς. Ἀπευθύνεται σ' ὅλου αὐτοὺς εἰδικά. Διατηρεῖ ὅμως καὶ τὴν πρακτικότητά της γιὰ τὸν μέσο ἀναγνώστη.

Δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ κρίνουμε τὸ θεολογικὸ ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο (Κλάδος Πρακτικῆς Θεολογίας) τῆς ἐργασίας καὶ νὰ ἐκφέρουμε γνώμη γιὰ τὴν ἀρνητικὴ στάση τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀπέναντι στὴν ἐργασία αὐτή. Οἱ περιμένουμε τὴν κριτικὴ τῆς Σχολῆς, προκειμένου νὰ μπορέσουμε ν' ἀποφανθοῦμε. Ἡ πρόκληση τοῦ συγγραφέα πρὸς τὴ Σχολὴ εἶναι σαφὴς καὶ ἔντονη (σ. 9). Ἀσφαλῶς ἡ Σχολὴ δὲ θὰ θελήσει νὰ φυγομαχήσει.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ παπὰ Φιλόθεος Φάρος πετάει πέτρες πολλὰ καὶ πρὸς πολλὰ κατευθύνσεις. Ἴσως εἶναι τοῦ χαρακτῆρα του. Ἴσως αὐτὸ νὰ προέρχεται κι ἀπὸ τὴν ἀγανάκτηση ποὺ προκαλεῖ σ' ἕναν εὐαίσθητον ἄνθρωπο ὁ ἀκαδημαϊσμός τῆς θεολογίας, ὁ ἀρχοντοχρητατισμός πολλῶν ἐλλήνων ἐπιστημόνων καὶ ἡ ἐλαφρότητα καὶ ἀνευθυνότητα τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου μας. Πάντως τὰ βόλια τοῦ σ. ρίχνονται εὐθέως: πρὸς τὴ Θεολογικὴ Σχολή, πρὸς τοὺς «μορφωμένους» κληρικούς, πρὸς τοὺς ψυχιάτρους, τὶς θρησκευτικὲς ὁργανώσεις, κι ἄλλους (σ. 275—276 κ.ά.). Ἔτσι ἡ ἐργασία ἀποβαίνει καί... πιπεράτη καὶ ὁ λόγος ὀρμητικός.

Συμμεριζόμαστε πάντως ἀνεπιφύλακτα τὴ θέση τοῦ σ. ὅτι «Ἐνὼ ἡ εἰσβολὴ τοῦ τεχνοκρατικοῦ πολιτισμοῦ στὸν τόπο μας ὑπόσκαψε καὶ ἐξουδετέρωσε τὸ σύστημα ἀντιμεταπίσεως τοῦ θανάτου, ποὺ δημιουργοῦσε πολιτιστικὴ παράδοση πολλῶν χιλιετιῶν, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν διαφόρων κλάδων, ποὺ καθορίζουν τὸν πολιτικὸ χαρακτῆρα αὐτοῦ τοῦ τόπου δοκίμασαν διά-

φορους ἄστοχους αὐτοσχεδιασμούς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῆς τῆς συγκλονιστικῆς κρίσεως στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ (σ.σ. ἐννοεῖται ἡ κρίση μπροστὰ στὸ θάνατο). Ὅσο μεγαλύτερη ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς λαϊκὲς τάξεις, τόσο πιὸ ἄστοχοι, πιὸ παθογόνοι καὶ πιὸ ἀντίθετοι μὲ τὰ συμπεράσματα τῆς σύγχρονης ἐρευνας (εἶναι) οἱ αὐτοσχεδιασμοί. (275).

Βιβλίον ποὺ ἀνοίγει δρόμους γιὰ μιὰ ἐπανατοποθέτησή μας στὰ πολιτιστικὰ μας θεμέλια. Βιβλίον ποὺ ξεγυμνώνει τὴν ὑποκρισία πολλῶν νεοελλήνων πολιτιστικὰ ἀλλοτριωμένων. Βιβλίον πολιτιστικῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπαρξιακῆς, αὐτοσυνηδησίας. Βιβλίον γιὰ εἰδικούς ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους.

ΒΑΣ. ΚΟΤΣΜΑΝΙΔΗΣ

Δ η μ ο σ θ έ ν η Κ ό κ κ ι ν ο υ : «Ο ΠΑΛΑΙΟΣ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ», 1980

Ἡ ποιητικὴ σύνθεση τοῦ Δημοσθένη Κόκκινου «Ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» εἶναι τὸ τραγοῦδι τῆς γενιᾶς μας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, τὸ τραγοῦδι τῆς ματωμένης φυλῆς τῶν Ἑλλήνων, τὸ τραγοῦδι τῆς βασανισμένης Ἀνθρωπότητος, τὸ τραγοῦδι τοῦ μοναχικοῦ ἀνθρώπου τοῦ Εἰκοστοῦ Αἰῶνα κάτω ἀπὸ τὴ σιὰ τοῦ Παλαίου τῶν ἡμερῶν.

Μὲ μιὰ γλωσσο μιὰ ἀξιοζήλευτο κάλλος, ἐνθουμίζουσα τὶς εὐτυχέστερες στιγμὲς τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ποιήσεως, ἡ ποιητικὴ αὐτὴ σύνθεση τοῦ Δημοσθένη Κόκκινου ἀποτελεῖ μιὰ σπουδαία συμβολὴ στὸν νεώτερο Χριστιανικὸ ποιητικὸ λόγο, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ εὐτυχημένες καὶ προικισμένες μὲ ἔνθετη ποίηση στιγμὲς του.

Ὁ Ποιητὴς ἔχει τὴ συναίσθηση τῆς προφητικῆς καὶ ἀναμορφωτικῆς μοίρας του στὸν κόσμον:

«Οἱ ποιητὲς εἴμαστε

ποὺ θέλουν νὰ καταλύσουν τὴν τάξη τῶν
(ἀνθρώπων
μ' ἕναν ἀνθισμένο λόγο».

(σελ. 61)

Ἡ αἴσθησις τοῦ Θεοῦ, ἡ βαθεῖα θρησκευτικὴ ζωὴ, ἡ αἴσθησις ἡ μουσικὴ τῆς φύσεως, ἡ τραγικὴ αἴσθησις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, διακλαδώνουν τοὺς ποταμούς τῶν συγγενήσεών τους στὸ ἀριστοτεχνικὸ αὐτὸ ποίημα μὲ μιὰ γοητεία ποὺ φτάνει συχνὰ τὰ ὅρια τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ὁράματος.

Ἡ λεπτὴ συγγένισις, ὁ διυλισμένος ἀπὸ ὁμορφίαν λόγος, ἡ δραματικὴ παρουσία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πυρῆς πνοῆς του στὸν κόσμον καὶ στὴν Ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ συναίσθησις τῆς μαρτυρικῆς μοίρας τῶν θνητῶν στὸν αἰῶνα μας, διανθίζουν τοὺς στίχους τῆς ποιητικῆς αὐτῆς συνθέσεως. Ὁ Ποιητὴς ζητᾷ νὰ ἐξαρθῇ πάνω ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὴν τραγικὴ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότητος στὴν περιοχὴ τὴν ἁγιασμένην τοῦ Θεοῦ:

«Ὁ νικημένος ἀπόστολος εἰμι,
ἄγιοι πατέρες,
ποὺ ῥοχεται ἀπὸ τὴν προῖα τῆς πατρῴδας
στὴ στράτα μὲ τίς τουρνῶνες τοῦ Μαῖου
καὶ πάσχει νὰ μοιράσῃ τὸ φῶς
χωρὶς τὴν ἁμαρτίαν τοῦ αἵματος καὶ τῆς
(μέθης).
(σελ. 29)

Αὐτὴ ἡ «ἁμαρτία τοῦ αἵματος», ἡ μοῖρα τοῦ πολέμου καὶ τῶν δεινῶν καὶ τῆς σκληρότητας εἶναι ποὺ τραννέει, στὰ μάτια τοῦ ποιητῆ, τὸν Ἄνθρωπον, τὸν ἄνθρωπον - ἐλληνα πρῶτα καὶ κατὰ προέκτασιν τὸν παγκόσμιον ἄνθρωπον τῆς γενιᾶς μας. Καὶ ζητεῖ ὁ ποιητὴς νὰ ὑψωθῇ πάνω ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὴν τραγικότητα στὴν ἀνύψουμένη περιοχὴ τῆς ὁμορφίας καὶ ἁγιότητος τοῦ Θεοῦ:

«Κύριε
περιμένο νὰ ῥοθῇς πνοὴ καὶ ἰριδισμὸς
πάνω στὸ ἄρωμα τῶν ῥόδων τῆς αἰγῆς»...
(σελ. 70)

«Ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» εἶναι μιὰ χορηγία στιγμὴ στὴν ποίησιν τοῦ Δημοσθένους Κόκκινου, ποίησις ἀπὸ τίς πρὸ διαλεχτῆς τῆς νεοελληνικῆς σύγχρονης πνευματικότητος.

Δ. Β. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ

Μαρία Ἀρκαδίου: «ΣΑΡΛ ΜΠΩΝΤΛΑΪΡ, ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ»

Ἡ Μαρία Ἀρκαδίου εἶνε μιὰ παθιασμένη μὲ τὸν Σαρλ Μπωντλαίρ. Μὲ τὸ πάντα νέο ἔργο του, μὲ τὴ σκληρὴ του μοῖρα, μὲ τὸν τρόπο ζωῆς του, μὲ κάθε τί ποὺ ἀναφέρεται στὸν κορυφαῖο Γάλλο ποιητὴ, π' ἀναγνωρίστηκε κι ἀπ' τοὺς πρὸ δόκιμους πνευματικούς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του καὶ τῶν 100 χρόνων ἀπ' τὸ θάνατό του καὶ ἐκθέτει γνώμες Γάλλων καὶ ξένων σχετικὰ. Ὁ Σαρλ Μπωντλαίρ εἶνε μιὰ σπάνια περίπτωση προσωπικότητος, ποὺ εἶχε μεγάλους φίλους καὶ μεγάλους ἐχθρούς. Ἄν τότε πλησίαζες ἢ ἔπρεπε νὰ καεῖς ἀπ' τὴ δυνατὴ καὶ παράξενη φωτιὰ ποὺ ξεχείλιζε σὰ λάβρο ἀπ' τὴν ποίησίν του ἢ ἔπρεπε νὰ τόνε μισήσεις. Εἶν' ὁ ποιητὴς ποὺ ἄνοιξε νέους ὁρίζοντες γιὰ τὴν καινούργια ποίησιν, ποὺ ὑπηρετήσε τὴν Τέχνην σὰν μύστης μὰ καὶ μεγάλος αἰσθητικὸς τῆς. Ὁ Οὐγκώ τοῦ ἔγραψε τὸ μεγάλο λόγο: «Προκίζετε τὸν οὐρανὸ τῆς τέχνης μὲ μιὰ μακάβρια λάμψη. Δημιουργεῖτε ἓνα καινούργιον ρίγος» (Γράμμα του 6-10-1859). Ἀποκεῖ καὶ πέρα ἡ ποίησις ἀποχτάει μιὰ καινούργια λαμπρότητα, μιὰ καινούργια γέυση. Κ' ἴσαμε τὴν ἐποχὴ μας. Καὶ στὶς ἐπερχόμενες γενιές. Ὅποιος δὲ γνωρίζει τὴν ποίησιν τοῦ Σ. Μπωντλαίρ δὲ μπορεῖ ν' ἀποχτήσῃ τὴν εὐαισθησίαν τῆς ψυχῆς, ποὺ θὰ μπορέσῃ νὰ κατέβῃ στὰ κατόρθα τῆς ψυχῆς ἢ νὰ μετεωριστῇ στὰ ὕψη τοῦ ἀνθρώπου πόνου.

Ἡ Μ. Ἀρκαδίου ἔταξε σὰν σκοπὸ τῆς καριέρας τῆς ν' ἀναλωθῇ ψηλαφώντας στὸ βάθος ἐνὸς αἰῶνα ἀπ' τὸ θάνατό του φέρνοντας στὸ φῶς ὅ,τι καλύτερον μπόρεσε ἀπ' τὸν τραγικὸ ἄνθρωπον κι ἀπ' τὸ μεγάλο ποιητὴ. Γιὰ πρώτη φορὰ εἶδαμε στὰ ἑλληνικὰ Γράμματα μιὰ μελέτη πλατιά γιὰ τὸν Μπωντλαίρ καὶ τὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε στὴ ζωὴ του ὁ μοναδικὸς φίλος του Πουλὲ Μολασί, ποὺ τοῦ τύπωσε τὰ «Ἄνθη τοῦ κακοῦ» καὶ κυνηγήθηκε μαζί του ἀπ' τὴν τότε ποурτανική τάχα παριζιάνικη κοινωνία καὶ δικαιοσύνη (1868). Καὶ τώρα βλέπουμε μιὰ καινούργια ἐργασία τῆς ποιή-

τριας Μ. Ἀρκαδίου, πού μᾶς δίνει ἓνα Νιαγάρα στοιχείων καὶ πληροφοριῶν, πού θ' ἀποκαλύψουν μὲ κρυστάλλινη διούγεια τὸν πονεμένο Μπωντλαίρ, ὁ ὁποῖος ὑποχρέωθηκε ἀπὸ μιὰ ἐπιπόλαιη μάνα κ' ἔναν ἀσυμβίβαστο πατριῶ νὰ ζήσει ὀλάκαιρη τῇ ζωῇ του στὴν ἀνέχεια, θουτηγμένος στὰ χρέη, ὑπό... κηδεμονία, πού τοῦ ξεκουρέλιαζε τὸ ἠθικό. Πλασμένος ἀριστοκράτης, ντυμένος ἄφογα κ' ἐντυπωσιακά, χρειάζοταν χρήματα, πού τὰ 'χε ἀπ' τὸν πατέρα του, μὰ τοῦ τὰ στεροῦσε ἡ μητρικὴ σκληρότητα κι ὁ συμβολαιογράφος κηδεμόνας του. Παιδί ἀκόμα εἶχε σπαραχτεῖ ἀπ' τὴν κουφότητα τῆς μητέρας του πού ξαναπαντρεύτηκε: «Ὅταν ἔχει κανεὶς ἓνα παιδί σὰν ἐμένα, δὲν ξαναπαντρεύεται», τῆς ἔγραψε. Καὶ δὲν εἶταν ἐπιτίμηση, μὰ συναίσθηση τοῦ δαιμονικοῦ του ταμπεραμέντου, πού τὸν προόριζε σὰν τὴ μελλοντικὴ δόξα τῆς Γαλλίας στὸν τομέα τῆς Τέχνης.

Ἡ συγγραφέας μιλάει λίγο γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ποιητὴ. Ἀφίνει νὰ μιλοῦν οἱ ἄλλοι γι' αὐτόν. Καὶ ποιοὶ «ἄλλοι»; Ὅλοι σήμερα ἀνεβασμένοι στὸ Γαλλικὸ Παρανασσὸ κι ὁ γίγαντας τῆς Τέχνης τῶν ἤχων, ὁ Βάγκνερ, πού μονάχος ὁ Μπωντλαίρ πρόβλεψε τὴ μεγαλοσύνη καὶ τὴν ἀθανασία του. Κι ὅταν ἀναγνωρίζεσαι πιά ἀπ' τοὺς κολοσσούς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ἔχεις κριθεῖ κι ἀξιολογηθεῖ πιά. Δὲ ζυγίζει ἡ γνώμη τοῦ Ἑμίλ Μπερζερά, τοῦ Πονμαρτέν καὶ τοῦ Γκουντάλ, ἀνθρώπων πού ἡ φήμη τους δὲν κρατήθηκε μῆτε μιὰ μέρα. Κ' εἶχε δίκιο ὁ Ἱππόλ. Καστίγ, πού ἀναφώνησε: «Αὐτὸς ὁ Μπωντλαίρ εἶναι ἡ «Λυδία λίθος», δὲν ἀρέσει σταθερὰ σ' ὅλους τοὺς ἡλιθίους! Ὅμως, ἡ συλλογὴ τούτων τῶν στοιχείων, ὁ συσχετισμός, ἡ κατάταξη, ἡ ἀποδελτίωση, ἡ ταχτοποίηση στὸ χαρτί κ' ἡ σωστὴ χρῆση τους, ἀπαιτεῖ τεράστιο μόχθο ἀλλὰ κ' ἰκανότητα. Στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸσο γνωρίζουμε, γιὰ πρώτη φορὰ μᾶς κατέκλυσε τέτιος χείμαρρος στοιχείων γιὰ τὸ βασανισμένο ποιητὴ. Μικρὰ μόνο πληροφοριακὰ σημειώματα, σὰν πρόλογοι, πού μπαίνανε μπροστὰ στὶς μικρὲς ἐκδόσεις τοῦ διδλίου του «Ἀνθὸς τοῦ

Κακοῦ», πού ἀρέσκονταν νὰ παρουσιάζουν ἓνα Μπωντλαίρ μισότρελο ἀπ' τὴν ἀρρώστια, καταβλημένο ἀπ' τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὶς γυναῖκες, ἐξωφορικό, παράξενο κ' ἐκκεντρικό. Κανένας δὲν ἀπόδωσε τὸν ἀληθινὸ Μπωντλαίρ, πού ἐχτιμοῦσε ὁ Βάγκνερ, ὁ Οὐγκώ, ὁ Μαλαρμέ, ὁ Γκωτιέ, ὁ Ζολά, ὁ Φλωμπέρ, ὁ Μαίτερλιγκ, ὁ Μωριάκ, ὁ Λεκόντ ντὲ Λίζ καὶ τόσοι ἄλλοι κορυφαῖοι ἄνθρωποι τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν. Ἡ Μαρ. Ἀρκαδίου ἐρωτευμένη μὲ κείνον τὸν ιδιόρρυθμο κι ἄφογο δανδὴ, μᾶς ἔδωσε ἓνα πορτραῖτο τοῦ ζωντανό, ἀκατάλυτο. Τώρα μπορέσαμε νὰ ῥθουμε σ' ἀληθινὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸ μεγάλο τοῦτο ποιητὴ καὶ Δάσκαλο, πού γαλούχησε τὴν ἐφηβικὴ μας ψυχὴ κάποτε μὲ τ' ἀνεπανάληπτα ἐκείνα «Ἀνθὸς τοῦ Κακοῦ» καὶ νὰ πιστέψουμε, μαζὶ μὲ τὸν Στάνιελ Φουρέ, ὅτι «δὲν ὑπάρχει ἄλλος ποιητὴς πού νὰ κάνει τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ ἀγιότερα ἀπ' τὸν Μπωντλαίρ, αὐτὸν πού μέχρι σήμερα τοποθετοῦμε πλάι στ' ὄνομά του καὶ τὸν τίτλο τοῦ «Καταραμένου ποιητῆ».

Ἀ ν θ η Β έ ρ γ η: «ΕΡΗΜΙΑ», Διηγήματα.

Χρόνια εἴχαμε νὰ ξαναζοιτάξουμε προσφὰ τοῦ Ἀνθὸς Βέργη. Ἀπ' τὴν «Ἀνὰ σ α τ ῆ ς γ ῆ ς», νομίζουμε. Καὶ νὰ τὸν, ἀλά μὲ τὴν «Ἐ ρ η μ ι ᾶ», μιὰ καινούργια σειρὰ ἀπὸ διηγήματα. Ὁ Ἀν. Βέργης μᾶς ἔδωσε ἓνα καινούργιο ὕψος, ἔνα διαφορετικὸ χροῶμα στὸ διήγημα (ὅπως κάποτε —1930— ὁ Σκαρίμπας), κι ἀποτελεῖ μιὰ περίπτωσι. Ὁ στρωτός καὶ πλούσιος λόγος του ἔχει μιὰ γοητεία καὶ μιὰ πρωτοτυπία τοῦ ζωντανοῦ λόγου. Δὲ γράφει: διηγῆται. Τὰ διηγήματα τῆς «Ἐ ρ η μ ι ᾶ ς» εἶναι πλημφνισμένα ἀπὸ μιὰ θαυιὰ καὶ πιχρὴ σάτιρα, πού ξεπερνάει πολλὰς φορὰς καὶ τοῦ σαρκασμοῦ τὰ ὅρια. Μᾶς κατάπληξε ἡ πρωτοτυπία στὰ θέματα. Ἡ φαντασία τοῦ συγγραφέα δογιάζει κυριολεκτικὰ. Κανένας δὲ θὰ μπορέσει νὰ δώσει

στήν εμπνευσή του περισσότερη πρωτοτυπία. Οί άνθρωποι του ολοζώντανου κι ἄς ἔχουμε πολλοὺς κάτοικους στὸν... Παράδεισο, μακαρίτες (Ἐλὰ τῆς ὁδοῦ Ἀναπαύσεως, Οἱ σύντροφοι, κ.ἄ.). Κανένας δὲ μπορεῖ νὰ φανταστεῖ πὺς ἡ «Ἐξομολόγηση μᾶς ἁμαρτωλῆς» δὲν πρόκειται νὰ νε ἀπὸ κάποια γυναίκα. Ἡ ἀποκάλυψη στὶς τέσσερες τελευταῖες ἀράδες πὺς πρόκειται γιὰ μιὰ... «Μερσεντές, μοντέλο 450 S. E.L., μὲ ἀριθμὸ κινητήρα R 120», ἀφίνει τὸν ἀναγνώστη του ἄναυδο. Ὁ λόγος ἔδω, κοητός, ἀσθματικός, ρωμαίος. Θὰν τὸν ἔλεγα σκληρό, μιὰ κ' εἶναι τόσο γυνόνος, ἢ κι ἀγοῖζο ἀζόμα. Ὅμως μαστογυός. Μ' ἐπίγνωση τοῦ ἄστιον πεζοῦ λόγον.

Συμβολικός καὶ παράξενος ὁ Ἄν. Βέργης, εἶναι καὶ στὶς «Πρωτόγαλτες». Οἱ τίτλοι του ὅλοι παραπλανητικοί. Ἐδὼ ἔχουμε μιὰ κ' ἓνα δυνατό ρεαλισμό, μιὰ, πλάι καὶ μ' ἀνερτη ἀρηρηματικότητα. Διακρίνεται ἀζόμα μιὰ εἰκόλια ἔκφρασης ἀπλῆς μιὰ ξεστής κ' ὑποδειγματική. Τὸ διήγημα τοῦτο ἔχει κ' ἓνα τραγικὸ ὑπόβαθρο, πὺς κραταίει συγγενμένο τὸν ἀναγνώστη. Τὰ πρότυπα τὸν ἀνθρώπων του, ἀνθρώποι ἐγκληματίες, κακοῦργοι, «Κολασίτες», μιὰ κ' Ἄγιοι κ' ἐνάρετοι. Συμβολίζουν ὅλα τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου καὶ κάτουν ἀπ' τίς μάσκις τους θ' ἀνακαλύψεις τὸν πραγματικὸ ἀνθρώπο μὲ τίς κακίες κι ἀδυναμίες του, πὺς... ἀμνηστεύτηκαν οἱ ἁμαρτίες του ἀπ' τὸ Θ.Π.Κ. (Θεῖοι ποινιζὸ Κώδικα). Ἡ σατιρική του διάθεση πλημμυρίζει τὰ κείμενά του σὰν πλοῦσια ἀμύθη γάρφαροι νεροῖ. «Οἱ ἀλόγοι» ἔχουν νεῦρο καὶ σκοπιπική διάθεση κάτουν ἀπ' τὴν ὁλοία εἰκόλια ἀνακαλύπτει κανένας τὸ ἀληθινὸ πρόσωπο τοῦ κατεστημένου πὺς πλουτίζει σὲ βάρος τοῦ λαοῦ, τῆς ὑγείας καὶ τοῦ περιβάλλοντός του.

Κοητὲς σελίδες «Οἱ ἐκρίδες» πὺς ἀναβλῶσκον λαγαρὲς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ὁ Βέργης σαρκάζει ἔδω τὸν Τουρισμὸ καὶ τὴ διάθεση τοῦ πλοῦτου νὰ καταβορχθῇσι τῇ γῆς τὸν ἀνθρώπων τῆς ἑπαιθρος. Φοβερό κι ἀνῆλο μαστίγωμα τῆς ἀπληστίας στὸν ἀδελφότητο καὶρό μας δοσμένο μὲ Ζολαδικὴ ζωότητα. Σπαραγμός

κ' εἰρηνία. Ἐνα διήγημα γιομάτο ρεαλισμὸ πὺς κραναγάζει γιὰ τὴν ἀλλοτρίωση τοῦ ἀνθρώπου. Πολὺ συμβολισμὸ κλείνει καὶ τὸ «Ἀχρεῖνοι Θεοί». Μὰ πὺς διήγημα νὰ παραβλέψουμε, πὺς νὰ μὴν κέρδισε τὸν ἐνθουσιασμὸ μας; Θ' ἀντιγράψουμε ἔν' ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ διήγημα «Ἡ δολοφονία τοῦ Θανάτου» καὶ τίς συνέπειές της. Ἀκοῦστε τον: «Ἀπὸ τώρα κι ὕστερα θὰ τοὺς ἐτοιμάζουν τὸ θάνατο οἱ διάφοροι ἀγύρτες καὶ θὰ τοὺς προσφέρουν ὅποτε θέλουν αὐτοί. Θάρθῃ καιρὸς πὺς, ἀπογοητευμένοι οἱ ἄνθρωποι, μέσα στὴν ἐγκατάλειπῇ τους, θὰ κάθονται στὴ σειρά, γιὰ ν' ἀγοράσουν τὸ θάνατο, πὺς θὰ προσφέρεται σὲ κάποιους ἀπ' τὰ σοῦπερ μάρκετ καὶ μάλιστα σὲ διάφορες ποιότητες, ὅπως λογονχάρη, βασανιστικός, ἥρεμος, φρενός ἢ βίαιος, ἀνάλογα, μὲ τὰ βίτσια πὺς θὰ ἔχει ὁ καθένας. Καὶ θὰ παρακαλοῦν οἱ ταλαίπωροι, γιὰ μιὰ τέτοια κάφουλα, γιατί δὲν θ' ἀντέχουν πλέον τῇ ζωῇ. Θὰ καταντήσει ἓνα μαρτίριο».

Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἄνθης Βέργης. Δὲν ξέριμε ἂν μπορέσαμε νὰ σκιτσάρουμε κάπως τὸν ἔξοχο τοῦτο διηγηματογράφο (δυστυχῶς ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει πὺς πολὺ ἄπλωμα στὸ γραφτὸ μας), πὺς τὸν θεωροῦμε περίπτωση γιὰ τὴν πεζογραφία μας κ' ἔν' ἀληθινὸ ταλέντο πρώτης σειράς καὶ πὺς ἀνανέωσε τὸ ἑλληνικὸ διήγημα.

Γιὰ νὴ Σφακιανὰ κη: «ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ: ΙΣΠΑΝΙΑ - ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ - ΤΟΥΡΚΙΑ»

Πολυγράφος ὁ ἐκλεκτὸς πνευματικὸς ἀνθρώπος Γιάν. Σφακιανὰς. Κι ὅμως τοῦτ' ἡ πολυγραφία του δὲν ἔδραψε σὲ καμιά περίπτωση τὴν ποιότητα. Τὸν εἶδαμε σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ χαρήκαμε τὸ σμιλεμένο γραφισμὸ του. Καὶ στὰ παραδοσιακὰ του κείμενα καὶ στὰ μοντέρνα του. Τὸν χαρήκαμε καὶ στὰ προηγούμενα «Ταξιδιωτικά» (Ἡ ἀρπαγὴ τῆς Εὐρώπης), ὅπου ἀπολαύσαμε τὸ λαγαρό καὶ μουσικό του λόγο. Σήμερα θὰ ποῦμε πολὺ λίγα γιὰ ἓνα τρίτο «Ταξιδιωτικὸ» του στὴν Ἱ-

σπανία, Πορτογαλία, Τουρκία. 'Ο θαυμασμός του για την παράξενη 'Ισπανία, μεταδίνεται στον αναγνώστη και τον συγκινεί. Μισο-ευρωπαϊκή χώρα ή 'Ισπανία μᾶς καταπλήσσει με τὴ μυστική, βαθιά ψυχὴ της ποὺ καταφέρνει ὁ συγγραφέας νὰ γυμνώσει μπροστὰ στὰ μάτια μας. Πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε, μετὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποκαλύπτονται στὸ βιβλίο, πὼς ἡ 'Ισπανία εἶνε κάτι ἄλλο ἀπ' τὴν ἄλλη Εὐρώπη. Κρατάει μέσα σὲ τούτη τὴν ψυχὴ καὶ στὸ αἷμα της πολλὰ στοιχεῖα ἀπ' τοὺς Μαυριτανούς. Κ' ἐπλάσε σιγὰ-σιγὰ μέσα στοὺς αἰῶνες ἓνα χαρακτήρα ξεχωριστό, τέλεια δικό της.

'Ο Γιάν. Σφακιανάκης καταφέρνει νὰ σηκώσει τὸν πέπλο της καὶ νὰ μᾶς κάμει νὰ τὴν χαροῦμε γυμνή. Γιατὶ ὁ συγγραφέας δὲ στέκεται στὴν ἐπιφάνεια. Προχωρεῖ στὴν ἀνατομικὴ μελέτη τῶν φαινομένων. Τέτιους συγγραφείς, μετέτιες ξεχωριστὲς ικανότητες, ἡ πατρίδα μας ἔχει λίγους. Πλαίι τους στέκεται κι ὁ Σφακιανάκης καὶ τιμᾷ τὴ συντροφιά τους. 'Η εὐαισθησία του μᾶς ἔδωσε μιὰ καινούργια πτυχὴ γύρω ἀπ' τὸ περίεργο θέαμα τῶν ταυρομαχιῶν, ποὺ γιὰ ὅλους τοὺς εὐρωπαίους εἶνε κάτι τὸ ἀνাত্রισιαστικό. Δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ συχαρέσει εὐκολὰ κείνη τὴ στυγνὴ «δολοφονία» τοῦ ταύρου, ὅπως πολὺ σωστὰ τὴ χαρακτήρισε ὁ συγγραφέας. Μπορεῖ νὰ 'νε ἓνα θέαμα ποὺ ἐνθουσιάζει μέχρι παραληρήματος τοὺς 'Ισπανούς, μὰ ἔχει μέσα του τόση ἀπανθρωπιά, ὥστε νὰ μὴ συγχωρεῖ κανεὶς μιὰ τέτια δολοφονία.

'Εξονυχιστικὲς περιγραφὲς ἔχουμε γύρω ἀπ' τὴν ὁμορφὴ χώρα τοῦ Λόρκα καὶ τὴν ἄλλη τοὺ Καμόνες. Χαίρομαστε, σὰ σ' ἓνα καλιδοσκόπιο, ὅλα τ' ἀξιόλογα δημιουργήματα τοῦ πολιτισμοῦ τους. Μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, τὸ Τολέδο καὶ τὸν Γκρέκο, τὴν 'Ανδαλουσία, τὴ Λισσαβόνα. Τὰ ψιλοδουλεμένα ἀραβουργήματα στὰ βασιλικά παλάτια. Μὰ καὶ τὸ βαθὺ μυστικισμὸ τῆς ψυχῆς τους, τὴν κυριαρχία τους ἀπ' τὴν καταπίεση τοῦ Καθολικισμοῦ. 'Η ἀπομόνωσή τους ἀπ' τὴ λυπητὴ Εὐρώπη μετὰ Πυρηναία, θὰ κρατῇ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἀκόμη τὶς διαφορὲς τῶν δυὸ χωρῶν

ἀπ' τοὺς Εὐρωπαίους. Μπορεῖ καὶ τούτ' ἡ μοιρολατρικὴ τους διάθεση νὰ συντέλεσε ὥστε οἱ διχτάτορές τους νὰ τὶς βασανίσουν τόσο χρόνια. Οἱ φολκλοριστικὲς τους εἰκόνες μᾶς γοητέψανε, δοσμένες με δύναμη καὶ βαθιοὺς χρωματισμούς.

Περνώντας στ' ὁδοιπορικὸ γιὰ τὴν Τουρκία, μελαγχολήσαμε... Πόσες μῆνες, πόσες πληγὲς ποὺ δὲν πρόκειται νὰ σῇσουν ἀπ' τὴν ψυχὴ μας. "Ἐνα ὄνειρο γλυκό, μᾶς νανούριζε. Τόποι γνωστοί, ἔνδοξοι, ἄλλοτε χαρούμενοι, φάροι τοῦ πιὸ φωτεινοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἀνθρωπιστικῶν Γραμμάτων. 'Η γλυκιὰ νύμφη τῆς 'Ιωνίας, ἡ Σμύρνη... 'Η πατρίδα τοῦ "Ομήρου, ποὺ ἓνας τοῦρκος καθηγητὴς Πανεπιστημίου, δίχως ντροπὴ, τότε θέλει... τοῦρκο ('Ο-μέρ). 'Ἐνῶ οἱ τοῦρκοι πρὶν τόσες χιλιῶδες χρόνια δὲν εἶχανε κάν... γεννηθεῖ σὰ λαός. 'Ο πόνος μας ἀπέραντος γιὰ ὅσα διαβάσαμε στὶς λίγες σελίδες γιὰ τὴν Τουρκία. Κεῖνες οἱ σελίδες γιὰ τὴ Βασιλεύουσα Πόλη, ποὺ εἶχαμε τὴν εὐτυχία νὰ γνωρίσουμε σὲ μιὰν ἐποχὴ ποὺ γινότανε ἀνθελληνικὲς διαδηλώσεις (1974), γιὰ τὴν "Αγία-Σοφία, ποὺ λυγίσανε τὰ γόνατά μας καὶ πλημμυρίσανε τὰ μάτια μας δάκρυα, μᾶς συγκίνησανε πολὺ. Εὐχαριστοῦμε τὸ συγγραφέα ποὺ μᾶς ταξίδεψε γι' ἄλλη μιὰ φορὰ, στὰ χιλιοποτισμένα χώματα μ' αἷμα 'Ελληνικό.

Τάσος Ζάππα: «ΕΥΒΟΛΙΚΑ Β'», Λαογραφικό

Πάνου ἀπὸ μισὸν αἰῶνα ὁ ἀζοῦραστος φίλος Τάσος Ζάππας προσφέρει τὶς ἐργασίες του, θαλασσογραφίες καὶ λαογραφία. Εἶναι δυὸ ἀγάπες τοῦ συγγραφέα. 'Η λαογραφία κ' ἡ θάλασσα. 'Αζοῦραστος, μᾶς προσφέρει ἀπ' τὸ 1928 (πάνου ἀπὸ πενήντα χρόνια) πολὺτιμο λαογραφικὸ ὑλικὸ ἀπ' τὰ Στόρα, τὰ Κάφαλα, μὰ κι ἀπὸ τὴν Εἰθιοπία. Δὲν εἶναι ὅμως τ' ἀφθονα στοιχεῖα μόνο ποὺ περιορίζει στὰ βιβλία του ἀπὸ τὲς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, μὰ κι ὁ τρόπος ποὺ τὰ γράφει. 'Ο λόγος του, δόκιμος λόγος ἱκανοῦ πεζογράφου,

μᾶς γοητεύει τόσο, πὺν μὲ δυσκολία μποροῦμε νὰ σταματήσουμε σὲ κάποιο σημείο γιὰ νὰ συνεχίσουμε μιὰν ἄλλη στιγμή. Ἐχει τὸ χάρισμα τοῦ καλοῦ ἀφηγητῆ, τῶν λαϊκῶν ἀνθρώπων ἀπ' τὸ στόμα τῶν ὁποίων ἄκουσε τις ἱστορίες τους. Γνήσιος παραμυθᾶς, βρίσκει ἕναν τρόπο ν' ἀφηγηταί, πὺν κρατᾷ τὸν ἀναγνώστη του ἀγκιστρωμένο.

Τὰ «Εὐ 6 ο ἰ κ ἂ Β'» εἶναι πολὺτιμο βιβλίο. Περιέχει μερικά κομμάτια, πὺν θὰ μπορούσαν νά'ναι ὀληθινὰ διηγήματα, γιατί δὲν τοὺς λείπει κανένα στοιχεῖο ἀπὸ τὸ γνήσιο διήγημα: λόγος στρωτός, προσεγμένος, σχολαστικὰ καλλιεργημένος, πὺν παρασέρνει τὸν ἀναγνώστη. Γιωματὸς λυρισμό, ὅπου τὸ ἐπιτρέπει, σφιχτοδεμένος, κροιστός. Τὸν θινούμαστε ἀπ' τὸ γοητευτικό ἐκείνο βιβλίο του «Σ τ ὁ Ἰ ὁ ν ἰ ο μ ἔ υ ἰ ἂ β ἄ ρ κ α», πὺν εἶναι πέρα γιὰ πέρα γραμμένο μὲ καθαρά λογοτεχνικό ὕφος (καὶ λυπούμαστε πὺν δὲν ἔχουμε διαβάσει ἄλλο ἴσαμε τὰ «Εὐ 6 ο ἰ κ ἂ Β'»). Ἡ περιγραφική του δύναμη εἶναι ἀσύνκοιτη. Κι ἀπορούμε πὺς ὁ συγγραφέας δὲ μᾶς ἔδωσε καθαρή λογοτεχνία (διήγημα — νομβέλα — ποίηση — μυθιστόρημα). Ὅμως, περνάει σὺν χῶρο τῆς λογοτεχνίας μὲ τις θαυμάσιες Μελέτες του. Προσεχτική, συνταξαρισμένη ἔκφραση πὺν σ' ἐντυπωσιάζει καὶ μὲ τὴ γλώσσα, καθαρή, σωστή δημοτική, γεμάτη πρωτοτυπία.

Ἀπ' τὰ Λαογραφικά καὶ τὰ Χρονικά του βλέπει κανένας τὸ μόχθο καὶ τὴν ὑπομονή πὺν χρειάζεται ἡ δουλιὰ πὺν χρόνια τώρα κάνει. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπολογίσει κανεὶς τοῦτο τὸ μόχθο. Κ' εἶν' ἕνας μόχθος δίχως ἀνταμοιβή ἔξω ἀπ' τὴν εὐγνωμοσύνη πὺν θὰ νιώθουνε γιὰ τὸν συγγραφέα ὅστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια, πὺν οἱ Ἕλληνες θὰ πάθουνε νά'ναι Ἕλληνες καὶ θά'χουν γίνει Εὐρωπαῖοι! Τότες ἡ ἀξία τῶν βιβλίων καὶ τοῦ ἀκριβοῦ καὶ πολὺτιμον περιεχομένου τοῦ Τ. Ζάππα θὰ ἐκτιμηθεῖ. Τὰ στοιχεῖα πὺν συγκεντρώνει εἶναι μὲ προσοπική ἔρευνα ἢ βιώματά του. Δὲν τὰ βρίσκει διαβάζοντας. Ἀνάλωσε μιὰ ζωὴ ὀλάκαρη μελετώντας τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τοῦ νησιοῦ του, ἀκούγοντας μὲ τ' ἀ-

γτιά του ἀπ' εὐθείας ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ (Τραγοῦδια), ἐρευνώντας κάθε λαογραφικὸ στοιχεῖο, μὲ κάθε λεπτομέρεια. Ἔτσι εἶναι σίγουρο πὺς ἕνα παρελθὸν πὺν πρὶν λίγο βρισκότανε τόσο κοντὰ μας μὰ πὺν ἐνθίστηκε κιόλας στὴ φουρτουνιασμένη θάλασσα τοῦ σημερινοῦ κόσμου μας, θὰ περισωθεῖ καὶ μαζί του ἡ Ἐθνική μας ταυτότητα.

Τὸν Τ. Ζάππα, πὺν τὸν ἔξεραμε ἀπ' τὸ μοναδικὸ βιβλίο του πὺν εἴχαμε διαβάσει παλιά (Στὸ Ἰόνιο μὲ μιὰ δάσχα) σάν θαλασσογράφο, σήμερα τὸν βρίσκουμε κ' ἕναν ἄξιο καὶ ἀκούραστο λαογράφο, πὺν καταφέρνει νὰ περισώσει ἀπ' τὸν καιρὸ, πολὺτιμα, ἀνυπολόγιστης ἀξίας, στοιχεῖα τῆς ἔθνικῆς μας ζωῆς, πὺν ὅσο πάνε κ' ἔξαφανίζονται.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Τά κη Ἀντωνίου: «ΞΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ ΣΥΝ ΕΝΑΣ»

Ὁ Τάκης Ἀντωνίου εἶναι ἕνας σημαντικός ποιητὴς τοῦ καιροῦ μας καὶ εἶναι ἴσως ὁ μονοσήμαντος ἥρωας πὺν χτύπησε στὶς ρίζες, μέσα ἀπὸ τὸ δικὸ του ἔργο, τὸ φιλολογικὸ καὶ τὸ καθὼς πρέπει κατεστημένο τῆς ποιητικῆς παράδοσης καὶ τοῦ στρεφολογικοῦ προβληματισμοῦ τῆς στὸν ἐλληνικὸ χῶρο.

Παράδειγμα: Κανένας δὲν μιλάει πιά γιὰ τὸν Βραβευμένο σάν μεταφυσικὸ διάδοχο τοῦ Ἑλλιοτ, Σεφέρη, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἐλλειπλάστη γλώσσας, Σεφέρη. Κι' αὐτὸ σημαίνει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀδυναμία προσαρμογῆς τῆς εὐαισθησίας, καὶ τὸ μικρὸ πνευματικὸ ἀνάστημα ἰδιαίτερα τῶν διπλωματούχων ἀναλυτῶν πὺν καπηλεύονται ἐπιφυλλίδες καὶ μέσα ἐπικοινωνίας.

Ὁ Τ. Ἀντωνίου μᾶς δίνει ἐδῶ μεταφρασμένα ποιήματα καὶ δοκίμια ἀπὸ νεωτέρους γερμανοὺς ποιητὲς πὺν ἔχει διαλέξει αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ πὺν στηρίζουν μὲ τὸν προσανατολισμὸ τους τὸν δοκιμιογραφικὸ διαλογισμό Στὸ βιβλίο αὐτὸ

καταγράφεται στο ένεργητικό του Τάκη Άντωνίου και ή ένήμερωτική είσαγωγή που είναι κι' ένας προσωπικός συμπερασματικός διαλογισμός πάνω στα ποιητικά συμβάντα της Κεντρικής Ευρώπης και ειδικώτερα της Δυτικής Γερμανίας.

Κείμενο γραμμένο με τόλμη και ειλικρίνεια Σελίς 11 - Στ. 1—11 κι όπου για πρώτη φορά ίσως επιχειρείται υπεύθυνα ν' αναλυθεί κοινωνικοπολιτικά ή δικαιολογημένη αντίδραση της άναρχικής άμφισβήτησης που χαρακτηρίζει τους παραμεθοριακούς έκφραστες της διανόησης.

Έτσι ή παράθεση έδώ σάν έπιλογή εΐναι ή έποπεία για τόν γενικώτερο προσανατολισμό της σύγχρονης πραγματικότητας του Γερμανικού έθνους.

Πολύτιμη ή προσφορά και ίσως μοναδική για τόν τόπο μας, ή πνευματική αύτη έπικοινωνία.

Σ ο φ ί α ς Ά ν τ ζ α κ' : «ΙΕΡΟΣ ΓΑΜΟΣ»

Μιά έξαιρετικά ένδιαφέρουσα έργασία είναι ή τετράτομη Βιοματική μυθιστορία ΙΕΡΟΣ ΓΑΜΟΣ της κ. Σοφίας Άντζακα.

Μέσα από τά άπλά γεγονότα και έλεισόδια της κοινωνικής ζωής και έρωτικής σχέσης μεταδίδεται ή αποκαλυπτική θεώρηση για την υπάρχουσα φιλοσοφία του μέγιστου και του άπειρου της ψυχής.

Δ ε ο δ μ έ ν ο πού στηρίζει τούς κραδασμούς της μεταφυσικής σάν υπεργήνην έξάρτηση και την άναφορά της αποδόσεως της ανθρώπινης μνήμης από τούς ποιητικούς ψυχισμούς. Μηνυματική έδώ ή έποπεία της συγγραφώς μας δείχνει ένα άλλο είδος έρωτικής θρησκευτικότητας και έργωγωσης.

Ή μελέτη της έργασίας μας οδηγεί πρόσθετα σε μιá πολύ πιό άπλή συμπεριφορά στο τόσο παλλόμενο γεγονός της πνευματικής αγάπης.

Ή καθαρή λογοτεχνική προσφορά του βιβλίου συνιστά μιá ογχοδεσάτη έργασία με ποιότητα, με την ύποσημείωση όμως ότι μερικάς φορές ή έπεξήγηση που συνοδεύει

διάφορες προτάσεις ιδίως έξομολογητικού τόνου και αΐτοχρίτιζης βαρύνει, περισσότερο του συνηθισμένου μέτρου, την κλασική άφήγηση.

Έτσι έχουμε έδώ την αναπόφευκτη παράθεση με σελίδες έπί μορφωτικής παιδείας. Όστόσο, παραδεχόμαστε, ότι ό ΙΕΡΟΣ ΓΑΜΟΣ — φέρνει ένα φιλοσοφικό προβληματισμό με μέγιστες έννοιολογίες ενώ σημειώνει ένδεικτικά πλέον και την άναγκαζότητα ενός πνευματικού προσανατολισμού ζωής. Ποιότητα, μόχθος πολύς, και έπεύθυνη άσθηση τιμών τό βιβλίο ΙΕΡΟΣ ΓΑΜΟΣ.

Αύτη είναι ή γνώμη μας.

Χ ρ ή σ τ ο υ Κ α τ σ ι γ ι ά ν ν η :
ΜΠΟΥΚΑΛΙΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ»

Αυτό τό τελευταίο βιβλίο — Μπουκάλια στη θάλασσα — του Χρήστου Κατσιγιάννη είναι μιá προσωπική κατάχτησή του πάνω στην ποιητική φαινομενολογία της νεοελληνικής γραμματείας. Ό Χ.Κ. πέτυχε έδώ την όποια λαϊκή λέξη και φράση, να την κάνει μιá μνηυματική έπικοινωνία φτιαγμένη από μιá γνήσια ποιητική ευαισθησία.

Έτσι μέσα στην καθαρότητα του στίχου υπάρχει δημοτικό τραγούδι, λαϊκό θρηνιτικό μέτρο από τραγούδι του κλείδωνα, έπίγραμμα θυμοσοφίας και καραγκιοζίστικος σαρκασμός. Πρόσθετα τό έύρημα που συνοδεύει την έννοιολογία έχει μιá θεατρική κινητικότητα και έκδηλώνεται αντίδιαλεκτικά και άντικουλτουριακά με καυτή άμεσότητα στο κοινό και δημόσιο βίος και πάθος, που είναι ή έλληνική ιστορία, οί άνθρωποί της και ό άσήμαντος χωροχρόνος.

Στεκόμαστε στο λαϊκό θρήνο του τραγουδιού του Χ.Κ. που δίνει την άντύπωση μιás παραλλαγής των τραγουδιών του Μπρέχτ στο άπλό πρόσωπο της αυτοσυνείδησης, και της αυτοκριτικής.

— Όστε πέθανε ό Θανάσης, ό Νίκος, ό Γιούργος, ό Πέτρος; Σελίς 18.

Ἀ ν δ ρ έ α Κ ε ρ έ ν η: «ΠΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ»

Προβληματισμένη ποίηση πάνω στον άνα-
προσάρμοστο προσανατολισμό της ύπαρξια-
κής άδυναμίας που δίνει και τις παραλλα-
γές του άρρωσθημένου σαρκικά ίσως Ἐγώ
και Ἐσὺ και της άρνησης και θέσης είναι
τὸ Βιβλίο — Γράμματα στὸν Ἰούλιο —
τὸν Ἀντρέα Κερένη.

Ἐχουμε ἔδω μιὰ προσπάθεια παροχής
συνιδουλῶν ζωῆς ἀλλὰ ποὺ καταλήγει,
στὸ τέλος, μιὰ αναφορική και ἐλεύθερη
αὐτοεξομολόγηση ἰδιαίτερου τυπικοῦ.

Ἔτσι στεκόμαστε στὸ κείμενο Κ.Β. —
Σελὶς 31.

— ΚΖ στιχ. 17—25 — Σελὶς 37.

— ΚΗ. στιχ. 16—18 — Σελὶς 38.

— ΚΘ. στιχ. 15— Σελὶς 39.

Λ.α. Σελὶς 42.

Ἀνάμεσα σὲ ἥχους, κραυγές, γεγονότα
και μνημες — Σελ. 23 — μᾶς δίνεται ἡ
εὐκαιρία νὰ γνωρίσουμε τὴν ἀλήθεια μὲ τὸ
ἐπίγραμμα:

ἽΟ Μᾶς ὁ ἐκκλησιζικός

ἽΟ συντετριμμένος

ἽΟ περίλυπος μέχρι θανάτου Μᾶς.

Αὐτὴ ἡ ἀνοιξη τοῦ Ἀντρέα Κερένη ἔχει
τὴν ὁδὴν και τὴν πνευματικότητα σὲ ἰρη-
νοὺς ἀναβαθμοὺς Ποιητικῆς ἐπικοινωνίας.

Τ ᾱ κ η Ἀ ν τ ω ν ί ο υ: Α. «ΕΝ ΑΡΧΗ
ΗΝ ΤΟ ΜΗΔΕΝ», Β. «ΚΥΚΛΟΙ ΘΑ-
ΝΑΤΟΥ ΚΑΙ ΓΕΝΕΣΗΣ», Γ. «Η Ε-
ΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ»

Βαθειὰ παλλόμενη ἡ ποίηση τοῦ Τά-
κη Ἀντωνίου πάνω στὸν μέγιστο και
τόσο μυστηριακὸ θρήνο τῆς ἀρχῆς και τοῦ
μηδενός προσπαθεῖ μηνυματικά νὰ προει-
δοποιήσει γιὰ μιὰ ἐπιβαλλόμενη ἐπικοινων-
νία γι' αὐτὸ ποὺ μᾶς καταφτάνει σὰν ἄλ-
λαγή, σὰν διάλλειμμα και σὰν ἐπακόλουθο
συνέπειας τοῦ φθαρτοῦ, μίᾳς οἰκουμένης
εὐαισθησίας ποὺ βρίσκεται καταχωρημέ-
νη στὶς γραφές και στὴν ὁποιαδήποτε
θρησκολογία. Ὑπάρχει μιὰ διαλεκτική

ποὺ φτιάχνει ἔδω τὴν λιτότητα στὸν στί-
χο, ὑπάρχει μιὰ συνεχῆς ροὴ ἀπὸ εὐρη-
ματικότητα ποὺ διασυνδέει τὸ ἀγαθὸ μὲ
τὸ μέτρο και τὸ ρυθμὸ και τὴν προεξέ-
χουσα ὀπτική γωνία τοῦ ἀφηγητῆ. Ἔτσι
ὅμως ἔχουμε τὴν ἀπομυθοποιημένη σχέση
ὑποκειμένου και ἀντικειμένου ποὺ κατα-
λήγει πάντα στὶς ἐσωτερικὲς φωνές ἐνός
τρομώδους ἐξομολογητικοῦ τόνου ὅταν
ἀρχίζει ὁ καθένας μᾶς και βλέπει τὸ πι-
θανὸ ἀπὸ τὴν ἀποδέσμευση τῆς μοίρας
γύρω ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ ἐγγραφή τῶν
ὄντων στὸν πανδέκτη τῆς ἐξαφάνισης.

Ἡ ποίηση τοῦ Τ.Α. εἶναι ὁ πρῶτος δια-
λογιζόμενος στίχος ποὺ μᾶς σημασιολο-
γεῖ τὴν ἀντίθετη φορὰ σχετικὰ μὲ τὴν θέ-
ση και τὴν ἄρνηση τῆς κάποιας ἐπιχει-
ρούμενης συμπαντικῆς τακτοποίησης τῆς
ὑπεργήϊνης σοφίας. Μᾶς μιλάει δηλαδὴ
καταλυτικά ἔδω γιὰ τὴν ἀντιμετάθεση
στὴν ὁρολογία τῆς ἀρχῆς τοῦ μηδενός μὲ
τὴν ἄρνηση πρῶτα και τὴν θέση ὕστερα.
Ὅμως ἔτσι ἔχουμε μπροστὰ μᾶς τὶς χι-
λιάδες χρόνια ποὺ ἔρχονται μαζί μὲ τὴν
ἐφηρμοσμένη τεχνολογία τοῦ πανικοῦ τῆς
ψυχῆς, και μαζί ἀκόμα μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ
σωλήνα, και τῶν ρομπὸτ και τὸ ἀνθρώ-
πινο διάγραμμα — ΟΡΓΟΥΕΛ 1984 —
Ἀριθμημένοι — Κανέτι ποὺ ξεπερνάει τὰ
ὕπαρξιακά δρώμενα σὰν ἀντίστιξη κά-
ποιας ἐπανάστασης τῶν νεκρῶν. Εἰδο-
ποίηση ποὺ σημαίνει ὅτι πέρα ἀπὸ τὴν
καθιερωμένη λειτουργικὴ γιὰ τὴν ἀνθρώ-
πινη ἐξαφάνιση ὑπάρχει, εἶναι δυνατόν νὰ
ὑπάρχει και ἓνας ἄλλος τρόπος γιὰ τὴν
ἐπιστροφή τῆς ὁποιασδήποτε νεκρωμένης
ζωῆς. Ἡ ποίηση τοῦ Τάκη Ἀντωνίου κλέ-
βει τὴν σοφία, τὴν εὐαισθησία και τὴν με-
ταφυσικὴ ἀπὸ τὸ μελοδοντικὸ και τὴν σχη-
ματοποιεῖ σὰν μιὰ διαλεκτικὴ καταρρέου-
σα ἐσπέρας πάνω σὲ μιὰ παράξενη και
μαγικὴ ὁθόνη και μὲ κίνηση φτιαγμένη
ἀπὸ τὸ ἀνάγλυφο και τὸ στερεοφωνικὸ
ἦχο τῆς ἀπελπισίας τῶν πάντων.

Κ ῶ σ τ α Ο ἰ κ ο ν ὅ μ ο υ: «ΑΝΑ-
ΔΥΟΜΕΝΗ ΣΙΩΠΗ», 1981

Ἀπροσδόκητα και μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιτερε-

πτόμενες φωτοσχιμασίες της αναδιωγμένης σιωπής, δοσιζόμεστε μπροστά στη γνώση μᾶς πληροφορήσης από εκείνο το διβλινό πτόσμα της συμβολικής Βαβέλ. Είναι μία ἐνήμερωση τοῦ ποιητῆ ποῦ μᾶς δείχνει τὸ φοιητὸ δέσιμο τοῦ ἀνθρώπινου πάθους. τῆς τραγικῆς στιγμῆς καὶ τοῦ γελιοῦ, ποῦ συνυπάρχουν πάντα, ποῦ ἀκολουθοῦν τὴν αὐωνιότητα καὶ ποῦ γίνονται οἱ ὑπαρξιακὲς ἀθλιότητες τοῦ καὶ ἡμέραν βίου, ἐνδὸς ἡ συνταγῇ καὶ ἡ συμβολῇ εἶναι μία καὶ μόνη.

— Καλύτερα νὰ χάνεσαι στὸ πλήθος Σ. 31.

Καὶ πιστεύουμε ὅτι γιὰ τὴν σημασιολογία τῆς ματαιότητας σὰν οὐθμιστικοῦ κοινοῦ πεποφμένου ἔχουμε τὸν Μικρὸ Ἑσπερινὸ Σ. 13 καὶ τὴν ἱστορικὴ Πορεία Σ. 61.

— Αἰῶνες τώρα

σ' αὐτὸ τὸ ἔρημο ἀερογιάλι
χιλιάδες πῆλινα μάτια κοιτάζουν τὴν
(ἀπέναντι ὄχθη

ποῦ ὅλο ξεμακρᾶνει

Ζωγράφος καὶ γλύπτης ὁ ποιητὴς Κ.Ο. φαίνεται ὅτι θέλει ἐδὼ νὰ μεταφέρει τίς καλλιτεχνικὲς διεργασίες τοῦ ἀντιχειμένου στὴν ἐκφραση τοῦ ὑποκείμενου μέσα στὸν ἴδιο αὐτὸ χώρο. "Ὅμως νομίζουμε πὼς ἐκείνο ποῦ θὰ τὸν βοηθοῦσε οὐσιαστικά καὶ ποῦ εἶναι ἡ ἐπιγομματικότητα, δὲν ἀξιολογήθηκε στὸ ἐπιζητούμενο μέτρο σὰν χοήση φαινομενολογίας. Ἐτσι παρὰ τὴν εὐρηματικότητα, καὶ τὰ ἐγγενῆ δεδομένα τῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας δὲν ὑπάρχει ἐξισορρόπηση σὲ πολλὰ σημεία ἀνάμεσα στὴ μεταφυσικὴ καὶ στὴν διαλεκτικὴ στὸ ἴδιο πάντα Ποιητικὸ κείμενο. Δὲν συμφωνοῦμε ἀκόμα μὲ αὐτά, ποῦ γράφει ὁ Γ. Οἰζονόμου στὴν εἰσαγωγή

— Στίχος 28—29. Σελὶς 9.

Ἐσὶν, παρὰ αὐτὲς τίς ἀλφειὲς του, ἀσχοληθήκαμε μὲ τὸ προβληματισμὸ τοῦ διβλίου, ἀναγκασμένοι ἀπὸ τὴν ποιότητά του.

Μάχης Μουζάκη: «ΝΕΦΕΡΤΙ-
ΤΗ — ΑΛΛΕΣ ΗΜΙΠΛΗΓΙΕΣ»

Ποιήτρια μὲ εἰλικρινεῖς ἀναφορὲς πᾶν
νὸν στὸν ἐρωτισμὸ καὶ στὴν ὑπαρξιακὴ

ἀγωνία τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τῆς Βιολογικῆς φθορᾶς τοῦ φύλου τῆς. ἡ Μάχη Μουζάκη δίνει ποίηση μὲ γνήσια ἐπικοινωνία τέχνης καὶ ζωῆς.

Πρόσθετα ἀπὸ τότε ποῦ συνάντησε τὴν αἴσθηση τῆς μεγάλης ἀμερκανικῆς ἐποπτείας σὰν ἐπιτόπια διαπίστωση καὶ θεώρηση, ἡ εὐρηματικότητά της κέρδισε ἔκταση, ρεαλισμὸ ἀλλὰ καὶ τὴν ὀλοκληρωμένη παράθεση τῆς κάποιας φλεγόμενης ποιητικῆς φράσης ποῦ μάχεται τὴν ματαιότητα τῆς γυναικείας ἐγκαρτέρησης.

1) Ἡ «Νεφερτίτη» εἶναι μιὰ ἀπόπειρα νὰ ἐρευνηθεῖ ποιητικὰ ὁ χαμένος χρόνος. Ἐνα προσωπικὸ λυρικὸ δεδομένο μᾶς ἐξασφαλίζει τὸ ὁδοιπορικὸ ἀλλὰ καὶ τὴν προσέγγιση, στὸ ἀνεξιχνίαστο καὶ στὸ συμβολικόν.

— Ροὴ καὶ ἀντιρροή μου.

Ἐσὶν, παρὰ τὸν προσανατολισμὸ τοῦ Εὐχολογίου, ἡ Φωνὴ ἀπὸ τὰ βάθη μυμματατικὰ δίνει τὸν θρῆνο τῆς.

— Ποιὸς τὴν ἀνάστησε —

Ποιὸς τὴν φυγάδευσε —

κι' ὀρφάνεψαν οἱ τάφοι.

— Οἱ ἀκολουθίες ἔμειναν στὴν ἔρημο
Ποτὲ πᾶ νεφερτίτεια κραυγὴ.

2) «Ἀλλες Ἡμιπληγίες:

Σ' αὐτὴ τὴν ποίηση ἡ Μάχη Μουζάκη μᾶς προσφέρει τίς διεργασίες ποῦ εἶναι:

Φυλὴ τοῦ χρώματός μου

σὲ ἄλλη διάσταση.

Ἐτσι ἡ εὐρηματικότητά γίνεται ἐντονώτερα ὑπαρξιακὴ, ἐνδὸς σκληραίνει ἡ ἀναμέταδωση τῆς ἐμπειρίας.

— Μὲ σκοτώσανε

στὸν ἔρωτα, στὴ γέννα

στὴν πηγὴ ποῦ ξεδιψοῦσα.

Τὸ παραλήρημα πεπραγμένων αὐτοπεριορίζεται ἀπὸ τὴν ἐμπνευση τῆς γνωστῆς θεματογραφίας.

Προσωπικὰ ὅμως βρίσκουμε ὅτι ἡ Νεφερτίτη ἔχει ἕνα δικό της δέσιμο πᾶνν στὸν προβληματισμὸ καὶ στὸν προσανατολισμό.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Γεωργίας Ταρσούλη: «ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΚΙ ΕΝΑΝ ΚΑΙΡΟ»

Κάθε γνήσια δημιουργία του τόπου μας είναι γεγονός πολιτιστικό. Η ύψη της δεν είναι μια κάποια σύνθεση, άλλ' εκφράζει ψυχική ανάγκη του έγώ μας και συνθέτει μια αλήθεια. Είναι ειλικρινά δημιουργημα πηγαίας ευσυνείδησής. Στοχεύει στον κόσμο των Ίδεων και ιδιαίτερα στην ήθικη συνειδηση, το ποιόν του ανθρώπινου «είναι».

Τα παραμύθια μας, λαϊκά πολιτιστικά αγαθά, στη ζωντανή τους σχέση στο στόμα της γιαγιάς κ.α. και των παιδιών που άχορταγα άκουνε, είναι υπόθεση σοβαρής γνήσιας άγωγής. Κι όλα αυτά, κοντά στο τζάκι, που στον καιρό μας έγινε νοσταλγική ανάμνηση!

Στά Έλληνόπουλα, με εθύνη των ωρίμων, ταιριάζουν πάντοτε Έλληνικά παραμύθια, όχι από σωβινισμό, αλλά από ψυχολογικούς λόγους. Είναι ελληνικά φανερόματα του ήθικου κόσμου με παραμυθιακό σχήμα.

Τέτοιο είναι το βιβλίο: «ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΚΙ ΕΝΑΝ ΚΑΙΡΟ» Έλληνικά παραμύθια της Γεωργίας Ταρσούλη (Βραβείο Άκαδημίας Άθηνων). Έκδοση του εκδοτικού οίκου «ΑΣΤΗΡ» Άλ. και Ε. Παπαδημητρίου, που σέβεται, με τις εκδόσεις ποιότητας, το όνομά του. Σελ. 200. Άθήνα 1980. Η ταιριαστή στα κείμενα εικονογράφηση είναι του καλλιτέχνη Βύρωνα Άπτόσογλου.

Τα παραμύθια στις παλιές εποχές, όπου η ψυχική γαλήνη των ανθρώπων ήταν φυσικό γεγονός, συντόφειναν την φανίλεια τις μεγάλες νύχτες του χειμώνα. Στον καιρό μας, που η νευρική ρευστότητα γεννά άγχος και δυστυχία, υπάρχουν ψυχικές προϋποθέσεις στους ώριμους για να πουν παραμύθια, σαφώς αν γνωρίζουν και έχουν χάρισμα στη διήγηση; Η σωστή απάντηση, ως δοθεί απ' τον καθένα, πάντοτε με ειλικρίνεια και με γνώμονα την αλήθεια κι όχι τις φτηνές έντυπώσεις.

Η Γεωργία Ταρσούλη ασχολείται δόκιμα με τη λογογραφική και την παιδική λογοτεχνία. Έχει λαμπρές σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή Άθηνων, στη Γαλλία και

τις Ήνωμένες Πολιτείες. Τα παιδιά μας διάβασαν πολλά βιβλία της, που ο στενός χώρος της στήλης μας δεν επιτρέπει ούτε την αρίθμηση τους. Τιμήθηκε επάξια με βραβείο της «Γλωσσικής Έταιρείας», βραβεία της «Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς» και έπαινο του «Διεθνούς Βραβείου Άντερσεν». Είναι μέλος της «Έθνικης Έταιρείας Έλλήνων Λογοτεχνών».

Η πρόσφατη σύλλογή ελληνικών παραμυθών: «Μιά φορά κι ένα καιρό», περιλαμβάνει δέκα ξέ (16) ωραϊότατα ελληνικά παραμύθια. Είναι καταγραφή παραμυθών «εγαλμένα όλισα από το στόμα του λαού μας έχουν όλες τις χάρες του ελληνικού παραμυθιού, όπως μας ξεχεται από τον παλιό εκείνο τον καιρό που οι γριές κυρούλες διηγόνταν στα έγγονια τους...», όπως μιας πληροφορεί ή ίδια ή συγγραφέας στον κατατοπιστικό της πρόλογο. Όντως, όλα τα παραμύθια της σύλλογής διαθέτουν γνησιότητα, δρασιά και γοητεία.

Έπιστημονική γνώση, ουσιαστική γνώση της παιδικής ψυχής, τέχνη του λόγου, σωστή εκτίμηση των μορφωτικών στόχων, κριτικό δαιμόνιο, αγάπη του λαϊκού μας πολιτισμού, πάθος για την προκοπή του τόπου μας και των παιδιών μας σ' ένα συνταίριασμα υπεύθυνης ζωής στο πρόσωπο της Γεωργίας Ταρσούλη μας έδωσαν τα ελληνικά παραμύθια: «Μιά φορά κι έναν καιρό». Όλα μοσχοβολούν ρωμιοσύνη και πλούσια ευαισθησία του λαού μας. Προσφέρουν πηγαία χαρά και την πίστη στην ποιότητα της ζωής.

Για όλα αυτά σφίγγουμε θερμά το χέρι της Γεωργίας Ταρσούλη, ελάχιστο ευχαριστώ για ό,τι μεγάλο μας έδωσε για τα παιδιά μας.

Λόττης Πέτροβιτς - Άνδρουτσόπουλου: «ΣΤΟ ΤΣΙΜΕΝΤΕΝΙΟ ΔΑΣΟΣ», Άθήνα 1981

Ένας από τους σοβαρούς κινδύνους της σύγχρονης κοινωνίας είναι τα ναρκωτικά. Είναι ο λευκός θάνατος, όπως δια-

φορετικά λέγεται ή μάστιγα του καιρού μας. Διακινείται το «έμπόριο» από την άπανθρωπιὰ των «άνθρώπων». Στόχος τους οί άπληροφόρητοι συνάνθρωποί μας. 'Αποτελέσματα: Τραγικά και ἴσως άθεράπευτα.

'Αδίστακτοι, παρωμένοι, φονιάδες οί έμποροι τών ναρκωτικών. 'Υπολογίζουν τόν συνάνθρωπό τους άρρωστη λεία. Κορβανισιούν με τόν όλεθρο τής νεολαίας.

Στόν τόπο μας, ή σύγχρονη Λερναία ὕδρα, τὰ ναρκωτικά, δέν αριθμεί πολλά θύματα, γιατί οί διαχρονικές άξίες έχουν βαθιές ρίζες στην 'Ελληνική οίκογένεια και ή πολιτεία άγρυπνεί.

'Η θύμιση τής φοβερής πληγής τών ναρκωτικών έγινε με άφορμή τὸ διάδασμα του μυθιστορήματος γιά νέους που μόλις κυκλοφόρησε «ΣΤΟ ΤΣΙΜΕΝΤΕΝΙΟ ΔΑ-ΣΟΣ». Συγγραφέας τής ή γνωστή στο πανελλήνιο Λότη Πέτροβιτς - 'Ανδρουτσπούλου. "Εκδοση: «Οί 'Εκδόσεις τών Φίλων», 'Αθήνα 1981, σελ. 150.

Τὸ μυθιστόρημα έχει σκηνικό ένα σύγχρονο δάσος, από τσιμεντένιους κορμούς, σέ μιὰ τσιμεντούπολη, ὅπως «φευ» κατάντησε ή 'Αθήνα μας. 'Ηρωίδα του μυθιστορήματος μιὰ κοπέλλα δεκαέξι χρόνων ή Κόννη. Αὐτή έπεσε στα χέρια ενός σύγχρονου λύκου, με κοστούμι τής ώρας, με γραβάτα, με εύγενικούς τρόπους γενικά με ψευδοσυμπεριφορά άψογη. 'Ανθρωπόσημος λύκος.

'Η Κόννη, σύγχρονη κοκκινোসκουφίστα, πέφτει στα χέρια του φριχτού λύκου του καιρού μας που πασχίζει νὰ τήν κατασπαράξει με τήν μύση στον κόσμο τών ναρκωτικών.

Στὸ τσιμεντένιο δάσος (τὴν 'Αθήνα) υπάρχει και ὁ κάλὸς κυνηγός. Στὸ μυθιστόρημά μας είναι ὁ Σωτήρης, φοιτητὴς τής Νομικῆς, ὁ σωτήρας τής Κόννης...

Τὸ μυθιστόρημα: «Στὸ τσιμεντένιο δάσος» έχει θέμα του τὰ ναρκωτικά. 'Η συγγραφέας του μᾶς γνωρίζει περιπτώσεις του λευκοῦ θανάτου στα θύματα του και τούς αδίστακτους έμπόρους του. 'Η ὅλη πλοκή είναι ὕψηλης στάθμης. Οί ἥρωες

είναι δημιουργήματα ώριμης τέχνης. 'Ο σκοπὸς είναι κοινωνικός και ὕλοποιείται με ἐνημέρωση γιά τὸ νοσηρὸ πάθος.

Πρέπει νὰ υπογραμμιστεῖ ὅτι τὸ θέμα είναι λεπτό και απαιτεῖται προσοχή στην ανάπτυξη τής ἐπικίνδυνης ψυχοφθόρας και σωματοφθόρας πραγματικότητας. 'Απαράιτητη κρίνεται ή ἐνημέρωση, μάλιστα ὅταν γίνεται από πολυδραβευμένη συγγραφέα, αλλά ή ἀχίλλειος πτέρνα τής είναι νὰ μὴ κάνει ζημιὰ στους ἐφήβους μας.

'Η Λότη Πέτροβιτς - 'Ανδρουτσπούλου ἐργάζεται με παιδευτικό ἥθος και ὕψηλὸ αἶσθημα εὐθύνης. "Ετσι οί νέοι μας ρθάνουν στο ξέφωτο τής ἀλήθειας με κάτασπρα φτερά. "Όλα αὐτὰ χωρίς ἀψυχολόγητους διδασκαλισμούς, αλλά με τὰ στόμα τών γνήσιων γεγονότων, που έχει καταξιώσει ή δόκιμη τέχνη του λόγου.

Στέρεα δουλεμένα τὸ ὅλο μυθιστόρημα: «Στὸ Τσιμεντένιο Δάσος» τής Λότης Πέτροβιτς - 'Ανδρουτσπούλου μᾶς προσφέρει σελίδες ποιότητας, που μαρτυροῦν: γνώση του λαβύρινθου τής ἐφηβικῆς ψυχῆς, του ψυχισμοῦ τών ανθρώπων τής ἐποχῆς μας, δόκιμο χέρι τής πέννας, ρωμαλέο κριτήριο ἀξιολογήσεως, καλλιεργημένη εὐαισθησία και ἀγάπη γιά τὸν πλησίον. "Όλα ζούν, κινούνται με ἄνεση και ζωντάνια στις μέρες μας. Γενικώτερα τὸ μυθιστόρημα έχει κοινωνική ἀλήθεια.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Β α σ . Κ ρ α ψ ῖ τ η : «ΛΟΓΙΟΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» (Τμος Β'), 'Αθήνα 1981

'Η "Ηπειρος, γνωστή διὰ τοὺς κατὰ καιροὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας τής ἀπὸ τὴν μαζοαίωνα δουλείαν, ἀγῶνας που με μεγάλας στερήσεις, μόχθους και θυσίας διεξήγαμεν εἰς τὸ πεδῖον τής τιμῆς, οὐδόλως ὑστέρησε και εἰς πνευματικὴν προσφοράν. "Όχι μόνον δὲν ὑστέρησεν, ἀλλ' έχει νὰ προβάλῃ εἰς τὸ πνευματικὸν στερεῶμα ἀναστήματα και ἀστέρας πρώτου με-

γέθους, οί όποιοι διά τής προσφοράς των δέν ἐφώτισαν μόνον τόν περιορισμένον χώρον τής Ἑπίρου, ἀλλά διέλαμψαν ἀνά τό Πανελλήνιον καί προεκάλεσαν τόν θαυμασμόν τής παγκοσμίου κοινῆς γνώμης μέ τήν πλουσίαν πνευματικήν των προσφοράν. Ἐταί δέν ἔχει νά παρουσιάσῃ ἡ Ἑπίρος μόνον τοὺς μεγάλους ἔθνικοὺς εὐεργέτας, τοὺς ἥρωας εἰς τοὺς ἔθνικοὺς ἀγῶνας, ἀλλ' ἰδιαίτερος διέπρεψεν εἰς τήν προσφοράν πλειάδος λογίων καί διανοουμένων, ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καί τῆς ἐπιστήμης, διδασκάλων τοῦ γένους, ὥστε δικαίως νά εἴπῃ τότε ὁ Κων. Κοῦμας ὅτι «εἰς τήν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ὀφείλει τήν ἀναγέννησίν τῆς ὀλόκληρης ἡ Ἑλλάδας». Αὐτό τὸ πλουσιώτατον πνευματικόν δυναμικόν προσεπάθησε καί ἔφευρεν εἰς τήν δημοσιότητα ὁ γνωστός λόγιος, λογοτέχνης καί δόκιμος συγγραφεύς κ. Βασίλειος Κραφίτης μέ τοὺς δύο ἰδιαίτερον ἐνδιαφέροντος τόμους του: «Λόγιοι τῆς Ἑπίρου», τοὺς ὁποίους ἐξέδωσεν.

Ὁ κ. Βασ. Κραφίτης δέν ἐμφανίζεται σήμερον εἰς τὸν πνευματικόν στίβον. Ἐπὶ δεκαετίας θητεύει εἰς τὸν πνευματικόν γέφυρον. Πολλάκις ἔχω ἀσχοληθῇ μέ τήν προσωπικότητα καί τὸ ἔργον του. Μὲ τὸ ὑπὸ κρίσιν ὅμως βιβλίον του «Λόγιοι τῆς Ἑπίρου» (τόμος Β΄) μοῦ δίδεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἡ εὐκαιρία ὅχι ἀπλῶς νά ἐκφράσω τὰ πλούσια συναισθήματά μου διὰ τὸ πρόσωπόν του, ἀλλὰ νά τονίσω ὅτι ὁ κ. Κραφίτης εἶναι ὁ ἀκάματος ἐργάτης τοῦ πνεύματος, ὁ ἀνθρώπος μέ καλλιέργειαν πνευματικήν, μέ ἠθικὸν ὑπόβαθρον, μέ ἀγωνιστικότητα, μέ ἀνθρωπιάν. Αὐτὸ τὸ τελευταῖον εἶναι καί τὸ βασικόν καί θεμιτῶδες γνώρισμα τῆς ὅλης του πνευματικῆς προσφορᾶς, τὸ γνώρισμα τοῦ «χαρίεντος ἀνθρώπου». Αὐτὰ τὰ στοιχεία καί αὐταὶ αἱ ἀρεταὶ зоσμοῦν καί τὸ ὑπὸ κρίσιν βιβλίον του.

Ὁ συγγραφεύς, μέ σαφένειαν, μέ νοήματα πικρά, μέ αἶσθημα εὐθύνης σκιαγραφεῖ τὸ ἔμψυχον πνευματικόν δυναμικόν τῆς Ἑπίρου καί ἐπιτυγχάνει νά δώσῃ τήν ἀληθινὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Δέν ἀπεραντολογεῖ, δέν ζολακεύει, ἀλλ' ὥς υπεύθυνος πνευματικῶς ἀνθρώπος κατορθώνει νά παρουσιά-

σῃ τήν ἀλήθειαν. Συμπληρώνων τὸν Α΄ ὀγκώδη τόμον ὁ κ. Κραφίτης ἔρχεται εἰς τὸν Β΄ τόμον νά παρουσιάσῃ μίαν ἄλλην σειράν λογίων Ἑπειρωτῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων, μέ τὰς μικρὰς ἢ μεγάλας δυνάμεις του, μέ τὰ ὀλίγα ἢ πολλὰ ἐφόδιά του, μέ τὴν οἰανδήποτε παρουσίαν του εἰς τὸν πνευματικόν στίβον, συνέβαλεν εἰς τὴν πρόδον καί τὴν πνευματικὴν ἀνέλιξιν τῆς Ἑπίρου μας. Τὸ ὅλον ἔργον διαίρεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως εἰς δύο μεγάλα κεφάλαια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑποδιαίρεται εἰς διάφορα μέρη. Κληρικοί, ἐκπαιδευτικοί, λογοτέχναι καί ἄλλαι πνευματικαὶ μορφαὶ συγκατοῦν τὸ Α΄ κεφάλαιον. Καί εἰς τὸ Β΄ κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφει «Κ΄ Αἰώνας», θὰ διακρίνῃ κανεῖς ἐξεχούσας προσωπικότητας τοῦ πνευματικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἑπίρου, αἱ πλείστα τῶν ὁποίων διέπρεψαν καί διαπρέπουσιν ὡς δόκιμοι συγγραφεῖς, ἀκαδημαϊκοὶ διδάσκαλοι καί γενικῶς διακεκριμένοι ἐπιστήμονες. Ἐκεῖνο ποῦ προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου καί ἀναμφισβητῆτως τὸν καταπλήσσει, εἶναι ἡ ἐπίμοχθος προσπάθεια τοῦ συγγραφέως ὅχι μόνον νά συγκεντρώσῃ τὸ ὕλικόν, ἀλλὰ καί μέ αἴσθημα ἱστορικῆς εὐθύνης νά τὸ ἀξιολογήσῃ καί νά παρουσιάσῃ τὴν ὁρθὴν εἰκόνα τῶν προβαλλομένων προσώπων. Ἰδιαίτερος κοπιώδης θὰ ἦτο ἡ προσπάθεια νά ἀνεύρῃ τὸ ὕλικόν καί νά τὸ παρουσιάσῃ διὰ τὰ πρόσωπα, ποῦ δέν εὐρίσκονται εἰς τὴν ζωὴν. Τέλος, ἰδιαίτερας σημασίας εἶναι ἡ παρουσίαις πνευματικῶν ἀναστημάτων, τὰ ὁποῖα δέν ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Ἑπίρον, ἀλλ' ἐκ προγόνων κατάγονται ἐκ τῆς Ἑπίρου, διὰ νά μνημονεύσω χαρακτηριστικῶς τὸν πολὺν Κωνσταντῖνον Κόντον.

Ἡ ὅλη ἐργασία ἀποτελεῖ πολυτιμωτάτην προσφοράν εἰς τὴν ἐλληνικὴν βιβλιογραφίαν, ἀλλὰ καί προσφοράν διὰ τὴν Ἑπίρον, ἀφοῦ προβάλλεται εἰς τὸ Πανελλήνιον τὸ πνευματικόν δυναμικόν αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς δέν δύναται νά περιορισθῇ εἰς τοὺς δύο τόμους τοῦ κ. Κραφίτη, διότι ἡ Ἑπίρος εἶναι ἀξένωτος πηγὴ διανοουμένων καί κορυφαίων ἀνδρῶν τῶν γραμμάτων καί τῆς ἐπιστήμης. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ προσφορὰ τοῦ κ. Κραφίτη εἶναι μεγάλη

καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῆς ὑπῆρξεν εὐμενεστάτη. Καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ καταξιώνει τὸν συγγραφέα καὶ προστίθεται μέσα εἰς τὰς δεκάδας ἄλλων ἔργων του, διὰ νὰ τὸν ἐπιβάλλῃ ὡς ἐπίλεκτον ἄνθρωπον τοῦ πνεύματος.

ΘΕΜ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ἀναδρομὴ στὸ Ποιητικὸ Ἔργο τῆς Μάγισσας Μαρίας Ρούσσου

«Ἐγὼ εἶμαι φύτρα χωματένια καὶ πικρή. Ἕνας αὐτόχθονας τῆς γῆς. Φυντάνι κοσμογονικῆς καὶ θάναυσης ὥρας». «Κάτω ἀπὸ τὴ κουφόδραση κοιμᾶται ἡ πολεμικὴ ψυχὴ μου. Νωθρὰ καὶ σιωπηλὰ πάνω στὴ μυριοκαμένη προδότρα γῇ θὰ σέρνω νὰ χαράζω αὐλάκια καὶ δρόμους δύσβατους στενοὺς ἀγκαθωτούς, ποὺ μόνο ἄσαρκα ποδάρια νὰ μποροῦν νὰ τοὺς διαβοῦν. Καὶ μονάχα ψυχές».

Ἕνα ὄραμα δημιουργίας. Λόγος κρουστός καὶ καθάριος. Ἔπος καὶ Ἐλεγεία, ἡρώϊσμός καὶ ἔκσταση. Σαπφῶ τοῦ ἔρωτα γιὰ τὸν ἄντρα π' ἀγαπάει, Κορυφαία Χοροῦ μπροστὰ στὸν πανανθρώπινο πόνο, Ἰκέτης ἀγάπης μέσ' τοὺς ὀλέθρους τῆς γῆς. Ἕνας κόσμος π' ἀναδίνεται ἀπ' τὸν πόνο κι' ὀδεύει στὴ λύτρωση. Μιὰ πάλι ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι, «Ἐφτάπεπλη ἀγωνία» ὅπως τὴ λέει ἡ ἴδια. Ματωμένη ἄνοδος γιὰ τὴ μεγάλη στιγμή τὴν ὑπέρτατη ἔκφραση. «Κι' ὅμως πῶς πέρα ὑπάρχει κάτι φωτεινότερο ἀπ' τὸ φῶς». «Εἶναι περίσσια ἡ ὁμορφιὰ καὶ θὰ μοῦ φτάσῃ ὡς τὸ τέλος τοῦ δρόμου. Θὰ μοῦ φτάσῃ ὡς τὴ μεγάλη ἀντάμωση».

Μὰ οἱ φτεροὺγες τρέμουν στ' ἀνοιγμα κι' ἡ ψυχὴ δονεῖται. Ὁ πόνος τοῦ κόσμου εἶναι καὶ δικός της. Ὁρνεῖ τὸν «Ἀδελφό», τὸ «ἡμέρο ἐλάφι» ποὺ σφαδάζει μέσα στὸ σπαραγμὸ τοῦ πολέμου. «Μιὰ ζωὴ δὲν θὰ μὲ φτάσῃ νὰ μαζέψω ὅλης τῆς ζωῆς τὸ θρῆνο καὶ νὰ ἱκετέψω τὴ καλωσύνη». «Μὲ μιὰ κουρελιασμένη φορεσιὰ ἀγάπης πῶς νὰ ντύσω τόσους θανάτους κι' ἐρήμωση τόση».

Κι' ὁ «Τριφίλητος»; Ὁ ἄντρας τῆς ζωῆς της; Αὐτὸς ποὺ τὴν «κατοίκησε»; Στὴν ἀρχὴ ἓνα βιβλίον ἀγάπης Ἐρωτας καὶ Δημιουργία σὲ μιὰ πνοή Κι' ὕστερα. «Δοξολογία ζωῆς καὶ ρῆγμα θανάτου». «Ποιὸς ἔσκισε τὰ πέπλα»; Μπροστὰ στὴ «γοερὴ ἀπουσία» τραγουδάει: «Χρόνια τώρα κοιμᾶμαι καὶ μὲ νανουρίζει ὁ σεισμός». Καὶ στὸ τέλος «Στέρνα ξερὴ ἡ μοναξιά. Μὲ τί νὰ ξεδιψάσῃς. Ἀκόμα ἀναρωτιέμαι πῶς ζῶ ὅταν βασιλεύει ὁ ἥλιος. Πῶς ἀντέχω τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας ἢ τὴ συννεφιά». «Μαχαίρι ἡ παρουσία τῆς ἀπουσίας σου, ἡ ἀπουσία τῆς παρουσίας σου καὶ μὲ σφάζει».

Κι' ὅμως τὸ τάξιμο εἶναι μεγάλο. «Τὸ ρόδι αὐτὸ τὸ μυστικὸ θὰ σπάσῃ ἐντός μου». «Ὅταν βρῶ τὴν ἐρημίά μου θὰ λυτρώσω τὴ φωνή μου».

Ἰσως ἐκεῖ ὁλότελα μονάχη ἀνοίξῃ τὰ φτερά καὶ τραγουδίση τὴ χαρά. Ἡ ψυχὴ ποὺ αἶρει τὶς ἀμαρτίες τὴ στιγμή τὴν ὑπέρτατη ἀγγίζει τὸ φῶς. Καὶ τότε μέσα στὸ οἰκουμενικὸ ἀγκάλισμα ἀκούγεται ἓνα τραγούδι. Τὸ τραγούδι παιάνας, κάτι ἀπὸ τὸν ἀχὸ τοῦ κόσμου ὅλου.

Ξ. ΒΕΝΤΟΥΡΑ - ΔΟΒΛΕΤΟΓΛΟΥ

Βασίλη Μάκη: «ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ», Ἀθήνα 1978

Ἡ ἀξιοποίηση τῆς ζωῆς, τοῦ ἥθους καὶ τῆς φυλετικῆς μνήμης τοῦ νεότερου ἑλληνισμοῦ, ποὺ διάστωσε τὶς ἀρτηρίες τοῦ Γένους καὶ ἔδωσε τὶς ρίζες τῆς σύγχρονης ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας, ἀποθησαυρίστηκε, κατὰ μοναδικὴν οἰκονομία, στὸ σῶμα τῶν Ἀκριτικῶν καὶ τῶν Δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἔτσι, ὅλο αὐτὸ τὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ποὺ καλύπτει ὁλόκληρους αἰῶνες ἱστορικῆς πορείας, εἶναι ὁ πωσδήποτε ἀποτυπωμένο στὴν ποίηση αὐτῆς τῆς ἀποταμίευσης. Γιατί, στὴν δοκιμασία τοῦ χριστιανικοῦ ἑλληνισμοῦ, ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ἱστορικὴ κοινωνικὴ συνείδησις τῆς μεταβυζαντινῆς ἐθνολογικῆς μας ὑπαρξῆς ἀποτελεῖ καὶ τὸν κύριο κορμὸ τῆς ἱστορικῆς ὀντότητας. Γι' αὐτό, ἡ πρόθεσις τοῦ

Βασίλη Μάχη ἐνέχει τὸ βάρος καὶ τὴν εἰδικὴ ἀξία ἑνὸς ἔργου, ποὺ διευρύνεται, πολὺ πέρα ἀπ' τὰ ὅρια τῆς ἀτομικῆς προσφοράς. Πρόκειται γιὰ κάποια τοιχογραφία, ἐθνικῶν διαστάσεων πού, σὲ κανονικὲς συνθήκες, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πόνημα ὁμαδικῆς ἐργασίας. Μάλιστα, στὴν ἐποχὴ τοῦτη, ποὺ γίνονται φρεσὰ τὰ σύνορα καὶ οἱ λαοὶ ὁργανώνονται μέσα σὲ ὑπερεθνικὲς ἐνότητες, κάθε παρόμοια ἐργασία ἀνταποκρίνεται καὶ στὸ ἀθέατο μήνυμα γιὰ τὴν διαφύλαξη τῆς ἰδιαιτέρας ἐθνολογικῆς ταυτότητας. Καὶ γι' αὐτό, χρειάζονται, ἐκτός ἀπ' τὸν θεωρητικὸν ὀπλισμό, τὴν οἰκείωση στὸ κλίμα τῆς ποιητικῆς μνήμης στὶς ὁρατὲς ἀπολήξεις τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς νεώτερης ἐθνικῆς μας φανογενείας, πρὸ παντός, καὶ ἡ δυνατότητα τῆς ἄμεσης πρόσβασης, πράγμα ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ μονάχα μὲ τὰ βιώματα ἀπ' τὴν παράδοση. Ἀπ' αὐτὴν τὴν βάση, κυρίως, ἀξιολογώντας τὸ βιβλίο τοῦ Ἡπειρώτη λογοτέχνη, στεκόμαστε στὴν ἀξία τοῦτης τῆς ὄντως πολυτιμῆς καὶ πολυμοχθῆς συγγραφικῆς του προσφοράς. Καί, πράγματι, ὀφείλουμε νὰ τὸν ξεχωρίσουμε. Γιατί, ἐκτός ἀπ' τὴν ἐπιστημονικὴ μεθοδικότητα καὶ τὴν θεωρητικὴ ἐποπτεία του, πάνω σ' ἓνα τόσο μεγάλο καὶ συνταρακτικὸ ἱστορικὸ σκηνικό, ὁ Βασ. Μάχης διαθέτει καὶ τὴν ἀναντικατάστατη ψυχικὴ καταβολὴ καὶ τὴν ὄραση ἑνὸς προοδευτικοῦ, πάσχοντα καὶ ἀγωνιζόμενον διανοούμενον. Ἔτσι, μέσα στὸ θαυμάσιο ὑπόστροφμα τῆς πνευματικῆς του ἰθαγένειας, ὑπάρχει ὁ φορτισμένος πῦρ-ἡνας τῆς καταγωγῆς, ποὺ ἀγγίζει, μὲ κάποιαν ἀθέατη ἐκκλινση, τὴν ἰδίαν τὴν μάζα τοῦ ποταμοῦ, ποὺ τὸν ἀνάγει μέχρις αὐτῆς τὶς σκοτεινὲς πηγές. Εἶναι εὐτύχημα, λοιπόν, γιατί ὁ Ἡπειρώτης αὐτὸς συγγραφέας, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν θερμὴ πνοή, γιὰ τὴν πειθορῆμένη γραφὴ καὶ τὶς ἀνοικτὰς κεφαλαῖς ἐπαφῆς (προσόντα, ἄλλωστε, ποὺ τὸν ξεχώρισαν στὰ σύγχρονα γράμματά μας) ἀνάλαβε τὴν εὐθύνη γιὰ ἓναν τέτοιον ἄθλο. Ἔτσι, τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, δὲν συγκεντρώνονται μονάχα μὲ τὴν φιλολογικὴ τεκμηρίωση καὶ τὶς ἀναγκαῖες ἀναφορὰς στὴν ἐξέλιξη τῆς γλώσσας μας στὸ διάστημα τῶν δέκα τελευταίων

αἰώνων, ἀλλὰ δένονται μὲ τὴν ἱστορικὴ τους ἀτμόσφαιρα καί, προπαντός, μὲ τὴν λογοτεχνικὴ ἀνάπτυξη μᾶς ἄρτιας εἰσαγωγῆς στὴν κάθε ὀριακὴ περίοδο. Μάλιστα, στὸ σημεῖο τοῦτο, θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε, πὸς τὸ λυρικὸ καὶ ἐπικὸ στοιχεῖο, ποὺ διαθέτει ὁ Βασ. Μάχης, μαζί μὲ τὴν διαύγεια καὶ τὰ καθαρὰ περιγράμματα, ἀναθερμαίνουν τὸ βιοματιζὸ ὑπόστροφμα καὶ φωτίζουν τὶς ἐσωτερικὲς εἰκόνες τους, πράγμα ποὺ τὰ κάνει ἐν δυνάμει ἀφομοίωμα ἀπ' τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο. Καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦτη, μὲ τὴν κατάλυσή τῆς μνήμης, τὴν ὑπαρξιακὴ ἀναζήτηση καὶ τὸ λάμπον κενὸ στὴν ἄβυσσος τῶν ἐνστίκτων, οἱ ὀξὲς αὐτῆς τῆς πατρώας ἐστίας ἀναβάλλουν πάνω στὸν χτυπημένο κορμὸ τῆς γενεᾶς τοῦ συγγραφέα, ποὺ πολὺ ὀνειρεύτηκε, ἀγωνίστηκε γιὰ ἓναν καλύτερο κόσμον καὶ ποὺ ἔμεινε μὲ τὶς ξεραμένες δάφνες, τὸν ἀκάνθινο σφαινο καὶ τὴν πελώρια λήκηθο στὸν ραγισμένο της ὄμο.

Ἡ λ ί α Λ ε φ ο ὕ σ η: «ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ»,
Ἀθήνα 1977

Ὁ Ἡλίας Λεφούσης, ξεχωριστὴ μονάδα τῆς πνευματικῆς ἐπαρχίας, δίνει στὴν πεζογραφία μας μιὰ προσωπικὴ κατάκτηση. Τὰ διηγήματά του, διαποτισμένα μὲ ποίηση καὶ μουσικὸ ἄρωμα, κρατοῦν μιὰ σπάνια ἰσορροπία λαϊκῆς φλέβας καὶ καλλιερῆμένης λεκτικῆς αἰσθησης, ἐνὸς τοῦ κύριου ὑπόστροφμα τῆς θεματογραφίας τους ἀφοδεύει ἀπ' τὴν ἀναλλοίωτη καθημερινότητα. Ἔτσι, μέσα σ' ἓναν θερμὸ καθρέφτη, ὅπου τὰ εἰδῶλα δὲν παραιομορφώνονται ἀπὸ σχηματικὲς ἀνταύγειες, ἡ ζωὴ κρατᾷ καὶ τὴν ἀνθρώπινη κλίμακα καί, ταυτόχρονα, διαθλάται πάνω σὲ κάποια εὐρύτερη προοπτικὴ. Ἀκόμα, οἱ ἀφιετηγίες γιὰ ἀνίχνευση καὶ οἱ κορυφές γιὰ τὴ θεώρηση τοῦ κοινωνικοῦ χώρου, ἀνοίγουν μιὰ εὐρύτερη διάσταση ὁρασης, δίνοντας ἓναν δραματικὸ τόπον ἀναφοράς μνήμης καὶ συνείδησης. Γι' αὐτό, στὸν λόγον τοῦ Η.Λ. συνυπάρχει, μαζί μὲ τοὺς ἥρωές του, καὶ μιὰ διαφανὴς παρασχιά, ποὺ κάνει τὰ ἐσωτε-

οικιά σκηνικά κινοῦμενες εἰκόνας μὲ τὸν ἀθέατο ποταμὸ πὺν ἀρδεύει τὰ ὄνειρα καὶ τὶς μεγάλες προσδοκίες τῶν περιλειπόμενων τῆς γενιᾶς τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης. Μάλιστα, ἡ ἀναφορὰ τοῦτη, πὺν ἀπλώνεται βαθύτερα στὸν κύριο κορμὸ τῆς πεζογραφίας του, δὲν γίνεται μὲ κηρύγματα, ἀλλὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑποβολὴ τῶν λέξεων, πὺν διακινεῖ τὸν πόνο, τὴν εὐαισθησία καὶ τὴν λυρική ὑφή κάποιας χρωματικῆς ἐνορχήστρωσης. Καί, ἀπ' αὐτὴν τὴν πλαστικότητα, κυρίως, διαμορφώνεται ἡ ἰδιάζουσα πεζογραφία τοῦ Η.Λ., πὺν διαπνέεται ἀπὸ μιὰ ἔντονη ποιητικὴ θέρμη καὶ ἐκείνο τὸ πολῦτιμο ἀμάλγαμα ἐλλειπτικῆς καὶ παραδοσιακῆς γραφῆς. Ἀκόμα, πρέπει νὰ μὴν παρατρέξουμε, κοντὰ στ' ἄλλα, τὴν τόλμη καὶ τὸ μήνυμα τῆς ὑπαρξιακῆς ἀντοχῆς, πὺν προσδίνει στὰ διηγήματά του ἓνα ὕψος ἀρρενωπότητας καὶ μιὰν ἀληθινὴ ὁρμὴ ἀγωνιστικοῦ πάθους.

Ρ ω ξ ἄ ν η ς Π α υ λ ἔ α: «ΑΝΘΗ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ» - «ΓΛΥΠΤΗ ΣΚΙΑ» (Ποιήματα), Θεσ/νίκη 1978 καὶ 1981

Τὰ ζῶα δὲν γελοῦν ποτὲ καὶ οἱ ἄν-

(Θρωποι

σήμερα δὲν γελοῦν πραγματικά.

Βαθιά στὸν ὁρίζοντα ἓνα καραβάκι
γυαλιστερὴ σκόνη στὸν οὐρανὸ τ'

(ἄστρο.

Ἡ νέα ποιήτρια Ρωξάνη Πανῆα (κόρη τοῦ γνωστοῦ ποιητῆ Σαράντου Πανῆα, μ' ἓνα βαθὺ ὑπαρξιακὸ ὑπόστροφμα καὶ μιὰ αἰσθησιμὴ λυρική ἐνατένιση, προσωποποιεῖ τὸν ἀνθρώπινο λόγο. Καί, διαχέοντας κάποιο μεταφυσικὸ ἀσκητισμὸ στὶς λέξεις, δίνει μιὰ ποίηση δική της (προσωπική), ὅπου ἰσορροπεῖ τὴν σύρριξ ἀπ' τὸ θάμβος τῆς νεότητος καὶ τὴν μικρὴ γνώση τῆς πῆλης εὐδαιμονίας. Ἔτσι, χωρὶς θρηεῦσεις σχημάτων, ἀνοίγεται ἐλλειπτικά, κάτω ἀπὸ ἓναν ὁρίζοντα ὑπαρξιακῆς συνάντησης μὲ τὸν χρόνον, ἐνανθρωπίζοντας τὴν συμπαντικὴ ζωὴ. Στὴν πρώτη συλλογὴ της «Ἀνθὴ τῆς λήθης», ἡ ποιήτρια ὀνειρεύεται τὴν ἀδολὴ θλίψη τῆς πρῶτης συνείδησης, νο-

τίζοντας τὰ αἰσθηματὰ της μὲ κάποια ἀτμόσφαιρα ἐαρινῆς μελαγχολίας. Γι' αὐτό, ἡ προῖν ἁτμόσφαιρα τῆς μεθυσμένης ἡλικίας, παίρνει ἓνα φάσμα ὑπαρξιακῆς ἀναφορᾶς, πὺν κάνει τὴν προσδοκία νὰ εἶναι πάντα συγκεκριμένη μὲ τὴν γέννηση τῆς νηφάλης ὑπαινωτικῆς ἀποτίμησης. Κι αὐτό, στὴν ποίηση τῆς Ρ.Π., προσδίνει καὶ μιὰ διακύμανση προσωπικῆς ἀναζητήσεως, πὺν διαρθρώνει ἐσωτερικά τὶς εἰκόνας, χωρὶς καμμιὰ ἐπιβάρυνση λεκτικῆς κατασκευῆς.

Στὴ δεύτερη συλλογὴ της («Γλυπτὴ σκιά»), πάλι, πυκνώνοντας αὐτὴν τὴν ποίηση, προχωρεῖ ἀκόμα βαθύτερα, γυμνώνοντας περισσότερο τὶς λέξεις, πράγμα πὺν τὴν καταξιώνει, στὸν ἴδιο χῶρο, ἀναδείχνοντας τὶς καθαρές αὐτὲς ἀξίες, πάνω σὲ μιὰν ἀναπαλλοτρίωτη διάσταση. Προέχει γιὰ μιὰ καινούργια εἰσφορὰ, πὺν, ἐκτὸς ἀπ' τὶς κατακτημένες θέσεις, φέρνει μαζί καὶ τὶς καλύτερες ὑποθέσεις γιὰ ἓναν ἐμπλουτισμὸ τῆς σύγχρονης ποίησης μὲ γνησιότητα ὑπαρξιακῆς ὁρασης, ἀπλότητα συγκινησιακῆς μεταξίωσης καὶ ἀνηνμηθίωσης ἐκφραστικῆς ἀλότητος.

Λόγχη τοῦ ἄγριου ποταμοῦ,

τὰ ζῶα κάδρα στὴ μνήμη μου.

Πεθύμῃσα τὰ παιδικὰ μου παραμύ-

(θια

τὰ ζιτρίνα χρώματα τοῦ καλοκαιριοῦ

.....

Κ ὥ σ τ α Π. Μ ι χ α ῆ λ: «ΗΛΙΕ ΓΙΑΤΙ» (Ποίηση), Ἀθήνα 1980 — «ΣΚΙΕΣ ΣΤΟ ΦΩΣ» (Ποιήματα), Ἀθήνα 1980

Τὸ «Ἡλιε γιατί» εἶναι μιὰ σπάνια λυρική ἐλεγεία, κρατημένη σ' ἓναν ἄρρηκτο κραδασμὸ συγκίνησης καὶ διαποτισμένη μὲ κάποια ἰριδίζουσα μουσική, πὺν γίνεται ἀπὸ ἄρωμα, ἀπὸ γύρη ἀνθέων καὶ ἀπὸ ὑπαρξιακὴ περιπάθεια. Ἀκόμα, ἡ διαχεομένη αἰσθησιμὴ ζωῆς, μ' ἓναν καιτωτισμὸ ἀπὸ εἰκόνας καὶ σκηνικὴ ἐνορχήστρωση ἀπὸ λαϊκὴ ἀνθολογία ὑποβλητικῆς ποίησης δημοτικῶν τραγουδιῶν, κάνουν τὴν μικρότατη

τούτη σύνθεση μιὰ ὁδὴ σ' ἕναν ἱπποκτό
 "Αδωνη νὰ εἶναι σχεδὸν γλασιζή γιὰ τὰ
 σύγχρονα γραμματῶμας. Ἰσοῦς, μάλιστα,
 νὰ εἶναι δυνατόν νὰ συναντήσουμε μιὰ
 παρόμοια ἐλεγεία, εἴτε στὸν Ἑλῆτη εἴτε
 στὸν Ρίτσο — γιὰ νὰ μὴ φύγουν ἀπ' τὴ
 διὰ μας σύνορα —, ποὺ νὰ ἔχει τόση βα-
 θύτητα ἀνθρωπίνης εὐαισθησίας καὶ ποὺ
 νὰ διαρρέεται ἀπὸ μιὰ ὑγρασία λόγου, ποὺ
 τήκει τὰ στεγανά τῆς λογικῆς κατασκευ-
 ῆς, γιὰ νὰ φτάσει ὡς τὰ ἀκρότατα ὅρια τῆς
 ὁμορφίας καὶ τοῦ πόνου. Πρόκειται γιὰ
 κατάκτηση, πάνω στὴν κλίμακα τῶν λέ-
 ξων, ποὺ νοτίζει τὴν πλήρη γνώση, ἀπο-
 καθαίρει τὴν ἀκαρπὴ χοιρὴ μάλα καὶ δίνει
 τὴν ὑπαρξιακὴ κατάφαση, μέσ' ἀπὸ ἀπλοῦ-
 κὰ περάσματα. Γι' αὐτὸ, ἐνῶ εἶναι ἕνα μοι-
 ρολόι, δὲν ἔχει τὸν θοῆον μὲ τίς ἀνέκκλη-
 τες ἐκείνες τραγωδιακῆς διαστάσεις ποὺ γί-
 νονται σύνεφα φορτωμένα τὴν ἀομυρὴ πά-
 χνη τῆς θάλασσας, ἀλλὰ καὶ ἐνῆπιον λυρι-
 κό καὶ ἐρωτικὸ παραλήρημα, ποὺ διαθλά-
 ται ἀπὸ πρωϊνὸ ἀπαύγασμα, θυμίζοντας τὸ
 βιβλικὸν «Ἄσμα ἀσμάτων». Ἔτσι, παρὰ
 τὴν ἀκανόνιστη συγχρότση αὐτῶν τῶν
 θεανσμάτων, ποὺ δένονται μὲ τὴν μέθη καὶ
 τὸν ἱλιγγο ἀπὸ ἕνα κοῦμα αἶνον καὶ σπα-
 ραγοῦ τῆς ὑπαρξῆς μέσα στὴν σμπαν-
 τικὴ νομοτέλεια, ὁ ποιητὴς Κ. Μιχαήλ κα-
 τορθώνει νὰ δώσει στὸν ἀνθρώπινο λόγο
 μιὰ λήγνθο μὲ βλαστὸς ἀνθισμένους, δι-
 κωιώνοντας τίς ἀπεριόριστες δυνατότητες
 τῆς γλώσσας. Στίς παρατηρήσεις μας αὐ-
 τές, ἐπίσης, θὰ εἶχαμε νὰ προσθέσουμε,
 πὼς ἡ ἀμεσότητα τῆς ἀποτυπωμένης σιν-
 γήσεως, ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν αἰθερό-
 ωση καὶ τὴν ἐνανθρωπωση τῆς φύσεως πά-
 νω σ' ἕνα ἀδιαχώρητο φάσμα δνείρου καὶ
 σννείδησης, σώζει ἀκόμα τίς φιλολογικῆς
 διενρύνσεις, ποὺ δὲν λείπουν (ἰδιαίτερα
 μετὰ τὴν 16 σελίδα) καὶ ποὺ χαμηλώνουν
 τὸν τόνο καὶ ἀραιώνουν τὴν πυκνότητα, σὲ
 κάμποσες ἐνδιάμεσες παρενθέσεις, καθὼς
 καὶ τὴν ὑποτονικὴ παρουσία τῆς κοινωνικῆς
 ἀναφοράς.

Ἡ δεύτερη σνλλογὴ τοῦ Κ.Μ. («Σκιὰς
 στὸ φῶς»), συγχροτικά μὲ τὴν πρώτη, εἶ-
 ναι ἀποφορτισμένη ἀπ' τὴν ἐνταση, ἔχει
 περισσότερη νηφαλιότητα καὶ ἀναδεικνύε-
 ται ἀπ' τίς ἡρεμες γραμμὲς πάνω σ' ἕνα

λυρικό ἢ παραινετικό ὑπανιτικό ἀνθολόγη-
 μα. Ἔτσι, ἡ ἀναζήτηση τῆς ρέμβης ἢ ἀ-
 νάμικτης — πολλῆς φορές — μὲ αἰσθήματα
 ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας καὶ μονιστικῆς διακν-
 μάνσεις εἰκόνων ποὺ θυμίζουν τὸν ἴδιον
 ποιητὴ, ἐπατένεται καὶ ἀπὸ κάποια φιλο-
 σοφικὴ ἐνατένιση, ποὺ προσφέρει προσβά-
 σεις γιὰ κάποια πειθαρχημένη θεώρηση.
 Μᾶλλον, πρόκειται γιὰ τὴν ἄλλη πλευρά,
 αὐτὴν ποὺ ἐλέγχεται ἀπ' τὸν ἀνθρώπινο
 ἀντίλογο καὶ ποὺ, στὴ σύγχρονη ἐκφρα-
 στικὴ, ἀνταποκρίνεται πρὸ πολὺ στίς με-
 ταλλαγμῆνες συγχρηήσεις, πάνω σὲ μιὰ εὐ-
 ρύτερη προοπτικὴ ἀνίχνευσης γιὰ τὴν με-
 ταφυσικὴ προσδοκία. Ἐξ ἄλλου, ὁ ποιητὴς
 (ποὺ εἶναι καὶ γιατρὸς), διαθέτει, μαζὶ μὲ
 τὰ διώματα τῆς πρώτης ἡλικίας ἀπ' τὴν
 σννάντηση μὲ τὴν ἑλληνικὴ φύση, καὶ τὴν
 πυρὴ γνώση τῆς φθορᾶς καὶ τῆς μεταϊό-
 τητας, πρᾶγμα ποὺ τὸν ὁδηγεῖ, μέσ' ἀπὸ
 κάποια μελαγχολικὴ ἀποτίμηση, στὴν κα-
 ταξίωση τῆς λυρικῆς ἀποθέωσης.

.. .. .
 Τὰ δάχτυλά του, μόλις κι ἄνοιξαν
 πέταλα ἰβίσκου πρωινά,

.. .. .
 Τώρα,
 μιὰ στερεμένη βούση λησμονιάς.
 Τώρα — μιὰ γαληνεμένη Δύση ἀ-
 κινησίας.

Καὶ σεῖς βρὲ κοπελλιῆς τῆς ἄνοιξης,
 βρὲ ἀτρώγητα λουλούδια — μάτια
 (ἀνοιχτὰ τοῦ Μάν
 πράσινη ζωὴ τοῦ ἀγροῦ

.. .. .
 Τί θ' ἀνασπᾶντε στὴν κλίνη σας
 (τὴ νύχτα.

Γ. Μ. Π ο λ ι τ ᾶ ρ χ η: «ΜΙΚΡΑΣΙΑ»
 (ποιήματᾶ), σχ. 8ον μεγ., σελ. 32,
 Ἀθήνα 1979 (ἐκδόσεις: «ΤΟ ΕΛΛΗ-
 ΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ»).

Ἕνας ἔλεγχος καὶ μιὰ δοξαστικὴ ἀναφο-
 ρά, ποὺ κλιμακώνεται σὲ δέκα ποιήματα
 («Δέκα στιγμῆς στὸ ἴδιο θέμα»), γιὰ τὴ
 Μικρασία, γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ γιὰ τοὺς ἀ-

δελφούς της «χαμένης πατρίδας». 'Ο Γιώργος Πολιτάρχης, πού αναλώνεται, μιιά ζωή, γιά τά σύγχρονα γράμματά μας, ένσταλάζει κι' ἐδῶ τήν πιερή γεύση ἀπ' τήν Μεγάλη "Αλωση τοῦ 1922, μέσα σ' ἕνα κλίμα νηνεμίας καί ἥρεμης θεώρησης τῆς χαμένης σκηνογραφίας, δίνοντας, μ' ἕνα λόγο φωτωμένον ἀπό μνήμες, τήν αἴσθησι τῆς συνάντησης μέ τοὺς Μάρτυρες καί τίς ρίζες ἑνὸς πεπορμένου.

Ρωξάνης Παυλέα: «ΑΝΘΗ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ» — «ΓΛΥΠΤΗ ΣΚΙΑ» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32 καί 40, Θεσσαλονίκη 1978 καί 1981.

Ποιήματα λυρικής ἀσκητείας, πού δο-
νούνται ἀπό ὑπαρξιακό ρεθμα καί νοτίζον-
ται ἀπό καθαρή ἀλόη τῆς φωτεινῆς ἡλικί-
ας. Μιά νέα φωνή πού ξεχωρίζει.

Μάργω Οἰκονομίδου: «ΚΗ-
ΔΕΙΑ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ» (ποιήματα),
σχ. 8ον μεγ., σελ. 48, Ἀθήνα 1981
(Σχέδια: Λυδίας Σαρρή — ἔκδοση:
«ΔΟΜΟΣ»).

Μιά ποίηση, κρατημένη στό δρᾶμα
καί στήν ἀβρὴν εἰρωνεία, πού δένεται μέ
τήν ἔντονην ὑπαρξιακή νύξη σ' ἕνα κλίμα
NATUR MORT καί πού διαποτίζεται ἀπό
κάποια πιερνή τραγωδιακήν ὕγρασία. 'Η
Μ.Ο. ἀνοίγει μιιά διάσταση, μέσ' ἀπὸ ἐ-
σωτερικὲς εἰκόνες καί καθαρά περιγράμ-
ματα, κοινωνικῆς συνείδησης καί φιλοσο-
φικῆς ἀποτίμησης. Μ' ἕναν γνώσιο ἑλλει-
πτικό ποιητικό λόγο καί μέ θέμα τὸν θά-
νατο, χωρὶς ἀντιμεταθέσεις καί ἀπορόπτες
θεωρήσεις, δίνει μιιά ποίηση πού ἀντικα-
τοπτρίζει τὸ βάθος, τήν διάφρευση καί τήν
αἴσθηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Χρήστου Β. Χειμῶνα: 1)
«ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ»
(προσπάθεια ἐρμηνείας τῆς διάρκειάς
του), σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἀθήνα
1981 (ἔκδοση τοῦ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ
ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΧΛΑΔΙΩΤΩΝ ΕΥΒΟΙ-
ΑΣ — ΑΡΧΕΙΟΝ ΣΚΙΑΘΟΥ 13) —
2) «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΚΙΑΘΙ-
ΤΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»,
σχ. 8ον μεγ., σελ. 16, Ἀθήνα 1980
(ἔκδοση: ΑΡΧΕΙΟ ΣΚΙΑΘΟΥ 11) —
3) «ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΙΤΟ ΑΙΝΕΙΑ»,
σχ. 8ον μεγ., σελ. 24, Ἀθήνα 1980 —
4) «ΤΡΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΩ.
Ν. ΦΡΑΓΚΟΥΛΑ», σχ. 8ον μεγ., σελ.
16, Ἀθήνα 1981 (ἔκδοση: ΑΡΧΕΙΟ
ΣΚΙΑΘΟΥ 12).

Στά τέσσερα τοῦτα κείμενα, ὁ γνωστός
λογοτέχνης (Χρ. Β Χειμῶνας, πού δημι-
ούργησε μιιά δλόκληρη βιβλιογραφική καί
κριτική γραμματεία γιά τήν Σκιάθο (τό-
σο μέ τὸ περιοδικό του «Σκιάθος», ὅσο
καί μέ τίς εἰδικὲς μελέτες, τίς ἐκδόσεις,
τά ἀφιερώματα καί τίς γιορτὲς γιά τὸν
'Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη καί τὸν 'Α-
λέξανδρο Μωραϊτίνη), προσφέρει μιάν ἀ-
κόμα συνοπτική θεώρηση μελετῶν.

Στό πρῶτο, ἐξετάζει τήν βαθύτερη καί
οὐσιαστικώτερη ἀξία τοῦ Α. Παπαδιαμάν-
τη, δίνοντας προσωπικὲς ἀπόψεις μέ πλη-
ρότητα κριτικοῦ λόγου καί, στό δεύτερο,
κάνει μιιά ἐνδύτερη θεώρηση στὸν χῶρο
τῆς σκιαθίτικης πνευματικῆς ζωῆς, μέ τήν
ἴδια σφαιρική ἐποπτεία καί μέ τήν ζυγι-
σμένη διάθεση ἀγάπης γιά τὸν τόπο του.
'Επίσης, στ' ἄλλα δυὸ πονήματα, παρου-
σιάζει καί ἀξιόλογη, μέ κριτική εὐθύνη καί
πολλή εἰσισθησία, τήν προσωπικότητα καί
τὸ ἔργο τοῦ λογοτέχνη Τίτου Αἰνεία (ἀπ'
τά Φιλιατρά), καθὼς καί τήν πνευματική
παρουσία τοῦ Ι. Ν. Φραγκοῦλη, πού τόσα
ἔχει προσφέρει στήν ἀποθησαύριση τῆς
φυσιογνωμίας καί τῆς παράδοσης τῆς
Σκιάθου. Καί, ὅλ' αὐτά, ὁ Χρ. Χειμῶνας
τά δίνει, πρὸ ἀπ' τήν ἐπιστημονική μέθο-
δο, χρωτισμένα μέ πολὺ αἴσθημα καί συγ-
κροτημένες ἀπόψεις.

Φ. Κ. Βώρου: «Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ», σχ. 8ον, σελ. 224, Έκδοσεις: «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ», άρ. 4, Άμήνα 1981.

Άθ αν. Δ. Δέμου: «Ο ΜΠΑΡΜΠΑ-ΧΡΗΣΤΟΣ ΘΥΜΑΤΑΙ», σχ. 8ον, σελ. 80, Γιάννινα 1977.

«Τὰ κείμενα ποὺ δημοσιεύονται σὲ τοῦτο τὸν τόμο γράφτηκαν σὲ στιγμὲς διαφοροετιζές, ἀπὸ τὸ 1976 καὶ ὕστερα, ἀλλὰ μὲ στόχο ἑνιαῖο: νὰ βοηθήσουν τὴ διδακτικὴ προσπάθεια τῶν φιλολόγων στὸ γυμνάσιο τὴν ὥρα ποὺ καθιερώθηκε — ὀριστικὰ πιά, ἐλπίζουμε — ἡ διδασκαλία ἀρχαίων συγγραφέων ἀπὸ δόκιμες μεταφράσεις...» (Άπ' τὸν πρόλογο τοῦ συγγραφέα).

«Συμβολὴ στὴν ἀνάμνηση τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ ποὺ ἔσθλησε», ὀνομάζει ὁ συγγραφέας, τὰ πεζογραφήματα τοῦτα, ποὺ ἔχουν μιὰν ἔντονη ἀτμόσφαιρα καὶ ποὺ διασώζουν μιὰ ἐποχὴ, ἀποθησαυρίζοντας τίς ἀξίες τῆς ζωῆς, τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ δέθηκαν μὲ τὴν παράδοσή τους. Δηγήσεις μὲ θεομὸ ὑπόστρωμα ἡθογραφίας ποὺ δίνονται, μὲ γλαφυρὸ καὶ πειθαρχημένο λόγο, σὲ μιὰ ἐποχὴ κοίσιμη γιὰ τὴν μνήμη τοῦ τόπου μας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I

ΘΕΑΤΡΟ

ΗΜΙΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ Δ)ΝΣΗ ΑΣΠΑΣΙΑΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Πέρα ἀπὸ τὴν ἐξαιρετὴ παράσταση γιὰ τὸ ἔργο αὐτό, ὀφείλουμε καὶ μιὰ ἰδιαίτερη ἐκτίμηση στὸ Ἡμικρατικὸ Θέατρο Πελοποννήσου γιὰ τὴν σωστὴ καὶ —γιατὶ ὄχι— πρωτόγνωρη σκηνικὴ διδασκαλία τοῦ Μπρέχτ.

Μέχρι τώρα, οἱ περισσότερες ἐρμηνεῖες γύρω ἀπὸ τὸν Μπρέχτ στὸν εὐλογημένο αὐτὸ τόπο, ἦταν προσωπικὰ ἰδιοκατασκευάσματα ἀπὸ διάφορους σκηνοθέτες καὶ θιασάρχες, μ' ἀποτέλεσμα ἡ θεατρολογία τοῦ μεγάλου θεατρανθρώπου νὰ μᾶς προσφέρει ἓνα συνεχιζόμενο πνευματικὸ κορεσμὸ καὶ μιὰ ὑποθάβμιση στὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κάθε θεατρόφιλου.

Οἱ ΔΕΣΜΟΙ μὲ τὴν σοφὴ μετὰκλιση τοῦ ἀνατολικογερμανοῦ σκηνοθέτη Χάινς Χάουζ ἐπανεφέραν —μποροῦμε νὰ πούμε— στὴν ἄρτια ἀξιολόγησή του αὐτὸ τὸν μεγάλο καὶ τὸν τόσο παρεξηγημένο, γιὰ τὴν ἐρμηνεία του στὴν Ἑλλάδα, συγγραφέα.

Περίπτωση τῆς πονεμένης Μάνας ποὺ χτυπημένη ἀπὸ τὸν δεύτερο χαμὸ δικοῦ της ἀνθρώπου (άντρας - γιὸς) ξεσπάει καὶ ξεκινάει μὲ τὰ κρυμμένα ὅπλα γιὰ τὸν ἀγῶνα. Θεματογραφία συνηθισμένη.

Ὁ σκηνοθέτης ἔντυσε αὐτὴ τὴν λαϊκὴ βάση τῆς σκηνικῆς δράσης μὲ παραπληρωματικὰ κομμάτια ἀπὸ σιωπὴ καὶ μὲ ἓνα τελετουργικὸ χαρακτήρα. Ἀκόμα στίς 9 ἐναλλασσόμενες σκηνές τὸ δεδομένο τῆς διασύνδεσης ἔφτιαχνε στιγμιαῖα ὅπως μιὰ ἀκίνητοποιημένη εἰκόνα —ταμπλό - διδάν— ποὺ προσανατόλιζε σταθερὰ τὴν ἀναμενόμενη θεατρικὴ δράση. Ἐτσι ὁλόκληρο αὐτὸ θὲ θεατρικὸ περίγραμμα τοῦ ἔργου ἐκκλίνει σὰν ζεστὴ καρδιά τὴ σιωπὴ τῆς ὀδύνης, τὸ τελετουργικὸ τοῦ ἐλοχεύοντα θανάτου, τὸ ἀνάγλυφο τῆς στιγμῆς.

αίας σκηνικής αδράνειας σάν άμηχανία γιά τὸ τετελεσμένο καὶ τὴν λαϊκὴ βάση σάν ἐξευγενισμένη καὶ ἀδικοχτυπημένη κοινωνικοπολιτικὴ τάξη.

Σημαντικὰ ὅλα, μᾶς γνώρισαν —ἐπὶ τέλους— τὸ εἶδος καὶ τὴν ποιότητα τῆς ἐπικῆς ποίησης, καὶ τῆς διαλεχτικῆς τοῦ Μπρέχτ. Πρόσθετα ἡ εἰσαγωγή καὶ ὁ ἐπίλογος μᾶς σχηματοποίησαν μιὰ σύγχρονη θεατρικὴ ἔκφραση μὲ τὴν ἀντίστιξη στὶς ἐπὶ μέρους ἀναφορές. Ἡ μουσικὴ μὲ τὸν μονόφωνο ἤχο ἦταν ἡ ἀνθρώπινη συμμετοχὴ καὶ συμπλήρωσαν μαζὶ μὲ τὰ κοστούμια τῆς Β. Κατράκη τὴν τραγικὴ κόπια τῆς ἐπικῆς ἀλλὰ καὶ τόσο ἔντονης Μπρεχτικῆς προτροπῆς.

Ὁ Τ. Περλέγκας, ὁ Π. Ἀναστασόπουλος, ἡ Μ. Κλώνια στάθηκαν δόκιμα μέσα στὸ ρόλο τους. Ἀναφέρω ἀκόμα τὸν Κ. Κωδαῖο, Ν. Νικολαΐδη. Φυσικὰ τὴν ἐκτίμησή μας ἐδῶ τὴν κερδίζει τὸ ἐξαίρετο παίξιμο τῆς κ. Ἀσπ. Παπαθανασίου.

Πάνω ἀπ' ὅλα ὅμως οἱ ΔΕΣΜΟΙ μὲ αὐτὸν τὸν γνησιότατο Μπρέχτ κέρδισαν μιὰ πανελλήνια ἐπιτυχία.

«Ἡ ΚΥΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΚΑΜΕΛΙΕΣ» ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ Μ. ΡΙΑΛΔΗ

Μὲ τὸ Καφέ Σαντὰν εἴχαμε γράψει τότε ὅτι ἡ κ. Μαριέττα Ριάλδη ἐπιχειροῦσε καὶ πετύχαινε νὰ παρουσιάσει σκηνικὰ μιὰ προσωπικὴ ιδιόρρυθμη κάπως θεατρολογία.

Τώρα μὲ τὸ «Ἡ κυρία χωρὶς καμέλιες» κερδίζει καθοριστικὰ πιά ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλει τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς θεατρικῆς γραφῆς τῆς. Συγκεκριμένα στὸ ἔργο αὐτὸ βρίσκουμε νὰ ἔχει στὸ ἄρτιο δέσιμο τῆς ἀνέλιξης:

— Πιραντελλικὰ στοιχεῖα μὲ τὶς παρεμβολὲς τοῦ ἀφηγητῆ καὶ τὴν δῆθεν συνομιλία του μὲ τὴν πλατεῖα.

— Στοιχεῖα μεταφυσικῆς μὲ τὶς ἀναφορὲς γιὰ ἀπόντες καὶ μὲ τὸ παράλογο τῆς τελευταίας σκηνῆς τοῦ πρώτου μέρους καὶ ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ δευτέρου.

— Στοιχεῖα ἀπὸ μιὰ ἀντίστιξη —Σαλακροῦ— ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὸν ἐπὶ μέρους διάλογο — Τέλος πρώτου μέρους — Δεύτερο μέρος — σκηνὴ τραπεζιοῦ.

— Καφκικὰ στοιχεῖα ἀναζήτησης ποὺ βρίσκονται ὅμως σ' ἑλλειπτικὲς σημειώσεις καὶ παρεμβολὲς ἀναφοράς γιὰ τὸν Τζῶνη, τὸν Εὐγένιο Κάπα καὶ τὸν Ἰωσήφ Ζ.

Στὴν τεχνικὴ τῆς Μ.Ρ. καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τὸ συνθετικὸ δεδομένο, τὸ στηρίζουν οἱ ἐπὶ μέρους ἀφηγήσεις ποὺ ὑποκαθιστοῦν τὴν τυπικὴ σκηνικὴ δράση. Ὡστόσο ἐδῶ χρησιμοποιεῖται εὐρηματικὰ ἡ κάποια φωνητικὴ γκάμα τοῦ ἐσωτερικοῦ μονόλογου ποὺ χρωματίζει αὐτὲς τὶς ἀναφορὲς καὶ δίνει στὴ σκηνικὴ ἐγγραφή μιὰ ἴσως τρισδιάστατη μυστηριακὴ κινητικότητα.

Ἐργο γνήσια, ἀριστοφανικό, σαρκάζει καὶ διαμαρτύρεται, προσφέροντας ἕναν βαθύτατο καὶ καυτὸ προβληματισμὸ ποὺ σατυρίζει, εἰρωνεύεται καὶ οἰκτεῖρει τὴν γυναῖκα, σάν θέση καὶ ἄρνηση καὶ στὴν ὑπαρξιακὴ τῆς ληξιαρχικὴ καταχώρηση, σ' ὅλες τὶς ἐποχὲς καὶ τοὺς καιροὺς καὶ σὲ κάθε —γιατὶ ὄχι— πολιτικὸ σύστημα.

Ἐργο ποὺ δίνει μὲ τὴν σκηνικὴ του τόλμη καὶ καθαρὰ τὸν προσανατολισμὸ γιὰ τὴν ἐπικείμενη θεατρολογία στὸν ἑλληνικὸ χώρο.

Ἡ Γ. Γαζετοπούλου δούλεψε μ' ἐμπνευση καὶ μαστορικὰ πάνω στὸ ἔργο. Ἐφτιαξε αὐτὸ τὸ φλᾶς - μπᾶκ - μὲ πολὺ φαντασία καὶ τοποθέτησε τὰ μουμιοποιημένα πολυάριθμα γυναικεῖα πρόσωπα, σχήματα καὶ τὶς ἀντίστοιχες περιπτώσεις τους μὲ μιὰ πολὺ ἐπιτυχημένη τριαδιάστατη σκηνικὴ ἀποτύπωση.

Τακτοποιήσε εύρηματικά τὸν χωροχρόνον σὲ Πρῶτον καὶ Δεύτερον πλάνον σκηνῆς, ἐνῶ ἡ εὐαισθησία τῆς τὴν ἀξιολογεῖ σάν τῇ δευτέρῃ συγγραφέα τοῦ ἔργου.

Μουσικὴ καὶ ἐνδυματολογία δίνουν στὸ ἔργο τῆς Μ. Ριάλδῃ μιὰν ἀκόμα καινούργια ἐκτίμηση.

Τὸ ἔργο παρὰ τὴν ἔντονη παρουσία τῆς πρώτης γυναίκας, εἶναι «ἀθανταδόρικο» καὶ ἐπιτρέπει νὰ διακριθῶν καὶ οἱ ἄλλοι ἡθοποιοί: Ὁ Γ. Μάζης, ὁ Γιάννης Τεκερλέκης, ἡ Δ. Τσέλιου, ἡ Ντόρα Σιμπούλου, ἡ Ἀλκ. Γάσπαρη καὶ ὁ ἐντυπωσιακὸς Βασίλης Μαυρομάτης στέκονται σωστὰ μέσα στὴ θεατρικὴ δράση.

Φυσικὰ ἡ κ. Μαριέττα Ριάλδῃ συναγωνίζεται ἐδῶ τὴν ἑξοχὴ θεατρικὴ συγγραφέα Μαριέττα Ριάλδῃ.

Ἡ Κυρία χωρὶς τὶς Καμέλιες: Μιὰ παράσταση μὲ ποιότητα καὶ μὲ τὴν σαρκαστικὴ ἀπομυθοποίησιν στὶς ὑποχρεώσεις καὶ στὰ δικαιώματα τῆς ἐπικαιρικῆς γυναίκας.

«ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΟΥ ΟΥ ΟΥ»

Θέατρο «Ρέξι»

Τρία εἶναι τὰ νούμερα ποὺ κρατᾶνε τὴν παράσταση τῆς ἐπιθεώρησης «ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΟΥ ΟΥ ΟΥ» τῶν Κ. Νικολαΐδῃ - Γ. Καλαμίτῃ ποὺ παίζει στὸ θέατρο ΡΕΞ.

Ἀναλυτικὰ ἔχουμε:

1. Τὴν ἰστερίαν τῆς οὐ ου ου, μιὰ παραλλαγὴ πολιτικῆς σάτυρας δοσμένης ἀπὸ σκοπιὰ γυναικείου προβληματισμοῦ.

2. Ἐρχεται ὁ Μιττεράν, μιὰ ἐξυπνὴ ἀλλὰ τυποποιημένη παράφραση πάνω στὴ δῆθεν μετάφραση ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

3. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς Ρένος. Δισπίστωση στὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα.

Στὸ πρῶτον μέρος ὁ Ντάνος Λυγίζος, στὸ δεύτερον ὁ Γ. Κωνσταντίνου καὶ στὸ τρίτον ἡ μεγάλη μας Ρένα Βλαχοπούλου ἐντυπωσιάζουν μὲ τὸ ταλέντο καὶ τὸ μπρίο τους. Ὁ Νίκος Ρίζος διακρίνεται κι' αὐτὸς στὰ προσωπικὰ του κωμικὰ σχεδιάσματα.

Τὸ μπαλλέτο τὸ ξεχωρίζουμε μόνο στὴ δεύτερη ἐμφάνισή του. Ὁ Φ. Μεταξόπουλος φαίνεται ὅτι δὲν κατόρθωσε νὰ δώσει, ὅπως σὲ ἄλλες προηγούμενες χορογραφίες του, μιὰ πιὸ εύρηματικὴ κίνηση φιγούρας στὸ πολυάριθμον καὶ τόσο φανταχτερὸ μπαλλέτο του.

Οἱ ρίζες τῆς μουσικῆς τοῦ Σάκη Τσιλίκη, παρὰ τὴν πετυχημένη ἡχητικὴ τους, ἔδειχναν καὶ μιὰ ἔντονη συγγένεια μὲ τὶς ἀνατολικὰς ρίμες. Γιατί;

Γενικότερα τὸ ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΟΥ ΟΥ ΟΥ προσφέρει ἐξυπνον διάλογο καὶ σωστὸ σερβίρισμα στὴ σάτυρα τῆς πολιτικῆς ἐπικαιρότητας.

Ὅμως δὲν προσέχθηκε στὴν ἐπιβαλλόμενη τεχνικὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ κάθε κειμένου καὶ οὔτε χρησιμοποίηθηκε καὶ κάποια ἔστω παρεμβολὴ μὲ εύρηματικότητα ἀπὸ κίνηση ἢ καὶ μουσικὴ. Ἔτσι, τὸ ἔργο φαίνεται νὰ βαραίνει, παρ' ὅλον ὅτι τὸ πολιτικὸν ἰδίως ἐπίγραμμα ἔδινε κέφι καὶ δροσιά.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΖΟΥΣΑΙ» ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Μὲ τὸν εύρηματικόν, ἀλλὰ καὶ τόσο κλασικόν πλάνον, τρόπο τῆς δῆθεν ἀλλαγῆς τοῦ φύλου, ὁ Ἀριστοφάνης μᾶς παραδίδει μιὰ διαχρονικὴ θεατρολογία σαρκασμοῦ, ποὺ εἶναι ταυτόχρονα καὶ μιὰ θέση πολιτικοῦ κειμένου.

Έτσι, έχουμε διαπιστώσεις πάνω στην ελεύθερη γνώμη και κρίση για τους ηγέτες, τους ρήτορες, για τους νόμους κι ό,τι άλλο συνθέτει την πολιτική κατάσταση εκείνης της εποχής. Προσθέτα εξαγγέλλεται από σκηνής και ό πολιτικός προγραμματισμός, που θυμίζει σύγχρονο σοσιαλισμό και που σκοπεύει να κοινωνικοποιήσει, ύστερα απ' αυτό και σε μία λαϊκή βάση, την άρετή και την άπονομή της δικαιοσύνης με θαυμαστά μέτρα εφαρμογής και σχολιμότητας.

Όστόσο, έδω έχουμε και διαφορετική παράθεση επιζωνωνίας, μ' ένα συμβολικό — γιατί όχι — αντικατοπτρισμό στην αντιμετάθεση χρόνου - χώρου ανθρώπων και ζωής. Το έργο μας δείχνει ό,τι γίνεται και τώρα πάνω στην πολιτική και στην κοινωνική διαβίωση και σχέση του λαού μας.

Δηλαδή μία, άνευ προηγουμένου, κοστολόγηση αθλιότητας.

Δύο είναι οι κυριώτεροι εκπρόσωποι της πολιτικής θεατρολογίας.

Ό Όριστοφάνης και ό Μπρέχτ.

Ό πρώτος έχει την ενδιαθέτη διαλεκτική του ανθρώπινου σαρκασμού. Ό δεύτερος παρθάτει, μέσα από τό έπιμό, τη διαλεκτική της αποστασιοποίησης και της ξηράς υπόμνησης. Τόσον ό ένας, όσο και ό άλλος, έφτιαξαν τον Ντάριο Φώ να μας λέει: «Φτάνει πιά. Έφαρμοψτε το δέν πληρώνω, δέν πληρώνω».

Η τεχνική του Όριστοφάνη σ' αυτό τό έργο μας παρουσιάζει τά εφόδια:

1. Ό πρόλογος με την αρχική πληροφόρηση. Πραξαγόρα.
2. Η διστακτική είσοδο των μεταμφιεσμένων γυναικών και ή θεωρηβόδης ύστερα άναγνώριση μεταξύ τους.
3. Η πρόβα της συνεδρίασεως και τά λάθη των γυναικών πάνω στη άλλαγή του φύλου σχετικά με την πολιτική όμιλία τους.
4. Οι πληροφορίες στο τί έγινε στη Βουλή. Χρέμης.
5. Οι τρεις γοιές με τό γαϊτανάκι για τον νέο άντρα.

Τόσο στη Λυσιστράτη όσο και στις Έκκλησιάζουσες, ό Όριστοφάνης χρησιμοποιεί σαν βασικό εύρημα την δήθεν άλλαγή του φύλου. Έτσι και να διαισθάνεται τό φεμινιστικό κίνημα και την επιζητούμενη, από τότε, γυναικεία ισότητα. Όστόσο όμως δέν παύει να λειδωρεί και τις γνωστές διαφορές πάνω στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δύο φύλων τά όποια ή σύγχρονη εποχή τά ίσοπεδώνει με την άναγνώριση των άμφισυνανθρώπων.

Ό κ. Σολωμός έδωσε μία διζή τον σκηνοθετική γραμμή στο έργο.

Προσπάθησε να έπενδύσει την έρμηνεία με την ένδυματολογία και την ορμαντίζουσα μουσική του Χατζιδάκη. Έτσι όμως δημιουργήθηκε τό άνοιγμα που έκανε άνεκτή την έποπτεία του θεατού πάνω στην διαλλειμματική ροή της έναλλαγής εικόνας και περίπτωσης. Τεχνική που κράτησε μακριά από τις άκραιές θέσεις την βαρύτητα του λόγου και σαν κλισιακή θεατρολογία αλλά και που πέρασε άνετα σαν επιζωνωνία σύγχρονης αντίληψης αίσθητικού κανόνα.

Γράφω άκόμα για την περίπτωση της πρώτης εισόδου των μεταμφιεσμένων γυναικών σε γιαπωνέζους που βγήκαν στη σκηνή περπατώντας με τό γνωστό μικρό χορευτικό βηματισμό. Μου θύμισε την Μπατεργλάβ. Την περίπτωση επίσης μιας μουσικής συνθέσεως του Χατζιδάκη που σε μία στροφή γίνεται έλληνικός χορός την βράσω σαν ένα έξυπνότατο εύρημα.

Η κ. Άρώνη ήταν όπως πάντα θαυμάσια. Στη σκηνή της Ρωμάντσας ήταν τό κάτι άλλο. Ό κ. Ηλιόπουλος ήταν σωστός και έξαιρετικός. Όμως έγώ θα προτιμούσα στο ρόλο του ένα «μπαύφο» ήθοποιό κι όχι ένα τυποποιημένο «μπριλάντέ».

Άλλά γιατί δέν δοκιμάσθηκε και ό Λογοθέτης;

Ὁ κ. Π. Ζερβός ἔδωσε μὲ πολὺ ἄνεση ἓνα χαρακτηριστικὸ τύπο πονηροῦ ἑλληνα πολίτη ὃχι ὅμως ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀλλὰ τῆς διαφήμισης γιὰ τὸ Οὔζο 12.

Ἀναφέρω ἀκόμα τὸν Μ. Μαυραγάκη καὶ τὸν Θόδωρο Σαρρή.

Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

II

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ τοῦ ALFRED MANNL

(Αἴθουσα «ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ 17» Διάρκεια 23.9—8.10)

ῴΤότερ' ἀπ' τὴν παρένθεση τοῦ καλοκαιριοῦ, οἱ πίνακες τοῦ νεαροῦ Γερμανοῦ ζωγράφου, δίδουν ἓνα εὐχάριστο ἄνοιγμα γιὰ τὴν καινούργια σαζόν. Ἔτσι, στὸ «Ἐργαστήρι 17» τῆς Τέμης Μανέκα, ποὺ ξεκίνησε μὲ τούτῃ τὴν ἔκθεση, ὁ ALFRED MANNL παρουσιάζει μιὰ εὐρύτερη τοπιογραφία, ἐμπνευσμένη ἀπ' τὴ χώρα μας, γιομάτῃ ἀπὸ ποίηση, φωτεινὴ διαφάνεια καὶ μουσικὴ εὐαισθησία. Κιρίως, στὶς ἀκουαρέλλες, ὅπου ἀντιπροσωπεύεται καλύτερα, ὑπάρχει μιὰ ἐκλεκτικὴ ἀφαίρεση ποὺ γτάνει ὥς τὴν συναισθηματικὴ διήθηση, γιὰ νὰ δώσει, μὲ λεπταίσθητες νύξεις καὶ χρωματικὴν ὑπόμνηση, αὐτὸ τὸ σιωπηλὸ θάμβος καὶ τὴν ἀνάλαφρη μνήμη ποὺ χαρακτηρίζουν τὸ φῶς πάνω στὴ γῆ τῆς πατρίδας μας. Ἔτσι, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, ὁ καλλιτέχνης εἶναι σχεδὸν «ἀπείραχτος» ἀπ' τὸν θόρυβο καὶ τὸ βάρος καὶ κατορθώνει, στοὺς περισσότερους ἀπ' τοὺς πίνακές του αὐτῆς τῆς κατηγορίας, νὰ ἀποτυπώσει τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὰ σχήματα, μέσ' ἀπὸ κάποια ὄνειρικὴ ρευστότητα, ποὺ κρατοῦν τὴν αἴσθηση αὐτῆς τῆς ποιητικῆς περιήγησης. Καί, γι' αὐτὸ, οἱ ἀκουαρέλλες του —πρὸ παντός—, κρατοῦν πράγματι καθαρὰ καλλιτεχνικὰ ἀξίες, ἀπὸ ἐκείνες ποὺ ἀφομοιώνονται, ποὺ δὲν χρειάζονται τίς ἀμφίβολες μνῆσεις καὶ τὴν θεωρητικὴν γέφυρα γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ ὁ θεατὴς. Στιγμές, φευγαλέα σάτις καὶ στάσεις πάνω σὲ μιὰ κλίμακα χωρὶς τὸν ὄγκο τοῦ σχήματος, δένονται μὲ τίς βαθύτερες κλωστὲς ἀπὸ μιὰ μουσικὴ ρέμβη καὶ δίνουν, ἀποφορτισμένο καὶ νηφάλιο, ἓνα διαχέομενο αἶσθημα ποὺ δὲν πιάσκει ἀπ' τὴν ἀνοικονόμητη σύνδεση μὲ τὸ περιβάλλον του. Γιὰ τοὺς πίνακες ποὺ μὲ τὴν συγκεχυμένη ἐντύπωση, τὸ σκινθωπὸ χρωματικὸ φορτίο καὶ τὴν ἀναγωγή, μέσ' ἀπὸ κάποια προβληματικὴ ἀφαίρεση, ποὺ ἔχει στὶς ἐλαιογραφίες του, οἱ ἐντυπώσεις εἶναι ἐκφρασμένες, πάνω σὲ μιὰ διαφορετικὴ κλίμακα. Θὰ λέγαμε πὼς ὁ ζωγράφος, πασχίζοντας κι' ἔδω νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, ἀναζητᾷ τίς σκοτεινὲς πηγὲς καὶ τὴν κυριαρχία τῆς σκέψης καθ' ἑαυτόν. Ἀναντίρρηση, καὶ σ' αὐτὸν τὸν τομέα, δὲν εἶναι χειρότερος ἢ καλύτερος, ἀλλὰ, κρίσσεται σ' ἓνα κλίμα περισσότερο ξένο πρὸς τὸ ἐλληνικὸ τοπίο. Πάντως, τὸν προτιμοῦμε, στὴν ἔκθεση τούτῃ, στὶς ἀκουαρέλλες του.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΛΙΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ Π. ΜΟΣΧΙΔΗ

(Αἴθουσα Τέχνης 5—18.10.81)

Μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρονσα ἔκθεση, μὲ πίνακες φορτωμένους μ' ἓνα διάχυτο φῶς ἀπὸ ἐρωτικὴ ρέμβη καὶ ἀνθρώπινη ἀναζήτηση, ὀργάνωσε στὴν πόλῃ μας ὁ γνωστὸς ζωγράφος Παῦλος Μοσχίδης. Καί, καθὼς εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπ' τὴν βαρὴ χρωματικὴ περισυλλογὴ καὶ τὸν ἐγκεφαλικὸ κάματο, ποὺ κυριαρχεῖ, στὶς παρόμοιες θεματογραφίες, οἱ λιθογραφίες (για-

τι για λιθογραφίες πρόκειται) γίνονται, όχι μονάχα προσιτές, αλλά και εύκολα αποκτήτες. Έτσι, τὸ γεγονός αὐτό, ποὺ ἀνοίγει ἕνα παρόθυρο φανῆς στὴν θεωρώδη ἀγορὰ τῆς ἐποχῆς μας, προσφέρει μιὰ νότα μουσικῆς καὶ εὐαισθησίας, ἐνῶ θαθαίνει, στίς καλύτερες περιπτώσεις, τὴν ὄραση γιὰ μιὰ ἐποπτεία τῆς μοναξιάς. Γι' αὐτό, οἱ πίνακες τοῦ Π. Μοσχίδη, χοροῦν ἐκείνη τὴν ἀνάλαφρη αἴσθηση τῆς ἐφηβικῆς ρευστότητας, δὲν γίνονται μὲ στερεὰ περιγράμματα καί, ἀκόμα, δημιουργοῦν ἕνα αἶσθημα ἀντανάχλασης ἀπὸ ἕναν ἀρχόμενον ἐρωτισμό. Οἱ χορευματικὲς διακυμάνσεις ποὺ ζινοῦνται σὲ μιὰ κλίμακα λιτότητας, ἄλλωστε, εἶναι πάντα δεμένες μὲ τὴν ἀπλότητα, χωρὶς ἀμφίβολες ἀνιχνεύσεις, πράγμα ποῦ, τελικά, ἀποφέρει ἕναν καθαρό μουσικὸ τόνο. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἔκθεση ποὺ δὲν ὁδηγεῖ στὴν χορευτικὴ περιήγηση τῆς σκέψης, ποὺ διανθίζεται μὲ κάποιον λυρικὸ τόνο, ποὺ ἐπαινίσσεται τὸν ἄνθρωπο πέρα ἀπ' τὶς αἰσθήσεις, γιὰ νὰ τὸν καταξιώσει καὶ ὑπαρξιακά, ξεκινώντας ἀπ' τὶς δεδομένες φυσικὲς ἀφτηριές. Εἶναι μιὰ ὁδὸς — ὅχι ἡ μοναδική, φυσικά, — ποὺ, ἐπειδὴ τὴν στρώνει μὲ ὠριασιπάθεια καὶ ἀνέφελη μουσική, δικαιώνεται δίχως πολλὲς ἀντιρρήσεις.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ο ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

Ἐπέστρεψε ὁ Φοῖβος Δέλφης ἀπ' τὸ Διεθνὲς ποιητικὸ συνέδριο τοῦ Κάλιαρι τῆς Σαρδηνίας, ὅπου ἦταν προσκεκλημένος ν' ἀντιπροσωπεύσει τὴν χώρα μας.

Στὸ Συνέδριο εἶχαν λάβει μέρος Γάλλοι, Ἰσπανοί, Μαλτέζοι καὶ Ἱταλοὶ καθηγηταὶ Πανεπιστημίων, ποιηταί, κριτικοὶ καὶ δημοσιογράφοι Ἱταλοί. Ὁ Ἕλληνας ποιητὴς μίλησε γιὰ τοὺς σύγχρονους ποιητὲς μας καὶ γιὰ τὸ ἠθικὸ τους χρέος.

Στὸ Συνέδριο ἐπρότεινε τὴν ὀνομασία μιᾶς ὁδοῦ, εἰς ὁδὸν τῶν Φωκίων, εἰς ἀνάμνησιν τῶν προγόνων του τῆς Φωκίδας, ποὺ ἀποίκισαν τὴν Σαρδηνίαν τὸν 7ο π.χ. αἰῶνα. Ἡ πρόταση ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν παριστάμενο Δήμαρχο τῆς πόλεως Κάλιαρι δικηγόρου RAE-FAELLE GALLUS.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ (1942) ΣΤΟΝ ΑΝΤΩΝΗ ΒΟΥΣΒΟΥΝΗ (1918—1980)

Στὴν ἐργογραφία τοῦ πεζογράφου καὶ ποιητοῦ Ἀντῶνη Βουσβούνη (Κωνσταντινούπολις 1918 - Ἀθήνα, 5) 1980), ποὺ μνημονεύει καὶ ἀξιολογεῖ ὁ Δημήτριος Γιάνκος (*1914) στὸ νεκρολογικὸ ἄρθρο του γι' αὐτόν, ποὺ ἐδημοσιεύθη στὸ περὶ Νέα Ἑστία, ἔτος ΝΔ', τόμος 107ος, τεῖχος 1270όν, Ἀθήνα, 1 Ἰουνίου 1980, σ. 823η, παρακαλῶ νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἀκόλουθη τυπογραφικὴ ἔκδοση ποὺ εἰρίσκεται (καὶ) στὴν βιβλιοσυλλογὴν μου:

Ἀντῶνη Βουσβούνη: «Φωτεινὸ βιβλίο. Ἠλιογέννητα — Ἀνθισμένο πρόσωπο» (Ἀθήνα 1942), σσ. 1—64, 160. (Τυπώθηκε τὸ Μάη τοῦ 1942 στὰ Τυπογραφεῖα Χ. Χρονολοῦλον σὲ 225 ἀντίτυπα ἀριθμησιμένα (SIC) ἀπὸ 1—225). — Συλλογὴ ἑλληνογλωσσῶν ποιημάτων του, Δημοτικὴ, (Π Χ 16).

ΜΕΛΗΣ ΒΟΥΔΟΥΡΗΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΤΝΤΡΟΦΙΑ, τιμώντας τὴ μνήμη τοῦ μέλους τῆς ἀειμνήστου Γεωργίου Δ. Καχωριάνη, προκηρύσσει διαγωνισμό γιὰ ἀ ν έ κ δ ο τ η ποιητικὴ συλλογὴ μὲ β ι ω μ α τ ι κ ῆ χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ῆ ἔ μ π ν ε υ σ η.

Στὸ διαγωνισμό μποροῦν νὰ λάβουν μέρος νέοι λογοτέχνες, ἡλικίας ὄχι πάνω ἀπὸ 30 χρονῶν, ποὺ δὲν ἔχουν ἐκδόσει ἢ ἔχουν ἐκδόσει μίαν τὸ πολὺ ποιητικὴν συλλογὴ. Ἡ συλλογὴ δὲν πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τὰ 3 τυπογραφικά.

Τὸ βραβεῖο ἀνέρχεται σὲ 30.000 δραχμές.

Προθεσμία ὑποβολῆς ὡς 31 Μαρτίου 1982.

Ἡ ἀπονομὴ θὰ γίνῃ ἀπὸ τὴ Χ.Λ.Σ. στὰ τέλη Μαΐου 1982.

Τὰ ἔργα θὰ ὑποβληθοῦν σὲ 2 δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μὲ ψευδώνυμο. Σὲ κλειστὸ φάκελο θὰ γραφτεῖ τὸ ὀνοματεπώνυμο καὶ ἡ διεύθυνση τοῦ συγγραφέα.

Διεύθυνση ἀποστολῆς: Νίκος Ἀρβανίτης, λογοτέχνη — κοιτιζό, Θαλείας 32, Χολαργός Ἀθῆνα, τηλ. 65.12.976.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Στὸ τελευταῖο τεῦχος τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας» (τεῦχος 351—352, σελ. 582—583) δημοσιεύτηκαν τρία τακρίρια κατὰ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, ποὺ ἀποδίδονται ἐσφαλμένα στὸ μητροπλίτη Γρηγόριο, τὸν κατόπιν Ἡρακλείας, ποὺ ἐγκατέλειπε τὴ μητρόπολη Ἰωαννίνων τὸ Μάιο τοῦ 1902.

Στὸ ἴδιο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ (σελ. 584) δημοσιεύεται ἀπόφαση κανονιστικὴ τῆς προίκας τῶν χωριῶν τοῦ Ζαγορίου Ἄνω καὶ Κάτω Σουδενὰ καὶ Τσερβάρι τοῦ 1873 καὶ ἐκφράζεται ἡ ἄποψη πὺς τὰ χωριά αὐτὰ δὲν διέθεταν Κώδικα, ὅπως ἄλλα τοῦ Ζαγοριοῦ. Ἐν τούτοις, ὑπάρχει ἡ μελέτη τοῦ Στάθη Λαμπρίδη «Οἱ κοινοτικοὶ θεσμοὶ τοῦ χωριοῦ Ἄνω Σουδενὰ τοῦ Ζαγοριοῦ κατὰ τὸ 19ο αἰ.», δημοσιευμένη στὸ «Ἑπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο» (τόμ. Β' 1980, σελ. 342 κ.ἑξ.) ποὺ βασίζεται σὲ ἀντίγραφο τοῦ Κώδικα τοῦ χωριοῦ τοῦ μὲ καταχωρισμένα ἔγγραφα τῆς τρίτης δεκαετίας τοῦ 19ου αἰ. (τὸ ἀνέκδοτον ὅμως κείμενον δὲν ἀφορᾷ τὸ σύνολον τῶν Ζαγοροχωριῶν, ἀλλὰ στὰ χωριά Ἄνω καὶ Κάτω Σουδενὰ καὶ Τσερβάρι).

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τέτοιες ἀποφάσεις, «θεσπίσματα», ὅπως τὶς ὀνόμαζαν, ἔχουν προηγηθεῖ πολλές, ποὺ ἀναφέρονται σ' ὅλο τὸ Ζαγόρι, σὲ ὁμάδες χωριῶν ἢ μεμονωμένα χωριά (Πληροφορίες μπερεὶ νὰ βρεῖ κανεὶς στὰ «Ἑπειρωτικὰ χρονικά», τὴν «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», καὶ στὸ βιβλίο τοῦ Ι. Νικολαΐδη: «Ἡ νεοελληνικὴ παράδοση καὶ τὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ κράτος», 1973, (σελ. 72 κ.ἑξ.).

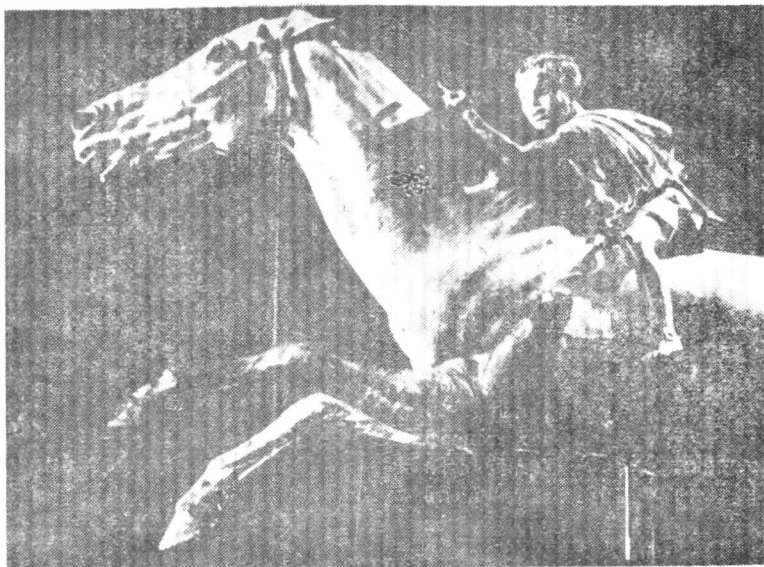
Χαρείτε τον τοπο μας

Ταξιδεψτε φετος στην Ελλαδα

Ελληνικος Οργανισμος Τουρισμου

Αμερικης 2 Αθηνα τηλ. 3223111

ΤΩΡΑ στήν ΕΟΚ

Στό πρόβλημα

- πληθωρισμός
- έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών
- οϊκονομική ανάπτυξη

Η μόνη λύση

νέες επενδύσεις
σωστές επενδύσεις
περισσότερες επενδύσεις

ΕΤΒΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Α.Ε.

μεγαλύτερο
ΤΟΚΟ
δίνει
ή Α.Τ.Ε.

•Με καταθέσεις
στην **ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ**
κερδίζετε περισσότερα

•Απόλυτη εξασφάλιση
του μόχθου σας.
•Με την εγγύηση
του κράτους.

•Σιγουριά και κέρδος
για όλους.